

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Politikas zinātnes nodaļa

Rihards Bambals

**CILVĒKDROŠĪBA KĀ NACIONĀLĀ INTERESE ĀRPOLITIKĀ:
JAPĀNAS, KANĀDAS UN NORVĒGIJAS GADĪJUMU ANALĪZE**

PROMOCIJAS DARBS

Promocijas darbs izstrādāts politikas zinātnes doktora (Dr.sc.pol.) zinātniskā grāda iegūšanai politikas zinātnes nozarē, starptautiskās politikas apakšnozarē

Darba zinātniskā vadītāja: Dr. sc.pol., profesore Žaneta Ozoliņa

Rīga, 2019

Anotācija

Promocijas darba “Cilvēkdrošība kā nacionālā interese ārpolitikā: Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumu analīze” mērķis ir caur konstruktīvisma perspektīvu izanalizēt un salīdzināt trīs valstu motīvus veidot uz cilvēkdrošību balstītu ārpolitiku un sniegt ārvalstu palīdzību katastrofu kontekstā periodā no 1995. līdz 2015. gadam. Darba teorētiskais modelis paredz, ka cilvēkdrošība kļūst par ārpolitikas prioritāti, ja atbilst valstu objektīvajām un subjektīvajām interesēm un starptautiskajām normām. Motīvu pētniecība ir veikta ar rāmējumu analīzi politikas dokumentos un intervijās. Tiek secināts, ka valstu motīvi palīdzēt citiem katru reizi mainās, un visos trīs gadījumos tie iekļāva: drošības un labklājības celšanu; valsts tēla un statusa uzlabošanu; varas un ietekmes vairošanu un humanitāras rūpes.

Atslēgas vārdi: *cilvēkdrošība, nacionālās intereses, ārvalstu palīdzība, humānā palīdzība, katastrofa*

Abstract

The doctoral thesis “Human Security as a National Interest in Foreign Policy: Case Analysis of Japan, Canada and Norway” was undertaken with an aim to analyse and compare through the Constructivist lens the motives of the three states to exercise foreign policy based on human security and to provide foreign aid in context of disasters from 1995 to 2015. The applied theoretical model foresees that human security becomes a foreign policy priority, if supported by state’s objective and subjective interests and international norms. Research of the foreign aid motives is achieved with analysis of frames in policy documents and interviews. It is concluded that the motives change every time, and in all three cases they include: security and welfare; state’s image and status; power and influence; and humanitarian care.

Keywords: *human security, national interests, foreign aid, humanitarian aid, disaster*

Pateicība

Vēlos sirsnīgi pateikties zinātniskā darba vadītājam prof. **Žanetai Ozoliņai** par nemainīgi stabilo atbalstu kopš 2007. gada, viedajiem ieteikumiem un pozitīvo pamudinājumu pievēršties starptautisko attiecību un drošības politikas pētniecībai. Bez cienītās profesores iedrošinājuma un atbalsta es nebūtu pievērsies cilvēkdrošības un nacionālo interešu pētniecībai, īpaši augstākajā – doktora studiju programmas līmenī.

Tāpat es gribētu izteikt pateicību Latvijas Universitātes (LU) Sociālo zinātņu fakultātes dekānam, prof. **Jurim Rozenvaldam**, kā arī visiem Politikas zinātnes nodaļas Doktora studiju programmas studentiem, ar kuriem man ir bijis tas gods kopš 2012. gada kopā diskutēt šo pētījumu dažādos tā posmos. Doktorantu semināri ir palīdzējuši virzīties no vienas pētījuma versijas pie citas, gala rezultātā nonākot līdz cilvēkdrošības pētniecībai ārpolitikā, analizējot ārvalstu palīdzības sniegšanu kā nacionālo interesi un šādas rīcības motīvus.

Pateicību esmu parādā šī pētījuma recenzentiem, kas spējuši ar neviltotu interesi iepazīties no pirmās lapas līdz pēdējai ar pētījuma gaitu, tēzēm un secinājumiem un piedāvāt savus labojumus un rekomendācijas, bez kuriem promocijas darbs netiekots pretim augstākajiem zinātnes standartiem.

Vēlos pateikties **Nippona fondam** un Latvijas Universitātei kā šī fonda līdzekļu pārvaldītājam par 2013. gadā man piešķirto **Roiči Sasakavas Jauno Līderu Sadraudzības fonda** (*Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund Program*) stipendiju. Tās saņemšana kalpoja kā augsta atzinība maģistrantūras pētījumam par cilvēkdrošību Japānā un kā vērtīga motivācija turpināt zinātniskās ieceres realizēt plašākos mērogos doktora studiju programmā. Stipendija ļāva man piedalīties ar referāta lasījumiem starptautiskās zinātniskajās konferences Stambulā un Oksfordā, attīstīt zinātnisko sadarbību un publicēt pirmās publikācijas starptautiskos recenzētos zinātniskajos žurnālos.

Pētījuma tapšana nebūtu iespējama bez komunikācijas ar ārvalstu pētniekiem un rīcībpolitikas veidotājiem un viņu ieteikumiem. Īpaši vēlot pateikties **Dēsam Džasperam** (*Des Gasper*), **Šahrbanū Tadžbakhšai** (*Shahrbanou Tadjbakhsh*) un **Deividam Čandleram** (*David Chandler*) par iedvesmojošām diskusijām par cilvēkdrošības pētniecību 2014. gadā Oksfordā. Vēlos pateikties par iepazīstināšanu ar citiem nozīmīgākajiem cilvēkdrošības ekspertiem un “atslēgas spēlētājiem” Japānā, Kanādā un Norvēģijā **D. Džasperam**, **Mārai Šimanei**, **Kaoru Kurusu** (*Kaoru Kurusu*), **Rjo Nakai** (*Ryo Nakai*), **Oskaram Gomesam** (*Oscar Gomez*), **Džaretam Reksīdleram** (*Jarrett Reickseidler*) un daudziem citiem. Bez Jūsu ieteikumiem, atsaucības un vērtīgajiem kontaktiem es nespētu iegūt tik daudz vērtīgu interviju, kas veidoja mana pētījuma neatņemamu daļu.

Vēlos pateikt paldies arī Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai un kolēģiem Rīgā un diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs, kas gan atbalstīja manu zinātnisko pētniecību, samierinoties ar manu īslaicīgu prombūtni no darba tiešajiem pienākumiem, gan sniedza vērtīgus kontaktus savās kadences valstīs. Īpaši vēlos pateikties Latvijas vēstniecības Kanādā 1. sekretāram **Markam Deitonam** un Latvijas vēstniecības Japānā 1. sekretārei **Danai Rudākai**. No visiem kolēģiem **M. Deitons** ir pelnījis īpašu pateicību, ņemot vērā daudzkārtēju palīdzību ar zinātnisko publikāciju projektu tulkošanu un labojumiem angļu valodā izdošanai starptautiskos recenzētos izdevumos.

Visbeidzot vissirsnīgākā pateicība manai ģimenei par laiku, kas tika upurēts pētījuma tapšanai un atņēma manu uzmanību Jums pēdējos sešus gadus. Īpašs paldies manai dzīves draudzenei **Ievai Bambalai**, mammai **Vitai Jaunozolai**, tētim **Aināram Bambalam** un brālim **Jānim Jaunozolam**. Bez Jūsu nemitīga iedrošinājuma, atbalsta un pozitīvo domu ir grūti iedomāties šī pētījuma pabeigšanu. Paldies maniem labākajiem draugiem – **Valteram Frīdenbergam**, vectēvam **Edvīnam** un vecmammai **Dzidrai Jaunozoliem** – kas mani vienmēr ir atbalstījuši un iedrošinājuši doktorantūras studiju gaitā, diemžēl šajā saulē nesagaidot brīdi, kad pētījumam tika pielikts pēdējais punkts. Paldies Jums visiem!

Satura rādītājs

1. Ievads.....	11
1.1. Tēmas izvēles pamatojums.....	11
1.2. Darba mērķis, uzdevumi un pētniecības jautājumi.....	16
1.3. Pētījuma novitāte, zinātniskais un praktiskais pielietojums.....	17
1.4. Pētījuma metodoloģija	20
1.5. Pētījuma posmi un struktūra.....	25
1.6. Pētījuma ierobežojošie faktori un riski.....	27
1.7. Pētījuma rezultātu aprobācija.....	27
2. Teorētiskais ietvars: cilvēkdrošība kā drošibota palīdzības sniegšana.....	30
2.1. Cilvēkdrošības jēdziens starptautiskajā politikā.....	30
2.1.1. Cilvēkdrošības priekšvēsture un konteksts.....	30
2.1.2. Cilvēkdrošības jēdziena attīstība.....	37
2.1.3. Cilvēkdrošība ārpolitikā.....	46
2.2. Ārvalstu palīdzības politika.....	50
2.3. Cilvēkdrošība un palīdzības sniegšana kā nacionālā interese.....	57
2.3.1. Nacionālās intereses jēdziena rašanās un attīstība.....	57
2.3.2. Nacionālās intereses jēdziens starptautisko attiecību teorijās.....	59
2.3.3. Cilvēkdrošības kā ārpolitikas intereses teorētiskais ietvars.....	68
3. Cilvēkdrošība Japānas ārpolitikas interesēs.....	76
3.1. Cilvēkdrošība Japānas objektīvajās ārpolitikas interesēs.....	79
3.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Japānas ārpolitikas dokumentos.....	86
3.2.1. Cilvēkdrošības definējumi.....	87
3.2.2. Draudi cilvēkdrošībai.....	89
3.2.3. Cilvēkdrošības rāmējumi.....	90
3.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Japānas ārpolitikas dokumentos.....	95
3.3.1. Pašu drošības un labklājības rāmējums.....	96
3.3.2. Humanitārisma un altruisma rāmējums.....	100
3.3.3. Valsts tēla un statusa rāmējums.....	107
3.3.4. Varas un ietekmes rāmējums	111
3.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: interviju analīzes rezultāti.....	114
3.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Japānas ārpolitikā: interviju analīze.....	114

3.4.2. Japānas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze.....	118
3.4.3. Japānas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās.....	123
3.5. Secinājumi.....	129
4. Cilvēkdrošība Kanādas ārpolitikas interesēs.....	133
4.1. Cilvēkdrošība Kanādas objektīvajās ārpolitikas interesēs.....	135
4.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Kanādas ārpolitikas dokumentos.....	140
4.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Kanādas ārpolitikas dokumentos.....	146
4.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: Kanādas interviju analīzes rezultāti.....	149
4.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Kanādas ārpolitikā: interviju analīze.....	149
4.4.2. Kanādas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze.....	156
4.4.3. Kanādas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās.....	162
4.5. Secinājumi.....	172
5. Cilvēkdrošība Norvēģijas ārpolitikas interesēs.....	174
5.1. Cilvēkdrošība Norvēģijas objektīvajās ārpolitikas interesēs.....	176
5.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Norvēģijas ārpolitikas dokumentos.....	180
5.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Norvēģijas ārpolitikas dokumentos.....	181
5.3.1. Humanitārisma un altruisma rāmējumi.....	183
5.3.2. Pašu drošības un labklājības rāmējumi.....	187
5.3.3. Tēla un statusa rāmējumi.....	190
5.3.4. Varas un ietekmes rāmējumi.....	192
5.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: Norvēģijas interviju analīzes rezultāti.....	194
5.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Norvēģijas ārpolitikā: interviju analīze.....	194
5.4.2. Norvēģijas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze.....	201
5.4.3. Norvēģijas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās.....	206
5.5. Secinājumi.....	217
6. Japānas, Kanādas un Norvēģijas ārvalstu palīdzības salīdzinājums.....	219
6.1. Humānās palīdzības pieprasījums pasaulē (2002.-2015. g.).....	219
6.2. Japānas, Kanādas un Norvēģijas humānās palīdzības piedāvājums.....	221
6.3. Humānās palīdzības pieprasījuma un piedāvājuma analīze.....	225
6.4. Secinājumi.....	231
7. Secinājumi.....	234
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	252
PIELIKUMI.....	272

Tabulu rādītājs

Tabula Nr. 1. Cilvēkdrošības definējumu pieeju salīdzinājums.....	44
Tabula Nr. 2. Konstruktīvistu cilvēkdrošības analīze.....	69
Tabula Nr. 3. Intervējamo viedokļu matrica par Japānas ārvalstu palīdzības racionalitāti	124
Tabula Nr. 4. Intervējamo viedokļu matrica par Kanādas ārvalstu palīdzības racionalitāti	162
Tabula Nr. 5. Intervējamo viedokļu matrica par Norvēģijas ārvalstu palīdzības racionalitāti	207
Tabula Nr. 6. Ārvalstu palīdzības rāmējumu skaits ārpolitikās dokumentos, runās.....	242
Tabula Nr. 7. Norvēģijas 5 lielākie tirdzniecības partneri no 1993.-2015. g.....	278
Tabula Nr. 8. Japānas IKP izmaiņas no 1960. līdz 2015. g.....	278
Tabula Nr. 9. Japānas 5 lielākie eksporta un importa partneri no 1990. līdz 2015. g.....	279
Tabula Nr. 10. Kanādas 5 lielākie tirdzniecības partneri no 1990.-2015. g.....	280
Tabula Nr. 11. Interviju saraksts ar cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem.....	281

Attēlu rādītājs

Attēls Nr. 1. Nacionālo interešu formulēšanas modelis.....	75
Attēls Nr. 2. Nepieciešamās humānās palīdzības sadalījums pa reģioniem 2002.-2015. g.	220
Attēls Nr. 3. Japānas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.....	222
Attēls Nr. 4. Kanādas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.....	223
Attēls Nr. 5. Norvēģijas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.....	225
Attēls Nr. 6. Āfrikas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002. - 2015. g.....	226
Attēls Nr. 7. Āzijas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.....	227
Attēls Nr. 8. Tuvo Austrumu īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.....	228
Attēls Nr. 9. Amerikas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.....	229
Attēls Nr. 10. Eiropas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un	

Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002.-2015. g.....	230
Attēls Nr. 11. Okeānijas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002. - 2015. g.....	231
Attēls Nr. 12. Kodu sadalījums intervijās ar Japānas, Kanādas, Norvēģijas ekspertiem...	239
Attēls Nr. 13. Starptautiski pieprasītā un sniegtā humānā palīdzība no 1999. - 2015. g..	273
Attēls Nr. 14. Pieprasītās humānās palīdzības segums pasaulē (%) (1999.-2015. g.).....	273
Attēls Nr. 15. Kanādas politiski administratīvā un fiziskās ģeogrāfijas karte.....	275
Attēls Nr. 16. Kanādas iedzīvotāju izvietojums (uz 2015. gada 1. jūliju).....	275
Attēls Nr. 17. Japānas ģeogrāfiskais novietojums.....	276
Attēls Nr. 18. Norvēģijas politiski administratīvā un fiziskās ģeogrāfijas karte.....	277

Izmantotie saīsinājumi

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ANO DP – Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padome

ANO ĢA – Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja

ASEAN – Dienvidaustrumāzijas valstu asociācija

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

CIDA – Kanādas Starptautiskās attīstības aģentūra (līdz 2013. gadam)

CT – Cilvēkdrošības tīkls

CTF – Cilvēkdrošības trasta fonds

DART – katastrofu palīdzības reaģēšanas komanda (Kanādā)

DĀR – Dienvidāfrikas Republika

DFAIT – Kanādas Ārlietu un starptautiskās tirdzniecības departaments (līdz 2013. gadam)

DFATD – Kanādas Ārlietu, tirdzniecības un attīstības departaments (no 2013.-2015. gadam)

EDSO – Eiropas Drošības un sadarbības organizācija

ES – Eiropas Savienība

IAPSS – Starptautiskā politikas zinātnes studentu asociācija

ICISS – Iejaukšanās un valstu suverenitātes starptautiskā komisija

ICRC – Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja

IKP – iekšzemes kopprodukts

JICA – Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūra

JICA-RI – Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras pētniecības institūts

KDR – Kongo Demokrātiskā Republika

KTDR – Korejas Tautas Demokrātiskā Republika (Ziemeļkoreja)

ĶTDR – Ķīnas Tautas Demokrātiskā Republika (Ķīna)

MDG – Tūkstošgades attīstības mērķi

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija

NORAD – Norvēģijas Attīstības sadarbības aģentūra

NUPI – Norvēģijas Ārpolitikas institūts

NVO – nevalstiskā organizācija

ODA – ārvalstu (oficiālā) attīstības palīdzība

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PRIO – Oslo Miera pētniecības institūts

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība (Padomju Savienība)

R2P – atbildības aizsargāt iniciatīva
SALW – vieglie un strēlnieku ieroči
SDG – Ilgtspējīgas attīstības mērķi
SKT – Starptautiskā krimināltiesa
TAMP – Tuvo Austrumu miera process
UNDP – Apvienoto Nāciju Attīstības programma
UNICEF – Apvienoto Nāciju Starptautiskais bērnu fonds
UN-HABITAT – Apvienoto Nāciju Iedzīvotāju apmetņu programma
UNOCHA – Apvienoto Nāciju Humanitāro lietu koordinācijas birojs
UNHCR – Apvienoto Nāciju Bēgļu aģentūra
USAID – Amerikas Savienoto Valstu Starptautiskās attīstības aģentūra
WFP – Pasaules pārtikas programma

1. Ievads

1.1. Tēmas izvēles pamatojums

Promocijas darba tēma ir “**Cilvēkdrošība kā nacionālā interese ārpolitikā: Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumu analīze**”. Pētījums analizē cilvēkdrošības lietojumu ārpolitikā, izmantojot vislīdzīgāko gadījumu pieeju un fokusējoties uz Kanādu, Japānu un Norvēģiju, kas pētījumos identificētas kā “cilvēkdrošības čempiones”.¹ Sašaurinot pētniecības lauku, promocijas darbs analizē valstu motivāciju sniegt ārvalstu humāno un attīstības palīdzību citiem aktieriem pirms un pēc katastrofām, lai stiprinātu to cilvēkdrošību. Analīzes gaitā tiek skaidrots, kādēļ valstis palīdz citiem aktieriem starptautiskajās attiecībās un pie kādiem nosacījumiem cilvēkdrošība var kļūt par valstu nacionālo interesi. Pētījums paredz pārbaudīt, cik lielā mērā altruistiska rīcība var būt līdzvērtīga interese ārpolitikā tradicionālajām – drošības un ekonomikas – nacionālajām interesēm.

Pieņemot un pamatojot lēmumus ārpolitikā, rīcībpolitikas veidotāji relatīvi bieži politiskajā diskursā atsaucas uz *nacionālajām un valsts interesēm*. Piemēram, uzstājoties Vašingtonā 2003. gada februārī, ASV prezidents Dž. Bušs runāja par “Amerikas drošības interesēm” un “pasaules interesēm demokrātisko vērtību izplatībā”², ieskicējot vīziju brīvas un mierīgākas Irākas nākotnei. Trīs nedēļas vēlāk, 20. martā, ASV veica iebrukumu Irākā. Savukārt cits ASV prezidenta amata kandidāts 2016. gada aprīlī, skaidrojot savu ārpolitiku, ja tiktu ievēlēts, argumentēja, ka: “Mana ārpolitika vienmēr stādīs Amerikas tautas un Amerikas drošības *intereses* augstāk par visu citu. Tām ir jābūt pirmajām.”³ Pusgadu vēlāk šo vārdu autoru ievēlēja par 45. ASV prezidentu.

-
- 1 *Human security champion* – angļu val. Termins līdzšinējos pētījumos apzīmē aktierus, kas deklarē un ievieš cilvēkdrošību ārpolitikā, sniedzot ārvalstu humāno un attīstības palīdzību un veidojot starptautiskās normas (piemēram, Otavas process kājnienu mīnu aizliegumam; Kimberlijas process konfliktu dimantu aprites samazināšanai). Japāna, Kanāda un Norvēģija pētījumos visbiežāk saņēmušas šādu apzīmējumu, lai gan cilvēkdrošību ārpolitikā lietojušas arī citas Cilvēkdrošības tīkla valstis: Austrija, Čīle, Īrija, Grieķija, Jordānija, Nīderlande, Slovēnija, Mali, Šveice, Taizeme un DĀR (novērotāja). Avoti: Edström, B. (2003). Japan's foreign policy and human security, *Japan Forum*, Vol.15, No.2, pp.209-225; King, G., Murray, C.J.L. (2001). Rethinking Human Security, *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, p.589; Tadjbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.28; Acharya, A.(2001). Human Security: East versus West, *International Journal*, (Summer 2001), p.445-446; Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), p.87; Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. In: Debiel, T., Werthess, S. (Eds). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen (INEF Report, 80/2006). p.39; Kurusu, K. (2011). Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism Behind the Acceptance and Promotion of “Human Security”, *Asia-Pacific Review*, Vol.18, No.2, p.115
 - 2 Bush, G.W. (26 February 2003). *Remarks on the Future of Iraq*. Washington Hilton Hotel, Washington, D.C., https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (skatīts 11.11.2018.)
 - 3 The New York Times (27 April 2016). *Transcript: Donald Trump's Foreign Policy Speech*, <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> (skatīts 7.07.2018.)

Latvija nav izņēmums pasaules politikā, un *nacionālo interešu* jēdziens ir plaši lietots, lai pamatotu: diplomātisko attiecību veidošanu ar valstīm, ar kurām to vieno vērtību kopums (demokrātija, likuma vara, tirgus ekonomika, individuālās brīvības), tai skaitā veicinot ASV noturīgu klātbūtni Latvijā un Baltijas valstīs⁴; atbalstu naturalizācijas procesam⁵; ieguldījumu cīņā pret starptautisko terorismu⁶; aktīvas lomas spēlēšanu starptautiskās drošības politikas veidošanā starptautisko organizāciju ietvaros;⁷ kā arī iestāšanos par NATO rīcībspējas un efektivitātes saglabāšanu.⁸ Vienlaikus sabiedriskajā diskursā novērots arī jēdziena lietojums ārpus valsts drošības vai ārpolitikas, ilustrējot lietotāju elastīgo izpratni par tā saturu.⁹

Vēsturiski paradigma, kas skaidro nacionālo interešu jēdzienu, ir pastāvīgi attīstījusies un mainījusies. No monarha gribas kā pamatojuma konkrētai politiskajai rīcībai nācijvalstu rašanās un demokratizācijas rezultātā šis jēdziens ir mainījies un ticis attiecināts uz arvien plašāku sabiedrības slāņu pārstāvību un interesēm¹⁰. Vienlaikus pagājušajā gadsimtā ilgstoši starptautisko attiecību noteicošo paradigmu veidojošās teorētiskās skolas noteica nacionālo interešu satura nemainīgumu, ietverot galvenokārt materiālu politiski-militāru vai ekonomisku mērķu realizāciju. Ir pamats uzskatīt, ka kamēr nacionālo interešu paradigma pieļāva paplašināšanos attiecībā uz pārstāvību (*Kā intereses jāsasniedz vai jāaizstāv?*), tā bijusi relatīvi nemainīga attiecībā uz interešu saturu (*Kas ir nacionālās intereses?*), izslēdzot iespēju iekļaut tajā nemateriālu ideju un nesavtīgu politiku īstenošanu.

ANO ģenerālsēkretārs Kofi Anans iepriekšējās tūkstošgades vienā no pēdējām uzrunām ANO Ģenerālajā Asamblejā argumentēja, ka nacionālo interešu aizstāvība ir ierasta starptautisko attiecību parādība, tai skaitā ANO Drošības padomē. Tomēr jaunajai tūkstošgadei izpratne par nacionālo interešu konceptu ir novecojusi un kļuvusi par šauru, jo “pieaugot izaicinājumu skaitam cilvēcei, kolektīvā interese ir nacionālā interese”.¹¹

4 Latvijas Republikas Saeima (2002. gada 24. janvāris). *Nacionālā drošības koncepcija (informatīvā daļa)*

5 Latvijas Republikas Saeima (2005. gada 2. februāris). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*

6 Latvijas Republikas Saeima (2015. gada 26. novembris). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*

7 Latvijas Republikas Saeima (2011. gada 10. marts). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*

8 Latvijas Republikas Saeima (2008. gada 30. jūnijs). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*

9 Skatīt: TVNET (2004. gada 23. februāris). “Partijas “Jaunais laiks” (JL) palikšana opozīcijā nav valsts interesēs, uzskata Ministru prezidenta amata kandidāts Indulis Emsis (ZZS)”, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/199989-emsis_jl_palikšana_opozicija_nav_valsts_intereses (skatīts 13.03.2018.); Neatkarīgā Rīta Avīze (2018. gada 5. aprīlis). “Toms Nāburgs: Jaunu vēja parku izbūve ir Latvijas valsts interesēs”, <https://nra.lv/latvija/241426-toms-naburgs-jaunu-veja-parku-izbuve-ir-latvijas-valsts-intereses.htm> (skatīts 13.03.2018.); Lulle, B. (2011. gada 17. februāris). “Piebalgs: Dalība attīstības palīdzībā ir pašas Latvijas interesēs”, <https://nra.lv/latvija/politika/41651-piebalgs-daliba-attistibas-palidziba-ir-pasas-latvijas-intereses.htm> (skatīts 13.03.2018.)

10 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p.23-24

11 “Protams, tradicionāla nacionālo interešu īstenošana ir pastāvīga starptautisko attiecību iezīme, tai skaitā Drošības padomes dzīvē un darbā. Tomēr pasaulei mainoties dažādos veidos kopš aukstā kara beigām, es uzskatu, ka mūsu nacionālo interešu koncepcijas nav spējušas sekot līdzi. Jauna, plašāk definēta un iecerēta nacionālo interešu definīcija jaunajā gadsimtā, esmu pārliecināts, pamudinātu valstis atrast daudz lielāku

Viena no ārpolitikas jomām, ko ir grūti skaidrot no materiālām un strikti savtīgām nacionālo interešu pozīcijām, ir ārvalstu palīdzības politika. Ja attīstības palīdzības sniegšanas gadījumā *valsts intereses* lietotas gan pamatojumā Māršala plāna nepieciešamībai pēc Otrā Pasaules kara¹², gan jaunāko laiku praksē¹³, tad ar humānās palīdzības sniegšanu katastrofās cietušajiem ir grūtāk. Pat klasiskā reālisma starptautisko attiecību skolas pamatlicējs Morgentavs (*Hans Morgenthau*), kas noliedz tādu palīdzību, kas nerealizētu valsts intereses vairoto varu, ir atzinis, ka humānā palīdzība, sniedzot atbalstu dabas katastrofās cietušajiem, ir vienīgais izņēmums, kad valstis rīkojas apolītiski un bez konkrētiem motīviem.¹⁴

Pēdējās desmitgadēs dabas un cilvēku radītas katastrofas ik gadu turpina radīt lielākus postījumus, kļūstot par arvien nozīmīgāku drošības risku. To nosaka pieaugošās katastrofu radītās izmaksas, notikumu skaits, kā arī globalizācija un savstarpējā atkarība. Šo mainīgo mijiedarbībā katastrofas tieši un netieši ietekmē arvien vairāk valstu. Piemēram, "*Munich Re*" aplēsis, ka 2016. gadā pasaulē bija 750 dabas katastrofu, kas radīja zaudējumus 175 mljrd. ASV dolāru apmērā.¹⁵ Ilgtermiņa tendences liecina, ka ikgadējais katastrofu skaits kopš 1980. gada ir trīskāršojies. Savukārt meteoroloģiskās stihijas (vētras) ir dubultojušās un ikgadējo hidroloģisko stihiju (plūdi) skaits palielinājies pat sešas reizes.¹⁶

Katastrofas ieņem arvien svarīgāku lomu politisko līderu diskursā un risku uztverē. Piemēram, Pasaules ekonomikas forums Davosā ik gadu apkopo 5 nozīmīgākos riskus pasaulē, un no 2011.-2017. gadam dabas radītie riski – klimata pārmaiņu sekas un katastrofas

vienotību īstenojot tādas pamata hartas vērtības kā demokrātija, plurālisms, cilvēktiesības un likuma vara. Globāls laikmets pieprasa globālu iesaisti. Patiesi, pieaugot izaicinājumu skaitam, ar ko sastopas cilvēce, kolektīvā interese ir nacionālā interese". Avots: *Secretary-General Presents His Annual Report to General Assembly (SG/SM/7136)*, <https://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgsm7136.html>

12 ASV prezidents Harijs Trūmans, iepazīstinot ASV Kongresu ar Māršala plānu 1947. gada decembrī, atsaucas uz ASV interesēm Eiropas atlabšanas kontekstā: "Amerikāņu tradīcija sniegt palīdzīgu roku cilvēkiem nelaimē, mūsu rūpes par veselīgas pasaules ekonomikas būvēšanu, kas var padarīt iespējamus mūsu cilvēku augošos dzīves standartus un mūsu pārmērīgās rūpes par brīvu cilvēku un institūciju civilizācijas saglabāšanu, visi kopā sniedz mums šo lielo interesi Eiropas atlabšanā". Avots: Truman, H.S. (19 December 1947). *Special Message to the Congress on the Marshall Plan*, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12805>

13 "Apsteigt draudus un katastrofas nav vienīgais iemesls, kādēļ attīstības veicināšana ir ASV interesēs. Veiksmīga attīstība ārvalstīs rada dažādus ieguvumus. Tā atver jaunus, dinamiskākus tirgus ASV precēm un pakalpojumiem. Tā rada drošāku, vērtīgāku vidi ASV investīcijām. Tā rada kārtības un miera zonas, kurās amerikāņi var droši strādāt, studēt, tirgoties un nodarboties ar uzņēmējdarbību. Tā rada sabiedrotos (...)". Avots: USAID (2002). *Foreign Aid in the National Interest. Promoting Freedom, Security, and Opportunity*. Washington D.C.: U.S. Agency For International Development, p.2

14 Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, Vol.56, No.2, pp.301

15 Munich Re (2017). *TOPICS GEO. Natural catastrophes 2016: Analyses, assessments, positions*. Munich: Munich Re, p.54, https://www.munichre.com/site/touch-publications/get/documents_E-271800065/mr/assetpool.shared/Documents/5_Touch/Publications/TOPICS_GEO_2016-en.pdf (Munich Re home page; skatīts 16.08.2017.)

16 Munich Re (2017). *Number of relevant natural loss events worldwide 1980-2016*, <http://natcatservice.munichre.com/events/1?filter=eyJ5J5ZWfYRnJvbSI6MTk4MCMwieWVhclRvIjoyMDE2fQ%3D%3D&type=1> (MunichRe NATCatService, skatīts: 8.09.2017.)

– pēc to piepildīšanās iespējamības (*likelihood*) un ietekmes (*impact*) novērtējuma atradušies ranga piecinieka pirmajās vietās.¹⁷

Tāpat 2016. gadā aptuveni 377 milj. cilvēku visā pasaulē cieta no dabas katastrofās.¹⁸ Vienlaikus dažādas krīzes, ieskaitot dabas katastrofās, noteica, ka 164,2 milj. cilvēku 47 valstīs šajā gadā bija nepieciešama humānā palīdzība. Pa dažādiem kanāliem sniegtās palīdzības apjomi sasniedza 27,3 mljrd. ASV dolāru, liecinot par stabilu kāpumu globālos mērogos (no 16,1 mljrd. ASV dolāru 2012. gadā).¹⁹ Katastrofās biežāk un vairāk ietekmē nabadzīgāko un zemāko šķiru, kam humānā palīdzība ir nepieciešama visvairāk, lai atgūtos no katastrofu sekām. No 24 valstīm, kam Starptautiskais Sarkanais Krusts apkopoja donoru līdzekļus un sniedza humāno palīdzību, 50% bija valstis ar zemiem un 43% - ar zemākiem ienākumiem par vidējo līmeni.²⁰

Statistikas dati liecina arī par būtiskām atšķirībām starp humānās palīdzības pieprasījumu un donoru piedāvājumu. 2016. gadā ANO sistēmā koordinētie un izsludinātie humānās palīdzības pieprasījumi tika aizpildīti tikai par 60%, atstājot 8,2 mljrd. ASV dolāru iztrūkumu (40%). Šajā gadā Starptautiskās Sarkanā Krusta Komitejas pieprasījumi tika nosegti par 93%, un Starptautiskā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pūsmēness biedrību federācijas humānās palīdzības finansējuma pieprasījumi tika aizpildīti par 82%. Tāpat atšķirības pastāvēja starp palīdzību saņemošajām valstīm. Kamēr Burundi tika sniegti 99% no pieprasītās humānās palīdzības, Gambija saņēma tikai 4% no nepieciešamā.²¹

Izvērtējot humānās palīdzības tendences periodā no 1999. līdz 2015. gadam²², var secināt, ka 16 gadu laikā pieprasītās palīdzības apjoms ir palielinājies 70 reizes no 277,5 milj. ASV dolāru 1999. gadā līdz 19,3 mljrd. - 2015. gadā. Vienlaikus donori pastāvīgi ir snieguši mazāku atbalstu nekā nepieciešams. Kamēr pieprasījumi labākajos gadījumos aizpildīti par 75,8% (2003. gadā) un 72,2 - 72,5% robežās no 2007.-2009. gadam, tikmēr 2001. un 2015.

17 World Economic Forum (2017). *The matrix of top 5 risks from 2007 to 2017*.

<http://reports.weforum.org/global-risks-2017/the-matrix-of-top-5-risks-from-2007-to-2017/> (WEF home page; skatīts 25.04.2018.)

18 Šis skaitlis ir uzskatāms par aptuvenām Katastrofu epidemioloģijas centra (CRED) aplēsēm, jo neiekļauj vairākus miljonus dabas katastrofās cietušo no tādām valstīm kā Somālija, Etiopija un Malāvija. Statistikas datus katastrofu apkopšanas sfērā būtiski ietekmē apstākļi, ka tās visvairāk skar vāji attīstītās valstis ar ļoti zemiem vai vidēji zemiem ienākumiem uz vienu iedzīvotāju, kurās ir grūti apkopot sistēmiskā veidā statistikas datus. Avots: Development Initiatives (2017). *Global Humanitarian Assistance Report 2017*. Bristol: Development Initiatives. p.18-19, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GHA-Report-2017-Full-report.pdf> (ReliefWeb home page; skatīts 30.06.2018.)

19 Development Initiatives (2017). *Global Humanitarian Assistance Report 2017*. Bristol: Development Initiatives. p.8, 28

20 Development Initiatives (2017). *Global Humanitarian Assistance Report 2017*. Bristol: Development Initiatives. p.18-19

21 Development Initiatives (2017). *Global Humanitarian Assistance Report 2017*. Bristol: Development Initiatives. p.27

22 Pirmais Globālās humānās palīdzības ziņojums ir apkopots 1999. gadā.

gadā tie sasnieguši vien 55,7% un 55,9% (skatīt pielikumus Nr. 1 un Nr. 2)²³. Šie dati iezīmē tendenci, ka pat ja valstis sniedz ārvalstu palīdzību, tās nepalīdz visiem, kam tā ir nepieciešama. Teorētiski to varētu skaidrot ar resursu ierobežotību, tomēr tas nepamatotu, kādēļ dažām valstīm izdodas saņemt palīdzību vairāk un biežāk nekā citām. Tādēļ ir pamats fokusēties uz donoru nacionālajām interesēm, kas jāņem vērā, ārpolitikas veidotājiem izdarot izvēli un atbildot uz jautājumiem, vai, kam, kādā veidā un cik daudz sniegt palīdzību.

Analizējot ārvalstu palīdzības politiku, kontekstam būtiski ir ņemt vērā ilgtermiņa procesus un transformācijas starptautisko attiecību un drošības koncepta attīstībā. Pēc Otrā Pasaules kara gandrīz pusgadsimtu starptautisko attiecību teorijā valdīja politisko reālistu paradigma par starpvalstu attiecībām, kas atstāja maz vietas savstarpējai uzticībai, solidaritātei, palīdzībai un rūpēm par citu tautu labklājību, attīstību un drošību. Arī drošības jēdziens bija šauri definēts kā valsts nacionālās drošības garantēšana no citu valstu radītiem militāriem draudiem. Šie uzstādījumi kļuva elastīgāki un arvien apstrīdētāki akadēmiskajās aprindās aukstā kara izskaņā, parādoties jaunām starptautisko attiecību teorētiskajām skolām, modeļiem un *paplašinoties* un *padziļinoties* drošības jēdzienam.

Šo transformāciju kontekstā 1990. gadu sākumā ANO sistēmā tika rādīts cilvēkdrošības koncepts, kas noteica, ka ne tikai cilvēki ar to attīstības un drošības vajadzībām ir līdzvērtīgi valstīm, bet visi indivīdi ir savstarpēji saistīti to drošības saglabāšanā. Ilustrējot inovāciju iepretim līdz tam pastāvošajai paradigmai, ANO Attīstības programmas (UNDP) 1994. gada ziņojums izcēla: “Tā [cilvēkdrošība -aut.] ir balstīta cilvēku solidaritātes jēdzienā. Tā nevar tikt sasniegta ar spēka palīdzību, armijām stājoties pretim armijām. Tā var notikt tikai, ja mēs vienojamies, ka attīstībai jāiekļauj visi cilvēki”.²⁴ Ziņojuma autori ieviesa 7 cilvēkdrošības apdraudējumus, tostarp vides drošību, ar to saprotot cilvēku negatīvo ietekmi uz vidi un dabas katastrofu postu uz cilvēku dzīvībām. Pētījuma veidotāji arī argumentēja, ka laikā no 1967.-1991. gadam katastrofas skārušas 3 mljrd. cilvēku (80% - Āzijā), no kuriem 7 milj. gājuši bojā un vēl 2 milj. tikuši ievainoti, kamēr ANO koordinētā palīdzība ir pārāk maz finansētā, norādot uz motīvu ar cilvēkdrošības palīdzību to mainīt.²⁵

Būtu gan naivi uzskatīt, ka ANO sāka nodarboties ar attīstības politiku vai humānās palīdzības koordināciju vien 90. gadu sākumā pēc cilvēkdrošības ienākšanas politiskajā diskursā. Šis pētījums no konstruktīvisma perspektīvas skaidro, ka inovācija cilvēkdrošības gadījumā bija attīstības un humānās palīdzības politikas *drošībošana*, ceļot to nozīmīgumu

23 UNOCHA (2018). *Financial Tracking Service*, <https://fts.unocha.org/appeals/> (skatīts 27.09.2018.)

24 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press. p.24

25 *Ibid.* p.28-30

iepretim alternatīvām politikas izvēlēm. Galējā drošībošanas gadījumā, ja palīdzības sniegšanu pieņemtu starptautiskā sabiedrība, cilvēkdrošībai būtu jānostiprinās par starptautisku normu.

Apkopojot šos faktus un argumentus, pētījuma tēmas izvēli nosaka vēlme izpētīt, kas motivē valstis nodarboties ar cilvēkdrošību ārpolitikā, palīdzot mazināt katastrofu ietekmi uz citu valstu sabiedrībām ar humāno un attīstības palīdzību. Analīzes rezultātā iegūtās atbildes potenciāli sniegs zinātnisku ieguldījumu cilvēkdrošības koncepta *padziļināšanā*, skaidrojot tā izmantošanu rīcībpolitikā, kā arī nacionālās intereses jēdziena *paplašināšanā*, ietverot gan materiālas drošības un ekonomiskās intereses, gan nemateriālas idejas un to veicināšanu. Promocijas darbs ir turpinājums iepriekš veiktam pētījumam par cilvēkdrošības lietojumu Japānā maģistra studiju programmas ietvaros.²⁶ Visbeidzot tēmas izvēli motivē jaunu zināšanu radīšana par Kanādu, Japānu un Norvēģiju. Izpratne par to, kādus ieguvumus valstis gūst no palīdzēšanas citiem, savus resursus veltot humānajai un attīstības palīdzībai, varētu sniegt jaunu perspektīvu arī Latvijas diplomātiem un rīcībpolitikas veidotājiem, plānojot ilgtermiņa stratēģiju valsts attīstības sadarbības un humānās palīdzības jomā. Tas varētu arī pamatotāk un stratēģiskāk formulēt un aizstāvēt Latvijas intereses divpusējās un daudzpusējās diplomātijas formātos, piemēram, ES, NATO, ANO, EDSO un citviet.

1.2. Darba mērķis, uzdevumi un pētniecības jautājumi

Promocijas **darba mērķis** ir izanalizēt Japānas, Kanādas un Norvēģijas motivāciju veidot uz cilvēkdrošību balstītu ārpolitiku un sniegt ārvalstu palīdzību katastrofu kontekstā. Pētījums tiek veikts par **laika periodu** no 1990. gadu vidus, kad cilvēkdrošība tika iekļauta konkrēto valstu ārpolitikā, līdz 2015. gadam²⁷, kad bija jāsasniedz Tūkstošgades attīstības mērķi, ko var uzskatīt par institucionalizētu normatīvo ietvaru ar izmērāmiem mērķiem cilvēkdrošības veicināšanai un ārvalstu palīdzības sniegšanai pasaulē.

Promocijas darbā tiek meklētas atbildes uz trīs izpētes jautājumiem. **Pirmais izpētes jautājums** ir: *Kas motivē Japānu, Kanādu un Norvēģiju veicināt cilvēkdrošību citās valstīs katastrofu gadījumos ar ārvalstu palīdzību?* Ar šī jautājuma palīdzību tiks meklēti, analizēti un savstarpēji salīdzināti rāmējumi politiskajā diskursā trijās “cilvēkdrošības čempionu” valstīs savā starpā.

26 Bambals, R. (2012). *Cilvēkdrošības loma Japānā – pirms un pēc 2011. gada katastrofām (Maģistra darbs)*. Rīga: Latvijas Universitāte

27 Japāna, Kanāda un Norvēģija šajā periodā katra pievērsās cilvēkdrošībai atšķirīgā gadā un ar dažādu intensitāti. Tomēr, lai nodrošinātu iespēju gadījumus salīdzināt sākotnējais pētījuma mērķis ir fokusēties uz periodu no 1995.-2015. gadam, kas aptver posmu no UNDP ziņojuma par cilvēkdrošību publicēšanas līdz brīdim, kad bija jāpārskata ANO Tūkstošgades attīstības mērķi.

Otrais izpētes jautājums ir: *Vai Japānas, Kanādas un Norvēģijas ārvalstu palīdzības politika tām atmaksājas un sniedz labumus (materiālus un nemateriālus)?* Ar šī jautājuma palīdzību tiek analizēts, vai rīcībpolitikas veidotāju iedomātais šīs politikas rezultāts tiek sasniegts, tādējādi ļaujot izdarīt secinājumus par tās atmaksāšanos. Ja palīdzēšana citiem atmaksājas, tad pētījuma gaitā tiks skaidroti konkrēti veidi un piemēri. Tas pats attiecas uz skaidrojumu meklēšanu gadījumā, ja rīcībpolitika nesniedz gaidīto rezultātu.

Trešais pētniecības jautājums ir: *Kas ir kopīgs un atšķirīgs Japānas, Kanādas un Norvēģijas cilvēkdrošības veicināšanas un ārvalstu palīdzības pieejām?* Atbildes uz šo jautājumu tiks sniegtas pētījuma beigās – sestajā un septītajā nodaļā, veicot visu trīs gadījumu salīdzinājumu un skaidrojot iemeslus kopīgajiem un atšķirīgajiem parametriem.

Lai sasniegtu izvirzīto pētījuma mērķi un atbildētu uz visiem izpētes jautājumiem, tiek izvirzīti vairāki pētījuma gaitā paveicami **uzdevumi**:

- (a) veikt zinātniskās literatūras analīzi par (i) cilvēkdrošību un tās lietojumu ārpolitikā;
- (ii) nacionālajām interesēm un (iii) ārvalstu palīdzības sniegšanu, īpašu uzmanību veltot palīdzībai katastrofu kontekstā;
- (b) izveidot metodoloģisko pētniecības ietvaru cilvēkdrošības kā nacionālās intereses pētniecībai;
- (c) veikt ģeopolitisko faktoru analīzi Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumos, lai konstatētu veicinošos un ierobežojošos faktorus, kas likuši tām pievērsties ārpolitikā cilvēkdrošības veicināšanai;
- (d) veikt Japānas, Kanādas un Norvēģijas ārpolitikas, drošības politikas un attīstības palīdzības politikas dokumentu analīzi;
- (e) veikt intervijas ar cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem un izdarīt secinājumus par subjektīvo cilvēkdrošības uztveri Japānā, Kanādā un Norvēģijā;
- (f) sniegt atbildes uz izvirzītajiem izpētes jautājumiem, kā arī apkopot galvenos secinājumus par trīs valstu kopīgajām un atšķirīgajām iezīmēm cilvēkdrošības lietojumā ārpolitikā.

1.3. Pētījuma novitāte, zinātniskais un praktiskais pielietojums

Promocijas darba novitāte saistās ar jaunu zināšanu radīšanu Latvijā un starptautiskā līmenī. Pētījuma gadījumu valstu izpēte ļaus radīt jaunas zināšanas Latvijā par to ārpolitiku un motivāciju palīdzēt. Vienlaikus iegūtie rezultāti varētu būt saistoši arī šo valstu pētniekiem, diplomātiem un rīcībpolitikas veidotājiem, lai iegūtu politiski neitrālu analīzi savai ārpolitikai,

kā arī salīdzinātu savas valsts pievēršanos cilvēkdrošībai un ārvalstu palīdzībai ar citiem līdzīgiem gadījumiem pasaulē.

Skaidrojot pētījuma zinātnisko un praktisko pielietojumu plašāk, ir iespējams izdalīt vairākus galvenos potenciālo rezultātu un to pielietojuma virzienus. Pirmkārt, pētījums potenciāli kalpos kā ieguldījums cilvēkdrošības koncepta *padziļināšanā* (iepretim daudziem centieniem to *paplašināt*)²⁸ un kritikas atspēkošanā, kas veltīta tā seklumam, izplūdušajam saturam, praktiskā un analītiskā pielietojuma trūkumam²⁹.

Otrkārt, promocijas darbs kalpos par ieguldījumu nacionālo interešu jēdziena *paplašināšanā*. Analīze ļautu empīriski pārbaudīt bijušā Austrālijas ārlietu ministra un pētnieka Gareta Evansa argumentāciju, ka valstīm līdztekus tradicionālajām ekonomikas un drošības interesēm (materiālajām interesēm) ir arī nemateriālas nacionālās intereses – nodarboties ar ideju un globālo publisko labumu radīšanu³⁰. Salīdzinot trīs valstu motīvus palīdzēt citiem un to skaidrojumus, varētu analizēt, cik daudz idejas, nemateriālas intereses un altruistiski uzstādījumi tiek ņemti vērā ārpolitikas lēmumu pieņemšanā.

Treškārt, pētījuma inovācija ir gadījuma valstu diplomātu, rīcībpolitikas veidotāju, pētnieku un nevalstisko “atslēgas spēlētāju” (*stakeholders*) cilvēkdrošības subjektīvās uztveres analīze ar padziļinātu, daļēji strukturēto interviju palīdzību. Vairums pētījumu, kas veltīti cilvēkdrošības pētniecībai ārpolitikā, ir deskriptīvi, analizējot politikas dokumentus, politisko līderu uzrunas un vēsturiskus faktus, mazāku uzmanību veltot ārpolitikas veidošanā un interešu formulēšanā iesaistīto aktieru motivācijai un cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības politikas subjektīvajai uztverei. Viens no retajiem pētījumiem, kas tapis par cilvēkdrošības subjektīvo uztveri, ir veikts Japānā vien 2016. gadā³¹. Pārējās valstīs analoģu pētījumu šobrīd nav. Izmantojot Japānas gadījumu par teorētisko bāzi, pētījums plāno paplašināt subjektīvo cilvēkdrošības analīzi uz Kanādu un Norvēģiju, kā arī veikt intervēšanu Japānā, ņemot vērā abu pētījumu atšķirīgos uzstādījumus un izpētes jautājumus.

Ceturtkārt, lai arī pēdējos gados ir tapuši relatīvi daudz zinātnisko rakstu un monogrāfiju par atsevišķu “čempionu” (valstu) skatījumu uz cilvēkdrošību, konkrētās trīs

28 Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* Ozoliņa, Ž. (Red.). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 15-58.lpp.

29 Paris, R. (2001). Human Security Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2, p.88

30 Evans, G. (2016). *Values and Interests in Foreign Policy Making (Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016)*. Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University, p.1-21

31 Kobes Universitātes profesore Kurusu (*Kaoru Kurusu*) veic daļēji strukturētās intervijas (katra līdz vienai stundai) ar 10 cilvēkdrošības “atslēgas aktieriem” (*stakeholders*) Japānā, no kuriem vismaz viens no valdības, uzņēmējdarbības, nevalstiskā un akadēmiskā sektora. Jautājumi fokusējas uz katra intervējamā izpratni par cilvēkdrošību, tās principiem un praktisko pielietojumu Japānas rīcībpolitikas jomās. Avots: Kurusu, K. (2016). *Does the Concept of Human Security Generate Additional Value? An Analysis of Japanese Stakeholder Perceptions (JICA-RI Working Paper No.122)*. Tokyo: JICA Research Institute, p.1-45

gadījumu valstis līdz šim tās nav salīdzinātas savā starpā. Pētījums plāno salīdzināt Kanādu, Japānu un Norvēģiju pēc to cilvēkdrošības lietojuma savā starpā, izmantojot dažādus pētniecības līmeņus un metodes.

Piektkārt, pētījums turpinās Latvijas pētnieku un ekspertu iesāktās tradīcijas cilvēkdrošības pētniecībā un koncepta attīstīšanā. Latvija jau ir augstu novērtēta par cilvēkdrošības attīstīšanu ANO tautas attīstības ziņojuma kontekstā 2004. gadā³². Valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” ietvaros Latvijas Universitātes mācībspēki un jaunie pētnieki kopš 2009. gada ir strādājuši pie cilvēkdrošības attīstības, radot jaunus pētījumus un publikācijas³³. Visbeidzot cilvēkdrošība ir viens no trim pīlāriem, uz kuru balstīts Latvijas Nacionālais attīstības plāns (NAP) no 2014.-2020. gadam³⁴. Tādēļ citu valstu pieredzes pētniecība cilvēkdrošības jomā, lai veidotu jaunu zināšanu radīšanu un pārnesi uz Latvijas akadēmisko un rīcībpolitikas vidi ir likumsakarīga tradīcijas turpināšana.

Visbeidzot, pētījums varētu būt ar praktisku nozīmi Latvijas diplomātiem un rīcībpolitikas veidotājiem, kas iesaistīti ārvalstu palīdzības politikas (attīstības sadarbības, humānās palīdzības) mērķu formulēšanā, plānošanā un īstenošanā. Pētījums ļaus labāk saprast nacionālās intereses jēdziena satura būtību un tā dažādās lietojuma nozīmes, kas katra ir būtiska rīcībpolitikas veidotājiem, nodarbojoties ar politikas formulēšanu, finansējuma pieprasīšanu un citu rīcībpolitikas īstenošanu, parlamenta locekļu un sabiedrības pārliecināšanu. Analīze par dažādiem potenciālajiem ieguvumiem no ārvalstu palīdzības sniegšanas, kas var būt gan tieši, gan netieši un materiāli un nemateriāli, arī varētu ļaut veiksmīgāk piesaistīt finansējumu ārvalstu palīdzības sniegšanai Latvijā. Iespējams, rezultāti ļaus Latvijas ārpolitikas veidotājiem attīstīt katastrofu palīdzību un izturētspējas veidošanu citās sabiedrībās kā jaunu diplomātijas nišu, ļaujot uzņemties lielāku atbildību par starptautiskās sabiedrības kopīgajiem izaicinājumiem nekā līdz šim.

32 *Cilvēkdrošība*, <http://lapas.lv/aktualie-jautajumi/cilvekdrosiba/> (LAPAS; skatīts 7.08.2017.)

33 Ozoliņa, Ž. (Red.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 1.-473.lpp.; Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2015). *Gender and Human Security: A View from the Baltic Sea Region*. Rīga: Zinātne. p.1-271

34 Pārresoru koordinācijas centrs (2012). *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. - 2020. gadam* (apstiprināts ar 2012. gada 20. decembra Latvijas Republikas Saeimas lēmumu), 33.-52.lpp.

1.4. Pētījuma metodoloģija

Promocijas darbā pamatā tiks izmantotas kvalitatīvās pētniecības metodes. Sociālo zinātņu pētnieki tās izvēlas divu iemeslu dēļ (iepretim kvantitatīvām metodēm). Pirmkārt, gadījumos, kad nav gatavas teorijas vai koncepta, ko aizgūt no līdzšinējiem pētījumiem, vai arī tie atrodas izstrādes stadijā, kvalitatīvās metodes palīdz gan īstenot empīrisku analīzi, gan pilnveidot teorijas vai koncepta projektu. Otrkārt, kvalitatīvās metodes palīdz labāk skaidrot pētnieku jautājumus, kas ir ierobežoti laikā un telpā un nerada pietiekami daudz pētāmo gadījumu skaitu, lai tiktu kvantificēti un pētīti ar kvantitatīvajām metodēm.³⁵

Pētījuma teorētisko modeli darba autors veido pats, apkopojot un atvasinot atziņas pamatā no Gareta Evansa, Jozefa Frankela un Morica Fanderfēna pētījumiem par nacionālajām interesēm un ārvalstu palīdzību. Modelis paredz, ka jebkura valsts teorētiski var izvēlēties jebkuru politikas jomu par nacionālo interesi no neierobežota izvēļu klāsta. Cilvēkdrošības stiprināšana citās pasaules valstīs un sabiedrībās, veicinot to drošību, attīstību un cieņpilnus dzīves apstākļus indivīdu līmenī, pieder pie šī izvēļu klāsta, un teorētiski jebkura valsts var izvēlēties iekļaut cilvēkdrošību ārpolitikā. Tomēr empīriskie dati liecina, ka ne visas valstis to praktizē vai īsteno vienlīdzīgos apmēros. Pētījuma teorētiskais modelis to skaidro, paredzot, ka cilvēkdrošība izvirzās par nacionālo interesi ārpolitikā, ja izpildās trīs kritēriji. Tas notiek, pirmkārt, ja cilvēkdrošība atbilst valsts objektīvajām interesēm, ko nosaka vēsture, ģeogrāfija, pieredze un citi zīmīgi faktori, kas veido valsts ģeopolitisko stāvokli starptautiskajā sistēmā. Otrkārt, cilvēkdrošībai jābūt savietojamai ar valstu subjektīvajām interesēm, no nosaka pie varas esošā politiskā elite un tās raksturparametri. Visbeidzot, cilvēkdrošībai jābūt savietojamai ar citu starptautisko aktieru priekšrocībām un izpratni par noteikumiem un pieļaujamu rīcību starptautiskajā arēnā (normām). Tādējādi valsts izvēlas nodarboties ar cilvēkdrošību ārpolitikā, sniedzot ārvalstu palīdzību citiem, ja šāda politika atbilst objektīvajām un subjektīvajām valsts interesēm un starptautiskajām normām (modeļa pilns izklāsts ir pētījuma 2.3.3. nodaļā). Savukārt cilvēkdrošības izvirzīšanās valsts ārpolitikas priekšplānā notiek ar drošībošanas palīdzību, pārliecinot citus politiskās elites pārstāvjus un sabiedrību, ka ārvalstu palīdzības sniegšanai ir ne vien altruistiska funkcija *per se*, bet tā spēj arī veicināt drošību nacionālā vai starptautiskā līmenī.

Pētījuma metodes ir pakārtotas teorētiskajam modelim, atsevišķos posmos analizējot cilvēkdrošības lietojuma savietojamību ar katru no trim kritērijiem. Pirmajā empīriskā pētījuma daļā tiek analizētas Japānas, Kanādas un Norvēģijas *objektīvās nacionālās intereses*,

35 Ragin, C.C., Berg-Schlosser, D., De Meur, G. (1998). *Political Methodology: Qualitative Methods*. In: Goodin, R.E., Klingemann, H.D. (Eds.). *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press. p.750

raksturojot valstu ģeopolitisko stāvokli un zīmīgākās iezīmes, kas nosaka ierobežojumus vai veicinošos faktorus par labu konkrētām politikas izvēlēm³⁶. Galvenie darba uzdevumi šajā pētījuma posmā ir: (1) noskaidrot, vai un kādā veidā cilvēkdrošība ir savietojama ar konkrēto valstu objektīvajām interesēm; (2) vai starp izvēlēto gadījuma valstīm pastāv vienotu parametru kopums, kas nosaka to vēlmi palīdzēt citiem.

Kopš 1980. gadiem ģeopolitiskās analīzes lietojums piedzīvojis izaugsmi. Tā kļuvusi starpdisciplināra un tiek izmantots arvien plašāks datu un pētniecības avotu klāsts³⁷. Līdztekus vēstures un karšu analīzei lielāku lomu spēlē televīzija, radio, laikraksti, internets un populārās kultūras izpausmes³⁸. Tādēļ ģeopolitiskās analīzes veikšanai tiks izmantotas starptautiskās datu bāzes, ko apkopo Pasaules Banka, OECD, *CIA World Factbook*, UNDP un gadījuma valstu nacionālās statistikas aģentūras. Informācija par valstu identitāti (“savs-citi”; “sabiedrotie-kaitnieki”) tiks izgūta no ārpolitikas, drošības politikas un aizsardzības doktrīnām (“zilās grāmatas”; “baltās grāmatas”). Tāpat tiks izmantoti līdzšinējie pētījumi par valstu vēsturi, ģeogrāfiju un ģeopolitiku.

Otrajā empīriskās analīzes posmā tiks analizētas izraudzīto gadījumu (valstu) subjektīvās intereses un to savietojamība ar cilvēkdrošības jēdzienu. Lai pētītu cilvēkdrošības klātbūtni ārpolitikā, Rostoks ir piedāvājis izmantot četru avotu veidus: ārpolitikas dokumentus; parlamenta ārpolitikas debates; intervijas ar ārpolitikas īstenotājiem; sabiedriskās domas aptaujas.³⁹ Šajā pētījumā lai analizētu Japānas, Kanādas un Norvēģijas motivāciju nodarboties ar cilvēkdrošības stiprināšanu, tiks izmantoti četru avotu veidi: ārpolitikas ikgadējie ziņojumi; ārpolitikas un ārvalstu palīdzības ilgtermiņa plānošanas dokumenti; ārlietu ministru ikgadējās uzrunas par ārpolitiku parlamentā (gadījumos, kad nav pieejami ikgadējie ziņojumi); kā arī daļēji strukturētās padziļinātās intervijas ar 7-10

36 Vienu no pirmajām zinātniskajiem publikācijām par ģeopolitisko analīzi Otrā Pasaules kara laikā 1942. gadā veica Kāmans (*Werner J. Cahnman*), balstoties uz Vācijas ģenerāļa un ģeogrāfa Haushofera (*Karl Ernst Haushofer*) ģeopolitikas skolu (*geopolitik* - vācu val.). Tās paradigma noteica, ka valsts ģeogrāfija, iedzīvotāji un valdības ir vienots, savstarpēji saistīts kopums. Ģeopolitiskajā analīzē datus iegūst no fiziskās un politiskās ģeogrāfijas kartēm, sabiedrisko un privāto institūciju arhīviem, statistikas, un dažādu formu un valodu literatūras avotiem (*wide-reading*). Ģeopolitika metodoloģiski ir deskriptīva, vienlaikus izmantojot salīdzinājumus starp līdzīgiem valstu rīcības gadījumiem vēsturē savstarpēji salīdzināmos ģeogrāfiskajos apstākļos. Balstoties uz ģeogrāfiskiem datiem, tiek veikta etnoloģiska un psiholoģiska interpretācija par cēloņsakarībām un iespējamiem nākotnes notikumiem līdzīgi kā mediķi uzstāda diagnozi pacientam, balstoties uz simptomiem, kas sistemātiski novēroti citos gadījumos ilgākā laika posmā. Avots: Cahnman, W.J. (1942). *Methods of Geopolitics. Social Forces*, Vol.21, No.2, pp.147-154

37 Lūks (*Timothy W. Luke*) raksta, ka mūsdienu kritiskās ģeopolitikas pieejas analītiskā nozīme kopš 1989. gada turpina pieaugt, apvienojot tādas nozares kā sociālo teoriju, politisko ģeogrāfiju, starptautiskās attiecības un kultūras studijas. Avots: Luke, T.W. (2009). *Foreward*. In: Ingram, A., Dodds, K. (Eds.). *Spaces of Security and Insecurity: Geographies of the War on Terror*. Farnham: Ashgate, p.xi-xii

38 Dodds, K. (2007). *Geopolitics: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press. p.14-17

39 Rostoks, T. (2012). *Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos*. Ozoliņa Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 150-151.lpp.

cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem katrā no gadījuma valstī.

Vispirms tiek atlasīti angļu valodā pieejamie ikgadējie ārpolitikas ziņojumi vai ārlietu ministru ikgadējās uzrunas parlamentā par ārpolitiku katrā no gadījuma valstīm, kā arī ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumenti, ja tādi pastāv. Dokumentiem un runām, kas aptver periodu no 1995.-2015. gadam⁴⁰ metodoloģiski veic analīzi divas reizes. Pirmajā reizē tiek meklēti cilvēkdrošības rāmējumi, analizējot, kādā kontekstā jēdziens lietots un cik bieži pieminēts, kā arī analizējot katras valsts sniegtās koncepta definīcijas un to attīstību. Otrajā reizē tiek veikta padziļināta analīze ārvalstu palīdzības rāmējumiem, fokusējoties uz humānās palīdzības un arī vispārīgi minētās palīdzības sniegšanas motīviem (iekļauta arī palīdzība, kurai nav norādīts, vai tā ir humānā vai attīstības palīdzība). Tiek skaidrots, kuras palīdzību saņemošās valstis, reģioni un kādā kontekstā dokumentos un runās minēti visbiežāk. Tāpat tiek analizēts, kuri motīvu rāmējumi (sava drošība un labklājība; valsts tēls un statuss; ietekmes un varas palielināšana; humanitārisms un altruisms)⁴¹ parādās biežāk ārvalstu palīdzības sniegšanas skaidrošanā.

Galveno analīzes daļu veidos daļēji strukturētās intervijas ar cilvēkdrošības “atslēgas spēlētājiem” Japānā, Kanādā un Norvēģijā. Balstoties uz profesores K. Kuru pētījumu par cilvēkdrošības subjektīvo uztveri Japānā, šajā pētījumā sākotnēji tiek plānots veikt 20-30 intervijas (7-10 intervijas katrā valstī). Intervējamo atlase tika paredzēta pēc diviem pamatprincipiem: (1) *pārstāvības* – katrā valstī vismaz 1-2 indivīdi, kas nāk no ārpolitikas jomas (diplomāti, ierēdņi, politiķi), attīstības sadarbības aģentūras, pētniecības sfēras, uzņēmēju vai NVO sektora; (2) *“sniega bumbas” metodes* – katra nākamā kandidāta atlase veikta, balstoties uz intervējamo vai neatkarīgu cilvēkdrošības ekspertu rekomendācijām. Intervijas paredzēts veikt no 2017. gada septembra līdz 2018. gada janvārim.

Intervijās uzdoto jautājumu “kodolu” veido 8 jautājumi (skatīt pielikumu Nr. 3), ko var uzdot jauktā secībā un papildināt ar paskaidrojošu, uzvedinošu vai citu jautājumu.

40 Izvēlētais periods ir vienotais laika ietvars trijām gadījuma valstīm, lai noteiktu robežas pētniecībai un nodalītu dokumentus un runas, kas iekļaujami pētījumā veiktajā analīzē, no tiem, kas paliek ārpus šī rāmja. Tomēr Kanādā un Norvēģijā atsevišķi ārpolitikas dokumenti vai runas nav pieejami vispār vai nav pieejami angļu valodā par atsevišķiem gadiem 1990. gadu otrajā pusē. Tāpat analīzē ir iekļautas 2016. gada pavasara dokumenti un ārpolitikas runas, kuros ārlietu ministri atkairātās par paveikto 2015. gadā.

41 Pētījumā tiek izmantots Morica Fanderfēna (*Maurits Van Der Veen*) rāmējumu modelis, kas skaidro no konstruktīvisma skolas perspektīvas, ka viena un un tā pati valsts var sniegt ārvalstu palīdzību katru reizi un no gadījuma uz gadījumu ar atšķirīgu motivāciju, ko var identificēt, analizējot valsts politisko diskursu. Fanderfēns izdala 7 rāmējumus, tomēr šajā pētījumā tie tiek apvienoti 4 rāmējumu blokos, jo netiek aplūkots pietiekams gadījumu, dokumentu un runu skaits. Tādējādi vienā kategorijā tiek apvienoti drošības un savas labklājības rāmējumi; kā atsevišķi rāmējumi tiek saglabāti reputācijas un statusa, kā arī varas un ietekmes rāmējumi; savukārt humanitārisma, apgaismotā savtīguma un pienākuma apziņas rāmējumi tiek izmantoti kā vienota kategorija. Gadījumos, kad šis rāmējums tiek identificēts pietiekami daudzos gadījumos, tiek atsevišķi skaidroti arī tās kategorijas apakšrāmējumi. Avots: Van der Veen, M. A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press. p.9-17

Elastīgais formāts ļauj padziļinātāk izziņāt katra intervējamā redzējumu par cilvēkdrošības lomu savā valstī, balstoties uz personīgo pieredzi. Rīcībpolitikas veidotājiem paredzēts uzdot vairāk jautājumu par palīdzības sniegšanu, formu un motivāciju, politiskajiem ieguvumiem, bet pētniekiem – stratēģiskākus un visaptverošākus jautājumus par cilvēkdrošības lomu ārpolitikā. Lai veicinātu intervējamo atbilstošu sagatavošanos, interviju jautājumu “kodols” tiem ir zināms iepriekš. Interviju jautājumi un pats process ir angļu valodā.

Interviju norise tiek nodrošināta gan klātienē, gan attālināti ar interneta starpniecību (*Skype, Facetime*) ar skaņas ierakstu (video funkcija nodrošināta gadījumos, kad tam ir intervējamā piekrišana un tas ir tehniski iespējams). Katrai intervijai sākotnēji tiek paredzētas 20-30 minūtes, bet praksē pēc abpusējas intervētāja - intervējamā vienošanās tā var tikt pagarināta, sasniedzot 60 minūšu garumu. Pētījuma gaitā analīzei tiek iegūtas un izmantotas intervijas ar 23 ekspertiem (skatīt pielikumu Nr. 12), kas kā diplomāti un rīcībpolitikas veidotāji, pētnieki un uzņēmēji bijuši saistīti ar cilvēkdrošību Kanādā (7 intervējamie), Japānā (7) un Norvēģijā (9). Kopējais 22 interviju laiks ir 748 minūtes (12 h un 28 min.). No tām ar Kanādas ekspertiem ierakstītas – 208 min.; Japānas – 250 min.; Norvēģijas – 290 min. Japānā izņēmuma kārtā vienas intervijas gadījumā atbildes tika iesūtītas rakstiski. Uz interviju skaņas ierakstu bāzes tiek veidoti transkripti, kas digitāli pavairoti vairākos eksemplāros kodēšanai un analīzei ar kvalitatīvo metožu analīzes programmu *QDA Miner (Lite)*.

Kodu kategorijas tiek izvēlētas atbilstoši interviju jautājumu un atbilžu tematiskajiem blokiem: (1) *cilvēkdrošības vēsture*; (2) *ārvalstu palīdzība*; (3) *motivācija*; (4) *cilvēkdrošības nākotnes loma*; (5) *līderība*. No šīm grupām *cilvēkdrošības vēsturei* ir 2 kodi – (a) *valsts vēsture* un (b) *personīgā vēsture* (individuāla saskarsme ar cilvēkdrošību un pieredze); *ārvalstu palīdzībai* ir 3 kodi – (c) *palīdzība katastrofu gadījumos*; (d) *palīdzības mērķa valstis*; (e) *palīdzības forma*; *motivācijai* ir 4 kodi atbilstoši rāmējumiem – (f) *pašu drošība un labklājība*; (g) *valsts tēls vai statuss*; (h) *ietekmes palielināšana* (divpusēji un starptautiskās institūcijās); (i) *altruisms un nesavtīgas rūpes par citām tautām*; *nākotnes lomai* ir 2 kodi – (j) *izmantos nākotnē*; (k) *neizmantos nākotnē*; savukārt *līderībai* ir viens kods (l) *valsts līderība*. Iegūtie kodi katrā no kategorijām tiek analizēti, savstarpēji salīdzinot trīs valstis un izdarot secinājumus atbilstoši pētnieciskajiem jautājumiem.

Trešajā pētījuma posmā tiek analizēts, kam Japāna, Kanāda un Norvēģija sniedz humāno ārvalstu palīdzību periodā no 1995. - 2015. gadam, kas tiek salīdzināts ar datiem par valstīm un reģioniem, kam humānā palīdzība tobrīd bija visvairāk nepieciešama. Analīzei nepieciešamie dati nav pieejami gatavā formātā, jo ne pētījuma gadījumu valstis, ne starptautiskās institūcijas neapkopo statistiku par sniegto vai nepieciešamo palīdzību pēc

ģeogrāfisko reģionu sadalījuma principa. Informācijas iegūšana par humānās palīdzības pieprasījuma ģeogrāfisko sadalījuma norisinās vairākos soļos, izmantojot ANO Humanitāro lietu koordinācijas biroja (UNOCHA) finanšu plūsmu datus. UNOCHA ir lielākais ANO sistēmas koordinācijas mehānisms humānās palīdzības sniegšanā, kas izveidots 1991. gadā ar Ģenerālās Asamblejas mandātu (rezolūcija Nr. 46/182), lai stiprinātu organizācijas spējas reaģēt uz dabas katastrofām⁴². Laika posmā no 1999.-2015. gadam ir pieejami dati par UNOCHA katru gadu izsludinātajiem palīdzības pieprasījumiem⁴³, kas tiek kopēti *MS Excel* vienotā tabulā un sakārtoti pēc ģeogrāfiskajiem reģioniem⁴⁴. Turpinājumā tiek veikti aprēķini par proporciju (%), cik lielu īpatsvaru konkrētais reģions ieņem katru gadu attiecībā pret kopējo pieprasītās humānās palīdzības apjomu pasaulē, ko apkopo UNOCHA. Iegūtie dati tiek apkopoti tabulas formā, un ilustratīvam mērķiem tiek izveidots nepieciešamās palīdzības izmaiņas pa reģioniem laika posmā no 2002.-2015. gadam.⁴⁵

Pēc tam tiek veikti aprēķini par Japānas, Kanādas, Norvēģijas ik gadu sniegto humāno palīdzību katrā reģionā, izmantojot OECD datu bāzes⁴⁶. Dati par katru gadu un sniegtās palīdzības gadījumu tiek kopēti *MS Excel* tabulā, sakārtoti pa reģioniem (tāds pats dalījums). Tad tiek aprēķināts katra reģiona īpatsvars (%) attiecībā pret donora attiecīgā gada visas sniegtās humānās palīdzības apjomu. Aprēķini tiek apkopoti tabulas formā, un ilustratīvam uzskatam tiek izveidots katras valsts grafiskais attēlojums.

Visbeidzot tiek veidoti grafiki, lai salīdzinātu humānās palīdzības pieprasījumu ar piedāvājumu pasaulē pa reģioniem no 2002.-2015. gadam. Tas tiek darīts, salīdzinot katra reģiona vajadzību proporciju (%) iepretim kopējam nepieciešamās humānās palīdzības apjomam attiecīgajā gadā ar katras no trijām valstīm piedāvātās humānās palīdzības apjomu šim reģionam attiecībā pret kopējo šīs valsts piedāvātās humānās palīdzības apjomu konkrētajā gadā. Tādējādi ir iespējams noteikt, cik proporcionāli donoru valstis savus resursus novirza tiem reģioniem, kam attiecīgajā gadā tie ir visvairāk nepieciešami, pārbaudot uzstādījumu, ka humānajai palīdzībai ir jābūt apolītiskai un jānonāk tur, kur pēc tās ir

42 UNOCHA (2018). *History of OCHA*, <https://www.unocha.org/about-us/who-we-are> (skatīts: 02.10.2018.)

43 UNOCHA (2018). *Appeals and response plans*, <https://fts.unocha.org/appeals/overview/2018> (skatīts: 02.10.2018.)

44 Āfrika, Āzija, Dienvidamerika un Ziemeļamerika (kopā), Eiropa, Tuvie Austrumi, Okeānija

45 Kaut arī UNOCHA dati ir pieejami par laika periodu sākot no 1999. gada, tie tiek apkopoti par periodu no 2002.-2015. gadam, lai būtu salīdzināmi ar OECD datiem par katra donoru sniegto palīdzību, kas pieejami vien no 2002. gada.

46 OECD Query Wizard for International Development Statistics (2018). *Humanitarian Aid (2002-2015)*, <https://stats.oecd.org/qwids/#?x=1&y=6&f=2:262,4:1,7:2,9:85,3:286,5:3,8:85&q=2:262+4:1+7:2+9:85+3:250,17,18,251,252,21,22,23,24,276,191,286,287,227,228,229,288,231,289,233,G36,G37,G38,G39,G62+5:3+8:85+1:3,4,5,6,58,7,8,9,10,11,60,12,13,14,61,15,16,17,18,62,19,63,75,20,21,22,23,24,36+6:2005,2006,2007,2008,2009,2010,2011,2012,2013,2014,2015,2016> (skatīts: 02.10.2018.)

vislielākais pieprasījums. Šis analīzes posms ļaus iegūt vizualizējamus rezultātus par novirzēm, cik daudz katra no valstīm katru gadu sniedz vairāk vai mazāk palīdzību katram no pasaules reģioniem (nekā nepieciešams), kā arī salīdzināt tos ar dokumentu un interviju analīzes rezultātiem. Nobeigumā tiek izdarīti secinājumi, skaidrojot kuros gadījumos humānās palīdzības piešķiršanas gadījumos nacionālajām interesēm bijusi ietekme.

1.5. Pētījuma posmi un struktūra

Pētījums strukturāli sastāv no septiņām nodaļām: (a) ievada; (b) teorētiskā ietvara nodaļas ar trim apakšnodaļām; (c) trīs galvenajām empīrisko pierādījumu un analīzes nodaļām, kas katra veltīta Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumu izpētei un kam ir piecas apakšnodaļas; (d) vienas empīriskā pētījuma nodaļas, kas salīdzina valstu sniegto humāno palīdzību savā starpā un iepretim palīdzības vajadzībām pasaulē; (e) secinājumu nodaļas.

Darba ievadā sniegts tēmas izvēles un aktualitātes pamatojums; skaidroti mērķis, pētnieciskie jautājumi un sasniedzami uzdevumi, pētniecības metodes, zinātniskā inovācija un iegūto rezultātu potenciālais zinātniskais un praktiskais pielietojums; aprakstīti pētījuma posmi un struktūra; analizēti potenciālie ierobežojošie un riska faktori; kā arī izklāstīts, kādā veidā autors ir aprobējis pētījuma rezultātus starptautiskās zinātniskajās konferencēs, publikācijās recenzētos izdevumos, kā arī ar darbību vasaras skolā un profesionālajā karjerā.

Teorētisko pētījuma daļu veido trīs nodaļas, no kurām pirmajā tiek analizēti teorētiskie un empīriskie procesi, kas veicināja cilvēkdrošības koncepta parādīšanos 1990. gados; tiek skaidrota cilvēkdrošības jēdziena attīstība akadēmiskajā un rīcībpolitikas vidē; kā arī tiek analizēti līdzšinējie pētījumi, kas skaidrojuši cilvēkdrošības lietojumu ārpolitikā. Cilvēkdrošības koncepta attīstību pētījuši Šahrbanū Tadžbakhša (*Shahrbanou Tadjbakhsh*) un Anurada Čenoja (*Anurada Chenoy*); Horhe Nefs (*Jorge Nef*); Gabriēla Kēlere (*Gabriele Koehler*); Alfrēds Nema (*Alfred Nema*); Teilors Oovens (*Taylor Owen*); Sandra Maklīna (*Sandra J. MacLean*), Deivids Bleks (*David R. Black*) un Timotijs Šovs (*Tymothy D. Shaw*); Edvards Ņūmens (*Edward Newman*); kā arī Latvijas pētnieki – Žaneta Ozoliņa, Toms Rostoks, Nora Vanaga. Cilvēkdrošības lietojumu ārpolitikā no starptautiskās politikas teorētiskās perspektīvas skaidrojuši Astrī Sūrke (*Astri Suhrke*); Saša Vertess (*Sacha Werthes*), Tobiass Debjels (*Tobias Debiel*) un Deivids Bosolds (*David Bosold*); Rolands Pariss (*Roland Paris*), Tadžbakhša un Čenoja; kā arī Latvijas pētnieki – Ozoliņa, Rostoks un Vanaga.

Teorētiskā modeļa otrajā nodaļā tiek pētīta ārvalstu palīdzības sniegšanas politikas motivācijas analīzes, ko līdzšinējos pētījumos pētījuši un skaidrojuši Hanss Morgentavs (*Hans Morgenthau*), Hjugsangs Sons (*Hyug-sang Sohn*) un Nari Jū (*Nari Yoo*); Duglass

Fanbelle (*Douglas A Van Belle*), Žansebastjēns Rijū (*Jean-Sebastien Rioux*) un Deivids Poters (*David M. Potter*); Roberts Pakenhams (*Robert A. Packenham*); Deivids Lumsdeins (*David H. Lumsdaine*); Alfrēds Maizels (*Alfred Maizels*) un Mačiko Nisanke (*Machiko K. Nissanke*); Tobiass Heinrihs (*Tobias Heinrich*); Naomi Kleina (*Naomi Klein*); Entonijs Lēvensteins (*Antony Loewenstein*); Žanfilips Terjēns (*Jean-Philippe Thérien*); kā arī Morics Fanderfēns (*Maurits van der Veen*).

Teorijas trešajā apakšnodaļā tiek pētīts nacionālo interešu jēdziena lietojums līdzšinējos pētījumos, kam vispatverošu analīzi snieguši Skots Bērčils (*Scott Burchill*); Čārlzs Bērds (*Charles Beard*) un Džozefs Frankels (*Joseph Frankel*). Ņemot vērā, ka pētījums nacionālajām interesēm, cilvēkdrošībai un ārvalstu palīdzībai pievēršas no konstruktīvisma starptautisko attiecību skolas perspektīvas, tad būtiskus skaidrojumus interešu veidošanā sniedz Aleksandrs Vends (*Alexander Wendt*), Džuta Veldesa (*Jutta Weldes*) un Marta Finemore (*Martha Finnemore*). Tāpat šajā nodaļā izmantoti tiek tādi pētnieki kā Jūtai Cajs (*Yu-tai Tsai*); Pīters Liota (*Peter J. Liotta*); Žanmarks Kuako (*Jean-Marc Coicaud*); Garets Evans (*Gareth Evans*); kā arī pētnieki, kas pievērsušies drošībošanai – Barijs Buzāns (*Barry Buzan*), Ole Vīvers (*Ole Weaver*) un Jāps Devilde (*Jaap de Wilde*); kā arī Toms Rostoks. Šīs nodaļas beigās tiek izveidots un skaidrots pētījuma teorētiskais ietvars, kas skaidro cilvēkdrošību kā drošībotu ārvalstu palīdzību, kas tiek izvēlēta par ārpolitikas prioritāti, ja atbilst objektīvajām, subjektīvajām un starptautisko normu interesēm.

Trešajā, ceturtajā un piektajā promocijas darba nodaļā tiek empīriski analizēti Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumi. Katras nodaļas ievadā tiek uzskaitīts laika ietvars, kurā attiecīgā valsts pievērsusies cilvēkdrošībai, un būtiskākie sasniegumi, kas uzskaitīti līdzšinējos pētījumos. Tas sniedz kontekstu un zināšanu pamatu, kas analīzes gaitā tiek papildināts ar līdz šim maz pētītiem aspektiem. Tad tiek analizētas konkrētās valsts objektīvās nacionālās intereses un to saderība ar cilvēkdrošības konceptu; kā arī pētīti cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumi attiecīgās valsts ārpolitikas dokumentos un runās, kā arī veikto interviju datos. Katras nodaļas beigās apkopoti galvenie secinājumi.

Sestajā nodaļā ir analizēta Japānas, Kanādas un Norvēģijas sniegtā humānā palīdzība pa gadiem un pa ģeogrāfiskiem reģioniem no 2002.-2015. gadam, kas tiek salīdzināta gan savstarpēji starp valstīm, gan iepretim humānās palīdzības vajadzībām pasaulē pa gadiem un reģioniem attiecīgajā laika periodā. Nodaļas beigās sniegti galvenie secinājumi. Septītajā nodaļā apkopoti galvenie secinājumi par visu pētījumu kopumā, kā ar sniegtas atbildes uz ievadā izvirzītajiem pētniecības jautājumiem.

1.6. Pētījuma ierobežojošie faktori un riski

Pētījumam ir atsevišķi, bet būtiski **ierobežojošie faktori**. Viens no tiem ir “valodas barjeras” pārvarēšana, kas ir vienlīdz būtiska gan politikas dokumentu analīzē, gan padziļināto daļēji strukturēto interviju veikšanā un pētot iegūtos rezultātus pēc tām. Ja autors pārvalda Kanādā lietoto angļu un franču valodu, tad norvēģu un japāņu valoda ir ierobežojums.

Otrs ierobežojums ir intervējamo atrašana un piekrišana sniegt intervijas. Ņemot vērā, ka cilvēkdrošība ir salīdzinoši jauns koncepts un notikumi, kuru rezultātā tā izvirzījies izvēlēto gadījuma valstu ārpolitikas priekšplānā, ir neseni, politikas veidošanā iesaistītās amatpersonas joprojām varētu nevēlēties iztirzāt savas valdības un politisko līderu lēmumus, jo pašas atrodas aktīvajā diplomātiskajā dienestā vai citā amatā. Pat ja intervējamie piekrīt intervijai, pastāv risks, ka tie nebūs pietiekami atklāti vai centīsies notikumus un cilvēkdrošības konceptu pasniegt pozitīvāk nekā tas, iespējams, ir bijis.

Trešais ierobežojums ir tehnisks un saistās ar laika zonu atšķirībām un interviju praktisko veikšanu. Ja Norvēģija ir salīdzinoši viegli sasniedzama gan laika zonu kontekstā, ja interviju veic tiešsaistē, gan lai veiktu intervijas “aci pret aci”, tad Kanāda un Japāna atrodas tūkstošiem kilometru attālumā. Tā rezultātā interviju veikšana “aci pret aci” klātienē ir relatīvi dārgs un laikietilpīgs process. Savukārt veicot interviju ierakstīšanu tiešsaistē pastāv vairāku stundu laika starpība gan ar Kanādu, gan Japānu, kā arī potenciālā ieraksta kvalitāte var nebūt pietiekami augstā līmenī, lai spētu veikt kvalitatīvu interviju transkriptu.

Vienlaikus promocijas darba sekmīgai realizācijai pastāv arī divi būtiski **riski**. Pirmais no tiem ir saistīts ar izvirzīto teorētisko pieņēmumu pārbaudīšanu praksē, spējot sniegt nepārprotamas atbildes uz izpētes jautājumiem. Tā kā pētījumā netiek izmantota jau gatava un pierādīta teorija vai modelis, tos veidojot pilnībā no jauna uz līdzšinējo pētījumu un teorētisko atziņu bāzes, tad pastāv risks, ka to nebūs iespējams sekmīgi pārbaudīt dzīvē. Otrs risks saistīts ar iegūto rezultātu relevanci. Tā kā cilvēkdrošība nav relatīvi plaši lietots koncepts vai modelis ne pētniecībā, ne politiskajā diskursā vai praksē, tad pastāv risks, ka iegūtie pētījuma rezultāti nebūs pietiekami svarīgi ne citiem zinātniekiem, ne rīcībpolitikas veidotājiem.

1.7. Pētījuma rezultātu aprobācija

Autors ar referātu ir uzstājies **starptautiskās zinātniskajās konferencēs**:

1. Bambals R., (ielūgtais diskusijas vadītājs) “*Rethinking EU's Foreign Policy*” 5. Belgradas Drošības forumā, Belgradā (Serbijā) 2015. gada 30. septembrī;
2. Bambals R., “*Language and Security*”, 11. Baltijas Studiju konferencē Marburgas Universitātē Marburgā (Vācijā) 2015. gada 6.-10. septembrī;

3. Bambals R., “*Seven-Dimensional Human Security Analytical Tool: Analysing People's Resilience to the Natural Hazards*” starptautiskajā konferencē “*Human Security @ 20: Past Experiences and Future Prospects*” Oksfordas Brūksa Universitātē, Oksfordā (Lielbritānijā) 2014. gada 25.-27. jūnijā;
4. Bambals R., “*Using Human Security Concept for Analysing Impacts of Natural Disasters*”, starptautiskajā Tokijas fonda Sasakavas jauno līderu stipendiju fonda (SYLFF) stipendiātu konferencē “*World in Change: From Consumption to Sustainability, from Competition to Collaboration, from Hierarchy to Networks, from being Good to Doing Good*” Latvijas Universitātē, Rīgā 2014. gada 19. maijā;
5. Bambals R., Ozoliņa Ž., “*Cilvēkdrošības indikatoru katalogs*”, starptautiskajā konferencē “*National Identity in Changing Society*” Latvijas Universitātē, Rīgā 2014. gada 23.-25. aprīlī;
6. Bambals R., “*Changes of Human Security After Natural Disasters: the Case Study of Ogre (Latvia) After Floods of April 2013*”, Trešajā pasaules cilvēkdrošības konferencē “*Humanitarian Perspectives and Responses*” Kadirhāsa Universitātē, Stambulā (Turcijā) 2013. gada 24.-27. oktobrī.

Konferenču un promocijas darba izstrādes procesā iegūtie rezultāti apkopoti vairākās **zinātniskajās publikācijās** starptautiskos un Latvijas recenzētos žurnālos un literatūrā :

1. Bambals, R. (2018). *Threats to Euro-Atlantic Security and the Value of NATO Membership from the Perspective of Ally on the Border: Latvia's Experience*. In: Kammel, A.H., Zyla, B. (Eds.). *Peacebuilding at Home: NATO and its 'new' Member States after Crimea*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, p.59-74;
2. Bambals R. (2016). *Societal Resilience: The Case of the Russian-speaking Community in Latvia*. In: Ozoliņa Ž. (Ed.) *Societal Security: Inclusion-Exclusion Dilemma. A portrait of the Russian-speaking community in Latvia*. Rīga: Zinātne, p.44-73;
3. Bambals, R. (2016). Izturētspējas koncepts ES Globālajā stratēģijā. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2016 (1), 21.-29.lpp.;
4. Bambals, R. (2015). Human Security: An Analytical Tool for Disaster Perception Research. *Disaster Prevention and Management: International Journal*, Vol.24, No.2, pp.150-165;
5. Bambals, R. (2014). Seven Faces of Security: Applying the Human Security Concept to Disaster Research. *Humanities and Social Sciences: Latvia*, Vol.22, No.2 (Fall/Winter 2014), pp.33-49;

6. Bambals, R. (2012). *Kāpēc ieguldīt cilvēkdrošībā ir izdevīgi? Japānas piemērs – pirms un pēc 2011. gada katastrofām*. In: Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 409.-433. lpp.,
7. Bambals, R. (2012). *Izmērīt cilvēkdrošību - izaicinājums, bet tas ir iespējams*. In: Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 119-139. lpp.

No 2015. gada oktobra līdz 2017. gada augustam pētījuma autors ir strādājis par **pētnieka p.i.** un **konsultantu LU Sociālo un politisko pētījumu institūtā** uz starptautiskā pētniecības projekta “Mobilitāte un iekļaušanās multilingvistiskā Eiropā” laiku. Autors ir piedalījies Starptautiskās politikas zinātnes studentu asociācijas (IAPSS) rīkotajā **vasaras skolā** par katastrofu rīcībpolitiku “*The Politics of Mega Catastrophes: From Regional Challenges to International Security*” no 2015. gada 11.-20. augustam Venēcijas Starptautiskajā Universitātē Sanservolo salā Venēcijā, Itālijā. Visbeidzot novērot valstu nacionālo interešu aizstāvību praksē ļāvis **darbs Latvijas diplomātiskajā dienestā** gan laikā no 2010. - 2016. gadam Rīgā, gan no 2016. - 2019. gadam strādājot Latvijas Republikas Pastāvīgajā pārstāvniecībā NATO līdztekus ~4000 diplomātu, kareivju un drošības nozares padomnieku NATO galvenajā mītnē Briselē, Beļģijā.

2. Teorētiskais ietvars: cilvēkdrošība kā drošibota palīdzības sniegšana

Atbilžu sniegšanai uz disertācijas pētniecības jautājumiem nav zinātniskajā literatūrā atrodama gatava teorētiskā modeļa vai metodes. Lai šo trūkumu labotu, teorētiskais modelis pētījumā tiek veidots no jauna, balstoties uz atziņām pētnieciskajā literatūrā par cilvēkdrošību, tās lietojumu ārpolitikā un ārvalstu palīdzības sniegšanu kā valstu (nacionālo) interesi.

Teorijas *pirmā nodaļa* ir veltīta **cilvēkdrošībai**. Tajā tiek secīgi meklētas atbildes uz vairākiem jautājumiem: Kāds ir starptautisko attiecību teorijas konteksts cilvēkdrošības jēdziena ieviešanai? Kas ir cilvēkdrošības jēdziens un kā tas ir attīstījies akadēmiskajā vidē un rīcībpolitikā pēdējo 25 gadu laikā? Kādēļ cilvēkdrošību lieto ārpolitikā un kā to identificēt?

Teorētiskā ietvara *otrā nodaļa* turpina iztirzāt iepriekšējā nodaļā uzdotos jautājumus, sašaurinot cilvēkdrošību ārpolitikā uz konkrētu tās rīcībpolitikas izpausmes formu – **ārvalstu palīdzības sniegšanu**. Šī nodaļa analizē pētnieciskajā literatūrā sniegtās atbildes uz jautājumu: Kādēļ valstis sniedz ārvalstu palīdzību?

Trešā nodaļa pievēršas **nacionālās intereses** jēdziena skaidrojumam starptautisko attiecību teorijās, analizējot, kādos apstākļos cilvēkdrošības izpausme – ārvalstu palīdzības sniegšana – kļūst par nacionālo interesi, uz kuras pamata veidot ārpolitiku.

2.1. Cilvēkdrošības jēdziens starptautiskajā politikā

2.1.1. Cilvēkdrošības priekšvēsture un konteksts

Pētnieku un rīcībpolitikas veidotāju vidū ilgstoši nav veidojusies vienota izpratne par cilvēkdrošību. Gandrīz katrs, kas pievēršies jēdziena skaidrošanai, pētniecībai vai izmantojis to par pamatu politikas iniciatīvu veidošanā, tā būtu ir sapratis vai lietojis atšķirīgi. Ilustrējot dažādos uzskatus, Š.Tadžbakhša (*Shahrbanou Tadjbahsh*) un A.Čenoja (*Anuradha Chenoy*) norādījušas, ka starptautisko attiecību un attīstības studiju literatūrā cilvēkdrošība tikusi apzīmēta kā: “jauna teorija vai koncepts, kā sākuma punkts analīzei, pasaules uzskats, politiska darba kārtība, politikas ietvars un pat kā jauna paradigma”.⁴⁷ Līdzīgi kanādiešu pētnieks R.Pariss (*Roland Paris*) ar ironiju akcentējis neviennozīmīgo jēdziena lietojumu: “Cilvēkdrošība ir tikusi aprakstīta dažādos veidos: kā manifestācijas sauklis, politiska kampaņa, uzskatu kopums par vardarbīgu konfliktu izcelšanās avotiem, jauns drošības koncepts, vadlīnijas politikas veidotājiem un akadēmiskajiem pētniekiem”⁴⁸.

Vienlaikus pētnieku un praktiķu vidū par zemāko kopsaucēju var uzskatīt piekrišanu,

47 Tadjbahsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.11

48 Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), pp.102

ka jēdziens nostiprinājies politiskajā diskursā un pētniecībā pēc UNDP ziņojuma publikācijas 1994. gadā⁴⁹, kas pirmo reizi bija veltīts cilvēkdrošībai. Ziņojums cilvēkdrošību pieteica kā: “Bērns, kurš nenomira, slimība, kas neizpletās, darbavieta, kas netika iznīcināta, etniskā spriedze, kas nepārauga vardarbībā, disidents, kas netika apklusināts”.⁵⁰ Ziņojumā tika sniegta arī šaurā un plašā cilvēkdrošības definīcija. Šaurā pieeja to definē kā brīvību no bailēm (*freedom from fear*) un trūkuma (*freedom from want*)⁵¹, cenšoties sasaistīt drošības un attīstības politikas darba kārtību ANO, argumentējot, ka tās vienu otru ietekmē un tādēļ nav risināmas šķirti. Plašajā definējumā cilvēkdrošība ir “Drošums no tādiem hroniskiem draudiem kā bads, slimības un represijas” un “Aizsardzība no pēkšņiem un postošiem pārrāvumiem ikdienas dzīvē – mājās, darbā vai sabiedrībā”⁵².

Apzinoties, ka šie skaidrojumi varētu būt grūti operacionalizējami, ziņojumā atrodamas arī 4 cilvēkdrošības galvenās raksturiezīmes: (1) koncepts ir universāls, jo attiecas uz aizsardzību no draudiem kā bagātās un attīstītās, tā nabadzīgās attīstības valstīs (bezdarbs, narkotikas, noziedzība, piesārņojums, cilvēktiesību pārkāpumi); (2) cilvēkdrošības elementi ir savstarpēji atkarīgi, un draudi ir pārnacionāli, sniedzoties pāri valstu un kontinentu robežām; (3) cilvēkdrošību ir vieglāk īstenot ar preventīviem pasākumiem; (4) koncepts ir orientēts uz cilvēku, tā dzīves apstākļiem sabiedrībā, brīvību realizēt dažādas izvēles, pieeju tirgum un sociālajām iespējām, kā arī pakļautību dažādiem fiziskiem draudiem.⁵³

Pirms pievērsties cilvēkdrošības definējumu auditam un koncepta attīstības analīzei, būtiski ir noskaidrot cilvēkdrošības jēdziena lomu plašākā starptautisko attiecību teorijas un prakses kontekstā. *Pirmkārt*, būtu pārdoši apgalvot, ka cilvēkdrošība radās vien 90. gados, jo koncepta idejas, kā arī pats termins ir krietni senāki. Piemēram, T.Ouvens (*Taylor Owen*) atgādina, ka cilvēkdrošības idejas bijušas aktuālas jau apgaismības laika filozofu Monteskjē (*Montesquieu*), Ruso (*Rousseau*), Kondorsē (*Condorset*), Kanta (*Kant*), Hobsa (*Hobbes*) un Grocija (*Grotius*) darbos divus gadsimtus pirms parādīšanās ANO darba kārtībā⁵⁴. Arī Ž.Ozoliņa piekrīt, ka “tādi jautājumi kā cilvēka izdzīvošana, pamatvajadzību nodrošināšana un cienīgas dzīves radīšana vienmēr ir veidojuši politikas kodolu”⁵⁵.

49 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press

50 *Ibid.*, p.22

51 *Ibid.*, p.24

52 *Ibid.*, p.23

53 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press. p.22-23

54 Owen, T. (2004). *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*, <http://www.unidir.org/files/publications/pdfs/human-rights-human-security-and-disarmament-en-344.pdf> (United Nations Institute for Disarmament Research; skatīts: 13.08.2013)

55 Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* Ozoliņa, Ž. (Red.). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 19.lpp.

Semantiski *cilvēkdrošības* termins un tā idejas minēti krietni agrāk. Piemēram, *brīvību no bailēm* un *brīvību no trūkuma* izmantoja ASV prezidents T. Rūzvelts „Četru brīvību runā” ASV Kongresā jau 1941. gadā⁵⁶. Astoņus mēnešus vēlāk abas *brīvības* iekļāva Atlantijas hartā kā astoto pamatprincipu. Šis ASV un Apvienotās Karalistes paziņojums noteica sabiedroto pasaules attīstības vīziju pēc Otrā Pasaules kara un uz tā pamata veidoja Apvienoto Nāciju Organizāciju (ANO), kas pēcāk kļuva par platformu cilvēkdrošības ideju realizācijai⁵⁷.

Arī G.Kēlere (*Gabriele Koehler*) norāda, ka cilvēkdrošība kā uzskats, kas veido daļu no ANO normatīvās domāšanas, bijis darba kārtībā jau kopš 1948. gada Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas. Tajā ir atsauce uz brīvībām no bailēm un no trūkuma, ar tiem saprotot “Cilvēku tiesības dzīvot brīviem no apspiešanas, cilvēktiesību pārkāpumiem vai konfliktiem, kā arī bez bada, nabadzības un atstumtības no sociālajiem pakalpojumiem”⁵⁸.

Nora Vanaga, atsaucoties uz M.Viljamsu (*Michael C. Williams*), argumentējusi, ka pats *cilvēkdrošības* termins politiskajā diskursā parādījies 1980. gados. Tobrīd tas kalpoja par “piesegu” diplomātiskajās sarunās ar Ziemeļkoreju, kas bija atteikusies no oficiālām sanāksmēm, kuru darba kārtībā būtu iekļauts cilvēktiesību jēdziens.⁵⁹ Citviet D.Bosolds (*David Bosold*) un V.Fonbredovs (*Wilfried von Bredow*) atsaucas uz kanādiešu psihologu V.Blacu (*William E. Blatz*), kas cilvēkdrošības terminu lietojis jau 1966. gadā.⁶⁰

Otrkārt, sekojot Ž.Ozoliņas novērojumam, ka galvenās diskusijas par cilvēkdrošības jēdzienu norisinājās drošības un attīstības studijās⁶¹, ir būtiski identificēt kontekstu tajās abās, saprotot, kas ļāva konceptam iegūt plašāku rezonansi pēc aukstā kara beigām. Pateicoties reālisma skolas dominancei drošības studijās, valstis ilgstoši bija vienīgie analīzes vērtie spēlētāji, kas viena otrai radīja militāra rakstura draudus. Citi spēlētāji vai drošības riski bija relatīvi mazsvarīgi. Tas mainījās 80. gadu otrajā pusē, un šo procesu pētnieki ir apzīmējuši ar drošības koncepta horizontālu paplašināšanos (*widening*) un vertikālu padziļināšanos (*deepening*), iekļaujot jaunus drošības riskus un aktierus.⁶² Viens no pirmajiem pētniekiem,

56 Roosevelt, F. D. (6 January 1941). *Annual Address to Congress – The „Four Freedoms”*, <http://docs.fdrlibrary.marist.edu/od4frees.html> (Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum; skatīts: 16.08.2013)

57 Bambals, R. (2012). *Cilvēkdrošības loma Japānā – pirms un pēc 2011. gada katastrofām* [Maģistra darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte. 20.-21.lpp.

58 Koehler, G. (2012). *Insecurities and human security in the UN's development discourse*. Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 360-361.lpp.

59 Vanaga, N. (2012). *Cilvēkdrošības aplūkojums caur cilvēktiesību sargājošo institūciju darbību Latvijā*. Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 229.lpp.

60 Bosold, D., Von Bredow, W. (2006). Human Security: A Radical or Rhetorical Shift in Canada's Foreign Policy? *International Journal*, Vol.61, No.4, pp.830

61 Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 23.lpp.

62 Krause, K., Williams, M.C. (1996). Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods, *Mershon International Studies Review*, Vol.40, No.2, pp. 229-254; Buzan, B., Weaver, O., de Wilde, J.,

kas veiksmīgi aizsāka drošības koncepta paplašināšanu un padziļināšanu bija Barijs Buzāns (*Barry Buzan*). Buzāns uzdrīkstējās apgalvot, ka cilvēki (nevis valstis) ir viens otra nedrošības iemesls, tādējādi paplašinot drošību no valsts uz zemākiem līmeņiem (sabiedrība, indivīds).⁶³ Buzāns arī paplašināja drošības tvērumu no militārās drošības uz politisko, ekonomisko, ekoloģisko un sabiedrības drošību⁶⁴.

Paplašināšanās un *padziļināšanās* procesi skāra vairākus parametrus. Pirmkārt, drošības atskaites punkts tika pārvirzīts no valsts uz zemākiem līmeņiem, atzīstot kopienas, sabiedrību un indivīdu par līdzvērtīgiem izpētes objektiem. Otrkārt, tika paplašināts drošības koncepta tvērumš, bez militārās atzīstot arī citas drošības dimensijas, piemēram, politisko, vides, ekonomisko, sabiedrības, pārtikas, kibertelpas, informācijas un drošību. Treškārt, drošības koncepts paplašināja draudu skaitu un veidu, bez militāriem valstu radītiem draudiem atzīstot plašu valstisko, nevalstisko un pārnacionālo aktieru vai ar cilvēkiem nesaistītas parādības (piemēram, dabas katastrofas). Visbeidzot, mainījās konfliktu risināšanas veids, konvencionālu starpvalstu karadarbību nomainot konfliktiem valstu iekšienē, kuros ir grūti izšķirt karojošās puses, metodes vai pat karastāvokļa sākumu un beigas.⁶⁵ Paplašināšanas un padziļināšanas diskusijas sekmēja arī cilvēkdrošības attīstību 1990. gados.

Treškārt, arī attīstības skolas studijās norisinājās meklējumi pēc jauna koncepta, lai palīdzētu attīstības valstīm, kas cieta no konfliktiem, nabadzības, slimībām un citiem faktoriem, kas kavēja sasniegt cieņpilnas dzīves apstākļus.⁶⁶ Cilvēkdrošība, kā argumentē T.Rostoks, ļāva attīstītajām valstīm strukturēt to palīdzības sniegšanas aktivitātes un attiecības ar attīstības valstīm, kas nereti bija to bijušās kolonijas.⁶⁷ Kēlere (*Gabriele Koehler*) savukārt visai precīzi ir raksturojusi cilvēkdrošības lomu kopējā ANO attīstības politikas diskursā un tā attīstībā. Ja organizācijas pirmsākumos ar attīstības politiku saprata plašu konceptu, kas iekļāva sociāli ekonomiskos, politiskos un cilvēktiesību jautājumus, tad laikā no 1950. - 1980. gadiem tas tika noreducēts līdz ekonomiskās izaugsmes veicināšanai ar finanšu palīdzību

(1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, pp.1-5; McSweeney B. (1999). *Broadening the Concept of Security*. In: McSweeney, B. (Ed.). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.45-67; Buzan, B., Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, p.187-225; Saleh, A. (2010). Broadening the Concept of Security: Identity and Societal Security, *Geopolitics Quarterly*, Vol.6, No.4, pp.228-241; Ozoliņa, Ž. (2010). *Re-considering the Concept of Security*. Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Rethinking Security*. Rīga: Zinātne, p.15-26

63 Buzan, B. (1991). *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era (Second Edition)*. London: Harvester Wheatsheaf. p.35

64 *Ibid.*, p.112-134

65 Bambals, R. (2016). *Societal Resilience: The Case of the Russian-speaking Community in Latvia*. In: Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Societal Security: Inclusion-Exclusion Dilemma. A portrait of the Russian-speaking community in Latvia*. Rīga: Zinātne. p.46-47

66 Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* 27.lpp.

67 Rostoks, T. (2012). Cilvēkdrošība un ārpolitika. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā* (2012/2), 60.lpp.

jaunajās attīstības valstīs (bijušajās kolonijās). Par iemesliem kalpoja tobrīd ekonomistu vidū valdoša paradigma, kas noteica, ka cilvēku labklājība ir cieši saistīta ar valstu ekonomiskās izaugsmes rādītājiem, kā arī “aukstā kara” sistēmiskie ierobežojumi, kas lika cilvēktiesību un politiskos jautājumus uzlūkot neviennozīmīgi katrā no lielvaru blokiem. Aukstā kara izskaņā ierobežojumi pagaisa, un attīstības politikas koncepts varēja paplašināties, atkārtoti iekļaujot un apvienojot ekonomiskos, sociālos un politiskos jautājumus.⁶⁸ Kēlere argumentē, ka celmlauži bijušas atsevišķas ANO struktūras - UNICEF (1987. gadā)⁶⁹ un UNDP (1990. gadā), kad A.Sens (*Amartya Sen*) un M.Ulhaks (*Mahbub ul Haq*) nāca klajā ar pirmo pārskatu par tautu attīstību.⁷⁰ No šī brīža attīstības politikas diskurss sekoja Nobela prēmija laureāta, ekonomista Sena izstrādātajai spēju pieejai (*capabilities approach*) un tautu attīstības definējumam, kas paredzēja paplašināt cilvēka izvēļu loku iepretim līdz tam valdošajai paradigmai ar stingru fokusu uz materiālās palīdzības sniegšanu.⁷¹

Ceturtkārt, kopš aukstā kara izskaņas ir empīriski novērojamas transformācijas un fakti, kas neatkarīgi no teorētiskajiem modeļiem ilustrē, ka pasaulē mazinās starpvalstu militārās karadarbības nozīme, palielinoties alternatīvo drošības risku lomai cilvēku dzīvē. Piemēram, laikā no 1975.-2016. gadam ik gadu starpvalstu konfliktu skaits statistiski samazinājās, pieaugot nevalstiskajiem konfliktiem, kas kopš regulāri 2011. gada pārsniedz valstu līmeņa konfrontācijas skaitu.⁷² Tāpat no Otrā Pasaules kara beigām līdz 2007. gadam pasaulē konfliktu rezultātā dzīvību zaudēja 10,2 milj. cilvēku, no kuriem lielākā daļa nomira konfliktos valstu iekšienē vai ar starpvalstu karadarbību nesaistītos gadījumos.⁷³ Pēdējo gadu statistika liecina, ka 2015. gada laikā vien nomira 5 reizes vairāk cilvēku (56,4 milj.) nekā iepriekšējās sešās desmitgadēs no konfliktiem, un starp 10 biežāk sastopamajiem nāves cēloņiem (kopā 54% no visiem gadījumiem) vardarbīgu gadījumu vietā bija sirds un asinsvadu, plaušu un elpošanas ceļu, gremošanas ceļu slimības, diabēts, tuberkuloze,

68 Koehler, G. (2012). *Insecurities and human security in the UN's development discourse*. Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 359.-361.lpp.

69 Cornia, G.A., Jolly, R., Steward, F. (1987). *Adjustment with A Human Face: Protecting the vulnerable and promoting growth*. Oxford: Oxford University Press

70 UNDP (1990). *Concept and Measurement of Human Development*. *The Human Development Report*. Oxford: Oxford University Press

71 UNDP (1990). *Concept and Measurement of Human Development*. *The Human Development Report*. Oxford: Oxford University Press, p.10; Koehler, G. (2012). *Insecurities and human security in the UN's development discourse*. Ozoliņa, Ž. (Red.). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 359.-380. lpp.

72 UCDP (2017). *Number of conflicts 1975-2016*, <http://ucdp.uu.se/#/> (Upsalas Universitātes konfliktu datu programmas mājas lapa; skatīts: 8.06.2017.)

73 Human Security Report Project (2007). *Battle Deaths from State-Based Armed Conflicts by Type of Conflict, 1946-2007*, <http://hsrgroup.org/our-work/security-stats/State-Based-Deaths-by-Type.aspx> (skatīts: 8.06.2017.)

Alcheimera slimība un ceļu satiksmes negadījumi.⁷⁴ Skaitļi ilustrē apsvērumu, ka militāras konfrontācijas vietā cilvēkiem lielākus riskus rada veselības un personīgās drošības izaicinājumi un valstu spēja nodrošināt drošību un cieņpilnas dzīves apstākļus.

Cilvēku dzīves apstākļus pēdējās desmitgadēs turpina ietekmēt *globalizācija, savstarpējā savienojamība* (un tās radītā ievainojamība) un valsts pakalpojumu *decentralizācija* un *privatizācija*. To ietekmē valsts-indivīda attiecību modelī pieaug indivīda un mazinās valsts loma. Tāpat šie procesi rada gan jaunas sadarbības iespējas drošības veicināšanā pasaulē, gan jaunus riskus. Ilustrējot globālās migrācijas kāpumu, 2017. gadā 258 milj. cilvēku pasaulē dzīvoja citā pasaules valstī nekā bija piedzimuši, kas bija par 49% vairāk nekā 2000. gadā.⁷⁵ Arvien pieejamāki transporta pakalpojumi ļāvuši cilvēkiem vairāk ceļot, ikgadējam gaisa pārvadājumu pasažieru skaitam no 1990.-2015. gadam palielinoties vairāk nekā 3 reizes.⁷⁶ Līdzīga savienojamība ir digitālajā telpā, kur laikā no 2001.-2017. gadam planētas iedzīvotāju skaits, kas lieto internetu pieaudzis no 8% līdz 48%.⁷⁷ Tehnoloģijas un informācija kļūst pieejamāki, un sociālie tīkli (*Facebook, Twitter*) veicina cilvēku tīklošanos un ziņu izplatības ātrumu. Teorētiski jebkurš cilvēks var kļūt par dienas svarīgāko ziņu reportieri, īstenot kiberuzbrukumu, izgatavot šaujammieroci vai kļūt par teroristu.

Paralēli mainās cilvēka-valsts attiecību struktūra, ko var skaidrot ar cilvēku atkarības tikai no vienas konkrētas valsts un tās pakalpojumiem mazināšanos. E.Lēvensteins (*Antony Loewenstein*) ir empīriski analizējis, kā attīstītās valstis arvien biežāk atsakās no tradicionālajām funkcijām, vairāk paļaujoties uz multinacionālām privātām korporācijām, lai uzturētu skolas, bibliotēkas, slimnīcas, cietumus, bēgļu un patvēruma meklētāju centrus, īstenotu karadarbību vai miera uzturēšanas operācijas un sniegtu ārvalstu palīdzību pēc katastrofām.⁷⁸ Piemēram, īsā laikā pēc ASV karadarbības uzsākšanas Irākā jau 2007. - 2008. gadā privāto militāro un drošības kompāniju līgumdarbinieku skaits šajā valstī pārsniedza konvencionālo bruņoto spēku karavīru apjomu.⁷⁹ Savukārt Īlona Maska uzņēmums "*SpaceX*"

74 WHO (January 2017). *Top 10 causes of death worldwide*, www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en (skatīts: 8.06.2017.)

75 UN DESA (2017). *The International Migration Report 2017*. New York: United Nations, p.4, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (skatīts 10.05.2018.)

76 Ja 1990. gadā pasaulē gaisa transports pārvadāja 1,03 mljrd. pasažieru gadā, tad 2000. gadā tie jau bija 1,67 mljrd.; 2010. gadā – 2,63 mljrd.; bet 2015. gadā – 3,46 mljrd. pasažieru. Avots: World Bank (2017). *Air transport, passengers carried*, <https://data.worldbank.org/indicator/IS.AIR.PSGR> (skatīts 12.05.2018.)

77 ITU (2017). *Global ICT Developments, 2001-2017*, <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (skatīts 12.05.2018.)

78 Lēvensteins galvenokārt fokusējas uz ASV, Lielbritānijas un Austrālijas gadījumiem. Avots: Loewenstein, A. (2017). *Disaster Capitalism: Making Killing Out of Catastrophe*. London, New York: Verso, p.1-316

79 2007. gadā Irākā bija 160 tūkst. ASV karavīru un 180 tūkst. dažādu valstu privāto uzņēmumu darbinieku, bet 2008. gadā Irākā darbojās jau 190 tūkst. privātā sektora pārstāvju. Avoti: Grier, P. (18 August 2008). *Record number of U.S. contractors in Iraq*, <http://www.csmonitor.com/USA/Military/2008/0818/p02s01-usmi.html>

pierāda, ka pat ceļošana kosmosā ir privatizējama un vairs nav ekskluzīva lielvalstu privilēģija.⁸⁰ Šīs ir ilustrācijas tendencēm, kas ietekmē jaunu drošības risku un apdraudējumu veidošanos indivīdu un sabiedrības līmenī gan attīstītās, gan attīstības valstīs.

Iespaidojoties no Černobiļas kodolkatastrofas un akcentējot tehnoloģiju radītos drošības riskus videi, sociālajās zinātnēs drošības uztveres izmaiņas un jaunu risku veidošanās tendences 80.-90. gados skaidroja E.Gidenss (*Anthony Giddens*) un U.Beks (*Ulrich Beck*). Pētnieki transformācijas skaidroja ar *modernitātes (modernity)* un *riska sabiedrības (risk society)* konceptiem. Gidenss šo laikmetu raksturoja kā *modernitātes* galējo versiju⁸¹, ko izceļ: laika un telpas nodalīšana; sociālās rīcības atbrīvošana no piesaistes konkrētai vietai; refleksiīva zināšanu iegūšana, kā rezultātā sociālā dzīve vairs nav piesaistīta tradīcijām.⁸² Modernajā pasaulē (atšķirībā no pirms-modernās) plašas sabiedrības masas apzinās riskus to dažādās formās.⁸³ Pašus riskus raksturo 7 iezīmes: (1) tie ir globāli to intensitātē, jo spēj radīt plašas sekas; (2) tie ir globāli, jo skaitliski ir dažādi un aptver plašu telpu; (3) pašu cilvēku spēja radīt riskus (4) institucionalizēta risku vide; (5) riska realizēšanās neviennozīmīguma apzināšanās; (6) zināšanas par riskiem piemīt plašām sabiedrības masām; (7) apziņa, ka nevienam nepiemīt zināšanas visu risku novēršanā vai pārvarēšanā.⁸⁴ Gidenss piekrīt globalizācijai kā modernitātes pamatiezīmei, ar to saprotot neviendabīgas attīstības procesu, kurā veidojas jaunas savstarpējās atkarības formas, izzūd nošķirums starp “savus” un “citi”, un rodas gan jaunas briesmas un riski, gan iespējas globālās drošības jomā.⁸⁵

U.Beks savukārt ievieš *risku sabiedrības* jēdzienu, norādot uz modernizācijas⁸⁶ radītām problēmām plašākām sabiedrības masām, kur risks ir “sistemātisks veids, kā tikt galā ar nelaimēm un nedrošību, ko rada un ievieš pati modernizācija”.⁸⁷ Beks argumentē, ka atšķirībā no klasiskās industrializētās sabiedrības, kurai modernizācijas radītais ekonomiskais

(skatīts 12.05.2018.); Miller, C.T. (4 July 2007). *Contractors outnumber troops in Iraq*, <http://articles.latimes.com/2007/jul/04/nation/na-private4/5> (LA Times, skatīts 12.05.2018.); Bambals, R. (2010). *Privātās militārās un drošības kompānijas – jauni aktieri starptautiskajās attiecībās pēc aukstā kara beigām* [Bakalaura darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte, 1.-81.lpp.

80 *About “SpaceX”*. Avots: <http://www.space.com/about> (SpaceX; skatīts 13.05.2018.)

81 Gidenss noliedz postmodernismu, un uzskata, ka tā vietā modernisms, kas veidojies kopš 17. gs., aptverot sociālās dzīves vai organizāciju modas, 20. gs. otrajā pusē ir sasniedzis savu galējo, ekstrēmāko versiju. Avots: Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. p.1-3

82 Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. p.53

83 *Ibid.*, p.129

84 *Ibid.*, p.124-125

85 *Ibid.*, p.175

86 Beks ar modernizāciju saprot ne tikai izrāvienus tehnoloģiju attīstībā, ko var pavadīt darba un organizācijas transformācijas, bet arī daudz dziļākas pārmaiņas, kas skar sabiedrības īpašības, izmaiņas dzīvesveidā un savstarpējās attiecībās, varas un ietekmes struktūrās, politiskās līdzdalības un piespiešanas formās, kā arī realitātes uztverē un zināšanu normās. Avots: Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications. p.50

87 Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications. p.21

izdevīgums ir svarīgāks par potenciālajiem riskiem, *riska sabiedrībā* šo mainīgo prioretizācija ir savstarpēji apgriezta. Modernizācija rada gan drošības riskus dabai, gan cilvēkiem, un paši riski vairs nav lokāli, bet var kļūt pārnacionāli un globāli, radot politiskas un sociālas sekas.⁸⁸ Riski vairs nevadās pēc “šķiru loģikas”, kur nabadzīgākie ir vairāk pakļauti riskiem nekā bagātie, bet tiem ir “bumeranga efekts”, kā rezultātā riski var vienlīdz skart arī bagātos un varenos.⁸⁹ Procesa rezultātā risku globālais raksturs liek indivīdiem apvienoties, pārvarot ģeogrāfiskās vai savstarpējo attiecību (draugs-ienaidnieks) barjeras, lai risku mazinātu.⁹⁰

Cilvēkdrošība neradās kā *sui generis* bez politiskā, ekonomiskā, sociālā vai zinātniski teorētiskā konteksta. Pateicoties faktam, ka jēdziens primāri radās rīcībpolitikas nevis akadēmiskajā vidē, cilvēkdrošības parādīšanās atspoguļoja transformācijas procesus visos līmeņos (starptautiskais, valsts, indivīda) un jomās, ko radīja aukstā kara beigas vai kas izgaismojās šajā laikā neatkarīgi no lielvaru pretstāves izbeigšanās fakta. Jēdziens izgaismoja aktuālās diskusijas drošības koncepta paplašināšanā un padziļināšanā, meklējumus pēc efektīvākas attīstības politikas, kā arī globalizācijas un savstarpējās atkarības palielināšanās tendences, kā rezultātā veidojās visai argumentēts pamatojums rūpēm par citām valstīm un tautām piederošu indivīdu drošību, labklājību un cieņpilnu dzīvi.

2.1.2. Cilvēkdrošības jēdziena attīstība

Kad pamata līmenī ir izskaidrota priekšvēsture un starptautiskās politikas teorētiskais un empīriskais konteksts, ir būtiski pievērsties cilvēkdrošības koncepta attīstības analīzei. Tikai saprotot, kas ir cilvēkdrošība, no kādiem elementiem tā sastāv un kādu rīcībpolitiku tā paredz, ir iespējams nonākt līdz uz šī jēdziena balstītas ārpolitikas identifikācijai un motivācijas analīzei. Lai paveiktu šo uzdevumu, cilvēkdrošības konceptuālā attīstība tiek analizēta kā rīcībpolitikā, tā zinātniskajās diskusijās. Analīze abos gadījumos ir strukturēta ar atbilžu sniegšanu uz 3 jautājumiem, kam tradicionāli pievērsušies pētnieki: (1) *cilvēkdrošība kam?*; (2) *cilvēkdrošība no kā?*; (3) *cilvēkdrošība ar kādiem līdzekļiem?*⁹¹ Atbilde uz pirmo jautājumu ļauj identificēt drošības objektu, atbilde uz otro – draudus un riskus; uz trešo – metodes objekta aizsardzībai no draudiem un riskiem.

88 Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications. p.12-13

89 *Ibid.*, p.36-37

90 *Ibid.*, p.46-48

91 Tadjbakhsh S., Chenoy, A.M. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge, p.13

Cilvēkdrošības attīstība rīcībpolitikā

Cilvēkdrošības attīstība ir unikāla, jo atšķirībā no citiem konceptiem, kas vispirms tiek idejiski attīstīti akadēmiskajā vidē un tikai tad aprobēti rīcībpolitikā, tā ir pieredzējusi pretēju ciklu. Šajā nodaļā analizētas koncepta attīstības nozīmīgākās epizodes katrā no pēdējām desmitgadēm, fokusējoties uz ANO ziņojumiem un rezolūcijām, kā arī pētnieku paskaidrojumiem un interpretāciju galvenajām tajos iekļautajām idejām un inovācijām.

Pirmais ANO ziņojums par tautu attīstību, kas 1994. gadā bija veltīts cilvēkdrošībai, sniedza vairāk nekā jau aplūkoto jēdziena definīciju un raksturozīmes. Pirmkārt, tā veidotāji M.Ulhaks (*Mahbub ul Haq*) un A.Sens (*Amartya Sen*) paredzēja drošības koncepta paplašināšanu un izmaiņas divos virzienos: “no uzsvāra uz teritoriālo drošību uz daudz lielāku uzsvāru uz cilvēku drošību; no drošības, kas panākta ar bruņošanas, uz drošību, kas sasniegta ar ilgtspējīgu cilvēces attīstību”⁹². Kā atzīmē Tadžbakhša un Čenoja, tad koncepta paplašināšana un padziļināšana nozīmēja, ka cilvēks kļuva par galveno vienību, kura drošība ir galvenais mērķis, kura īstenošanai mobilizējami visi pārējie sistēmas instrumenti un aktieri. Šis “jaunais aktieris” no vienas puses tiek definēts ar savu vārīgumu, bet no otras – ar spējām īstenot rīcību, lai to novērstu. Drošības paplašināšana nozīmēja iekļaut arī tādas vērtības kā cieņa, vienlīdzība un solidaritāte, kā rezultātā indivīds kļuva no daļas no valsts par pilnībā vienlīdzīgu aktieri ar to starptautiskajās attiecībās.⁹³

Ortkārt, ziņojums attālinājās no striktas sekošanas militārajiem draudiem kā vienīgajam drošības izaicinājumam un paplašināja apdraudējumu loku indivīda drošībai. Potenciālos cilvēkdrošības draudus iedalīja 7 drošības kategorijās (dimensijās): (1) ekonomiskā drošība; (2) pārtikas drošība; (3) veselības drošība; (4) vides drošība; (5) personīgā drošība; (6) kopienas drošība; un (7) politiskā drošība.⁹⁴ Tadžbakhša un Čenoja paskaidro katras drošības kategorijas saturu, piemēram, *sociāli-ekonomiskie draudi* ir saistīti ar *brīvību no trūkuma*, un pie tiem pieskaitāma drošība, ko rada nodarbinātība un ienākumi, adekvāts mājoklis, pieeja sabiedriskajiem pakalpojumiem (izglītībai, veselības aprūpei) un pārtikai. Pie tās apdraudējumiem pieskaitāmi arī piesārņojums un dažāda veida slimības. *Personīgās drošības draudi* ir saistīti ar *brīvību no bailēm*. Pie tās pieder ne tikai tverami riski, bet arī bailes no pašu vai citām valstīm, starptautiskiem grupējumiem, no reliģiskām, etniskām vai kriminālām grupām valsts iekšienē, kā arī no riskiem, ko indivīds var nodarīt

92 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press, p.24

93 Tadžbakhsh S., Chenoy, A.M. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.13

94 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press. p.24-25

pats sev. *Vides draudi* ietver gan indivīda radītos apdraudējumus videi (degradācija, piesārņojums), gan dabas ietekmi uz cilvēkiem (dabas katastrofas). Visbeidzot *politiskie draudi* aptver gan politisko, gan kopienas dimensiju un ir cieši saistīti ar *brīvību no bailēm*. Politiskie draudi saistīti ar cilvēktiesībām un to pārkāpumiem gan valstu iekšienē, ko rada konflikti; korumpētas, nepilnvērtīgi funkcionējošas un neparedzamas valsts un tiesu varas institūcijas; kā arī diskriminējošas rīcības pret indivīda vai grupas identitātes drošību.⁹⁵ Lai arī par cilvēkdrošība koncepta tvērumu pētnieku diskusijas nav vainagojušās panākumiem gandrīz 25 gadus, tomēr būtiski, ka par 7 draudu dimensijām strīdu ir bijis mazāk, veidojoties relatīvai “kritiskās vienprātības masai” pētnieku starpā.⁹⁶

Treškārt, atbildot uz jautājumu “*Cilvēkdrošība ar kādiem līdzekļiem?*”, ziņojums paredzēja paša indivīdu atbildību par draudu novēršanu, kamēr paši izaicinājumi ir savstarpēji atkarīgi un viens otru ietekmējoši. Pārskatā ir akcentēts, ka katrs indivīds ir pats atbildīgs par savu un citu sabiedrības locekļu drošības un attīstības īstenošanu. Vienlaikus atbildību nevar uzspiest “no augšas” un cilvēkdrošība atšķirībā no teritoriālās aizsardzības un nacionālās drošības neparedz spēka lietošanu tās mērķu realizācijai. Tā vietā koncepts balstās uz iespējošanas (*empowerment*) ideju, kā arī indivīdu un sabiedrības līdzdalību un solidaritāti, vienojoties par attīstību kā mērķi un strādājot pie tā īstenošanas.⁹⁷ Pirmajā piegājienā šāds uzstādījums var šķist naivs un tuvredzīgs, tomēr to palīdz paskaidrot un izprast savstarpējās atkarības princips, kas nosaka, ka sistēmas visi elementi un to drošība un attīstība ir atkarīga vienam no otra. Ziņojumā ir argumentēts, ka draudu forma un apmēri var atšķirties nabadzīgākās attīstības un bagātājās un attīstītajās valstīs, tomēr tās visas ir pakļautas to ietekmei.⁹⁸ Horhe Nefs (*Jorge Nef*) šo parādību skaidro ar “savstarpējo vājīgumu” (*mutual vulnerability*) – draudi cilvēkdrošībai rodas, kad kādu no dimensijām un subsistēmām piemeklē ķibeles. Tā kā disfunkcija vienā sfērā ietekmē arī visas pārējās, tad kopējā cilvēkdrošība var būt tikai tik droša, cik visas sistēmas vājākais ķēdes posms⁹⁹. Tāpat savstarpējās atkarības būtību skaidro Tadžbakhša un Čenoja, argumentējot, ka: (a) attīstības trūkums un cilvēktiesību pārkāpumi ir līdzvērtīgi draudi tradicionālajiem nedrošības avotiem;

95 Tadjbakhsh, S., Chenoy, M. A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.14-15

96 Pie šādas atziņas nonāk Šahrabanū Tadžbakhša cilvēkdrošības 20. gadadienai veltītā konferencē Oksfordas Brūksa Universitātē 2014. gadā. Avots: Tadjbakhsh, S. (25 June 2014). *Opening Plenary Panel: Human Security As a Tool For Analysis And Response in the 21st Century*. International conference “Human Security @ 20: Past Experiences and Future Prospects”, Oxford Brookes University (Oxford, UK)

97 UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security*. Oxford: Oxford University Press. p.24

98 *Ibid.*, p.24

99 Nef, J. (1999). *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. Ottawa: IDRC Books. p.26

(b) draudi cilvēkdrošībai ir savstarpēji saistīti, vienai jomai ietekmējot citu (sabrūkot vienai dimensijai, krīt arī pārējās); (c) nevienu no cilvēkdrošības dimensijām nav iespējams prioritizēt un tās visas ir vienlīdz svarīgas.¹⁰⁰ Tadžbakhša arī argumentē, ka atšķirībā no “Maslova vajadzību piramīdas”, kas ļauj sakārtot vajadzību apmierināšanu atbilstoši resursu pieejamībai hierarhiskā struktūrā, cilvēkdrošība to nepieļauj, jo visas dimensijas ir vienlīdz svarīgas.¹⁰¹ Savstarpējās atkarības struktūrā, kurā ne tikai tās locekļi ir atkarīgi viens no otra, bet arī dažādas to drošības dimensijas ir viena otru ietekmē, palīdzēšana un solidaritāte iegūst nozīmi, jo nav vairs uztverama tikai kā altruistiska rīcība. Rūpes par citiem vienlaikus kļūst par palīdzēšanu arī sev.

Nākamā koncepta attīstības epizode bija 2000. gadu sākumā, kad, balstoties uz ANO Tūkstošgades samita rezultātiem, ģenerālsekretāra Kofi Anana aicinājumu un Japānas valdības atbalstu, izveidoja Cilvēkdrošības komisiju, kas izstrādāja konceptam veltītu ziņojumu. Projektu vadīja A.Sens (*Amartya Sen*) un japāņu diplomāte, pētniece un bijusī ANO Augstā komisāre bēgļu jautājumos S.Ogata (*Sadako Ogata*). Ziņojuma veidotāji argumentēja, ka lai arī kopš 17. gs. attīstītā valsts un iedzīvotāju sociālā līguma ideja joprojām ir spēcīga, ir nepieciešama drošības paradigmas maiņa, jo 21. gs. visas valstis netiek galā ar pienākumiem, kamēr citas pašas apdraud savus iedzīvotājus. Cilvēkdrošība šajā kontekstā “papildina valsts drošību, uzlabo cilvēktiesības un stiprina cilvēces attīstību”¹⁰². Komisijai bija plašāka pieeja cilvēkdrošībai nekā 1994. gada ziņojumā, to skaidrojot kā:

“Visu cilvēku dzīvības kodola aizsardzība tādos veidos, kas uzlabo cilvēces brīvības un cilvēcīgo piepildījumu. Cilvēkdrošība nozīmē aizsargāt pamatbrīvības – brīvības, kas ir dzīvības būtība. Tas nozīmē aizsargāt cilvēkus no kritiskiem (smagiem) un nospiedošiem (visaptverošiem) draudiem un situācijām. Tas nozīmē izmantot procesus, kas balstās uz cilvēku spēkiem un gaidām. Tas nozīmē radīt politisko, sociālo, vides, ekonomisko, militāro un kultūras sistēmu, kas visa kopā sniedz cilvēkam izejas materiālus izdzīvošanai, iztikai un cieņai”¹⁰³.

Fundamentāla ziņojuma inovācija cilvēkdrošības attīstībā bija *trešās brīvības* ieviešana. Līdztekus *brīvībai no trūkuma* un *brīvībai no bailēm* tika nostādīta *cieņpilnas dzīves brīvība*¹⁰⁴. Ziņojuma autori paredzēja, ka politikas veidotāju mērķiem jābūt plašākiem un ambiciozākiem, bet risinājumiem jāsniedzas tālāk par konfliktu apturēšanu, “iesaldēšanu” un pārtikas programmu nosūtīšanu bada, konfliktu un katastrofu skartajām valstīm. Cieņas

100 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M. A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge, p.16

101 Tadžbakhsh, S. (23 May 2013). *Adapting human security for domestic and foreign policies (UNDP Kapuscinski Development Lecture)*, Riga: University of Latvia, Stockholm School of Economics

102 Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York. p.2

103 *Ibid.*, p.3

104 *Freedom to live in dignity* – angļu val.

elements vēl vairāk izcēla cilvēkdrošības universālo, pārnacionālo raksturu un piemērotību gan nabadzīgām attīstības valstīm, gan attīstītākajām valstīm. Kēlere argumentējusi, ka ziņojums kalpoja kā manifests, kas iestājās par visaptverošas pieejas tautu attīstībai nostiprināšanu ANO un starptautiskajā darba kārtībā.¹⁰⁵

Šajā laikā jēdziens tika ieviests arī Latvijas zinātnieku un politikas veidotāju leksikā, ko veicināja 2002.-2003. gadā sagatavots ANO pārskats par tautu attīstību Latvijā, īpašu uzmanību veltot cilvēkdrošībai. Ziņojumam ir ne tikai vietēja, bet arī plašāka nozīme cilvēkdrošības attīstībā, ņemot vērā tā izstrādātās inovācijas.¹⁰⁶ Pirmkārt, ziņojums noraidīja drošības nedalāmības ideju, vienlaikus ieguldot koncepta operacionalizācijā un paredzot, ka pastāv nošķirums starp *faktisko cilvēkdrošību* un *drošības sajūtu* jeb *priekšstatu par drošību*. Ziņojums skaidroja atšķirības starp abiem parametriem, argumentējot, ka: „Drošība ir tas, ka cilvēkam nekas nedraud, turpretim drošības sajūta ir tāds iekšēju un ārēju faktoru kopdarbībā izveidojies stāvoklis, kurā cilvēks jūtas droši un nebaidās, ka varētu notikt kas nevēlams vai drošība uz ilgāku laiku zust”¹⁰⁷. Otrkārt, pārskats ieviesa *drošumspējas* jēdzienu¹⁰⁸, kas ir “cilvēka spēja nenonākt nedrošā situācijā un nezaudēt drošības sajūtu, bet, ja tas noticis, drošību un drošības sajūtu atgūt”.¹⁰⁹ Treškārt, pēdējā pārskata inovācija bija *drošības konstelāciju* (zvaigznāju) un *drošumstratēģijas* jēdzieni. *Personiskās drošumstratēģijas* ir „drošības pastiprināšanas stratēģijas, kas sakņojas indivīda zināšanās un prasmēs, arī prasmē novērtēt savus iekšējos un ārējos resursus un to, ar kādu risku viņam jāreķinās situācijās, kur pastāv draudi”¹¹⁰. Tas nozīmē, ka, balstoties uz zināšanām, īpašībām, pieredzi un prasmēm indivīds var laikus sagatavoties krīzes situācijām un saskaroties ar draudiem no tiem izvairīties vai arī ātri tos pārvarēt, nezaudējot drošības sajūtu. Vienlaikus indivīdi var sniegt vai saņemt citu drošības gādnieku palīdzību, ja personīgais prasmju arsenāls ir nepietiekams konkrētā apdraudējumu mazināšanā. *Konstelāciju* vai *zvaigznāju* princips paredz tīklveida indivīdu savstarpējo attiecību strukturēšanu, kurā gan apzinātā, gan neorganizētā veidā tie var viens otru iekļaut savās drošības stratēģijās risku mazināšanā.¹¹¹ Par starpniekiem un drošības

105 Koehler, G. (2012). *Insecurities and human security in the UN's development discourse*. Ozoliņa Ž. (Red.). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 371.lpp.

106 Ziņojums saņēma starptautisko atzinību, tostarp UNDP balvu par vairākām inovācijām: cilvēkdrošības jēdziena instrumentalizāciju, drošumspējas jēdziena attīstību, kā arī subjektīvā faktora ietekmes analīzes uz rīcībspēju ieviešanu. Avots: LAPAS (n.d.). *Cilvēkdrošība*, <http://lapas.lv/aktualie-jautajumi/cilvekdrosiba/>, skatīts: 24.03.2012)

107 UNDP Latvija (2003). *Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība*. Rīga: UNDP Latvija. 20.-21.lpp.

108 Ziņojuma angļu valodas versijā lietots vārds *securitability*, tādējādi veidojot salikteni no vārda drošība (*security*) un spēja (*ability*).

109 UNDP Latvija (2003). *Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība*. Rīga: UNDP Latvija. 22.lpp.

110 Turpat, 25.lpp.

111 Turpat, 26.lpp.

gādniekiem bez apkārtējiem sabiedrības indivīdiem var kalpot arī valstis, sniedzot palīdzību citām valstīm; valsts institūcijas (ugunsdzēsēji, policija, mediķi); kā arī nevalstiskās organizācijas („Sarkanais Krusts”, „Ārsti bez robežām”, „Glābiet bērņus”, „Latvijas platforma attīstības sadarbībai”).¹¹²

Cilvēkdrošība ir turpinājusi attīstīties arī trešajā desmitgadē pēc “aukstā kara” beigām. Šajā kontekstā ANO Ģenerālā Asambleja 2012. gadā pirmo reizi pieņēma cilvēkdrošībai veltītu rezolūciju, definējot jēdzienu kā “pieeja, lai palīdzētu [ANO – aut.] dalībvalstīm identificēt un vērsties pret plašiem un transversāliem izaicinājumiem to cilvēku izdzīvošanai, iztikai un cieņai”¹¹³. Rezolūcijas pieņemšana nozīmēja arī vairāk nekā simts valstu piekrišanu astoņām jēdziena iezīmēm: (1) visiem cilvēkiem, jo īpaši visvārīgākajiem, ir tiesības dzīvot cieņā un brīviem no trūkuma un bailēm; (2) lai stiprinātu cilvēku aizsardzību un iespējušanu nepieciešamas uz cilvēkiem fokusētas, visaptverošas, kontekstam atbilstošas un uz novēršanu vērstas programmas un pasākumi; (3) cilvēkdrošība ir vienojošs koncepts, kas atzīst saikni starp attīstību, mieru un cilvēktiesībām, kā vienlīdz svarīgas atzīstot pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības; (4) cilvēkdrošība nav “atbildība aizsargāt”¹¹⁴; (5) koncepts neaizstāj valsts drošību un neparedz draudēšanu vai spēka lietošanu tās sasniegšanā; (6) cilvēkdrošību var īstenot tikai ar valstu līdzdalību, ņemot vērā to īpatnības; (7) starptautiskā sabiedrība papildina un atbalsta valstu valdību centienus nodrošināt cilvēkdrošību saviem iedzīvotājiem pēc to ielūguma, bet valdības saglabā galveno lomu un atbildību procesā. Lai cilvēkdrošību veicinātu, ir nepieciešama sadarbība starp valdībām un starptautiskām un reģionālām organizācijām un pilsonisko sabiedrību; (8) cilvēkdrošība īstenojama tikai saskaņā ar ANO hartu, neuzliekot valstīm papildu pienākumus un pilnībā respektējot to nacionālo suverenitāti, tai skaitā neiejaukšanos valstu iekšpolitikā.¹¹⁵

Gadu vēlāk ANO ģenerālsēkretārs sagatavoja cilvēkdrošībai veltītu ziņojumu, kas apkopoja iepriekšējo 7 gadu diskusijas valstu, starptautisko organizāciju, pētniecības institūtu un NVO starpā, kā arī atkārtoti pauda atbalstu rezolūcijā paustajai jēdziena definīcijai un 8 pamata principiem. Ziņojums noraidīja ideju par cilvēkdrošību kā teoriju vai jaunu paradigmu, akcentējot, ka to drīzāk var uzskatīt par *domāšanas veidu*, kādā no indivīda perspektīvas vērtēt daudzos drošības izaicinājumus, kas viens otru ietekmē un kuru risināšanai

112 Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 32.-34. lpp.

113 UN General Assembly (10 September 2012). *Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/66/290). Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome*

114 *Responsibility to protect* – angļu val.

115 UN General Assembly (10 September 2012). *Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/66/290). Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome*

nepieciešama pieeja, kas integrē visus ANO galvenos blokus – cilvēktiesības, mieru un drošību, attīstību.¹¹⁶ Cilvēkdrošība ir saukta arī par *efektīvu rīku*, kas dažādos līmeņos palīdz “projektu veidošanā, stratēģiskajā plānošanā un politikas veidošanā”, kā arī tas “noved pie evidencēs balstītiem politikas ietvariem, kas ir pielāgoti vietējiem apstākļiem un var novest pie pozitīvām un ilgtspējīgām pārmaiņām kopienās, kas saskaras ar dažādiem izaicinājumiem”¹¹⁷. Ziņojums uzskaita konkrētas jomas, kurās cilvēkdrošība spējusi sniegt lielāko pievienoto vērtību. Piemēram, cilvēkdrošības pielietošana ļauj papildināt līdzšinējās politikas, izstrādājot uz indivīdu orientētus, iekļaujošus un pielāgotus risinājumus, kas ņem vērā maksimāli plašu drošības izaicinājumu spektru. Cilvēkdrošība arī ir pielietojama katastrofu risku mazināšanā un seku veiksmīgā pārvaldīšanā; ilgtspējīga miera un attīstības veicināšanā, stiprinot kopienas, to prasmes un institūcijas pēc karadarbības; globālo veselības izaicinājumu risināšanā; kā arī tā ļauj analizēt draudu izcelšanās iemeslus, izprast to savstarpējās saiknes, lai izstrādātu elastīgus, kontekstam un vajadzībām atbilstošus rīcībpolitikas risinājumus un programmas.¹¹⁸

Cilvēkdrošības attīstība akadēmiskajā vidē

A.Nema (*Alfred Nema*), T.Ouvens (*Taylor Owen*) un Š.Tadžbakhša ar A.Čenoju cilvēkdrošības skaidrojumus iedala *šaurajos* un *plašajos definējumos*. Nema pēc izvēlētajām pētnieku metodēm un izmantotajiem analīzes datiem norāda, ka plašā definīcija iekļauj pilnīgi visus indivīda vai sabiedrības drošību ietekmējošos lielumus¹¹⁹. Savukārt šaurā definīcija fokusējas tikai uz vardarbīgiem apdraudējumiem.¹²⁰

Ouvens līdzīgi skatās uz šaurajiem definējumiem, argumentējot, ka tie koncentrējas tikai uz vienu konkrētu apdraudējumu (piemēram, narkotiku tirdzniecību, kājnieku mīnām, valstu sabrukumu, ieroču tirdzniecību, etnisko šķelšanos). Tie ļauj izstrādāt rīcībpolitiku, piemēram, kājnieku mīnu aizlieguma konvenciju un Starptautisko krimināltiesu¹²¹. Vienlaikus atšķiras Ouveņa redzējums par plašajiem definējumiem, ko raksturo 3 parametri: (1) *koncepta plašums* – raksturīgs UNDP ziņojuma definējumam ar 7 draudu kategorijām, kas plaši nosprauž definīcijas robežas un liek citām definīcijām pamatot jebkādu sašaurināšanu

116 UN General Assembly 68th session (23 December 2013). *Follow-up to General Assembly resolution 66/290 on human security. Report of the Secretary-General (A/68/685)*. New York: United Nations, p.1-4

117 *Ibid.*, p.11

118 *Ibid.*, p.15-17

119 Cilvēku sociālās, politiskās un kultūras tiesību, ekonomiskā attīstības, demokrātijas, sociālā taisnīguma un demogrāfiskie rādītāji.

120 MacLean, S. J., Black, D., Shaw, T. M. (2006). *Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*. Hampshire: Ashgate Publishing Group, p.193

121 Owen, T. (2004). *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*. UNIDIR: Disarmament Forum. p.18-19

attiecībā pret šo sākumpunktu; (2) *sistemātiska pieeja* – visas cilvēkdrošības kategorijas tiek uzlūktas kā savstarpēji saistītas un vienlīdz nozīmīgas; (3) *fokuss uz indivīda pastāvēšanas kodolu* – koncentrēšanās tikai uz apdraudējumiem, kas ietekmē indivīdu pamatvajadzības un balstās uz izvirzītiem kritērijiem, ignorējot pārējos drošības riskus¹²². Ouveņš oponentē šaurajai pieejai, kas pašrocīgi reducē drošību līdz brīvībai no vardarbīgiem apdraudējumiem, dodot priekšroku definējumam, kas apvieno UNDP un Cilvēkdrošības komisijas piedāvājumus. Ouveņam cilvēkdrošība ir “būtiska cilvēku dzīves aizsardzība no kritiskiem un valdošiem dabas, ekonomiskiem, pārtikas, veselības, personīgiem un politiskiem draudiem”¹²³.

Līdzīgā veidā Š.Tadžbakhša un A.Čenoja ir iedalījušas cilvēkdrošības pieejas un pētniekus *minimālistos* un *maksimālistos*. *Minimālisti* fokusējas uz izpratni par drošību kā brīvību no bailēm. Šīs pieejas pārstāvji draudus uztver to klasiskajā izpratnē kā bruņotus konfliktus, terorismu, organizēto noziedzību, bet drošību kā indivīdu un valstu aizsardzību no to fiziskas realizēšanās un ietekmes. Savukārt *maksimālistu* definējumos iekļauj arī brīvību no trūkuma un cieņpilnas dzīves elementu. Tie vienlīdz fokusējas uz fiziskiem apdraudējumiem un ar attīstību un resursu pieejamību saistītajiem drošības riskiem.¹²⁴ Tadžbakhšas un Čenojas cilvēkdrošības definējumu audits apkopots tabulā Nr. 1.

Tabula Nr. 1. Cilvēkdrošības definējumu pieeju salīdzinājums

	Šaurā (minimālistu) pieeja	Plašā (maksimālistu) pieeja
Cilvēkdrošība kam?	Valstis (un tām subordinētie indivīdi)	Indivīdi, kopienas, sabiedrība
Cilvēkdrošība no kā?	1 brīvība: “brīvība no bailēm”. Tradicionālie apdraudējumi, kas saistāmi ar fizisko drošumu no vardarbības.	3 brīvības: “brīvība no bailēm”, “brīvība no trūkuma”, “brīvība uz cieņpilnu dzīvi”.
Priekšrocības	Ierobežojumi definējumam, aprobežojoties ar fizisko, tradicionālo drošību, sniedz analītisku vērtību un praktisku pielietojumu. Statiska, nemainīga definīcija ar vieglu lietojumu.	Iekļauj arī dažādos netiešos (ne tūlītējus) apdraudējumus, tai skaitā strukturālo vardarbību un sistēmisku nevienlīdzību, ar attīstības trūkumu saistītos drošības apdraudējumus. Ļauj rast visaptverošus politikas risinājumus.
Valdības, institūcijas, pētnieki, kas izmanto	Kanādas valdība, <i>International Commission on Intervention and State Sovereignty</i> (2001), Krause K. (2004), Mack A. (2004), MacFarlane K. (2004).	UNDP (1994), Japānas valdība, <i>Commission on Human Security</i> (2003), Leaning (2004), Alkire (2004), Thakur R. (2004), Axworthy L. (2004), Bajpai K. (2004), Hampson (2004), Winslow D. & Eriksen T.H. (2004), Annan K. (2004), Acharya A. (2004), Uvin P. (2004), Tadžbakhsh & Chenoy (2007).

Avots: Autora apkopojums, balstoties uz Š.Tadžbakhšu un A.Čenoju¹²⁵

122 Pie plašajām pieejām Ouveņš pieskaita UNDP, Cilvēkdrošības komisijas un Nefa (*Jorge Nef*) definīcijas.

123 Owen, T. (2004). *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*. UNISDIR: Disarmament Forum, p.20.

124 Tadžbakhsh, S., Chenoy, A.M. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge, p.40-49

125 *Ibid.*, p.39-51

Visbeidzot E. Ņūmens (*Edward Newman*) piedāvā alternatīvus 4 veidos, kā sargāt cilvēkdrošības definējumus, argumentējot, ka vairums pētnieku ir vienojušies par atbildi uz jautājumu “Drošība kam?” - par drošības referentu atzīstot individu. Galvenās atšķirības saglabājas atbildēs uz jautājumu “Drošība no kā?” un polemikā par apdraudējumu skaitu, veidu un līdzekļiem to novēršanai. Atbildot uz šiem jautājumiem, pirmā cilvēkdrošības definējumu grupa ir *plašais koncepts*, kas balstās uz UNDP 1994. gada ziņojumu un tautas attīstības jautājumiem, iekļaujot definējumā visus draudus cilvēka pastāvēšanai¹²⁶. Šī pieeja „ziedo analītisku precizitāti par labu vispārējai normatīvai pārliecināšanai”, kā arī tās aizstāvji argumentē, ka „jebkurš drošības koncepts, kas ignorē realitāti (cilvēki biežāk mirst no nabadzības, slimībām un piesārņojuma), ir konceptuāli, empīriski un ētiski nepiemērots”.¹²⁷

Otrā pieeja ir šaurāka, koncentrējoties uz represīvu valdību vai neveiksmīgo valstu (*failed states*) iekšēju bruņotu konfliktu sekām un radītajiem apdraudējumiem civiliedzīvotājiem¹²⁸. Tā kritizē tradicionālās drošības analīzes pieejas par nespēju skaidrot bruņoto konfliktu ietekmi uz cilvēci.¹²⁹

Trešā ir *šaurā cilvēkdrošības pieeja*¹³⁰, kas izmanto konceptu kā „lietussargu”, zem kura novietot netradicionālos drošības jautājumus (piem., slimības, narkotikas, terorismu, kājnieku mīnas, cilvēktirdzniecību), lai mobilizētu uzmanību un resursus to atrisināšanai. Pieeja ir izplatīta rīcībpolitikas veidotāju un pētnieku aprindās, bet tai ir niecīgs pienesums koncepta padziļināšanā. Kamēr tā nomaina apdraudējumu nosaukumu (“drauds cilvēkdrošībai”), tā neskaidro vai nerisina to cēloņus.¹³¹

Ceturtais ir *šaurās un plašās pieejas apvienojums*¹³², kas cenšas integrēt cilvēkdrošību drošības studijās. Ar cilvēkdrošību tiek skaidrota drošības apdraudējumu daba, drošības atskaites punkti (*drošība kam?*) un reakcija uz nedrošību. Ņūmens gan atzīst, ka gan tradicionālās, gan kritiskās drošības studiju skola līdz šim nelabprāt cilvēkdrošību uzņem savā pulkā, jo jēdziena pētnieki nav bijuši pietiekami kritiski un reflektīvi.¹³³

126 Šo pieeju izmanto UNDP, Cilvēkdrošības komisija, Tadžbakhša un Čenoja

127 Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, Vol. 36, Nr.1, January, 2010, pp.79-80

128 Šo pieeju izmanto Maks (*Andrew Mack*), Makfērleins (*Neil MacFarlane*) un Kongs (*Yuen Foong Khong*)

129 Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, Vol. 36, Nr.1, January, 2010, pp.80-81

130 Šo pieeju pārstāv Dods un Papards (*Felix Dodds & Tim Pappard*), Līns (*M. Leen*); Nadžams (*Adil Najam*); Čens, Līnings un Narišmans (*L. Chen, J. Leaning & V. Narismhan*), Kalavejs (*R. L. Callaway*) un Harelsons-Stīvens (*J. Harrelson-Stephens*).

131 Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, Vol. 36, Nr.1, January, 2010, pp.80-81

132 Šo pieeju pārstāv Ro (*Paul Roe*); Ņūmens (*Edward Newman*); Šanī (*Giorgio Shani*), Sato un Pasha (*Makoto Sato & Mustapha Kamal Pasha*); Tomasa (*Caroline Thomas*) un Grejsons (*Kyle Grayson*).

133 Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, Vol. 36, Nr.1, January, 2010, pp.80-81

2.1.3. Cilvēkdrošība ārpolitikā

Kad iegūts priekšstats par cilvēkdrošības jēdziena ieviešanas kontekstu un galvenajām atziņām rīcībpolitikā un koncepta pētniecībā, būtiski ir sniegt atbildes arī uz jautājumiem par tā lietojumu ārpolitikā. Divi jautājumi ir īpaši nozīmīgi, pirmkārt: *Kā konstatēt cilvēkdrošības lietojumu ārpolitikā?* Savukārt otrs jautājums ir: *Kādēļ valstis lieto cilvēkdrošību ārpolitikā?*

Latvijā retie pētnieki, kas pievērsušies cilvēkdrošības analīzei ārpolitikā ir Toms Rostoks un Nora Vanaga. Abi sniedz atbildes uz jautājumu, kā identificēt, ka valstis kvalificējas kā cilvēkdrošības īstenotāji. Rostoka piedāvātais pētnieciskais ietvars balstās uz sešiem elementiem, kas ļauj spriest par cilvēkdrošības klātbūtni ārpolitikā: (1) valsts gatavība sniegt palīdzību citām valstīm; (2) piederība pie grupas, kas publiski deklarējusi interesi par cilvēkdrošību; (3) jēdziena minēšana ārpolitikas dokumentos un lēmumu pieņēmēju publiskos izteikumos; (4) iesaiste starptautiskās misijās, kas balstīta uz cilvēkdrošības principiem¹³⁴; (5) attīstības sadarbības prioretizēšana (iepretim citām politikām); (6) attīstības sadarbības politikas novirzīšana citu valstu indivīdu drošības aspektu uzlabošanai.¹³⁵ Vienlaikus Rostoks ir norādījis uz grūtībām termina pētniecībā, jo arī valstis, kas nelieto cilvēkdrošības terminoloģiju, var īstenot tā principus. Tāpat problēmas ir ar cilvēkdrošības identificēšanu konkrētā tās izpausmes formā – attīstības palīdzībā. Ja vien šī politika vienlīdz neveicina attīstību un drošības, tad jebkura valsts varot apgalvot, ka īsteno cilvēkdrošību.¹³⁶

Vanaga argumentē, ka cilvēkdrošību ārpolitikā lieto, ja valsts apzināti identificējusies ar šādu lomu un atbilstoši pozicionējusi sevi starptautiski vai to dara pastarpināti – īstenojot rīcībpolitikā cilvēkdrošības principus, bet neizmantojot pašu jēdzienu. Praksē cilvēkdrošība ārpolitikā izpaucas kā finansiālas palīdzības vai personāla nosūtīšana uz konfliktu skartu valsti, lai uzturētu mieru vai piedalītos stabilitātes veidošanā; kā atbalsta sniegšana (piem., finansiāls atbalsts, ekspertu nosūtīšana) attīstības valstīm, lai stiprinātu to institūcijas un pārvaldību; un kā humānās palīdzības nosūtīšana valstīm, kas cieš no dabas katastrofām.¹³⁷

Līdzīgu argumentāciju un klasifikāciju sniedz Astri Sūrke (*Astri Suhrke*), skaidrojot cilvēkdrošības klātbūtni ārpolitikā ar starptautiskajām normām, kas var ietekmēt valstu interešu saturu, kā arī to savstarpējo prioritāro kārtību (ranžējumu). Sūrke uzskata, ka 90.

134 “Vai sekojoši cilvēkdrošības principi – cilvēktiesību ievērošana, leģitīma pārvalde, multilaterālisms, augšupvērsta pieeja, reģionāla pieeja – ir iekļauti iesaistīšanās nosacījumos, kas regulē starptautiskajās misijās iesaistītā personāla uzvedību konfliktu zonās?” Avots: Rostoks T. (2012). *Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos*. Ozoliņa Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 155.lpp.

135 Rostoks T. (2012). *Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos*. Ozoliņa Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 151.-159.lpp.

136 Turpat, 140-142.lpp.

137 Vanaga N. (2015). *Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību ārpolitikā: Latvijas gadījuma izpēte [Promocijas darbs]*. Rīga: Latvijas Universitāte. 159.-161.lpp.

gados cilvēkdrošība iekļāvās plašākās humanitārisma politikas normās, kas ieguva atbalstu, nonākot “augstās politikas” (*high politics*) statusā. Cilvēkdrošība kā humanitārisma norma ir attiecināma uz 3 ārvalstu palīdzības gadījumiem: palīdzību upuriem konfliktu situācijās; palīdzību sociāli-ekonomiskās katastrofās cietošajiem; palīdzību dabas katastrofu upuriem.¹³⁸

Valstu motivācijas skaidrojumi cilvēkdrošības lietojumam ārpolitikā literatūrā bijuši vairāki. Jāatzīst, ka vairākums pētnieku, kas pievērsušies cilvēkdrošības pētniecībai ārpolitikā, visbiežāk ir analizējuši tieši Japānas vai Kanādas¹³⁹ ārpolitiku, atkārtojot tēzi, ka Japāna pieņēmusi pieeju, kas iekļauj cilvēkdrošības attīstības dimensiju (brīvību no trūkuma), kamēr Kanāda fokusējusies šauri tikai uz drošības dimensiju (brīvību no bailēm), paredzot arī militāra spēka lietojumu šī mērķa sasniegšanai.¹⁴⁰ Lai arī šie pētījumi ļauj kategorizēt valstis atbilstoši to pieņemtajai cilvēkdrošības definīcijai, tomēr tajos iztrūkst padziļināta skaidrojuma par valstu motivāciju lietot cilvēkdrošību vai sniegt ārvalstu palīdzību. Tāpat tie ir pārāk empīriski piesaistīti konkrētajām valstīm, neļaujot izstrādāt teorētisku ietvaru ar vispārīgākiem secinājumiem par to, kā konstatēt cilvēkdrošības klātbūtni ārpolitikā vai identificēt un analizēt dažādas iespējamās aktieru motivācijas.

S.Vertess (*Sacha Werthes*) un T.Debjels (*Tobias Debiel*) uzskata, ka cilvēkdrošība nodrošina politisko vadmotīvu (*political leitmotif*) valstīm un starptautiskajiem aktieriem, izpildot konkrētas funkcijas darba kārtības veidošanā, lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā.¹⁴¹ Tie kalpo par pamatu komunikācijai starp politiskajiem un birokrātijas rīcībpolitikas veidotājiem, pētniekiem un sabiedrību, un tiem ir 3 funkcijas: skaidrošana un apzināšana; koordinācija un rīcībpolitikas lēmuma vadība; motivācija un mobilizācija.¹⁴² Vertess un Bosolds argumentē, ka cilvēkdrošība kā politiskais vadmotīvs kalpo par “morālo vai normatīvu kompasu”, kas nosaka ārpolitikas motivāciju un var palīdzēt leģitimēt

138 Suhrke A. (1999). Human Security and the Interests of States. *Security Dialogue*, Vol.30, No.3, pp.267-268

139 Arī Norvēģija, tāpat kā vairums Cilvēkdrošības tīkla dalībvalstu, literatūrā tiek identificēta kā “Kanādas nometnes” pārstāve, cilvēkdrošības koncepta debatēs aizstāvot “šauru pieeju”.

140 Skatīt: Acharya, A. (2001). Human Security: East vs. West. *International Journal*, Vol.56, No.3 (Summer 2001), p.442-460; King, G., Murray, C. J. L. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, p.585-610; Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), pp.87-102; Atanasova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. In: Werthes, S., Debiel, T. (Eds.). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen, p.39-51; Akiyama, N. (2004). *Human Security at the Crossroad: Human Security in the Japanese Foreign Policy Context*. In: Conflict and Human Security: A Search for New Approaches of Peace-building (IPHSU Research Report Series No.19), p.252-270; Edström, B. (2003). Japan's foreign policy and human security. *Japan Forum*, Vol.15, No.2, 209-225; Bosold, D., Von Bredow, W. (2006). Human Security: A Radical or Rhetorical Shift in Canada's Foreign Policy? *International Journal*, Vol.61, No.4, pp.829-844

141 Werthes, S., Debiel, T. (2006). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen, p.8

142 *Ibid.*, p.12

konkrētas politikas veidošanu¹⁴³. Cilvēkdrošību var uztvert kā politisko vadmotīvu, kas veido ārpolitikas identitāti konkrētiem aktieriem, kas paši izvēlas pie tās piederēt (piemēram, pie Cilvēkdrošības tīkla).¹⁴⁴ Vienlaikus tā nekad nav fiksēta ārpolitikas darba kārtība, instruments vai process, jo tiek pastāvīgi interpretēta no jauna, rekonstruēta, apstrīdēta un ir saprotama tikai savā, īslaicīgā kontekstā. Pat viena valsts ilgākā laika posmā cilvēkdrošību var lietot ar atšķirīgu nozīmi.¹⁴⁵ Cilvēkdrošība kā politiskais vadmotīvs ļauj salīdzināt valsts rīcību praksē ar tās normatīvajiem uzstādījumiem, tādējādi veicinot politiķu solījumu turēšanu. Plašs vadmotīvs kā cilvēkdrošība ļauj arī dažādiem aktieriem atbilstoši to spējām iesaistīties ārpolitikas veidošanā, un valstis var novirzīt resursus un ekspertīzi tiem nozīmīgās jomās.¹⁴⁶

Līdzīgi R.Pariss (*Roland Paris*) argumentējis, ka cilvēkdrošība ļauj veidot koalīciju, kas apvieno vidējās varas valstis, attīstības aģentūras un NVO, kam visām ir mērķis pārvirzīt uzmanību un resursus prom no konvencionālajiem drošības jautājumiem par labu izaicinājumiem, kas iepriekš apzīmēti ar starptautiskās attīstības birku. Cilvēkdrošībai ir spēcīga vienojošā funkcija, jo tā ir pietiekami izplūdusi, kā rezultātā visu koalīcijas locekļu dažādie mērķi un vēlmes var tikt apmierināti un kļūt savietojami.¹⁴⁷

Citviet T.Rostoks motivāciju lietot cilvēkdrošību ārpolitikā skaidro ar ideoloģiju, norādot, ka cilvēkdrošības idejas balstās liberālismā, kas pieļauj ārpolitikā iekļaut arī nesavtīgu rīcību, kas balstās “vispārcilvēcīgās vērtībās, nevis nacionālajās interesēs”.¹⁴⁸ Rostoks norāda, ka reālisms nespētu pamatot cilvēkdrošību ārpolitikā, jo palīdzēšana citai valstij nozīmētu resursu atņemšanu sev, pārdalot tos par labu potenciālajam oponentam. Tādēļ pētnieks noraida saikni starp cilvēkdrošību un nacionālo drošību, kas paredz egoistisku domāšanu tikai par savām interesēm. Tā vietā, kā raksta Rostoks: “cilvēkdrošības principi atbilst liberālo valstu identitātei un savstarpējās atkarības un globalizācijas apstākļiem”, bet domāšana nacionālās drošības kategorijās tās īstenošanu kavē.¹⁴⁹

Pretēji Rostokam argumentē Š.Tadžbakhša (*Shahrbanou Tadjbakhsh*) un A.Čenoja (*Anuradha Chenoy*), norādot, ka valstis izvēlas lietot cilvēkdrošību ārpolitikā, jo to nosaka iekšpolitiskie procesi un elites vēlme uzlabot konkrētās valsts stāvokli starptautiskajā arēnā.

143 Werthes, S., Bosold, D. (2006). *Caught between Pretension and Substantiveness – Ambiguities of Human Security as a Political Leitmotif*. In: Werthes, S., Debiel, T. (Eds.). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen. p.22-23

144 *Ibid.*, p.24

145 *Ibid.*, p.25

146 *Ibid.*, p.32

147 Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), p.88

148 Rostoks T. (2012). *Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos*. Ozoliņa Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne.144.lpp.

149 Turpat, 143-145.lpp.

Pēdējā iemesla dēļ cilvēkdrošība īpaši pievilcīga bijusi vidējās varas valstīm (*middle-power states*), kam koncepts palīdzējis piesaistīt sev lielāku uzmanību, iegūt lielāku neatkarību no starptautiskajām institūcijām, vairot savu ietekmi ANO, kā arī palielināt savu ticamību starptautiskajā arēnā, piemēram, iepretim ASV.¹⁵⁰ Pētnieces norādījušas, ka katras valsts gadījumā cilvēkdrošība tiek pielāgota, kā rezultātā izpratne par tās principiem ārpolitikā var atšķirties. To nosaka apsvērumi, ka, pārņemot cilvēkdrošību diplomātiskajā praksē, pats koncepts tiek pārveidots tā, lai vislabāk kalpotu nacionālajām interesēm, kā arī pozitīvi izceltu valsts rīcībā jau esošās spējas un priekšrocības. Piemēram, Japāna esot vairāk fokusējusies uz attīstības veicināšanu, bet Kanāda – uz drošības aspektiem, jo to noteica politikas lietderība. Tādējādi Kanāda varēja vairāk fokusēties uz cilvēktiesībām kā pamatojumu humanitārās iejaukšanās politikai (*humanitarian intervention*), bet Japāna īstenoja savas ekonomiskās intereses bez pretestības no Āzijas valstīm, kas tradicionāli iebilstu pret rietumu veidotu izpratni par cilvēktiesībām.¹⁵¹ Arī S.Vertess (*Sascha Wertes*) un D.Bosolds (*David Bosold*) argumentē, ka Kanādas un Japānas atšķirīgās izpratnes pierāda, ka cilvēkdrošību ir grūti fiksēt un ka tā drīzāk ir amorfs jēdziens, kas ir pastāvīgā kustībā. To nosaka apsvērumi, ka dažādi aktieri jēdzienu atšķirīgi interpretē, un termina nozīme pastāvīgi tiek rekonstruēta un mainās atbilstoši notikumiem, kurus iepriekš nav iespējams paredzēt.¹⁵²

Nobeidzot nodaļu par cilvēkdrošību ārpolitikā, jāsecina, ka turpmākajā pētījuma daļā cilvēkdrošības lietošanas identificēšanai tiks izmantots Rostoka sešu pazīmju (pētniecības jautājumu) modelis. Tā kā visi trīs empīriskajā daļā analizētie gadījumi ir valstis, kas ir bijušas starp aktīvākajām cilvēkdrošības veicinātājām, kas pašas to atklāti deklarējušas, kā arī analizēta tiek šo valstu ārvalstu palīdzība, kas ir cilvēkdrošības izpausme, tad tiek pieņemts, ka arī visa katastrofu gadījumiem novirzītā ārvalstu palīdzība, ko šīs valstis sniedz citām tautām, ir rīcība, kas klasificējama kā cilvēkdrošību stiprinoša. Savukārt attiecībā uz valstu motivāciju lietot cilvēkdrošību vai rīkoties atbilstoši tās principiem literatūra nesniedz viennozīmīgas atbildes. Tādēļ šajā stadijā tiek pieņemts Tadžbakhšas un Čenojas skaidrojums, ka cilvēkdrošība tiek piemērota katras valsts gadījumā individuāli atbilstoši tās nacionālajām interesēm. Vienlaikus tiek akceptēts arī Vertesa-Debjela un Vertesa-Bosolda skaidrojums par cilvēkdrošību kā politisko vadmotīvu, kas skaidro, koordinē un mobilizē un kalpo par

150 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.28-29

151 *Ibid.*, p.28-29, 38

152 Werthes, S., Bosold, D. (2006). *Caught between Pretension and Substantiveness – Ambiguities of Human Security as a Political Leitmotif*. In: Werthes, S., Debiel, T. (Eds.). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen. p.21-22

normatīvo kompasu, pēc kura vadās politikas veidotāji, īstenojot kādu politiku. Tāpat tiek pieņemts, ka cilvēkdrošības saturs var laika gaitā mainīties atbilstoši pārmaiņām valstu iekšienē un starptautiskajā arēnā.

2.2. Ārvalstu palīdzības politika

Tā kā cilvēkdrošībai veltītā literatūra nesniedz skaidras atbildes par parametriem, kas nosaka valstu motivāciju sniegt palīdzību, tad šī nodaļa ir veltīta palīdzības politikas izpētei, meklējot atbildes uz diviem jautājumiem: (1) kādēļ valstis sniedz ārvalstu palīdzību?; (2) kā analizēt ārvalstu palīdzības motivāciju?

Politikas zinātnē ilgstoši nav bijusi sistemātiska, vienota pieeja vai teorija, kas skaidrotu valstu motivāciju sniegt palīdzību citiem aktieriem. Pirmo mēģinājumu teorijas radīšanas virzienā veica H.Morgentavs (*Hans Morgenthau*), kas uzskatīja, ka palīdzības sniegšanas politika neatšķiras no diplomātijas, militārās politikas vai propagandas, jo tie ir vienlīdz būtiski ieroči valstu arsenālā starptautiskajās attiecībās.¹⁵³ Morgentavs klasificēja 6 ārvalstu palīdzības veidus: (1) humānā; (2) iztikas; (3) militārā; (4) kukuļošana; (5) prestiža; (6) ekonomiskās attīstības palīdzība. Tāpat Morgentavs no reālisma pozīcijām argumentēja, ka kukuļošana vēsturiski ir tradicionāla starpvalstu attiecību uzturēšanas forma, kas laikmeta prasību dēļ transformējusies par attīstības palīdzību¹⁵⁴. Tādēļ ārvalstu palīdzība daudz neatšķiras no kukuļošanas, jo tā ļauj sasniegt politiskus mērķus. Piemēram, iztikas palīdzību sniedz, lai kādā valstī saglabātu nemainību (*status quo*) un saņemošā valsts ne izjuku, ne tālāk attīstītos. Ar militāro palīdzību uztur alianses. Prestiža palīdzība var celt saņemošās valsts ilūzijas par tās modernizāciju. Turpretim, Morgentava ieskatā, palīdzības sniegšana, lai tikai veicinātu attīstību saņemošajā valstī bez konkrētu apstākļu un mērķu noteikšanas, ir lemta neveiksmei, bet palīdzību saņemošās valsts attīstīšanās process ir nekontrolējams. Bez alianšu un stabilitātes uzturēšanas Morgentavs min arī netiešos ieguvumus no palīdzības sniegšanas. Piemēram, pie nosacījuma, ka palīdzības sniedzējs un palīdzības radītāji ieguvumi ir redzami un tūlītēji, un ja saņēmējs spēj nodibināt pozitīvu saikni ar sniedzēju un atbalstīt tā politiskos mērķus, sistēmu un filozofiju, tad palīdzība sniedz arī politiskus ieguvumus.¹⁵⁵ Vienlaikus no visām ārvalstu palīdzības formām tikai tieši humānā palīdzība dabas katastrofu upuriem ir *per se* apolitiska. Lai gan arī tā, Morgentava skatījumā, noteiktā politiskajā

153 Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, Vol.56, No.2, pp.309

154 Morgentavs raksta par "viedokļu klimatu" (*climate of opinions*), kas liek bagātajām valstīm uzņemties rūpes par nabadzīgākajām, un šīs attiecības apzīmēt ar attīstības palīdzību. Avots: Morgenthau H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, Vol.56, No.2, pp.302

155 *Ibid.*, pp.301-309

kontekstā spēj pildīt politisku funkciju.¹⁵⁶

Pēdējā pusgadsimta laikā kopš Morgentava hrestomātiskā raksta akadēmiskajās diskusijās izveidojušās divas nometnes, no kuriem viena palīdzības sniegšanu pamato ar donoru *interesēm*¹⁵⁷, bet otra – ar saņēmēju *vajadzībām*.¹⁵⁸ H.Sohn (*Hyug-sang Sohn*) un N.Jū (*Nari Yoo*) atzīmē, ka *reālisma* skolai (pie kuras pieder Morgentavs) palīdzības sniegšana nozīmē interešu veicināšanu tiešā (ekonomiskās un drošības intereses) vai netiešā veidā (maigā vara un sociāli politiskā ietekme). Savukārt *ideālisma* skola rīcības motivāciju uzlūko no humanitārisma perspektīvas, argumentējot, ka ar ārvalstu palīdzību valstis cenšas uzlabot dzīves apstākļus un veicināt dažādu sektoru attīstību.¹⁵⁹

D.Fanbelle (*Douglas A Van Belle*), Ž.Rijū (*Jean-Sebastien Rioux*) un D.Poters (*David M. Potter*) argumentējuši, ka reālistu skolas skatījumā ārvalstu palīdzība ir drošības politikas papildinājums jeb līdzeklis, lai vairotu valsts varu un drošību. Līdz ar to tiek noliegta ideja par palīdzēšanu kā altruistisku vai humanitāru rīcību, jo valstis to īsteno, sagaidot rīcības atmaksāšanos.¹⁶⁰ Pie reālisma skolas var pieskaitīt, piemēram, R.Pakenhamu (*Robert A. Pakenham*), kas pārbaudīja Morgentava teoriju praksē, intervējot ASV Starptautiskās attīstības aģentūras (AID) darbiniekus, kas vairumā gadījumu uzskatīja, ka ārvalstu palīdzība bija instruments nevis mērķis. Lai arī intervējamie līdztekus nacionālo interešu argumentam kā motivāciju minēja arī humanitārus apsvērumus, tie nekad neesot bijuši noteicošie iemesli, pieņemot lēmumu par palīdzības sniegšanu. Ja visu sasniedzamo mērķu un motivāciju sarakstu nepieciešams savstarpēji prioretizēt, tad nacionālās intereses vienmēr bijušas *sine qua non*, bet humanitārisms un altruisms pats par sevi nav prioritāte.¹⁶¹

Savukārt plurālistu, ideālistu un liberālisma skolas pārstāvji argumentē, ka cilvēku attīstībai un labklājības uzlabošanai ir stabilizējošs rezultāts starptautiskajās attiecībās, kas mazina konfliktu izcelšanās riskus. Šī skola noliedz palīdzības sniegšanas prioretizēšanu, balstoties uz nacionālajām interesēm, tā vietā argumentējot par labu palīdzības depolitizēšanai, daudzpusējiem palīdzības fondiem, kā arī par saņēmējiem izvēloties valstis ar vislielākajām vajadzībām.¹⁶² Šajā nometnē ir D.Lumsdeins (*David H. Lumsdaine*), kas noraida

156 Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, Vol.56, No.2, pp.301

157 *Donors' interests* – angļu val.

158 *Recipient's needs* – angļu val.

159 Sohn, H., Yoo, N. (2015). Motivation for Aid Allocation and Political Ideology: A Case Study of South Korea. *Pacific Focus*, Vol.30, No.3, pp.346-347

160 Van Belle, D. A., Rioux, J., Potter, D. M. (2004). *Media, Bureaucracies and Foreign Aid: A Comparative Analysis of the United States, the United Kingdom, Canada, France and Japan*. New York: Palgrave Macmillan, p.8-10

161 Pakenham, R. A. (1966). Foreign Aid and the National Interest. *Midwest Journal of Political Science*, Vo.10, No.2, pp.214-221

162 To nosaka, piemēram, pēc vizzemākajiem IKP rādītājiem uz vienu iedzīvotāju. Avots: Van Belle, D. A.,

reālistu pieņemumu, ka palīdzības sniegšanu diktē nacionālās drošības vai ekonomiskās intereses. Tā vietā Lumsdeins uzskata, ka donoru valstis balstās uz humanitārisma un egalitārisma principiem, sekojot pārlicībai, ka starptautiskā kārtība spēj būt taisnīga un ka visas tās dalībnieces var dzīvot mierā un satiecībā.¹⁶³

Literatūrā novērojami arī mēģinājumi samierināt abas pieejas, pieņemot, ka valstis vienlaikus var rīkoties gan balstoties uz savām nacionālajām interesēm, gan saņēmēju vajadzībām. A.Maizels (*Alfred Maizels*) un M.Nisanke (*Machiko K. Nissanke*) norādījuši, ka attīstības palīdzības literatūrā un OECD un valdību ziņojumos saņēmēju vajadzības tiek minēts kā galvenais motīvs palīdzības sniegšanai. Vienlaikus daudzi donori intervijās atzīst, ka palīdzību ietekmē arī nacionālās intereses: ietekmes zonu, politisko vai militāro alianšu uzturēšana un eksporta veicināšana. Ja palīdzību sniegtu altruistiski, tad tā tikai nejauši ļautu dažkārt ievērot arī nacionālās intereses. Savukārt ja palīdzību sniegtu, strikti pieturoties tikai pie interesēm, tad tā vien nejaušības rezultātā sakristu ar saņēmēja vajadzībām.¹⁶⁴ Maizels un Nisanke izmanto Makinlija un Litla vajadzību un interešu modeļus¹⁶⁵, lai ar statistiskās analīzes palīdzību secinātu, ka vajadzību modelis spēj skaidrot daudzpusēji sniegto palīdzību, bet ne divpusējo palīdzību, jo katram donoram ir citi kritēriji, pēc kuriem mērīt vajadzības.¹⁶⁶ Maizela un Nisanke interešu modelī¹⁶⁷, sniedzot citiem palīdzību, valstis cenšas apmierināt 3 intereses: (1) politiskās un drošības; (2) investīciju; (3) tirdzniecības.¹⁶⁸ Tomēr pētnieki secina, ka interešu modelis sliktāk skaidro un sader ar daudzpusēji sniegto palīdzību, bet labāk paskaidro divpusējo palīdzību. Pētījuma nobeigumā Maizels un Nisanke secina, ka, pirmkārt, valstīm sniedzot palīdzību divpusēji to motivācijā dominē nacionālās intereses, bet daudzpusēji – saņēmēju vajadzības. Otrkārt, ja 70. gados tendence bija no interesēm pārvirzīties uz vajadzībām, tad 80. gadu sākumā bija novērojama reversa tendence atgriezties

Rioux, J., Potter, D. M. (2004). *Media, Bureaucracies and Foreign Aid: A Comparative Analysis of the United States, the United Kingdom, Canada, France and Japan*. New York: Palgrave Macmillan. p.10-13

163 Lumsdaine, D. H. (1993). *Moral Vision in International Politics: The Foreign Aid Regime, 1949-1989*. Princeton: Princeton University Press. p.30

164 Maizels, A., Nisanke, M. K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries. *World Development*, Vol.12, No.9, pp.879-880

165 Makinlijs (*McKinley*) un Litls (*Little*) izmanto iedalījumu divos modeļos: saņēmēja vajadzību un donora interešu. Pirmais paredz, ka palīdzība ir proporcionāla saņēmēja ekonomiskajām un labklājības vajadzībām; otrs – tā tiek sniegta atbilstoši donora ārpolitikas interesēm. Avots: Maizels, A., Nisanke M. K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries. *World Development*, Vol.12, No.9, pp.880-881

166 Maizels A., Nisanke M.K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries. *World Development*, Vol.12, No.9, pp.882-883

167 Maizels un Nisanke saušaurina Makinlija un Litla izvirzītās 5 valstu intereses - (1) interešu sfēru uzturēšana; (2) atturēšana no tuvināšanās komunistiskiem režīmiem; (3) spēka politika; (4) ekonomiskā attīstība un veiktspēja; (5) politiskā stabilitāte un demokrātija – reducējot tās tikai uz ārējiem donora-saņēmēja savstarpējo attiecību aspektiem. Avots: Maizels A., Nisanke M.K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries. *World Development*, Vol.12, No.9, pp.883

168 *Ibid.*, pp.883

pie interesēm kā dominējošā mainīgā, lemjot par palīdzības nosūtīšanu.¹⁶⁹ Pētnieki tādējādi savā analizē pierādīja, ka donoru motivācija var mainīties ne tikai atbilstoši palīdzības formai (divpusēja vai daudzpusēja), bet arī laika ietvaros.

Savukārt T.Heinrihs (*Tobias Heinrich*) argumentē, ka diskusija par interesēm vai vajadzībām kā vienīgo noteicošo motivāciju ir nelietderīga, jo gadu desmitiem, nav sniegusi rezultātus, ļaujot kādai no abām nometnēm svinēt uzvaru. Tā vietā Heinrihs argumentē, ka valstu motivācija var mainīties no viena gadījuma uz citu atbilstoši apstākļiem, un tādēļ vienas un tās pašas valstis var būt gan savtīgas, gan altruistiskas. Teoriju Heinrihs veido, paplašinot Bueno Demaskitas un Smita “uzvarošās koalīcijas modeli”¹⁷⁰ un paredzot, ka palīdzības donors un saņēmējs ir ieinteresēts 3 guvumos: (1) iekšpolitiskajos sabiedriskajos un privātajos labumos; (2) līdera noturībā pie varas; (3) konkrētās politikas statusā; ko donora gadījumā papildina arī (4) atzinīgs novērtējums sniegtajai palīdzībai, tai skaitā humanitāro krīžu gadījumos¹⁷¹. Pārbaudot modeli ar statistiskām metodēm, Heinrihs secina, ka valstis nav vienmēr tikai savtīgas vai pašaižliedzīgas, un to motīvi var mainīties no viena gadījuma uz citu. Valstis pat var būt vienlaicīgi savtīgas pret vienu saņēmēju, bet altruistiskas pret citu.¹⁷²

Līdzīgu pieeju Henriham aizstāv D.Fanbelle (*Douglas A. Van Belle*), Ž.Rijū (*Jean-Sebastien Rioux*) un D.Poters (*David M. Potter*), argumentējot, ka starptautisko palīdzību sniedz, jo ārpolitika ir iekšpolitisko procesu un politiskā diskursa turpinājums ārpus valsts robežām. Šī pieeja paredz, ka ārvalstu palīdzībai un tai velītajiem resursiem ir jāsacenšas ar citām politikas iniciatīvām nacionālā līmenī, tādēļ tās apjoms un prioritārie virzieni ir atkarīgi no sabiedrības viedokļa, medijiem un valdības institūcijām (*bureaucracies*). Pētnieki uzskata, ka visbūtiskākais faktors, kas ietekmē lēmumu iekšpolitiski ir politisko līderu vēlme saglabāt savu amatu, tādēļ svarīgu lomu spēlē pozitīvs mediju ziņu atspoguļojums sniegtajai palīdzībai un izvēlei par tās izdarīšanu (vai neveikšanu).¹⁷³

Alternatīva skola ārvalstu palīdzības skaidrojuma ir marksisma-ļeņinisma jeb strukturālistu pieeja. Tās pamata tēze paredz, ka ārvalstu palīdzību sniedz bagātās un attīstītās valstis, lai saglabātu vai palielinātu savu ekonomisko pārkumu pār vāji attīstītajām un

169 Maizels A., Nissanke M.K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries. *World Development*, Vol.12, No.9, pp.891-892

170 “Uzvarošās koalīcijas modelis” (*winning coalitions*) paredz, ka gan ārvalstu palīdzības sniedzēji, gan saņēmēji ir ieinteresēti noturēties pie politiskās varas un apmierināt savu atbalstītāju gaidas. Tādēļ abas puses vienojas par tādas palīdzības veidu un apjomu, kas ļauj to sasniegt. Avots: Heinrich, T. (2013). When is Foreign Aid Selfish, When is it Selfless? *The Journal of Politics*, Vol.75, No.2, pp.422-425

171 Heinrich, T. (2013). When is Foreign Aid Selfish, When is it Selfless? *The Journal of Politics*, Vol.75, No.2, pp.422-425

172 *Ibid.*, pp.422-433

173 Van Belle, D. A., Rioux, J., Potter, D. M. (2004). *Media, Bureaucracies and Foreign Aid: A Comparative Analysis of the United States, the United Kingdom, Canada, France and Japan*. New York: Palgrave Macmillan. p.15-23

nabadzīgajām valstīm. Donori pret sniegto palīdzību atpakaļ saņem ekonomiskus ieguvumus, piemēram, iespējas lēti iegādāties izejmateriālus un dabas izrakteņus, vairojot savu bagātību un palielinot nevienlīdzības plaisu ar attīstības valstīm.¹⁷⁴ Pie jaunāko laiku šīs pieejas aizstāvjiem var pieskaitīt N.Kleinu (*Naomi Klein*), kas ar “katastrofu kapitālismu”¹⁷⁵, apzīmē valstis, kas izmanto vardarbīgus konfliktus un katastrofas, lai gūtu labumu. Kleinas “šoka doktrīnas” koncepts paredz, ka valdības izmanto apjukumu un krīzi, kas radusies katastrofas rezultātā, lai īstenotu finansiāli izdevīgu politikas iniciatīvu, kas pasniegta kā “šoka terapija”.¹⁷⁶ Piemēram, katastrofas tiek izmantotas, lai veicinātu ekonomiskos ieguvumus uz individuālo un sabiedrības traģēdiju rēķina, mazāk uztraucoties par palīdzību kā altruistisku vai humānu rīcību. Savukārt E.Lēvensteins (*Antony Loewenstein*) izvērsis kritiku pret ekonomisko liberālismu un kapitālismu, argumentējot, ka daudzi valstu pienākumi ir padarīti par ārpakalpojumiem, bet privātās struktūras, kas tos pārņēmušas un ir iesaistītas humanitāro krīžu situācijās un ārvalstu palīdzības sniegšanā, nav ieinteresētas, lai konflikti un dabas katastrofas kādreiz beigtos, jo tas neatbilstu “katastrofu kapitālisma” principiem.¹⁷⁷

Par vēl vienu alternatīvās pieejas pārstāvi, kas nepiesienas reālismam (interesēm) vai ideālismam un liberālismam (vajadzībām), var uzskatīt Ž.Terjēnu (*Jean-Philippe Thérien*), kas argumentējis, ka valstu motivāciju ietekmē pie varas esošās partijas ideoloģija. Terjēna teorētiskajā modelī liberālās (progresīvās) valdības biežāk palīdzību citām valstīm sniedz altruistisku un humanitāru apsvērumu dēļ (saņēmēju vajadzību vadītas), bet konservatīvās – donora nacionālo interešu vadītas.¹⁷⁸

Sons un Jū ir apgāzuši Terjēna teoriju, apvienojot liberālo un reālisma modeļus un argumentējot, ka ārvalstu palīdzības sadales procesu ietekmē 4 dažādas intereses: *ekonomiskās; stratēģiskās drošības; sociālās un humanitārās intereses*. Ekonomiskās un stratēģiskās drošības intereses izriet no reālistu skolas tradīcijas, humanitārās – no ideālistu (liberālisma) skolas, bet sociālās intereses Sons un Jū pievieno paši kā jaunas, no līdzšinējām teorijām neizrietošas intereses, kas paredz, ka “donors ticamāk, ka sniegtu vairāk palīdzību valstīm, ar ko tam ir līdzīgas sociālās vērtības”¹⁷⁹. Dienvidkorejas vairāku valdību izpētes

174 Van Belle, D. A., Rioux, J., Potter, D. M. (2004). *Media, Bureaucracies and Foreign Aid: A Comparative Analysis of the United States, the United Kingdom, Canada, France and Japan*. New York: Palgrave Macmillan. p.13-14

175 Klein, N. (2008). *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*. London: Penguin Books

176 Klein, N. (6 July 2017). How power profits from disaster? *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jul/06/naomi-klein-how-power-profits-from-disaster> (The Guardian; skatīts 18.08.2017.)

177 Loewenstein, A. (2017). *Disaster Capitalism: Making Killing Out of Catastrophe*. London, New York: Verso

178 Thérien, J. (2002). Debating Foreign Aid: Right versus Left. *Third World Quarterly*, Vol. 23, pp. 449–466

179 Sohn, H., Yoo, N. (2015). Motivation for Aid Allocation and Political Ideology: A Case Study of South Korea. *Pacific Focus*, Vol.30, No.3, pp.353-354

gadījumā pētnieki secina, ka sociālās, ekonomiskās un nacionālās drošības intereses ir pastāvīgi ietekmējušas ārvalstu palīdzības sadalījumu neatkarīgi no valdošās partijas ideoloģijas.¹⁸⁰ Tāpat neatkarīgi no konservatīvas vai progresīvas valdības neatšķiras arī sniegtās palīdzības apjoms, tips, izvēlētie reģioni un sektori.¹⁸¹

Pie “trešā ceļa” jeb alternatīvo pieeju meklētājiem var pieskaitīt M.Fanderfēnu (*Maurits van der Veen*), kas ārvalstu palīdzību salīdzina ar “Šveices armijas nazi”. Palīdzība var kalpot visdažādākajiem mērķiem, Fanderfēnam argumentējot, ka pētnieki kļūdās, cenšoties šo politiku skaidrot tikai no drošības, ekonomisko interešu vai humanitārisma perspektīvas. Fanderfēns tādējādi noraida reālisma un liberālisma modeļus ārvalstu palīdzības skaidrošanai, jo tie spēj skaidrot vienīgi valstu materiālos motīvus. Tā vietā Fanderfēns izvēlas konstruktīvisma modeli, kas pieļauj, ka valstu mērķi katru reizi sniedzot ārvalstu palīdzību var mainīties un ka tiem nav vienmēr jābūt tikai materiāliem. Līdz ar to ārpolitikas mērķi var būt balstīti arī idejās un uzskatos, kas izriet no valsts identitātes¹⁸².

Lai skaidrotu valstu dažādos motīvus, Fanderfēns ievieš *rāmējuma (frame)* konceptu, ko definē kā “vispārīgi domāšanas veidi par konkrētu politiku. Tie nosaka mērķus, kas ir nozīmīgi konkrētajai politikai, un iesaka politikas izvēles iespējas”.¹⁸³ Šiem rāmjiem ir jābūt saderīgiem ar valstu pamata uzskatiem par savu identitāti, lai nodrošinātu to pieņemšanu¹⁸⁴. Galvenā rāmējumu funkcija ir palīdzēt organizēt informāciju. Tie var konkretizēt jau esošas un veidot jaunas intereses.¹⁸⁵ Analizējot ārvalstu palīdzības pētnieku diskusijas, Fanderfēns klasificē 7 dažādus rāmējumus, ar kuriem var analizēt ārvalstu palīdzības motivāciju: (1) drošības; (2) varas un ietekmes; (3) bagātības un ekonomiskās savtības; (4) apgaismotās savtības; (5) reputācijas un pašpierādīšanās; (6) pienākuma apziņas; (7) humanitārisma. Drošības, varas un ietekmes vairošanas motivācijas rāmis ir vissenākais; ekonomisko interešu veicināšanas – visizplatītākais; kā arī altruisma un humanitārisma motīvs bijis vienmēr klātesošs palīdzības politikai veltītajos pētījumos. Tikmēr Fanderfēns atzīst, ka apgaismotās savtības, reputācijas un pašapliecināšanās, kā arī pienākuma apziņas analītiskie rāmji ir relatīvi jauni, un tie tik ērti nav savietojami ar starptautisko attiecību vai ārvalstu palīdzības

180 Sohn, H., Yoo, N. (2015). Motivation for Aid Allocation and Political Ideology: A Case Study of South Korea. *Pacific Focus*, Vol.30, No.3, pp.361

181 *Ibid.*, pp.365

182 M.Fanderfēns neatsakās pilnībā no realīstisku un liberālistisku piedāvātajiem materiālajiem valstu motīvu skaidrojumiem, tos aizvietojo ar idejām. Drīzāk gan materiālie, gan nemateriālie apsvērumi konkrētā situācijā var spēlēt lomu atkarībā no tā, vai un kam konkrētie rīcībpolitikas veidotāji paši tic. Avots: Van der Veen, M. A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press. p.36-37

183 *Ibid.*, p.14-15

184 *Ibid.*, p.14-15

185 *Ibid.*, p.29

politikas teorijām.¹⁸⁶ Promocijas darba teorētiskā modeļa izstrādes kontekstā būtiska Fanderfēna inovācija ir pierādījumu rašana tēzei, ka arī nemateriālie rāmējumi un mērķi un intereses ārpolitikas veidošanā ietekmē politikas virzienu, jo valstīm rūp to reputācija, un tās ir apveltītas ar pienākuma apziņu.¹⁸⁷

Noslēdzot nodaļu par pētnieku skaidrojumiem valstu motivācijai sniegt ārvalstu palīdzību, ir iespējams izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, pastāv trīs pētniecības pieeju virzieni, no kuriem pirmā pārstāvji argumentē par labu valstu drošības un ekonomiskajām interesēm kā galvenajam noteicošajam faktoram; otrā aizstāvji – par labu saņēmēju valstu vajadzībām un humanitārās vērtībās balstītiem motīviem; trešā – aizstāv alternatīvas pieejas, kas vai nu cenšas samierināt un apvienot interešu un vajadzību modeļus vai arī tos noliegt. Otrkārt, visos līdzšinējos modeļos dominē valstis vai rīcībpolitikas veidotāji, kas pieņem lēmumus par ārvalstu palīdzības nosūtīšanu. Treškārt, visi modeļi un pieejas, lai arī izmanto dažādus argumentus, ir centrēti uz valstu interesēm. Reālistu pieejām tas ir pašsaprotami, jo citādāk palīdzības sniegšana nebūtu racionāla un pamatojama. Liberālisma, plurālisma un ideālisma pieejas cenšas noliegt valstu interešu kā palīdzības motivācijas argumentu donoru pusē, tomēr, iespējams, tās par maz veltījušas uzmanību valstu interešu vadmotīvam saņēmēju valstīs. Tas, ko šīs pieejas aizstāvji sauc par vajadzībām kā galveno motīvu, tikpat labi būtu apzīmējams kā valstu intereses – tikai saņēmēju galā. Arī pilnībā altruistiska ārvalstu palīdzības sniegšana būtu neiespējama. Ja valstis rīkotos pilnībā altruistiski, tām nāktos sastapties ar tādiem izaicinājumiem kā: (a) nespēju novilkt robežu un atdalīt resursus, kas novirzāmi savu iedzīvotāju vajadzībām no tiem, kas nosūtāmi citām tautām, jo visu cilvēku vajadzību apmierināšana kļūtu vienlīdz svarīga; (b) ierobežotu resursu apstākļos izvēlēties starp valstīm, kurās cilvēku dzīvība būtu svarīgāka un vairāk pelnījusi donora uzmanību. Praksē visas valstis īsteno ārpolitiku un iekšpolitiku ierobežotu resursu apstākļos (piem., finanšu, personāla, laika), no kuriem tās velta tikai nelielu daļu ārvalstu palīdzībai, kā arī tās ne vienmēr izvēlas iesaistīties visu humanitāro krīžu atrisināšanā. Sekojot Fanderfēna argumentācijai, ka valstis rīkojas interešu motivētas, bet atšķiras, vai pašas intereses ir materiālas vai nemateriālas, šī pētījuma kontekstā ir būtiski nevadīties pēc aizspriedumiem un

186 Ar drošības motīvu donori cer palielināt savu fizisko drošību, atbalsēt sabiedrotos, pretoties komunismam; ar varas un ietekmes – palielināt savu ietekmi, iegūt sabiedrotos un varu starptautiskajos formātos; ar ekonomiskā savtīguma – veicināt donora ekonomiskās un tirdzniecības intereses; ar apgaismotā savtīguma (*enlightened self-interest*) – veicināt un radīt globālos sabiedriskos labumus (miers, stabilitāte, veselība, iedzīvotāju skaita kontrole); ar reputācijas – veidot un izrādīt konkrētu identitāti starptautiskajās attiecībās vai uzlabot savu starptautisko statusu un reputāciju; ar pienākuma – izpildīt pienākumu, kas radies vēsturiski vai saistīts ar donora pozīciju starptautiskajā sistēmā; ar humanitārisma – veicināt nabadzīgāko grupu labklājību un sniegt humāno palīdzību. Avots: Van der Veen, M. A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press. p.9-13

187 *Ibid.*, p.22

jau sākotnēji nenoliegt nevienu no iespējamiem motivācijas skaidrojumiem. Tādēļ pirms teorētiskā pētniecības rāmja izstrādes, ir būtiski analizēt padziļinātāk arī valstu interešu jēdzienu. Tas ļaus saprast, pie kādiem nosacījumiem arī nemateriālas intereses, piemēram, ideja par cilvēkdrošības stiprināšanu citās valstīs, kvalificējas par nacionālo interesi, uz kuras pamata veidojas politiskie vadmotīvi, kurus ārpolitikas veidotāji interpretē un pārvērš konkrētos lēmumos, jaunās iniciatīvās un rīcībā.

2.3. Cilvēkdrošība un palīdzības sniegšana kā nacionālā interese

Galvenie jautājumi, uz kuru meklē atbildes šī nodaļa, ir: (1) kā dažādas teorētiskās skolas pievērsušās nacionālās intereses jēdzienam?; (2) kura no skolām ir gana elastīga un neizslēdz valstu nemateriālās intereses?; (3) pie kādiem nosacījumiem cilvēkdrošības stiprināšanas izpausme – ārvalstu palīdzības sniegšana humanitārās krīzes (katastrofas) gadījumā – spēj kļūt par interesi, kā arī kādi ir veicinošie un kavējošie faktori?

2.3.1. Nacionālās intereses jēdziena rašanās un attīstība

Epistemoloģiski analizējot *nacionālās intereses* termina izcelsmi, S.Bērčils (*Scott Burchill*) secinājis, ka tas ir cieši saistīts ar īpašuma tiesībām. Jēdziens ir cēlies no latīņu vārda *interesse*, kas apzīmē: (a) kompensāciju par zaudējumu vai (b) ieguldījumu, kas ļauj pretendēt uz konkrētām tiesībām vai daļu no izdarītās investīcijas¹⁸⁸.

Vēsturnieks Č.Bērds (*Charles Beard*), izpētot *nacionālās intereses* jēdziena ģenēzi un attīstību, secina, ka termins pakāpeniski nomainīja apzīmējumus *valdnieka griba*, *dinastijas intereses*, *raison d'état* (valsts griba – franču val.) atbilstoši konkrētā laikmeta un tam raksturīgajai indivīda-valsts attiecību dinamikai, ierindojoties blakus tādiem jēdzieniem kā *nacionālais gods*, *sabiedrības interese* un *vispārējā griba*.¹⁸⁹

Arī Bērčils argumentē, ka politikas teorijā *nacionālās intereses* jēdziens saistīts ar valsts gribas (*raison d'état* – franču val.) un sabiedriskā līguma (*social contract*) terminiem. Jēdziena izcelsme ir meklējama Makjavelli darbos 16. gadsimtā, kas uzstādīja valdnieka izdzīvošanu kā pašmērķi, kura sasniegšanai atzīstami jebkādi līdzekļi, tai skaitā ārpus tikumu un morāles robežām¹⁹⁰. Savukārt turpmākā jēdziena attīstība bijusi cieši saistīta un pat pakārtota katra laikmeta politiskajām idejām par valsti, suverenitāti un demokrātiju.

188 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.10

189 Beard, C. A., Smith, G. H. E. (1934). *The Idea of National Interest: An Analytical Study in American Foreign Policy*. New York: Macmillan. p.22-26

190 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.17

Piemēram, sākotnēji *raison d'état* tika attiecināts tikai uz monarha un karaliskā galma interesēm. Tad 18. gs. filozofi kā Ruso (*Rousseau*) šādu ideju noraidīja, attiecinot valsts ideju uz plašākām cilvēku masām – nācijām un nacionālajām grupām – kam tika piešķirtas tiesības uz politisko neatkarību un valstiskumu. Līdz ar Industriālo revolūciju 19. gs. attīstījās idejas par nacionālo pašnoteikšanos, valstu pilsoņiem iegūstot tiesības lemt par savas politiskās kopienas lietām un palielinoties vidusšķiras īpatsvaram sabiedrībā. Visbeidzot 20. gadsimtā *nacionālās intereses* jēdziens piedzīvoja nākamo paplašinājumu, iekļaujot sievietes, strādnieku šķiru, etniskās un rasu minoritātes. Bērčils secina, ka tādējādi *nacionālās intereses* jēdziens ir saistīts ar visas kopienas materiālajām interesēm.¹⁹¹ Mainīgais lielums katrā konkrētajā laikmetā ir tas, uz cik plašu sabiedrības daļu intereses tiek attiecinātas un cik daudzu indivīdu vēlmes ir (vai nav) jāņem vērā, veicot politisku lēmumu.

Likumsakarīgi, ka līdz mūsdienām *nacionālo interešu* saturs ir mainījies, un pētnieki argumentē, ka izpratnes veidošanās par to ir atkarīga no analīzes formas. Šajā kontekstā Dž.Frankels (*Joseph Frankel*) iedala nacionālo interešu skaidrotājus *objektīvistos* un *subjektīvistos*. *Objektīvisti* izmanto jēdzienu, lai skaidrotu un analizētu valstu ārpolitiku, un tie tic, ka pastāv nemainīgi, objektīvi kritēriji, pret kuriem ārpolitiku ir iespējams novērtēt, salīdzināt un pretstāstīt. Turpretim *subjektīvisti* izmanto nacionālās intereses, lai pamatotu vai attaisnotu kādas valsts konkrēto rīcību starptautiskajās attiecībās.¹⁹² *Subjektīvisti* pievēršas valstu rīcības iemeslu un pamatojumu skaidrošanai starptautiskajās attiecībās, vienlaikus noliedzot nacionālās intereses kā nemainīgu, objektīvu patiesību. Tā vietā intereses veido plurālistisks dažādu indivīdu interešu kopums, kas var mainīties laika gaitā.¹⁹³

Balstoties uz šo iedalījumu, Dž.Frankels ir atvasinājis *objektīvās* un *subjektīvās nacionālās intereses*. *Objektīvās nacionālās intereses* nemainās un iekļauj svarīgāko ārpolitikas mērķu apkopojumu, balstoties uz ģeogrāfiju, vēsturi, kaimiņiem, pieejamiem resursiem, iedzīvotāju skaitu un tautību. Neatkarīgi no pētnieka, kas šīs intereses analizē, iegūtajiem rezultātiem ir maz iespēju mainīties. Turpretim *subjektīvās nacionālās intereses* ir mainīgas, jo ir atkarīgas no politiskās elites, reliģijas, ideoloģijas un šķiru identitātes. *Subjektīvās intereses* mainās no viena politiskā spēka vadības uz citu. Tāpat interešu pētniecība ir subjektīva, jo ir atkarīga no katra pētnieka skatpunkta¹⁹⁴.

191 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.23-24

192 Frankel, J. (1970). *National Interest*. London: Macmillan. p.15-17

193 International Encyclopedia of the Social Sciences (n.d.). *National Interest*,, <http://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/national-interest#A> (skatīts: 24.08.2017.)

194 Burchill S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.3

Visbeidzot Bērčils argumentē, ka pastāv 4 iezīmes, kas raksturīgas nacionālo interešu jēdzienam un kas nemainās neatkarīgi no izmantotā teorētiskā rāmja vai skolas. *Pirmkārt*, vairumā valstu un sabiedrību neatkarīgi no to iekšējās daudzveidības visiem iedzīvotājiem ir vienojošas intereses, kas saistās ar izdzīvošanu, nacionālās suverenitātes un teritoriālās nedalāmības aizstāvību pret ārēju militāru iejaukšanos. Jēdziens iekļauj cilvēkus vienojošu procesu, kas sadala pasauli “savējos”, kuru intereses ir jāaizstāv, un “citos”, kuru intereses ir ignorējamas. *Otrkārt*, visās valstīs ir stratēģiskie vai ekonomiskie resursi, kas jānosargā no “citiem” (dabas resursi, ostas, jūras ceļi un citi), jo tie sniedz būtisku labumu “savējiem”. Resursu aizsardzība ir nostiprināta stratēģiskajās doktrīnās, un to nozīme nemainās politiskās elites maiņas rezultātā, tai skaitā attiecībā uz izpratni par labu diplomātisko attiecību uzturēšanu ar stratēģiski nozīmīgām valstīm. *Treškārt*, valdības kā suverēnās varas turētājas interpretē un artikule nacionālās intereses un ar īpašām pārliecināšanas spējām iedarbojas pret jebkuru alternatīvo viedokli, kas intereses mēģina apšaubīt. *Ceturtkārt*, nacionālās intereses un diplomātijas balstīšana uz tām tiek pastāvīgi apšaubīti. Lai arī valstis neļauj svešai varai iejaukties to iekšējās lietās un mainīt nacionālo interešu parametrus, tomēr pieaug starptautiskās sabiedrības spiediens, kas uzliek par pienākumu valstīm mainīt, pielāgot vai atkāpties no savām interesēm augstāku, universālāku cilvēces mērķu vārdā.¹⁹⁵

2.3.2. Nacionālās intereses jēdziens starptautisko attiecību teorijās

Lai atrastu veiksmīgāko risinājumu pētījuma teorētiskajam rāimim, šajā nodaļā tiek analizēts, kādā veidā trīs lielākās starptautisko attiecību skolas – reālisms, liberālisms un konstruktīvisms – skaidro nacionālās intereses jēdzienu. Nepretendējot uz padziļinātu visu skolu pētījumu analīzi, reālisms un liberālisms tiek analizēti minimālā apjomā, lai ieskicētu to galvenās tēzes nacionālo interešu kontekstā, kamēr konstruktīvismam tiks veltīta galvenā nodaļas uzmanība, pretstatot un salīdzinot to ar pārējām abām skolām.

Apkopojot politiskā reālisma starptautisko attiecību skolas argumentācijas kopīgās iezīmes, Bērčils rezumē, ka tās pārstāvjus vieno pesimisms par iespējām veidot mierīgu un taisnīgu starptautisko kārtību. To sasniegt kavē valstu cīņa par varu, savstarpējās aizdomas, konflikti un sāncensība. Līdz ar to starptautisko sistēmu un tās struktūru nav iespējams fundamentāli mainīt.¹⁹⁶ Klasiskajā reālismā, piemēram, Morgentava (*Hans Morenthau*) teorētiskajā modelī nacionālās intereses ir tās, kas palīdz skaidrot valstu ārpolitiku. Intereses ir unitāras, fiksētas un nemainīgas neatkarīgi no pie varas esošās partijas vai valdības. Visām

195 Burchill S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.26-28

196 *Ibid.*, p.31-32

valstīm (kamēr vien pasaule politiski būs tādās iedalīta) galvenā nacionālā interese ir varas vairošana, ko nosaka cilvēku iedaba un uz savstarpējās sāncensības principiem veidota globālā sistēma. Intereses ir materiālas un paredz stratēģisko un ekonomisko resursu vairošanu un aizsardzību, bet morālei vai idejām to saturā nav vietas.¹⁹⁷

K.Volca (*Kenneth Waltz*) neoreālisma (strukturālā reālisma) modelī cīņa par varu izriet no anarhiskās starptautiskās sistēmas struktūras. Visām valstīm ir līdzīgas nacionālās intereses, kas ir materiālas pēc to satura un saistītas ar pašu drošību un izdzīvošanu. Starptautisko sistēmu valstis var ietekmēt, bet ne fundamentāli mainīt; nacionālā interese izdzīvot apsteidz visas pārējās intereses; un tās realizācija ir atkarīga no valstu relatīvās nevis absolūtās varas – spējas ietekmēt citas valstis. Šajā modelī arī intereses ir relatīvi fiksētas un nekontrolējams dotais parametrs, pār kuru valstu līderiem un politisko lēmumu pieņēmējiem ir ierobežota ietekme. Bērčils kritizē Volca modeli, kas tas pārlietu fokusējas uz savstarpēji antagoniskām attiecībām un nespēj skaidrot gadījumus, kad valstis izvēlas sadarboties, lai sasniegtu kopīgus drošības mērķus.¹⁹⁸

Bērčils secina, ka konvencionālajos skaidrojumos ar nacionālo interesi tiek saprasts “indivīdu un grupu interešu apkopojums, kas atspoguļo sabiedrības kopējo labumu vai kopīgo interesi”.¹⁹⁹ Ņemot vērā reālistu pasaules redzējumu, valstis ir unitāri un nedalāmi aktieri ar vienotu interešu kopumu, no kurām primārā nacionālā interese ir nacionālās drošības īstenošana. Tas nozīmē fizisku izdzīvošanu un teritoriālās nedalāmības saglabāšanu.²⁰⁰ Reālistiem ir grūtības skaidrot palīdzības sniegšanu citām valstīm, jo šīs skolas pārstāvji noliedz kosmopolītismu un ētikas normas, kas uzliek par pienākumu ziedot savu iedzīvotāju intereses, lai sasniegtu mērķus, kas ir visas cilvēces interesēs.²⁰¹

Liberālisms turpretim noliedz reālistu argumentus par nacionālajām interesēm kā valstu ārpolitikas vadmotīviem. Liberālisms ir plašs novirziens, kas ietver vairākas apakšnozares un skolas, kas savā polemikā un argumentos ir savstarpēji izslēdzošas. Tas var ietvert: (1) *ekonomisko liberālismu*, kas iestājas par tirgus sistēmu kā optimālāko ekonomikas pārvaldības modeli; (2) *politisko liberālismu*, kas redz liberālu demokrātiju izplatību un pārņemšanu kā pretlīdzekli starptautiskajiem konfliktiem; (3) *morālo liberālismu*, kas iestājas par cilvēktiesību ievērošanu un mērķu sasniegšanu pasaulē.²⁰² Bērčils gan argumentē, ka

197 Burchill S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.33-41

198 *Ibid.*, p.42-46

199 *Ibid.*, p.47

200 *Ibid.*, p.47

201 *Ibid.*, p.62

202 *Ibid.*, p.104-105

liberālisma pārstāvjus vieno piekrišana objektīvo ārpolitikas mērķu esamībai, iestājoties par minimālu valsts lomu, brīvo tirdzniecību un neietekmētu uzņēmējdarbību, un subjektīvo interešu noliegšana, nespējot piekrist reālistiem, ka valsts intereses nosaka šaura indivīdu loka valdošā kliķe. Arī globalizācija ir spēlējusi par labu liberālisma pārstāvju argumentiem, jo ideja par globālu tirgu un brīvu preču un kapitāla plūsmu kļūst arvien sasniedzamāka, vienlaikus palielinoties pārnacionālo korporāciju un starptautisko finanšu tirgu lomai un mazinoties valstu ietekmei. Liberālisma pārstāvjus vieno kritika pret nacionālajām interesēm un to nozīmi starptautiskajā politikā.²⁰³

Liberālisma viena no vienojošajām pamata tēzēm paredz, ka pretēji reālistu uzskatiem miers (nevis karš) ir dabīgais cilvēces stāvoklis, bet konflikti ir neracionāli un pārejoši. Kopš 18. gs. filozofi sākot no Ž.Ruso (*Jean-Jacques Rousseau*), E.Kanta (*Immanuel Kant*) un beidzot ar Šumpēteru (*Joseph Schumpeter*), Dž.Roulzu (*John Rawls*), M.Doilu (*Michael W. Doyle*), Fukujamu (*Francis Fukuyama*) uzskatījuši, ka karus radīja militāri režīmi un nedemokrātiskas valstis, kurās varu uzurpējusi šaura kliķe, lai īstenotu personīgās intereses. Savukārt labākie pretlīdzekļi kara novēršanai ir demokrātijas un brīvā tirgus izplatība, nomainot tirānus ar demokrātiskām institūcijām un procesiem, bet brīvajam tirgum nojaucot barjeras starp indivīdiem un apvienojot tos vienotā kopienā.²⁰⁴ Līdz ar to liberālismam nacionālās intereses jēdziens ir attiecināms tikai uz liberālām un demokrātiskām valstīm, kuru skaita vairošanās pasaulē mazinātu konfliktu iespējamību un skaitu starptautiskajā sistēmā.²⁰⁵

Centrālu lomu starptautisko attiecību liberālisma pārstāvju argumentos spēlē tirdzniecība un tirgus ekonomika, kas pakārtoti iekļauj arī starptautiskās sistēmas aktieru komerciālās intereses. Jau 18.-19. gs. filozofiem E.Kantam, A.Smitam (*Adam Smith*), Dž.Millam (*John Stuart Mill*) un T.Peinam (*Thomas Paine*) valstu tirgošanās bija nesavietojama ar to savstarpēju karošanu. Filozofi argumentēja, ka netraucēta tirdzniecība veicinātu kontaktu apmaiņu un uzticības veidošanos starp dažādām tautām, kā arī kosmopolītisku pasaules uztveri. Tādējādi valstu interesēs, kas vairs nebūtu “nacionālas” *per se*, būtu maksimāla tirdzniecības barjeru nojaukšana, kas ar laiku kļūtu par globālajām interesēm. Liberālisma pasaules uztveres modelī savstarpēja tirdzniecība valstīm ir izdevīgāka par jaunu teritoriju iekarošanu, ko papildina brīvais tirgus un savstarpējā atkarība, kas ar laiku vismaz teorētiski aizstātu valstu savstarpējo militāro sāncensību.²⁰⁶

Liberālisma pieeju interešu definējumam palīdz skaidrot to pretstatījums

203 Burchill S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.150-151

204 *Ibid.*, p.112-113

205 *Ibid.*, p.114

206 *Ibid.*, p.118-120

neoreālistiem. Ja neoreālisma pārstāvji (piemēram, Volcs) definē valstu intereses kā relatīvos ieguvumus (*kurš iegūs visvairāk?*), uzmanoties, lai citas valstis neiegūtu vairāk nekā paši, tad neoliberalisma pārstāvjiem (piemēram, R.Keohanam (*Robert Keohane*)) būtiskāki ir absolūtie guvumi (*kas ļaus man iegūt visvairāk?*), fokusējoties uz labuma vairošanu pat tad, ja šādas darbības rezultātā iegūst arī citi aktieri. Līdz ar to neoliberalisma pieeja atšķirībā no reālisma pieļauj un pat veicina savstarpējo sadarbību valstu starpā, jo tā vairo ekonomiskos materiālos guvumus visām iesaistītajām pusēm.²⁰⁷

Trešās skolas – konstruktīvisma – pārstāvjus no iepriekšējām skolām nošķir tās pārstāvju arguments, ka nekas starptautiskajā sistēmā nav nemaināms. Konstruktīvistu argumentē, ka cilvēku veidotās struktūras, tai skaitā valstis, sastāv no kopīgotām idejām un sociālajām normām, kas ietekmē valstu uzvedību.²⁰⁸ Intereses nav nemainīgs dotais lielums, jo tās tiek attīstītas un apgūtas, balstoties uz pieredzi un refleksiju par konkrētiem notikumiem. Tā kā tās veidojas sociālās mijiedarbības ceļā, tad, balstoties uz dažādām pieredzēm, intereses laika gaitā mainās.²⁰⁹ Ja vienu ideju laika gaitā nomaina cita, tad teorētiski var mainīties arī starptautiskā sistēma vai tās elementi. Ne valstu uzvedība, ne to intereses, ne starptautiskā sistēma nav iepriekš determinēti, fiksēti vai nemaināmi, bet gan atrodas pastāvīgā attīstībā.

Otra konstruktīvisma atšķirība, kas vienlaikus uzskatāma par priekšrocību šī pētījuma teorētiskā ietvara izstrādē, ir nemateriālo struktūru (normu un ideju) atzīšana par vienlīdzīgiem elementiem starptautiskajā sistēmā materiālajām valstu interesēm. Bērčils norādījis, ka konstruktīvistiem “kopīgas idejas, uzskati un vērtības būtiski ietekmē sociālo un politisko rīcību. Tie veido politisko aktieru sociālās identitātes un paustās intereses. Identitātes ietekmē intereses, kas savukārt nosaka rīcības (..) nacionālā identitāte un tāpat arī nacionālās intereses mainās līdz ar laiku”²¹⁰. Nacionālās intereses nosaka valdošā grupa sabiedrībā, lai aizsargātu konkrētas identitātes.²¹¹

Trešā konstruktīvistu rakstureizīme ir argumentācija par labu nacionālajām interesēm kā analītiskam konceptam, kas spēj skaidrot valstu uzvedību starptautiskajās attiecībās. Dž.Veldesa (*Jutta Weldes*) uzskata, nacionālās intereses iegūst pievienoto vērtību, ja tiek skaidrotas ar konstruktīvistu ietvaru palīdzību un tiek uztvertas kā “valsts rīcības valoda”²¹².

Turpinājumā tiks analizētas konstruktīvistu pieejas nacionālo interešu jēdzienam,

207 Burchill S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.122

208 *Ibid.*, p.186

209 *Ibid.*, p.196

210 *Ibid.*, p.195

211 *Ibid.*, p.196

212 *Language of state action* – angļu val. Avots: Weldes. J. (1996). Constructing National Interests, *European Journal of International Relations*, Vol.2, No.3, pp.275-276

skaidrojot interešu artikulāciju un saikni ar valstu rīcību starptautiskajā arēnā. Analizēti tiks tikai tie konstruktīvistu, kas pievērsušies nacionālo interešu pētniecībai un skaidrojumam: A.Vends (*Alexander Wendt*)²¹³, M.Finemore (*Martha Finnemore*)²¹⁴ un Dž.Veldesa²¹⁵.

Vends definē nacionālās intereses kā “valstu-indivīdu kompleksu objektīvās intereses, lai izdzīvotu, īstenotu autonomiju, ekonomisko labklājību un kolektīvo pašcieņu”.²¹⁶ Venda teorētisko modeli raksturo trīs iezīmes: (a) valstis ir galvenās starptautiskās politikas analīzes vienības; (b) struktūras ir subjektīvi veidotas nevis nemainīgs dotais lielums; (c) valstu identitātes un intereses ir svarīgas starptautiskās politikas vienības, noliedzot to balstīšanos uz tikai valstu dabu vai iekšpolitiskajiem procesiem²¹⁷.

Lai šo modeli un definējumu izprastu, būtiski ir norādīt, ka Vends skaidro nacionālās intereses ar identitāšu palīdzību, bet pašas valstis pielīdzina cilvēkiem. Šajā teorētiskajā ietvarā identitāte ir vienības līmeņa pašidentificēšanās īpašība, kas veidojas, balstoties uz iekšējām un ārējām struktūrām. Lai tā darbotos, gan aktierim pašam ar to jāidentificējas, gan citiem aktieriem šī darbība ir jāpieņem. Katram aktierim ir četru veidu identitātes: (1) personīgā vai korporatīvā; (2) tipa; (3) lomas un (4) kolektīvā identitāte. *Personīgā identitāte* ir aktiera materiālā bāze (cilvēkam – ķermenis; valstij – iedzīvotāji un teritorija.) *Tipa identitāte* ir sociāls kategorizēšanas veids, kas raksturo aktieri atbilstoši tā prasmēm, zināšanām, ārējam izskatam, vērtībām, pieredzei, izcelsmei un citiem parametriem (piemēram, *kapitālistiska, sociālistiska, totalitāra* vai cits apzīmējums valstīm). *Lomas identitāte* īstenojas tikai mijiedarbībā ar “citiem” un var pastāvēt tikai sociālā struktūrā ar konkrētu uzvedības normu kopumu. Tā paredz sevis apzināšanos ar citu struktūras aktieru acīm. *Kolektīvā identitāte* nojauc robežas starp “sevi” un “citiem” līdz tie saplūst vienā veselumā²¹⁸. Vendam tā ir “lomas un tipa identitāšu apvienojums, kam ir kauzāls spēks likt aktieriem definēt citu labklājību kā daļu no sevis, kļūstot altruistiskiem”.²¹⁹ Visas četras identitātes katrā aktierī var būt dažādās kombinācijās. Tās nav savstarpēji hierarhiski sakārtotas un vairākas no tām var realizēties vienlaicīgi. Atkarībā no situācijas, kurā jāpieņem

213 Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press

214 Finnemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press;

Finnemore, M. (1996). *Constructing Norms of International Intervention*, In: Katzenstein, P. J. (1996). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press; Barnett, M., Finnemore, M. (2004). *Rules For The World: International Organizations In Global Politics*. Ithaca, London: Cornell University Press

215 Weldes, J. (1999). *Constructing National Interest: The United States and The Cuban Missile Crisis*. Minneapolis: University of Minnesota Press

216 Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. p.243

217 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p.187

218 Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. p.224-229

219 *Ibid.*, p.229

konkrēts lēmums vai rīcība, aktieris var izvēlēties vienu vai vairākas no identitātēm.²²⁰

Aktieru (valstu) intereses balstās uz visām četrām identitātēm. Intereses nosaka aktieru motivāciju. Savukārt motivācijas izpratne ļauj analizēt aktieru rīcību un tās iemeslus. Vends paskaidro identitāšu un interešu savstarpēju saikni: “intereses ir atkarīgas no identitātes, jo aktieris nevar zināt, ko tas vēlas, pirms tas saprot, kas ir viņš pats”.²²¹ Bez identitātēm nevar pastāvēt intereses, un bez interesēm nav identitāšu. Vends piedēvē valstīm cilvēku īpašības, tādēļ tās var iegūt vai mainīt savas intereses mācību procesā.²²² Intereses iedalās objektīvajās un subjektīvajās. Objektīvās intereses ir saistītas ar aktieru pamatvajadzību apmierināšanu, lai četras identitātes varētu pastāvēt un reproducēties. Subjektīvās intereses raksturo aktieru pārlicību par labāko veidu, kādā apmierināt savas vajadzības, un kalpo par motivāciju konkrētai rīcībai. Tādējādi valstu starptautisko rīcību motivē intereses, kas balstītas korporatīvajā, tipa, lomas un kolektīvajā valsts identitātē, kamēr pašas identitātes starp valstīm to kultūras un vēsturisko atšķirību dēļ var atšķirties.²²³

Visām valstīm ir *objektīvās nacionālās intereses*, kas jāīsteno, lai valsts turpinātu pastāvēt: (1) fiziska izdzīvošana; (2) autonomija; (3) ekonomiska labklājība; un (4) kolektīvā pašcieņa. Fiziska izdzīvošana nozīmē valsts-indivīdu kompleksa izdzīvošanu un pārmantojamību pat gadījumos, ja atsevišķi struktūras elementi tiek zaudēti (cilvēki – nogalināti; teritorijas – atņemtas). Autonomijas saglabāšana nozīmē saglabāt brīvību un kontroli par valsts politisko un ekonomisko resursu sadalīšanu un politiskās elites izvēlēšanos. Ekonomiskā labklājība ir valsts resursu bāzes un sabiedrības ražošanas formu saglabāšana, lai vairotu labklājību. Kolektīvā pašcieņa apzīmē grupas locekļu lepnumu par piederību tai (par pašu grupu; tās statusu; apkārtējo respektu).²²⁴ Šo interešu realizācija attiecīgi veido objektīvo rāmi valstu ārpolitikai un izskaidro iepriekš minēto Venda nacionālo interešu definējumu.

Marta Finemore novirzās no Venda ceļa, apgriežot aģentu (valstu, sabiedrību) un struktūras (starptautiskās sistēmas) attiecības kājām gaisā. Finemore noraida reālistu tēzes, ka nacionālās intereses rodas un mainās: (a) reaģējot uz ārēju apdraudējumu vai (b) iekšpolitisko grupu un lēmumu pieņēmēju izvirzīto prasību rezultātā. Pētniece argumentē, ka bieži valstis nemaz nezina, kādas ir to intereses, kā arī ir uzņēmīgas pret ietekmi un idejām ārpus savām robežām, pamatojoties uz piemēru, ka valstis ar dažādu vēsturi, kultūru un pieredzi spēj

220 Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. p.230-231

221 *Ibid.*, p.231

222 Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.193

223 Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. p.231-233

224 *Ibid.*, p.235-237

rīkoties līdzīgi.²²⁵ Finemores teorētiskā ietvara pamata tēze paredz, ka starptautiskā sistēma ar normu kopumu par adekvātu rīcību nosaka, ietekmē un maina valstu un indivīdu intereses. Šajā modelī struktūra ietekmē gan lēmumu pieņemējus, gan sabiedrības uzvedību, kurai ir jāizvēlas savi priekšstāvji un politisko lēmumu pieņemēji un jāatbalsta to prioritātes un rīcība.²²⁶ Finemore argumentē, ka sistēma “maina valstu rīcību nevis ierobežojot valstu rīcības iespējas ar ierobežotu prioritāšu sarakstu [kā to darījis Vends – aut.], bet mainot šīs prioritātes”²²⁷. Struktūras un tās dalībnieku kopīgots pārliecību, principu, noteikumu un normu kopums veido valstu un indivīdu izpratni par svarīgiem mērķiem, kā arī paskaidro, kādi līdzekļi būtu piemēroti to efektīvai un leģitīmai sasniegšanai.²²⁸ Pētniece argumentējusi, ka normas²²⁹ veido, ietekmē un maina intereses, bet nav svarīgākas par tām. Savukārt valstu intereses un izpratne par vēlamu rīcību rodas sociālas mijiedarbības ceļā ar citiem struktūras dalībniekiem (citām valstīm un to indivīdiem), reaģējot uz starptautiskās sabiedrības gaidām: “tas, ko mēs gribam un tas, kas mēs esam, veidojas no sociālajām normām, noteikumiem, sapratnēm un attiecībām, kas mums ir ar citiem”.²³⁰

Savu teoriju Finemore empīriski pārbaudījusi ar valstu uzvedības un interešu maiņu, mijiedarbojoties ar starptautiskajām organizācijām (UNESCO, Sarkanais krusts un Pasaules banka)²³¹. Finemore izmanto arī humanitārās iejaukšanās 1990. gados, lai pamatotu, ka neoreālisma un neolibērālisma teorijas nespēj šādu rīcību izskaidrot, jo tās notiek vietās bez ekonomiskas vai ģeostatēģiskas nozīmes. Toties rīcību palīdz skaidrot starptautiskās normas, jo tām mainoties pielāgojas arī struktūrā (starptautiskajā sistēmā) darbojošos aktieru intereses un rīcība. Vienlaikus normas tikai rada labvēlīgu vidi interešu attīstībai, bet nespēj to automātiski garantēt. Finemore uzskata, ka valstīm, veicot starptautisku iejaukšanos citas valsts suverenitātē, ir jānāk klajā ar leģitīmu pamatojumu, kas tiek veidots, balstoties uz pārējo aktieru, lēmumu pieņemēju un sabiedrības vērtībām un gaidām. Tādējādi normas un to izmaiņas laika gaitā ir iespējams pētīt, fokusējoties uz valstu pamatojumu savai rīcībai.²³²

Līdzīgi citiem konstruktīvistiem arī Džuta Veldesa uztver nacionālās intereses kā sociālas konstrukcijas, bet noraida Venda priekšstatu par valstīm kā unitāriem aktieriem, tā

225 Finemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press, p.1-11

226 *Ibid.*, p.1-5

227 *Ibid.*, p.5-6

228 *Ibid.*, p.15

229 Normas Finemore definējusi kā “kopīgots gaidas par piemērotu rīcību aktieru kopienā”. Avots: Finemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press, p.22

230 Finemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press, p.128

231 *Ibid.*, p.1

232 Finemore, M. (1996). *Constructing Norms of International Intervention*. In: Katzenstein, P. J. (Ed.). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press. p.153-185

vietā fokusējoties uz lēmumu pieņemšanu un interesēm indivīdu līmenī. Veldesai nacionālās intereses parādās valstu amatpersonu retorikā pirms politiskās rīcības uzsākšanas, lai apzinātos valsts lomu starptautiskajām sistēmā. Intereses tiek artikulētas ar interpretācijas palīdzību. Vispirms valsts amatpersonas un lēmumu pieņēmēji izmanto konkrētu valodu, lai prezentētu un skaidrotu valsts rīcību. Tad auditorija – vietējā un starptautiskā sabiedrība – valodu pieņem un leģitimē.²³³ Tādēļ Veldesa uzskata, ka nacionālās intereses ir būtiskas starptautiskās politikas pētniecībā, jo: (a) ar to palīdzību lēmumu pieņēmēji izprot mērķus, kas sasniedzami ārpolitikā; un (b) tās kalpo kā retorikas līdzeklis, ar ko gūt politisko atbalstu un leģitimitāti valsts rīcībai.²³⁴ Pašas nacionālās intereses Veldesa definē kā “sociālas konstrukcijas, kas radītas kā jēgpilni priekšmeti no intersubjektīvām un kulturāli izveidotām nozīmēm, ar kuru palīdzību tiek saprasta pasaule – starptautiskā sistēma un valstu vieta tajā”.²³⁵ Veldesai nacionālās intereses rodas piešķirot nozīmes situāciju aprakstīšanas un problēmu definēšanas laikā, valsts amatpersonām apzinoties pasauli ap tiem.²³⁶

Veldesa paskaidro savu teorētisko ietvaru ar atbildēm uz pašas izvirzītiem trīs jautājumiem: (1) kas definē intereses?; (2) kāpēc?; (3) kādā veidā? Atbildot uz pirmo jautājumu, Veldesa centrālo lomu atvēl indivīda līmenim, jo nacionālās intereses var veidot tikai valsts amatpersonas un ārpolitikas lēmumu pieņēmēji. Savukārt intereses definēt liek nepieciešamība sevi apzināties konkrētos jēdzienos, tēlos un nozīmēs, lai saprastu valsts vietu starptautiskajā sistēmā. Nacionālās intereses valsti “ievieto” starptautiskās sistēmas kontekstā. Atbildot uz trešo jautājumu, intereses veidojas vairākos etapos. Vispirms amatpersonas rada attēlojumus, kuros “ievieto” un skaidro *sevi* un *citius*²³⁷, piešķirot tiem konkrētu nozīmi (sabiedrotais vai ienaidnieks; neitrāla vai nenozīmīga struktūra). Attēlojumu piešķiršanas laikā aktieri iezīmē arī daļēji kausālas saiknes starp elementiem pašu iedomātās starptautiskās sistēmas portretējumā, paredzot starp kuriem posmiem ir attiecības un pie kādiem apstākļiem tie spēj viens otru ietekmēt. Pēc attēlojumu un saikņu iezīmēšanas nacionālās intereses pašas izgaismojas un kļūst pašsaprotamas: “Attēlojumi, ko rada valsts amatpersonas skaidro gan pašām amatpersonām, gan citiem, kas esam “mēs”, kas ir “mūsu ienaidnieki”, kādos veidos “viņi” apdraud “mūs” un kādā veidā “mēs” vislabāk varētu tikt galā ar “draudiem”²³⁸.

233 Weldes, J. (1996). Constructing National Interests. *European Journal of International Relations*, Vol.2, No.3, pp.276-277

234 *Ibid.*, pp.275-276

235 *Ibid.*, pp.280

236 *Ibid.*, pp.280

237 Veldesa atšķirībā no Venda pie “citiem” pieskaita gan citas valstis, gan citu valstu rīcībpolitikas veidotājus, NVO un sabiedriskās kustības, sabiedrību un citus līmeņus zemākus par valsti.

238 Weldes, J. (1996). Constructing National Interests. *European Journal of International Relations*, Vol.2, No.3, pp.280-283

Citā pētījumā Veldesa šo kauzalitāti skaidro ar aizguvumu no Venda, argumentējot, ka identitātes veido intereses. Kad valsts ir piešķirusi citiem aktieriem to attēlojumus un identitātes, kā arī attiecību saiknes ar citiem sistēmas aktieriem, tad izveidojas nacionālās intereses.²³⁹ Tas attiecas arī uz draudiem valsts interesēm, kas iezīmējas caur imagināro drošības vides portretējumu.²⁴⁰ Vienlaikus nacionālajām interesēm nepietiek ar vienreizēju artikulāciju, lai tās tiktu pieņemtas vai ilgstoši noturētos šādā statusā. Lai nacionālās interese kļūtu par kopējo gribu, tai ir jābūt artikulētai tā, lai atbilstu realitātei un izslēgtu citus alternatīvos attēlojumus. Paralēli ir jānorisinās arī interpelācijai²⁴¹. Lai kāds jautājums tiktu pieņemts par nacionālo interesi, tam jābūt noformulētam atbilstoši kontekstam un tas ir jāuztur politiskajā diskursā, lai netiktu apšaubīts vai izkonkurēts.²⁴²

Nobeidzot nodaļu par nacionālo interešu jēdzienu, ir iespējams apkopot galvenās tēzes no reālisma, liberālisma un konstruktīvisma skolām. Reālistiem nacionālās intereses ir galvenais valstu ārpolitikas vadmotīvs, kura pamatā ir valsts varas un drošības vairošana ar materiāliem līdzekļiem. Palīdzība citām valstīm, izmantojot Morgentava skaidrojumu iepriekšējās nodaļās, ir nekas vairāk kā kukuļošana, lai veicinātu savu varu un drošību, jo citu valstu attīstības un stabilitātes veicināšana kā pašmērķis būtu neracionāls vai pat bīstams. Liberālisma skola atzīst tikai pēc noklusējuma definētās (objektīvās) valsts intereses, kas vērstas uz citu tautu demokratizāciju, liberalizāciju, iekļaušanu kopējā globālajā brīvā tirgus modelī ar minimālu valstu ietekmi uz tirdzniecību un uzņēmējdarbību, jo tas vairo cilvēku savienojamību, savstarpējo atkarību un tautu mierīgu līdzās pastāvēšanu. Savukārt subjektīvās intereses, ko pievieno vai prioretizē pie varas esoša elite, tiek nolietotas. Šis modelis ir atbalstošāks un saprotošāks pret ārvalstu palīdzības sniegšanu, ko nosaka kosmopolītisks pasaules skatījums, savstarpējā atkarība un globalizācija, kuru ietekmē visu pasaules iedzīvotāju labklājība ir vienlīdz būtiska. Tomēr motivācijas pamatā šajā skolā ir materiālas, ekonomiska rakstura intereses – veicināt tirdzniecību, investīcijas, kā arī preču un pakalpojumu plūsmu, lai vairotu bagātību – izslēdzot iespēju iekļaut ārpolitikā nemateriālas intereses, kas balstītas uz idejām. Konstruktīvisma skolas pārstāvji, kas pievērsušies interešu pētniecībai, turpretim spēj skaidrot un pamatot abus elementus – gan altruistisku palīdzības

239 Weldes J. (1999). *Constructing National Interest: The United States and The Cuban Missile Crisis*, Minneapolis: University of Minnesota Press. p.14

240 Weldes, J. (1996). Constructing National Interests. *European Journal of International Relations*, Vol.2, No.3, pp.275-276

241 Latviešu valodā ar interpelāciju tiek raksturots parlamenta deputāta pieprasījums, kas iesniegts valdībā vai kādam ministram par konkrētu jautājumu. Avots: *Interpelācija*, <https://lv.oxforddictionaries.com/definition/interpelacija> (skatīts: 26.08.2017.)

242 Weldes, J. (1999). *Constructing National Interest: The United States and The Cuban Missile Crisis*, Minneapolis: University of Minnesota Press. p.225-227

sniegšanu citām tautām, gan vienlaikus materiālu un nemateriālu mērķu iekļaušanu interešu jēdzienā un ārpolitikas veidošanā. Atkarībā no pētnieka teorētiskā ietvara šīs intereses veidojas no valstu iekšējām identitātēm, starptautiskajām normām vai politiskās elites definējuma. Ņemot vērā iepriekšējās nodaļās apskatīto konstruktīvisma spēju bez aizspriedumiem vai determinisma ietvert arī plašu ārvalstu palīdzības motivācijas klāstu, šīs skolas atziņas kalpo par pamatu šī pētniecības darba teorētiskā ietvara formulēšanā.

2.3.3. Cilvēkdrošības kā ārpolitikas intereses teorētiskais ietvars

Pētījuma teorētiskais ietvars tiek veidots, apvienojot iepriekšējās nodaļās analizētās atziņas par cilvēkdrošības, ārvalstu palīdzības un nacionālo interešu jēdzieniem. Šie koncepti iegūst savstarpēju saikni un nozīmi, ja tiek uzlūkoti no konstruktīvisma skolas perspektīvas, kas paredz, ka valstu intereses ir sociālas konstrukcijas. Arī ārvalstu palīdzība, lai vairotu cilvēkdrošību citās tautās un valstīs, var būt sociāli konstruēts process, ko var ietekmēt valstu identitātes, politisko līderu un birokrātu lēmumi un starptautiskais normatīvais konteksts.

Tadžbakhša un Čenoja argumentē, ka cilvēkdrošību iet tālāk par līdzšinējām starptautisko attiecību teorijām²⁴³. Tā fundamentāli atšķiras no reālisma un neoreālisma ar drošības objektu, vērtībām, draudu uztveri un drošību veidojošajiem līdzekļiem. Liberālisms ir savietojamāks ar tās principiem, jo līdztekus militārajai jomai ievieš arī ekonomisko, politisko un tirdzniecības dimensiju, atzīst valstu sadarbību, kā arī starptautisko un nevalstisko organizāciju lomu cīņā ar izaicinājumiem. Galvenais liberālisma trūkums ir valstu centrisks pasaules redzējums, ignorējot indivīdu līmeņa vajadzības. Turpretim konstruktīvisms, ieviešot rīcību, intereses un attiecības kā pastāvīgi mainīgus un sociāli konstruētus parametrus, ļāva pārvarēt uz valstīm centrēto analītisko tvērumu, kā rezultātā ticis izmantots teoriju būvēšanā cilvēkdrošības kontekstā.²⁴⁴

Cilvēkdrošību caur konstruktīvisma analītisko lēcu skaidro J.Cajs (*Yu-tai Tsai*), piedāvājot sešus argumentus par labu šādai rīcībai. Pirmkārt, zināšanas par cilvēkdrošību veido cilvēki un to idejas. Otrkārt, cilvēkdrošība pierāda vērtību un normu nozīmi drošības studijās. Treškārt, cilvēkdrošība ir analizējama kā jauna valoda un simbols, ar kuru palīdzību veidot jaunas zināšanas, sapratni, atainojumus un normas, uz kuru pamata var radīt arī jaunas institūcijas. Ceturtkārt, cilvēkdrošības ieviešanas vēsture liecina, ka aktieru mijiedarbības rezultātā veidojas un tiek pārņemtas jaunas nacionālās intereses²⁴⁵. Piektkārt, konstruktīvisms

243 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M. A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge, p.21

244 *Ibid.*, p.80-89

245 Pētnieks izmanto Kanādas - Norvēģijas ārlietu ministru tikšanās piemēru un sadarbību 1998.-1999. gadā, kā rezultātā radīja līdzīgi domājošo valstu Cilvēkdrošības tīklu, Otavas procesu kājnietu mīnu aizliegumam un

paredz, ka idejas un intereses pastāvīgi mainās, kas paskaidro arī cilvēkdrošības veikto citu paradigmu revizionismu. Sestkārt, cilvēkdrošība un konstruktīvisms apšaubā un noliedz materiālās vērtības, aizvietojot tās ar cilvēku konstruētām idejām, vērtībām, interesēm un normām.²⁴⁶ Čajs izveido konstruktīvistu analīzes matricu, lai skaidrotu, kā cilvēkdrošība ar jaunu zināšanu radīšanu no indivīda līdz starptautiskās sabiedrības līmenim veido sociālas nozīmes, zināšanas un identitātes, kuru rezultātā veidojas intereses (skatīt tabulu Nr. 2).

Tabula Nr. 2. Konstruktīvistu cilvēkdrošības analīze

Vienība	Zināšanas	Identitāte	Telpa
Indivīds	Kognitīvas	Asinis (miesa)	Ģimene
Sabiedrība	Praktiskas	Nācija	Kopiena, klans
Valsts	Vienprātīgas	Pilsonis	Teritorija
Starptautiskā sabiedrība	Institucionalizētas un normatīvas	Cilvēks	Planēta

Avots: Jūtai Čajs (2009)²⁴⁷

Konstruktīvisms palīdz arī pacelties pāri neatrisinātajam strīdam starp divām nometnēm ārvalstu palīdzības motīvu skaidrošanā, no kurām viena šo politiku pamato ar donora nacionālajām drošības un ekonomikas *interesēm*, bet otra ar humanitārismu un rūpēm par saņēmējvalsts *vajadzībām*. Lielākā šīs polemikas problēma ir argumentā, ka jebkurš no skaidrojumiem kategoriski izslēdz otru, jo neviena nometne neargumentē par labu iespējai, ka valstis varētu vienlaikus vēlēties gan apmierināt savas intereses, gan palīdzēt citiem.

Pēdējo gadu pētījumos ir novērojami mēģinājumi rast šim izaicinājumam risinājumu. Piemēram, P.Liota (*Peter J. Liotta*) argumentē, ka nacionālā drošība ir ne tikai samērojama ar cilvēkdrošību, bet pat vienlīdz svarīga ar to. Pretējā gadījumā, ja valstis fokusējas tikai uz cilvēkdrošību vai tikai uz nacionālo drošību, tās var sagaidīt “bumeranga efekts” jeb atsitiens, kas rodas no nesabalansētas mērķu un līdzekļu izvēles.²⁴⁸

Arī Ž.Kuako (*Jean-Marc Coicaud*) argumentē, ka starptautiskajai solidaritātei kā normai ir arvien pieaugoša nozīme pasaulē, būtiski ietekmējot valstu nacionālo interešu saturu. Valstis mūsdienu starptautisko normu apstākļos vairs nevar nodarboties tikai ar šauri definētu un savtīgu nacionālo interešu realizāciju. Ārpolitikas leģitimēšanas nepieciešamība uzliek par pienākumu valstīm ņemt vērā arī citu aktieru intereses un pat uzņemties to interešu aizbildņa loma, iestājoties par cilvēktiesību aizsardzību vai veicot ārvalstu iejaukšanās.²⁴⁹

Starptautisko krimināltiesu (ICC).

246 Tsai, Y. (2009). The Emergence of Human Security: A Constructivist View. *International Journal of Peace Studies*, Vol.14, No.2 (Autumn/Winter 2009), p.22-24

247 *Ibid.*, pp.29

248 Liotta, P. H. (2002). Boomerang Effect: The Convergence of National and Human Security. *Security Dialogue*, Vol.33, No.4, pp.473-488

249 Coicaud, J. (2008). *Conclusion: Making Sense of National Interest and International Solidarity*. In: Coicaud

Savukārt Evans (*Gareth Evans*) ir starp retajiem, kas ir mēģinājis samierināt reālistu un ideālistu skaidrojumus nacionālajām interesēm un palīdzības sniegšanai. Evans argumentē, ka būtu naivi uzskatīt, ka ārpolitikas galvenais uzdevums nav nacionālo interešu īstenošana. Problēma ir apstākļi, ka interešu jēdziens ticis noreducēts līdz valsts drošībai un labklājībai, iekļaujot ģeopolitiskās, stratēģiskās un fiziskās drošības vai tirdzniecības, investīciju un ar materiālo pārticību saistītās intereses.²⁵⁰ Evans uzskata, ka visām valstīm piemīt arī trešā nacionālā interese – *būt par labo globālo pilsoni un tikt par tādu uzlūkotam*, kas nozīmē līdzdalību starptautiskos sadarbības formātos, lai vairotu globālos sabiedriskos ieguvumus²⁵¹. Definējot savas iniciatīvas šādu interešu kategorijās, ideālistiem ir iespējams rīkoties kā reālistiem, ar to saprotot humanitāras rīcības spēju atmaksāties divos veidos. Tā sniedz *reputācijas guvumus*, kas var veicināt arī drošības un ekonomikas intereses ilgtermiņā, kā arī *atgriezeniskās saites guvumus (reciprocity)*. Valstij palīdzot īstenot citu aktieru iniciatīvas, tas atmaksājas gadījumos, kad būs nepieciešama līdzīga iesaiste paša rīcībpolitikas realizācijai.²⁵²

Ārvalstu palīdzības gadījumā tās sniedzēji un pētnieki bieži noliedz, ka palīdzībai būtu jākalpo donora nacionālajām interesēm, izmantojot humanitārisma un morāles vērtībās balstītus argumentus, ka jāņem vērā tikai to cilvēku intereses, kam donors cenšas palīdzēt. Tomēr ārpolitikas veidotājiem ierobežotu resursu apstākļos ir grūti pārliecināt valdību novirzīt valsts līdzekļus ārvalstu palīdzībai, ja tā nekalpo nacionālajām interesēm. To nosaka apsvērums, ka vēlētāji grib redzēt līdzekļu izlietojumu pašu vajadzībām un nepietiek ar morālā pienākuma apziņas argumentu, lai pārliecinātu par pretējo. No šīs problēmas var izvairīties, ja jau sākotnēji valsts identificēšanos ar labo globālo pilsoni uztver un pasludina par nacionālo interesi. Tas ļauj samierināt vērtību un interešu pieeju aizstāvjus, kā arī uzlūkot ārvalstu palīdzības īstenošanu kā nacionālo interešu veicinošu politiku, kas bez drošības un ekonomikas interesēm var sniegt arī reputācijas un atgriezeniskās saites ieguvumus, tai skaitā ģeogrāfiski tālās valstīs, kurās donoram var nebūt tiešu ekonomisko vai drošības interešu.²⁵³

Evansa teorētiskais modelis tādējādi seko konstruktīvistu tradīcijai, noliedzot nacionālo interešu determinismu, paplašinot un attiecinot jēdzienu arī uz nemateriālu un

J., Wheeler, N. J. (Eds.). *National Interest and International Solidarity: Particular and Universal Ethics in International Life*. Tokyo: United Nations University Press. p.288-289

250 Evans, G. (2016). *Values and Interests in Foreign Policy Making* (Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016). Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University, p.5

251 Pie globālajiem sabiedriskajiem ieguvumiem Evans pieskaita cīņu ar izaicinājumiem, kurus neviena valsts neatkarīgi no tās lieluma un statusa pasaules politikā nespēj atrisināt viena pati saviem spēkiem, piemēram: vides aizsardzība; terorisms; masu iznīcināšanas ieroču izplatība; nekontrolētas migrācijas plūsmas; nelegāla pārrobežu tirdzniecība; galējā nabadzība un bīstamas epidēmijas. Avots: Evans, G. (2016). *Values and Interests in Foreign Policy Making* (Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016). Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University. p.7

252 *Ibid.*, p.8

253 *Ibid.*, p.10-12

globālu labumu sasniegšanu. Daudzi no jautājumiem, kas kvalificējas kā globālie publiskie labumi, piemēram, klimata pārmaiņu seku mazināšana vai bruņojuma kontroles režīma ieviešana, samazinot vides piesārņojumu pirmajā un ieroču pieejamību pasaulē otrajā gadījumā, paši par sevi ir nemateriālas un normatīvas idejas, kas tiešā veidā pozitīvi neietekmē nacionālo drošību, bet veicina cilvēkdrošību. Šāds modelis arī paredz, ka nacionālajām interesēm nav jābūt tikai savtīgām un materiālām, bet tās var iekļaut arī nemateriālu, altruistisku ideju un normu veicināšanu. Arī cilvēkdrošības iekļaušana ārpolitikā, piemēram, veicinot tās principu veidošanos par starptautisku normu vai sniedzot ārvalstu humāno un attīstības palīdzību var noteiktos apstākļos kvalificēties par nacionālo interesi.

Tomēr neatbildēti paliek divi būtiski jautājumi. Pirmkārt, kādos apstākļos un kādā veidā ārpolitikas veidotāji ārvalstu palīdzību vai humanitāru ārpolitikas iniciatīvu pārkvalificē par cilvēkdrošību un kad tie iegūst nacionālās intereses statusu? Otrkārt, kā konstatēt, kādi motīvi vada ārpolitikas veidotājus un kā pārliecināties, ka tie palīdzību nelieto kā citu aktieru kukuļošanu, lai sasniegtu savas ekonomiskās un drošības intereses?

Atbildēt uz pirmo jautājumu palīdz Kopenhāgenas skolas pārstāvji B.Buzāns (*Barry Buzan*), O.Vīvers (*Ole Waever*) un J.Devilde (*Jaap de Wilde*) ar *drošībošanas* jēdziena palīdzību (*securitization*)²⁵⁴. Drošībošana paredz, ka ne vienmēr ir jāpastāv tūlītējām, materiālām briesmām, lai kādu aktieri, lietu vai parādību identificētu kā draudu, bet pietiek ar runas akta jeb retorikas (*speech act*) palīdzību. Tas ļauj iedarbināt ārkārtas procedūras un sniedz piekļuvi resursiem, ļaujot ātrāk un efektīvāk atrisināt problēmu. Tādējādi pats retorikas, prezentēšanas un pārliecināšanas process ir svarīgāks par objektīvu un pierādāmu spēju radīt apdraudējumu.²⁵⁵ Ar drošībošanu var nodarboties plašs sistēmas aktieru loks, kas bez formāliem lēmumu pieņēmējiem un amatpersonām iekļauj arī nevalstiskos aktierus (NVO, viedokļu līderus). Lietojot šo metodi, aktieru galvenais mērķis ir politizēt kādu jautājumu vai problēmu tik augstā līmenī, lai par to pārliecinātu gan pārējos politikas veidotājus un lēmumu pieņēmējus, gan plašāku sabiedrību, līdz tie pieņem “draudu” vai “problēmu”. Par motivāciju kalpo iespēja piesaistīt netradicionālas procedūras vai metodes, ātrākus risinājumus, kā arī leģitimizēt resursu pārdali par labu konkrētā jautājuma

254 Lai arī termins latviski atveidots arī kā “drošībiskošana”, “sekuritizācija” un “drošības pielāgošana”, kopš 2016. gada formāli tiek lietota “drošībošana”. Avoti: LZA Terminoloģijas komisija (2016. gada 2.februāris). *Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas protokols Nr.1/1125*, <http://termini.lza.lv/article.php?id=346> (skatīts 27.08.2017.); Andžāns, M. (2016. gada 23. februāris). “Drošībošana” - termina “securitization” apstiprinātā atbilde latviešu valodā, <http://lija.lv/en/analysis/drosibosana-termina-securitisation-apstiprinata-atbilde-latviesu-valoda-504> (skatīts 27.08.2017.)

255 Buzan, B., Weaver, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers. p.24

atrisināšanai.²⁵⁶

Arī cilvēkdrošību kā nacionālo interesi ārpolitikā ir iespējams analizēt kā drošību ārvalstu attīstības un humānās palīdzības sniegšanu. Kā tas skaidrots iepriekšējās nodaļās, drošība “aukstā kara” apstākļos ilgstoši asociējās ar nacionālo drošību un valsts aizsardzību no militāriem draudiem. To noteica reālisma skolas dominance starptautiskajās attiecībās, kas saistīja nacionālās intereses ar valsts varas vairošanu. Ja drošība bija nacionālā interese, tad tā tika pietiekami augstu prioretizēta politikas veidotāju darba kārtībā un valsts resursu sadalē. Ārpolitika nebija izņēmums, ņemot vērā, ka drošība primāri saistījās ar ārējiem citu valstu radītiem apdraudējumiem. Vienlaikus ir grūti noliegt, ka valstis arī šajos apstākļos nodarbojās ar humānās palīdzības sniegšanu pēc dabas katastrofām un finansēja nabadzīgāko valstu centienus attīstīties. Palīdzības politika un tai veltītie pētījumi, kā pierāda iepriekšējās nodaļās, radās gadu desmitiem pirms “aukstā kara” beigām un cilvēkdrošības. Cilvēkdrošība centās humanitāros un attīstības jautājumus politizēt un pacelt augstāk politikas veidotāju un starptautiskās sabiedrības prioritāšu sarakstā, paredzot veltīt lielāku uzmanību un vairāk resursu, padarot par drošības draudiem gandrīz it visu, kas mazina indivīdu drošību un attīstību attīstītajās un attīstības valstīs²⁵⁷. Ja palīdzēšana citiem tiek definēta kā nacionālā interese, tad tā, izmantojot Evansa argumentus, ļauj veidot iedzīvotāju atbalstu konkrētajai politikai, kas iekļauj atteikšanos no valsts resursiem par labu to pārdalei citām tautām. Tāpat, izmantojot Caja un Sūrkes argumentus par cilvēkdrošību kā jaunu normu, palīdzēšana citiem var būt racionāla. Tā var veicināt drošību pašam ārpolitikas lēmumu pieņēmējam, kas cilvēkdrošības normatīvajā kontekstā ir sasaistīts ar citiem indivīdiem, un ievainojamību izskaušana starptautiskajā sabiedrībā līdz ar to ir paša interesēs. Arī ja aktieris ir laika gaitā izveidojis spēcīgas humanitārisma un ārvalstu palīdzības politikas tradīcijas, tad drošībošana ļauj šai politikai piešķirt lielāku nozīmi un veicināt tās statusu. Tas neizslēdz arī citas motivācijas, ko plānots analizēt pētījuma empīriskajās nodaļās.

Savukārt atbildēt uz otro jautājumu palīdz iepriekšējās nodaļās izskaidrotais Fanderfēna teorētiskais ietvars, kas paredz, ka aktieru intereses palīdzības sniegšanā citiem var būt gan materiālas, gan nemateriālas, un tās var atšķirties gan starp valstīm, gan vienas

256 Rostoks, T. (2010). *Securitization and Insecure Societies*. In: Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Rethinking Security*. Rīga: Zinātne. p.73-74

257 Sūrke (*Astri Suhrke*) neizmanto “drošībošanas” terminu, lai skaidrotu cilvēkdrošības termina ienākšanu ANO Drošības padomes darba kārtībā, bet pētniece argumentē, ka cilvēkdrošība ļāva humanitāros jautājumus ieviest šī formāta darba kārtībā, ievērojami paceļot to nozīmīgumu. Pētniece norāda, ja mūsdienās ANO DP darba kārtībā civiliedzīvotāju aizsardzība konfliktos, humanitārā likuma piemērošana un atbildība tā priekšā, kā arī humānās palīdzības piekļuves nodrošināšana ir dabiski šī formāta jautājumi, tad līdz brīdim, kad tos ar cilvēkdrošības palīdzību ANO DP “ienesā” Kanāda 1990. gadu izskaņā, tiem netika pievērsta uzmanība. Avots: Suhrke, A. (2014). Human Security 15 Years After Lysøen: The Case against Drone Killings, *Asian Journal of Peacebuilding*, Vol.2, No.2, pp.187

valsts ietvaros. Fanderfēna rāmējumu modelis palīdz izskaidrot, kāda konkrēti motivācija katrā gadījumā liek aktieriem sniegt ārvalstu palīdzību un nodarboties ar cilvēkdrošības veicināšanu. Tomēr šim ietvaram ir vairākas nianšes, kas jāpaskaidro detalizētāk.

Saglabājot paškritiku Fanderfēns atzīst, ka rāmju modelis nav ideāls. Tā kā rāmējumi veidojas cilvēku uzskatos, tad tie nesniedz iespēju precīzi izmērīt ietekmi uz pieņemtu lēmumu vai rīcībpolitiku. Vienlaikus sabiedriskais diskurss ļauj identificēt, kurš rāmējums ir vairāk (vai mazāk) klātesošs politikas izvēlē.²⁵⁸ Līdz ar to pārbaudīt un izmērīt var tikai *izteikto* (rāmi komunikācijā) nevis *iedomāto* rāmējumu klātbūtni (rāmi uzskatos).²⁵⁹ Tādējādi var identificēt valsts amatpersonu domāšanas virzienu un motivāciju, analizējot izteikumus un paziņojumus. Ietvars neļauj precīzi noteikt kauzalitāti kontekstā ar konkrētu lēmumu vai saprast slēptos un vārdos neizteiktos politikas veidotāju aprēķinus.

Fanderfēns noraida arī pieņēmumu, ka rāmējums ir atkarīgs no konkrēta pie varas esoša politiskā spēka ideoloģijas, jo empīriskie pētījumi rāda, ka rāmējumus pieņem plašs politisko partiju spektrs. Tas, kas ietekmē, kādēļ kādas politikas nozīme palielinās vai mazinās, ir valstu pieredze. Savukārt starptautiskas normas ietekmē politiku un tiek pieņemtas tik lielā apmērā, cik tās ir saderīgas ar jau esošo, pieņemto politisko diskursu valstī.²⁶⁰ Var pieņemt, ka Fanderfēna konstruktīvisma modelis un uzskati ir tuvāki Vendam un Veldesai.

Empīrisku pētījumu ceļā Fanderfēns secina, ka, pirmkārt, nozīmīgākie (*salient*) rāmējumi mainās laika gaitā. Otrkārt, līdzīgas valstis var nodarboties ar ārvalstu palīdzību dažādu mērķu vadītas. Treškārt, ārvalstu palīdzība katrā valstī tiek administrēta atbilstoši zīmīgākajam rāmējumam, un reformas, ja vien neseko rāmējuma izmaiņām, ir drīzāk simboliskas. Ceturtkārt, rāmējums arī nosaka palīdzības formu, kvantitatīvi biežāk izvēlētas un finansiāli vairāk atbalstītās palīdzību saņemošās valstis.²⁶¹

Visbeidzot apkopojot galvenās teorētiskajā daļā analizētās atziņas, ir iespējams izveidot turpmākās **pētniecības teorētisko ietvaru**. Tas paredz, ka rīcībpolitikas praksē cilvēkdrošību ārpolitikā var konstatēt, ja tiek sniegta ārvalstu palīdzība, tai skaitā humānā palīdzība katastrofu kontekstā (Rostoka, Vanagas argumentācija). Vienlaikus ārvalstu palīdzību ir izdevīgi prezentēt kā cilvēkdrošību stiprinošu, jo šāda rīcība ļauj to drošībot, padarot nozīmīgāku iepretim citām politikas iniciatīvām, kā arī ātrāk tai novirzīt nepieciešamos līdzekļus (Buzāna, Vīvera, Devildes un Rostoka argumentācija). Drošībošana

258 Fanderfēns pēta parlamentārās debātes par ārvalstu palīdzību, lai identificētu, kvantificētu un savstarpēji salīdzinātu dažādu rāmējumu klātbūtni. Avots: Van der Veen, M.A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press. p.15

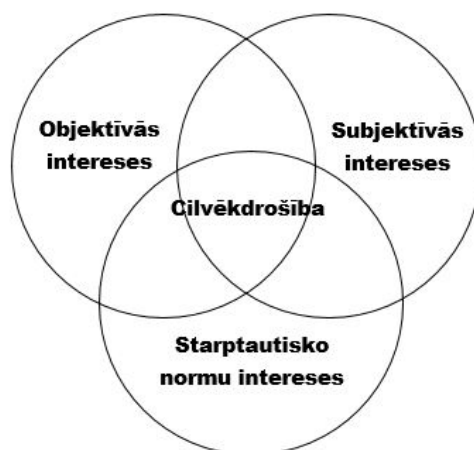
259 *Ibid.*, p.30

260 *Ibid.*, p.16-17

261 *Ibid.*, p.17-21

arī ļauj ārvalstu palīdzības politikai sasniegt nacionālās intereses statusu. Tādējādi palīdzēšana citiem var kļūt līdzvērtīga pašas palīdzību sniedzošās valsts (donora) drošības un ekonomisko interešu apmierināšanai, ko ilgstoši zinātnieku pieņemtā paradigma kopš apgaismības laika filozofu pētījuma uzskata par nacionālajām interesēm. Līdz ar to, ārvalstu palīdzība un tāpat arī cilvēkdrošības stiprināšana ar šādu ārpolitikas rīcību kļūst par trešo nacionālo interešu virzienu (atbilstoši Evansa jau aplūkotojām tēzēm). Cilvēkdrošība ir pietiekami elastīgs un plašs politiskais vadmotīvs, kas ietver zināšanu un normu pārnesi un pieņemšanu un kas ir saderīgs ar mūsdienu ārpolitikas lēmumu pieņemšanas vidē iesaistīto aktieru skaitu un daudzveidību (Caja, Vertesa un Debjela argumenti). Līdz ar to jebkurš politiskais aktieris var brīvi interpretēt un izmantot cilvēkdrošību, lai vienlaikus sasniegtu gan savus mērķus, gan visaptverošo politisko vadmotīvu, kas abi ir saderīgi ar konkrētās valsts identitāti. Fanderfēna rāmējumu modelis ļauj analizēt politikas veidotāju motīvus un salīdzināt tos valstu starpā vai laika griezumā vienā valstī. Būtiski atzīmēt, ka visas valstis, sniedzot ārvalstu palīdzību, neizmanto jebkuru rāmējumu, jo tam katru reizi ir jāsakrīt arī ar valsts identitāti (izmantojot Fanderfēna argumentāciju). Paredzēt, kuri rāmējumi konkrētajā valstī būs biežāk izmantoti (un kuri retāk) palīdz Frankela iedalījums objektīvajās un subjektīvajās nacionālajās interesēs. Tā kā objektīvās intereses ir grūtāk ignorējamas vai maināmas, tad teorētiski tām būtu rāmējumu veidošana jāietekmē biežāk, bet subjektīvajām – retāk.

Gala rezultātā teorētiskais modelis paredz, ka cilvēkdrošība ārpolitikā kļūst par nacionālo interesi, sacenšoties ar citām potenciālajām politikas iniciatīvām (kas nav cilvēkdrošību veicinošas) atļases ceļā un atbilstot konkrētiem parametriem – objektīvajiem, subjektīvajiem un starptautisko normu veidotajiem (skatīt attēlu Nr.1). Pirmkārt, cilvēkdrošībai ir jābūt saderīgai ar valstu objektīvu faktoru ceļā veidotajām interesēm un parametriem (piemēram, ģeopolitisko novietojumu, vēsturi, pieredzi, kā arī reliģiskajām un kultūras īpašībām). Otrkārt, vienlaikus ar šiem parametriem cilvēkdrošībai ir jāsakrīt ar valsts subjektīvajām interesēm, ko definē konkrēti politiskie aktieri. Visbeidzot, papildus abiem minētajiem cilvēkdrošības rīcībai ārpolitikā ir jāatbilst starptautiskajām normām. Tai ir jābūt novērtētai no citu aktieru puses un jāsniedz globālie publiskie labumi. Izpildoties šiem trim nosacījumiem, cilvēkdrošība ārvalstu palīdzības sniegšanas gadījumā ar drošībošanas palīdzību var kvalificēties par nacionālo interesi ārpolitikā. Metodoloģiski un praktiski tas nozīmē pētījuma turpinājumā pētīt ārvalstu palīdzības un cilvēkdrošības rāmējumus trijās analīzes valstīs atbilstoši šiem trim parametru blokiem.

Attēls Nr. 1. Nacionālo interešu formulēšanas modelis

Lai analizētu *objektīvās intereses* pētījuma empīriskajās nodaļās tiks ieskicēti galvenie ģeopolitiskie parametri, kas potenciāli var ietekmēt noslieci par labu konkrētam rīcībpolitiku komplektam, mazāku uzmanību veltot citām. Lai analizētu *subjektīvās intereses* pētījums sastāvēs no divām daļām. Pirmajā posmā tiks analizēti motivācijas rāmējumi ārpolitikas dokumentos un amatpersonu paziņojumos, kas veltīti cilvēkdrošībai un ārvalstu palīdzībai. Otrajā posmā tiks veikta cilvēkdrošības subjektīvā analīze, intervējot dažādu jomu pārstāvjus par to pārstāvēto valstu motivāciju, pēcāk analizējot un savstarpēji salīdzinot rāmējumus. Visbeidzot iegūtās rāmējumu analīzes rezultāti tiks salīdzinoši analizēti ar statistiskajiem datiem par sniegtās humānās un attīstības palīdzības apjomu, pētot, cik bieži valstis palīdz citām tautām, ar kurām tās nevieno drošības vai ekonomikas intereses.

3. Cilvēkdrošība Japānas ārpolitikas interesēs

Profesors A.Ačarija (*Amitav Acharya*) norādījis, ka Japānas premjerministrs Murajama (*Tomiiichi Murayama*) jau ANO 50. gadadienas Ģenerālās Asamblejas sesijā 1995. gadā mudinājis pievērsties cilvēkdrošībai kā jaunai stratēģijai, lai valstu drošības vietā globālā sabiedrība fokusētos uz indivīdu un cilvēktiesību aizsardzību.²⁶² Tomēr par Japānas valdības formālu iesaisti cilvēkdrošības veicināšanā līdzšinējos pētījumos visbiežāk tiek uzskatīta premjerministra Keizo Obuči (*Keizo Obuchi*) iniciatīva 1998. gada decembrī²⁶³, uzsākot Japānas cilvēkdrošības programma. Šī iniciatīva tika skaidrota ar nepieciešamību Japānai uzņemties lielāku atbildību Āzijas 1997. gada finanšu un ekonomikas krīzes seku pārvarēšanā, palīdzot reģiona valstīm stabilizēt to ekonomisko stāvokli, kā arī ar attīstības palīdzības politikas ekonomisko instrumentu lietošanu, lai kompensētu konstitucionālos ierobežojumus lietot militāro spēku starptautiskajās attiecībās.²⁶⁴

Turpmākajos gados Japānas valdība ieviesa Obuči politisko vīziju par cilvēkdrošību praksē, izveidojot Cilvēkdrošības trasta fondu (*Human Security Trust Fund*), īstenojot uz cilvēkdrošību balstītu attīstības palīdzības politiku (ODA), kā arī radot un vadot Cilvēkdrošības komisiju (*Human Security Commission*). Piemēram, Cilvēkdrošības trasta fonds tika izveidots 1999. gada martā ar 500 milj. Japānas jēnu (4,63 milj. ASV dolāru) pamatkapitālu, un ar tā palīdzību tika atbalstīti desmitiem projektu, lai “no cilvēkdrošības perspektīvas” vērstos pret nabadzību, vides degradāciju, reģionālajiem konfliktiem, kājnieku mīnām un infekciju slimībām. 2005. gada sākumā ar kopējo ieguldījumu vērtību 29 mljrd. jēnu apjomā (256 milj. ASV dolāru) tas bija kļuvis par lielāko trasta fondu ANO sistēmā.²⁶⁵ Vienlaikus jau 1999. gada ikgadējā attīstības palīdzības (ODA) ziņojumā ir iekļauta premjerministra Obuči vīzija par projektu realizāciju, balstoties uz cilvēkdrošību, un kopš 2003. gada, kad pieņemta jaunā ODA harta, Japāna ir pilnībā konceptuāli sasaistījusi ODA ar cilvēkdrošību. E.Atanasova-Kornelis (*Elena Atanassova-Cornelis*) argumentējusi, ka trasta fonds bija galvenā Japānas platforma cilvēkdrošības mērķu sasniegšanai (indivīdu aizsardzība no draudiem vienlaikus ar spēju attīstību), kamēr ODA grantu projekti (*Grant Assistance for*

262 Acharya, A. (2001). Human Security: East versus West, *International Journal*, (Summer 2001), pp.446

263 Edstroms argumentē, ka premjerministrs Obuči pievērsies cilvēkdrošībai jau 1997. gada maijā Otavā (Kanādā), pievienojoties 122 valstu kopīgajai starptautiskajai kampaņai kājnieku mīnu aizliegumam. Avots: Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.9-10

264 Tadjbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.29-30

265 Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. In: Debiel, T., Werthess, S. (Eds). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen (INEF Report, 80/2006). p.47

Grassroots Human Security Projects) kalpoja kā papildinošs instruments.²⁶⁶ Edstroms argumentē, ka Cilvēkdrošības trasta fonds gan neattaisnoja Japānas valdības cerības.²⁶⁷

Kamēr trasta fonds un ODA politika kalpoja kā cilvēkdrošības ieviešanas praktiskie instrumenti, tikmēr Cilvēkdrošības komisijas uzdevums bija nodrošināt koncepta attīstību, operacionalizāciju, kā arī veicināt tā pieņemšanu un ieviešanu praksē starptautiskajā sabiedrībā. Komisiju izveidoja 2001. gada janvārī, īsā laikā Japānas valdībai, kas uzņēmās iniciatīvu un līderību, atsaucoties ANO ģenerālsekretāra aicinājumam 2000. gada ANO Tūkstošgades samītā veidot pasauli “brīvu no trūkuma” un “brīvu no bailēm”. Komisija prezentēja savu gala ziņojumu “Cilvēkdrošība tagad” 2003. gadā ANO ģenerālsekretāram un Japānas premjerministram Koizumi.²⁶⁸ Kā norādījusi Tadžbakhša un Čenoja, Japānas valdība no 2001.-2003. gadam nodrošināja politisko līderību un resursus, lai uzturētu cilvēkdrošību globālajā darba kārtībā un vadītu diskusiju par “atbildību attīstīt” (*responsibility for development*).²⁶⁹ Tāpat var uzskatīt, ka Japāna atšķirībā no Kanādas²⁷⁰ vairāk fokusējās uz “brīvību no trūkuma” jeb cilvēkdrošības attīstības dimensiju, kā arī visaptverošāku pieeju, kas balstīta uz “Āzijas valstu vērtībām”, indivīdu aizsardzību no draudiem to dzīves apstākļiem (*livelihoods*) un cieņai, kā arī cilvēku iespējošanu.²⁷¹

Neskatoties uz cilvēkdrošības idejas autora Obuči pēkšņo nāvi 2000. gada maijā, arī turpmākie premjerministri izrādījuši spēcīgu politisko atbalstu cilvēkdrošības iekļaušanai ārpolitikā.²⁷² Lai arī 1999. gadā Japāna noraidīja dalību Cilvēkdrošības tīklā (tā izveides brīdī), pēc 2004. gada tā piedalījās šajā formātā novērotāja statusā.²⁷³ Japāņu profesore un cilvēkdrošības eksperte K.Kurusu (*Kaoru Kurusu*) argumentē, ka līdztekus trasta fondam un divpusējiem attīstības palīdzības projektiem Japāna arī centusies veidot cilvēkdrošību par starptautisku normu ANO Ģenerālajā Asamblejā. Tāpat var uzskatīt, ka cilvēkdrošības

266 Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. p.47-48

267 Galvenās problēmas bijušas: fonda līdzekļu nepietiekama izmantošana; fonda atrašanās ANO, kamēr pati organizācija nepieņēma lēmumus par projektiem (Japāna saglabāja centrālu lomu lēmumos par fonda finansējuma izlietojumu); citas valdības nepievienojās ar saviem līdzekļiem, kaut arī tieši to Japānas valdība esot vēlējusies. Avots: Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.33

268 Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. p.48-49

269 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.23

270 Ačarija arī norādījis, ka Japānas Ārlietu ministrijas pārstāvji 1990. gados ne tikai pieņēma plašo cilvēkdrošības pieeju, apvienojot brīvību no trūkuma un bailēm, bet arī kritizējuši Kanādu un visus citus aktierus, kas izvēlējušies fokusēties šauri tikai uz drošību un iniciatīvām, kas paredzētas vieglo un strēlnieku ieroču aprites ierobežošanai un kara noziedznieku sodīšanai. Avots: Acharya, A. (2001). *Human Security: East vs. West, International Journal*, (Summer 2001), pp.446

271 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.29

272 Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. p.45

273 Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.22

principi ir pilnībā institucionalizēti Japānās ārējās politikās, par ko liecina tās iekļaušana Ārlietu ministrijas Starptautiskās sadarbības biroja darbā.²⁷⁴ Tāpat sākot no 2004. gada marta, kad Japānas Starptautiskās attīstības aģentūras (JICA) vadībā nonāca Sadako Ogata, šī institūcija ir savā darbā ieviesusi cilvēkdrošības vadlīnijas.²⁷⁵ Savukārt drīz pēc Cilvēkdrošības komisijas ziņojuma prezentācijas Japāna palīdzēja izveidot Cilvēkdrošības padomi (*Advisory Board on Human Security*), kurai bija jāturpina komisijas ieteikumu izstrāde un rekomendācijas to ieviešanā, kā arī jākonsultē ANO ģenerālsekretārs par galvenajām vadlīnijām Cilvēkdrošības trasta fondam (CTF); metodēm, kā palielināt CTF projektu un aktivitāšu sniegto efektivitāti; veidiem, kā izplatīt un popularizēt cilvēkdrošības konceptu, zināšanas un izpratni par to pasaulē.²⁷⁶ Tāpat ar Japānas iniciatīvu 2006. gada oktobrī izveidots “Cilvēkdrošības draugu” neformāls sadarbības formāts (*Friends of Human Security*), kas primāri darbojās Ņujorkā un kura mērķis bija ANO dalībvalstīm un citiem aktieriem sniegt platformu, lai veidotu vienotu cilvēkdrošības koncepta izpratni un meklētu veidus, kā konceptu iekļaut ANO aktivitātēs.²⁷⁷

Atanasova-Kornelis secina, ka Japānai cilvēkdrošība bija “politikas instruments darbībām netradicionālās drošības jomā”, kā arī tā atspoguļo Japānas fokusēšanos uz “visaptverošo drošību”, kas bijusi novērojama jau 1980. gados, bet tikusi pielāgota jaunajam starptautiskajam kontekstam pēc aukstā kara beigām²⁷⁸. Arī Tadžbakhša un Čenoja nenoliedz, ka Japāna bijusi līdere cilvēkdrošības darba kārtības veidošanā ar intelektuāliem un finanšu resursiem un pieņemšanas veicināšanā starptautiskajā sabiedrībā, to skaidrojot ar vēlmi iegūt ANO Drošības padomes pastāvīgās locekles statusu.²⁷⁹

Šis pārskats skaidro laika ietvaru, kad Japāna ir uzsākusi politiskajā diskursā

274 Šī Japānas ĀM struktūra nodarbojas ar visaptverošas nacionālās pieejas izstrādi cilvēkdrošībai, strādājot ar tādiem jautājumiem kā ekonomikas lejupslīde, klimata pārmaiņas, infekciju slimības, nabadzība un palīdzība bēgļiem. Avots: Kurusu, K. (2011). Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism Behind the Acceptance and Promotion of “Human Security”, *Asia-Pacific Review*, Vol.18, No.2, pp.116

275 Iespaidojoties no principa, pēc kāda līdzekļus sadalīja Cilvēkdrošības trasta fonds, kā arī Cilvēkdrošības komisijas gala ziņojuma rekomendācijām, JICA izstrādāja septiņus principus aizjūru attīstības palīdzības (ODA) īstenošanā: 1) sasniegt cilvēkus, kam nepieciešama palīdzība, balstoties uz cilvēku centrētu pieeju; 2) cilvēku iespējošana un aizsargāšana; 3) fokusēšanās uz visvairāgakajiem indivīdiem, kuru izdzīvošana, dzīves apstākļi un cieņa atrodas uz riska robežas; 4) visaptveroša cenšanās sasniegt “brīvību no trūkuma” un “brīvību no bailēm”; 5) atbildēšana uz cilvēku vajadzībām, izvērtējot un vērtoties pret draudiem ar elastīgām un horizontālām pieejām; 6) sadarbība vienlīdz ar valdībām un vietējām kopienām, lai sasniegtu ilgspējīgu attīstību; 7) partnerību stiprināšana ar dažādiem aktieriem, lai panāktu lielāku sniegtās palīdzības atdevi. Avots: Kurusu, K. (2011). Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism Behind the Acceptance and Promotion of “Human Security”, *Asia-Pacific Review*, Vol.18, No.2, pp.129-130

276 UNOCHA (n.d.). *Advisory Board on Human Security*, <http://ochaonline.un.org/OutreachandABHS/tabid/2128/language/en-US/Default.aspx> (skatīts 19.05.2012.)

277 *Friends of Human Security*, https://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/friends/index.html (Japānas ĀM mājas lapa; skatīts 01.11.2018.)

278 Atanassova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. p.49

279 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.29

pievērsties cilvēkdrošībai, kā arī instrumentus un formātus, ar kuru palīdzību tā bija iecerējusi veicināt cilvēkdrošības kā normas izplatību. Tomēr līdzšinējie pētījumi neskaidro Japānas nacionālo interešu artikulāciju. Nav arī pētījumu par Japānas cilvēkdrošības politikas veidošanā un ārvalstu palīdzības sniegšanā iesaistīto aktieru subjektīvo uztveri kontekstā ar koncepta lomu valsts ārpolitikā. Lai laboto šo trūkumu, šajā nodaļā tiks analizēti un skaidroti Japānas vēsturiskie un ģeopolitiskie apsvērumi, lai pētītu cilvēkdrošības saderību ar objektīvajām nacionālajām interesēm. Tad tiks analizēti cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumi Japānas ārpolitikas ziņojumos un ODA hartās no 1996.-2016. gadam. Trešais šīs nodaļas virziens ir subjektīvās cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības analīze, par pamatu izmantojot primāros datus, kas iegūti intervijās ar Japānas cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem. Dokumentu un interviju analīze ļauj gūt priekšstatu par Japānas subjektīvo un starptautisko normu nacionālo interešu līmeņiem un cilvēkdrošības saderību ar tiem. Nodaļas beigās apkopot galvenie secinājumi.

3.1. Cilvēkdrošība Japānas objektīvajās ārpolitikas interesēs

Ģeogrāfiski Japāna ir *shimaguni* (salu nācija), un gandrīz 300 gadus (17.-19.gs.) tā bija *sakoku* (slēgta valsts).²⁸⁰ Japānas salu arhipelāgs ir tālu jūrā no sauszemes, tuvākajā punktā atrodies 120 jūdzes (~193 km) no Korejas pussalas un 500 jūdzes (~805 km) no Ķīnas (skatīt pielikumu Nr. 6). Krievija, lai arī ģeogrāfiski ir tuvāk, vēsturiski radījusi mazākus draudus, jo tās bruņotie spēki klimata dēļ vēsturiski izvietoti tālu. Uz dienvidiem un austrumiem ir tikai Klusais okeāns, kādēļ Japāna sevi dēvē par *Nippon* (saules dzimteni)²⁸¹. Savrupais ģeogrāfiskais izvietojums noteicis, ka *vēsturiski* līdz pat 2. Pasaules kara izskaņai, Japāna nekad nebija zaudējusi karā ar citām tautām. Vienīgās reizes, kad mongoļi mēģināja Japānu iekarot 1274. un 1281. gadā, tie tika sekmīgi atvairīti pirmajā reizē un flote iznīcināta vētrā Korejas šaurumā otrreiz.²⁸² Savukārt Japāna tikai divas reizes veikusi ārvalstu invāziju: 1590. gados Korejas pussalā un 19.-20. gs. mijā, anektējot Koreju un iebrūkot Ķīnā.²⁸³

Ģeogrāfija un vēsture ļāvušas veidoties Japānai tik unikālai, ka S.Hantingtona

280 Izņemot ierobežotu tirdzniecību ar Koreju, Ķīnu un Nīderlandi, Japānas sabiedrības kontakti ar pārējo pasauli tika apzināti ierobežoti un liegti, padarot to par relatīvi izolētu valsti, kamēr Rietumeiropas valstis piedzīvoja pretēju periodu, veidojoties par nācijvalstīm un iekarojot jaunas kolonijas. Avots: Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.31-32

281 Starp salu arhipelāgu un horizontu nav nekā, izņemot ik rītu uzlecošo sauli. Avots: Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.224-225

282 Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.224

283 Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.32

(*Samuel Huntington*) pasaules modelī tai ir atvēlēts atsevišķas civilizācijas statuss²⁸⁴. Savukārt D.Pilings (*David Pilling*), ilustrējot Japānas sabiedrības unikālumu, izmanto japāņu dzejnieka Mori (*Joji Mori*) salīdzinājumu ar “olu bez čaumalas”²⁸⁵, vienlaikus piekrītot antropologam Makfārleinan (*Alan Macfarlane*), kas argumentējis, ka Japānu ir grūti saprast iepretim citām valstīm un sabiedrībām, jo varot tikai analizēt parādības un procesus savā starpā Japānā.²⁸⁶

Mūsdienās lielākā daļa no 127 miljoniem Japānas iedzīvotāju dzīvo uz četrām lielākajām arhipelāga salām (pārējie – uz 6 848 mazākām).²⁸⁷ Kalnainā reljefa dēļ tikai trīs ceturtdaļas valsts teritorijas ir apdzīvojamas, un tikai 13% izmantojami lauksaimniecībā. Rezultātā vēsturiski vairums iedzīvotāju apmetušies piekrastē. Dabas bagātību trūkums pašā Japānā ir noteicis atkarību no pārtikas, izejvielu un enerģētikas resursu importa. Piemēram, iekarojumi 20. gs. sākumā tika pamatoti ar piekļuvi naftai, gāzei, oglēm, gumijai un metāliem. Arī šodien Japāna ir lielākā gāzes un 3. lielākā naftas produktu importētāja pasaulē.²⁸⁸

Par spīti iepriekš piedzīvotajai izolācijai *ģeogrāfija, vēsture, iedzīvotāju izvietojums un resursu trūkums* ir mudinājuši Japānu tirgoties ar pārējo pasauli, lai nodrošinātu valsts drošību un attīstību. Laikā, kad tika attīstīts cilvēkdrošības koncepts 90. gados Japāna bija 2. lielākā pasaules ekonomika (aiz ASV), bet 80. gados straujās izaugsmes dēļ to uzskatīja par pirmās vietas kandidāti tuvākajās desmitgadēs. Līdzīgi Kanādai tā ir *lielā septītnieka* (G-7) valsts. Aukstajā karā, izvairoties no bruņošanās sacensības, Japāna kompensēja konstitucionālos ierobežojumus ar fokusēšanos uz ekonomisko izaugsmi. Pasaules Bankas dati liecina, ka salīdzinot ar 1960. gadu Japānas iekšzemes kopprodukts (IKP) desmitgades laikā piecāršojās; 20 gadus vēlāk tas bija 25 reizes lielāks, bet 1990. gadā kļuvis 93 reizes lielāks. Sasniedzot 4,48 triljonus ASV dolāru, gadsimtu mijā tas jau bija 111 reizes lielāks un 2010. gadā pieaudzis 129,5 reizes iepretim 1960. gadiem (skatīt pielikumu Nr. 9).

Pēc aukstā kara (no 1990.-2015. gadam) lielākie Japānas tirdzniecības partneri bijušas ASV, Ķīna, Dienvidkoreja, Honkonga, Austrālija un citas Āzijas valstis. Visvairāk Japāna eksportējusi uz ASV, lai arī tās svars kopējā tirdzniecības bilancē ir turpinājis sarukt no vienas

284 Hantingtons (*Samuel Huntington*) darbā “Civilizāciju sadursme” skaidro, ka pasaule dalās starp rietumu (valdošo) civilizāciju (lielākā daļa Eiropas, ASV, Kanāda, Austrālija, Jaunzēlande) un pārējiem, kam savstarpēji ir maz kopīga: “Japāņu, ķīniešu, hindu, musulmaņu un āfrikāņu civilizācijām ir maz kopīga reliģiskā, sociālo struktūru, institūciju un valdošo vērtību griezumā”. Avots: Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster. p.33, 36

285 Mori un Pilings argumentē, ka Eiropas un ASV katrs sevi apzinās kā indivīdu (“ola ar čaumalu”), kamēr Japānas iedzīvotāji definē un saprot sevi tikai kā daļu no ģimenes, ciemata, darba vietas, kā arī pretnostatījumiem: priekšnieks-padotais; savējais-svešais (“olas bez čaumalas”). Avots: Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.36

286 Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.42-46

287 Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.224

288 *Ibid.*, p.226

trešdaļas 1990. un 2000. gadā (31,7% un 29,7%) līdz 15,6% 2010. gadā un vienai piektdaļai (20,2%) 2015. gadā (skatīt pielikumu Nr.10). Līdzīga tendence novērojama attiecībā uz importu, kur ASV līdera pozīcijas, aizņemot vienu piektdaļu no kopējās tirdzniecības 1990. un 2000. gadā (22,6% un 19,0%), pakāpeniski nomainījusi Ķīna 2010. un 2015. gadā (22,1% un 25,7%). Pēdējo 25 gadu laikā stabilu pozīciju (5-8% robežās) saglabājušas Dienvidkoreja, Honkonga un Āzijas valstis. Līdzīga situācija novērojama ievesto preču un pakalpojumu jomā, starp nozīmīgākajiem partneriem (bez ASV un Ķīnas) esot Indonēzijai, Austrālijai, Dienvidkorejai. Pēdējo 10 gadu laikā augusi Persijas līča loma (Saūda Arābijas, AAE), pateicoties enerģētikas resursu importa pieaugumam (piem., sašķidrinātās gāzes).

Pēdējo desmitgažu Japānas ārpolitikas objektīvās intereses jāskata ģeopolitiskajā kontekstā, izskaidrojot drošības kompleksu, kas veidojies Tālajos Austrumos kopš 2. Pasaules kara. Japāna bija kara zaudētāja, kas piekāpās ASV un sabiedroto prasībām par tai atvēlēto lomu starptautiskajā sistēmā, tai skaitā pieņemot jaunu konstitūciju un atsakoties no konfliktu risināšanas ar militāriem līdzekļiem un apņēmoties neattīstīt uzbrukt spējīgu armiju²⁸⁹. Šis trūkums tika daļēji kompensēts ar Sanfrancisko līgumiem (1951.g.) un ASV-Japānas drošības sadarbības un aizsardzības līgumu (1960.g.). Sanfrancisko līgumi atjaunoja Japānas neatkarību, izbeidzot ASV spēku okupāciju, bet saglabājot to militārās bāzes salu arhipelāgā. Aukstajā karā tie garantēja Japānas piesliešanos ASV blokam, bet, kā norādījis vēsturnieks Dovers (*John Dower*), tie arī “atdalīja Japānu no tuvākajiem kaimiņiem”²⁹⁰. Divpusējais līgums izveidoja aizsardzības aliansi, ASV apņēmoties aizsargāt Japānu pret uzbrukumiem²⁹¹, novietojot valsti zem “kodolieroču lietussarga”. Dž.Pakards (*George Packard*) to ir nosaucis par ilgāko lielvalstu aliansi kopš Vestfālenes miera līguma.²⁹²

289 Japānas konstitūcijas 9.pants nosaka: “Patiesi vēloties uz taisnīgumu un kārtību balstītu starptautisko mieru, Japānas tauta uz visiem laikiem atsakās no kara kā suverēnām tautas tiesībām un no draudiem vai spēka lietojuma kā līdzekļiem starptautisku strīdu risināšanai. Lai sasniegtu šī paragrāfa mērķi, sauszemes, jūras un gaisa spēki, kā arī cits kara potenciāls nekad netiks uzturēts. Valsts tiesības uz karadarbību netiks atzītas”.

Avots: Japānas premjerministra mājas lapa (n.d.). *The Constitution of Japan*,

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (skatīts 17.02.2018.)

290 Dovers argumentē, ka ASV spiediens paildzināja Japānas attiecību normalizēšanu ar reģiona valstīm pēc kara. Japānas miera līgums ar Ķīnu tika noslēgts 1952. g., bet tikai 1972. g. tika atjaunotas diplomātiskās attiecības un 1978. g. – formāls miera un draudzības līgums. Lai arī ar PSRS 1956. g. tika izveidotas diplomātiskās attiecības, tomēr miera līgums nekad netika noslēgts. Ar Dienvidkoreju līgums par savstarpējām attiecībām noslēgts vien 1965. g.. Avots: Dower, J.W. (2014). The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S.-Japan-China Relations. *The Asia-Pacific Journal*, Vol.12, Issue 8, No.2, pp.3

291 Līguma 5.pants nosaka, ka uzbrukums Japānas teritorijā jebkurai no abām pusēm tiks uzskatīts par bīstamu gan Japānai un ASV un uzliek par pienākumu abām pusēm rīkoties atbilstoši konstitucionālajām iespējām. Avots: Japānas Ārlietu ministrija (n.d.). *Treaty on Mutual Cooperation and Security Between Japan and the United States of America* (19 January 1960), <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html> (skatīts 18.02.2018.)

292 Packard, G.R. (2010). The United States-Japan Security Treaty at 50. Still a Grand Bargain? *Foreign Affairs*, March/April, <https://www.foreignaffairs.com/articles/japan/2010-03-01/united-states-japan-security-treaty-50> (skatīts 18.02.2018.)

Jaunā konstitūcija un stratēģiskā partnerība ar ASV ierobežoja Japānas ārpolitiku, atņemot iespējas nosūtīt miera uzturētājus uz konfliktu zonām²⁹³. Vienlaikus šī partnerība ļāva Japānai vairāk resursu veltīt ekonomiskajai attīstībai, tirdzniecībai un diplomātijai, kas dažu desmitgažu laikā to atgriezta valstu elitē. Tam pamatā bija Jošidas (*Yoshida*) doktrīna²⁹⁴ ar 3 uzstādījumiem: (1) aukstajā karā Japānai ir izdevīgāk pieslēties ASV; (2) nākotnes balstīšana uz stipru ekonomiku un starptautisko tirdzniecību; (3) Japānas piederība rietumiem (ASV, Lielbritānijai) nevis Āzijai.²⁹⁵ Veltot mazāk uzmanības ārējās drošības nodrošināšanai, Japāna varēja fokusētāk koncentrēties uz izaugsmi un tirdzniecību.

Kopš 1990. gadiem iepriekš paredzamā un stabilā starptautiskā sistēma strauji transformējās, drošības kompleksam reģionā ap Japānu iegūstot jaunas šķautnes. Japāņu diplomāts K.Togo (*Kazuhiko Togo*) argumentējis, ka Japānas ārpolitika aukstajā karā izslēdza no Meidzi atjaunošanas līdz 2. Pasaulē karam valdošos ģeopolitiskos pamatpostulātus (ietekmes veidošana Korejā, Ķīnā un ZA-Āzijā; sadarbība ar ASV). 1990. gados ģeopolitika atgriezās Japānas ārpolitikā, un valsts nacionālajās interesēs bija četri galvenie attiecību un ietekmes veidošanas vektori (prioritārā secībā): (1) ASV un Klusais okeāns; (2) ZA-Āzija (Dienvidkoreja, Ķīna, Krievija) un DA-Āzija; (3) Eiropa; (4) Tuvie Austrumi.²⁹⁶

Iestājoties “unipolārajam momentam”²⁹⁷, Japāna bija relatīvā drošībā, jo tās aizbildnis bija militāri un ekonomiski spēcīgākā valsts pasaulē. Tomēr tas nozīmēja arī ASV virzītās darba kārtības atbalstīšanu, ko Japāna jau 1991. gadā Līča kara laikā saprata, ka nav spējīga pilnvērtīgi nodrošināt. Par spīti 1,4 mljrd. ASV dolāru atbalstam ASV vadītajai koalīcijai pret Irāku, Japānas iesaiste bija par vēlu, par mazu un netika adekvāti novērtēta.²⁹⁸ Tas radīja “zaudējuma sajūtu” valstiskā līmenī²⁹⁹ un lika pārskatīt Japānas “čeku grāmatiņas

293 Tas mainījās vien 1992. gadā, kad Japāna pieņēma likumu, kas ļāva tās spēkiem piedalīties ANO starptautiskajās misijās. No 1992.-2010. gadam tā piedalījies misijās Kambodžā, KDR, Austrumtimorā, Mozambikā, Palestīnā un Ruandā. Tā nosūtījusi kuģus uz Indijas Okeānu, lai atbalstītu operāciju Afganistānā un piedalījies ar saviem spēkiem Irākā. Avots: Packard, G.R. (2010). *The United States-Japan Security Treaty at 50. Still a Grand Bargain? Foreign Affairs* (March/April)

294 Nosaukta par godu Japānas premjerministram Šigeru Jošidam (*Shigeru Yoshida*), kas bija pie varas no 1946.-1947. gadam un no 1948. - 1954. gadam jeb laikā, kad tika veidota Japānas pēckara konstitūcija, slēgts Sanfrancisko miera līgums un divpusējais drošības līgums ar ASV, kā arī lemts par valsts turpmāko attīstību.

295 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.48-49

296 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.77

297 Šo terminu 1990. gadā kā viens no pirmajiem lieto amerikāņu pētnieks Čārlzs Krautheimers, norādot, ka par spīti gaidām, ka pēc auksta kara veidosies multipolāra starptautiskā sistēma, varas centriem veidojoties arī Vācijā, Japānā un citviet, vienīgā valsts pasaulē, kas spēj izpildīt lielvaras kritērijus ir ASV. Krauthammer, C. (1990). *The Unipolar Moment. Foreign Affairs*, Vol.70, No.1 <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment> (skatīts 25.02.2018.)

298 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.77-78

299 *Ibid.*, p.411

diplomātiju” aiz bažām par ASV nostāju. Jau 1992. gadā Japāna pieņēma jaunu starptautiskās sadarbības mieram likumu, ļaujot personālam piedalīties ANO starptautiskajās miera uzturēšanas operācijās, un 1994. gadā premjerministrs Hosokava (*Hosokawa*) izveidoja Higuči (*Higuchi*) komisiju ar mērķi izstrādāt jaunu drošības un aizsardzības politiku. Komisijas izstrādātais ziņojums rekomendēja divus ārpolitikas pīlārus: (1) stabilu drošības sadarbību ar ASV; (2) ticamu Japānas aizsardzības spēju uzturēšanu, vienlaikus uzsverot daudzpusējās diplomātijas un starptautiskās iesaistes lomu.³⁰⁰ Pakāpeniska lielākas atbildības uzņemšanās par starptautisko drošības vidi kombinācijā ar elastīgāku pieeju konstitucionālajiem ierobežojumiem nodrošināja, ka tūkstošgades mijā Japānas premjerministrs Koizumi nosūtīja japāņu flotes kuģus, gaisa spēkus un karavīrus uz Indijas okeānu vien 2 mēnešus pēc 11. septembra teroraktiem un atbalstīja ASV vadīto starptautisko spēku koalīciju Irākā 2003. gada pavasarī.³⁰¹

Drošības kompleksu reģionā pēdējās desmitgadēs īpaši ietekmējusi arī Japānas attiecību dinamika ar abām Korejām, Ķīnu un Krieviju. Korejas pussala kopš 19.gs. beigām savstarpējā ģeogrāfiskā izvietojuma dēļ uzlūkota kā “duncis, kas pavērsts pret Japānu”, un tās iekarošanas (līdztekus Mandžūrijai) galvenais mērķis (līdztekus resursiem) bija ģeopolitiskā apdraudējuma mazināšana, ko varētu radīt stipra un vienota Koreja, Krievija vai Ķīna.³⁰² Lielākā Japānas militārā ekspansija kombinācijā ar pārāk lielu fokusēšanos uz attiecībām ar ASV³⁰³ ir noveduši pie vairākiem joprojām neatrisinātiem teritoriālajiem³⁰⁴ un vēstures³⁰⁵ strīdiem Japānas-Dienvidkorejas starpā, saglabājot abpusēju neuzticību divpusējās

300 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.78-79

301 *Ibid.*, p.85, 411

302 Japānas iekarojumi Korejā un Mandžūrijā un uzvaras pār Ķīnu un Krieviju īsā laika posmā uzreiz pēc Meidzi atjaunošanas palīdzēja pārvarēt 300 gadu izolāciju (feodālās un industriālās revolūcijas neskarta valsts) un nostādīt to līdztekus citām rietumu valstīm, izvirzot ambīciju Japānai kļūt par *fukoku kyohei* (bagāta un militāri stipra valsts). Avoti: Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.226; Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.6-9

303 Dovers norāda, ka mūsdienu teritoriālie strīdi ir cieši saistīti ar Sanfrancisko līgumu sistēmu, kuras noteikumus diktēja ASV, bet kuras izstrādē nepiedalījās valstis, ar kurām neatrisināto jautājumu Japānai ir visvairāk (Ķīna, Dienvidkoreja, PSRS). Neiekļaujot šīs valstis sarunu procesā, Japānai netika dota iespēja atvainoties un īstenot samierināšanas politiku. Avots: Dower, J.W. (2014). The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S.-Japan-China Relations. *The Asia-Pacific Journal*, Vol.12, Issue 8, No.2, pp.6

304 Abām valstīm ir pretenzijas uz Takešima (Japānas) - Tokdo (D-Korejas) salām Japānas jūrā. Avots: Dower, J.W. (2014). The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S.-Japan-China Relations. *The Asia-Pacific Journal*, Vol.12, Issue 8, No.2, pp.7

305 Starp problemātiskākajiem vēstures jautājumiem ir “komforta sieviešu” lieta (*ianfu* – japāņu val.). Japānas imperiālais režīms pirms 2. Pasaules kara un tā laikā piespieda Korejas, Ķīnas, Filipīnu un citu DA-Āzijas reģiona valstu jaunas sievietes sniegt seksuālus pakalpojumus Japānas militārajos bordeļos. Avots: Dower, J.W. (2014). The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S.-Japan-China Relations. *The Asia-Pacific Journal*, Vol.12, Issue 8, No.2, pp.12

attiecībās.³⁰⁶ Tomēr lielākos militārās drošības riskus kopš 1990. gadiem Japānai rada Korejas Tautas Demokrātiskā Republika (KTDR), kas kopš 1993.-1994. gada pieteikusi pretenzijas uz kodolbruņošanu. Vienlaikus tā pamudinājusi Japānu vēl vairāk tuvināties ASV un piedalīties starptautiskās miera uzturēšanas un glābšanas operācijās.³⁰⁷ Pēc ziņām par japāņu ģimeņu nolaupīšanu un aizvešanu uz KTDR (70. gados); KTDR veiktā *Taepodong* raķetes izmēģinājuma virs Japānas (1998. gadā); vairākkārtējiem Japānas teritoriālo ūdens robežu pārkāpumiem un dialoga pārrāvuma (2002. gadā) attiecības starp Japānu un KTDR ir turpinājušas pasliktināties. Vienlaikus KTDR ir stimulējusi Japānu iegādāties modernas gaisa aizsardzības sistēmas un uzsākt diskusijas par konstitūcijas pārskatīšanu (9. panta)³⁰⁸.

Militāri, ekonomiski un demogrāfiski lielākos drošības riskus Japānai rada Ķīna. Abu starpā ir strīds par Senkaku (Japānas) - Diaojutai (Ķīnas) salām Austrumķīnas jūrā. Japānai tās ir nozīmīgas, jo paplašina teritoriālos ūdeņus, kas potenciāli slēpj naftas un gāzes rezerves. Tas ir arī daļa no Rjūkju salu ķēdes, kas rada ģeogrāfisku barjeru potenciālajiem agresoriem. Ķīnai salu iegūšana nozīmētu stratēģiskas pozīcijas militārās varas projicēšanai tiešā Japānas, Taivānas, Filipīnu tuvumā³⁰⁹. Ekonomiski Ķīna no 1990.-2010. gadam ir strauji augusi un, izmantojot Japānas stagnāciju, atņēmusi tai otrās pasaules ekonomikas godu. Ņemot vērā abu valstu atkarību no izejvielu un dabas resursu importa, tās ir arī ekonomiskās sāncenses par ietekmi Austrumāzijā, Tuvajos Austrumos, Āfrikā un citviet. Militāri Ķīnai ir kodolieroči, pastāvīgi augoši aizsardzības izdevumi, kā arī lielākie bruņotie spēki pasaulē. Demogrāfiski Ķīnai ir 1,4 mljrd. iedzīvotāju, kamēr Japānas sabiedrība turpina sarukt³¹⁰.

No visiem kaimiņiem Krievija vēsturiski radījusi vismazākos riskus Japānai. Tomēr starp abām valstīm kopš 2. Pasaules kara beigām nav parakstīts miera līgums. Galvenais formālais iemesls tam ir teritoriālais strīds par Dienvidsahalīnu un Kuriļu salām, ko PSRS anektēja kara izskaņā, bet Japāna joprojām uzskata par daļu no savām teritorijām. Japānas objektīvās intereses un politiku iepretim citām reģiona un pasaules valstīm 1990. gados

306 Neuzticību Japānas-Dienvidkorejas starpā ilustrē fakts, ka vēl 2015. gadā Dienvidkoreja atteikusies no jebkādas militārās sadarbības ar Japānu. Valstis spēj savstarpēji apmainīties ar izlūkinformāciju par Ziemeļkoreju tikai ar Vašingtonas (ASV) starpniecību. Avots: Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.223

307 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.80

308 *Ibid.*, p.184-194

309 Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.230

310 Tiek prognozēts, ka Japānas iedzīvotāju skaits varētu nokrist līdz 100 milj. 21. gs. vidū un zem 50 milj. ap 2110. gadu. Avots: Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.230

ietekmēja arī Kobes zemestrīce³¹¹, terorakti Tokijas metro³¹² un Āzijas ekonomiskā krīze³¹³.

Noslēdzot nodaļu par Japānas objektīvajām interesēm, ir iespējams izdarīt vairākus secinājumus. Japāna ir lielākā no pētījumā apskatītajām valstīm pēc tās ekonomikas lieluma un iedzīvotāju skaita, kā arī tai ir unikāla vēsture, ģeogrāfija un salīdzinoši daudz sarežģītāka ģeopolitiskā telpa. To nosaka pilnīga paļaušanās ārējā drošībā uz ASV stratēģisko partnerību Japānas konstitucionālo ierobežojumu dēļ kombinācijā ar konfliktējošām interesēm ar Ķīnu, abām Korejām un Krieviju. Valsts ir atkarīga no brīvas, drošas un regulētas tirdzniecības plūsmas abos vēsturiski un ģeopolitiski nozīmīgajos virzienos – gan uz ASV, gan Austrumāziju. Vienlaikus laikā, kad savu izaugsmi piedzīvoja cilvēkdrošība 90. gadu vidū, Japānas ekonomika bija stagnējoša; stratēģiskā partnerība ar ASV nebija pašsaprotama; pašas iesaiste starptautisko globālo labumu radīšanā (piemēram, miera uzturēšana) bija minimāla konstitucionālo ierobežojumu dēļ un nebija savietojama ar ekonomikas nozīmi pasaulē; kā arī Ķīna, Dienvidkoreja un KTDR kļuva arvien ekonomiski un militāri spēcīgākas, bet vēsturisko strīdu samierināšanas trūkums ar tām neradīja apstākļus savstarpējai uzticībai reģionā. Japānas gadījumā vairāk nekā pārējās divās valstīs ir pamats uzskatīt, ka ģeopolitiskie parametri un vēsture sašaurināja instrumentu un izvēļu klāstu ārpolitikā, vienlaikus veicinot cilvēkdrošības pieņemšanu. Cilvēkdrošība varēja kompensēt “cietās varas” ārpolitikas instrumentu lietojumu, pierādot Japānas rūpes par globāliem labumiem un ceļot savu statusu ASV un Āzijas valstīs, saglabājot aizsardzības garantijas un veicinot pozitīvu gribu valstīs, kas vai nu bija cietušas no impērijas režīma 20. gs. sākumā vai kas kļuva par būtiskiem tirdzniecības partneriem gadsimta izskaņā.

311 Zemestrīcē dzīvību zaudēja 6,5 tūkst. cilvēku, kas bija postošākā katastrofa kopš 1923. gada Tokijas zemestrīces (140 tūkst. upuru). Japāņu raktnieks Murakami argumentējis, ka 1995. gads bijis nozīmīgāks japāņu politisko ideju un filozofijas attīstībā nekā 1990. gads, kad plīsa vairākas desmitgades augošās ekonomikas izaugsmes burbulis. 1995. gada janvārī Kobes zemestrīce iespaidoja Japānas vairākas desmitgades ilgstošos apsēstību ar kļūšanu par lielāko pasaules ekonomiku, pierādot, ka tās modernitāte un tehnoloģiskais pārākums par parējo pasauli nav pašsaprotami, bet valdības reakcija uz krīžu pārvarēšanu ir lēna un neefektīva. Avoti: Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.104-107; *Kobe earthquake*, <https://www.britannica.com/event/Kobe-earthquake-of-1995> (*Britannica* enciklopēdijas mājas lapa; skatīts 25.02.2018.)

312 Arī kulta grupas *Aum Shinrikyo* pastrādātie terorakti Tokijas metro 1995. gadā, ar sarīna gāzi saindējot 5,5 tūkst. cilvēku, pierādīja, ka ar Japānas ekonomiskā potenciāla audzēšanu un pārtikušu sabiedrību nepietiek, lai garantētu valsts un sabiedrības ilgstošu drošību un stabilitāti. Avots: Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.108-110

313 Āzijas finanšu krīze 1997. gadā un tās sekas reģionā saglabāja krīzes iespējamības un nedrošības klātbūtni jomās, kurā Japāna ilgstoši bija uzrādījusi labākus izaugsmes rādītājus nekā citas valstis. Krīze arī radīja izdevīgus apstākļus, kuros Japāna varēja uzņemties atbildību par palīdzības sniegšanu reģiona partneriem.

3.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Japānas ārpolitikas dokumentos

Japānas gadījumā analīzei izmantotas 21 Ārlietu ministrijas ikgadējās zilās grāmatas (*diplomatic bluebook*) no 1996. gada (ziņojums par 1995. gadu) līdz 2016. gadam (par 2015. gadu)³¹⁴, kā arī divi ilgtermiņa plānošanas dokumenti, kas stratēģiski nosaka Japānas ārvalstu palīdzības sadalījumu, tai skaitā attiecībā uz cilvēkdrošību: 2003. gada Japānas Ārvalstu attīstības palīdzības harta³¹⁵ un 2015. gada Japānas Attīstības sadarbības harta³¹⁶.

Politiski šo dokumentu pastāvēšanas un radīšanas laikā Japāņu vadījušas 12 dažādas valdības un premjerministri, valdībām mainoties vidēji reizi 1-2 gados³¹⁷. Savukārt Ārlietu ministri mainījušies 19 reizes,³¹⁸ no kuriem visi no 1995.-2009. gadam un no 2012.-2016. gadam bijuši no Liberāli demokrātiskās partijas (LDP), bet no 2009.-2012. gadam pārstāvējuši Japānas Demokrātisko partiju (DPJ). LDP ir Japānas lielākā politiskā partija, kas kopš izveidošanas 1955. gadā pastāvīgi veidojusi Japānas valdību. Vienīgie divi izņēmumi, kad partija ir atradusies opozīcijā, bijuši no 1993.-1994. gadam un no 2009.-2012. gadam.³¹⁹

Japānas diplomātiskajās zilajās grāmatās no 1996.-1998. gadam (par 1995.-1997. kalendāro gadu) cilvēkdrošība neparādās vispār. Pirmo reizi jēdziens lietots 1999. gada zilajā grāmatā, kad ticis pieminēts 12 reizes, bet pēcāk tas parādās pilnīgi visos īstermiņa un ilgtermiņa ārpolitikas dokumentos. Visvairāk cilvēkdrošības vārda lietojums atrodams 2003.-2005. gadā, kad tas lietots attiecīgi 41, 72 un 52 reizes. Arī 2000., 2001., 2002., 2006., un 2015.-2016. gadu ziņojums cilvēkdrošība lietota samērā bieži (20-35 reizes). Ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentos cilvēkdrošība 2 reizes minēta 2003. gada Japānas Oficiālās attīstības palīdzības hartā un 4 reizes 2015. gada Japānas Attīstības sadarbības hartā.

314 Visi ziņojumi ir pieejami tulkoti no japāņu valodas uz angļu valodu Japānas Ārlietu ministrijas mājas lapā pilnā apjomā. Izņēmums ir ziņojumi no 2007.-2014. gadam, kuriem ir pieejams tikai kopsavilkums.

315 Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau)

316 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan

317 Japānas valdības premjerministri šajā periodā bija: Tomiči Murajama (Japānas Sociālistu partija (JSP), 1994.-1996.g.); Rjūtaro Hašimoto (LDP, 1996.-1998.g.); Keizo Obučī (LDP, 1998.-2000.g.); Joširo Mori (LDP, 2000.-2001.g.); Juničiro Koizumi (LDP, 2001.-2006.g.); Šinzo Abe (LDP, 2006.-2007.g.); Jasuo Fukuda (LDP, 2007.-2008.g.); Taro Aso (LDP, 2008.-2009.g.); Jukio Hatojama (DPJ, 2009.-2010.g.); Naoto Kans (DPJ, 2010.-2011.g.); Jošihiko Noda (DPJ, 2011.-2012.g.); Šinzo Abe (LDP, kopš 2012.g.).

318 Japānas ārlietu ministri šajā periodā bijuši: Johei Kono (Liberāli demokrātiskā partija (LDP), 1994.-1996.g.); Jukihiko Ikeda (LDP, 1996.-1997.g.); Keizo Obučī (LDP, 1997.-1998.g.); Masahiko Komura (LDP, 1998.-1999.g.); Johei Kono (LDP, 1999.-2001.g.); Makiko Tanaka (LDP, 2001.-2002.g.); Juničiro Koizumi (LDP, 2002.g.); Joriko Kavaguči (LDP, 2002.-2004.g.); Nobutaka Mačimura (LDP, 2004.-2005.g.); Taro Aso (LDP, 2005.-2007.g.); Nobutaka Mačimura (LDP, 2007.g.); Masahiko Komura (LDP, 2007.-2008.g.); Hirofumi Nakasone (LDP, 2008.-2009.g.); Katsuja Okada (Japānas Demokrātiskā partija (DPJ), 2009.-2010.g.); Seidži Mahara (DPJ, 2010.-2011.g.); Jukio Edano (DPJ, 2011.g.); Takeaki Macumuto (DPJ, 2011.g.); Koičiro Genba (DPJ, 2011.-2012.g.); Fumio Kišida (LDP, 2012.-2017.g.).

319 Christensen, R. (2018). *Liberal-Democratic Party of Japan* (Encyclopaedia Britannica online), <https://www.britannica.com/topic/Liberal-Democratic-Party-of-Japan> (skatīts 20.10.2018.)

3.2.1. Cilvēkdrošības definējumi

Pirmo definīciju cilvēkdrošībai Japānai sniedza premjerministrs Keizo Obuči 1998. gada decembrī Āzijas valstu konferencē “Intelektuālais dialogs Āzijas nākotnes veidošanai”, un uz to atsaucas arī 1999. gada diplomātiskajā zilajā grāmatā:

“Cilvēkdrošība visaptveroši aptver visus apdraudējumus, kas apdraud cilvēka izdzīvošanu, ikdienas dzīvi un cieņu – piemēram, vides degradācija, cilvēktiesību pārkāpumi, pārrobežu organizētā noziedzība, narkotikas, bēgļi, nabadzība, kājnieku mīnas, un infekciju slimības kā AIDS – kā arī stiprina centienus pret tiem vērsties”.³²⁰

Turpmākajos gados Japānas ārpolitikas veidotāji ir cieši pieturējušies pie šī uzstādījuma.

Jauninājumi ir bijuši atsevišķu nianšu papildinājumi, piemēram, argumentējot 2000. gada ziņojumā, ka Japānas mērķis ar cilvēkdrošību ir sasniegt “cilvēku brīvību un potenciālu”.³²¹ Sākot ar 2001. gadu akcentēts fakts, ka neviena valsts pasaulē nav spējīga tikt ar cilvēkdrošības izaicinājumiem galā viena, un ir nepieciešama pēc iespējas ciešāka starptautisko organizāciju un struktūru sadarbība, lai tos kopīgi risinātu.³²² 2002. gada ziņojumā cilvēkdrošība ir “koncepts, kas fokusējas uz cilvēku centrētu centienu pastiprināšanu, lai aizsargātu individu dzīvības, dzīves apstākļus, cieņu un realizētu katrā individuā mītošo potenciālu”, un politikas mērķis ir radīt sabiedrību, kurā katra cilvēka potenciāla attīstīšana būtu iespējama.³²³ Arī 2003. gada ziņojums turpina akcentēt individu potenciāla realizēšanu, norādot, ka “Cilvēkdrošības koncepts paredz sasniegt individu potenciālu, aizsargājot tos no draudiem”.³²⁴

Jauninājums 2003. gadā ir atsaukšanās uz Cilvēkdrošības komisijas rekomendāciju ieviešanu attiecībā uz cilvēkdrošības konceptuālo attīstību. Japāna pieņem, ka cilvēkdrošība nozīmē “kopienas veidošanu”, konceptuāli apvienojot “cilvēku attīstības” un “nāciju būvniecības” idejas. Japānas ārpolitikas veidotāju redzējumā tas nozīmē nodrošināt individu aizsardzību “no augšas” (valsts līmenī) un veicināt iespējošanu (*empowerment*) “no apakšas” (sabiedrības līmenī). Vienlaikus ziņojuma veidotāji pauž atziņu, ka šāds uzstādījums ir identisks Japānas īstenotajai attīstības palīdzībai citām valstīm.³²⁵ Tādējādi Japāna konceptuāli

320 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

321 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

322 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

323 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.88, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

324 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.171, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

325 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

savieno arī cilvēkdrošības politiku ar attīstības palīdzību (sadarbību). Tas izpaužas arī faktā, ka 2003. gadā Japāna atjauno savu attīstības palīdzības politiku un jaunajā ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentā atsaucas uz cilvēkdrošību kā vienu no pieciem pamatprincipiem, ar to saprotot fokusēšanos uz indivīdu.³²⁶

Savukārt 2004. un 2005. gada diplomātiskās gadagrāmatas iezīmē, ka cilvēkdrošības koncepta pieņemšana, fokusējoties uz indivīdu līmeni, nenozīmē atteikšanos no valsts līmeņa drošības un aizsardzības politikas. Dokumentos atrodamas atsauces uz ideju, ka cilvēkdrošība tiek uzverta kā papildinājums valsts atbildības sfērām, skaidrojot, ka cilvēkdrošība nozīmē:

“Papildus nacionālajai aizsardzībai fokusēties uz ikkatru personu, izskaužot draudus cilvēkiem ar valstu, starptautisko organizāciju, NVO un pilsoniskās sabiedrības sadarbību un panākot indivīdu un sabiedrību spēju stiprināšanu, kas ļautu cilvēkiem realizēt pašpietiekamu dzīvi”.³²⁷

Tāpat ir atrodami argumenti, ka starptautiskā sistēma mainās no tādas, kas balstīta uz valstu attiecībām, uz struktūru, kas balstīta uz cilvēku attiecībām, kas pārvar valstiskās robežas. Tādēļ līdztekus valsts aizsardzībai ar starptautiskās sadarbības palīdzību ir jāfokusējas uz indivīdu un sabiedrības spēju nodrošināt sev pašpietiekamus dzīves apstākļus.³²⁸

Periodā no 2006.-2011. gadam ārpolitikas zilajās grāmatās nav atrodamas cilvēkdrošības definīcijas. Savukārt visi dokumenti no 2012.-2016. gadam turpina iepriekšējo periodu uzstādījumu un atsaucas uz cilvēkdrošību kā “indivīdu aizsardzību un iespējošanu”³²⁹. 2012. gada ziņojumā pausta atziņa, ka cilvēkdrošības pamata ideja ir stiprināt indivīdu spējas risināt pašiem savas problēmas un veicināt sociālo attīstību, kas ļauj realizēt cilvēkiem savu augstāko iespējamo potenciālu. Šīs idejas pamatā ir princips, ka aktieri, kas iesaistās citu nāciju būvniecībā un attīstībā, paši iegūst no šādas rīcības.³³⁰ 2014. gada ziņojums arī papildus iepriekš minētajam akcentē, ka cilvēkdrošība veicina visu indivīdu individuālo pašpaļāvību, ļauj realizēt vēl nesasniegto potenciāla daļu, kā arī veicina kopienu ilgspējīgu attīstību. Arī šajā gadījumā primārie līdzekļi mērķa sasniegšanai ir indivīdu aizsardzība un spēju

326 Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau). p.2

327 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.184, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

328 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.181, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

329 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.9; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.27; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.3; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.5; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.12

330 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.9

attīstīšana.³³¹ 2015. gada ikgadējā diplomātijas ziņojumā norādīts, ka cilvēkdrošība ir “koncepts, kas ievēro indivīdu tiesības dzīvot laimē un cieņā ar aizsardzības un iespējošanas (*empowerment*) palīdzību”.³³² Arī šajā gadā pārskatītais ilgtermiņa attīstības sadarbības politikas dokuments izmanto praktiski identisku cilvēkdrošības definējumu: “Cilvēkdrošība ir koncepts, kas sasniedz indivīdu tiesības dzīvot laimīgi un cieņā, brīviem no bailēm un vajadzībām ar aizsargāšanas un iespējošanas (*empowerment*) palīdzību”.³³³

Būtiskākie trīs secinājumi par cilvēkdrošības definējumiem pēc 23 dokumentu analīzes par 21 gadu (1996.-2016. g.) ir: pirmkārt, Japānas pieeja cilvēkdrošības konceptam bijusi salīdzinoši nemainīga visā aplūkotajā periodā, izceļot jēdziena attiecinājumu uz visiem indivīdiem pasaulē, kam ir tiesības uz cieņpilnu dzīvi, kas sasniedzama ar attīstības un drošības izaicinājumu izskaušanu. Otrkārt, īpašais elements, kas Japānu atšķir no pārējām valstīm, ir uzsvars uz indivīdu potenciāla realizēšanu, kas sasniedzams ar valsts un sabiedrības mijiedarbību. Valstij ir loma nodrošināt indivīdu aizsardzību, kā arī parūpēties, ka indivīdu līmenī ir iespējams attīstīt spējas, kas ļautu sasniegt visu potenciālu. Treškārt, Japāna tiešā veidā sasaista cilvēkdrošību ar ārpolitiku (netiek akcentēts, ka Japāna cilvēkdrošību īstenotu iekšpolitikā) un konkrēti ar attīstības palīdzības un sadarbības politiku.

3.2.2. Draudi cilvēkdrošībai

1999. gada zilajā grāmatā, kad cilvēkdrošības minēta pirmo reizi, apdraudējumi raksturoti kā globālie jautājumi: vides iznīcība, pārobežu organizētā noziedzība, narkotikas un infekciju slimības. Draudi tiek radīti ne tikai cilvēku izdzīvošanai, bet arī dzīves apstākļiem un cieņai.³³⁴ Nākamā gada ziņojumā pie jau iepriekš minētajiem izaicinājumiem cilvēkdrošībai pievienoti arī plaši definēti “draudi cilvēku dzīvībai, dzīves apstākļiem un cieņai”, tai skaitā nabadzība, bēgļi un kājnieku mīnas.³³⁵

Visos turpmākajos gados jaunajā tūkstošgadē šie draudu veidi ir atkārtoti cilvēkdrošības kontekstā ikgadējos ārpolitikas ziņojumos, akcentējot, ka tie ir globāli, ar tiem nav spējīga tikt galā neviena valsts pati saviem spēkiem, kā arī tie ir uzskatāmi par globalizācijas negatīvajām blakusparādībām. Tādējādi īpaši bieži Japānas ārpolitikas

331 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.3

332 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.221

333 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan. p.4, <https://www.mofa.go.jp/files/000067701.pdf> (skatīts: 20.10.2018.)

334 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

335 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

dokumentos atrodami tādi draudi cilvēkdrošībai kā:

- terorisms (2001.-2003.; 2012.-2013.; 2015. g.);
- vides degradācija, klimata pārmaiņu radītie riski (2001.-2003.; 2012.-2016.g.);
- bīstamas infekciju slimības (HIV/AIDS), epidēmijas un globālie veselības jautājumi (2001.-2003.; 2012.-2016. g.);
- bēgļu jautājumi (2001.-2004.; 2012.-2013.; 2015.-2016. g.);
- konflikti (2002.-2003.; 2012.-2013.; 2015.-2016. g.);
- nabadzība (2001.-2002.; 2012.-2014. g.);
- pēkšņa ekonomiskā lejupslīde un krīze (2003.; 2012.-2013.; 2015.-2016. g.).

Kopš 2005. gada cilvēkdrošība ir tiešā veidā sasaistīta arī ar dabas katastrofām un humanitārajām krīzēm (2005., 2012.-2015. g.). Atsevišķi draudu veidi cilvēkdrošībai ziņojumos minēti periodiski. Piemēram, laikā no 2001.-2003. gadam bieži atzīmēta: organizētā starptautiskā noziedzība; narkotikas; kājnieku mīnas (mīnas ir iekļautas arī 2005. gada pārskatā). Turpmākajos gados šie izaicinājumi Japānas ārpolitikas dokumentos vairs netiek atspoguļoti cilvēkdrošības kontekstā, un to vietu ieņem citi draudi: sociālās nevienlīdzības palielināšanās (2013. g.) un cilvēku tirdzniecība (2015.-2016. g.).³³⁶

3.2.3. Cilvēkdrošības rāmējumi

Japānas ārpolitikas dokumenti ir saturiski ievērojami garāki par Kanādas un Norvēģijas dokumentiem un runām, aptverot plašāku jautājumu loku. Viens no veidiem, kā izprast cilvēkdrošības lomu tās ārpolitikā, ir analizēt strukturāli, kurās nodaļās un kontekstā ar kādiem notikumiem, aktieriem un reģioniem koncepts visbiežāk ir lietots. Šajā ziņā ir novērojama cilvēkdrošības rāmējuma maiņa laika gaitā, kur sākotnēji tā tikusi lietota samērā šauri Japānas attiecību ar Āzijas valstīm kontekstā, bet vēlāk ieguvusi citus rāmējumus. Piemēram, 1999. gada ziņojumā norādīts, ka 1998. gada nogalē premjerministrs Obuči

³³⁶ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.88, 134, 138; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183, 191; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.157, 184; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.181; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.36; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.4, 26; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3, 10, 27, 34; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.245, 248; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.222-223, 230

iezīmējis Āzijas attīstību 21. gadsimtā, kas balstās uz cilvēkdrošības konceptu, ar to saprotot stabilitātes atjaunošanu Āzijas un Klusā okeāna reģionā pēc Āzijas ekonomiskās krīzes, attiecību strukturēšanu ar ASEAN valstīm un attīstības palīdzības sniegšanu Dienvidaustrumāzijas valstīm. Sekundāri šajā gadā cilvēkdrošība lietota ziņojumā saistībā ar ANO un globālo pārvaldību.³³⁷ 2000. gada ziņojumā cilvēkdrošībai atvēlēta vieta globālo jautājumu sadaļā, tai skaitā ANO kontekstā, bet jēdziens netiek saistīts vairs tikai ar Āziju, kā arī nav vēl izveidota saikne ar dabas katastrofām³³⁸. Gadu vēlāk cilvēkdrošībai ir jau atsevišķa nodaļa ikgadējā ziņojumā, kā arī pieminēts pirmo reizi, ka ar koncepta palīdzību Ārlietu ministrijai ir izdevies palielināt budžetu.³³⁹ Arī turpmākajos gados cilvēkdrošībai ir sava atsevišķa nodaļa ikgadējā pārskatā, kas novietota globālo jautājumu sadaļā, kā arī tā ir rāmēta ANO kontekstā.³⁴⁰ 2004. gada ziņojumā līdztekus koncepta lietojumam globālo jautājumu un ANO veltītajās nodaļās cilvēkdrošību iekļauj arī nodaļās par attīstības palīdzību un Āfriku.³⁴¹ 2005. gadā cilvēkdrošība lietota papildu iepriekšējām sadaļām arī attīstības palīdzības politikas kontekstā un saistībā ar palīdzību dabas katastrofās cietušajiem, un 2006. gadā tā ir rāmēta arī humānās palīdzības kontekstā.³⁴² Periodā no 2007.-2014. gadam cilvēkdrošībai nav atsevišķas nodaļas ikgadējo pārskatu kopsavilkumos. Laikā no 2010.-2016. gadam cilvēkdrošība lietota kontekstā ar globālajiem izaicinājumiem un pārvaldību, tai skaitā ANO Tūkstošgades attīstības mērķu sasniegšanu un jaunās attīstības darba kārtības formulēšanu.³⁴³ Var secināt, lai laika gaitā no divpusējā vai reģionāla jautājuma cilvēkdrošība kļuva par Japānas ārpolitikas horizontālu prioritāti un tēmu, kas vienlaikus visbiežāk iekļauta attīstības

337 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

338 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

339 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

340 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

341 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

342 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.202; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan. p.193, 199

343 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.21; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.36; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9, 27; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.17-18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.13

palīdzības un ANO jautājumiem veltītajās nodaļās.

Analizējot dažādus biežāk izmantotos cilvēkdrošības rāmējumus, visbiežāk Japānas ārpolitikas dokumentos cilvēkdrošība rāmēta kā *miera, stabilitātes un attīstības veicināšana* bez citu motīvu minēšanas, kā vien šo mērķu sasniegšana ārvalstīs (visbiežāk minētas Āzijas un Āfrikas valstis). Jau minēts, ka pirmais ziņojums, kas iekļāva atsauci uz cilvēkdrošību, to lietoja kontekstā ar Āzijas valstu sociālās stabilitātes atjaunošanu un miera un stabilitātes veicināšanu Āzijas un Klusā okeāna reģionā.³⁴⁴ 2000.-2006. gada ziņojumos minēts, ka no cilvēkdrošības perspektīvas (vai ar cilvēkdrošības veicināšanu kā motivāciju) Japāna sniedz humāno palīdzību bēgļiem ar UNHCR, WFP un ICRC starpniecību, kā arī iesaistās humanitāro krīžu risināšanā ar finansiālu atbalstu.³⁴⁵ 2001. gada ziņojumā Japāna sevi pozicionē kā valsti, kas vēlas “padarīt jauno gadsimtu par uz cilvēku centrētu gadsimtu”.³⁴⁶ Līdzīgas, humanitārā motivācijā balstītas un globālas idejas atrodamas arī citos gados, piemēram, 2002. gadā: mērķis ir kopīgi radīt sabiedrību, kurā visi indivīdi var realizēt savu potenciālu, tādēļ 21. gadsimts ir cilvēkdrošības gadsimts; 2003. gadā: cilvēkdrošība līdztekus atbrūošanai un miera uzturēšanas operācijām palīdz veicināt starptautiskās sabiedrības stabilitāti, drošību un pārticību, kas ir arī Japānas interesēs. No cilvēkdrošības perspektīvas jārisina globālie vides jautājumi; 2006. gadā: īsteno cilvēkdrošību ar attīstības palīdzību, lai izveidotu sabiedrību, kurā visi indivīdi var dzīvot cieņpilnos apstākļos; 2015. gadā (Japānas attīstības sadarbības hartā): cilvēkdrošība ir viena no pamata filozofijām attīstības sadarbībā, un Japāna fokusējas uz vistrauslākajiem sabiedrības indivīdiem (bērniem, sievietēm, cilvēkiem ar kustību traucējumiem, vecākiem cilvēkiem, bēgļiem, etniskajām minoritātēm un pamatiedzīvotājiem), nodrošinot to aizsardzību un spēju attīstību.³⁴⁷

344 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

345 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.103-104; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.140; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.157; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.195; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.193, 199

346 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

347 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.88-89; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.126; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.15; Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.4, <https://www.mofa.go.jp/files/000067701.pdf> (skatīts: 20.10.2018.)

Otrs salīdzinoši bieži lietotais rāmējums, kādā cilvēkdrošība lietota ārpolitikas dokumentos, ir *Japānas līderība un atbildības uzņemšanās*. Jau 2000. gada ikgadējā pārskatā Japāna sevi asociē ar “diskusijas vadītāja” lomu attiecībā uz cilvēkdrošību starptautiskajā sabiedrībā, jo valsts izmanto koncepta principus ārpolitikā un attīstības palīdzībā.³⁴⁸ Šis uzstādījums tiek atkārtots 2001. gadā, to pamatojot ar Japānas finansiālajiem un intelektuālajiem ieguldījumiem, veidojot Cilvēkdrošības komisiju un Cilvēkdrošības trasta fondu.³⁴⁹ Arī 2002. gadā tiek akcentēts, ka Japāna demonstrē līderību cilvēkdrošības veicināšanā gan finansiāli, an intelektuāli, īpaši akcentējot faktu, ka tās izveidotais trasta fonds ir kļuvis par lielāko visā ANO sistēmā.³⁵⁰ 2003. gada ziņojumā norādīts, ka Japāna būs tā valsts, kas pasaulē uzņemsies vadību Cilvēkdrošības komisijas izstrādāto astoņu rekomendāciju veicināšanā, pati rādot piemēru citiem, jo ir iekļāvusi cilvēkdrošību savā attīstības palīdzībā, savstarpēji integrējot ar sniegtās humānās palīdzības mērķiem.³⁵¹ Turpmākajos gados Japānas līderības faktors tiek izcelts mazāk un nedaudz citādākā rāmējumā. Piemēram, attiecībā uz jaunā globālās attīstības ietvara mērķu īstenošanu akcentēts, ka Japāna fokusēsies tieši uz tām jomām, kurās tai ir unikāla un padziļināta ekspertīze un kas rāmējamas cilvēkdrošības kategorijās: katastrofu risku mazināšanu; globālās veselības un izglītības pieejamības veicināšanu un sieviešu iespējošanu.³⁵² Vienlaikus atrodamas dokumentos arī atsauces uz līderības sasaistīšanu ar citu valstu uzticības uzlabošanu Japānai kā ieguvumu no šādas rīcības.³⁵³

Trešais rāmējums ir cilvēkdrošības lietošana kontekstā ar *starptautiskajām normām, to veidošanu, izplatību un pieņemšanu*. Piemēram, 1999. gada ziņojumā uzskaitīts, ka 21. gs. mērķus ārpolitikā var sasniegt ar cilvēkdrošības palīdzību, kas nozīmē arī starptautiskās sabiedrības koordināciju un kopīgu noteikumu veidošanu.³⁵⁴ 2000. gadā ziņojums akcentē, ka starptautiskajā sabiedrībā jau veidojas lielāka izpratne par kopīgu rīcību pret globālajiem

348 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

349 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

350 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.89

351 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.185

352 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.34; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.17-18, 248; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.222-223

353 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.26

354 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

izaicinājumiem, kā arī novērojams fokuss uz indivīda cieņas, brīvības, demokrātijas un cilvēktiesību veicināšanu, tādējādi liekot noprast par cilvēkdrošības kā normas veidošanos un pieņemšanu³⁵⁵. 2003. gada ziņojumā savukārt paustas Japānas ārpolitikas veidotāju gaidas, ka starptautiskā sabiedrība ieviesīs Cilvēkdrošības komisijas sagatavotā gala ziņojuma rekomendācijas dzīvē.³⁵⁶ Šādā veidā izpaužas motīvs, ka rekomendācijas, kuru izstrādē Japāna spēlējusi centrālo lomu, varētu kļūt par starptautiskām normām. Fakts, ka cilvēkdrošības kā normas pieņemšana starptautiskajā sabiedrībā ir būtiska Japānai, izpaužas jau nākamā gada ziņojumā, kurā pausta atziņa, ka koncepts īsā laikā jau ir ticis pieņemts. Tāpat šajā dokumentā ļoti detalizēti uzskaitīti sanāksmju formāti ar citām valstīm, kuru noslēguma deklarācijās aizvadītā gada laikā iekļautas atsauces uz cilvēkdrošību.³⁵⁷ Par Japānas motīvu veidot cilvēkdrošību par starptautisku normu liecina arī atsauce 2006. gada ikgadējā diplomātijas gadagrāmatā uz faktu, ka 2005. gadā cilvēkdrošība pirmo reizi minēta ANO dokumentā, kas ļaus to nākotnē apspriest arī ANO Ģenerālajā Asamblejā.³⁵⁸

Savukārt 2013.-2016. gadu zilajās grāmatās ir atrodama Japānas vēlme pēc cilvēkdrošības kā fundamentālas filozofijas iekļaušanas jaunajā ANO attīstības darba kārtībā pēc 2015. gada³⁵⁹. Japāna uzskatījusi, ka jaunajā attīstības ietvarā jāfokusējas uz cilvēkdrošības jomām, kurās tai ir būtiska pieredze un tā spēj sniegt pienesumu, piemēram, globālie veselības, klimata pārmaiņu un katastrofu risku mazināšanas jautājumi.³⁶⁰ Tādējādi Japāna centās veidot nosacījumus un normas, kuros Japānas darbības jau iekļautos. Spriežot pēc 2015.-2016. gada ziņojumiem Japāna savus mērķus ir sasniegusi. Piemēram, 2015. gadā ziņojumā norādīts, ka Japāna ir aktīvi strādājusi, lai cilvēkdrošības princips, kas paredz fokusēšanos uz draudiem indivīdu līmenī, tiktu konsolidēts starptautiskajā sabiedrībā. Vienlaikus pausta atziņa, ka jaunā globālā attīstības darba kārtība iekļauj cilvēku-centrisku skatījumu.³⁶¹ Arī 2016. gada ziņojumā norādīts, ka Japāna joprojām virza starptautiskajā darba kārtībā cilvēkdrošību, lai parūpētos par sociāli vistrauslākajiem sabiedrības indivīdiem, kā arī norādot veidu, kādā plāno sasniegt jaunus globālās attīstības mērķus: “Japānas ieviesīs jauno

355 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

356 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.185

357 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9

358 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183

359 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9

360 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.34

361 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.5, 256-257

(ANO) globālās attīstības darba kārtību, fokusējoties uz veselības aprūpi un izglītību, dzimuma līdztiesību un katastrofu risku mazināšanu, balstoties uz cilvēkdrošības jēdzienu”.³⁶²

Viens no rāmējumiem ir arī *potenciālo partneru meklēšana pasaulē*, veicinot ar cilvēkdrošības palīdzību arī savstarpējās divpusējās attiecības. Šajā kontekstā Japāna primāri identificējusi tikai Kanādu (nevis Norvēģiju vai Cilvēkdrošības tīkla valstis) kā savu partneri. Jaunās Tūkstošgades mijā Japānas 1999. un 2000. gadu diplomātijas gadagrāmatās Kanāda identificēta kā potenciālais sadarbības partneris, kas sācis fokusēties ārpolitikā uz cilvēkdrošību un miera veidošanu³⁶³. Vienlaikus jau 2001. gada ziņojumā Kanāda minēta kā valsts, kas īsteno “pati savas cilvēkdrošības programmas”³⁶⁴, un no 2002.-2004. gada ziņojumos tā vairs netiek pieminēta, tādējādi norādot netieši uz potenciālu uzskatu nesakrītību abu valstu starpā par cilvēkdrošību. 2005. gada ziņojumā Kanāda atkal ir pieminēta, jo Japāna ir piedalījies kā īpašais viesis Cilvēkdrošības tīkla (CT) valstu sanāksmē 2004. gada jūnijā Mali, kur saņēmusi no Kanādas premjerministra aicinājumu izpētīt iespējamo koordināciju cilvēkdrošībā³⁶⁵. 2006. gada ziņojumā savukārt akcentēts, ka Japāna atkal piedalījies īpašā viesā statusā CT ministru sanāksmē Otavā (Kanādā) un saskata šī formāta valstis kā potenciālos sadarbības partnerus Cilvēkdrošības trasta fonda projektu īstenošanā.³⁶⁶ Periodā no 2007.-2015. gadam Kanāda vai citi potenciāli sadarbības partneri netiek uzskaitīti, bet 2016. gada ziņojumā pausta cerība, ka ar Džastina Trudo stāšanās premjerministra amatā būtu iespējams Kanādai atgādināt par tās 90. gadu politiku miera uzturēšanā, kājnieku mīnu aizlieguma kampaņā un cilvēkdrošības veicināšanā.³⁶⁷

3.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Japānas ārpolitikas dokumentos

Japānas ārpolitikas dokumenti apjoma ziņā starp trijām valstīm ir vislielākie, tādēļ arī ir likumsakarīgi, ka tajos iespējams atrast visvairāk katra veida ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvu rāmējumus. Visbiežāk Japānas ārlietu dokumentos lietoti pašu “drošības un

362 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.12-13

363 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

364 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

365 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183

366 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183

367 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.94

labklājības stiprināšanas” un “humanitārisma un altruisma” rāmējumi, kas konstatēti visos 23 dokumentos. “Valsts tēla un statusa” rāmējums sastopams 21 dokumentos, no kuriem 1 ir ilgtermiņa plānošanas dokuments. “Ietekmes un varas vairošanas” motīva rāmējums tika fiksēts 18 dokumentos, tai skaitā 1 attīstības sadarbības ilgtermiņa plānošanas dokumentā.

3.3.1. Pašu drošības un labklājības rāmējums

Japānas ārpolitikas dokumentos var novērot “pašu drošības un labklājības” rāmējuma lietojumu ar trīs metodēm. Pirmkārt, lai aprakstītu tiešos labumus, kas saistīti ar jaunu tirgu rašanos, importa un drošības labumiem. Otrkārt, tie ir “apgaismotā savtīguma” globālie starptautiskie labumi, ko Japāna iegūst piedaloties starptautisku humanitāru krīžu risināšanā. Trešā metode ir saistīta ar drošības un labklājības labumiem, ko Japāna iegūst no starptautiskās darba kārtības ietekmēšanas un veidošanas, piedaloties humanitāro krīžu risināšanā ar humāno un attīstības palīdzību.

Pirmais apakšrāmējums, kas saistīts ar tiešu drošības un materiālu ekonomisko labumu gūšanu Japānai, ir izmantots salīdzinoši bieži. Piemēram, 1996. gada zilajā grāmatā palīdzība KTDR (Ziemeļkorejai) sniegta, lai normalizētu divpusējās attiecības un veidotu drošību Korejas pussalā un reģionā.³⁶⁸ Līdzīgs rāmējums sniegtajai palīdzībai KTDR un Ķīnai lietots 2001.-2002. gadā.³⁶⁹ Savukārt 2004. gadā izmantots rāmējums humānajai palīdzībai Austrumtimorai, kas sniegta, jo šī valsts ir svarīga visas Āzijas stabilitātei.³⁷⁰

Japānas drošības veicināšana kā motīvs izmantots, rāmējot Japānas palīdzību un aizsardzības spēku nosūtīšanu uz Irāku, argumentējot, ka tādējādi tiek stiprināta divpusējā aliance ar ASV. Tai skaitā 2005. gadā atzīmēts, ka ASV valsts sekretārs Kolins Pauels un nacionālās drošības padomniece Kondolīza Raisa augstu novērtējuši Japānas iesaisti Irākā.³⁷¹

Vairākās zilajās grāmatās (1997.-1998., 2004.-2005., 2014.-2015. gados) ir atsauces uz humānās palīdzības sniegšanu Irākai, Palestīnai un Tuvajiem Austrumiem, jo Japāna ir atkarīga no naftas produktu importa, kas šajā reģionā sastāda 80% no visa nepieciešamā ievestā apjoma. Vienlaikus šo rāmējumu var iekļaut “apgaismotās savtības” kategorijā, ņemot vērā atsauces uz stabilitāti Tuvajos Austrumos kā visas starptautiskās sabiedrības interesi.³⁷²

368 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

369 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

370 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

371 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.5, 63

372 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs

Arī 2004. gada zilajā grāmatā un 2015. gada ilgtermiņa Japānas attīstības sadarbības politikas hartā arī ODA rāmēta kontekstā ar stabilitātes un draudzīgu attiecību veidošanu ar palīdzības saņēmējvalstīm, ņemot vērā Japānas atkarību no enerģētikas resursu importa.³⁷³

Līdzīgā kontekstā rāmēta Japānas kā otrā lielākā donora (aiz ASV) palīdzības sniegšana Latīņamerikas un Karību jūras salu valstīm 2000., 2002. gadā, norādot uz šī reģiona potenciālu naftas un pārtikas produktu importa jomā. Šajā reģionā Japānas dokumentos rodamas atsauces arī uz reģiona valstu kapacitāšu celšanu, lai tās spētu izturēt dabas katastrofu satricinājumus.³⁷⁴ Atsauce uz palīdzību Latīņamerikai kontekstā ar savstarpējām ekonomiskajām attiecībām minēta arī 2009. gadā.³⁷⁵

2006. gada zilajā grāmatā skaidrots, ka Japāna ODA sadalījumā prioretizē Āziju, jo reģionam ir vislielākā potenciālā ietekme uz pašas Japānas drošību un labklājību, un tas attiecas arī uz ASEAN valstu atbalstīšanu katastrofu risku mazināšanā.³⁷⁶ Savukārt, piemēram, 2015. gada zilajā grāmatā argumentēts, ka Japāna ir otrs lielākais ODA palīdzības sniedzējs Vjetnamai un lielākais šīs valsts ārvalstu investors, ko vada apziņa, ka Vjetnama atrodas ģeopolitiski nozīmīgā vietā pie Dienvidķīnas jūras ceļiem.³⁷⁷ Īpašais Japānas fokuss palīdzības piešķiršanā Āzijas un Klusā okeāna reģionam kontekstā ar rīcības ietekmi uz Japānas drošību un labklājību lietots arī 2008., 2010. gadu ikgadējās zilajās grāmatās un 2003. un 2015. gada ODA politikas plānošanas dokumentos.³⁷⁸

Savukārt 2007. gada ziņojumā izmantots rāmējums ar skaidrojumu, ka palīdzības

of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.106; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.24; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.251

373 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.8

374 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan;

375 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10

376 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.195

377 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.65-66

378 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.4; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.7; Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau), p.4

Āfrikai (ODA) viens no mērķiem ir ilgtermiņa attiecību veidošana no derīgo izrakteņu ieguves un tirdzniecības perspektīvas.³⁷⁹ 2014. gadā palīdzība Āfrikai rāmēta ne tikai no eksporta un tirdzniecības perspektīvas (var atdzīvināt Japānas stagnējošo ekonomiku), bet ar nabadzības, nevienlīdzības, konfliktu un terorisma risināšanu šajā kontinentā Japāna cer iegūt starptautiskās sabiedrības uzticību, respektu un palielināt ietekmi starptautiskajā sabiedrībā. Šajā kontekstā premjerministrs Šinzo Abe ir aicinājis “izvēlēties Japānu kā (Āfrikas) patieso partneri, skaidrojot Japānas palīdzības un investīciju priekšrocības”.³⁸⁰

Līdztekus palīdzības sniegšanai ziņojumos var atrast rāmējumus arī tās apturēšanu vai nesniegšanai. 1999. gadā Japāna skaidro, ka aptur jebkāda veida palīdzību Pakistānai un Indijai saistībā ar to veiktajiem kodolieroču izmēģinājumiem, jo tas apdraudēja reģiona drošību un vērsās pret Japānas veidoto atbrūņošanās režīmu (normām).³⁸¹

Otru apakšrāmējumu - globālo drošības labumu radīšana no “apgaismotā savtīguma” perspektīvas - ziņojumos visbiežāk var novērot attiecībā uz humānās palīdzības sniegšanu bēgļiem (1996.-1997., 2002.-2004., 2006. gadā).³⁸² 2001. gadā šis rāmējums lietots palīdzībai bijušajai Dienvidslāvijai un iesaistei TAMP, tos pasniedzot kā starptautiskās kopienas kopīgo jautājumu.³⁸³ Tāpat “apgaismotā savtīgumā” rāmējums lietots attiecībā uz iesaisti SARS epidēmijas kā drauda visai starptautiskajai kopienai mazināšanai (2004. gadā); Āfrikas pārnacionālo draudu (terorisms, infekciju slimības, vides degradācija) risināšanu (2006. gadā); cīņu ar terorismu un palīdzības sniegšanu ārvalstu spēju celšanai (2008. gadā); starptautisku katastrofu risku mazināšanu (2011.-2012. gadā); drošības un pašpietiekamības spēju veicināšanu Afganistānā (2015. gadā).³⁸⁴

Sākot ar jaunās tūkstošgades otro desmitgadi Japānas ārpolitikas dokumentos

379 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *Diplomatic Bluebook 2007 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.7

380 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.25

381 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

382 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.193

383 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

384 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.120; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.21; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.17; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.30-31; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.148

novērojama drošības politikas un ārvalstu palīdzības sasaistīšana. Piemēram, 2009. gada zilās grāmatas priekšvārdā ārlietu ministrs H. Nakasone nepārprotami argumentē, ka “Japānas ārpolitika ir mērķēta uz Japānas nacionālo interešu sasniegšanu, Japānas drošību un labklājību, tai skaitā iedzīvotāju dzīvību un īpašumu aizsardzību”.³⁸⁵ Līdzīgi 2011. gadā ārlietu ministrs T. Macumoto norādījis, ka: “Starptautiskās sabiedrības miers un stabilitāte ir būtiski Japānas labklājībai nākotnē (..) Aktīvas diplomātijas attīstīšana ir pilnībā balstīta uz pilsoņu drošību”.³⁸⁶ Tādu pašu rāmējumu Japānas ārpolitikai nākamajā gadā sniedz ministrs K. Gamba, argumentējot, ka īsteno uz rezultātiem orientētu diplomātiju, kas maksimāli sasniedz nacionālās intereses, kas iekļauj risku mazināšanu un labklājības veicināšanu Āzijas un Klusā okeāna reģionā.³⁸⁷ Savukārt 2014. gada zilajā grāmatā izmantots rāmējums, ka Japānas drošību un labklājību jāvairo ne tikai uzlabojot reģionālo, bet arī globālo drošības vidi (tas ir viens no trim jaunās Nacionālās drošības stratēģijas mērķiem). Tādēļ Japāna iesaistās globālo jautājumu risināšanā, un humānās palīdzības sniegšana ir viens no instrumentiem.³⁸⁸ Arī 2015. gada jaunā Japānas ODA hartā skaidrots, ka tā ņem pilnībā vērā jauno Nacionālās drošības stratēģiju, tādējādi norādot uz abu politiku ciešo sasaisti.³⁸⁹

“Apgaismotās savtības” rāmējums bieži lietots attiecībā arī uz Japānas ārvalstu attīstības palīdzību (ODA), tai skaitā ar mērķi stiprināt citu valstu dažāda veida katastrofu pārvarēšanas spējas. Piemēram, jau 1996. gada zilajā grāmatā minēts, ka ņemot vērā savstarpējo atkarību pasaulē, Japāna ar ODA veidos mieru un labklājību attīstības valstīs, kas tādējādi kalpos arī Japānas interesēm.³⁹⁰ Tāpat līdztekus humanitārisma motīvam rūpes par globālo starptautisko sabiedrību kā rāmējums ODA sniegšanai attīstības valstīm lietots 2001. gadā.³⁹¹ 2005. gada ziņojuma ODA rāmējums ļauj spriest, ka katastrofu palīdzība tiek sniegta no attīstības līdzekļu budžeta kopš 2004. gada decembra Klusā okeāna cunami. Vienlaikus skaidrots, ka ar ODA palīdzību Japāna atbalsta valstis, kas cieš no katastrofām un nabadzībās,

385 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

386 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

387 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

388 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.29-30

389 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.1

390 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

391 Piemēram, 2001. gada grāmatā argumentēts, ka: “ODA ir ārkārtīgi svarīgs līdzeklis valsts diplomātijas īstenošanā. Aktīva atsaukšanās uz attīstības valstu un pārējās starptautiskās sabiedrības augstajām gaidām rada Japānas starptautiskās ticamības pamatu, uzlabo Japānas starptautisko klātbūtni un bāsi un palīdz aizstāvēt nacionālās intereses.” Avots: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

tādējādi veidojot mieru un attīstību starptautiskajā sabiedrībā, no kā iegūst pašas Japānas drošība un labklājība.³⁹² Attīstības palīdzība kā globālais publiskais labums, no kura līdztekus starptautiskajai sabiedrībai iegūst pati Japāna, rāmēta arī 2006., 2009., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016. gada zilajās grāmatās, kā arī 2003. gada un 2015. gada ilgtermiņa ODA politikas plānošanas dokumentos.³⁹³

Trešais apakšrāmējums lietots galvenokārt humānās palīdzības sniegšanas kontekstā ar Japānas pienesumu globālās darba kārtības veidošanā tādā veidā, kas ir labvēlīgs pašas drošībai un ekonomikai. Piemēram, 1997. gada Japānas diplomātiskajā zilajā grāmatā argumentēts, ka reģionālo konfliktu atrisināšana ir vienlīdz valsts interešu un humanitārs jautājums, kas saistīts ar Japānas ieguldījumu jaunās starptautiskās darba kārtības veidošanā. Šajā gadā arī attīstības palīdzība (ODA) tikusi skatīta vienlaikus no humanitārisma un valsts interešu perspektīvas, izmantojot rāmējumu, ka valsts labklājība ir atkarīga no pārējās pasaules stabilitātes un labklājības.³⁹⁴ Rāmējums, ka ārvalstu palīdzība ļauj Japānai veidot sev labvēlīgu starptautisko sistēmu pēc aukstā kara izmantots arī attiecībā uz bijušajām Dienvidslāvijas valstīm 1998. gadā.³⁹⁵ Savukārt 2001. gada zilajā grāmatā argumentēts, ka Japāna ir atteikusies no tiesībām kļūt par militāru lielvaru, bet ODA ļauj tai piedalīties starptautiskās sabiedrības iniciatīvās un tādējādi sasniegt savas nacionālās intereses.³⁹⁶

3.3.2. Humanitārisma un altruisma rāmējums

Japānas gadījumā “humanitārisma un altruisma” rāmējumam ārpolitikas dokumentos ir iespējams izšķirt niansētas 3 apakšrāmējumu kategorijas: (1) humanitārisms, ko motivē

392 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.197, 204

393 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.14-15; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.26; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.22; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.11; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9-10, 33; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.251; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.153; Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau), p.1; Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.2

394 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

395 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

396 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

atbildīgums, kas izriet no adekvātas starptautiskās sabiedrības locekļa lomas pildīšanas (atbildīguma un pienākuma apakšrāmējums); (2) humanitārisms un altruisms, kas paredz sniegt palīdzību visvājākajiem starptautiskās sabiedrības locekļiem kā motivācija *per se* (humanitāro rūpju apakšrāmējums); (3) “apgaismotā savtīguma” apakšrāmējums (*enlightened self-interest*)³⁹⁷, kas paredz palīdzību starptautiskajai sabiedrībai, no kā izriet labums arī Japānas drošībai, labklājībai un interesēm. Šis apakšrāmējums ir uz robežas starp “humanitārisma un altruisma” un “drošības un labklājības” rāmējumiem, tādēļ ārpolitikas gadagrāmatu fragmenti analīzes gaitā bieži iekļauti vienlaikus abu rāmējumu kategorijās.

a) atbildīguma un pienākuma uzņemšanās apakšrāmējums

“Atbildīguma un pienākuma” motīva apakšrāmējumi lietoti biežāk ārvalstu palīdzības (t.sk. humānās palīdzības) sniegšanai Āfrikai, Afganistānai, kā arī dabas katastrofu skartajām valstīm citviet pasaulē. Visbiežāk šis rāmējums lietots palīdzībai Āfrikai visā analīzes periodā. Piemēram, jau 1996. gada zilajā grāmatā izmantots arguments, ka Japāna palīdz Āfrikai ar humāno palīdzību, jo ir “atbildīga starptautiskās sistēmas locekle”.³⁹⁸ Ar līdzīgu kontekstu un rāmējumu palīdzība šī kontinenta valstīm motivēta 2000., 2003. un 2006. gadā. 2003. gadā tas papildināts ar niansi, ka Japānai jāveic šis uzdevums, jo starptautiskajā sabiedrībā ir iestājies “palīdzības nogurums”.³⁹⁹ Ar līdzīgu rāmējumu, argumentējot, ka Japāna solidāri realizē savu pienākumu pret starptautisko sabiedrību atbilstoši savam statusam, pamatota palīdzība arī Kosovai 2000. gadā, Pakistānai 2002. gadā, Irākai 2006. gadā, Afganistānai 2008. gadā un Sīrijai 2015. gadā.⁴⁰⁰ Periodā no 2012. gada, kas sakrīt ar gadu pēc tam, kad pati Japāna cieta

397 “Apgaismotā savtīguma” idejas viens no pirmajiem attīstītājiem ir franču diplomāts un vēsturnieks Aleksis de Tokvils (*Alexis de Tocqueville*), 1835. gada darbā “Demokrātija Amerikā” argumentējot, ka 19.gs.

Amerikas sabiedrībā (atšķirībā no Eiropas) indivīdi sevi apzinās vairāk kā daļu no sabiedrības un valsts, tādējādi esot gatavi ziedot savu laiku, darbu un personīgo labumu kopējā sabiedrības labuma vārdā. Avots: Nolla, E. (Ed.) (2010). *Democracy in America: Historical-Critical Edition of De la Démocratie en Amérique (E-book)*. Indianapolis: Liberty Fund, Vol.3, p.132-135, http://files.libertyfund.org/pll/pdf/Tocqueville_1532-03_EN_EBk_v7.0.pdf (skatīts 24.10.2018.)

398 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

399 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.120 <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2006/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

400 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.105, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2006/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.8, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2008/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of

no 2011. gada marta zemestrīces, cunami un kodolreaktora katastrofām, pienākuma un atbildības rāmējums izmantots attiecībā uz palīdzību dabas katastrofās cietušajiem un izturēspējas veicināšanā pret to riskiem, ņemot vērā, ka valsts unikālo pieredzi un ekspertīzi.⁴⁰¹

b) humanitārisma un rūpju par cilvēces vājāko locekļu stiprināšanu apakšrāmējums

Humanitārisma un altruistisku rūpju par citu tautu nākotni rāmējums izmantots visbiežāk un attiecināts uz visdažādāko ģeogrāfisko reģionu valstīm un palīdzības jomām. To var skaidrot ar faktu, ka pie šī apakšrāmējuma pieskaitāmi visi gadījumi, kad ziņojumos sniegtā palīdzība ir pieminēta vispārīgi, neminot konkrētu motivāciju vai iemeslu, kādēļ tā sniegta. Piemēram, 1996. gada zilajā grāmatā šis rāmējums attiecas uz humāno palīdzību KTDR pēc plūdiem un pauž gatavību palīdzēt Ķīnai, neskatoties uz šo valstu veiktajiem kodolizmēģinājumiem un kopumā sarežģītajām attiecībām.⁴⁰² 1997. gada ziņojumā ar šo rāmējumu apzīmēts fakts, ka ārlietu ministrs iesniedzis valdībā pieprasījumu atbalstīt Japānas spēju sniegt humāno palīdzību arī konfliktu skartām valstīm, kam nav noslēgts pamiers.⁴⁰³ 1998. gada zilajā grāmatā izmantots arguments, ka Japāna atbalsta kājnietu mīnu aizliegumu, jo tas ir humanitārs jautājums un barjera mieram, stabilitātei, atjaunošanai. Tāpat šajā ziņojumā pamatota ārkārtas humānās palīdzības sniegšana UNICEF ar pasaules bērnu tiesību aizsardzības veicināšanu.⁴⁰⁴ Tāpat humanitārisma rāmējums izmantots, lai paskaidrotu, ka Palestīnai jāpalīdz tikai tādēļ, lai uzlabotu humāno stāvokli (2003.-2004. g.)⁴⁰⁵; ka Japānas novērotāji pārbaudījuši palīdzības nonākšanu KTDR un ka jāturpina atbalsts Ķīnai vides problēmu un nabadzības mazināšanas jomā (2005. g.)⁴⁰⁶; ka Āfrikai jāpalīdz jomās, kur tas ir

Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.22, https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html (skatīts: 20.10.2018.)

401 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2012/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18, https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.13, https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000157.html (skatīts: 20.10.2018.)

402 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html> (pēdējo reizi skatīts: 20.10.2018.)

403 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html> (pēdējo reizi skatīts: 20.10.2018.)

404 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1998/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

405 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

406 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.37

visvairāk nepieciešams (2006.g.)⁴⁰⁷

Periodā no 1999.-2016. gadam bieži šis apakšrāmējums izmantots, aprakstot ārvalstu palīdzības sniegšanu dabas katastrofās cietušajām valstīm. Piemēram, 1999. gada ziņojumā minēts, ka 1998. gadā ārkārtas palīdzības granti sniegti Karību jūras salu valstīm, jo tās visvairāk cietušas no vētras “Džordžs”, un Japāna pirmo reizi nosūtījusi bruņotos spēkus palīdzības katastrofu seku likvidācijai uz ārvalstīm – uz Hondurasu – jo tieši tur bijuši lielākie postījumi. Vienlaikus Japāna palīdzējusi Āzijas finanšu krīzē cietušajās valstīs pašiem sociāli trauslākajiem indivīdiem ar pārtiku un finansējumu.⁴⁰⁸ 2000. gadā akcentēta palīdzība pēc katastrofas Taivānai, balstoties uz tās vajadzībām, kā arī skaidrots, ja Japāna sniedz palīdzību pēc katastrofām, pamatojoties uz konkrētās valsts vai starptautiskās organizācijas pieprasījumu, grantu, materiālu veidā vai nosūtot īpašu katastrofu ekspertu komandu (*Japan Disaster Relief Team*). Humanitārisma rāmējums šī gada ziņojumā parādās arī apsvērumā, ka Japāna aptur ārvalstu palīdzību Indijai un Pakistānai pēc to veiktajiem kodolizmēģinājumiem, bet ārkārtas humānā palīdzība saglabāta kā izņēmums.⁴⁰⁹ No citiem gadījumiem ziņojumos, kad katastrofas rāmētas izteikti humanitārisma kategorijā, uzsverot saņemošo valstu ciešanu mazināšanu un vajadzību apmierināšanu kā vienīgo vai galveno motīvu, var minēt: iesaisti pārtikas palīdzības programmās (2002. g.); palīdzību Indijas okeāna zemestrīcē un cunami cietušajām valstīm (2005. g.); palīdzību bērniem pēc katastrofām ar īpašu fokusu uz Dienvidaustrumāziju un Āfriku nabadzības kontekstā (2006. g.).⁴¹⁰

Tāpat šajā rāmējumā iekļaujas konceptuāli uzstādījumi par katastrofu palīdzību ilgtermiņa plānošanas dokumentos. Piemēram, 2003. gada ODA hartā izmantots rāmējums, ka katastrofu gadījumos attīstības sadarbības līdzekļi no cilvēkdrošības perspektīvas tiks izmantoti cietušo valstu indivīdu spēju veidošanai, kā arī Japāna iesaistīties starptautisko normu veidošanā katastrofu risku mazināšanā.⁴¹¹ Savukārt 2015. gada attīstības sadarbības hartā rāmējums izpaužas palīdzības pamatošanā ar humanitārismu un nepieciešamību pārvarēt nabadzības barjeru saņēmējvalstīs, lai iedarbinātu to spēju pašām attīstīties. Tāpat būtisks ir apsvērums, ka Japāna paziņo, ka visa veida palīdzība, ieskaitot miera un pārvaldības

407 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.122

408 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

409 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (pēdējo reizi skatīts: 20.10.2018.)

410 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.15; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.192, 197

411 Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau), p.2, 4

veicināšanu, humāno palīdzību un cilvēktiesību veicināšanu ir saprotami kā attīstības sadarbība (kas var arī tikt finansēti nepieciešamības gadījumā no ODA līdzekļiem).⁴¹²

Humanitārisma rāmējums izpaužas arī motīvā sniegt palīdzību maksimāli ātri un efektīvi pēc katastrofām, iesaistot NVO (kas savukārt nenodrošina tik lielu redzamību Japānai kā donora valstij). Pēc tam, kad NVO iesaiste minēta 2001. gada ziņojumā, skaidrojot īpašas sadarbības platformas izveidi 1999. gadā, arguments par to iesaisti, pamatojoties ar ātrumu, efektivitāti un labāk piemērotiem risinājumiem attīstības valstu vajadzībām, bieži izmantots arī turpmākajos gados.⁴¹³ Vairākos ikgadējos ārpolitikas ziņojums katastrofu palīdzība attiecīgi ir rāmēta kā priekšnoteikums attīstības veicināšanai attīstības valstīs, pasvītrotot faktu, ka Japāna šo politikas virzienu skata kā integrētu daļu no plašāka pasākumu kopuma (piemēram, lietots termins “konsolidētais miers”, kas apvieno humāno palīdzību, attīstības sadarbību, cilvēktiesību un miera veicināšanu, kā arī palīdzību katastrofās).⁴¹⁴

c) “apgaismotās savtības” apakšrāmējums

“Apgaismoto savtīgumu” izmanto attiecībā uz palīdzības sniegšanu Afganistānai⁴¹⁵, Irākai un Tuvo Austrumu valstīm, ko var saistīt ar faktu, ka bieži ziņojumus atklāti norādīts uz Japānas lielo atkarību no energoresursu importa no šī reģiona. Piemēram, 1997. gada zilajā grāmatā akcentēts, ka reģionālo konfliktu atrisināšana ir saistīta ar ieguldījumu jaunās starptautiskās kārtības veidošanā, un palīdzība Tuvajiem Austrumiem jāsniedz, jo no turienes nāk 80% Japānas importēto energoresursu un reģiona stabilitāte ir svarīga visai starptautiskajai sabiedrībai.⁴¹⁶ Vienlaikus “apgaismotās savtības” motīva rāmējums izmantots

412 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*.

Tokyo: Government of Japan, p.1, 5

413 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.235; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.29; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.32

414 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.183, 188; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.16; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.12, 17, 245, 257; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3

415 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

416 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

arī “bijušajām Dienvidslāvijas valstīm” no 1996.-1997. gadam, palīdzību skaidrojot ar ieguldījumu jaunā globālā miera un stabilitātes ietvara veidošanā pēc aukstā kara.⁴¹⁷ Savukārt 2015. gada zilajā grāmatā humānā palīdzība Ukrainai rāmēta “apgaismotā savtīguma” rāmējumā, uzsverot no vienas puses humanitāros apstākļus (bēgļi, skolu un slimnīcu iznīcināšana, valsts ekonomikas “iztukšošanās”), bet no otras rāmējot krīzi kā visas starptautiskās sabiedrības atbildības jautājumu.⁴¹⁸

Otrs “apgaismotās savtības” rāmējumu izmantošanas konteksts saistās ar Japānas palīdzības bēgļiem sniegšanas pamatojumu 1997.-1998. gada un 2001.-2004. gadu ziņojumos, kuros argumentēts, ka bēgļiem jāpalīdz no cilvēkdrosības perspektīvas, kas nozīmē šo problēmu skatīt ne tikai kā humanitāru, bet arī kā globālās drošības izacinājumu.⁴¹⁹ “Apgaismotā savtība” izpaužas apstākļi, ka tobrīd ANO Bēgļu aģentūru (UNHCR) vadīja japāniete Sadako Ogata, kas pēcāk bija arī Cilvēkdrosības komisijas viena no vadītājām.

“Apgaismotās savtības” rāmējumu periodā no 2009.-2016. gadam Japāna lietojusi arī attiecībā uz klimata pārmaiņu un vides jautājumu risināšanu attīstības valstīs, uzsverot, ka šāda rīcība sniedz ieguvumus visai planētai.⁴²⁰

Ceturtais bieži lietotais šī apakšrāmējuma konteksts ir palīdzības sniegšana, kas vērsta uz Tūkstošgades attīstības mērķu (TAM) sasniegšanu, ņemot vērā, ka tie kalpo kopējam starptautiskās sabiedrības labumam. Šis rāmējums īpaši aktualizējas ziņojumos sākot no 2010. gada, kad akcentēts Japānas atbalsts starptautiskajai sabiedrībai, veicinot indivīdu aizsardzību, veselības aprūpi un pieeju izglītībai, lai kopīgi sasniegtu TAM. 2010. gadā šajā kontekstā īpaši minēta palīdzība Āfrikai, Afganistānai un Pakistānai, lai veicinātu to attīstību.⁴²¹

417 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html> (skatīts: 20.10.2018.); Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html> (skatīts: 20.10.2018.)

418 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.126, https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html (skatīts: 20.10.2018.)

419 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

420 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.2, 11; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3-4; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.22; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.4-5; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.27; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.12; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3

421 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of

Ieguldījums starptautiskās sabiedrības piekļuves veicināšanai veselības pakalpojumiem un izglītībai TAM un jaunās globālās attīstības darba kārtības kontekstā minēts arī 2011., 2015., 2016. gadā. Piemēram, 2015. gadā izcelts Japānas fokuss uz ieguldījumu Ebolas pasludināšanu par starptautisku draudu un palīdzība attīstības valstīm, lai sasniegtu mērķi nodrošināt visai planētai piekļuvi medicīnas aprūpei.⁴²²

Piektais konteksts, kurā šis motivācijas rāmējums akcentēts ir attīstības palīdzības sniegšana, lai stabilizētu vājās un sairstošās valstis, kā arī veicinātu to spēju pašām par sevi parūpēties, tādējādi veidojot stabilāku starptautisko sistēmu. Piemēram, 1997. gada ārpolitikas zilajā grāmatā norādīts, ka Japānas ODA vienlaikus balstās uz humanitārismu un apziņu, ka tas ir vērtīgākais valsts pienesums starptautiskajai sabiedrībai, no kuras stabilitātes ir atkarīga Japānas labklājība.⁴²³ Savukārt 2001. gada ziņojumā izmantots arguments, ka jāsniedz pārtikas humāno palīdzību, jo tas ir īpaši svarīgi Japānai, kas pati ir atkarīga no pārtikas importa.⁴²⁴ 2008. gada ziņojumā palīdzība attīstības valstīm pamatota ar globalizācijas negatīvo seko mazināšanu⁴²⁵, savukārt 2011. gadā paskaidrots, ka Japāna ir pārskatījusi ODA, kas ņem vērā vairāk pasaules kopējās intereses, tai skaitā pašas Japānas.⁴²⁶ 2015. gadā izmantots rāmējums, kas skaidro Japānas attīstības palīdzības sniegšanu kā integrētu ar humāno palīdzību un balstītu uz “tālāk maksāšanas” principu Japānas sabiedrībā.⁴²⁷

Sestais konteksts ir dabas katastrofu risku un globālo veselības jautājumu risināšana. Ziņojumi no 2012.-2016. gadam īpaši akcentē faktu, ka katastrofas ir globāls jautājums, ko var atrisināt tikai starptautiskā sabiedrība kopīgi, ka tas ir globalizācijas radīts drauds visai sabiedrībai, ka palīdzība šajā jomā ir skatāma no cilvēkdrošības perspektīvas, ar to saprotot netiešu labumu gūšanu pašiem sev no stabilākas starptautiskās sistēmas. Tāpat izmantots arguments, ka nestiprinot attīstības valstis pret katastrofām, pārējās ODA aktivitātes un nāciju

Foreign Affairs of Japan, p.18

422 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.21; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.171, 258-259; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.5

423 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

424 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

425 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.27

426 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.8

427 Ar “tālāku maksāšanu” (*pay it forward*) tiek saprasts princips, ka par saņemtu palīdzību netiek atmaksāts palīdzības devējam, bet tālāk trešajai personai, tādējādi no šīm savstarpējām saiknēm iegūstot visai sabiedrībai kā vienotam kopumam. Avots: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.255

būvniecība nav efektīvi (tātad pašas Japānas ODA politika nestrādā).⁴²⁸ Jāatzīmē, ka Japānas ārvalstu palīdzība katastrofās cietušajiem vai preventīvu pasākumu īstenošana izturētspējas stiprināšanai tiek rāmēti “apgaismotā savtīguma” kategorijās arī 2003. un 2015. gada ilgtermiņa attīstības sadarbības politikas prioritāšu dokumentos, argumentējot, ka tā ir visas cilvēces un starptautiskās sabiedrības kopīga problēma. Tātad, šo jautājumu risinot, no stiprākas un stabilākas starptautiskās kopienas iegūst arī pati Japāna.⁴²⁹

3.3.3. Valsts tēla un statusa rāmējums

Šim rāmējumam Japānas gadījumā ir jānošķir atsevišķi “tēla” un “statusa” apakšrāmējumi, no kuriem katrs izmantots gan lai aprakstītu palīdzības sniegšanas motīvu *pirms* reālās rīcības, gan lai pozitīvi akcentētu ieguvumus tēla un statusa veicināšanā *pēc* palīdzēšanas kādai valstij katastrofu jomā ar humāno vai attīstības palīdzību.

“Statusa” rāmējums visbiežāk lietots, lai paskaidrotu, ka ar ārvalstu humānās un attīstības palīdzības (t.sk. ODA) sniegšanu Japāna vairo savu statusu iepretim ASV, “lielā astotnieka” (G-8) valstīm un uzņemas savam ekonomikas izmēram un statusam atbilstošu lomu starptautiskajā sabiedrībā. Jau 1996. gada zilajā grāmatā izmantots rāmējums ar norādi, ka, apvienojot un kombinējot tādus ārpolitikas instrumentus kā humānā palīdzība, finanšu palīdzība un dalība miera uzturēšanā, Japānai jāmeklē iespējas “spēlēt pozitīvāku lomu” starptautiskajā sabiedrībā. Vienlaikus ziņojumā argumentēts, ka šī uzdevuma veikšanai “ir ārkārtīgi svarīgi veicināt akurātu un līdzsvarotu Japānas tēlu ārvalstīs”.⁴³⁰ Kā konkrēts piemērs “atbilstošas lomas spēlēšanai” starptautiskajā sabiedrībā 1997.-1998. gadu zilajās grāmatās minēta palīdzība KTDR pēc plūdiem ar ārkārtas pārtikas un humāno palīdzību.⁴³¹

Otrs veids, kādā novērojams statusa rāmējums Japānas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvu analīzē, ir saistībā ar savu konstitucionālo ierobežojumu samērošanu iepretim valsts

428 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.21, 26; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3, 33, Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.257; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3, 13

429 Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau), p.1, 4; Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet Decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.7

430 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

431 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

ekonomikas izmēram un atbildībai starptautiskajā sabiedrībā. 1999. gada ziņojumā statusa rāmējums izpaužas piezīmē par aizsardzības spēku nosūtīšanu katastrofas seku risināšanai Hondurasā, demonstrējot starptautiskajai sabiedrībai jaunu Japānas palīdzības ekspertīzi un spēju.⁴³² 2002. gadā zilajā grāmatā lieto argumentu, ka, ņemot vērā valsts statusu, Japāna ir sapratusi, ka jānosūta ne vien finanšu, bet arī personāla resursi uz krīžu skartajām vietām.⁴³³ 2003. gada ziņojumā konstatēts, ka 10 gadus pēc likuma pieņemšanas, kas ļauj Japānai piedalīties ANO miera uzturēšanas un starptautisko humanitāro krīžu risināšanas operācijās, Japānas personāla dalība saņēmusi augstu starptautiskās sabiedrības atzinību.⁴³⁴ Tāpat atsevišķos ziņojumos izcelts fakts, ka Japānas humānā palīdzība Irākai saņēmusi augstu ASV novērtējumu, par ko tiek pozitīvi atgādināts amatpersonu divpusējās diplomātisko tikšanās reizēs.⁴³⁵ Tādējādi ir pamats runāts par statusa ieguvumiem attiecībā ar ASV, kas tiek izmantots arī, lai rāmētu humāno palīdzību. 2004. gadā arī atšķirībā no iepriekšējiem gadiem izcelts fakts, ka ārvalstu prese pozitīvi novērtējusi Japānas palīdzību Irākai, kas ar savu aizsardzības spēku nosūtīšanu spējusi iziet ārpus līdz tam praktizētās “čeku grāmatiņas diplomātijas” robežām.⁴³⁶ Līdzīgi 2005. gadā minēts, ka spēku iesaiste Irākā demonstrē Japānas spēju attaisnot uz to liktās starptautiskās sabiedrības cerības.⁴³⁷

Savukārt 2008. gada zilajā grāmatā Japānas attīstības palīdzība rāmēta kontekstā ar globālo finanšu krīzi, argumentējot, ka tā turpina palīdzēt par spīti ekonomiskajiem sarežģījumiem, lai atbildīgi pildītu G-8 dalībvalsts saistības.⁴³⁸ 2009. gadā statusa rāmējums parādās jau pirmajos ārlietu ministra H. Nakasones vārdos gadagrāmatas ievadā: “Es uzskatu, ka mūsu ārpolitikai jācenšas aizstāvēt nācijas godu un prestižu un jāpanāk, ka pilsoņi ir lepni par nāciju”.⁴³⁹ Izejot no šāda uzstādījuma, praktiski visu ārpolitikas instrumentu lietojumu, tai skaitā humāno un attīstības palīdzību, var uzskatīt kā virzītu prestiža un statusa veicināšanas

432 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

433 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

434 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

435 Piemēram, 2004. gada ziņojumā skaidrots, ka ASV prezidents Džordžs Bušs augstu novērtējis Japānas humāno palīdzību Irākai un Japānas likumdošanas izmaiņas, kas ļauj piedalīties starptautiskās humanitārās operācijās. Avots: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.69

436 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

437 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.5

438 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9

439 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

mērķa sasniegšanai. Arī 2014. gada ziņojumā izcelts, ka jāsniedz vairāk un stratēģiskāk attīstības palīdzību, jo ir nepieciešams veicināt Japānas kā proaktīva miera veicinātāja tēlu. Vienlaikus šī gada ziņojumā tas tiek pamatots ar Japānas statusu, jo atlabstot valsts ekonomikai, paaugstinās starptautiskās sabiedrības gaidas par Japānas iesaisti.⁴⁴⁰ 2015. gada zilās grāmatas ievadā ārlietu ministrs F. Kišida iekļauj uzstādījumu par Japānas pozicionēšanu pasaulē kā “mieru mīlošu nāciju”, un konkrētus statusa rāmējumus iespējams novērot arī citviet ziņojumā. Piemēram, norādīts, ka kamēr citas valstis tikai paziņoja par savu iespējamo iesaisti Eholas risināšanā, Japānai bijis svarīgi īstenot palīdzību pēc iespējas redzamākā veidā. Savukārt Japānas ieguldījums Āfrikā cīņā ar nabadzību, infekciju slimībām un terorismu palīdzēs iegūt Japānai starptautiskās sabiedrības uzticību.⁴⁴¹ Šis uzstādījums sakrīt ar šajā pašā gadā publicēto Japānas jauno Attīstības sadarbības hartu, kas paredz, ka Japāna izrādīs līderību cīņā ar starptautiskajiem humanitārajiem izaicinājumiem, jo uz valsti liktas lielas cerības un liela uzmanība jāpiešķir starptautiskās sabiedrības uzticības konsolidācijai.⁴⁴²

“Tēla” rāmējums biežāk izmantots, lai rāmētu pozitīvos Japānas sasniegumus ārvalstu palīdzības sniegšanā pēc tam, kad tie jau ir notikuši un saņemošā valsts vai starptautiskā sabiedrība izteikusi atzinību un pateicību. Piemēram, 1997. gada zilajā grāmatā izmantots rāmējums, kas skaidro, ka Japāna iesaistījās ANO ar ievērojamu finanšu palīdzību, atbalstīja miera uzturēšanas politiku, sniedza humāno palīdzību un risināja atbrūošanās jautājumus, un valsts ievēlēšana astoto reizi par ANO Drošības padomes locekli (nepastāvīgo) pierāda starptautiskās sabiedrības pozitīvo attieksmi pret Japānu.⁴⁴³ 1999. gadā izmantots tēla rāmējums ar argumentāciju, ka Japānas aizsardzības spēku nosūtīšana uz Hondurasu saņēma tās valdības un tautas augstu atzinību un respektu.⁴⁴⁴ 2000. gadā norādīts, ka Japānas palīdzības fakts Taivānai plaši izcelts šīs valsts sabiedrībā, saņemot daudz pateicību no tās tautas un varas iestādēm. Līdzīgas uzslavas par palīdzību pēc katastrofas Japāna saņēmusi no Turcijas.⁴⁴⁵ Rāmējums par humānās un katastrofu valsts amatpersonu un starptautiskās sabiedrības pateicībām izmantots arī turpmākajos gados kontekstā ar palīdzību Ķīnai (2001., 2004. g.), Ruandai un Austrumtimorai (2002. g.), Irānai (2004. g.), Indijas okeāna zemestrīcē

440 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.6, 9

441 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.171, 157

442 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.3

443 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

444 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

445 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

un cunami cietušajām valstīm (2005., 2006. g.)⁴⁴⁶, Irākai un ASEAN valstīm (2006. g.), Afganistānai un Pakistānai (2010. g.), humāno palīdzību Irākai, Jordānijai un attīstības palīdzību Āzijai kopumā (2015. g.).⁴⁴⁷

Tēla rāmējums izmantots arī kontekstā ar pateicību un atzinību par Japānas sniegto ODA palīdzību vai kā uzstādījums šīs politikas stratēģiskākam lietojumam. Lai arī tas nav izmantots 2003. gada ODA hartā, tēla rāmējums ir lietots 2015. gada dokumentā:

“Japāna sniegs atbalstu aktīvi un ar līderību starptautiskajā sabiedrībā, ņemot vērā uz to liktās cerības attīstības un humanitāro izaicinājumu jomā. Liela nozīme tiek piešķirta starptautiskās sabiedrības uzticības Japānai konsolidācijai”.⁴⁴⁸

Tāpat jau 2001. gada zilajā grāmatā iekļauta atsauce uz ODA kā diplomātijas instrumentu valsts tēla un ticamības veidošanā starptautiskajā sabiedrībā:

“ODA ir ārkārtīgi svarīgs līdzeklis valsts diplomātijas īstenošanā. Aktīva atsaukšanās uz attīstības valstu un pārējās starptautiskās sabiedrības augstajām gaidām rada Japānas starptautiskās ticamības pamatu, uzlabo Japānas starptautisko klātbūtni un balsi un palīdz aizstāvēt nacionālās intereses”.⁴⁴⁹

Līdzīgs rāmējums atkārtots: 2004. gadā, argumentējot, ka ar ODA palīdzību Japāna plāno uzlabot savas pozīcijas starptautiskā līmenī un veicināt cilvēku kontaktus; 2007. gadā ar uzstādījumu, ka ar jauno attīstības un starptautiskās palīdzības politiku jāveicina Japānas augstāks novērtējums starptautiskajā sabiedrībā; 2012. gadā skaidrojot plašo starptautiskās sabiedrības solidaritāti pret Japānu 2011. gadā pēc katastrofām ar valsts ieguldījumiem uzticības veidošanā, ODA projektiem un respektu pret Japānas kultūru un tehnoloģijām.⁴⁵⁰ Arī

446 2005. gada zilajā grāmatā izmantots rāmējums, īpaši izceļot faktu, ka Japānas humānā palīdzība Indijas okeāna cunami cietušajiem veidoja vienu no trešdaļu no kopējiem 60 donoru saziņotajiem līdzekļiem. Atzīmēts arī, ka puse no 500 milj. ASV dolāru sniegtās Japānas palīdzības tika sniegta kā divpusēji granti cietušajām valstīm un puse iemaksāta starptautisko organizāciju palīdzības fondos. Šī gada ziņojumā pirmajā teikumā par attīstības sadarbības politiku arī atzīmēts, ka Japānas ODA tiek augstu novērtēta starptautiskajā sabiedrībā. Avots: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.19-20, 197

447 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.19-20, 197; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.50, 105, 193; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.3, 22

448 Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan, p.3

449 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

450 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *Diplomatic Bluebook 2007 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.23; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.11

2013. gada zilajā grāmatā skaidri norādīts uz atdevi tēla veicināšanas rāmējuma kategorijās: “Japānas līderība starptautiskajā sabiedrībā un ārvalstu palīdzība, kas balstīta uz cilvēkdrošību, ir palīdzējuši vairot uzticību Japānai”.⁴⁵¹ Savukārt 2014. gadā ODA rāmēta kā politika, kas veicina uzticību Japānai un ļauj tai vairot savu klātbūtni starptautiskajā sabiedrībā. Konkrēts piemērs ir fakts, ka 174 valstis sniegušas palīdzību Japānai, tādējādi atmaksājot par tās labajiem darbiem pēc 2011. gada katastrofām.⁴⁵² Uzticību veicinošais valsts tēla rāmējums kontekstā ar ODA sniegšanu lietots arī 2015.-2016. gadā. Piemēram, ticis argumentēts, ka Japāna īsteno ODA, lai vairotu uzticību Japānai un vairotu savu starptautisko klātbūtni. Tādēļ nākotnē jāizmanto sabiedrisko attiecību aktivitātes, lai vēl vairāk celtu palīdzības redzamību, jo Japāna tādējādi gūst plašu starptautiskās sabiedrības atzinību un uzticību.⁴⁵³

Fakts, ka šādi rāmējumi ziņojumā vispār parādās un ka izmantoti salīdzinoši bieži, liecina par apzinātu Japānas vēlmi ar ārvalstu palīdzības sniegšanu uzlabot savu tēlu, reputāciju un uzticību gan saņemtajās valstīs, gan pārējā starptautiskajā sabiedrībā. Tāpat rāmējuma izmantojums kalpo kā papildu arguments ārlietu ministram skaidrojot humānās un katastrofu palīdzības sniegšanas lietderību valdībā un Japānas sabiedrībai.

3.3.4. Varas un ietekmes rāmējums

“Varas un ietekmes” rāmis lietotas vairākos kontekstos, no kuriem visagrāk ziņojumos pārskata periodā novērojams motīvs palielināt Japānas ietekmi ANO reformu procesā, tai skaitā virzot ideju par Drošības padomes locekļu skaita palielināšanu, iekļaujot tajā Japānu. Piemēram, 1998. gada zilajā grāmatā argumentēts, ka pasaulē pieaugusi humanitāro un sociālo jautājumu nozīmē iepretim tradicionālajiem (militārajiem) drošības izaicinājumiem, kā rezultātā aug arī valstu loma, kas sniedz nemilitāru ieguldījumu.⁴⁵⁴ Nākamā gada ziņojumā šis arguments atkārtots, precizējot, ka ANO Drošības padomē jāuzņem Vācija un Japāna, jo tām ir ekspertīze nemilitāro globālo izaicinājumu risināšanā. Tāpat ziņojumā ir ideja par potenciālu cilvēkdrošības un ANO reformu sasaistīšanu.⁴⁵⁵ 2000. gada ziņojums atkārtoti šo

451 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.26

452 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.33

453 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.248; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.222, 226

454 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

455 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

rāmējumu, argumentējot, ka Drošības padomei arvien vairāk jārisina cilvēktiesību, sociāli un humanitāro krīžu jautājumi, kādēļ tai it nepieciešama Japānas ekspertīze.⁴⁵⁶ Turpmākajos gados šāds rāmējums vairs neparādās.

Otrs veids, kādā rāmēta ārvalstu palīdzība, ir kontekstā ar ANO darba kārtības pielāgošanu atbilstoši Japānas priekšrocībām un ārpolitikas interesēm. Piemēram, 2006.-2008. gada ziņojumos līdztekus faktu prezentācijai par humāno palīdzību Kolumbijai akcentēta sadarbība ar to atbrūošanas jautājumos ANO (2006. g.); līdztekus attīstības palīdzības sniegšanai Āfrikai atzīmēts, ka šajā kontinentā ir 30% ANO dalībvalstu, “ar kurām jāstiprina attiecības” (2007. g.); un paralēli ODA palīdzībai Latīņamerikai minētas reģiona valstis kā partneri ANO reformēšanā un cilvēkdrošības ideju veicināšanā (2008., 2010. g.).⁴⁵⁷ Arī 2015. gada zilajā grāmatā iekļauts palīdzības rāmējums, kas paredz:

“Attīstīt draudzīgas attiecības ar 49 Subsahāras valstīm ir politiskie nozīmīgi Japānai, lai gūtu šo valstu atbalstu starptautiskajā arēnā”.⁴⁵⁸

Trešais konteksts, kurā Japāna rāmējusi katastrofu palīdzību ārvalstīm, saistīts ar tīklošanos, ietekmes vairošanu un jaunu normu veidošanu katastrofu jomā, panākot citu aktieru sekošanu Japānas līderībai. Šis rāmējums pirmo reizi parādās 1999. gada ziņojumā, argumentējot, ka Japānas bruņoto spēku nosūtīšana uz Hondurasu katastrofas seku jautājumu risināšanai demonstrē pasaulei Japānas lomu tās aizsardzībā pret globāliem draudiem.⁴⁵⁹ Normu veidošanas līderes aspekts novērojams 2005. gada diplomātijas zilajā grāmatā, kurā izcelts, ka Japānas piedāvājumam rīkot ANO pasaules konferenci par katastrofām bijis vienbalsīgs atbalsts, un tas “atstāja spēcīgu iespaidu par Japānas līderību katastrofu mazināšanas jomā”.⁴⁶⁰ Ziņojumā arī akcentēts, ka tieši katastrofu palīdzību Japāna redz ne tikai kā daļu no pašas virzītā cilvēkdrošības koncepta, bet arī kā vienu no būtiskākajiem savas starptautiskās iesaistes instrumentiem.⁴⁶¹ Turpmāko gadu ziņojumos novērojams rāmējums, ka katastrofas ir: Japānas kopīgās sadarbības jautājums ar Dienvidkoreju un Ķīnu (2009. g.); ar Austrumāzijas valstīm un Kanādu (2010. g.); reģionāls Āzijas valstu sadarbības jautājums,

456 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

457 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.78; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *Diplomatic Bluebook 2007 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.7; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.7; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.12

458 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.157

459 Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

460 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.188-189

461 *Ibid.*, p.195

kurā Japāna sniedz būtisku pienesumu (2011. g.); sadarbības jautājums ar Indonēziju, Dienvidkoreju, Ķīnu, Taizemi un Mekongas reģionu (2012. g.); reģionālās sadarbības jautājums ar Āzijas un Klusā okeāna valstīm (2013. g.); sadarbības formāts ar Nepālu, Austrāliju, Klusā okeāna salu valstīm, ASEAN, Ķīnu, Dienvidkoreju, Filipīnām, Latīņameriku, Krievijai piederošajām salām, Kirgizstānu, Āfriku un Dienvidaustrumāziju (2015., 2016. g.).⁴⁶² 2011. gada ziņojumā minēts, ka Japāna pastāvīgi atbalsta Okeānijas valstis, jo ar tām kopīgi ir jāveido jauns klimata pārmaiņu starptautiskais ietvars, bet 2012. gada ziņojumā izmantots rāmējums, ka Japānai jādemonstrē sava “konceptuālā vara” katastrofu novēršanas (un kodoldrošības) jomā.⁴⁶³ Periodā no 2012.-2016. gadam argumentēts, ka Japāna sasaista konceptuāli cilvēkdrošību ar katastrofu risku mazināšanu un piedāvā fokusēties jaunajā globālajā attīstības darba kārtībā pēc 2015. gada tieši uz šiem konceptiem.⁴⁶⁴ Japānas ziņojumā arī minēta ambīcija ar TAM īstenošanu un uz cilvēkdrošību balstītās darba kārtības veidošanu palielināt savu starptautisko klātbūtni.⁴⁶⁵

Ceturtais konteksts, kādā Japāna rāmējusi katastrofu palīdzību ar varas un ietekmes vairošanas rāmi ir divpusējās ietekmes uz palīdzību saņemošo valsti kontekstā, cerot mainīt tās vērtības. 2001. gadā minēts, ka Japāna sniedz attīstības palīdzību Ķīnai ar mērķi to padarīt par atbildīgāku starptautiskās sabiedrības locekli. Šī gada zilajā grāmatā arī argumentēts, ka:

“ODA ir ārkārtīgi svarīgs līdzeklis valsts diplomātijas īstenošanā. Aktīva atsaukšanās uz attīstības valstu un pārējās starptautiskās sabiedrības augstajām gaidām rada Japānas starptautiskās ticamības pamatu, uzlabo Japānas starptautisko klātbūtni, balsi un palīdz aizstāvēt nacionālās intereses”.⁴⁶⁶

Citā kontekstā 2002. gada ziņojumā argumentēts, ka Japānai ir svarīgi spēlēt nozīmīgu politisko un ekonomisko lomu TAMP. Tādēļ tā sniedz humāno palīdzību Palestīnai.⁴⁶⁷ 2005.

462 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.7, 11; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.11; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18-20; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.14

463 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10

464 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.36; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.10, 33-34; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.18; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

465 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.9

466 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

467 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan

gadā Japāna ar Cilvēkdrošības trasta fondu centās ietekmēt godīgu un demokrātisku prezidenta vēlēšanu rīkošanu Ukrainā (cīņā starp Juščenko un Janukoviču) kontekstā ar piebildi, ka ASV, ES un starptautiskā sabiedrība bija iepriekš kritizējušas vēlēšanu pirmo kārtu.⁴⁶⁸ Šis piemērs nav tieši saistīts ar katastrofu palīdzību, bet demonstrē, ka ārvalstu palīdzība cilvēkdrošības kontekstā kalpojusi, lai ietekmētu politisko procesu saņēmējvalstī, gan veicinātu Japānas ietekmi starptautiskajā sabiedrībā. Arī 2007. gada ziņojumā minēts, ka ar savu jauno attīstības palīdzības modeli Japāna sagaida, ka tās klātbūtne un ietekme pasaulē augs.⁴⁶⁹ 2013. gada ziņojumā akcentēts apsvēruma, ka valstīm, lai tās pretendētu uz Japānas palīdzību, ir jābūt ar līdzīgām vērtībām un interesēm kā Japānai.⁴⁷⁰ Šis uzstādījums saskan ar 2003. gada ODA hartu, kurā minēta atsauce uz Japānas prioretizēšanas procesu, kas paredz, ka palīdzība tiek sniegta valstīm, kas iestājas par mieru, demokrātiju, cilvēktiesībām un ir gatavas ekonomiskām un sociālām reformām.⁴⁷¹ Savukārt 2014. gadā Japāna apjomīgas humānās palīdzības sniegšanu Filipīnām, nosūtot uz šo valsti 1200 katastrofu risināšanas ekspertu, skaidro ar “stratēģisko partnerību” abu valstu starpā un atmaksāšanu par tās palīdzību Japānai pēc 2011. gada katastrofām.⁴⁷² Tādējādi var uzskatīt, ka Japāna gan attīstības, gan humāno palīdzību ir spējusi dažādos kontekstos rāmēt kā politiskās ietekmes instrumentu, pat ja tas ir bijis tikai viens no diviem vai trim rāmējumiem līdztekus humanitāram un altruistiskam pamatojumam.

3.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: interviju analīzes rezultāti

3.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Japānas ārpolitikā: interviju analīze

Intervijās ar Japānas cilvēkdrošības ekspertiem izkristalizējās vairāki skaidrojumi, kādēļ valsts 1990. gados pievērsās cilvēkdrošībai, tai skaitā: (a) personību līderība; (b) vēsturiskie konstitucionālie ierobežojumi; (c) saturiskā saderība ar Japānas attīstības palīdzības politiku; (d) reģionālie un globālie politiskie notikumi konkrētajā laika periodā.

Japānā 4 no 7 intervējamiem atsaucās uz Sadako Ogatu un no tiem 3 uz ārlietu ministru un premjerministru Keizo Obuči kā cilvēkdrošības virzītājiem politiskajā diskursā:

“Var teikt, ka cilvēkdrošības konceptu attīstīja Sadako Ogata un arī Amartija Sens. Arī Ulhaks. Jūs

468 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.83

469 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *Diplomatic Bluebook 2007 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.23

470 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.26

471 Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-Operation Bureau), p.2

472 Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, p.20

zināt, viņi visi ir no Āzijas. Īpaši Ogatas kundze ir japāniete, kas strādāja ANO. Parasti Japāna atbalsta tās cilvēkus, es domāju japāņus, kas strādā ANO aģentūrās. Un Japānas valdība augstu novērtēja Ogatas kundzes klātbūtni un darbību ANO Bēgļu aģentūrā. Tā varētu būt viena no Japānas valdības motivācijām lietot šo politiku”.⁴⁷³

Šajā gadījumā Ogata veica intelektuālo ieguldījumu cilvēkdrošības attīstībā, ierosinot to lietot politikā, ko tālāk politiskajā līmenī atbalstīja un virzīja Obuči:

“Es domāju Sadako Ogatas kundzes viedokli un uzskatus, [viņa] bija liela personība mums cilvēkdrošības koncepta tapšanā (..) Un daži Japānas politiķi atbalstīja to, ieskaitot premjerministru Obuči. Viņam bija runa par cilvēkdrošību 1998. gadā. Tas bija pirmais solis Japānas valdībai, pieņemot cilvēkdrošību par mūsu diplomātiskās un attīstības politikas kodolu”⁴⁷⁴.

Vienā intervijā intervējamais atzīmēja, ka, lai arī cilvēkdrošība bija tuva Japānai saturiski, tomēr pats koncepta radīšanas un virzības process starptautiskajā sabiedrībā bijis jauns, kā rezultātā valsts diplomātija iemācījās un attīstīja jaunu spēju. Par to ir jāpateicas Sena un Ogatas kā “intelektuālo milžu” pienesumam.⁴⁷⁵

Intervējamie, kas cieši saistīti ar Ārlietu ministriju, biežāk atsaucās uz ārlietu ministra un premjerministra Keizo Obuči līderības faktoru cilvēkdrošības izvēlē kontekstā ar Āzijas finanšu krīzi 1990. gadu izskaņā, kājnieku mīnu aizliegšanu un valsts pozīciju uzlabošanu sarunās par ANO DP reformām. Augsta līmeņa diplomāts intervijā argumentēja:

“Koncepts (..) izklausās tik dabīgs Japānai (..) Tādēļ, ka Japāna sāka pēc 2. Pasaules kara (..) mums ir pacifistu konstitūcija. Mums nav līdzekļu (..) mēs esam deklarējuši, ka neuzsāksim karus. Mēs neizmantosim spēku, lai risinātu jebkādus starptautiskus strīdus. Tādēļ Japāna piešķir visaugstāko nozīmi attīstības sadarbībai kā līdzeklim starptautiskā miera un drošības [nodrošināšanā].”⁴⁷⁶

Citviet intervijā JICA pārstāvis atzīmēja, ka cilvēkdrošība bija risinājums Japānas diplomātijā, kas ļauj izvairīties no starptautiskās sabiedrības kritikas, kas tās virzienā tika raidīta pēc Līča konflikta 90. gadu sākumā par nepienācīgu iesaistīšanos tā risināšanā:

“Japānai principā jāatturas no tās bruņoto spēku nosūtīšanas ārpus robežām dēļ konstitūcijas. Līča kara laikā par spīti lielam Japānas valdības finansiālajam ieguldījumam, tā tika kritizēta tikai par naudas nosūtīšanu. Es domāju, ka šāda kritika, iespējams, lika Japānas valdībai prioretizēt attīstības sadarbības balstīšanu uz cilvēkdrošības pieeju, kas ļāva piedalīties miera uzturēšanā vārgājās valstīs”.⁴⁷⁷

Japānas karjeras diplomāts Ārlietu ministrijā līdzīgi skaidroja Japānas motivāciju izvēlēties cilvēkdrošību kā kompensāciju tās militārās varas trūkumam:

“Japānai un pārējām valstīm – Kanādai un Norvēģijai – nebija cietās varas. Es domāju militāro varu. Un

473 Intervija ar JICA-RI pētnieci

474 Intervija ar vidējā līmeņa Japānas karjera diplomātu un bijušo Cilvēkdrošības trasta fonda koordinātoru

475 Intervija ar Japānas NVO aktīvistu un pētnieku, bijušo karjeras diplomātu

476 Intervija ar augsta līmeņa Japānas diplomātu

477 Intervija ar Japānas attīstības sadarbības ekspertu JICA

šīs trīs valstis nav lielvaras starptautiskajās attiecībās”.⁴⁷⁸

Vidējā līmeņa karjeras diplomāts “cilvēkdrošības čempiona” apzīmējumu Japānai skaidroja ar faktu, ka valsts pēdējo 20 gadu laikā bijusi praktiski vienīgā, kas pastāvīgi konceptu popularizējusi starptautiskajos diplomātiskajos formātos, īpaši ANO, atsaucoties uz to ārlietu ministru un vēstnieku uzrunās⁴⁷⁹. Viens JICA-RI intervējamais atzina, ka pirmo reizi dzird, ka Japāna tiek saukta par “cilvēkdrošības čempioni”.⁴⁸⁰

Cits JICA-RI pētnieks intervijā atzīmēja, ka, pirmkārt, Japānā nav homogēnas ārpolitikas. Drīzāk ir dažādi aktieri, kas katrs cilvēkdrošību izmanto atšķirīgiem mērķiem. Rezultātā tā bieži ir saistīta ar kāda jautājuma politizēšanu vai drošībošanu, lai tam pievērstu lielāku uzmanību un piesaistītu finansējumu. Otrkārt, galvenā motivācija Ārlietu ministrijā bijusi rast papildu argumentus ANO DP reformēšanai, iegūstot Japānai nozīmīgāku lomu.⁴⁸¹

Homogenitātes trūkumu un atsevišķu personību spiediena lomu akcentē citā intervijā teiktais par Japānas palīdzību Āzijas valstīm pēc ekonomiskās krīzes un pievienošanās Otavas kājnieku mīnu aizlieguma konvencijai:

“Finanšu krīze, ekonomiskie pamati, kas uzturēja cilvēku dzīves Austrumāzijas valstīs, sabruka nakts laikā. Japāna gribēja atbalstīt šo ekonomisko pamatu ar attīstības sadarbību. Keizo Obuči identificēja cilvēkdrošības konceptu un nosauca palīdzību Āzijai tā vārdā (..) Vienlaikus Obuči gribēja parakstīt mīnu aizlieguma konvenciju. Tolaik interesantā kārtā Japānas Aizsardzības ministrija iebilda konvencijas parakstīšanai, jo Japānas paš aizsardzības spēki lietoja kājnieku mīnas. Obuči vienpersonīgi pieņēma lēmumu, jo bija vadošā persona valdošajā Liberālo demokrātu partijā. Tolaik viņš lietoja cilvēkdrošības konceptu, lai aizstāvētu Japānas humanitāro pozīciju starptautiskajā sabiedrībā. Šajā ziņā Obuči pats sasaistīja cilvēkdrošību ar ekonomiskās attīstības un humanitārajiem jautājumiem”.⁴⁸²

Būtisks jautājums, uz kuru tika meklēta atbilde intervijās, bija: Vai cilvēkdrošība bija pilnībā jauns koncepts Japānas politiskajā diskursā vai arī tas bija jauns termins kaut kam līdz tam jau pastāvošam? Vairāki intervējamie uzskatīja, ka cilvēkdrošība bija savietojama ar ilgi pirms tās parādīšanās īstenoto Japānas attīstības sadarbības politiku. Cilvēkdrošība papildināja attīstības sadarbību ar drošības, cilvēktiesību un iespējošanas elementiem. JICA-RI pētniece akcentēja saikni starp cilvēkdrošību un JICA fokusu uz vārīgākajiem indivīdiem un attīstību:

“Cilvēkdrošība ir lielā mērā saistīta ar cilvēktiesībām vai tautu attīstību (..) atbalstu normāliem cilvēkiem, ņemot vērā to vārīgumu. (..) JICA īsteno attīstības palīdzību, kas arī fokusējas uz normāliem nevis bagātiem cilvēkiem. Ļoti normāli cilvēki un nabadzības izskaušana is viens no galvenajiem JICA mērķiem, lai sasniegtu ekonomisko attīstību. Tādējādi cilvēkdrošības koncepta struktūra ļoti atbalsta

478 Intervija ar vidējā līmeņa Japānas karjeras diplomātu

479 Intervija ar vidējā līmeņa Japānas karjeras diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

480 Intervija ar JICA-RI pētnieci

481 Intervija ar JICA-RI pētnieku

482 Intervija ar Japānas NVO aktīvistu un pētnieku, bijušo karjeras diplomātu

Japānas diplomātiju.”⁴⁸³

Augsta ranga japāņu diplomāts intervijā aizrādīja, ka nevajadzētu pārspīlēt cilvēkdrošības nozīmi un uzskatīt, ka fokuss uz cilvēku attīstību radīs 90. gados, jo attīstības palīdzībā, ko Japāna īstenoja gadu desmitus pirms tam, šie principi bijuši jau iekļauti:

“Es nesaku, ka Japāna nekad nav paļāvusies uz jebkādu rietumu pasaules attīstības palīdzību. Mēs izmantojām, bet pēc tam (..) mēs īstēnībā bijām attīstības sadarbības nodrošinātāji nevis saņēmēji. Mūsu attīstības koncepts, es domāju, paredzēja naudas un tehnoloģiju piegādi, un tad mēs arī domājām, ka ir ļoti svarīgi attīstīt cilvēkresursus. No paša sākuma cilvēkresursu attīstības ideja bija klātesoša. To ir ļoti svarīgi atcerēties.”⁴⁸⁴

Tas pats diplomāts vairākkārt citēja 2003. gada Japānas attīstības sadarbības hartu kā pirmo dokumentu, kas paskaidro, kā tā paredzējusi cilvēku attīstību veidot uz cilvēkdrošības bāzes. Drīzāk tas, ko cilvēkdrošība izdarīja 90. gadu izskaņā un 2000. gadu sākumā Japānas politikā bija attīstības jautājumu drošībošana, lai aktivizētu un mobilizētu ekspertu kopienas, kas nodarbojās ar palīdzības sniegšanu citām valstīm:

“Mums vajadzēja kaut ko jaunu, (..) konceptu, kas mobilizētu vai motivētu (..) attīstības kopienas, lai pievērstos šiem jaunajiem izaicinājumiem. (..) Es domāju šis koncepts bija noderīgs, lai tiešām motivētu, mobilizētu resursus atbalstīt šīs jomas, ko skāra iekšējie konflikti un bēgļu jautājumi vai infekciju slimības. Tiešām es domāju, ka jāfokusējas uz katru individu. Pirmkārt, aizsardzību, bet mūsdienās arī vairāk nekā jebkad agrāk uz iespējošanas aspektu”.⁴⁸⁵

Cits vidējā līmeņa diplomāts Tokijā, apstiprināja šo tēzi:

“Mans iespaids ir, ka tas nebija pilnībā jauns. Iepriekš nebija cilvēkdrošības attīstības sadarbībā un Japānas attīstības hartā, bet cilvēkdrošības pieeja labi saskanēja ar to, ko Japānas darīja attīstības sadarbībā. Es domāju, ka Jums ir taisnība. Mēs pārformulējām mūsu attīstības sadarbības pieeju z e m cilvēkdrošības koncepta lietussarga”.⁴⁸⁶

To apstiprināja arī diplomāta priekšgājējs (intervijas brīdī strādā vēstniecībā ārvalstīs), apgalvojot, ka Ogata paredzēja ar cilvēkdrošību apvienot līdz tam šķirtus konceptus. Šādu pieeju arī atbalstījusi Japānas valdība, bet pēc diskusijām ANO tā nolēmusi vairāk fokusēties uz attīstības sadarbības aspektiem:

“Viņa [Ogata – aut.] kādreiz man teica, ka vēlējās apvienot daudzus aspektus. Ne tikai cilvēktiesības, bet arī drošību un attīstību, jo viņa ticēja, ka šī visaptverošā un preventīvā pieeja ir citādāka, bet neizbēgama, lai cīnītos ar daudzajiem globālajiem izaicinājumiem. (..) Pirms 20 gadiem mūsu pieeja cilvēkdrošības balstījās uz iekšēju miera, drošības, cilvēktiesību un arī attīstības savienošanu. Pēc diskusijām ANO un citviet globālajā arēnā Japānas valdība vairāk fokusējās uz attīstības aspektiem”.⁴⁸⁷

483 Intervija ar JICA-RI pētnieci

484 Intervija ar augsta ranga Japānas diplomātu

485 Intervija ar augsta ranga Japānas diplomātu

486 Intervija ar vidējā līmeņa Japānas diplomātu Ārlietu ministrijas centrālajā aparātā

487 Intervija ar vidējā līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

JICA-RI eksperts piekrita tēzei, ka cilvēkdrošība nebija revolucionāra, jo daudzas Japānas miera veicināšanas, katastrofu risku mazināšanas, infekciju slimību vai klimata pārmaiņu mazināšanas iniciatīvas pastāvējušas JICA darbā ilgi pirms UNDP 1994. gada ziņojuma. Tomēr cilvēkdrošība ļāva šīm jomām piešķirt lielāku uzmanību:

“Kopš JICA izveidošanas pastāvēja projekti atjaunošanai pēc katastrofām, bet katastrofu risku mazināšanas nodaļu izveidoja vien 2000. gados. Bija pārmaiņas veidā, kā starptautiskā sadarbība tika īstenota pēc aukstā kara beigām, kas ir paralēlas cilvēkdrošības konceptam. Cilvēkdrošība radīja telpu līdz tam pastāvējušajām sadarbības jomām, padarīja to eksistenci iespējamu un konsolidēja tās”.⁴⁸⁸

Visbeidzot visās 7 padziļinātajās intervijās bieži tika pieminēti reģionālie un starptautiskie notikumi un ģeopolitiskais fons, kas veicināja Japānas pievēršanos cilvēkdrošības konceptam, tostarp: valsts ierobežojošā konstitūcija, kas likusi vēsturiski fokusēties uz attīstības sadarbību; nespēja sniegt militāro atbalstu Persijas līča konfliktā 1990. gados; bēgļu un humanitārie jautājumi Rietumbalkānos 90. gados; Āzijas finanšu un ekonomiskā krīze 90. gadu izskaņā; ANO diskusijas par Tūkstošgades attīstības mērķiem (MDGs) un Ilgtspējīgas attīstības mērķiem (SDGs). Intervējamie atsaucās arī uz cilvēkdrošības nemainīgo nozīmīgumu mūsdienās, piemēram, Mjanmas humanitārajā krīzē.

3.4.2. Japānas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze

Japānā visi intervējamie no dažādām nozarēm (diplomāti, pētnieki, NVO un attīstības palīdzības programmu īstenotāji) apgalvoja, ka valsts ir augstu prioretizējusi ārvalstu palīdzību katastrofu risku mazināšanas, seku likvidācijas un sabiedrību atjaunošanas jomā, ko nosaka pašu vēsturiskā pieredze. Tā ir ļāvusi attīstīt īpašas spējas, ekspertīzi, sapratni par katastrofu svarīgumu sabiedrībā un kļuvusi par nišu, kurā valsts var sniegt palīdzību. Pieci no 7 intervējamiem izcēla katastrofu palīdzības sinhronizāciju ar cilvēkdrošības konceptu.

Tēzi par palīdzību citiem katastrofu jomā Japānas pašas pieredzes dēļ aizstāvēja visi 3 esošie, kā arī 1 bijušais diplomāts. Augsta līmeņa diplomāts intervijā norādīja, ka japāņus ilgstoši skārušas dažādas dabas katastrofas, tostarp zemestrīces, taifūni, vētras, ugunsgrēki, cunami, kā rezultātā vairums japāņu savā mentalitāti piešķir lielu nozīmi augstai gatavībai katastrofām un to risku mazināšanai. Esot uzkrājusies japāņu gudrība, kas ir savietojama ar cilvēkdrošības konceptu. Diplomāts atgādināja, ka 2011. gada zemestrīces un cunami laikā saskāries ar rietumu mediju pārsteigumu par japāņu spējām tikt galā ar situāciju un par to, ka nav bijušas zādzības, nekārtības, bet tā vietā cilvēki stāvējuši rindās, palīdzējuši viens otram. Intervējamais to skaidroja ar japāņu kultūru, dzīvesveidu, domāšanas veidu, kas radies

488 Intervija ar JICA-RI pētnieku

vēsturiski sadzīvojot ar katastrofām.⁴⁸⁹ Cits cilvēkdrošības īstenošanā iesaistīts diplomāts atzīmēja, ka Japānas iesaiste katastrofu palīdzībā trešajās valstīs ir dabiska, jo japāņi savas pieredzes dēļ saprotot, cik svarīgi ir mazināt riskus un cik grūti ir atjaunot valsti pēc postošiem notikumiem. Tā kā Japānai ir daudz pieredzes, tā esot joma, kurā tā var palīdzēt citiem.⁴⁹⁰ Cits diplomāts apstiprināja Japānas fokusēšanos uz katastrofu palīdzību un atgādināja, ka valsts to sāka īstenot pirms 20 gadiem, rīkojot lielu ANO konferenci par katastrofu risku mazināšanu un visi 3 analogie pasākumi kopš tā laika rīkoti Japānā:

“Mēs tiešām liekam uzsvāru uz katastrofu risku mazināšanas politiku. Tas ir tādēļ, ka Japāna pati ir katastrofu skarta valsts. (...) Protams, tas ir labi sasaistīts ar konceptu un politikām, kas attiecas uz cilvēkdrošību”.⁴⁹¹

Bijušais Japānas diplomāts un šī brīža NVO aktīvisks arī apstiprināja tēzi par palīdzību citiem, kas izriet no pašu pieredzes, tai skaitā atgādinot pat postošākajiem notikumiem valstī 1995. un 2011. gadā. Eksperts uzskatīja, ka palīdzība katastrofu gadījumos ir saderīga ar cilvēkdrošību:

“Prevencija, katastrofu risku mazināšana vai katastrofu risku pārvaldība un atkopšanās pēc katastrofām Japānā ir liela prioritāte. Japānai ir liela ekspertīze, tehnoloģiskā un arī organizācijas ekspertīze tikt galā ar pēc-katastrofu situācijām. Tādēļ es domāju ir ļoti dabīgi, ka Japānas Ārlietu ministrija gribēja izmantot cilvēkdrošības principus kontekstā ar palīdzību citiem atkopties no dabas katastrofām”.⁴⁹²

Arī JICA pārstāvis un JICA-RI pētnieki apstiprināja, ka cilvēkdrošība sader ar Japānas prioritāti ārvalstu palīdzībā fokusēties uz katastrofu risku mazināšanu un atkopšanos no tām, ko ietekmējusi pašu pieredze. JICA eksperts bija lakonisks, norādot, ka JICA iekļauj cilvēkdrošību palīdzības programmās, jo to paredz attīstības sadarbības harta un ka Japāna tradicionāli saņem starptautisku atzinību par palīdzību katastrofu risku pārvaldībā.⁴⁹³

Turpretim viena pētniece uzskatīja, ka Japāna palīdz visās sfērās, izņemot militārajā un kodolenerģijas, kamēr citi donori specializējas katastrofu vai humānajā palīdzībā. Pētniece piekrita, ka Japānai katastrofu seku mazināšana ir svarīga pašu pieredzes dēļ:

“Mēs esam piedzīvojuši daudzas katastrofas, un dažas no tām bijušas ļoti pēkšņas un stipras (...) mēs jūtam, ka negribam citai valstij pieredzēt kādreiz šādu katastrofu. Tādēļ mēs gribējām dalīties ar mācībām no mūsu pieredzes. Šī ir, es domāju, Japānas parasto cilvēku stipra motivācija attiecībā uz citām valstīm. Un no mūsu pieredzes mēs zinām, ka prevencija ir lētāka nekā tikšanās galā ar sekām.”⁴⁹⁴

Cits JICA-RI pētnieks norādīja, ka Japāna izmantoja cilvēkdrošību, lai drošībotu ārvalstu palīdzības sniegšanu katastrofām un varētu valdības sarunās tai piesaistīt finansējumu:

489 Intervija ar augsta līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā Briselē

490 Intervija ar vidēja ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā

491 Intervija ar vidēja ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

492 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO pārstāvi un akadēmisko mācībspēku

493 Intervija ar JICA pārstāvi

494 Intervija ar JICA-RI vecāko pētnieci

“Japāna ir eksperts katastrofās. Līdz 2013. gadam 60% no visas starptautiskās katastrofu palīdzības nāca no Japānas. Bet ja Finanšu ministrija nedod naudu, tad nav projektu. Un kopš cilvēkdrošība bija veids, kādā pārliecināt birokrātus, ka Japānai ir laba ideja un tādēļ ir vērts īstenot starptautisko sadarbību, tad jā. Ja nebūtu cilvēkdrošības, jā, iespējams, daļa sadarbības nebūtu iespējama”.⁴⁹⁵

Vienlaikus Japānas gadījumā nevarot runāt par vienotu ārpolitiku vai ārvalstu palīdzību, jo humāno palīdzību un attīstības sadarbību īsteno atsevišķas struktūras:

“Visu humāno palīdzību administrē Ārlietu ministrija un visu attīstības [palīdzību] – JICA. Lielāko daļu. Un tās ir divas dažādas pasaules, jo Ārlietu ministrija vienkārši dos naudu ANO birojiem un nav svarīgi, vai viņi saka “cilvēkdrošība” vai “puduru palīdzība” vai “izturētspēja” vai ko citu. Un JICA ir tikai attīstības puse. Daļa no cilvēkdrošības problemātikas ir saistīta ar humanitārā konteksta lietojumu, pat ja viņi [JICA – aut.] nav tie, kas izmanto humanitāro budžetu”.⁴⁹⁶

Attiecībā uz prioritāro Japānas palīdzības **mērķa valstīm** visi 7 intervējamie norādīja uz ciešu saikni starp cilvēkdrošību, attīstības sadarbību, tai skaitā attīstības sadarbības hartu, un Āziju kā prioritāro reģionu. Trīs japāņu karjeras diplomāti norādīja, ka Japānas lielāko palīdzības daļu veido attīstības sadarbība, kas tiek strikti īstenota saskaņā ar attīstības sadarbības hartu, kurā arī ir uzskaitīti iesaistes reģioni prioritārā secībā. Visi norādīja, ka tradicionāli vairāk japāņu palīdzības saņem Āzijas valstis, bet pēdējos gados ir apzināti centieni palielināt palīdzību Āfrikai (neminot konkrētas valstis). Augsta līmeņa diplomāts aizrādīja, ka vispirms Japāna definē prioritārās palīdzības jomas un tikai tad reģionus. Palīdzība nonāk visos pasaules reģionos. Pārsvārā gan fokuss esot uz Austrumāzijas un ASEAN valstīm. Kopš Ķīnas ekonomiskās izaugsmes, Japāna pamazām pārfokusējas uz Āfriku. Diplomāts arī norādīja, ka Āfrikai un nabadzīgākajām valstīm tiek izsniegti granti, bet ASEAN un Āzijai – aizdevumi⁴⁹⁷. Cits diplomāts norādīja, ka Āzijā palīdzība vēsturiski ir lielāka, jo Japānas attīstības sadarbība ir sākusies kā kompensācijas par kara nodarījumiem⁴⁹⁸. Viens diplomāts pamatoja izteikto Āzijas fokusu ar aizdevumiem lielu infrastruktūras projektu būvniecībai, kas pēc noklusējuma ir dārgāki nekā cita veida palīdzība.⁴⁹⁹

Cits bijušais japāņu diplomāts, kas strādā nevalstiskajā sektorā, skaidroja, ka arī Cilvēkdrošības trasta fondā visi palīdzības projekti finansēti no attīstības sadarbības līdzekļiem, kas sašaurinājis mērķa valstu loku:

“Lielākā Japānas palīdzība citām valstīm ir no ODA konta. (..) nauda no ODA konta nevar tikt lietota bruņota konflikta atrisināšanai vai kaut kam, kas iesaista kaujas situācijas. Tādēļ lielākā daļa Japānas ODA finansiālā atbalsta un cilvēkdrošības trasta fonds ir par ekonomisko atlabšanu, nabadzības

495 Intervija ar JICA-RI pētnieku

496 Intervija ar JICA-RI pētnieku

497 Intervija ar augsta līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā Briselē

498 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā

499 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā Mjanmā

mazināšanu, veselību, situācijām pēc katastrofām vai pēc konfliktiem. (...) Kad es biju ANO, es vēlējos paplašināt cilvēkdrošības trasta fonda tvērumu, iekļaujot atbalstu nopietnākām situācijām. Esošiem konfliktiem vai nestabilākām situācijām. Bet tā kā japāņu ieguldījums trasta fondā nāca no ODA konta, tas bija aizliegts.”⁵⁰⁰

Japānas attīstības palīdzības eksperts strikti pieturējās pie attīstības sadarbības hartas, kas norāda uz prioritārajiem reģioniem, palīdzības formu un apjomu, neatstājot vietu interpretācijai. Vienlaikus eksperts pamatoja fokusu uz Āziju ar Japānas drošības veicināšanu:

“Āzija ir reģions, kas Japānai ir ekonomiski tuvs un kam ir augsta nozīme Japānas drošībā un labklājībā, kas arī nosaka palīdzības apjomu un formu”.⁵⁰¹

Abi Japānas pētnieki apstiprināja fokusu uz Āziju un Āfriku. Viens to pamatoja ar Japānas tradicionālo fokusu uz visnabadzīgākajām un mazāk attīstītajām valstīm⁵⁰², bet otrs ar faktu, ka lielākā daļa Japānas ārvalstu palīdzības ir attīstības sadarbība, no kuras ap 60% ir aizdevumi⁵⁰³. Interesanti, ka JICA pietuvināta vadošā eksperte nespēja atbildēt uz jautājumu, kas ir Japānas lielākais palīdzības projekts, ko pamatoja ar faktu, ka palīdzība ir dažādas formas (grantu un aizdevumi) un JICA ir vairāk nekā 50 biroji visā pasaulē.⁵⁰⁴ Tikmēr otrs pētnieks apgalvoja, ka Japāna saskaras ar tradicionālo problēmu, ka valstis, kurām palīdzība nepieciešama visvairāk, ir vismazāk spējīgās to saņemt un izlietot. Vienlaikus Japānu no citiem donoriem atšķir tās stratēģiskā pieeja, uzņemoties ilgtermiņa saistības:

“Kaut kas, kas Japānu atšķir no pārējiem donoriem, ir japāņu institūciju ilgtermiņa saistību uzņemšanās. Pat tad ja Japānas palīdzības lielākā daļa neaiziet vistrauslākajām valstīm, tās īpatsvars saglabāsies stabils 10, 15, 20 gadus.”⁵⁰⁵

Pētnieks apgalvoja, ka būtisku lomu spēlējot sakritības. Piemēram, Sendai starptautiskās konferences (katastrofu risku mazināšanai) laikā 2015. gadā notika spēcīga vētra Vanuatu, kas mobilizēja starptautiskās sabiedrības uzmanību, liekot arī Japānai iesaistīties.⁵⁰⁶

Visi 7 intervētie Japānas cilvēkdrošības un attīstības palīdzības eksperti norādīja, ka Japānas lielāko ārvalstu **palīdzības formas** daļu veido attīstības sadarbība, īpaši koncesiju aizdevumi, kas tiek izsniegti lieliem infrastruktūras būvniecības projektiem, ko administrē Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūra (JICA), vienmēr balstoties uz mērķa valsts pieprasījumu. Līdz ar to izplatītākā palīdzības forma ir finansiāla jeb naudas līdzekļu piešķiršana. Tas pats attiecas uz grantu palīdzību (arī ar JICA starpniecību) nekomerciāliem projektiem un humāno palīdzību katastrofu seku mazināšanai un atjaunošanai. Visi

500 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO cilvēkdrošības ekspertu

501 Intervija ar JICA ekspertu

502 Intervija ar JICA-RI vadošo pētnieci

503 Intervija ar JICA-RI pētnieku

504 Intervija ar JICA-RI vadošo pētnieci

505 Intervija ar JICA-RI pētnieku

506 Intervija ar JICA-RI pētnieku

intervējamie norādīja uz nošķirumu starp attīstības sadarbību, ko administrē JICA, un humāno palīdzību, kas pilnībā ir Ārlietu ministrijas pārziņā. Ņemot vērā ievērojamo Japānas uzsvāru uz ilgtermiņa palīdzību attīstības projektu formā, respondenti savās atbildēs runāja par tiem, mazāk fokusējoties uz humāno un katastrofu palīdzību⁵⁰⁷.

Skaidrojot japāņu ārvalstu palīdzības formu, augsta ranga diplomāts norādīja uz 3 veidiem (visus pārvalda JICA): aizdevumiem, grantiem un apmācību. Lielākā visas Japānas kopējās palīdzības ir koncesiju aizdevumi, balstīti uz līgumu ar saņemošo valsti un paredzēti lielu infrastruktūras projektu – spēkstaciju, tiltu, slimnīcu un citu – būvniecībai. Saņemošā valsts ir pilnībā atbildīga par projektu, tai skaitā konkursa rīkošanu tā īstenošanā. Diplomāts atzīmēja, ka Japāna nevar visu palīdzību dot par velti, tomēr tā izsniedz arī grantus – visbiežāk nekomerciālu projektu būvniecībai (piemēram, skolu). Trešā palīdzības forma ir apmācības, kas ietver JICA īstenotu trešo valstu ekspertu apmācību Japānā vai skolās uz vietas šajās valstīs (piemēram, Āfrikā), kas ietver zinātņu, matemātikas, valodu vai konkrētu zināšanu apmācību, piemēram, dakteriem un medmāsām. Diplomāts šādas apmācības apzīmēja ar cilvēkdrošības birku: “Tā ir katra indivīda iespējošana attīstības valstī”.⁵⁰⁸

Viens vidējā ranga diplomāts norādīja, ka krīžu situācijās Japāna pārsvarā sūta humāno palīdzību finanšu formā starptautiskām organizācijām, piemēram, UNOCHA un Pasauls pārtikas programmai (WFP), jo tām ir atbilstoša ekspertīze tās administrēšanā.⁵⁰⁹ Cits diplomāts atzīmēja, ka humāno palīdzību īsteno Ārlietu ministrijas Humānās palīdzības nodaļa un Attīstības sadarbības birojs. Gadījumos, kad notiek katastrofas, šī nodaļa var arī nosūtīt ekspertu komandu uz cietušo valsti, lai izlemtu, kādā veidā to labāk atbalstīt.⁵¹⁰ Viens JICA-RI pētnieks atzīmēja, ka arī JICA ir attīstījusi instrumentus, lai ātri varētu palīdzēt ārvalstu kopienām pēc katastrofām atkopties un īstenotu preventīvas darbības, kas palīdzētu novērst nākamās krīzes.⁵¹¹

Viens diplomāts intervijā padziļināti runāja par Japānas palīdzību, ko Ārlietu ministrija veic ar finanšu iemaksām starptautisko organizāciju un institūciju budžetā, ko pārvalda tie paši diplomāti un ierēdņi, kas strādā ar Cilvēkdrošības trasta fondu. Šiem diplomātiem ikdienā ir ciešas darba attiecības ar UNDP, UNICEF, UN-HABITAT. Lai ar Japāna nav pirmajā vietā ANO aģentūru pamatbudžeta iemaksās, tā ir līderis, skaitot visus tās finansiāli atbalstītos šo institūciju īstenotos projektus kopumā. Tādā veidā Japāna īsteno

507 Intervijas ar Japānas 1 augsta ranga diplomātu, 2 vidējā ranga diplomātiem, 1 bijušo diplomātu un NVO aktīvistu, 1 JICA ekspertu, 2 JICA-RI pētniekiem

508 Intervija ar augsta līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā Briselē

509 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

510 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

511 Intervija ar JICA-RI pētnieku

cilvēkdrošību ANO sistēmā, pievēršoties konkrētiem projektiem.⁵¹²

Īpašo Japānas pieeju, fokusējoties uz visiem sabiedrības locekļiem indivīdu līmenī, atzīmēja arī Japānas NVO pārstāvošs eksperts. Viņa redzējumā Japāna īsteno pretēju pieeju G-7 valstīm (kam ir *top-down* pieeja), jo tā strādā zemākajos līmeņos: “Japānas palīdzība mēdz būt vairāk piezemēta (*grass-root type*), pievēršoties konkrēti kopienas jautājumiem un cilvēkiem uz vietas”.⁵¹³ Viņš ar uzskata, ka Ogatas-Sena cilvēkdrošības pieeja paredzēja, ka abas attīstības pieejas savstarpēji satiekas, bet praksē starp abām skolām kopš 90. gadiem ir plaša, kur rietumu un Eiropas valstis ir vienā pusē, bet Āzija ar Japānu – otrā.⁵¹⁴

Viens bijušais japāņu diplomāts-cilvēkdrošības eksperts pauda kritiku Japānas humānajai palīdzībai, uzskatot, ka valsts izvairās no “reālas humānās palīdzības” sniegšanas ierobežojumu dēļ, kas neatļauj nosūtīt palīdzību uz konfliktu vietām, kurās nav noslēgts pamiers.⁵¹⁵ Savukārt viens pētnieks uzskatīja, ka Japānā humānā un attīstības palīdzība ir savstarpēji šķirtas, tādēļ ir grūti runāt par vienotu pieeju ārvalstu palīdzībai.⁵¹⁶ Pētnieks arī atzīmēja Japānas palīdzības neitralitāti, kas nav sasaistīta ar valsts diplomātiskajām interesēm:

“No visiem donoriem, es zinu, Japāna ir vienīgām, kam attīstības aģentūrai birojs ir ārpus vēstniecības. ASV vismaz ir vēstniecībās. DEVCO ir ES misijās. Es domāju, Japāna ir vienīgā, kam JICA biroji ir ārpus vēstniecībām. Un es pieņemu, kas viens iemesls tam ir cenšanās nedaudz distancēties no diplomātiskiem [jautājumiem – aut.] (...) ideja ir sniegt tehnisku palīdzību”.⁵¹⁷

Terminu “tehniska palīdzība” lietoja visi intervētie Japānas diplomāti un viens bijušais diplomāts.⁵¹⁸ Tādējādi intervējamie centās norādīt, ka ārvalstu palīdzība netiek īstenota, balstoties uz ekonomiskajām vai drošības interesēm.

3.4.3. Japānas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās

Intervijās ar Japānas cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem atklājās visi 4 motīvu rāmējumi Japānas sniegtajai ārvalstu palīdzībai: (1) altruisms un rūpes par citām tautām vai pasauli kopumā; (2) Japānas sabiedrības un valsts drošības un labklājības veicināšana; (3) valsts tēla, uztveres un statusa ieguvumi; (4) politiskie ieguvumi iepretim citām valstīm divpusēji, reģionālās vai starptautiskajās organizācijās (skatīt tabulu Nr. 3).

512 Intervija ar Japānas vidējā ranga diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

513 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO cilvēkdrošības ekspertu

514 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO cilvēkdrošības ekspertu

515 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO cilvēkdrošības ekspertu

516 Intervija ar JICA-RI pētnieku

517 Intervija ar JICA-RI pētnieku

518 Intervijas ar 1 Japānas augsta ranga diplomātu vēstniecībā Briselē; 1 Japānas vidējā ranga diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā; 1 vidējā ranga diplomātu vēstniecībā ārvalstīs; 1 bijušo diplomātu, NVO cilvēkdrošības ekspertu

Tabula Nr. 3. Intervējamo viedokļu matrica par Japānas ārvalstu palīdzības racionalitāti

Nr.	Intervējamais	Altruisms, humanitārisms	Japānas (japāņu) drošība, labklājība	Japānas statusa un tēla ieguvumi	Politiskie ieguvumi
1.	Augsta ranga diplomāts ārvalstīs	+		+	+/-
2.	Vidējā ranga diplomāts Japānā	+	+	+	-
3.	Vidējā ranga diplomāts ārvalstīs	+	+/-	+/-	+/-
4.	Bijušais diplomāts, NVO aktīvists		+/-	+/-	+/-
5.	JICA eksperts		+	+	
6.	JICA-RI vadošā pētniece		+/-	+	+
7.	JICA-RI pētnieks	+	+	+/-	+/-

Japānas gadījumā 4 no 7 intervējamiem runāja par *rūpēm par citām tautām vai pasauli* kā motīvu ārvalstu palīdzībai gan humanitārajās krīzēs, gan attīstības palīdzībā. Viens pētnieks bija pārliecināts, ka Japāna neko negaida atpakaļ. Ja pirms 60 gadiem, uzsākot ārvalstu palīdzību, japāņi vēlējušies ar palīdzību veicināt savas nacionālās intereses, tad, kļūstot ievērojami bagātākiem, rīcība izrietējusi no pārtikušas valsts atbildības: “Viņi sniedz palīdzību, izejot no lielās ekonomikas atbildības, un tas neparedz gaidas saņemt atpakaļ”.⁵¹⁹

Vienlaikus 3 no intervējamiem (visi diplomāti), runāja par abpusējo izdevīgumu, kas no sniegtās palīdzības ir gan trešo valstu indivīdiem un pasaulei, gan Japānai.⁵²⁰ Augsta ranga diplomāts pastāvīgi citēja Aizjūru attīstības palīdzības (ODA) hartu, apgalvojot, ka Japānai ir altruistiski mērķi palīdzēt citiem tikt ārā no nabadzības cikla. Kad Japāna sniedz palīdzību, tā negaida kaut ko atpakaļ, un vienīgais izņēmums ir koncesiju aizdevumi, lai arī tie ir ar relatīvi zemiem procentiem. Japānai svarīgi ir iespējot indivīdus, lai tie spētu veidot savu nākotni trešajā valstīs paši kā daļa no globalizētās sabiedrības, un tā ir cilvēkdrosības pamata ideja. Pats diplomāts to apzīmēja ar “apgaismoto savtību” (*enlightened self-interest*), kuras rezultātā iegūst gan citas valstis, gan Japāna.⁵²¹ Abpusēju ieguvumu argumentu (*win-win*) apstiprināja pārējie 2 diplomāti, no kuriem 1 atsaucās uz premjerministra Obuči tēzi: “Ja gribi veicināt savas nacionālās intereses starptautiskajā sabiedrībā, tad jāpalīdz starptautiskajai sabiedrībai tikt galā ar globalizācijas izaicinājumiem”.⁵²² Otrs apgalvoja, ka palīdzot citiem risināt globālus jautājumus, iegūst visa pasaule, tai skaitā Japāna.⁵²³

Seši no 7 intervējamiem runāja arī par potenciālajiem ieguvumiem Japānas un tās sabiedrības pašas drošībai un labklājībai, ko veicina ārvalstu palīdzība. Trīs intervējamie (1

519 Intervija ar JICA-RI pētnieku

520 Intervijas ar augsta ranga Japānas diplomātu ārvalstīs; vidējā ranga diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā; vidējā ranga diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

521 Intervija ar augsta ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

522 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

523 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

diplomāts, 2 pētnieki) intervijās vienīgie nosauca konkrētu piemēru, atsaucoties uz apjomīgu ārvalstu palīdzību pašai Japānai pēc 2011. gada marta “trīskāršās katastrofas”. Diplomāts izcēla, ka palīdzība bijusi negaidīta, ātra un pat no visnabadzīgākajām valstīm Āfrikā, kas daudzus japāņus joprojām patīkami pārsteidz.⁵²⁴ Savukārt pētnieki akcentēja faktu, ka 2011. gadā kopumā pasaulē bija starp lielākajām saņēmējvalstīm pasaulē. Vienai pētniecei gan šis bija vienīgais piemērs, jo Japānā neviena institūcija neveido statistiku vai datubāzi par palīdzības atmaksāšanos.⁵²⁵ Otrs pētnieks pamatoja palīdzību Japānai kā materiālu ieguvumu, kas izriet no pozitīvi veidotā tēla, ko savukārt pastarpināti veicina ārvalstu palīdzība:

“Tas bija Japānas pozitīva tēla pasaulē dēļ. Jebkurā valstī ierindas pilsoņu vidū ļoti grūti ir atrast kādu, kam nepatīktu Japāna vai kam būtu negatīvs tēls par to. Iespējams, cilvēki Dienvid- un Austrumāzijā atceras kara notikumus, un protams ir Ķīnas situācija, bet pat tur kopējais tēls par Japānu ir pozitīvs, tāpat kā jebkur citur. (..) Viņi būs atbalstoši Japānai un atbalstīs Japānas pilsoņus. Ja kaut kas kaut kur notiksies, viņi par viņiem parūpēsies. (..) jā, jūs saņemat drošību un labklājību savā ziņā tādēļ, ka esat uzlūkots kā pozitīvs ieguldītājs pasaulē”.⁵²⁶

Cits diplomāts uzskatīja, ka Japāna ir pastāvīgi fokusējusies ārvalstu palīdzībā uz Āziju un ka koncesiju aizdevumi atspoguļo valsts ekonomiskās intereses, netieši norādot uz labās gribas un uzticības veicināšanu kā tirdzniecības saišu nodrošinātāju⁵²⁷. Attīstības jomas eksperts savukārt šo saikni akcentēja nepārprotami, norādot, ka no Japānas saitēm ar Āziju ir atkarīga valsts drošības un ekonomikas pastāvēšana. Eksperts ekonomikas atkarību no Āzijas valstu stabilitātes ilustrēja ar faktiem, ka Japānai ir tikai 40% pārtikas un 7% enerģētikas pašpietiekamība, un atlikušais apjoms tiek importēts. Eksperts uzskatīja, ka stabilas preču cenas un ekonomikas izaugsme pēdējā desmitgadē bija iespējama dēļ attīstības sadarbības.⁵²⁸ Viens NVO pārstāvis uzskatīja, ka tiešā veidā ekonomiski Japāna atpakaļ neko daudz nesaņem, bet indivīdu līmenī tiek mainītas cilvēku dzīves palīdzības mērķa valstīs, kas atsaucas pozitīvi uz Japānas politiku un uzņēmējdarbību ilgtermiņā.⁵²⁹

Visvairāk (visi 7) intervējamie atsaucās uz *starptautisko Japānas tēlu, statusu un citu valstu un iedzīvotāju uztveri kā ieguvumu vai racionalitāti* ārvalstu palīdzības sniegšanā. Visi 7 intervētie eksperti spēja identificēt pozitīvus ieguvumus Japānas tēlam un statusam, kas veidojušies no ārvalstu palīdzības, tomēr atbildes bija niansētas un ar atšķirīgām konotācijām.

Piemēram, lai arī 3 pašreizējie un 1 bijušais diplomāts visi spēja identificēt pozitīvus ieguvumus Japānas statusam, tomēr tikai 1 augsta ranga diplomāts uzstāja, ka tas, ko citi

524 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

525 Intervija ar JICA-RI vadošo pētnieci

526 Intervija ar JICA-RI pētnieku

527 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu

528 Intervija ar JICA attīstības palīdzības ekspertu

529 Intervija ar Japānas bijušo diplomātu, NVO aktīvistu un cilvēkdrošības ekspertu

domā par Japānu ir ļoti svarīgi, īpaši Eiropā, Amerikā un Āfrikā, jo tā ir diplomātijas prioritāte. Diplomāts piekrita, ka citi pozitīvi novērtē Japānas attīstības palīdzību un fokusu uz cilvēkdrošību, bet tēlu nevar uzspiest un nav bijis plānots manipulēt ar ārvalstu sabiedrību viedokli. Diplomāts uzskatīja, ka Japānu pozitīvi novērtē tās veiksmīgās ārpolitikas dēļ:

“Japāna vienmēr ir starp augstāk novērtētajām valstīm, kas tiek pozitīvi vērtēta pasaulē. Atkal, es domāju, uztvere un cilvēku tēls par Japānu ir atspoguļojums mūsu pacifistu ārpolitikai, ko īpaši atbalsta mūsu oficiālā attīstības palīdzība.”⁵³⁰

Tikmēr 2 citi pašreizējie un 1 bijušais diplomāts un NVO aktīvistis intervijās argumentēja, ka valsts līmenī statusa vai prestiža ieguvumi nav pašsaprotami vai pārbaudāmi, un drīzāk var runāt par pozitīvu uztveres un uzticības veidošanu ārvalstu indivīdu un sabiedrības līmenī. Piemēram, 1 diplomāts atzīmēja, ka nevar pārbaudīt korelāciju starp Japānas ieguldījumiem cilvēkdrošībā un Japānas tēlu un novērtējumu starptautiskās aptaujās. Vienlaikus, ņemot vērā, ka japāņu speciālisti, strādājot, piemēram, Āfrikā slimnīcās vai skolās saskaras ar vietējiem iedzīvotājiem un var sniegt palīdzību personificēt (“parādīt palīdzības seju”), ietekmējot noteikti arī pozitīvi šo cilvēku uztveri.⁵³¹ Cits diplomāts norādīja uz redzamības problēmu, jo lielākā daļa Japānas ārvalstu palīdzības tiek virzīta caur starptautiskiem ANO fondiem un programmām, un visbiežāk saņēmēja valsts to nemaz neatpazīst kā konkrēti japāņu palīdzību. Tajā pašā laikā diplomāts piekrita, ka saņēmēju valstīs, piemēram, Mjanmā veidojas pozitīvs tēls par Japānu, bet tas ir konkrēti attīstības palīdzības nevis cilvēkdrošības projektu dēļ, neskatoties uz to, ka tā būvēta un īstenota uz šī koncepta pamatprincipiem.⁵³² Bijušais Japānas diplomāts un NVO aktīvistis piekrita, ka sabiedrības līmenī Japāna veiksmīgi uzturējusi par sevi pozitīvu tēlu, jo Pakistānā 2010. gadu sākumā īpaši pēc Binladena nogalināšanas bijis izteikti naidīgs viedoklis pret ASV un rietumu valstīm, bet Japāna bija gandrīz kā izņēmums starp augsti attīstītajām, industriālajām valstīm.⁵³³

Attīstības palīdzības eksperts un 2 pētnieki piekrita, ka Japāna spējusi ar savu ārvalstu palīdzību veidot pozitīvu gribu vai uzticību, īpaši Āzijas valstīs. Viena pētniece pauda viedokli, ka attīstības palīdzības mērķis ir veidot uzticību, tādēļ Japānai tās tēls citu acīs ir ļoti svarīgs. Pētniece arī pieminēja, ka viedoklis par Japānas sniegto palīdzību turpina uzlaboties. Ja gadsimta sākumā to uzlūkoja kā dārgu un lēnu, tad pēdējos gados palīdzība tiek novērtēta kā relatīvi augstākas kvalitātes un ilgspējīgāka (īpaši attiecībā uz infrastruktūras būvniecības projektiem) salīdzinājumā ar citiem donoriem.⁵³⁴ Cits pētnieks dalījās ar atziņu,

530 Intervija ar augsta ranga Japānas diplomātu vēstniecībā Briselē

531 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

532 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

533 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO aktīvistu-cilvēkdrošības ekspertu

534 Intervija ar JICA-RI pētnieci

ka par spīti kara laika nodarījumiem kopējais tēls par Japānu Dienvidu un Austrumu Āzijā, tai skaitā Ķīnā, saglabājas pozitīvs.⁵³⁵ Viens JICA eksperts un 1 pētnieks uzskatīja, ka Japānai ir veiksmīgi izdevies par sevi radīt tēlu katastrofu risku mazināšanas un izturētspējas veidošanā trešajās valstīs, kas tiekot augstu novērtēts.⁵³⁶

Vienlaikus 3 intervējamie norādīja uz neitrālu tēlu (ne līdz galam pozitīvu, ne negatīvu) Japānas darbībās ANO attiecībā uz cilvēkdrošību un tās projektiem. Piemēram, 1 diplomāts uzskatīja, ka ANO tēls ir neitrāls, jo vienlīdz daudz ir valstu un ekspertu, kas pret cilvēkdrošību izturas pozitīvi un negatīvi vai ar skepsi.⁵³⁷ Cits bijušais diplomāts un cilvēkdrošības eksperts norādīja, ka publiski cilvēkdrošība vienmēr Japānai ir bijusi vienlīdz uz pusēm gan izdošanās, gan izgāšanās. Tas bija panākums, jo ANO vadošās amatpersonas, vairākas struktūras un eksperti Japānu pozitīvi novērtēja, un ar Cilvēkdrošības trasta fonda palīdzību varēja reāli ietekmēt uz uzlabot cilvēku dzīves palīdzību saņemtajās valstīs. Vienlaikus Japāna 2000. gadu vidū kļuvusi daļēji savtīga un vēlējusies visu atzinību par konceptu tikai sev, kā rezultātā tas panācis pretējo efektu un, iespējams, atbiedējis potenciālos atbalstītājus.⁵³⁸ Cilvēkdrošības un japāņu palīdzības pētnieks apalvoja, ka, lai arī ir novērojama kauzalitāte starp Japānas devīgumu un atgriezenisko saiti, piemēram, palīdzības atlīdzināšanu pēc 11. marta katastrofām no Afganistānas, to nevar noreducēt uz cilvēkdrošību, jo daudzviet ārpus akadēmiskām diskusijām jēdziens joprojām neko daudz neizsaka.⁵³⁹

Visbeidzot analizējot Japānas *politiskos ieguvumus divpusēji vai starptautiskajās institūcijās*, atklājās jaukti intervējamo viedokļi. Tikai 1 intervējamais uzskatīja, ka rezultāti bijuši pozitīvi; 4 respondenti sniedza neitrālu redzējumu, uzskaitot vienlaikus gan pozitīvo, gan negatīvo ieguvumu piemērus; 1 intervējamais uzskatīja, ka ietekme ir bijusi drīzāk negatīva nekā pozitīva; savukārt 1 intervējamais nesniedza atbildes uz šo jautājumu.

Viens pētnieks intervijā minēja personīgo atziņu, ka Japāna lielāko daļu savas ārvalstu palīdzības fokusējusi uz lieliem infrastruktūras būvniecībai paredzētiem aizdevumiem Āzijas valstīs, jo tādējādi tiek veidota ne tikai uzticība, bet arī savstarpējās atkarības saistības.⁵⁴⁰

Trīs intervējamie kā pozitīvo piemēru atzinībai, ko Japāna saņēmusi politiskajās institūcijās, minēja faktu, ka tā kopš pievienošanās ANO 1956. gadā ir bijusi visvairāk ievēlētā valsts Drošības padomē nepastāvīgās locekles statusā. Viedokļi par iemesliem šo respondentu starpā atšķīrās. Attīstības politikas pētniece uzskatīja, ka tas ir piemērs, kas

535 Intervija ar JICA-RI pētnieku

536 Intervijas ar JICA-RI pētnieku un JICA attīstības palīdzības ekspertu

537 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

538 Intervija ar bijušo Japānas diplomātu, NVO aktīvistu

539 Intervija ar JICA-RI pētnieku

540 Intervija ar JICA-RI pētnieku

parāda ANO valstu uzticību Japānai, tai skaitā pateicoties attīstības palīdzībai, kas balstīta cilvēkdrošības principos.⁵⁴¹ Tikmēr augsta ranga diplomāts pozitīvi novērtēja Japānas ievēlēšanas biežuma faktu ar piebildi, ka paši japāņi nekad nav uzskatījuši, ka tas ir dēļ to sniegtās attīstības palīdzības.⁵⁴² Cits diplomāts, šo faktu pašam pieminot, atzīmēja, ka, lai pilnvērtīgi pārbaudītu cēloņsakarības starp sniegto Japānas palīdzību un citu valstu balsojumiem, būtu jāveic visu iesaistīto trešo valstu aptaujāšana.⁵⁴³

Vienlaikus 4 intervējamie pauda viedokli robežās no neitrāla līdz negatīvam attiecībā uz Japānas politiskās ietekmes palielināšanu ANO ar cilvēkdrošības palīdzību. Viens diplomāts kā pozitīvo piemēru minēja, ka ar cilvēkdrošības foruma un trasta fonda palīdzību var uzsākt dažādas Japānas iniciatīvas ANO sistēmā. Tāpat Cilvēkdrošības padomdevēju valde ANO apvieno prominentus dažādu valstu politiķus un diplomātus, kas sniedz līderību un autoratīvāku izskatu ierosinātajām politikām:

“Dēļ cilvēkdrošības radītās gribas, mums ir daudz noderīgu forumu, kas sniedz līderību un autorizē mūs starptautiskajās attiecībās.⁵⁴⁴

Vienlaikus šis diplomāts uzskata, ka Japānas ietekme ANO bijusi neitrāla. Pat pēc tam, kad pieņemtas 2 rezolūcijas par cilvēkdrošību, skaidrojot, ka konceptam nav nekāda sakara ar “atbildību aizsargāt”, suverenitātes pārkāpšanu vai iejaukšanos valstu iekšpolitikā, joprojām turpinājusi pastāvēt daudzu valstu skepse. To pārvarēt neļauj arī Japānas izteiktais fokuss uz attīstības sadarbību (tātad brīvību no trūkuma nevis bailēm). Rezultātā dažas valstis, izdzirdot cilvēkdrošības vārdu, to automātiski noraida bez iedziļināšanās kontekstā.⁵⁴⁵

Cits diplomāts norādīja uz vairākiem politiskās ietekmes iztrūkumiem vai neveiksmēm ANO cilvēkdrošības kontekstā. Piemēram, cilvēkdrošība nekad nav apspriesta ANO Drošības padomē un Cilvēkdrošības trasta fondā pati Japāna arī veic 99% no investīcijām, kamēr citu donoru aktivitāte bijusi zema vai neesoša. Tāpat Japāna ir vēlējusies, lai ilgspējīgas attīstības mērķos (SDGs) tiktu pieminēta atsauce uz cilvēkdrošību, kas nav izdevies.⁵⁴⁶

Attīstības palīdzības un cilvēkdrošības pētnieks kā pozitīvo piemēru minēja faktu, ka ANO ģenerālsekretārs Bans Kimuns, pateicoties Japānas valdības ietekmei, radīja Cilvēkdrošības īpašo padomnieka amatu un Cilvēkdrošības vienību kā atsevišķu struktūru (ārpus UNOCHA), cenšoties tādējādi celt to ietekmi un statusu ANO sistēmā. Vienlaikus, pētnieka skatījumā, šīm struktūrām līdz pat šim brīdim ir maza ietekme ANO.⁵⁴⁷

541 Intervija ar JICA-RI vadošo pētnieci

542 Intervija ar augsta ranga Japānas diplomātu vēstniecībā Briselē

543 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

544 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

545 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs

546 Intervija ar vidējā ranga Japānas diplomātu Ārlietu ministrijā Tokijā

547 Intervija ar JICA-RI pētnieku

NVO aktīvistis un cilvēkdrošības eksperts apgalvoja, ka kamēr Norvēģija un Kanāda savstarpēji apvienojās (Cilvēkdrošības tīklā) un aicināja citas valstis pievienoties, Japāna gribēja būt viena cilvēkdrošības aizstāvībā, kā arī pārlietu uztraucās par kritiku [pret “atbildību aizsargāt”, kas bija Kanādas prioritāte – aut.]. ANO ģenerālsēkretārs Kimuns vēlējas, lai abi koncepti – cilvēkdrošība un “atbildība aizsargāt” - abi atsevišķi izdzīvo ANO sistēmā. Tomēr plašākos mērogos ANO dalībvalstis nepieņēma cilvēkdrošību:

“Japānas praktiskā ietekme, ko tā būtu radījusi ar cilvēkdrošības konceptu, ir drīzāk ierobežota. Tādēļ, ka cilvēkdrošība netika pieņemta, piemēram, ANO reformu procesā vai ANO sistēmā vai ANO humanitāro puduru sistēmā vai ilgspējīgas attīstības mērķos (SDGs). (..) dalībvalstis negribēja lietot vārdu “cilvēkdrošība” ilgspējīgas attīstības mērķos”.⁵⁴⁸

3.5. Secinājumi

Japānas gadījumā cilvēkdrošība sakrīt ar trijiem nacionālo interešu slāņiem, un pamatojums koncepta lietojumam ārpolitikā ir rodams vienlaikus objektīvajās, subjektīvajās un starptautisko normu interesēs. Pirmkārt, cilvēkdrošība ir pilnībā savietojama kā ārpolitikas stratēģija ar Japānas objektīvajām nacionālajām interesēm, ko nosaka ģeogrāfija, vēsture, ekonomika, politiskais un sociālais stāvoklis. Izvietojums uz salām ģeogrāfiski tālu no tuvākajiem kaimiņiem kombinācijā ar faktu, ka līdz Otrajam Pasaules karam Japāna nebija zaudējusi karā vai tikusi iekarota, pēc noklusējuma liek drošības un aizsardzības politikā fokusēties uz instrumentiem un politikām, kas mazina apdraudējumus un riskus citviet pasaulē, nevis teritoriālo un robežu aizsardzību. Šo apstākli pastiprina Japānas konstitucionālie ierobežojumi lietot bruņotu spēku ārpus savām robežām kombinācijā ar pilnīgu atkarību valsts aizsardzības garantēšanā no alianses ar ASV divpusējā aizsardzības līguma ietvaros. Trešais ģeopolitiskais faktors ar būtisku ietekmi ir valsts drošības un ietekmes atkarība no starptautiskās tirdzniecības. Pastarpināti tas nozīmē arī atkarību no stabilas un drošas starptautiskās sistēmas, kurā tirdzniecības plūsmas nepārtrūkst un ekonomika turpina augt. Tirdzniecība saskaņā ar Jošidas doktrīnu bija viens no galvenajiem faktoriem, kas ļāva aukstā kara laikā Japānai izaugt par otru lielāko planētas ekonomisko varu, un no enerģētikas resursu (gāzes, naftas) un pārtikas importa ir atkarīga arī Japānas sabiedrības drošība. Līdz ar to cilvēkdrošība, kas paredz ārpolitikā izmantot ekonomiskos un finanšu instrumentus citu valstu stabilizācijai, drošības un attīstības veicināšanai ir saderīga gan no nacionālās drošības, gan utilitārisma perspektīvas, izmantojot instrumentus, kas ir pieejami un kas sniedz lielāko potenciālo ieguvumu.

548 Intervija ar bijušo Japānas diplomāti, NVO aktīvistu un cilvēkdrošības ekspertu

Otrkārt, cilvēkdrošība ir savietojama ar subjektīvajām valsts interesēm, ko pierāda jēdziena pastāvīgs lietojums ārpolitikas dokumentos no 1996.-2016. gadam. Cilvēkdrošību ārpolitikā, lai arī niansēti atšķirīgos rāmējumos, lietojuši gan ārlietu ministri no Liberāli demokrātiskās partijas (LDP), kas bija Japānas valdībā kopš 1950. gadiem, gan Japānas Demokrātisko partiju (DPJ) pārstāvošie, nonākot no opozīcijas valdībā. Analizējot valdības dokumentus cilvēkdrošības definīcija laika gaitā ir maz mainījusies, Japānai izvēloties “plašo” pieeju, iekļaujot gan indivīdu drošību, gan attīstību, kas papildināta arī ar cieņas nodrošināšanu. Japānas rīcībpolitikas veidotāju izpratnē cilvēkdrošības veicināšanā iesaistās gan valsts, gan sabiedrība, no kuriem pirmais nodrošina aizsardzību no draudiem, bet otrais – veicina spēju attīstību indivīdu līmenī, sasniedzot attīstību, cieņu un pilnu potenciālu.

Treškārt, ārpolitikas dokumentos minētie draudi cilvēkdrošībai ir pārnacionāli un uzskatāmi par riskiem valstīm ārpus Japānas – terorisms, vides degradācija un klimata pārmaiņas, infekciju slimības, bēgļi, konflikti, nabadzība, dabas katastrofas un ekonomiskā krīze – kas liecina par koncepta rāmēšanu, lai tas būtu savietojamas ar starptautiskās sabiedrības interesēm un normām. Cilvēkdrošība ārpolitikas dokumentos rāmēta ar trīs motīviem: miera, stabilitātes un attīstības veicināšanu pasaulē; Japānas līderību un atbildības uzņemšanos par globālajiem drošības izaicinājumiem; starptautisko normu veidošanu, izplatīšanu un pieņemšanas veicināšanu. Tā rāmēta arī kā jautājums, kas varētu veicināt Japānas divpusējās attiecības ar Kanādu un Cilvēkdrošības tīkla valstīm.

Cilvēkdrošības saderību ar trijiem nacionālo interešu līmeņiem apstiprināja arī subjektīvās uztveres analīze, izmantojot iegūtos septiņu interviju ar Japānas cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem datus⁵⁴⁹. Vairums intervējamo piekrīt, ka cilvēkdrošību ārpolitikā ieviesa Sadako Ogata un Keizo Obuči. Vienlaikus intervējamie uzskatīja, ka cilvēkdrošība Japānai nebija jauna, jo attīstības palīdzība īstenota arī aukstajā karā. Inovācija rodama apsvērumos, ka cilvēkdrošība apvienoja iepriekš šķirtus konceptus un politikas, kā arī tika izmantota, lai drošību un celtu to nozīmi vietējā un starptautiskā kontekstā. Tāpat tika minēti tādi skaidrojumi cilvēkdrošības lietojumam ārpolitikā kā: (a) konstitūcija, kas neļauj lietot spēku un liek fokusēties uz ārvalstu palīdzību; (b) nepieciešamība uzlabot valsts statusu pēc starptautiskās kritikas par mazo iesaisti Līča krīzes risināšanā; (c) nepieciešamība palīdzēt bijušajām Dienvidslāvijas valstīm bēgļu un humanitārajos jautājumos; (d) vēlme uzlabot stāvokli ANO, tai skaitā reformējot ANO DP; (e) Tūkstošgades attīstības mērķu sasniegšana un jaunās globālās attīstības darba kārtības veidošana.

549 Izmantotas 7 padziļinātās un daļēji strukturētās intervijas no 30 minūtēm līdz 1 stundai, kuru garums kopā veido 250 minūtes. Intervēti tika 3 dažāda līmeņa diplomāti, 2 pētnieki, 1 attīstības palīdzības politikas eksperts un 1 bijušais diplomāts, kas šobrīd pārstāv NVO un pētniecības sektoru.

Visi intervējamie bija pārliecināti, ka Japāna ir aktīva ārvalstu palīdzības sniegšanā ārvalstīm pirms un pēc dabas katastrofām, argumentējot, ka šī politika ir cieši sasaistīta ar cilvēkdrošību un izriet no japāņu pašu pieredzes, vēstures un ekspertīzes. Vienlaikus Japānas diplomātisko ziļu grāmatu analīze liek secināt, ka cilvēkdrošība un palīdzība dabas katastrofās cietušajiem sasaistīti tikai kopš 2005. gada, bet kontekstā ar attīstības palīdzību kopš 2004. gada ikgadējā ziņojuma un 2003. gada ODA hartas. Toties periodā no 2010.-2015. gadam Japāna cilvēkdrošību un dabas katastrofas izmantojusi savstarpēji saistītā rāmējumā kā savu piedāvājumu ANO globālajai attīstības darba kārtībai pēc 2015. gada.

Attiecībā uz prioritārajām mērķa valstīm, kam Japāna sniedz ārvalstu palīdzību, intervējamie visbiežāk norādīja Āzijas un ASEAN valstis, retāk pieminot Āfriku. Fokuss uz Āziju intervijās tika pamatots ar vēsturisko tradīciju (kompensācijas par Otrā Pasaules kara nodarījumiem), projektu dārdzību (Āzijā īsteno dārgus infrastruktūras būvniecības projektus), kā arī ar ģeogrāfisko tuvumu un šī reģiona tiešu ietekmi uz pašas Japānas drošību un labklājību. Japānas kopējā ārvalstu palīdzības apjomā humānā palīdzība, ko pārvalda Ārlietu ministrija, intervējamo skatījumā ieņem tikai nelielu daļu iepretim ODA, ko pārvalda un realizē JICA, kā rezultātā biežāk izplatītā palīdzības forma ir valdības aizdevumi un granti, bet retāk apmācības un ārkārtas situāciju palīdzība. Visi intervētie diplomāti intervijās izcēla Japānas ārvalstu palīdzības tehnisko raksturu un apolitiskumu, akcentējot, ka lēmumu pieņemšana nebalstās uz strikti savtīgām interesēm.

Tomēr 23 ārpolitikas dokumentu analīze (par 21 gadu periodu) liecina, ka ārvalstu palīdzības sniegšanā tikuši izmantoti visi četri rīcības motīvu rāmējumu veidi (humanitārisma un altruisma; drošības un labklājības; tēla un statusa; ietekmes un varas). No tiem pašu drošības un humanitārisma un altruisma rāmējumi konstatēti visos dokumentos, kamēr tēla un statusa rāmējums novērots 21 dokumentos, bet varas un ietekmes vairošanas motīvs – 18 dokumentos. Drošības un labklājības rāmējums lietots gan izteikti savtīgi ar vēlmi stabilizēt Korejas pussalu, mainīt Ķīnas uzvedību, nodrošināt drošu un stabilu tirdzniecību un jūras ceļus Dienvidaustrumāzijā, Tuvajos Austrumos, Āfrikā un Latīņamerikā, gan “apgaismotā savtīguma” kontekstā radot globālos labumus un cīnoties ar pārnacionāliem izaicinājumiem (bēgļi, slimības, katastrofas), no kuriem iegūst visa pasaule, tai skaitā Japāna, gan lai palīdzību pamatotu ar Japānas ieguldījumu globālās darba kārtības veidošanā pēc aukstā kara. Arī humanitārisma un altruisma rāmējuma gadījumā novēroti tika trīs apakšrāmējumi: atbildīguma, kas lietots pārsvarā attiecībā uz katastrofu palīdzību un Āfriku; humanitārisma un altruisma ar uzsvāru uz palīdzēšanu vistrauslākajiem un ievainojamākajiem, kas arī lietots biežāk attiecībā uz katastrofu palīdzību, bet novērots arī palīdzībai Ķīnai, KTDR, Āfrikai un

Palestīnai; kā arī “apgaismotā savtīguma”, kas plaši pielietots kontekstā ar globālo publisko labumu radīšanu. Tēla un statusa rāmējumi visbiežāk izmantoti, lai izceltu Japānas spējas būt līdzvērtīgam partneriem iepretim ASV, G-7 un pildītu ekonomikas izmēram atbilstošu lomu starptautiskajā sabiedrībā, piemēram, pārvarot konstitucionālos ierobežojumus un nosūtot aizsardzības spēkus katastrofu seku likvidācijai uz Hondurasu vai miera un atbalsta misijā uz Irāku. Tāpat tie lietoti, lai paskaidrotu kuras valstis un kādā veidā pateikušās Japānai pēc palīdzības sniegšanas dabas katastrofās, tādējādi akcentējot, ka šīs apsvērumi Japānai ir svarīgs. Varas un ietekmes rāmējums novērots palīdzības sniegšanā ar motīvu panākt ANO DP reformēšanu un citu valstu labvēlīgu attieksmi, uzticību un atbalstu Japānai.

Arī intervijas ar Japānas ekspertiem uzrādīja visus 4 motīvu rāmējumus. Piemēram četri no septiņiem intervējamiem kā primāro motivāciju norādīja Japānas rūpes par citām tautām un pasauli, no kuriem 3 to rāmēja “apgaismotā savtīguma” kategorijās. Vienlaikus seši no septiņiem intervējamiem spēja nosaukt ieguvumus pašu japāņu drošībai un labklājībai no ārvalstu palīdzības, no kuriem trīs personas norādīja uz pārējās pasaules solidaritāti un palīdzību Japānai pēc 2011. gada marta katastrofām, kamēr pārējie akcentēja ieguvumus tirdzniecības un ekonomikas jomā. Tāpat visi septiņi intervējamie rāmēja ieguvumus no Japānas sniegtās ārvalstu palīdzības valsts tēla un statusa kategorijās, tai skaitā visās intervijās tika sniegti pozitīvo ieguvumi piemēri. Tomēr tie biežāk tika minēti kā pozitīvie blakus ieguvumi nevis primārais rīcības motīvs. Visbeidzot, vērtējot Japānas politiskos un varas ieguvumus divpusējās attiecībās un starptautiskajās organizācijās intervējamo viedokļi nebija viennozīmīgi. Lai arī trīs intervējamie atzīmēja, ka Japāna ir valsts, kas tikusi visbiežāk ievēlēta ANO DP nepastāvīgās locekles amatā, tomēr ne visi to saistīja ar ārvalstu palīdzības sniegšanu, kamēr pārējās intervijās viedoklis par japāņu palīdzības atmaksāšanos ANO bija robežās no neitrāla līdz negatīvam. Tas tika paskaidrots ar faktu, ka joprojām vairumam valstu ir negatīvs priekšstats par cilvēkdrošību ANO, kā arī jēdziens nav ticis iekļauts ilgspējīgas attīstības mērķos par spīti Japānas lobijam un citas valstis praktiski neiemaksājot līdzekļus Japānas izveidotajā Cilvēkdrošības trasta fondā.

Noslēdzot nodaļu par Japānu, būtiski ir norādīt, ka ārvalstu palīdzības sniegšanā gan ārpolitikas dokumentos, gan intervijās bija novērojami visi četri rāmējumu veidi (kā arī to apakšrāmējumi), kas liecina par to, ka valsts laika gaitā attiecībā pret dažādām valstīm attiekušies gan altruistisku un humanitāru apsvērumu vadīta, gan lai vairotu savu drošību un labklājību, kā arī celtu savu statusu un starptautiskās sabiedrības uzticību tai. Vienlaikus valsts tēla un ietekmes rāmējumi ir biežāk minēti kā sekundārie pozitīvie ieguvumi, nevis kā primārais motīvs, lemjot par ārvalstu palīdzības nosūtīšanu.

4. Cilvēkdrošība Kanādas ārpolitikas interesēs

Līdzšinējos pētījumos cilvēkdrošības ienākšanu Kanādas politiskajā diskursā un ārpolitikā saista ar Lojdu Aksvortiju (*Lloyd Axworthy*), kas bija ārlietu ministrs no 1996.-2000. gadam un kas uzskatījis, ka cilvēkdrošība sniegs valstij līderību starptautiskajā sistēmā pēc aukstā kara beigām.⁵⁵⁰ Aksvortijs esot aicinājis fokusēt Kanādas ārpolitiku uz konkrētu problēmu risināšanu: bērnu stāvokļa un aizsardzības uzlabošanu karadarbības zonās, terorisma, narkotiku tirdzniecības un ieroču aprites ierobežošanu.⁵⁵¹ Vienlaikus atsevišķas publikācijas akcentē, ka Kanādas valdība izvēlējās fokusēties uz “šauru” pieeju cilvēkdrošībai⁵⁵², to konceptualizējot kā “brīvību no bailēm” un prioretizējot ārpolitikā indivīdu aizsardzību no fiziskas vardarbības un bruņotiem konfliktiem.⁵⁵³

Cilvēkdrošības attīstības ekspertes Tadžbakhša un Čenoja norādījušas, ka Kanādas cilvēkdrošības politika bija balstīta uz 5 prioritārajām jomām: (1) *sabiedrības drošības vairošana*, ceļot ekspertīzi par pārrobežu draudiem (terorisms, organizētā noziedzība, narkotiku tirdzniecība); (2) *civiliedzīvotāju aizsardzība*, veidojot jaunas normas, samazinot cilvēku upuru skaitu konfliktos, veicot cilvēktiesības veicinošas operācijas un lietojot miera uzturētājus, lai novērstu kara noziegumus; (3) *konfliktu novēršana*, stiprinot starptautiskās sabiedrības spējas atrisināt vardarbīgus konfliktus, izmantojot ekonomiskās sankcijas civilo karu novēršanai un veidojot valdības un vietējās spējas politisko un sociālo saspīlējumu mazināšanai; (4) *pārvaldības un atbildības veidošana*, veidojot SKT, veicinot bruņoto spēku, policijas un tiesu varas reformas, samazinot korupciju, veicinot izteiksmes brīvību un korporatīvo sociālo atbildību; (5) *miera atbalsta operācijas*, stiprinot starptautiskās spējas

550 Aksvortijs norādījis, ka Kanāda ar Norvēģiju un Nīderlandi meklējušas veidus, kā pārskatīt tradicionālo drošības konceptu, lai veicinātu globālo mieru un stabilitāti, nonākot diskusijās pie cilvēkdrošības kā risinājuma. Ārlietu ministrs uzskatīja, ka Kanādai ir gan nepieciešamās kapacitātes, gan ticamība, kas izriet no kolonizācijas pieredzes trūkuma, lai tā spēlētu līdera lomu cilvēkdrošībā attīstības valstīs. Aksvortijs 1996. gada uzrunā ANO Ģenerālajā Asamblejā izklāstījis cilvēkdrošības vīziju, kas nozīmē “Vairāk nekā militāru draudu trūkumu. Tas iekļauj drošību no ekonomiskas nabadzības, pieņemamu dzīves kvalitāti un pamata cilvēktiesību garantēšanu (...) Kā minimums cilvēkdrošība paredz pamatvajadzību nodrošinājumu, kā arī tā atzīst noturīgu ekonomisko attīstību, cilvēktiesības, fundamentālās brīvības, tiesiskumu, labu pārvaldību, ilgspējīgu attīstību un sociālo vienlīdzību kā tikpat svarīgus globālā miera sasniegšanai kā bruņojuma kontrole un atbrūošanās. Tā atzīst saites starp vides degradāciju, iedzīvotāju pieaugumu, etniskajiem konfliktiem un migrāciju.” Avots: Axworthy, L. (1997). *Canada and human security: the need for leadership*, *International Journal*, Vol.52, No.2 (Spring 1997), pp.184

551 Tadžbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.30; Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.57

552 Ačarija ir norādījis, ka Aksvortijs un Kanādas valdība ir sākotnēji bijuši UNDP 1994. gada ziņojuma kritiķi, argumentējot, ka tajā cilvēkdrošība paredz pārāk lielu uzmanību fokusēt uz attīstības trūkuma radītajiem drošības izaicinājumiem. Tā vietā Aksvortijs vēlējies fokusēties uz cilvēku nedrošību konflikta situācijas. Avots: Acharya, A. (2001). *Human Security: East vs. West*, *International Journal*, (Summer 2001), pp.445

553 Werthes, S., Debiel, T. (Eds.) (2006). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen (INEF Report, 80/2006). p.15

īstenot miera misijas, risinot ar sieviešu tiesībās saistītus jautājumus, nodrošinot civilos ekspertus un politikas padomniekus. Lai šo ambīciju īstenotu, Kanādas valdība izveidoja Cilvēkdrošības programmu ar ikgadējo budžetu 10 milj. Kanādas dolāru apmērā.⁵⁵⁴

Kanādas redzamākais sasniegums, kas ticis asociēts ar cilvēkdrošības lietojumu ārpolitikā, bija "Otavas process" un kampaņa, kuras rezultātā 1997. gada decembrī parakstīja Otavas konvenciju par kājnieku mīnu lietošanas, uzglabāšanas, ražošanas, nodošanas aizliegumu un iznīcināšanu. Citi cilvēkdrošības sasniegumi ir Starptautiskās krimināltiesas (SKT) izveide, Kimberlijas process par konfliktu dimantu aprites ierobežošanu, kā arī Starptautiskās komisijas par valstu suverenitāti un iejaukšanos (ICSSI) izveide, uzsākot debates par "atbildības aizsargāt" (R2P) principu un humanitāro iejaukšanos kā starptautiskās sabiedrības atbildību.⁵⁵⁵ Kanāda lietoja cilvēkdrošību arī ANO Drošības padomē (1999.-2000.g.)⁵⁵⁶, lai iestātos par civiliedzīvotāju aizsardzību bruņotos konfliktos, kā arī konceptu popularizēja G-8, Amerikas Valstu Organizācijā, Starptautiskajā Frankofonijas Organizācijā, Nāciju Sadraudzībā (*Commonwealth*), Cilvēkdrošības tīklā, NATO un EDSO.⁵⁵⁷

Kanāda ar Norvēģiju 1999. gadā izveidoja Cilvēkdrošības partnerību (*Human Security Partnership*), kas paredzēja sadarboties 9 cilvēkdrošības jomās: kājnieku mīnas, SKT izveide, cilvēktiesības, starptautiskais humanitārais likums, sievietes un bērni bruņotos konfliktos, vieglo ieroču izplatība, bērni-karavīri, bērnu ekspluatācija, sadarbība ziemeļos.⁵⁵⁸ Citviet minēts, ka Kanādas un Norvēģijas augsta līmeņa amatpersonas tikušās 1998. gada 7.-8. decembrī Otavā un vienojušās sadarboties cilvēkdrošības jautājumos (Līsonas deklarācija), kas skar indivīdu aizsardzību bruņotos konfliktos, kam drīz pievienojušās arī Austrija, Čīle, Īrija, Jordānija, Nīderlande, Slovēnija, Šveice un Taizeme.⁵⁵⁹ Gadu vēlāk starp "cilvēkdrošības tīkla" valstīm minēta arī Grieķija un Mali, kā arī vairākas NVO.⁵⁶⁰

Līdzšinējos pētījumos ir arī skaidrojumi, kādēļ Kanāda pievērsusies cilvēkdrošībai.

554 Tadjbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.31

555 Tadjbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.31; King, G., Murray, C.J.L. (2001). Rethinking Human Security, *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, pp.590

556 Sūrke argumentē, ka 1998. gadā Kanāda ir bijusi pirmā valsts, kas cilvēkdrošību regulāri uzrunājusi ANO Drošības padomē, kas tobrīd bijis radikāls pavērsiens ANO politiskajam diskursam, prioretizējot indivīdu drošību iepretim valstu suverenitātei. Avots: Suhrke, A. (2014). Human Security 15 Years After Lysøen: The Case against Drone Killings, *Asian Journal of Peacebuilding*, Vol.2, No.2, pp.186-187

557 Heinbecker, P. (2000). The Concept of Human Security: A Canadian View, *The RUSI Journal*, Vol.145, No.6, pp.30-31

558 Acharya, A. (2001). Human Security: East versus West, *International Journal*, (Summer 2001), pp.445-446

559 King, G., Murray, C.J.L. (2001). Rethinking Human Security, *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, pp.590

560 Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), pp.87

P.Heinbekers (*Paul Heinbecker*) uzskata, ka cilvēkdrošība ir dabīga izvēle Kanādas ārpolitikā, jo tā: (a) sniedz “priekšējo aizsardzību” (*forward defence*) – aizsardzību no ģeogrāfiski tāliem draudiem, kas ietekmē uz noteikumiem balstīto starptautisko sistēmu; (b) ļauj izplatīt Kanādas vērtības, padarot pasauli drošāku; (c) ietver kanādiešiem svarīgas vērtības (tolerance, demokrātija, cilvēktiesību ievērošana) un humanitāros principus; (d) ļauj veicināt attiecības ar starptautiskajām NVO, kas pozitīvi ietekmē Kanādas ietekmi un statusu pasaulē; (e) ir savietojama ar atvērto Kanādas ekonomiku un sabiedrību (fakts, ka vairāk nekā 40% no IKP veido tirdzniecība, pozitīvi ietekmē valsts labklājību un vienlaikus rada vārīgumu).⁵⁶¹

Pētnieku vidū nav viennozīmīga skaidrojuma, vai cilvēkdrošība turpināja ieņemt vietu Kanādas ārpolitikā pēc tam, kad Aksvortijs atstāja ārlietu ministra posteni. Dž.Maklīns (*George MacLean*) ir argumentējis, ka jau nākamais ārlietu ministrs Dž.Manlijs (*John Manley*) ir mazinājis uzmanību cilvēkdrošībai, kas turpinājusi samazināties pēc 11. septembra teroraktiem, kad arvien svarīgāk kļuva stiprināt attiecības ar ASV, līdz koncepts pilnībā izzudis no ārpolitiskā diskursa Konservatīvās partijas un Stīvena Hārpera vadītajā valdībā.⁵⁶²

Šajā pētījuma nodaļā vispirms tiks kodolīgi analizēti Kanādas galvenie ģeopolitiskie, vēstures un ekonomiskie parametri, lai identificētu objektīvās nacionālās intereses un to savietojamību ar cilvēkdrošības konceptu. Tad Kanādas Ārlietu ministrijas ikgadējos pārskatos un ilgtermiņa plānošanas dokumentos no 1996.-2016. gadam tiks meklēti un analizēti cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumi. Īpaša uzmanība tiks pievērsta cilvēkdrošības attīstībai, pētot, kurā periodā jēdziens ticis lietots politikas dokumentos, kad tas izzudis un vai līdz ar to pazuduši arī šīs politikas pamatprincipi. Visbeidzot tiks analizēti cilvēkdrošības un ārvalstu humānās un attīstības palīdzības rāmējumi intervijās ar Kanādas diplomātiem, attīstības politikas ekspertiem un pētniekiem. Nodaļās beigās apkopoti galvenie secinājumi par cilvēkdrošību Kanādas ārpolitikas interesēs.

4.1. Cilvēkdrošība Kanādas objektīvajās ārpolitikas interesēs

Kanāda *ģeogrāfiski* ir otra lielākā planētas valsts, un tās izmēru ilustrē trīs okeāni, kas to ieskauj no austrumiem (Atlantijas), ziemeļiem (Ziemeļu) un rietumiem (Klusais), un visgarākā krasta līnija pasaulē (skatīt pielikumu Nr. 4). Dienvidu robeža ar ASV (49. paralēle), ir saukta par “garāko neaizstāvēto robežu pasaulē”.⁵⁶³ Tai pieder 52 455 salas un 2-3

561 Heinbecker, P. (2000). The Concept of Human Security: A Canadian View, *The RUSI Journal*, Vol.145, No.6, pp.29-30

562 Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.57-58

563 Towse, R. J. (2005). *In the Shadow of a Great Neighbour: Canadian Identity*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.26

milj. saldūdens ezeru, kas aizņem ap 9% no teritorijas; vairāk nekā vienu trešdaļu valsts klāj meži.⁵⁶⁴ Valsts lielākā bagātība ir dabas un enerģētikas resursi: 20% planētas saldūdens⁵⁶⁵ un 9% mežu platību, kas Kanādu padara par lielāko koka un papīra eksportētāju.⁵⁶⁶ Kanāda ir 1. vietā pasaulē kālija un cinka ieguvē; 2. vietā – niķeļa un urāna; 3. vietā – alumīnija, platīna un dimantu; 6. vietā - zelta; 8. vietā - dzelzs rūdas un svina; 10. vietā - vara; 12. vietā – ogļu.⁵⁶⁷ Kanādai ir 3. lielākās naftas rezerves (10% no kopējā apjoma), un tā ir 5. lielākā ieguvēja pasaulē (2015. gadā)⁵⁶⁸. Tā ir arī 4. lielākā dabas gāzes ieguvēja un eksportētāja.⁵⁶⁹ Lielākā daļa neizlietoto resursu nonāk ASV (ūdens, kokmateriāls, urāns, nafta, gāze, elektrība).

Vēsturiski Kanādas pirmsākumi saistīti ar Franciju, vēsture – ar Apvienoto Karalisti, bet attīstību ietekmējusi vienīgā kaimiņvalsts – ASV. Liela daļa Kanādas teritoriju sākotnēji bija Francijas kolonijas, kas zaudētas Apvienotajai Karalistei Septiņu gadu karā (1756.-1763. gadā).⁵⁷⁰ Francijas ietekme mūsdienās atspoguļojas oficiālajā divvalodībā (angļu un franču) un Kvebekas īpašajā statusā, bet kopš 18. gs. par ietekmi Kanādā sacentušās Apvienotā Karaliste un ASV (ASV ir divreiz nesekmīgi centušās iekarot Kanādu 1775. un 1812. gadā).⁵⁷¹ Kopš 1867. gada, kad noslēgts Britu Ziemeļamerikas akts (Konstitucionālais akts), kas ļāva pie varas stāties pirmajam federālajam premjerministram un sasaukt parlamentu Otavā, Kanāda pakāpeniski atbrīvojusies no britu koloniālās ietekmes⁵⁷². Atšķirībā no Eiropas lielvalstīm Kanādai pašai nav piederējušas kolonijas. 20. gs. Kanāda bija starp uzvarētājiem abos Pasaules karos. Atšķirībā no 1. Pasaules kara, kad tā atbalstīja Apvienoto Karalisti, 2. Pasaules karā 1939. gadā Kanāda iesaistījās pēc savas iniciatīvas. Piedevām tobrīd Kanādai bija 4. lielākie gaisa un 3. lielākie jūras spēki pasaulē, kas spēlēja būtisku lomu Francijas,

564 Statistics Canada home page (n.d.). *Highlights of Canada's Geography*, <http://www.statcan.gc.ca/pub/11-402-x/2012000/chap/geo/geo-eng.htm> (skatīts 17.10.2017.); CIA World Factbook (n.d.). *Canada*, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ca.html> (skatīts 17.10.2017.)

565 Towse, R.J. (2005). *Canada in Global Context*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.408

566 Natural Resources Canada (n.d.). *Key facts about Canada's forests*, <http://www.nrcan.gc.ca/forests/measuring-reporting/key-forest-facts/17643> (skatīts 9.03.2018.)

567 Natural Resources Canada (n.d.). *Minerals and metals facts*, <http://www.nrcan.gc.ca/mining-materials/facts/20507> (skatīts 9.03.2018.)

568 British Petroleum (n.d.) *BP Statistical Review of World Energy (66th Edition)*. p.12-16, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> (skatīts 9.03.2018.)

569 *Natural Gas Facts*, <https://www.nrcan.gc.ca/energy/facts/natural-gas/20067> (Natural Resources Canada home page; skatīts 9.03.2018.)

570 Acemoglu, D., Robinson, J. A. (2013). *Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. London: Profile Books. p.286

571 Towse, R.J. (2005). *Canada in Global Context*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.407

572 1931. gada Vestminsteres statūti garantēja visiem Apvienotās Karalistes valdījumiem, ieskaitot Kanādu, autonomiju un vienlīdzīgu statusu, un 1982. gada Kanādas akts izbeidza koloniālo statusu, ļaujot neatkarīgi no Apvienotās Karalistes izdarīt izmaiņas savā konstitūcijā. Avots: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.391-392

Beļģijas un Nīderlandes atbrīvošanā no nacistiskās Vācijas spēkiem⁵⁷³.

Ekonomiski Kanāda no 1960. līdz 2015. gadam pastāvīgi ir bijusi starp 8 līdz 10 lielākajām ekonomikām pasaulē (pēc IKP)⁵⁷⁴. Kopš 1976. gada tā pieder pie *lielā septiņnieka* (G-7) valstīm, un 1961. gadā tā bija viena no Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dibinātājām⁵⁷⁵. K.Denis (*Claude Denis*) raksta, ka Kanādas kopš 1945. gada strauji augošā loma pasaules politikā nebūtu iespējama bez ekonomiskās izaugsmes, ko sniedza industriālā attīstība 2. Pasaules karā, tirgojot Apvienotajai Karalistei bruņojumu un resursus, kā rezultātā tā kļuva par 4. lielāko ekonomiku pasaulē kara izskaņā. Lai arī kara rezultātā ievērojami tika diversificēta Kanādas ekonomika, lielāku uzsvāru liekot uz industriālo ražošanu un pakalpojumu sektoru, tradicionāli Kanāda balstījies uz dabas resursu un labības iegūvi un tirdzniecību. Kopš 20. gs. vidus piedzīvotā ekonomiskā izaugsme ļāvusi Kanādai kļūt par labklājības valsti ar plašām sociālā atbalsta programmām.⁵⁷⁶

Kanādas ģeogrāfija atspoguļojas arī tās pēdējo desmitgažu *tirdzniecības bilancē* (skatīt pielikumu Nr.11). No 1990. - 2015. gadam, ASV bija lielākais tirdzniecības partneris, no kura Kanāda pirka vairāk nekā pusi no precēm un pakalpojumiem un kam pārdeva trīs ceturtdaļas savas produkcijas (2000. gadā pat 87%)⁵⁷⁷. Citi partneri – Japāna, Apvienotā Karaliste, Meksika, Vācija un Francija – veido salīdzinoši nelielu daļu no kopējās Kanādas tirdzniecības bilances. Vienīgi tirdzniecība ar Ķīnu ir piedzīvojusi būtisku kāpumu. Ja 1990. gadā uz Ķīnu no Kanādas tika eksportēti 1,12% preču un pakalpojumu (5. lielākais eksporta partneris) un tā nebija ne tuvu starp lielākajiem importētājiem, tad 2015. gadā Ķīna bija otrs nozīmīgākais partneris abos rādītājos aiz ASV (12,24% no kopējā Kanādas importa un 3,86% eksporta). Kanādai pieder ievērojamas platības aiz Arktiskā loka, kas dod pamatotas gaidas nākotnē izmantot jūras tirdzniecībai Ziemeļrietumu pāreju, kas savieno Kluso un Atlantijas okeānu un sniedz piekļuvi Arktikas dabas resursiem.

Politiskajā dimensijā kopš 1945. gada Kanāda ir nostiprinājusies par nozīmīgu starptautisko aktieri. Kanāda bija starp ANO un NATO dibinātājām, un tās ārpolitika aukstā kara laikā un pēc tā balstījies uz daudzpusējās diplomātijas formātiem un aktīvu

573 Canadian War Museum (n.d.). *Canada and the Second World War*,

http://www.warmuseum.ca/cwm/exhibitions/chrono/1931rcaf_e.shtml (skatīts 25.02.2018.)

574 Pasaules Banka (2018. gada februāris). *Dati par valstu IKP*,

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false (katīts 26.02.2018.)

575 Denis, C. (2005). *Recent History of Canada*. In: West Jacqueline (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London, New York: Routledge. p.403

576 *Ibid.*, p.403

577 Ekonomisko integrāciju abu valstu starpā īpaši veicinājuši Kanādas-ASV brīvās tirdzniecības līguma (CUFTA) un Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līguma noslēgšana (NAFTA) 1989. un 1994. gadā. Piemēram, ja pirms 1967. gada vien 20% Kanādas tirdzniecības bija ar ASV, tad 80. gadu sākumā tā auga līdz 28%, bet 90. gadu izskaņā sasniedz 40%, kas to padarīja par vienu no atkarīgākajām valstīm pasaulē. Avots: Towse, R. J. (2005). *In the Shadow of a Great Neighbour: Canadian Identity*. p.27

iesaistīšanos starptautiskajā politikā, piemēram, regulāri nosūtot bruņotos spēkus starptautiskās miera uzturēšanas misijās. Šo tradīciju aizsācējs ir premjerministrs Lesters Pīrsons (*Lester Pearson*), kas saņēmis Nobela miera balvu par Suecas krīzes atrisināšanu 50. gados, panākot pirmās ANO miera uzturēšanas misijas izveidi Ēģiptes - Izraēlas konflikta atturēšanai Sinaja pussalā. Tāpat premjerministra Malrounija vadībā 1980.-1990. gados Kanāda spēlēja būtisku lomu aparteīda izbeigšanā Dienvidāfrikā. 1990. gados Kanādas vadībā tika pieņemta Otavas konvencija kājnietu mīnu izmantošanas aizliegumam, kamēr valsts aktīvi turpināja iesaistīties un nosūtīt miera uzturētājus Kuveitas atbrīvošanai, kā arī uz Bosniju un Hercegovinu, Kosovu un uz ASV vadīto starptautisko koalīciju Afganistānā.⁵⁷⁸

Ārpolitikas maiņu no neitralitātes un piesliešanās Apvienotajai Karalistei 1950. gadu sākumā skaidroja premjerministrs Pīrsons, pamatojot iestāšanos NATO, ANO un karavīru nosūtīšanu uz Korejas pussalu un Rietumeiropu ar Kanādas nacionālās drošības vairošanu. Kanāda palīdzēja Eiropai Apvienotās Karalistes un Francijas dēļ, jo to vienoja vēsture, politika un kultūra un lai veicinātu šo valstu ekonomikas un savstarpējās tirdzniecības atjaunošanos. Kanāda arī tobrīd atklāja Āzijas politiku, palīdzot bijušajām britu kolonijām kļūt par neatkarīgām valstīm un līdzvērtīgām Sadraudzības (*Commonwealth*) locekļiem, lai veicinātu to dzīves kvalitāti un nepiesliešanos PSRS.⁵⁷⁹ Tādējādi motīvi starptautiskās palīdzības sniegšanā bija sabalansēti, vienlīdz vēloties gan sasniegt citu valstu attīstību bez tūlītējiem ekonomiskiem ieguvumiem sev, gan palielināt savu nacionālo drošību un statusu.

Sociālajā dimensijā kanādiešu identitāte bieži tiek pretstatīta kaimiņam (ASV), tai skaitā attiecībā uz Kanādas augstāko fiziskās un sociālās drošības līmeni. Meklējot pirmsākumu šīm atšķirībām Tovse (*Towse*) min 18.-19.gs., kad Kanāda kā britu kolonija iestājās pret ASV štatu apvienošanos 18.gs. un kad fundamentālas atšķirības iestrādātas abu valstu konstitūcijās. Ja 1776. gada ASV konstitūcija prioretizēja cilvēka dzīvību, brīvību un tiekšanos pēc laimes, tad 1867. gada Kanādas konstitūcija fokusējās uz mieru, kārtību un labu pārvaldību. Rezultātā ASV veidojusies vairāk uz individuālismu fokusēta sabiedrība, bet Kanādā – uz kopienu vērsta un balstīta kolektīvismā.⁵⁸⁰

Vienlaikus ar 4 iedzīvotājiem uz 1 km² Kanāda ir starp visretāk apdzīvotajām augsti attīstītajām valstīm pasaulē, kur dzīvo 9 reizes mazāk cilvēku nekā ASV un 30 reizes mazāk nekā vidēji ES (vien Islandē un Austrālijā ir vēl mazāk).⁵⁸¹ Lielākās Kanādas aglomerācijas

578 Denis, C. (2005). *Recent History of Canada*. p.402

579 Pearson, L. (1951). The Development of Canadian Foreign Policy. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/canada/1951-10-01/development-canadian-foreign-policy>

580 Towse, R.J. (2005). *In the Shadow of a Great Neighbour: Canadian Identity*. p.26

581 Pasaules Banka (n.d.). *Population density (people per sq. km of land area)*, https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?name_desc=false (skatīts 8.03.2018.)

(izņemot Edmontonu) atrodas gar ASV robežu, kur dzīvo septiņas desmitās daļas no vairāk nekā 35 milj. iedzīvotājiem (skatīt pielikumu Nr. 5)⁵⁸². Kanāda ir multikulturāla un imigrantiem atvērta valsts ar lielu etnisko grupu dažādību. Atvērtību pārējai pasaulei ilustrē fakts, ka pēdējā pusgadsimta laikā iedzīvotāju skaits ir trīskāršojies⁵⁸³, pateicoties stabilam imigrācijas līmenim⁵⁸⁴. Tādējādi Kanādā ir veidojusies unikāla multikulturālisma kultūra.⁵⁸⁵

Ģeogrāfija nav vienīgais vai svarīgākais ārpolitiku noteicošais faktors, bet tā var vairot vai ierobežot pieejamo izvēļu klāstu. Noslēdzot nodaļu par Kanādas objektīvajām interesēm, var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, Kanāda kopš Otrā Pasaules kara bijusi relatīvi droša un no ārējiem draudiem pasargāta, bet valstis, kas iepriekš veidoja tās vēsturi un sacentās par ietekmi Kanādā, ir kļuvušas par sabiedrotajām. Tas ietver vienīgo kaimiņvalsti ASV, kas ir arī militāri un ekonomiski spēcīgākā valsts pasaulē, kamēr citas valstis atrodas tūkstošiem kilometru tālu no Kanādas krastiem. Otrkārt, par spīti ģeogrāfiskajam attālumam Kanāda ir pārējai pasaulei atvērta valsts tirdzniecības, migrācijas, kā arī starptautiskās iesaistes jomās (daudzpusējā diplomātija, starptautiskās operācijas). Viens skaidrojums tam ir jau minētajā ārējās drošības apsvērumā, kas ļauj vairāk resursu veltīt gan pašas valsts attīstībai, gan globālo labumu veidošanā. Otrs skaidrojums – ekonomikas atkarība no dabas resursiem un to sekmīgas tirdzniecības pārējai pasaulei, ko īpaši veicina jūras valsts priekšrocības, kas ļauj tirgot preces un pakalpojumus vienlīdz izdevīgi kā ASV kaimiņos, tā Āzijai un Eiropai otrpus Klusajam un Atlantijas okeānam. Tādējādi veidojas “labvēlīgs cikls”, kurā Kanādas dabas bagātības un plašums piesaista imigrantus, kas veicina valsts ekonomisko izaugsmi, attīstību un lomu pasaulē, liekot uzņemties atbildību par starptautisko sistēmu un valstīm, no kurām izcēlušies tās sabiedrības locekļi.

582 Kanādas Statistikas birojs (n.d.). Kanādas 2016. gada tautas skaitīšanas rezultāti, <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp-pd/prof/details/Page.cfm?Lang=E&Geo1=PR&Code1=01&Geo2=&Code2=&Data=Count&SearchText=Canada&SearchType=Begins&SearchPR=01&B1=All&GeoLevel=PR&GeoCode=01> (skatīts 8.03.2018.)

583 No 1941.-1971. g. Kanādas iedzīvotāju skaits dubultojās no 11,5 milj. cilvēku uz 21,6 milj., no kuriem lielākā daļa nāca no Lielbritānijas un Francijas. Kopš 1960. gadiem vairāk migrantu ieplūda no Ukrainas, Itālijas un Grieķijas, pēcāk – Āzijas, Dienvidamerikas un citām vietām, kas veidoja “redzamās minoritātes”. Terminu “redzamās minoritātes” (*visible minorities*) lieto Kanādas Statistikas birojs attiecībā uz personām, kas, izņemot aborigēnu tautas, nav gaišas miesasbūves un ir ar ārēji redzamām ķermeņa iezīmēm. Piemēram, 2016. gadā pie redzamām minoritātēm tika pieskaitīti dienvidaziāti, ķīnieši, melnādainie, filipīnieši, lafīņamerikāņi, arābi, dienvidaustrumaziāti, rietumaziāti, korejieši, japāņi un citu neklasificēto grupu pārstāvji. Statistics Canada (25 October 2017). *Visible Minority and Population Group Reference Guide, Census of Population, 2016*, <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/ref/guides/006/98-500-x2016006-eng.cfm> (skatīts 11.03.2018.)

584 1913. g. Kanādā iebrauca 400 tūkst. imigrantu gadā (lielākais reģistrētais daudzums). No 1941.-1961. g. Kanādā ieradās 2,14 milj. cilvēku, bet kopš 80. gadu beigām tie bijuši vidēji ap 250 tūkst. imigrantu un patvēruma meklētāju gadā. Avots: The Canadian Encyclopedia (n.d.). *Population of Canada*, <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/population/> (skatīts 25.02.2018.)

585 Denis, C. (2005). *Recent History of Canada*. p.403

4.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Kanādas ārpolitikas dokumentos

Kanādas gadījumā tiek pētīti gan ilgtermiņa, gan ikgadējie ārpolitikas dokumenti. Pie ilgtermiņa dokumentiem pieder “Kanāda pasaulē: valdības paziņojums” (1995. g.)⁵⁸⁶ un “Kanādas starptautiskās politikas paziņojums. Lepnuma un ietekmes loma pasaulē: diplomātija” (2005. g.)⁵⁸⁷. Pie ikgadējiem ārpolitikas dokumentiem pieder Kanādas Ārlietu, tirdzniecības un attīstības ministrijas⁵⁸⁸ pārskati (*Departmental performance report*) par iepriekšējo finanšu gadu no 1997. - 2016. g. (kopā 18 dokumenti).⁵⁸⁹

Aplūkotajā periodā pie varas Kanādā no 1993.-2007. g. bija Liberālās partijas valdība, ko vadīja premjerministri Žans Kretjēns (1993.-2003. g.) un Pols Mārtins (2003.-2006. g.). Ārlietu ministru amatu šajā posmā ieņēma Andrē Ujets (1993.-1996. g.), Lojds Aksvortijs (1996.-2000. g.), Džons Manlijs (2000.-2002. g.), Bills Greiems (2002.-2003. g.) un Pjērs Petigrīvs (2004.-2006. g.). No 2007. - 2015. g. novembrim Kanādas valdību vadīja Konservatīvās partijas premjerministrs Stīvens Hārpers, un ārlietu ministra amatu ieņēma 6 dažādi ministri: Pīters Makkejs (2006.-2007. g.); Maksims Bernjē (2007.-2008. g.); Deivids Emersons (2008. g.); Lorencs Kenons (2008.-2011. g.); Džons Bērds (2011.-2015. g.) un Robs Nikolsons (2015. g.). No 2015. g. novembra Kanādas valdību vadīja Liberālās partijas premjerministrs Džastins Trudo, un par ārlietu ministru tika iecelts Stefans Dions.

Izpētot un izanalizējot 21 Kanādas ārpolitikas dokumentus periodā no 1995.-2016. g., var secināt, ka cilvēkdrošība pirmo reizi ir minēta jau 1995. gada ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā “Kanāda pasaulē”. Tāpat cilvēkdrošību lieto otrajā Liberālās valdības ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā 10 gadus vēlāk (2005. g.), kā arī 10 ikgadējos ārpolitikas ziņojumos periodā no 1998. - 2008. gadam. Sākot no 2009. gada Ārlietu ministrijas ikgadējā ziņojuma (par 2008. gadu) cilvēkdrošība vairs netiek lietota. Tomēr jēdziens ir bijis klātesošs abu Liberālās partijas premjerministru veidotajās valdībās, kā arī īsu brīdi no 2006.-2007. gadam parādījis Konservatīvās partijas valdības dokumentos. Jēdziena lietojums periodā no 1995.-2007. gadam liecina, ka tā nebija viena ministra, premjerministra vai valdības īstermiņa ideja vai politika. Skaitliski visbiežāk cilvēkdrošība minēta 2003., 2005., 2006. un 2007. gada ikgadējos pārskatos (par iepriekšējo gadu). Tajos termins lietots

586 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada, <http://gac.canadiana.ca/view/ooe.b2644952E/1?r=0&s=1> (pēdējo reizi skatīts 20.10.2018.)

587 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada

588 Aplūkotajā periodā no 1996.-2013. gadam šīs institūcijas nosaukums bija Ārlietu un starptautiskās tirdzniecības departaments (*Department of Foreign Affairs and International Trade* (DFAIT)); no 2013.-2015. gadam – Ārlietu, tirdzniecības un attīstības departaments (*Department of Foreign Affairs, Trade and Development* (DFATD)); kopš 2015. gada – Globālo lietu departaments (*Global Affairs Canada*).

589 DFAIT ikgadējos veiktspējas ziņojumus sāk publicēt un tie ir pieejami interneta datu bāzē sākot no 1997. gada (ziņojums par 1996. gadu), bet 2004. gada ziņojums par 2003. gadu nav pieejams.

attiecīgi 36, 49, 27 un 31 reizes. Analizējot ilgtermiņa dokumentus, 1995. gadā cilvēkdrošība pieminēta 5 reizes, bet 10 gadus vēlāk – 17 reizes.⁵⁹⁰

Veicot ārpolitikas dokumentu analīzi un pētot cilvēkdrošības rāmējumus un kontekstus, ir iespējams iegūt priekšstatu, kā Kanādas ārpolitikas veidotāji konceptuāli izpratuši jēdzienu un kā tā ir mainījies laika gaitā. 1995. gadā ar cilvēkdrošību Kanādas saprata drošības koncepta paplašināšanu un padziļināšanu, norādot, ka tā ir “Drošības politikas paplašināšana no šauras fokusēšanās uz starpvalstu attiecībām uz tādu, kas atzīst indivīdu un sabiedrības nozīmīgumu mūsu kopējā drošībā”.⁵⁹¹ Praksē tas nozīmēja, ka drošības politikas darba kārtībā vajadzēja iekļaut arī tādus jautājumus kā demokrātijas, labas pārvaldības, cilvēktiesību, likuma varas un attīstības veicināšanu.⁵⁹²

Cilvēkdrošības definīcijas iespējams atrast arī citu gadu Kanādas dokumentos. Piemēram, 1998. gada ziņojumā norādīts, ka drošības jēdziens mainījies no valsts uz indivīdu līmeni. Tāpat ir akcentēts, ka cilvēkdrošības īstenošana saistīta ar starptautisko normatīvo ietvaru un institūcijām, kas nodrošina noteikumu ieviešanu⁵⁹³. 2000. gada ziņojumā jau pausta atziņa, ka cilvēkdrošība pakāpeniski tiek pieņemta kā starptautiska norma:

“Cilvēkdrošība aug kā pieņemta ārpolitikas perspektīva, pieprasot konfliktu novēršanu, krīžu atrisināšanu, miera uzturēšanu un sadarbību, lai tiktu galā ar nelegālu cilvēku un narkotiku kustību, ilgtspējīgu attīstību, tai skaitā klimata pārmaiņām un pārrobežu piesārņojumu, kā arī konvencionālo ieroču problēmām, tai skaitā kājnietu mīnām.”⁵⁹⁴

Arī nākamā gada ziņojums pauž piesardzīgu optimismu par notikumiem aizvadītajā gadā: “Cilvēkdrošība auga kā pieņemta ārpolitikas daļa un ieguva ievērojamu starptautisko ievērību un atbalstu”.⁵⁹⁵ Vienlaikus cilvēkdrošība šajā ziņojumā primāri tiek akcentēta kā konfliktu cēloņu (dimantu, ieroču tirdzniecība), to norises (civiliedzīvotāju aizsardzība), kā arī kara noziegumu izskaušana, piemēram, ratificējot Romas statūtus un izveidojot Starptautisko krimināltiesu (SKT).⁵⁹⁶ 2002. gada ziņojums savukārt identificē cilvēkdrošības mērķus ārpolitikā, kas iekļauj: civiliedzīvotāju aizsardzību; atbalstu miera operācijās; konfliktu

590 Arī pārējos gados aplūkotajā periodā cilvēkdrošība lietota DFAIT ikgadējos pārskatos, piemēram, 1998. gadā – 4 reizes; 1999. gadā – 6; 2000. gadā – 20; 2001. gadā – 23; 2002. gadā – 20; 2008. gadā – 4. 2004. gada dati un ziņojums tiemžēl nav pieejami. Tāpat ziņojuma nav par 1996. gadu, jo pirmais veikspējas ziņojums tika publicēts tikai 1997. gadā.

591 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

592 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

593 DFAIT (1998). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1998)*. Ottawa: Government of Canada, p.7

594 DFAIT (2000). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2000)*. Ottawa: Government of Canada, p.26

595 DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.38

596 *Ibid.*, p.38

novēršanu; atbildības uzņemšanos un publisko drošumu.⁵⁹⁷ 2005. gada ilgtermiņa valdības ziņojums ir lakonisks: “Cilvēkdrošība iet tālāk par tradicionālajiem drošības konceptiem, kas balstīti uz valsts aizsardzību, tā vietā fokusējoties uz indivīdu aizsargāšanu”.⁵⁹⁸

2005. gada ikgadējais Kanādas ĀM ziņojums akcentējis, ka cilvēkdrošība ir sasniedzama ar labu pārvaldību, cilvēktiesību aizsardzību un cieņu pret dažādību.⁵⁹⁹ Šis ziņojums arī visā analīzes periodā sniedz vispārziņinātāko ieskatu cilvēkdrošības lomā un rāmējumā Kanādas ārpolitikā. Piemēram, šajā ziņojumā Kanāda skaidri nosauc cilvēkdrošību par savas globālās politikas un drošības politikas interesi.⁶⁰⁰ Citviet ziņojumā cilvēkdrošība nosaukta par paralēlo valsts interesi līdztekus tradicionālajai drošības politikai: “Efektīga iestāšanās par Kanādas starptautiskās drošības, globālajām un *cilvēkdrošības interesēm*, lai uzlabotu atbalstu ārvalstīs cilvēktiesībām, demokrātijai un labai pārvaldībai”⁶⁰¹. Tāpat cilvēkdrošība dēvēta par ministrijas “atslēgas prioritāti”.⁶⁰² Visbiežāk ziņojumā cilvēkdrošība sasaistīta ar praktiskiem pasākumiem ārpolitikā, piemēram: Otavas konvencijas ieviešana kājnieku mīnu aizliegumam; “bērnu-karavīru” izmantošanas aizliegšana konfliktos; Kimberlijas process “konfliktu dimantu” aprites ierobežošanai; Romas statūtu ieviešana un SKT izveide; vieglo un strēlnieku ieroču izplatības ierobežošana; “atbildības aizsargāt” principa īstenošana.⁶⁰³ Visbeidzot ziņojums ļauj gūt priekšstatu par Kanādas Cilvēkdrošības programmu, kurai kopš izveides no 1999.-2005. gada martam veltīti 37 milj. Kanādas dolāru. Šie līdzekļi novirzīti cilvēkdrošības projektiem, lai īstenotu programmas uzstādījumu: “īstenotu augstas redzamības diplomātiskos panākumus, stiprinātu Kanādas starptautisko ticamību un konkrēti vērštos pret draudiem civiliedzīvotājiem, novēršot un mazinot pilsoņu karu sekas, valstu apspiešanas, terorismu un vardarbīgu noziedzību”.⁶⁰⁴

2006. gada ārpolitikas ziņojumā cilvēkdrošība joprojām tika uzskatīta par vienu no Kanādas ārpolitikas pīlāriem, kas vienlaikus pieder pie “starptautiskās drošības” un “globālajiem jautājumiem”. Šis ziņojums akcentē, ka Kanādai vienlaikus ir gan “globālās intereses”, gan īpašas “cilvēkdrošības intereses” ārpolitikā, tādējādi liekot noprast, ka

597 DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.102

598 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.14

599 DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada, p.38

600 DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada, p.9

601 Autora izcēlums slīprakstā. Avots: Ibid, p.60

602 Ibid., p.65

603 DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada, p.130

604 Ibid., p.130

cilvēkdrošība tiek uzskatīta par globālo sabiedrisko labumu un ieguvumu radīšanu ar uzsvāru uz drošības dimensiju.⁶⁰⁵ Savukārt 2007.-2008. gadu ziņojumos cilvēkdrošība lietota vispārīgi (bez piemēru izmantošanas), nesaucot to par Kanādas prioritāti vai ārpolitikas interesi.⁶⁰⁶

Līdzvērtīgi svarīgi dažādām cilvēkdrošības definīcijām ir arī saprast, ko Kanādas ārpolitikas veidotāji uzskatīja par draudiem un drošības riskiem vai izaicinājumiem cilvēkdrošībai. Sākotnēji 1995. gadā ar cilvēkdrošības apdraudējumiem Kanāda valdība saprata cilvēktiesību pārkāpumus, bīstamas slimības, vides degradāciju, iedzīvotāju skaita un nevienlīdzības plaisas pieaugumu pasaulē.⁶⁰⁷ Nepilnus 3 gadus vēlāk pirmajā ikgadējā Ārlietu ministrijas pārskatā par 1997. gadu pie cilvēkdrošības izaicinājumiem bija pieskaitāmas globalizācijas negatīvās sekas: narkotiku tirdzniecība, terorisms, vides problēmas, valstu iekšējie konflikti, kā arī bērnu nelikumīga nodarbināšana un seksuāla izmantošana.⁶⁰⁸ Tādējādi pirmajos gados ar cilvēkdrošību tika apzīmēti dažādas pārnacionālās drošības problēmas, kuru risināšana sniegtu globālos publiskos labumus indivīdiem visā pasaulē.

Turpmākajos gados, īpaši periodā no 1999.-2006. gadam, cilvēkdrošība arvien vairāk tikusi lietota kontekstā ar bruņoto konfliktu un dažādu to cēloņu vai seku risināšanu. Piemēram, 1999. gada ziņojumā cilvēkdrošība lietota, lai apzīmētu prioritātes, ko Kanāda tobrīd risināja ANO Drošības padomē (DP) kā tās nepastāvīgā locekle. Par draudiem cilvēkdrošībai šajā ziņojumā uzskatīja kājnieku mīnas, ķīmiskos ieročus, vieglos un strēlnieku ieročus (SALW), terorismu, kā arī bērnu ekspluatāciju.⁶⁰⁹ Tāpat sākot no 1999. gada (līdz pat 2006. gadam) Kanāda sāka lietot cilvēkdrošību kontekstā ar iniciatīvām, ar kuru palīdzību plānoja veicināt civiliedzīvotāju aizsardzību bruņotos konfliktos.⁶¹⁰ Kājnieku mīnas, vieglo un strēlnieku ieroču ierobežošana un bruņojuma kontroles jautājumi kopumā saglabājās kā "cilvēkdrošības jautājumi" arī no 2000.-2006. gadam.⁶¹¹ Vienlaikus jaunās tūkstošgades

605 DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*.

Ottawa: Government of Canada, p.41; 174

606 DFAIT (2007). *Departmental Performance Report 2006-2007 (for the period ending March 31, 2007)*.

Ottawa: Government of Canada; DFAIT (2008). *Departmental Performance Report 2007-2008 (for the period ending March 31, 2008)*. Ottawa: Government of Canada

607 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

608 DFAIT (1998). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1998)*. Ottawa: Government of Canada, p.7, 22

609 DFAIT (1999). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1999)*. Ottawa: Government of Canada, p.26

610 DFAIT (1999). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1999)*. Ottawa: Government of Canada, p.32

611 DFAIT (2000). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2000)*. Ottawa: Government of Canada, p.26; DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa:

Government of Canada, p.38; DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.6, 102;

DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*.

Ottawa: Government of Canada, p.4, p.23-24; DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005*

sākumā parādījās jauni elementi, kas dokumentos tika klasificēti kā draudi cilvēkdrošībai, piemēram, no 2001.-2005. gadam visos ziņojumos tika izcelts arī “konfliktu dimantu” jautājumus (Kimberlijas procesa kontekstā)⁶¹², un 2005.-2006. gadā ziņojumi fokusējās uz “bērnu-karavīru” problēmu.⁶¹³ Visbeidzot 2006.-2007. g. ziņojumos cilvēkdrošība attiecināta arī uz urbanizācijas radītājiem izaicinājumiem⁶¹⁴; 2007. g. - korporatīvo sociālo atbildību⁶¹⁵.

Pie konceptuāliem jautājumiem, ko Kanāda plānoja risināt ar cilvēkdrošības palīdzību, var pieskaitīt “humanitārās intervences” un “atbildību aizsargāt”, pulcējot ekspertus un piedaloties vadlīniju izstrādē, nosakot principus un apstākļus, kuros valstis drīz pārkāpt trešās valsts suverenitāti, lai glābtu cilvēku dzīvības. Šie jautājumi bija prominenti Kanādas ārpolitikas darba kārtībā ciešā sasaistē ar cilvēkdrošību ārpolitikas dokumentos periodā no 2001.-2005. gadam.⁶¹⁶ Vienlaikus jau 2003. gada ziņojumā ir atziņa, ka Irākas karš un tā “humanitārās intervences” rāmējums negatīvi ietekmē ICISS ziņojuma ideju par “atbildības aizsargāt” dzīvotspēju un pieņemšanu par normu starptautiskajā sabiedrībā.⁶¹⁷

Kā jau iepriekš minēts, pirmo reizi cilvēkdrošība iekļauta Kanādas 1995. gada ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā, kur tā ir lietota 2 dažādās nodaļās: Kanādas drošības politikas un starptautiskās palīdzības kontekstā. Pirmajā gadījumā tā lietota, lai raksturotu kanādiešu fizisko, ekonomisko un vides drošību pasaules kontekstā, bet otrajā – lai raksturotu Kanādas attīstības palīdzības mērķus, starp kuriem ir: ekonomiskie ieguvumi no

(for the period ending March 31, 2005). Ottawa: Government of Canada; p.19; DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.14; DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*. Ottawa: Government of Canada, p.59

612 DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.38; DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.50-51; DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*. Ottawa: Government of Canada, p.42, 95; DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.14

613 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.14; DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*. Ottawa: Government of Canada, p.59

614 DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*. Ottawa: Government of Canada, p.30; DFAIT (2007). *Departmental Performance Report 2006-2007 (for the period ending March 31, 2007)*. Ottawa: Government of Canada, p.58

615 DFAIT (2007). *Departmental Performance Report 2006-2007 (for the period ending March 31, 2007)*. Ottawa: Government of Canada, p.58

616 DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.15-16; DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.50-51; DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*. Ottawa: Government of Canada, p.95; DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada, p.19

617 DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*. Ottawa: Government of Canada, p.54

jaunu tirgu radīšanas; globālo drošības labumu radīšana; sociālā taisnīguma un atbildības palīdzēt citiem apziņa, kas raksturota kā Kanādas kultūras vērtību eksports.⁶¹⁸

Viens no biežāk novērotajiem Kanādas motivācijas rāmējumiem attiecībā uz cilvēkdrošību ir *līderība*, ko koncepts un dažādas tā ietvaros realizētās iniciatīvas sniedz valstij globālos mērogos. Piemēram, 1999. gada ziņojums akcentē, ka ar cilvēkdrošību Kanāda ir spējusi būt līdere pasaulē, kļūstot par ANO DP nepastāvīgo locekli.⁶¹⁹ Savukārt noslēdzot darbu ANO DP, cilvēkdrošība ļāva Kanādai veidot pasauli drošāku, īpaši veicinot civiliedzīvotāju drošību bruņotos konfliktos.⁶²⁰ 2002. gada ziņojumā Kanāda sevi raksturo kā globālās cilvēkdrošības darba kārtības veidotāju, kur tās līderība izpaužas: universitāšu mācībspēku iesaistīšanā koncepta intelektuālā pilnveidošanā; ierosinot risināt SALW bruņojuma kontroli; kā arī veidojot sertifikācijas mehānismu dimantu aprītei pasaulē Kimberlijas procesa ietvaros.⁶²¹ Savukārt 2005. gada valdības ārpolitikas paziņojumā visas iepriekš minētās aktivitātes, kā arī kājnieku mīnu un bērnu-karavīru aizliegums ir pasākumi, kas atjaunos Kanādas līderību pasaulē.⁶²² 2005. gada ikgadējais pārskats atzīmē arī līderību starp CT valstīm bruņojuma kontroles jautājumos, kā arī tiek pausta pārliecība, ka Kanāda arī turpmāk būs līdere cilvēkdrošības darba kārtības attīstīšanā un īstenošanā.⁶²³

Cits bieži novērots rāmējums attiecībā uz cilvēkdrošību ir *starpvalstu attiecību veicināšana un ietekmes veidošana*. Šie rāmējumi attiecināti gan uz ANO DP darbu, gan Cilvēkdrošības tīkla (*Human Security Network*) valstīm. Piemēram, 2000. gada ziņojumā norādīts, ka cilvēkdrošība ļauj Kanādai praktizēt unikālu ārpolitiku un veicināt starpvalstu attiecības ANO Drošības padomē, ar G-8 valstīm un reģionālajām organizācijām, Norvēģiju, Japānu un Cilvēkdrošības tīkla (CT) valstīm.⁶²⁴ Līdzīgi rāmējumi Kanādas motivācijai novērojami 2001.-2002. un 2005. gada ziņojumos, kuros akcentēts, ka cilvēkdrošība palīdz Kanādai divpusējās attiecībās ar CT valstīm, G-8 valstīm, Āfriku, Japānu un Meksiku⁶²⁵.

618 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

619 DFAIT (1998). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1998)*. Ottawa: Government of Canada, p.1

620 DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.13

621 DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.6, 50-51

622 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.14

623 DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada, p.19

624 DFAIT (2000). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2000)*. Ottawa: Government of Canada, p.27

625 DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.15; DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.50-51; DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the*

Trešais bieži lietotais rāmējums ir *starptautiskās sistēmas stiprināšana ar jaunu normu un institūciju radīšanu*. Šis rāmējums ir lietots gan vispārīgi (1998. g.), gan konkrēti attiecībā uz Romas statūtiem un SKT izveidi (1999.-2005. g.), Otavas konvenciju (1999., 2003. g.), Konvenciju bērnu tiesību aizstāvībai bruņotos konfliktos (2000.g.), gan veidojot ICISS un veicinot komisijas ziņojuma par R2P principu pieņemšanu (2002.-2005. g.). Tas pats attiecināms uz Kimberlijas procesu (2001.-2006. g.) un mēģinājumu veidot ietvaru vieglo un strēlnieku ieroču aprites ierobežošanai pasaulē (2005.-2006.g.).

Ceturtais rāmējums ir dažādu *sasniegumu pozicionēšana zem cilvēkdrošības lietussarga*. Rāmējums ietver gan ar cilvēkdrošību cieši, gan ļoti attālināti saistītas aktivitātes. No vienas puses, piemēram, Kanāda var lepoties ar 24 milj. Kanādas dolāru vērtīšanu 100 cilvēkdrošības projektiem atmīnēšanas jomā, kā arī ar cilvēkdrošības finansējumu risināt cīņu ar terorismu, atbalstīt Afganistānas atjaunošanu un veicināt Palestīnas-Izraēlas konflikta atrisinājumu.⁶²⁶ No otras puses pat laicīga Kanādas iemaksu veikšana ANO un starptautiskajās organizācijās tiek rāmēta kā rīcība, kas stiprina cilvēkdrošību.⁶²⁷ Tas pats attiecināms uz Kanādas jauniešu iesaistīšanu prakses vietās daudzpusējās diplomātijas institūcijās pasaulē.⁶²⁸

4.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Kanādas ārpolitikas dokumentos

Izanalizējot 21 Kanādas ārpolitikas dokumentus, visbiežāk konstatēti “humanitārisma un altruisma” rāmējumi (7 dokumentos), kam seko “pašu drošības un labklājības veicināšana” (6) un “valsts tēla un statusa” rāmējums (3). “Ietekmes un varas palielināšanas” motīva rāmējums kontekstā ar ārvalstu palīdzības sniegšanu netika konstatēts.

Humanitārisma un altruisma rāmējums ir klātesošs abos Kanādas ilgtermiņa plānošanas ārpolitikas dokumentos. Piemēram, 1995. gada dokumentā norādīts, ka Kanāda nodarbojas ar attīstības palīdzību, jo tai ir iespējas sniegt pienesumu tādās jomās kā vides degradācija un nevienlīdzības mazināšana. Tāpat šajā dokumentā atzīmēts, ka ārvalstu palīdzība kopumā tiek uztverta kā kanādiešu kultūras un vērtību eksports, kas ietver kanādiešu tautas vēlmi palīdzēt citiem un spēcīgo sociālā taisnīguma apziņu.⁶²⁹ Līdzīgs rāmējums izmantots arī 2005. gada dokumentā attiecībā uz Kanādas sniegto humāno palīdzību Āzijas valstīm pēc Indijas okeāna cunami 2004. gada nogalē, kas demonstrē Kanādas sabiedrības un

period ending March 31, 2005). Ottawa: Government of Canada, p.52
626 DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*. Ottawa: Government of Canada, p.4, 23-24, 53-54
627 DFAIT (2000). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2000)*. Ottawa: Government of Canada, p.54
628 DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.50-51
629 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

ārpolitikas ilgstošās humanitārisma tradīcijas un vērtības.⁶³⁰

Tāpat *humanitārisma* rāmējums ir 1997., 1999., 2001., 2014., 2015. gada ikgadējos Ārlietu ministrijas pārskatos. Piemēram, 1997. gadā Kanādas aktīvā iesaiste planētas politiskajos, sociālajos, ekonomiskajos un kultūras notikumos skaidrota ar kanādiešu kā sabiedrības spēcīgo vēlmi redzēt savu tautu iesaistītu. Vienlaikus Kanādas līderība humānās palīdzības nosūtīšanā uz Āfrikas Lielo ezeru reģionu ir pamatota vienīgi ar vēlmi novērst humanitāro krīzi.⁶³¹ Pārējos gadījumos humanitārisma rāmējums saistīts ar motivāciju sniegt palīdzību visvairāgakajiem un neaizsargātākajiem, ar ko tiek pamatota palīdzība valstīm, kas visvairāk cietušas no kājnietu mīnām (1999.g.), Palestīnas iedzīvotājiem (2001.g.), bērniem un sievietēm Afganistānā un Sudānā (2014.g.), kā arī apgalvojums, ka valsts ārpolitikas centrā ir humanitārisms un ievainojamību mazināšana (2015.g.).⁶³²

Otrs biežāk sastopamais iespējamās motivācijas rāmējums – *Kanādas un kanādiešu drošības un labklājības veicināšana* – arī ir atrodams 1995. gada ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā, kur līdztekus humanitārisma apsvērumiem minēts, ka Kanādas sniegtā ārvalstu palīdzība veicina jaunu tirgu rašanos un Kanādas savienošanos ar tiem, kā arī rada globālos drošības labumus.⁶³³ Tas pats attiecināms arī uz 2005. gada ilgtermiņa ārpolitikas dokumentu, kurā argumentēts, ka Kanādas interesēs ir panākt, ka attīstības valstis kļūtu drošākas, pārtikušākas un veselākas, jo tās veido lielāko cilvēces daļu un atrodas reģionos, kur nākotnē paredzama izaugsme un ekonomiskās iespējas, kā arī ir cēloņi krīzēm un terorismam.⁶³⁴ Rāmējums par vājajām un izirstošajām valstīm, kas rada draudus sava reģiona drošībai un Kanādas interesēm, kā arī drošības riskus kanādiešiem, ir rodams arī 2006. gada ikgadējā pārskatā.⁶³⁵ Ikgadējie ziņojumi no 2009.-2011. gadam identificē Kanādas iesaistīšanos Afganistānas jautājumu risināšanā, palīdzības sniegšanu Amerikas kontinentu valstīm, tai skaitā Haiti pēc 2010. gada zemestrīces, kā arī palīdzības sniegšanu pēc dabas katastrofām Japānai un Jaunzēlandei 2011. gadā ar pašu kanādiešu drošību. Piemēram, 2010.

630 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.15

631 DFAIT (1997). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1997)*. Ottawa: Government of Canada, p.1, 42

632 DFAIT (1999). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1999)*. Ottawa: Government of Canada, p.25, 31; DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada, p.43; DFATD (2014). *Departmental Performance Report 2013-2014 (for the period ending March 31, 2014)*. Ottawa: Government of Canada; Global Affairs Canada (2015). *Departmental Performance Report 2014-2015 (for the period ending March 31, 2015)*. Ottawa: Government of Canada

633 DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada

634 DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada, p.15

635 DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*. Ottawa: Government of Canada, p.47

gadā palīdzība Haiti rāmēta primāri kā konsulārās palīdzības sniegšana 4620 kanādiešiem šajā valstī un tikai sekundāri kā humānā palīdzība.⁶³⁶

Trešais – *valsts tēla un statusa* – rāmējums Kanādas dokumentos konstatēts 3 gadījumos, no kuriem visos akcentēts, ka valsts sniegtā humānā palīdzība, tai skaitā katastrofās cietušajiem, padara to par līderi vai citādi īpaši redzamu starptautiskajā sabiedrībā, tādējādi norādot uz iespējamību, ka šāds arī ir bijis viens no motīviem palīdzības sniegšanai. Piemēram, 2002. gada ikgadējā ziņojumā norādīts, ka Ārlietu ministrija 2001. gadā īpaši parūpējusies, lai palīdzības sniegšana dabas katastrofās cietušajiem būtu īpaši redzama.⁶³⁷ Savukārt 2010. gadā norādīts, ka humānās un citas veida palīdzības apjoms un veids, ko Kanāda sniegusi Haiti pēc zemestrīces, valsti padara par globālo līderi.⁶³⁸ Līdzīgs rāmējums izmantots 2014. gadā, kad īpaši akcentēts fakts, ka Kanāda sniegusi lielāko humāno palīdzību valsts vēsturē, palīdzot konfliktu un pārtikas nepietiekamības risināšanā 54 valstīm un 25 gadījumos dabas katastrofās cietušajiem. Tāpat šajā ziņojumā norādīts, ka Kanāda premjerministra Hārpera vadībā bija globālā līdere palīdzības sniegšanā Ukrainai un Irākai, kā arī bijusi pirmā valsts, kas palīdzēja Filipīnām pēc taifūna 2013. gada novembrī.⁶³⁹

Izdarot secinājumus par Kanādas dažādajiem rāmējumiem, jāņem vērā fakts, ka viena un tā paša gada ietvaros parādās arī divi rāmējumi vienlaicīgi, kas nozīmē, ka valsts var vai nu censties sasniegt divus vai vairāk mērķus vienlaicīgi vai arī līdztekus vienam izvirzītajam mērķim, tai ir izdevies radīt arī labvēlīgus rezultātus, kas atspoguļoti ziņojumā. Īpaši tas novērojams attiecībā uz *humanitārisma un altruisma* rāmējuma lietojumu vienlaicīgi ar *pašu drošības un labklājības veicināšanas* rāmējumu. Šādā gadījumā no dokumentu analīzes ir grūti spriest, vai Kanāda sniegusi humāno un attīstības palīdzību tādēļ, ka: (a) tai ir bijuši primāri tikai humanitārisma balstīti motīvi un savas rīcības rezultātā Kanāda sekundāri ir palīdzējusi arī savai drošībai un labklājībai; vai (b) valsts primārā interese bijusi veicināt savu drošību un labklājību un ārvalstu palīdzība ir apzināti rāmēta humanitārisma kategorijās, lai savus patiesos nodomus slēptu; vai arī (c) valsts sevi apzināti rāmē kā daļu no starptautiskās sabiedrības, caur kuras stiprināšanu tā tiešā un apzināta veidā arī palīdz sev.

636 DFAIT (2009). *Departmental Performance Report 2008-2009 (for the period ending March 31, 2009)*.

Ottawa: Government of Canada, p.4; DFAIT (2010). *Departmental Performance Report 2009-2010 (for the period ending March 31, 2010)*. Ottawa: Government of Canada, p.3-5; DFAIT (2011). *Departmental Performance Report 2010-2011 (for the period ending March 31, 2011)*. Ottawa: Government of Canada, p.7

637 DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada, p.49

638 DFAIT (2010). *Departmental Performance Report 2009-2010 (for the period ending March 31, 2010)*. Ottawa: Government of Canada, p.1

639 DFATD (2014). *Departmental Performance Report 2013-2014 (for the period ending March 31, 2014)*. Ottawa: Government of Canada

4.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: Kanādas interviju analīzes rezultāti

4.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Kanādas ārpolitikā: interviju analīze

Intervijas ar cilvēkdrošības ekspertiem pierāda, ka Kanādā cilvēkdrošības vēsture cieši saistīti ar tādiem faktoriem kā: *politisko līderu iniciatīvu; Liberālās partijas tradicionālās politikas turpināšanu; daudzkulturālās un migrantiem atvērtās sabiedrības kultu; valsts atkarību no ārējās tirdzniecības; kā arī “iemūtās takas atkarību” (path dependency)*, ko veicināja Otavas konvencijas par kājnieku mīnu aizliegumu veiksmes stāsts.

Viens no intervijās biežāk minētajiem skaidrojumiem, kādēļ Kanāda izvēlējās cilvēkdrošību ārpolitikā, saistīts ar Lojda Aksvortija (*Lloyd Axworthy*) kā Liberālās partijas vadītās valdības ārlietu ministra iniciatīvu. Šo aspektu apstiprināja visi intervētie Kanādas diplomāti, pētnieki, NVO un attīstības palīdzības eksperti. Augsta ranga diplomāte norādīja:

“Ministrs Aksvortijs ieradās. (..) Viņš bija ilgāku laiku parlamentārietis, bet viņš bija arī pētnieks, un viņam bija liela interese ārpolitikā, tai skaitā tās konceptuālajā daļā. Viņš bija tiešām ministrs, kas paņēma šo ideju un sāka to īstenot. Popularizēja to arī [Globālo lietu – aut.] departamentā. (..) mums bija ministrs ar intelektuālajiem zirgspēkiem un interesi”⁶⁴⁰.

Tikmēr vidējā ranga Kanādas diplomāti ar ilgstošu pieredzi attīstības sadarbības un cilvēkdrošības jomās to apstiprināja. Viena no diplomātēm intervijas sākumā norādīja, ka Aksvortijs ir atbilde uz visiem pētījuma jautājumiem:

“Tā bija līderība. Lojda Aksvortija līderība cilvēkdrošībā bija milzīga, un tā bija viss. Un tā bija viņa ideja kājnieku mīnu līgumā, ka tas ir nevis ar aizsardzību saistīts, bet gan humanitārs līgums, kas nodrošināja civiliedzīvotāju aizsardzību”⁶⁴¹.

Divi citi vidējā līmeņa diplomāti šo līderību atzīmēja mērenāk:

“Mums bija ārlietu ministrs 90. gados, vīrs, ko sauca Lojds Aksvortijs, kas, es argumentētu, ir mūsu cilvēkdrošības politikas dibinātājs”⁶⁴²;

“Tā bija dabiska vairāku valdību evolūcija. Īpaši ministrs Aksvortijs kājnieku mīnu kampaņā un sajūta, ka esam uzdūrušies formulai, kā skatīties uz pasauli starptautiskās drošības jomā”⁶⁴³.

Arī vadošie cilvēkdrošības pētnieki intervijās apstiprināja ārlietu ministra līderību, izvēloties cilvēkdrošību par ārpolitikas platformu. Viens no pētniekiem intervijā atzīmēja:

“To [procesu – aut.] vadīja ministrs Aksvortijs. Tā tiešām bija. Mūsu premjerministrs tobrīd nebija pārāk ieinteresēts ārpolitikā. Viņš nebija pret konstruktīvu Kanādas ārpolitiku, bet tā nebija viņam tuva joma, kas radīja telpu Lojdam kļūt par lāpas nesēju, čempionu. Un Lojds ir ļoti aktīvs, un viņam ir tas ļoti specifiskais ideju kopums. Daļēji tas ir viņa vēstures dēļ, Manitobas vēstures. Viņš nav stipri reliģiskais tips, bet viņš ir uzaudzis tajā kontekstā, kas piešķir vērtību cilvēkam. Tad viņš ir arī ļoti

640 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

641 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

642 Intervija ar vidēja ranga Kanādas diplomātu Briselē

643 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

aktīva persona. Viņš gribēja attīstīt ideju kopu un varēja burtiski jebkuru dienu ierasties Ārlietu ministrijas kabinetā un jautāt padotajiem: Ko Jūs izdarījāt šodien un ko mēs darīsim šonedēļ? (...) Viņš gribēja radīt darba kārtību, kas kanādiešiem būtu pazīstama. (...) Es domāju tas bija ļoti personību vadīts [process – aut.]. Tas nebija institūciju vadīts. Tas nebija valdības vadīts. Ja tas būtu pilnībā cits ārlietu ministrs, mēs to varētu arī nemaz nevirzīt, bet viņš tur bija un viņam bija neviltota interese”⁶⁴⁴.

Tikmēr cits Kanādas pētnieks atzīmē līderības lomu kombinācijā ar saderību ar Liberālās partijas politiku un Aksvortija personīgajām ambīcijām:

“Cilvēkdrošība nodrošināja ietvaru, kas bija ideoloģiski savietojams ar Liberālo valdību 90. gados. Lojds Aksvortijs to izmantoja. Tā nodrošināja viņam intelektuālo ietvaru īpaši kājnieku mīnu [aizlieguma – aut.] līgumam. (...) Tās daļēji bija Lojda Aksvortija personīgās, jūs zināt, karjeras vēlmes. Tas bija kaut kas, kur Kanāda varēja uzņemties vadību, un kaut kas, kas varēja likt Kanādai izskatīties labi starptautiski. Tas noteikti bija kaut kas, kas pašsaprotami, jūs zināt, bija arī labs viņa karjerai, ja viņš to paveiktu. Un jūs zināt, visas šīs lietas sanāca kopā 90. gadu izskaņā.”⁶⁴⁵

Kanādā biežāk nekā Japānas un Norvēģijas gadījumā intervējamie minēja arī citu personību lomu cilvēkdrošības aizstāvībā un starptautisko iniciatīvu realizācijā, tostarp: Bobu Lāsonu (*Bob Lawson*), kas Aksvortija uzdevumā strādāja pie kājnieku mīnu aizlieguma kampaņas un pēcāk kalpoja par Cilvēkdrošības nodaļas direktoru Ārlietu ministrijā⁶⁴⁶; vēstnieku ANO Robertu Foleru (*Robert Fowler*), kas pētījis konfliktu dimantu jautājumu Angolā un veicinājis Kanādas iniciatīvu veidot Kimberlijas procesu⁶⁴⁷; kanādiešu pētnieka Endrjū Maka (*Andrew Mack*) sadarbību ar Garetu Evansu (*Garreth Evans*), kas sniedza intelektuālo pamatu “atbildības aizsargāt” (R2P) iniciatīvai; un politologu Keitu Krauzi (*Keith Krause*), kas veicināja diskusijas par vieglo un strēlnieku ieroču (SALW) kontroli konfliktu zonās.⁶⁴⁸ Tāpat R2P un citu cilvēkdrošības iniciatīvu kontekstā minēta tika Džila Sinklēra (*Jill Sinclair*), kas veicinājusi līdzīgi domājošo valstu atbalstu Kanādai.⁶⁴⁹

Intervējamie bieži izcēla vēstures un ģeopolitikas nozīmi Kanādas ārpolitikā, kas to no vienas puses padara ar daļēji determinētu ievirzi un nemainīgu ārpolitiku, bet no otras puses cilvēkdrošības iniciatīvu īstenošana norisinās paralēli un nereti pēc *ad hoc* principa. Daudzkulturāla sabiedrība un valsts vēsture, kurā lielāko daļu mūsdienas iedzīvotāju kopumu veido imigranti, tika īpaši atzīmēta 3 intervijās. Divi diplomāti izcēla Kanādas pieredzi etnisko un valodu grupu samierināšanā, veidojot migrantiem atvērtu un tolerantu sabiedrību. Vidējā ranga diplomāts, aprakstot migrācijas viļņus, kas nākuši sākotnēji no Rietumeiropas un

644 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

645 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācītbspēku

646 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

647 Intervija ar Kanādas vidējā ranga diplomātu Otavā

648 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

649 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

Centrāleiropas, bet pēcāk Indijas, Filipīnām un pārējās pasaules, atzīmē, ka politiķu lēmumi 20. gs. otrajā pusē padarīt Kanādu atvērtu radījuši “sēklas Kanādas pieejai tās ārpolitikai un attīstības politikai šodien”.⁶⁵⁰ Šo ideju skaidroja augsta ranga universitātes mācītājs:

“Mēs esam multikulturāla sabiedrība. Mums ir daudz imigrantu šeit, kuru ģimenes ir no skartajām vietām un konfliktu zonām. Tādēļ ir dabīgs mudinājums kaut ko darīt”.⁶⁵¹

Tomēr visdetalizētāk multikulturālās sabiedrības ietekmi uz valsts ārpolitikas izvēlēm skaidro augsta ranga diplomāte, kas uzskata, ka lielu lomu spēlēja Kanādas iekšpolitiskais modelis:

“Mēs esam primāri imigrantu nācija. Pamatiedzīvotāji tur arī bija, bet primāri mēs esam imigranti. Un mums ir gara, gara vēsture, kurā vajadzēja tikt galā ar diskrimināciju, kas veidota ap identitāti un kura savā ziņā citas tautas piemeklēja vēlāk. Tādēļ visa mūsu cilvēktiesību arhitektūra ir balstīta ap diskrimināciju. Mūsu cilvēktiesību institūcija, cilvēktiesību komisija ir par un ap diskrimināciju. Mums ir konkrēta uzbūve un konkrēta pieredze ar izslēgšanu un iekļautību”.⁶⁵²

Šis aspekts ir svarīgs, jo humanitārās traģēdijas 90. gados Balkānos un Ruandā bija saistītas ar izslēgšanu-iekļautību, kas balstīta uz nacionālo minoritāšu un cilšu atstumtību, ciešot visvairāgakajām sabiedrības grupām, tostarp bērniem un sievietēm. Tas licis Kanādai izmantot cilvēktiesību lēcu konfliktiem, fokusējoties konflikta ietekmi indivīda līmenī.⁶⁵³ Kanāda tādējādi varēja pielietot iekšpolitikā attīstītās spējas problēmu risināšanai ārpolitikā.

Kanādieši pievērsās cilvēkdrošībai, jo tā bija savietojama ar jau aukstā kara periodā īstenoto politiku. Četri no septiņiem intervējamiem (2 diplomāti, 2 profesori) atsaucās uz ārlietu ministru Lesteru Pīrsonu kā simbolu miera uzturētāju politikas tradīcijām Kanādas ārpolitikā kopš 1950. gadiem⁶⁵⁴. Kā atzīmēja viens Kanādas profesors:

“Tas ļāva Kanādai gāzt lielu vezumu⁶⁵⁵ par spīti tās relatīvi mazās valsts statusam. Un vēlāk darīt arī kaut ko noderīgu, sniedzot ieguldījumu konkrēti ar miera uzturēšanu. Es uzskatu dažos veidos cilvēkdrošības solis 90. gados bija turpinājums “labā globālā pilsoņa” pašu identitātei Kanādā”.⁶⁵⁶

Vismaz 5 no 7 personām intervijas sākumā steidzās atzīmēt, ka Kanāda vienmēr bijusi cilvēktiesību čempione⁶⁵⁷. Lai to ilustrētu 3 no viņiem atsaucās uz premjerministru Malrouniju un Kanādas iesaisti aparteīda novēršanā Dienvidāfrikā 80. gados.⁶⁵⁸ Divi Kanādas diplomāti intervijās atzīmēja, ka Kanāda tradicionāli ir bijusi starp lielākajiem palīdzības donoriem

650 Intervija ar vidēja ranga Kanādas diplomāti Briselē

651 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācītājs

652 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

653 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

654 Intervijas ar vidēja ranga Kanādas diplomātu Otavā, augsta ranga diplomāti Briselē, ANO sistēmas akadēmiskās padomes vadību un Balsīlija Institūta profesoru

655 Angļu valodā “*Punch above its weight*”.

656 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

657 Intervijas ar augsta un vidēja ranga diplomātiem Briselē, vidēja ranga diplomātu Otavā, augsta ranga mācītājs Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūtā un profesoru Balsīlija Institūta

658 Intervijas ar Kanādas augsta un vidēja ranga diplomātiem

pasaulē, īpaši kopš CIDA izveides 60.-70. gados. Šo pozīciju pastiprināja augsta ranga diplomātes uzsvars uz faktu, ka vēl pirms cilvēkdrošības bija fokuss uz indivīdu, jo Kanāda bija cilvēktiesību aizstāve (čempione), kas iestājās pret dzimuma diskrimināciju, vardarbību pret sievietēm, jo īpaši konfliktu gadījumos. Diplomātes skatījumā cilvēkdrošības idejas caurda plašu Kanādas ārpolitikas instrumentu spektru:

“Mums ir bijusi cilvēktiesību dažādība un iekļautība ārpolitikas centrā, palīdzības politikas centrā, un tā iet cauri visiem drošības saistībām un humānās palīdzības gadījumiem”.⁶⁵⁹

Tikmēr vairāki intervējamie atzīmēja, ka viena otru nomainošas valdības īstenojušas uz cilvēku vērstu un savā ziņā nemainīgu politiku gan pirms cilvēkdrošības, gan tās zenīta laikā, gan pēdējos gados. Intervējamie vairumā gadījumu sliecās piekrist tēzei, ka cilvēkdrošības principi bija klātesoši Kanādas ārpolitiskajā domā un identitātē pirms koncepta parādīšanās un ir aktuāli joprojām. Īpaši šādu tēzi atbalstīja visi 3 joprojām dienestā esoši diplomāti. Piemēram, vidējā ranga diplomāts Briselē uzsver:

“Cilvēkdrošību mēs vienmēr esam praktizējuši. Tam bija īpašs zīmols 90. gados (..) iepriekšējā Konservatīvajā valdībā mēs joprojām to darījām, bet zīmoli bija citi (..) iekšpolitikā Kanādas valdības un to prioritātes mainās, bet ir ļoti maz brīžu, kad mēs būtu fundamentāli mainījuši veidu, kādā īstenojam ārlietas. Iespējams, lielākās [pārmaiņas – aut.], ko esmu piedzīvojis savas dzīves laikā ir starp iepriekšējo Konservatīvo valdību un pašreizējo Liberālo, bet, Jūs zināt, 80 procentos jomu tā joprojām ir ļoti konsekventa”.⁶⁶⁰

Tāpat augsta ranga diplomāte vairākkārt akcentēja, ka Kanāda ir ilgstoša cilvēktiesību aizstāve, uzskatot, ka cilvēkdrošība sākās vēl pirms Otavas kājnieku mīnu kampaņas:

“Cilvēki tagad uz to [kājnieku mīnu kampaņu – aut.] skatās kā uz galveno piemēru cilvēkdrošības pieejai konfliktam, un tā cilvēka cenas atzīšana konfliktā noteikti bija kājnieku mīnu iniciatīvas centrā, bet cilvēkdrošības domāšana sākās agrāk un tā sākās uz atsevišķas takas”.⁶⁶¹

Šī diplomāte arī noraida citās intervijās ar kanādiešu pētniekiem izskanējušo apgalvojumu, ka Hārpera valdības laikā cilvēkdrošība pazudusi no Kanādas ārpolitikas:

“Iepriekšējā valdības laikā jūs nedzirdētu vārdu “cilvēkdrošība”. Viņi to neizmantoja (..) Jā, vārdi mainās, bet fokuss uz cilvēku novietošanu centrā nav (..) godīgi nav pārāk mainījies (..) Bet iepriekšējā valdība, piemēram, īstenoja mātes veselības un bērnu iniciatīvu, kas bija milzīgs [panākums - aut.]. Kopīgi vadīja Kikvete un Hārpers, un, jūs zināt, tas bija labs cilvēkdrošības pieejas piemērs starptautiskajai veselības palīdzībai. (..) Kamēr iepriekšējā valdība [Hārpera – aut.] nelietoja “cilvēkdrošības” vārdu, es personīgi domāju – viņi praksē darīja to pašu”.⁶⁶²

Cilvēkdrošības iniciatīvu īstenošanā iesaistīts diplomāts Otavā savukārt skaidro

659 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

660 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

661 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

662 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

cilvēkdrošības noturēšanos vairāku valdību darba kārtībā ar “iemītās takas” atkarību, kurā Otavas procesa veiksmes stāsts iedvesmoja un kalpoja par piemēru citiem politiķiem turpināt cilvēkdrošības iniciatīvas, jo tās sniedza politiskus ieguvumus:

“Pat jaunie ministri uzsāka darbu ar nolūku: es gribu darīt to pašu, ko iepriekšējais. Viņi visi to paņēma apzināti un turpināja. Tādēļ, jūs zināt, sekojošie ministri bija diezgan atbalstoši cilvēkdrošības darba kārtībai. Tad tas kļuva nedaudz par zīmolu, es teiktu, pašai Liberālajai partijai, un tas kļuva par zīmolu Kanādai gandrīz uz desmitgadi”.⁶⁶³

Šis diplomāts intervijās arī atzīmēja, ka cilvēkdrošība neradās “tukšā vietā”, bet gan balstoties uz iepriekšējo Liberālo valdību iniciatīvām evolūcijas ceļā. Vienlaikus diplomāta skatījumā iniciatīvas nebija savstarpēji izslēdzošas pēc “nulles summas” principa, bet gan bieži īstenojās paralēli un savstarpēji nekoordinēti. Tādējādi intervējamais norādīja uz pastāvīgas un vienotas Kanādas ārpolitikas neesamību.⁶⁶⁴

Viens pētnieks piekrita diplomāta uzstādītajai tēzei par cilvēkdrošības principu atbilstību vairāku Liberālās partijas veidotu valdību ideoloģijai:

“Daļēji tas bija dēļ federālās Liberālās valdības un cilvēkdrošības ietvars bija turpinājums daudzām lietām, kas parādījās iepriekš saistībā ar mūsu kopējo nākotni. Tas bija ideoloģiski savietojams ar federālo valdību, kas sevi sauca par liberālu. Un Jūs zināt, indivīda brīvība, attīstības kā indivīda brīvības kultivēšana, es domāju, ka iederējās itin labi ideoloģiskajā etosā”.⁶⁶⁵

Vienlaikus 2 pētnieki un 1 bijusī diplomāte skarbi atsaucās uz Hārpera vadītajām Konservatīvajām valdībām, kas pilnībā pameta cilvēkdrošības darba kārtību. Augsta ranga mācībspēks apgalvoja, ka kopš šī brīža cilvēkdrošība nekad nav atgriezusies Kanādas politikā:

“Kad ieradās Konservatīvā valdība, īpaši vairākuma valdība, cilvēkdrošība atkal, jūs zināt, pazuda no radara. Mēs joprojām jūtam tā sekas.”⁶⁶⁶

Tam piekrita cits pētnieks, apgalvojot, ka tā ir dabīga parādība Kanādas politikā, kad savstarpēji mainās divas lielākās un ietekmīgākās partijas – Liberālā un Konservatīvā:

“Hārpera valdība aizgāja prom no tās un identificēja cilvēkdrošību kā liberālu lietu. Partizānu politika paredz, ka mums nav ar to nekāda sakara. Un es ar to domāju vienkāršu partizānu politikas lietu – mainās valdība, mainās stratēģija.”⁶⁶⁷

Savukārt 1 pētnieks noraidīja pieņēmumu par aizmetņiem cilvēkdrošībai pirms 90. gadiem, apgalvojot, ka cilvēkdrošība bija Aksvortija nevis valdības prioritāte.⁶⁶⁸ Viena bijusī diplomāte un attīstības sadarbības eksperte uzskatīja, ka pirms cilvēkdrošību piedāvāja Aksvortijs, tā Kanādas politikā nav bijusi. Toties pastāvējusi palīdzības sniegšana tālām

663 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

664 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

665 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

666 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

667 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

668 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

Āfrikas valstīm, ko īstenojuši Malrounijs, Klārks, Kretjēns, jo tā bija “pareiza rīcība” (*it was the right thing to do*)⁶⁶⁹. Vienlaikus šie intervējamie negatīvi atsaucās uz Konservatīvās valdības darbu, kas pilnībā distancējusies no cilvēkdrošības kā termina, kā arī no multilaterālisma un attīstības palīdzības politikas.

Respondenti intervijās bieži arī izmantoja birkas Kanādas *tradicionālās* ārpolitikas apzīmēšanai, norādot uz cilvēkdrošības principu iekļaušanos tās tradīcijās, piemēram:

“Kanāda kā valsts kas cenšas būt noderīgs salabotājs, kas redz problēmu un cenšas atrast tai risinājumu (..) Mēs esam multilaterāla nācija. Mēs esam tirgotāju nācija”⁶⁷⁰; “Labais globālais pilsonis”⁶⁷¹; “Dabīgs cilvēktiesību čempions”⁶⁷²; “ir ļoti stiprs kosmopolitisma elements Kanādā”⁶⁷³; “Valstis [Kanāda un Norvēģija], kas tiek uzlūktas kā dažas, kas ne vienmēr strādā, izejot no nacionālajām interesēm, bet cenšas smagi strādāt cilvēces uzlabošanai kopumā”⁶⁷⁴.

Vēl kāds savdabīgs aspekts, ko 5 no 7 respondentiem uzsvēra intervijās bija Kanādas vēlme būt par *praktisku problēmu risinātāju*. Šī tēze paredz, ka cilvēkdrošība radās, lai atrisinātu konkrētas problēmas starptautiskajā vidē 90. gados. Visprecīzāk šo fenomenu raksturo cilvēkdrošības iniciatīvu realizācijā tieši iesaistīts diplomāts:

“Dažkārt cilvēki sauc Kanādu par valsti, kas cenšas būt noderīgs salabotājs, jūs zināt, redzot konkrētu problēmu, cenšas piedāvāt konkrētus risinājumus. (..) mēs nesākām, es domāju, sakot, ka gribam piedāvāt cilvēkdrošību pasaulei. Es domāju mēs sākām cenšoties risināt konkrētas problēmas kā kājnieku mīnas un bērņus-karavīrus (..) Un šīs lietas ir efektīvas, jo tās ir būvētas ap apziņu, ka pilsoņiem jābūt drošības vienādojuma centrā daudzās situācijās.”⁶⁷⁵

Cita bijusī diplomāte sasaista cilvēkdrošību konkrēti ar vēlmi efektīvi īstenot abas kampaņas kājnieku mīnu aizliegumam un par ANO Drošības padomes locekli.⁶⁷⁶ Augsta ranga diplomāte cilvēkdrošības praktiskumu sasaista ar ietekmes vairošanu iepretim spēcīgākiem spēlētājiem, ko ļauj panākt idejās balstīta ārpolitika un iniciatīvas:

“Mēs radām līderību caur konceptiem. Mums ir vēsture, jūs zināt, strādāt pie miera un konkrētiem reģioniem un valstīm. Mums ir lielāks, mums ir lielāka ietekme caur idejām. Piemēram, miera uzturēšana. (..) Cilvēkdrošība ir vēl viena. Civīliedzīvotāju aizsardzība – vēl viena. (..) Mēs pienesam idejas pie galda, kas rada galdu, pie kura mēs sēžam. Un mēs radām idejas, kas saved kopā dažādus aktierus. Mums, pateicoties tam, kas mēs esam, ir laba apvienošanas vara. Tas ir mūsu trumpis”⁶⁷⁷.

Šādu tēzi papildina vēl 1 diplomāts un 2 pētnieki, kas norāda uz Kanādas tradīciju

669 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

670 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

671 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

672 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

673 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācītspēku

674 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

675 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

676 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

677 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

censties būt nodēriġai pāreġai starptautiskajai sabiedrībai⁶⁷⁸, samērojot savas iespējas ar praktiskām problēmām. Piemēram, viens pētnieks atsauca uz Kanādas ārpolitikas identitāti, kamēr otrs norāda uz konkrētības meklējumiem 90. gados aktuālajiem izaicinājumiem:

“Kanādas identitāte ir sasaistīta ar būšanu par labo globālo pilsoni, par kuru es runāju. Mēs esam pārtikusī valsts par spīti tikai 34 miljoniem iedzīvotāju; mēs esam G-7; un mēs saprotam sevi kā NATO un citu alianšu sistēmu biedru, cenšoties būt labi, uz sadarbību vērsti pilsoņi kā daļa no lielākas kopienas”.⁶⁷⁹

“Tas bija atrast dažas saturīgas lietas Kanādai, kur viņi varētu investēt un īstenībā veidot politikas iniciatīvas. Diskrētas, identificējamas politikas iniciatīvas nevis vispārēji veicināt cilvēktiesības un attīstību tāpat vien”.⁶⁸⁰

Salīdzinoši retāk nekā iepriekš pieminētie parametri, intervijās tika atzīmēta ģeopolitikas, tirdzniecības un atrašanās kaimiņos ASV loma Kanādas izvēlē par labu cilvēkdrošības lietojumam ārpolitikā. Divi Kanādas diplomāti īpaši izcēla faktu, ka valsts ir multilaterāla un tradicionāli aktīvi iesaistīta starptautiskajās organizācijās, kā arī ir uz āru vērstā (*outward looking*) tirgotāju nācija. Augsta ranga diplomāte izcēla ASV kā kaimiņu, kas liek Kanādai meklēt ietekmi (*leverage*), ko cilvēkdrošība nodrošināja. Savukārt 2 pētnieki atrašanos kaimiņos izcēla kā vienu no svarīgākajiem faktoriem, kas fundamentāli ietekmē Kanādas ārpolitikas stratēģiju un izvēles. Piemēram, viens augsta ranga mācībspēks atzīmēja:

“Kanāda ir nesaraucami un neatgriezeniski sasaistīta ar ASV. Mums ir gandrīz kontinentāla ekonomika. Un kaut arī mums ir gandrīz vienmēr nesakrītīgi politiskie uzskati, Amerikas-Kanādas attiecības ir jāņem vērā Kanādas ārpolitikā. Tas ir fundamentāli.”⁶⁸¹

Vienlaikus pētnieks papildināja šo tēzi, atzīmējot, ka Kanādai ir svarīgi iesaistīties multilaterālās iniciatīvās un demonstrēt pāreġai pasaulei kosmopolīto ārpolitikas redzējumu. Katru reizi, kad tas tiek darīts, Kanāda izvērtē, vai tas sarūgtinās ASV un vai varēs iniciatīvu par spīti tam īstenot. Tikmēr otrs pētnieks norādīja, ka atrašanās blakus lielvarai pēc noklusējuma liek Kanādai iesaistīties ANO un aģitēt par labu globālo pārvaldību, jo tas mazina dienvīdu kaimiņa entuziasmu.⁶⁸²

Visbeidzot pēdējais jautājums par cilvēkdrošības vēsturi intervijās saistījās ar Kanādas pamatojumu izvēlēties konkrēto teorētisko ietvaru cilvēkdrošībai, fokusējoties vairāk uz šauro definējumu un drošības pusi (brīvību no bailēm). Intervijās tika meklētas atbildes uz jautājumu: Kas ir cilvēkdrošība kanādiešu subjektīvajā uztverē? Četri (3 pētnieki, 1 diplomāts) no 7 intervējamiem apliecināja, ka Kanāda vairāk fokusējusies uz cilvēkdrošības

678 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

679 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

680 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

681 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

682 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru.

koncepta drošības dimensiju, kamēr visi 7 akcentēja cilvēku centrisko pieeju dažādu konfliktu (t.sk. iekšēju) risināšanā. Divi pētnieki un 1 diplomāts Otavā izcēla konkrētos, praktiskos projektus, kas fokusējās uz indivīda aizsardzību bruņotā konfliktā. Viens pētnieks norādīja, ka pats 90. gados ir intervējis CIDA un bruņoto spēku pārstāvjus, kas pauduši simpātijas šaurajai, uz drošību fokusētajai, cilvēkdrošības definīcijai. Tā ir sniegusi robežas, konkrētību un apjausmu par pastāvīgām politikas prioritātēm, kamēr attīstības sadarbību valsts īstenojusi jau ilgstoši un nav bijusi nepieciešamība tai pievienot cilvēkdrošības birku. Tas saistīts arī jautājumu prioretizāciju, jo, ja viss būtu cilvēkdrošības prioritāte, tad pazustu fokuss:

“Mīnas, Starptautiskā krimināltiesa, bērnu karavīri, vieglie un strēlnieku ieroči – tie ir ļoti konkrēti, specifiski projekti, kuros viņi varēja iesaistīties, kamēr brīvība no trūkuma, kas nozīmēja attīstību, nedeva viņiem neko, ko viņi tāpat jau nedarītu”.⁶⁸³

Cits pētnieks piekrīt šai tēzei, vienlaikus pilnībā neizslēdzot attīstības komponenti, jo Kanāda to īstenoja. Tomēr akcents uz brīvību no bailēm un koncepta drošības pusi bijis redzamāks publiski, kā arī labi iederējies Kanādas miera uzturētāju tradīciju naratīvā.⁶⁸⁴ Diplomāts apstiprināja, ka cilvēkdrošība radās pakāpeniski laika gaitā no vairākiem paralēliem projektiem, kuros Kanāda redzējusi savu pievienoto vērtību un kas ar laiku, apjaušot kopīgo fokusu uz cilvēku, nostiprinājās par vienotu kopumu.⁶⁸⁵ Meklējot izcelsmi cilvēkcentriskas pieejas viens cits diplomāts min aparteīdu DĀR, pēc kura radās apziņa, ka valstis nav spējīgas nodrošināt saviem pilsoņiem drošību un labklājību. Tādēļ arī Kanādai ārpolitikā un humanitārajā politikā valsts-centriska skatījums bija jāpielāgo jaunajai realitātei.⁶⁸⁶ Turpretim augsta ranga diplomāte intervijā noliedza fokusu tikai uz brīvību no bailēm un drošību, apgalvojot, ka visas trīs dimensijas (drošība, attīstība, cieņa) bijušas vienlīdz svarīgas:

“Mēs ieguldījām cilvēku pieeju mūsu attīstības, tirdzniecības, ārpolitikas un diplomātijas, vidēji cietās drošības sirdī jau labu laiku atpakaļ. Tādēļ – visas trīs”.⁶⁸⁷

4.4.2. Kanādas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze

Trīs pašreizējie un 1 bijusī diplomāte atzīmēja, ka katastrofu palīdzība vienmēr bijusi svarīga ārpolitikā. Vidējā ranga diplomāts to skaidroja ar tradīciju kanādiešu ārpolitikā vienmēr censties būt noderīgiem, risinot konkrētas problēmas.⁶⁸⁸ Cita bijusī diplomāte ar pieredzi attīstības sadarbībā apstiprināja pastāvīgu Kanādas interesi sniegt humāno palīdzību:

“Cik vien ilgi es biju CIDA, un tas sākās 80. gadu sākumā, humanitārās katastrofas vienmēr bija darba

683 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

684 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

685 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

686 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

687 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

688 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

kārtībā. Vienmēr bija liels budžets daudzpusējā nodaļā katastrofu seku mazināšanai (...) Tas ir kanādiešu princips, ka mēs būsim atbalstoši katastrofu seku mazināšanā.”⁶⁸⁹

Vidēja ranga diplomāts ar pieredzi attīstības politikā uzskata, ka Kanādas katastrofu palīdzību motivē jaukti mērķi, kas ir vienlaikus balstīti ideālismā un reālismā. Starp tiem ir Kanādas kā tradicionālas, uz āru vērstas nācijas fokuss uz multilaterālismu un vēlme palīdzēt citiem, pat ja tie nav tās pilsoņi. Tāpat Kanāda apzinās, ka preventīva rīcība ir lētāka nekā iesaiste, kas tai, ļoti iespējams, būtu jāveic, lai likvidētu katastrofu sekas. Palīdzības sniegšana tiek sasaistīta arī ar Kanādas drošības interesēm. Jo vairāk ir drošība Kanādas ģeopolitiskajā telpā, īpaši tās kaimiņos, jo mazākas ir migrācijas plūsmas, cilvēku un narkotiku tirdzniecība un citi nestabilitātes iemesli. Tā kā ģeostatēģiskais valsts novietojums ļauj justies relatīvi droši, tad Kanāda var atļauties investēt uzmanību citu valstu drošībā.⁶⁹⁰

Augsta ranga diplomāte apstiprināja tēzi par preventīvās rīcības ekonomisko izdevīgumu. Ja Kanāda nestiprinās citu valstu struktūras pret katastrofām, tad tai nāksies atgriezties kā donoram. Vienlaikus diplomāte piekrīt intervijas uzstādījumam, ka Kanādas iesaiste balstās uz ģeogrāfiskiem, vēsturiskiem, kopīgu vērtību un citiem principiem, bet noraidīja ideju, ka tā palīdzētu tikai ģeogrāfiski tuvām sabiedrībām, par piemēru minot palīdzību Filipīnām un Nepālai, kas darīts, jo Kanāda ir Klusā okeāna valsts.⁶⁹¹

Ilggadējā attīstības palīdzības eksperte norādīja, ka Kanāda vienmēr palīdz, balstoties uz pieprasījumu, īpaši divpusējās palīdzības gadījumos. Vienlaikus lielāko daļu palīdzības novirza daudzpusējās diplomātijas institūcijām, piemēram, UNOCHA, jo tās konsultācijas ar palīdzību saņemošo valsti jau paveikušas pirms Kanādas.⁶⁹²

Trīs akadēmiskie eksperti un pētnieki apstiprināja ierēdņu tēzi par katastrofu palīdzību pastāvīgu atrašanos valsts ārpolitisko prioritāšu augšgalā, kas esot saistīts vienlaikus gan ar ekspertīzi, gan uz āru vērstās un no daudzpusējās diplomātijas un ārējās tirdzniecības atkarīgās valsts paštēlu. Viens pētnieks atzīmēja, ka Kanāda vienmēr cenšas būt noderīgs globālais pilsonis, tādēļ arī tā palīdzot katastrofās citiem.⁶⁹³ Cits profesors intervijā izcēla saikni starp attīstības sadarbību, katastrofām un jaunu tirgu radīšanu:

“Kopējā interese Kanādai veicināt aizjūru attīstību (...) tas nav tikai altruistiski. Jūs zināt, ODA rada jaunus tirgus Kanādai. Un atbalstīt attīstību ir labi ekonomikai, un Kanāda ir tirgotāju nācija.”⁶⁹⁴

Tā kā Kanāda vēsturiski nodarbojas ar attīstības sadarbību, tad bieži trešās valstis ir jāpadara izturēspējīgas pret katastrofām pirms var veicināt attīstību. Pretējā gadījumā attīstības

689 Intervija ar bijuši Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

690 Intervija ar vidēja ranga Kanādas diplomātu pārstāvniecībā Briselē

691 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti pārstāvniecībā Briselē

692 Intervija ar bijuši Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

693 Intervija ar Balsillija Institūta profesoru

694 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

projekti nenasiegs mērķi. Kanādai arī ir pieredze ar regulāriem mežu ugunsgrēkiem, plūdiem, vētrām, un vienlaikus tā ir izturētspējīga un tehnoloģiski attīstīta.⁶⁹⁵

Cits augsta ranga pētnieks Kanādas motivāciju sniegt katastrofu palīdzību skaidro ar vairākiem saistītiem argumentiem. Pirmkārt, Kanāda ir attīstījusi ātrās reaģēšanas spēju (DART komandas), un ārpolitikas veidotāji un bruņotie spēki vadās pēc funkcionālistu ārpolitikas principiem, kas nosaka, ka valstis starptautiski sniedz pienesumu jomās, kas ir tām pieejamas. Otrkārt, ir post-koloniālisma vainas apziņa, un Kanāda palīdz citām iepriekš kolonizētām valstīm. Treškārt, būtisku lomu spēlē katastrofas skartā reģiona pārstāvētās imigrantu kopienas lobijs un spiediens, par piemēru minot palīdzību Haiti:

“Kad bija zemestrīce, es domāju tas bija dabīgi, ka Kanādas reakcija bija spēcīga. Ir spēcīga Haiti emigrantu kopiena Kanādā, īpaši Monreālā (...) kad jāizlemj par palīdzības nosūtīšanu uz valsti, ko piemeklējusi katastrofa vai pat konflikts, tad to ietekmē diasporas vai imigrantu kopienas no tā reģionā iekšējā balsojuma spēks”.⁶⁹⁶

Pētnieks arī uzskata, ka Kanāda arī nākotnē turpinās spēlēt vadošo lomu katastrofu palīdzībā:

“Jums ir taisnība. Katastrofas būs nākotne. Par nelaimi. Un, jūs zināt, starp vētrām un cunami un citām lietām es domāju Kanāda spēlēs spēcīgu lomu šajā sfērā”.⁶⁹⁷

Vienlaikus šis universitātes mācībspēks uzskatīja, ka Kanāda ir spējīga spēcīgi reaģēt uz katastrofām, bet nepietiekami nodarbojas ar preventīvo politiku. Piemēram, Hārpera valdība izstājās no ANO konvencijas cīņai ar dezertifikāciju, kas iedragājis katastrofu novēršanas centienus. Kanādai dalība šajā konvencijā izmaksājusi relatīvi maz, bet izstāšanās veikta Konservatīvās valdības ideoloģijas dēļ, kas bijusi vērsta pret multilaterālismu. Pētnieks arī piekrita politikas īstenošanai, ka katru reizi, kad jāpieņem lēmums par palīdzības nosūtīšanu, Kanāda vadīsies pēc 2 galvenajiem principiem, saprotot, vai tās palīdzība ir pieprasīta un vai tā spēj sniegt gaidīto pienesumu. Valstij esot bijusi negatīva pieredze, kad 2000. gadu vidū tā centusies Mjanmā pēc taifūna sniegt palīdzību, bet saņemošā valdība ilgstoši par centieniem neesot neko zinājusi, kā rezultātā arī aizstāvētā “atbildība aizsargāt” saņēmusi papildu kritiku par centieniem bez leģitīma pamata iejaukties trešo valstu suverenitātē.⁶⁹⁸

Analizējot 7 ekspertu atbildes par ārvalstu palīdzības **mērķa valstīm**, izkristalizējās, ka nav vienotas stratēģijas, un būtiski atšķiras palīdzības sniegšanas principi humanitāro katastrofu un attīstības palīdzības gadījumos. Trīs diplomāti un 1 bijusī diplomāte - attīstības eksperte bija vienisprātis, ka katastrofās primārais faktors vienmēr ir vajadzība – saņemošās

695 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

696 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

697 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

698 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

valsts pieprasījums.⁶⁹⁹ Šo argumentu izmantoja arī 1 augsta ranga akadēmiskais eksperts; kopā 5 no 7 intervējamiem.⁷⁰⁰

Augsta ranga diplomāte pauda viedokli, ka Kanāda iesaistās visā pasaulē, tai skaitā ģeogrāfiski tālās vietās, jo “starptautiskās personības” un “ģeogrāfijas” dēļ tā tradicionāli spēlē tautu savienošanas lomu, un palīdzība var būt gan ASEAN valstīs un Āzijā, gan Āfrikā:

“Ārvalstu palīdzībā kopumā tāpat kā jebkurā citā valstī tas ir sajaukums (..) vajadzība ir galvenais vadmotīvs. Vienmēr, vienmēr galvenais vadmotīvs. Bet tas, kā mēs atbildēsim attiecībā uz mūsu finanšu palīdzības apmēru un kādus vēl ārlietu rīkus lietosim būs atkarīgs arī no citiem faktoriem. Vai mēs varam kaut ko mainīt? Vai mums ir ietekme? Vai ir cits donors? Kāda izskatās donoru kopējā bilde?”⁷⁰¹

Cits vidējā ranga diplomāts intervijā centās strikti nodalīt abas palīdzības formas, no kurām katastrofu humānā palīdzība vienmēr tiek sniegta tiem, kam tā nepieciešama visvairāk:

“Humānā palīdzība ir atkarīga no katastrofas apmērā un cilvēku vajadzībām. Tur nav politiska, nacionālo interešu aprēķina. Pamatā visa mūsu nauda iet caur ANO aģentūrām balstoties uz pieprasījumiem, kad notiek dabas vai cilvēku radīta humanitārā katastrofa. Šajā ziņā tā ir ļoti apolitiska un balstīta uz humanitārās kopienas pamatuzstādījumiem, kas būtībā ir neitralitāte, neatkarība, objektivitāte”.⁷⁰²

Pieejai, ka Kanāda fokusētos uz visvārīgākajām valstīm, piekrīt arī cilvēkdrošības projektu īstenošanā iesaistīts diplomāts Otavā. Diplomāts cilvēkdrošības projektos neesot novērojis vienotu stratēģisku redzējumu, jo palīdzība sniegta, reaģējot uz konkrētu problemātiku un iesaistoties valstīs, kur bērnu karavīru, kājnieku mīnu, konfliktu dimantu vai vieglo un strēlnieku ieroču jautājumi bijuši visakūtākie:

“Kanāda noteikti nav neitrāla, bet, jūs zināt, kad mēs redzam vajadzības, mēs pirmām kārtām vismaz sākotnējā periodā fokusējamies uz vajadzību nevis politiku ap to vai politiskajiem vai ekonomiskajiem ieguvumiem, kas rastos no būšanas aktīviem”.⁷⁰³

Visbiežāk intervijās pieminēja Haiti zemestrīci 2010. gadā (4 no 7 intervējamiem). Divi diplomāti akcentēja palīdzības sniegšanu kā idejisku turpinājumu ilgstošai Kanādas iesaistei ar attīstības sadarbību Haiti⁷⁰⁴, bet 2 pētnieki uzskatīja, ka palīdzību ietekmēja Haiti imigrantu kopienas spiediens Kanādā⁷⁰⁵. Augsta ranga diplomāte atgādināja, ka Kanāda nosūtīja pirmo palīdzību Haiti mazāk nekā 12 stundu laikā, jo ir ģeogrāfiskais tuvums, kopīga valoda (franču) un zināma atkarība no iesāktā ceļa un tradīcijām:

699 Intervijas ar Kanādas augsta ranga diplomāti Briselē; vidējā ranga diplomātu Briselē; vidējā ranga diplomātu Otavā un bijušo Kanādas diplomāti, CIDA eksperti

700 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

701 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

702 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

703 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

704 Intervijas ar augsta ranga un vidēja ranga Kanādas diplomātiem Briselē

705 Intervijas ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku un Balsīlija Institūta profesoru

“Piemēram, Haiti zemestrīcē, mums ir īpaša interese Haiti, jo tā ir mūsu hemisfērā. Tur ir frankofonā valodas saikne. Tādēļ Latīņamerikā, Karību jūrā, Ziemeļamerikā, mēs vienmēr spēlējam būtisku lomu Haiti.”⁷⁰⁶

Viens diplomāts uzskatīja, ka palīdzību Haiti sniedza Kanādas ilgstošās iesaistes, abu valstu stipro saišu dēļ, un Kanāda ir frankofona valsts bez koloniālas pieredzes un slēptām interesēm. Diplomāts norādīja, ka arī Ukrainai palīdzēja, jo ir cieši diasporas un indivīdu kontakti⁷⁰⁷. Viens pētnieks uzskatīja, ka Haiti palīdzēja, jo tā atrodas rietumu hemisfērā.⁷⁰⁸

Viens pētnieks uzskatīja, ka galvenie faktori, lemjot par Kanādas humāno palīdzību, ir: (a) Vai palīdzība ir nepieciešama?; (b) Cik lielu sabiedrības slāni tā sasniegs?; un (c) Kādas ir izdošanās izredzes? Piemēram, anarhiskās valstīs ar vāju vai neesošu valsts pārvaldības modeli cilvēku vajadzība pēc palīdzības ir liela, bet izdošanās iespējas zemas. Vienlaikus Kanāda ir valsts, pie kuras ANO ģenerālsekretārs var vērsties ar lūgumu sniegt ieguldījumu.⁷⁰⁹

Trīs intervējamie (1 diplomāts, 1 bijusī attīstības eksperte un 1 pētnieks) sniedza arī izvērstas atbildes par prioritārajām valstīm attīstības palīdzības jomā, tādējādi vienlaikus demonstrējot kontrastu ar pieeju humānajai palīdzībai un iezīmējot ārvalstu palīdzības ilgtermiņa tendences. Viens diplomāts apgalvoja, ka Kanādai nav izveidojis fokuss uz konkrētu reģionu, lai gan Amerikas un rietumu hemisfēras valstis saņēmušas neproporcionāli lielāku palīdzību nekā Āfrika, ko ietekmējuši liberālo valdību lēmumi kopš 1970. gadiem.⁷¹⁰ Attīstības sadarbības eksperte ar zināšanām par Kanādas Starptautiskās attīstības aģentūras (CIDA) lēmumu pieņemšanas procesu atcerējās par principu izstrādi, kad Kanāda kandidējusi ANO Drošības padomē. Tobrīd bijis valdības uzstādījums pastiprināti atbalstīt Āfrikas valstis. Tā kā visām 54 nevarēja palīdzēt, tad izstrādāja vadlīnijas, kuru pamatā bija laba pārvaldība, cilvēktiesību vēsture, palīdzības absorbēšanas spējas un labas starpvalstu attiecības:

“Mēs izvēlējamies atbalstīt 11 valstis Āfrikā, (..) 6 valstis Dienvidu un Centrālajā Amerikā, (..) tikai 4 vai 5 valstis Āzijā, balstoties uz vajadzību, attiecībām, labu pārvaldību un cilvēktiesību vēsturi (..) Kanādas palīdzība ir izklaidēta globāli: Āfrikā, Centrāl- un Dienvidamerikā, Āzijā. Un mēs izvēlējamies valstis, kas atbilda kritērijiem”.⁷¹¹

Bijusī diplomāte atzina, ka palīdzību saņemošās valstis mainās līdz ar valdībām. Visi 3 intervējamie atsaucās uz premjerministra Hārpera valdības pārorientāciju. Attīstības eksperte atcerējās, ka tā samazināja palīdzību Āfrikai, vienlaikus palielinot līdzekļus Dienvidamerikai

706 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

707 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

708 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru.

709 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

710 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

711 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti - CIDA eksperti

un Karību valstīm.⁷¹² Akadēmiskais eksperts apstiprināja, ka no 52-53 valstu tīkla Hārpera valdība “nogriezusi” 15-16 valstis Āfrikā un Klusajā okeānā, jo tajās neesot bijuši derīgie izrakteņi, kas ir svarīgi Kanādas uzņēmumiem.⁷¹³ To apstiprināja viens diplomāts, apgalvojot, ka prioretizētas bija 6-8 valstis pēc 3 principiem: (a) iespējas sasniegt redzamāko rezultātu; (b) dabas resursu un Kanādas kompāniju intereses; (c) Kanādas politisko interešu klātbūtne.⁷¹⁴

Visi seši no 7 intervētajiem, kas izteicās par Kanādas **ārvalstu palīdzības formu**, norādīja, ka tā vienmēr ir balstīta uz pieprasījumu (*demand-driven*) un saņemošās valsts vajadzībām. Attiecīgi arī palīdzības apjoms un forma atšķirsies no gadījuma uz gadījuma, vienmēr balstoties uz pieprasījumu.⁷¹⁵

Viens diplomāts intervijas sākumā skaidri nodalīja humāno palīdzību no attīstības sadarbības, uzsverot, ka katastrofu jomā Kanādas palīdzību nenosaka absolūti nekas cits (piemēram, slēptas nacionālās intereses) kā vien nelaiemes apmērs un vajadzības:

“Tur nav politiskas, nacionālās intereses, aprēķina. Pamatā visa mūsu nauda aiziet ANO aģentūrām, balstoties uz pieprasījumiem, kad ir humanitārā katastrofa, dabas vai cilvēka radīta. Šajā nozīmē tā ir ļoti apolītiska un balstīta uz humanitārās kopienas pamata uzstādījumiem, kas ir neitralitāte, neatkarība un objektivitāte”.⁷¹⁶

Viena bijusī CIDA eksperte un 1 akadēmiskais pētnieks apstiprināja, ka Kanāda pārsvarā katastrofu gadījumos cenšas sniegt finansiālu palīdzību, veicot iemaksas starptautisko institūciju fondos, jo tām ir ekspertīze un tās paveic darbu Kanādas vietā.⁷¹⁷ Viena augsta ranga diplomāte, 1 vidējā ranga diplomāts un 2 pētnieki apgalvoja, ka katastrofu gadījumos Kanāda ar proaktīvu pieeju vienmēr cenšas samērot tās iespējas palīdzēt ar vajadzībām uz vietas skartajā zonā, kur svarīgs ir izdošanās faktors un spēja kaut ko ietekmēt.⁷¹⁸

Viens akadēmiskais eksperts zināja apgalvot, ka katastrofu gadījumos noteicošais ir Katastrofu palīdzības reaģēšanas komandas (DART) pieejamība un loģistika, atbildot uz jautājumu: Vai Kanādai ir kaut kas, piemēram, hospitāļi, ūdens attīrīšanas sistēmas vai citas lietas, kas var būt noderīgas un ko varētu ātri nosūtīt? Ārlietu ministrijā ir vienmēr gatava DART komanda (“ar sakravātām somām”), kas ir 24 stundu laikā pēc katastrofas notikuma gatava doties uz konkrēto vietu sagatavot sākotnējās palīdzības analīzi.⁷¹⁹

712 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti - CIDA eksperti

713 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

714 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

715 Intervijas ar 1 augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; 1 vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē; 1 vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā; 1 bijušo Kanādas diplomāti - CIDA eksperti; 1 Balsīlija Institūta profesoru; 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

716 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

717 Intervijas ar 1 bijušo Kanādas diplomāti - CIDA eksperti; 1 Balsīlija Institūta profesoru

718 Intervijas ar 1 augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; 1 vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā; 1 Balsīlija Institūta profesoru; 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

719 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

Savukārt attīstības sadarbības un palīdzības jomā CIDA bijusī eksperte un diplomāte atzīmēja, ka arī tā ir gandrīz pilnībā atkarīga no saņemotās valsts pieprasījuma. Vienīgā joma, kur Kanāda nesniedz palīdzību, ir infrastruktūras būvniecības projekti, jo pagātnē pieļautas pārāk daudz kļūdas, kanādiešus uztrauc projektu ilgtspēja, kā arī finanšu līdzekļi ir pārāk lieli. Turpretim ļoti bieži Kanāda palīdz ar atbalstu cilvēktiesību un labas pārvaldības veicināšanā, kā arī ūdens un lauksaimniecības jomā.⁷²⁰

Viens diplomāts apgalvoja, ka attīstības palīdzībā Kanādai ir decentralizēts modelis, kas nozīmē, ka ekspertiem ir autonomija katrā reģionā resursu sadalē. Vienlaikus Kanāda sniedz visas trīs attīstības palīdzības formas: finansiālo, materiālo un tehnisko ekspertīzi. Pēdējos gados tendence ir samazināties finanšu palīdzībai, jo valdību uztrauc līdzekļu negodprātīga izmantošana, īpaši valstīs ar trauslām pārvaldes institūcijām. Tādēļ arī bieži Kanāda sniedz tehnisko ekspertīzi labas pārvaldības un funkcionējošu institūciju jomā.⁷²¹

Viens eksperts uzskatīja, ka jāņem vērā arī Kanādas ilgstošs humānās palīdzības ieguldījums, kas mērķtiecīgi netiek reklamēts vai paliek sabiedrības uzmanības aizkadrā. Piemēram, Kanāda gadiem veic pašmergu apmācību cīņai ar ISIS teroristu tīklu un īsteno homoseksuālu indivīdu pasargāšanu no notiesāšanas to seksualitātes dēļ Kaukāzā, uzņemot tos Kanādas sabiedrībā. Tas attiecas arī uz Sīrijas un Irākas konfliktu bēgļu uzņemšanu.⁷²²

4.4.3. Kanādas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās

Kanādā visi 7 intervējamie akcentēja kādu no četriem motīviem rāmējumus sniegtajai ārvalstu palīdzībai un cilvēkdrošībai. Gandrīz visos gadījumos tie apgalvoja, ka vairāki (vai vis) motīvi vienlaicīgi var būt kanādiešu rīcībā, ieguvumos no ārvalstu palīdzības sniegšanas un fokusa ārpolitikā uz cilvēkdrošību (skatīt tabulu Nr. 4). Intervējamie diplomāti, attīstības palīdzības eksperti un pētnieki apliecināja, ka Kanāda ārpolitikas prioritātes veidojusi, vienlaikus palīdzot gan citiem, gan sev kā multikulturālai un atvērtai sabiedrībai.

Tabula Nr. 4. Intervējamo viedokļu matrica par Kanādas ārvalstu palīdzības racionalitāti

Nr.	Intervējamais	Altruisms, humanitārisms	Kanādas (kanādiešu) drošība, labklājība	Kanādas statusa, tēla ieguvumi	Politiskie ieguvumi
1.	Augsta ranga Kanādas diplomāte pārstāvniecībā ārvalstīs	+	+/-	+	+/-
2.	Vidējā ranga Kanādas diplomāts pārstāvniecībā ārvalstīs	+	+	+	+
3.	Vidēja ranga Kanādas diplomāts ar pieredzi cilvēkdrošībā Ārlietu ministrijā Otavā	+/-	+	+/-	+
4.	Bijusī Kanādas diplomāte, CIDA	+	-	+/-	+

720 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti - CIDA eksperti

721 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu pārstāvniecībā Briselē

722 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

	attīstības palīdzības eksperte				
5.	Pētnieks, Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes loceklis	+/-	+	+/-	+
6.	Pētnieks, Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēks	+	+	+/-	+
7.	Pētnieks, Balsīlija Institūta profesors	+	+	+	+

Intervējot 3 Kanādas esošos un 1 bijušo diplomātu atklājās jaukti motīvi palīdzības sniegšanai un cilvēkdrošībai, vairāk sliecoties par labu altruistiskai rīcībai kā primārajam vadmotīvam, kam seko materiāli ieguvumi kanādiešiem kā sekundāra prioritāte vai pat neapzināts ieguvums. Augsta ranga diplomāte intervijā apgalvoja, ka neeksistē nekāda korelācija starp Kanādas biznesa interesēm un ārvalstu palīdzības virzieniem un formu:

“Nevar apgalvot, ka lielākas ekonomiskās intereses nozīmē lielāku Kanādas klātbūtni. Un otrādi – mazākas ekonomiskās intereses nenozīmē mazāku kanādiešu klātbūtni (..) tā nav, ne tāda tiešām šaura savtības definīcija. Tas nav tas kā mēs domājam. Tas nav mūsu kultūrā.”⁷²³

Līdzīgu argumentāciju par “kanādiešu domāšanu” un “kanādiešu paštēlu” saistībā ar palīdzības sniegšanu citiem izmantoja cits vidējā ranga diplomāts, apgalvojot:

“Es domāju, ka ir sava veida cilvēku saikne, ko vairums kanādiešu jūt un uzskata par svarīgu palīdzēt līdzcilvēkiem, pat ja tie nav Kanādas pilsoņi.”⁷²⁴

Diplomāts bija pārliecināts, ka Kanādas sniegtajā humānajā palīdzībā (katastrofu gadījumos) nav politisko vai nacionālo interešu un aprēķina, bet attīstības palīdzībā nevar samērot ieguldījumu ar ieguvumiem. Palīdzību nesniedz, kaut ko gaidot atpakaļ. Diplomāts atcerējās, ka pēc Ruandas genocīda daudzi kanādieši teikuši “Vairāk nekad!”, bet līdzīgas traģēdijas pasaulē turpinājušās, kas kanādiešiem bijis nepieņemami:

“Tas ir morāli grūti mums kanādiešiem pieņemt, ka tā ir daļa no starptautiskās kārtības, un mums ir tiekšanās uz kaut ko augstāku. Tādēļ es domāju, ka cilvēkdrošības politika ir mēģinājums to nedaudz labot.”⁷²⁵

Tas pats diplomāts arī intervijā uzskatīja, ka Kanādai ir svarīgi uzņemties aizstāvību un “būt par balsi” valstīm un sabiedrībām, kas ir apspiestas vai pašas nespēj sevi aizstāvēt, piemēram, ANO formātos. No neseniem piemēriem diplomāts minēja Mjanmu, kurā Kanāda iesaistījies, argumentējot, ka diez vai to darītu, ja valstij būtu reālismā balstīta ārpolitika. Izmantojot analogiju ar ASV, diplomāts apgalvoja, ka neredz aizmetņus “Kanāda – pirmajā vietā” (*Canada first*) politikai, jo tam nebūtu pietiekama atbalsta sabiedrībā.⁷²⁶

Cits cilvēkdrošībā cieši iesaistīts diplomāts apstiprināja Kanādas ārpolitikas tradīciju

723 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

724 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

725 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

726 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

fokusēties uz visvārīgākajiem indivīdiem, pamatojot to ar valsts paštēlu par sevi kā “praktisku problēmu risinātāju” un vēlmi pasaulei kaut ko piedāvāt, jo Kanāda pati ir daļa no tās. Diplomāts arī apgalvoja, ka ar cilvēkdrošību Kanāda neplānoja gūt materiālos ieguvumus:

“Tur nebija, cik man zināms, jebkādas visaptverošas stratēģijas, kas centās savienot ekonomiskās intereses ar cilvēkdrošības programmām vai mūsu, jūs zināt, mūsu politiskās intereses nolikt vienā līmenī ar cilvēkdrošības darba kārtību”.⁷²⁷

Sākotnēji, identificējot katru no cilvēkdrošības iniciatīvas prioritātēm, Kanādas diplomāti ir fokusējušies tikai uz konkrēto humanitāro problēmu, piemēram, konfliktu dimantu jautājumā gribēja apturēt vardarbīgu konfliktu finansēšanas shēmas un kājnietu mīnu gadījumā, argumentējot starp militāro un humanitāro politikas īstenotāju atzaru, nosliegušies par labu otram. Vienlaikus diplomāts nenoliedza, ka Kanāda to darīja, jo ir trešais lielākais dimantu ieguvējs pasaulē, kas nozīmējis interesi nozares reputācijas saglabāšanā, bet Balkānos un Afganistānā kājnietu mīnas bija biežākais iemesls miera uzturētāju spēku bojāejai.⁷²⁸

Attīstības palīdzības eksperte atzina, ka Kanādai bijusi jauka motivācija, sniedzot palīdzību ārvalstīm. Primāri tas darīts, citējot bijušo premjerministru Kretjēnu, tādēļ, ka “tā ir pareizā rīcība”, bet sekundāri pastiprināts Kanādas fokuss palīdzībai Āfrikas valstīm 90. gados bijis ar ekspektācijām šo valstu balsu iegūšanā ANO Drošības padomes vēlēšanās.⁷²⁹

Arī 3 intervētie akadēmiskie eksperti izcēla dualitāti Kanādas motivācijā palīdzēt, kas skaidrojama ar altruistiskām rūpēm par citām tautām un vienlaikus ar pasauli un tās kārtību kopumā, no kuras ir atkarīga pašas valsts ekonomiskā pastāvēšana. Divi pētnieki vairāk akcentēja Kanādas kosmopolītismu un piederību pasaulei kā galveno argumentu palīdzības sniegšanai bez gaidām saņemt kaut ko atpakaļ. Piemēram, viens no pētniekiem uzskatīja, ka multikulturālā, uz migrantu bāzes veidotā sabiedrība veidojusi kosmopolītisku skatījumu, ko Kanādai ir būtiski demonstrēt pārējai pasaulei, ar ko izskaidrojama arī valsts tradicionālā fokusēšanās uz cilvēktiesību un dzimuma līdztiesības aizstāvību un cīņu ar korupciju. Savukārt humānās palīdzības sniegšana ir Kanādas samaksa bez ieguvumiem:

“Īpaši humānās palīdzības gadījumā, nebūs daudz pozitīvas analīzes vai atsauksmju. Tās ir izmaksas, kas valstīm jāpacies. Un ja mēs to darām tikai slavas dēļ, tas pats par sevi nebūs pietiekami”.⁷³⁰

Otrs pētnieks vairāk akcentēja Kanādas identitāti, kas ir “labais globālais pilsonis”, kuram ir svarīgi palīdzēt citiem plašākā starptautiskajā sabiedrībā.⁷³¹ Trešais pētnieks uzskatīja, ka Kanāda palīdz, jo tai rūp citas tautas un to attīstība, bet valsts vienlaikus ir arī “tirgotāju

727 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Ārlietu ministrijā Otavā

728 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Ārlietu ministrijā Otavā

729 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA attīstības eksperti

730 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

731 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

nācija” (*trading nation*), kurai ir vēlme redzēt:

“stabilāku, uzticamāku, paredzamāku multilaterālu un noteikumos balstītu sistēmu, kas ir laba vidējām un mazām valstīm kā Kanāda, lai aizsargātu un veicinātu to vispārējās intereses”.⁷³²

Seši no 7 intervējamiem argumentēja, ka Kanāda, palīdzot citām valstīm ar humāno vai attīstības palīdzību un cilvēkdrošības iniciatīvām, vai nu apzināti vēlas uzlabot *pašas drošību un labklājību* vai arī šādas sekas ir bijušas novērojamas tās darbības rezultātā. Biežāk minētie intervējamo argumenti kontekstā ar kanādiešu pašu drošības vai labklājības veicināšanu bija: (a) imigrantu kopienas ieinteresētība, lai Kanāda risinātu problēmas to izcelsmes valstī (3 intervējamie)⁷³³; (b) jaunu tirgu radīšana un starptautiskās sistēmas uzturēšana, kas atbalsta brīvu un pārredzamu preču un pakalpojumu plūsmu (4 intervējamie)⁷³⁴; (c) Kanādas uzņēmumu labuma gūšana palīdzību saņemošajās valstīs (5 intervējamie)⁷³⁵. Pēdējais arguments gan tika saistīts tieši ar Hārpera konservatīvās valdības pārorientāciju un mērķtiecīgu palīdzības sniegšanas sasaistīšanu ar nacionālajām ekonomiskajām interesēm (piemēram, kalnrūpniecības un derīgo izrakteņu ieguves kompāniju), kas ir bijis drīzāk izņēmums nekā tendence Kanādas ārpolitikā. Tāpat 2 intervējamie (abi diplomāti) uzskatīja, ka palīdzības sniegšana un krīžu novēršana veicina Kanādas kā valsts ģeopolitisko drošību vai tās iedzīvotāju un indivīdu drošību.⁷³⁶

Visi 3 intervētie diplomāti uzskatīja, ka līdztekus primārām rūpēm par citām sabiedrībām un to problēmu risināšanai, Kanāda gūst arī labumus, kas ir tās drošības un ekonomiskajās interesēs. Augsta ranga Kanādas diplomāte intervijā vairākkārt atsaucās uz Kanādu kā “tirgotāju nāciju” (*trading nation*), “multikulturālu nāciju” (*multicultural nation*) un “uz āru skatošos valsti” (*outward looking nation*). Diplomāte atsaucās uz palīdzības sniegšanu Dienvidamerikas valstīm, kur Kanāda ilgstoši palīdzējusi Kolumbijas miera procesā, netieši atsaucoties uz 400 kanādiešu kalnrūpniecības kompānijām, kas varētu būt ieinteresētas šīs valsts derīgajos izrakteņos. Vienlaikus gan diplomāte norādīja, ka palīdz arī citām reģiona valstīm (Peru, Čīlei), kur potenciālo komercinteresu ir mazāk vai nemaz, to pamatojot ar “līdzīgi domājošo valstu veidošanos šajā hemisfērā”.⁷³⁷ Cits diplomāts, runājot konkrēti par cilvēkdrošības iniciatīvām, norādīja uz ieguvumiem kanādiešu miera uzturētāju

732 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

733 Intervijas ar 1 augsta ranga diplomāti Briselē; 1 Balsilija Institūta profesoru un 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

734 Intervija ar 1 augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; 1 vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē; 1 Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli; 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

735 Intervijas ar 1 augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; 1 vidējā ranga diplomātu Otavā; 1 Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli; 1 Balsilija Institūta profesoru; 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

736 Intervijas ar 1 vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē un 1 vidējā ranga diplomātu Otavā

737 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

drošībai no mīnu aizlieguma un kalnrūpniecības uzņēmumiem no reputācijas uzlabojumiem pēc Kimberlijas procesa un korporatīvās sociālās atbildības iniciatīvas ieviešanas.⁷³⁸

Trešais diplomāts bija pārliecināts, ka primārā Kanādas motivācija ir altruistiska rīcība, bet no šīs darbības veidojas dažādi pozitīvi ieguvumi arī pašu drošībai un ekonomikai. Pirmkārt, katastrofu jomā Kanāda ietaupa līdzekļus, jo preventīvi ieguldīt risku mazināšanas kapacitāšu veidošanā trešajās valstīs ir lētāk nekā būt par donoru, kad notiek liela katastrofa. Otrkārt, diplomāts uzskata, ka palīdzības sniegšana veicina Kanādas nacionālo drošību:

“Mēs esam ļoti pārliecināti, ka lielāka stabilitāte ģeopolitiskajā telpā, īpaši mūsu kaimiņos, bet arī tālāk un citviet, palīdz mazināt migrācijas plūsmas, cilvēktirdzniecības, narkotiku un citu nestabilitātes avotu plūsmas. Vienkārši sakot, mūsu kaimiņu, draugu un citu valstu stabilitāte ir par mūsu pašu drošību.”⁷³⁹

Treškārt, pēc tam, kad palīdzību saņemošajās valstīs tiek pieņemtas kanādiešiem būtiskas vērtības kā demokrātija, cilvēktiesības, likuma vara un tirgus ekonomika, tās kļūst par saistošiem tirgiem Kanādas uzņēmumiem, kam, balstoties uz izveidoto divpusējo valstu uzticību, ir priekšrocības iepretim citiem investoriem. Rezultātā šīs valstis ir vairāk gatavas uzņemt kanādiešu investīcijas. Ceturkārt, Kanāda iegūst jaunus ekspertus, inovācijas un pētniekus no valstīm, kurām tā palīdzējusi pagātnē, kā arī veidojas cieši cilvēku līmeņa kontakti, kurai seko arī starpvalstu naudas pārvedumu (*remittances*) plūsmas. Kā konkrētu piemēru diplomāts izmantoja Kanādas un Haiti attiecības.⁷⁴⁰

Turpretim CIDA bijusī eksperte un diplomāte intervijās bija vienīgā, kura noraidīja domu par konkrētiem ieguvumiem kanādiešu pašu drošībai sniegtās palīdzības rezultātā:

“Es ilgu laiku strādāju ar Afganistānu. Vai mēs kaut ko saņemām atpakaļ? Vai tā ir drošāka valsts? Vai ir mazāk terorisma? Neesmu droša. Es tā nedomāju. Tas nenozīmē, ka mēs nemēģinām.”⁷⁴¹

Visi 3 intervētie pētnieki un cilvēkdrošības eksperti pauda atklātu viedokli par ekonomiskajām un pašu iedzīvotāju drošības interesēm aiz sniegtās ārvalstu palīdzības, kā arī aktīvi kritizēja Hārpera valdības darbus šajā jomā. Viens pētnieks norādīja uz dualitāti Kanādas interesēs, kas neesot pilnībā altruistiskas, jo palīdzība veidojot jaunu tirgu kanādiešu investīcijām un veicina biznesa intereses. Vienlaikus pētnieks pamatoja cilvēkdrošības iniciatīvas ar stabilas un pārredzamas starptautiskās sistēmas uzturēšanu, kurā vidējās varas valsts kā Kanāda var veiksmīgi realizēt arī citas savas vispārējās intereses:

“Kanāda ir tirgotāju nācija, un mēs gribam atvērtu, stabilu starptautisko sistēmu, jo tas ir labi Kanādai. Ja mēs veicinām attīstību un samazinām konfliktus, tas arī ir labi Kanādai un kanādiešiem, jo esam multikulturāla sabiedrība (..) lielas mūsu iedzīvotāju daļas nāk no vietām, kas var būt konfliktā un

738 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

739 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

740 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

741 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA attīstības palīdzības eksperti

viņiem ir tieša interese Kanādas iesaistē atrisināt konfliktus”.⁷⁴²

Pārējie abi pētnieki apstiprināja, ka Kanādas iesaisti veicina multikulturālas sabiedrības konteksts un dažādo etnisko grupu intereses, lai valsts nodrošinātu to izcelsmēs valstīs drošību, stabilitāti un palīdzību attīstībai.⁷⁴³

Visi 3 pētnieki kritizēja Hārpera valdības darbu kontekstā ar biznesa interešu atklātu lobēšanu un tiešu sasaisti ar ārvalstu palīdzības sniegšanu. Piemēram, viens pētnieks atzīmēja, ka šī valdība samazināja līdz minimumam ārvalstu palīdzību Āfrikai, aizvēra CIDA, kā arī pārfokusēja lielāko daļu palīdzību uz Latīņamerikas valstīm, kurās ir Kanādas kalnrūpniecības uzņēmumu biznesa intereses.⁷⁴⁴ Cits pētnieks norādīja uz cinisku valdības mēģinājumu panākt, ka ārvalstu palīdzību sniegtu kalnrūpniecības kompānijas. Kamēr sabiedrība akceptē, ka komerciāls labums ir pozitīvs blakus produkts altruistiski motivētai palīdzībai, tad klaji atklāta savtība bijusi nosodāma un nesavienojama ar kanādiešu paštēlu.⁷⁴⁵ Turpretim trešais eksperts bija viskritiskākais par ārvalstu attīstības palīdzību, apgalvojot, ka tai nekad nav bijis nekas kopīgs ar cilvēkdrošību. Viņaprāt, jāpastāv striktam nošķīrumam starp abiem konceptiem, jo attīstības palīdzības gadījumā Kanāda gan vēsturē, gan mūsdienās četras piektdaļas ir piesaistījusi saviem uzņēmumiem (*tied aid*), lai savtīgi reklamētu produktus un uzņēmumus. Arī centienos veicināt cilvēktiesības, labu pārvaldību un korupcijas mazināšanos ir ekonomisks aprēķins redzēt palīdzību saņemošajās valstīs kapitālismam līdzīgu ekonomisko sistēmu, kas kļūtu par nākotnes tirgu Kanādas uzņēmumiem.⁷⁴⁶

Attiecībā uz *starptautiskās reputācijas un valsts tēla vai statusa* ieguvumiem visi 7 intervējamie apgalvoja, ka cilvēkdrošība un ārvalstu humānā vai attīstības palīdzība noteikti ietekmē citu valstu un sabiedrību attieksmi pret Kanādu.

Intervējot kanādiešu diplomātus, tikai 1 runāja par statusa, prestiža un maigās varas ieguvumiem, kamēr visi 3 apgalvoja, ka galvenais ieguvums ir starptautisko aktieru uzticības iegūšana Kanādai un tās politikām, kas mēdz atmaksāties politiskos daudzpusējos un divpusējo attiecību formātos. Vienlaikus visi 3 diplomāti uzskatīja, ka tas ir tikai viens no mērķiem un ieguvumiem, jo Kanādu primāri motivē cenšanās būt noderīgam aktierim un rūpes par konkrētām problēmām.⁷⁴⁷ Piemēram, augsta ranga diplomāte uzskatīja, ka Kanāda iegūst atbalstu katru reizi jaunām starptautiskajām iniciatīvām (tādām kā cilvēkdrošība), jo

742 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

743 Intervijas ar 1 Balsīlija Institūta profesoru un 1 Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

744 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

745 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

746 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

747 Intervijas ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

valstij ir vērtībās nevis interesēs balstīta ārpolitika bez slēptiem motīviem un tā tiek uzlūkots kā godīgs un uzticams starpnieks.⁷⁴⁸

Tikmēr cits diplomāts atminējās, ka cilvēkdrošība palīdzēja sadarboties ar starptautiskajām NVO, kas uzticējušās Kanādai kājnieku mīnu aizlieguma kampaņā un balstoties uz šo to iestājušies arī par citām Kanādas piedāvātajām iniciatīvām:

“Attīstītā uzticamība un atvērtība darbā ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām kā Sarkanais Krusts, Starptautiskā Kampaņa Kājnieku Mīnu Aizliegumam, *Amnesty International*, kas bija cilvēkdrošības jomā iesaistītās NVO. Ar reputāciju atvērtai sadarbībai pret tām vienā jautājumā, tu iegūsti ticamību, kad centies vienoties par grūtiem jautājumiem kā korporatīvā sociālā atbildība un konfliktu dimanti, kuros ir iesaistītas komerciālas intereses (..) viens no lielākajiem ieguvumiem no cilvēkdrošības bija ārpolitikas demokratizācija, kā rezultātā *Amnesty International* un citas organizācijas kļūst par sabiedrotajiem citās institūcijās un citos jautājumos”.⁷⁴⁹

Vienlaikus diplomāts norādīja, ka “ēnas puse” ir gaidu celšana. Pēc tam, kad nomainījās Kanādas valdība, kurai cilvēkdrošība vairs nebija prioritāte, valsts ar šīm organizācijām vairs neredzēja vajadzību sadarboties iepriekšējos apjomos par spīti šo aktieru gaidām.⁷⁵⁰

Trešais diplomāts uzskaitīja piemērus, kā Kanāda spējusi iegūt no vērtībās balstītās ārpolitikas sabiedroto uzticību un vairot maigo varu. Diplomāts pat uzskatīja, ka no visiem iespējamajiem ieguvumiem tieši maigās varas iznākumi ir visnoderīgākie Kanādai:

“Mūsu reputācija ir ļoti stipra. Ja skatās jaunākos maigās varas indeksus, mēs esam pirmie vai tuvu pirmajai vietai. Tas iedarbojas uz mūsu reputāciju pasaulē dažādos veidos, kas ir, manuprāt, galvenais ieguvums. Es to uzskatītu par labu investīciju. (..) Tas, ka mēs neesam koloniāla vara, mēs tiekam uzlūkoti kā pilnībā godīgi aktieri starptautiskajās attiecībās ar reālu savējo fokusu, cilvēkdrošības elementu mūsu pieejai ārpolitikai un attīstības politikai, tiešām palīdz statusam. Tam, ka mēs tiekam uzlūkots kā uzticams aktieris. (..) visas reizes, kad bijām ANO Drošības padomē, mūs uzskatīja par godīgiem starpniekiem, tiltu veidotājiem, un mūs turpina tā redzēt. (..) lietas, ko redzat reputāciju aptaujās attiecībā uz mūsu augsto novērtējumu parāda, ka tam ir ietekme.”⁷⁵¹

Diplomāts arī uzskatīja, ka Kanādas loma NATO kaujas grupas vadībā Latvijā nepilna gada laikā uzlaboja ievērojami divpusējās attiecības un atjaunoja valsts statusu iepriekšējos augstumos NATO. Tāpat intervējamais uzskatīja, ka uzticamības veidošana un maigā vara ir līdzeklis, ar kuru Kanāda var līdzsvarot cietās varas iztrūkumu un vairot savu ietekmi:

“Cietā vara ir joprojām svarīga un tā nepazudīs, bet maigā vara, manuprāt, kļūst arvien svarīgāka valstij, īpaši mazai valstij. Mēs neesam mazākā valsts pasaulē, bet mēs esam vidēja izmēra vara. Izmantot savā labā maigās varas līdzekļus ir iespēja mums gūt lielāku ietekmi pasaulē, jo mēs nekad neklūsim, es

748 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

749 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

750 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā

751 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

domāju mēs nepieredzēsim dienu, kad Kanāda tiek uzlūkota kā cietās drošības vara.”⁷⁵²

CIDA bijusī eksperte un diplomāte pauda cerību, ka Kanādas tēls un statuss uzlabojas un šo parametru veicināšana arī bijis viens no palīdzības sniegšanas mērķiem, bet vienlaikus tas ticis darīts, jo tā ir bijusi pareiza rīcība.⁷⁵³

Arī visi 3 intervētie akadēmiskie eksperti piekrita, ka Kanādas palīdzībai vai tās trūkumam atsevišķos brīžos ir ietekme uz valsts reputāciju, tēlu un starptautisko statusu, katram gan sniedzot citu argumentāciju. Piemēram, viens no pētniekiem uzskatīja, ka cilvēkdrošība bija 90. gados idejisks turpinājums pašu kanādiešu “labā globālā pilsoņa” paštēlam, kas bija radies gan iekšpolitikā, gan starptautiskajā vidē. Pētnieks uzskatīja, ka Kanādai ir ļoti laba reputācija visā pasaulē tādēļ, ka tā ir palīdzīga, kas savukārt vairo uzticību. Bieži par reputāciju ir labāka nekā kanādieši darbi būtu pelnījuši, ko veicina ļoti aktīvs diplomātiskais darbs īpaši starptautiskajās organizācijās. Profesors arī atzīmēja, ka pie Kanādas vienmēr var vērsties kā pie valsts, ar kuras starpniecību izaicināt ASV kādā jautājumā, kurā vai nu konkrētais aktieris nevēlas vai nav spējīgs paša spēkiem to paveikt.⁷⁵⁴ Cits pētnieks kā spilgtu piemēru minēja Kanādas armijas palīdzību Rietumeiropas atbrīvošanā 2. Pasaules karā, kas palīdzēja veidot labas attiecības ar Nīderlandi un sniedz atalgojumu, jo “Kanāda var just lielāku lomu starptautiskajā sabiedrībā”.⁷⁵⁵

Trešais pētnieks izmantoja apgriezto argumentāciju, norādot, ka nevar pierādīt, ka sniedzot ārvalstu palīdzību un investējot cilvēkdrošībā, Kanāda iegūst maigo vairo vai statusu, bet var pierādīt pretējo – to nedarot, tā noteikti neiekļūst ANO Drošības padomē. To pierādījušas 2010. gada vēlēšanas, pirms kurām Kanāda bija atsvešinājusies no arābu valstīm, pilnībā paļaujoties uz Izraēlas līderību Tuvajos Austrumos, un atsvešinoties no Āfrikas valstīm un atņemot tām iepriekš sniegto atīstības palīdzību un pārfokusējoties uz Latīņamerikas valstīm, no kurām cerēja iegūt derīgos izrakteņus. Tā kā Kanādai tradicionāli laba reputācija un atzinība starptautiskajās organizācijās ir ļoti svarīgi, tad zaudējums bijis īpaši sāpīgs.⁷⁵⁶ Cits pētnieks piekritis, ka iepriekšējās valdības laikā bijis apkaunojuši doties uz starptautiskām klimata pārmaiņu un drošības konferencēm, jo veidojies sabiedriskas priekšstats par Kanādu kā izolētu valsti, kas neesot saderīgs ar kanādiešu kā nācijas vērtībām. Vienlaikus šis pētnieks uzskatīja, ka kopš 90. gadiem Kanāda vairāk guvusi negatīvu nekā pozitīvu atzinību starptautiskajos medijos īpaši dēļ tās iesaistes starptautiskajās miera

752 Intervijas ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

753 Intervija ar bijušo Kanādas diplomāti, CIDA atīstības palīdzības eksperti

754 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

755 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku

756 Intervija ar ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

uzturēšanas operācijās Somālijā, Bosnijā un Hercegovinā un Lībijā.⁷⁵⁷ Cits profesors gan uzskatīja, ka Kanādas reputācija ir nemainīgi laba un spējusi pārdzīvot Hārpera valdību.⁷⁵⁸

Visbeidzot *politiskie ieguvumi divpusējie un starptautiskajās institūcijās* ir motīvs un pozitīvs ieguvums no cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības, par kuru visiem 7 intervējamiem Kanādā bija vislielākā vienprātība. Visbiežāk intervijā tika minēta Kanādas ietekmes palielināšana ANO vai atbalsta gūšana tās ANO DP vēlēšanu kampaņā 1990. gados (3 intervējamie), kā arī kandidējot uz šo amatu periodam no 2021.-2022. gadam (2 intervējamie).

Viens pašreizējais un viena bijusī diplomāte, kas abi bija cieši iesaistīti kampaņas īstenošanā, bija pārliecināti, ka Kanāda 1999.-2000. gadā bija ANO DP tādēļ, ka citas valstis augstu novērtēja tās devumu cilvēkdrošībā un veiksmes stāstu kājnienu mīnu aizliegumā. Bijusī diplomāte un CIDA eksperte atminējās, ka kampaņas laikā Kanāda aktīvi sniedza palīdzību valstīm, no kurām sagaidīja balsis. Tādēļ rezultātu palīdzēja sasniegt aktīva kampaņa kombinācijā ar cilvēkdrošības fokusu un ārvalstu palīdzību. Šajās vēlēšanās Kanāda esot ieguvusi pārliecinošāko jebkad konstatēto balsu vairākumu ANO DP vēlēšanās.⁷⁵⁹

Viens diplomāts atzina, ka Kanādai bijis izdevīgi izmantot tās reputāciju Cilvēkdrošības tīkla valstu vidū un cilvēkdrošības konceptu, jo tas atmaksājās strādājot ANO vai, piemēram, ASEAN, kur varēja vieglāk sadarboties ar Japānu un paļauties uz tās atbalstu, jo abas valstis vienoja cilvēkdrošības darba kārtība.⁷⁶⁰

Cits diplomāts uzskatīja, ka Kanādas līderība NATO kaujas grupā Latvijā, varētu atmaksāties nākamreiz, kad valsts kandidēs ANO Drošības padomē. Diplomāts spekulēja, ka pretēji solidaritātei ar kādu ES valsti Latvija varētu īpašo attiecību dēļ lielāku svaru lēmumu pieņemšanā piekšķirt Kanādai.⁷⁶¹ Savukārt 1 pētnieks akcentēja, ka jau šobrīd Kanāda ir iesaistīta 3-4 gadu garā kampaņā ANO DP vēlēšanās 2021.-2022. gadā, un tādēļ mērķtiecīgi palielina savu starptautisko iesaisti miera veidošanas procesos:

“Tajā, ko mēs darām, ir stratēģiskie mērķi. Tas nav tikai tādēļ, ka tā ir pareizā lieta, ko darīt. Tā ir pareizā lieta, kas ir arī mūsu interesēs.”⁷⁶²

Augsta ranga Kanādas diplomāte puda viedokli, ka Kanāda rada līderību ar idejām un jaunām iniciatīvām, veidojot līdzīgi domājošo valstu formātus, kuros tai ir garantēts “krēsls pie galda”. Cilvēkdrošība, viņasprāt, bija turpinājums miera uzturētāju veidošanas iniciatīvai 50. gados un civiliedzīvotāju aizsardzībai konfliktos idejai 90. gados. Vienlaikus diplomāte

757 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācītspēku

758 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

759 Intervijas ar Kanādas vidējā ranga diplomātu Otavā un bijušo Kanādas diplomāti - CIDA attīstības palīdzības eksperti

760 Intervija ar Kanādas vidējā ranga diplomātu Otavā

761 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomātu Briselē

762 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

bija vienīgā no intervējamiem, kas nepiekrita, ka Kanāda gūtu politiskus ieguvumus, pateicoties ārvalstu palīdzībai vai cilvēkdrošībai, jo, viņasprāt, to palīdz izdarīt uzticības veidošana, kas atkarīga no dažādiem faktoriem. Tāpat diplomāte noraidīja, ka Kanāda gūtu vēlētos amatus vai pozīcijas, jo valsts ir pārāk maz pārstāvēta starptautiskās institūcijās.⁷⁶³

Trīs pētnieki un 1 diplomāts arī akcentēja Kanādas vēlmi būt aktīvai ANO, tai skaitā Drošības padomē, jo darbība daudzpusējā diplomātijā ir visizdevīgākā valstij tās ģeopolitisko parametru un pieejamo ārpolitikas instrumentu dēļ. Piemēram, 1 pētnieks akcentēja, ka Kanāda vienmēr cenšas aizpildīt vakuumu, ko rada ASV administrācijas, kas nav ieinteresētas globālu jautājumu risināšanā, piemēram, Klusā okeāna partnerībā, Parīzes klimata līgumā un dažādās ANO konvencijās. Šajā kontekstā Kanādai ir būtiski, lai tai būtu balss pie galda ANO DP un tā tiktu starptautiski respektēta un novērtēta.⁷⁶⁴

Cits profesors uzskatīja, ka Kanāda ir izveidojusi reputāciju par sevi kā valsti, pie kuras ANO ģenerālsekretārs var vērsties ar lūgumu pēc palīdzības, kas netiks atraidīts. Vienlaikus atkarībā no valdības Otavā Kanāda vienlīdz vēlas tikt ievēlēta ANO, kā iegūt jaunus komerciālus līgumus saviem uzņēmumiem, sniedzot ārvalstu palīdzību⁷⁶⁵.

Viens diplomāts uzskatīja, ka kanādiešu “tiltu būvētāju” un “godīgo starpnieku” reputācija sniedz vislielāko iespējamo ietekmi pasaulē. Ja Kanāda šo stratēģiju mainītu un savtīgi sāktu veicināt tikai savas nacionālās intereses, tas negatīvi atspēlētos.⁷⁶⁶ Šādu Kanādas ilgtermiņa stratēģisko redzējumu par labas reputācijas uzturēšanu ANO ar visiem pieejamiem līdzekļiem apstiprināja arī 1 akadēmiskais eksperts, argumentējot, ka daudzas Kanādas iniciatīvas ANO gadu gaitā ir labas starptautiskās pārvaldības veicināšana. Tādējādi Kanāda var ierobežot ASV lielvaru, vienlaikus veicinot citu valstu attīstību:

“Kanādas filozofija ir, ka vidējās varas valstis iegūst no labas globālās pārvaldības. Īstenībā institūcijas, kas ierobežo nežēlīgu lielvaru uzvedību ir visu vidējās varas valstu interesēs. Tādēļ tas ir mūsu nacionālajās interesēs veicināt labu globālo pārvaldību, institūcijas, kas ir paredzamas un kas nodrošina noteikumus pasaulei un tam, kā strādā starptautiskā politika. Tādēļ Kanāda to ir ilgstoši darījusi.”⁷⁶⁷

Pētnieks arī apstiprināja, ka panākumi mīnu aizlieguma kampaņā ļāva labāk īstenot citas nākamās Kanādas iniciatīvas, ko tā piedāvāja starptautiskos sadarbības formātos, piemēram, kasešu munīcijas (*cluster munition*) lietojuma aizliegumā.⁷⁶⁸

763 Intervija ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē

764 Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli

765 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācītājspēku

766 Intervija ar vidējā ranga Kanādas diplomāti Briselē

767 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

768 Intervija ar Balsīlija Institūta profesoru

4.5. Secinājumi

Cilvēkdrošība bija savietojama ar Kanādas objektīvajām ārpolitikas interesēm. Tā atrodas kaimiņos sabiedrotajai un militāri-ekonomiski spēcīgākajai valstij pasaulē (ASV) un ir ģeogrāfiski tālu no jebkura potenciālā agresora. Kanādas drošības politikas stratēģija pēc noklusējuma fokusējas uz nedrošības mazināšanu ģeogrāfiski tālu no tās robežām, starptautiskās sistēmas stabilitātes nodrošināšanu un sadarbību ar sabiedrotajiem. Tāpat interesi citu valstu stabilizēšanā, attīstībā un drošības veicināšanā veicina arī ekonomikas atkarība no tirdzniecības un multikulturālā, atvērtā sabiedrība. Valsts ir attīstīta un ar augstu sociālo drošības līmeni, kas ļauj atvēlēt papildu resursus ārpolitikai.

Cilvēkdrošība ir savietojama ar subjektīvajām Kanādas ārpolitikas interesēm un starptautisko normu interesēm, ko pierāda jēdziena lietojums valdības ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentā jau 1995. gadā un ārlietu ministra uzrunā ANO ĢA 1996. gadā, kā arī regulārs izmantojums ārpolitikas ikgadējos ziņojumos no 1998.-2008. g.. Lai arī no 2009. gada cilvēkdrošība vairs nav ārpolitikas dokumentos, tomēr formāli tā tikusi izmantota vairāku valdību (gan Liberālās, gan Konservatīvās partijas vadītu) un ministru dokumentos. Tādējādi, lai arī līdzšinējos pētījumos un promocijas darba ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk cilvēkdrošības parādīšanos Kanādas ārpolitikā saista ekskluzīvi ar ārlietu ministru L. Aksvortiju, tomēr praksē ne tikai jēdzienu lietoja vēl 8 gadus pēc tam, kad Akvortijs bija pametis ārlietu ministra amatu, bet tas pat tika darīts ar lielāku intensitāti, veltot šai politikai vairāk resursu un pieminot to biežāk ārpolitikas dokumentos. Kanādā biežāk nekā Japānā un Norvēģijā intervējamie atsaucās uz citām personībām, kas īstenojušas kājnietu mīnu aizlieguma kampaņu un citas cilvēkdrošības iniciatīvas. Starp intervijās biežāk sniegtajiem skaidrojumiem, kādēļ Kanāda pievērsās cilvēkdrošībai, tika minēti: (a) valsts atvērtība migrantiem kombinācijā ar laika gaitā uzkrāto pieredzi dažādu kultūru samierināšanā; (b) kopš 1950. gadiem pastāvošām diplomātijas tradīcijām atbalstīt starptautiskās organizācijas (multilaterālismu) un starptautiskās miera uzturēšanas misijas; (c) ilgstošas vairāku valdību īstenotas tradīcijas kopš 1960.-1970. gadiem sniegt ārvalstu attīstības palīdzību, fokusēties uz cilvēktiesībām; (d) kampaņa, lai kļūtu par ANO DP locekli. Tāpat Kanādā biežāk nekā abos pārējos gadījumos respondenti minēja cilvēkdrošības saderību ar ārpolitikas identitāti un “birkām”, ar kurām kanādieši sevi un valsts ārpolitiku asociē, piemēram, “multilaterāla tirgotāju nācija”, “labais globālais pilsonis”, “dabīgs cilvēktiesību čempions”, “kosmopolīta valsts”, “valsts, kas smagi strādā cilvēces uzlabošanai”, “praktiskais problēmu risinātājs”.

Lai arī vairākos pētījumos argumentēts, ka Kanāda fokusējusies uz “šauru” cilvēkdrošības tvērumu un indivīdu drošības aspektiem, gan ārpolitikas dokumentu analīze,

gan intervijas ar diplomātiem un ekspertiem liecina, ka Kanādai vienlīdz svarīgi vismaz 1990. gados bijuši arī cilvēktiesību, labas pārvaldības, vides degradācijas, nevienlīdzības mazināšanas un bīstamu slimību jautājumi, kas ar cilvēkdrošības palīdzību padarīti par daļu no drošības politikas darba kārtības (drošīboti). Kanādas ārpolitikas dokumentos cilvēkdrošība visbiežāk rāmēta, izmantojot četras metodes: koncepts, kas sniedz Kanādai globālo līderību; koncepts, kas ļauj veicināt attiecības un vairot ietekmi ANO DP, CT un G-7(8) formātos; ietvars, kas ļauj veidot jaunas starptautiskās normas (konvencijas, institūcijas, iniciatīvas); ārpolitikas sasniegumu pasniegšana cilvēkdrošības rāmējumā, lai celtu to nozīmi.

Kanādas ārpolitikas dokumentos visbiežāk sastopams humanitārisma un altruisma rāmējums ārvalstu palīdzībai, kam seko pašu drošības un labklājības veicināšanas rāmis. Tikmēr valsts tēla un statusa veicināšanas rāmis izmantots uz pusi retāk, bet varas palielināšanas rāmis nav lietots vispār. Humanitārisma un altruisma rāmis lietots, lai pamatotu humānās palīdzības sniegšanu kā kanādiešu vērtību demonstrāciju, cenšoties palīdzēt visvārīgākajiem. Drošības un labklājības rāmējums bieži lietots paralēli un vienlaicīgi ar humanitārisma rāmi, lai norādītu, ka palīdzības sniegšana var radīt jaunus tirgus un ekonomiskās iespējas Kanādai vai lai uzsvērtu globālo publisko labumu veidošanu. Tas lietots arī, lai akcentētu kanādiešu pilsoņu aizsardzību ārvalstīs dabas katastrofu gadījumos. Valsts tēla un statusa rāmējums lietots vien trīs gadījumos, lai akcentētu, ka iesaistīšanās starptautisku krīžu risināšanā padara Kanādu par redzamu un novērtētu līderi.

Intervijās Kanādas ārvalstu katastrofu palīdzībai visbiežāk tika minēti jaukti motīvu rāmējumi, tai skaitā vairāki no tiem izpildījās vienlaicīgi. Biežāk tika minēti tādi motīvi kā: (a) vēsturiskās tradīcijas sniegt palīdzību; (b) globālo publisko labumu radīšana; (c) funkcionālisma ārpolitika (palīdz, jo ir tam paredzētie līdzekļi); (d) nepieciešama aizsargāt esošos un radīt jaunus tirgus; (e) imigrantu kopienas spiediens uz rīcībpolitikas veidotājiem palīdzēt to izcelsmes valstīm nelaimē. Vienā gadījumā tika minēta katastrofu pieredze pašā Kanādā kā motīvs palīdzēt citiem. Respondenti uzskatīja, ka nav vienotas stratēģijas, kādā Kanāda noteiktu valstis, kam sniegt ārvalstu palīdzību, bet noteikti ir jānošķir humānā no attīstības palīdzība, no kurām pirmā vienmēr nonāk tur, kur ir vislielākā vajadzība. Savukārt attīstības palīdzības sadalījuma prioritātes mainoties atbilstoši pie varas esošajai valdībai. Atsevišķi respondenti izmantoja piemēru, ka Hārpera valdības laikā finansējums pārfokusēts no Āfrikas uz Latīņameriku, ko noteikušas derīgo izrakteņu ieguves uzņēmumu komerciālās intereses, kamēr Ž. Kretjēns bieži izmantojis humanitāru rāmējumu (“pareizā lieta, ko darīt”).

5. Cilvēkdrošība Norvēģijas ārpolitikas interesēs

Norvēģijas loma cilvēkdrošības konceptuālā attīstībā un izmantošanā ārpolitikā saistīta ar ārlietu ministru Knutu Vollebeku (*Knut Vollebaek*), kas tīkoties 1998. gada maijā Norvēģijā ar Kanādas ārlietu ministru L. Aksvortiju vienojās par sadarbību, kas balstīta cilvēkdrošības idejās un kam drīz pievienojās Austrija, Čīle, Īrija, Grieķija, Jordānija, Nīderlande, Slovēnija, DĀR (novērotāja statusā), Mali, Šveice un Taizeme, izveidojot Cilvēkdrošības tīklu (*Human Security Network*). Balstoties uz salas nosaukumu, kur norisinājās tikšanās, sadarbība nosaukta par Līsonas (*Lysøen*) procesu. Cilvēkdrošības tīkla valstu pirmajā sanāsmē 1998. gada maijā Bergenā (Norvēģijā) piedalījās ar vairāki starptautisko organizāciju un NVO pārstāvji, kā arī šiem aktieriem bija paredzēta būtiska loma cilvēkdrošības iniciatīvu īstenošanā⁷⁶⁹. Līsonas procesa pamatā bija Kanādas un Norvēģijas apņemšanās “izveidot konsultāciju un saskaņotas rīcības ietvaru cilvēkdrošības un cilvēktiesību veicināšanai, humanitārā likuma stiprināšanai, konfliktu novēršanai, demokrātijas un labas pārvaldības veicināšanai, kā arī sadarbībai Arktikā”⁷⁷⁰.

Kā norāda A.Sūrke (*Astri Suhrke*), Norvēģija 1990. gados līdzīgi Kanādai asociēja cilvēkdrošību ar cilvēktiesībām, starptautisko humanitāro likumu un attīstību, kas balstīta vienlīdzības veicināšanā. Norvēģijas valdība izmantoja cilvēkdrošības terminu attiecībā uz humanitāro jautājumu virzīšanu politiskajā darba kārtībā, tai skaitā atbalsta veidošanu SKT izveidei, kājnieku mīnu aizliegumu, regulējuma veidošanu par vieglajiem un strēlnieku ieročiem un bērnu-karavīru izmantošanas konfliktos aizliegumam.⁷⁷¹ Citviet Sūrke atgādina, ka cilvēkdrošība bija kārtējais ilgstošas Kanādas-Norvēģijas sadarbības jautājums, kas cēla abu valstu statusu miera uzturēšanas un humanitārajā politikā. Tas bija turpinājums “Oslo-Otavas ass” attiecībām, kas veidojušās kopš Langes un Pīrsona sadarbības 1960. gados.⁷⁷²

Norvēģija līdzšinējos pētījumos līdzīgi Kanādai pieskaitāma cilvēkdrošības “šaurās pieejas” atbalstītājām, ar to saprotot fokusēšanos uz konkrētām iniciatīvām un “brīvību no bailēm” (drošības dimensiju).⁷⁷³ Uz “šaurās pieejas” saglabāšanu mudinājuši ne tikai politikas

769 Tai skaitā ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos (*Sadako Ogata*), Glābiet bērnus, Starptautiskā sarkanā krusta komiteja (ICRC), Starptautiskā sarkanā krusta federācija, Amnesty International, Koalīcija pret bērnu-karavīru izmantošanu, Koalīcija cīņai ar kājnieku mīnām, kā arī Koalīcija cīņai ar vieglajiem ieročiem. Avoti: Suhrke, A. (1999). Human Security and the Interests of States. *Security Dialogue*, Vol. 30, No.3., pp.265; Axworthy, L., Vollebaek, K., Kuhnle, S., Peou, S. (2014). Introduction: Human Security at 20-Lysøen Revisited, *Asian Journal of Peacekeeping*, Vol.2, No.2, pp.145

770 Canadian Centre for Foreign Policy Development (1998). *Roundtable on Canada-Norway Relations: The Lysoen Declaration*. Ottawa: CCFPD

771 Suhrke, A. (1999). Human Security and the Interests of States. *Security Dialogue*, Vol. 30, No.3., pp.266

772 Suhrke, A. (2014). Human Security 15 Years After Lysøen: The Case against Drone Killings, *Asian Journal of Peacebuilding*, Vol.2, No.2, pp.187

773 King, G., Murray, C.J.L. (2001). Rethinking Human Security, *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, pp.590

veidotāji, bet arī norvēģu pētnieki, piemēram, Lodgārds (*Sverre Lodgaard*), atstājot attīstības problēmas un dabas katastrofas ārpus koncepta robežām, argumentējot, ka tie nav saistāmi ar vardarbību, kā arī nav politizējami (piemēram, humānā palīdzība pēc katastrofām).⁷⁷⁴

Līdztekus motivācijai celt humanitāro jautājumu statusu starptautiskajā sabiedrībā Sūrke kā Norvēģijas motivāciju pievienoties Kanādai virzītajai cilvēkdrošības darba kārtībai min kandidēšanu ANO Drošības padomes vēlēšanās. Atbalstot jau pašos sākumos Kanādas ierosināto cilvēkdrošības darba kārtību, Norvēģija, kas kandidēja uz ANO DP nepastāvīgās locekles pozīciju uzreiz pēc Kanādas (2001.-2002. gadā), veidoja iestrādes pašas virzītajai ārpolitikas darba kārtībai šajā formātā, kā arī centās iegūt spēcīgus sabiedrotus.⁷⁷⁵

Sūrke arī ir pētījusi un secinājusi, ka atšķirībā no Japānas, kas pastāvīgi turpināja aktīvi izmantot cilvēkdrošības terminu ārpolitikā, Kanādas un Norvēģijas interese par konceptu samazinājās. Norvēģijas gadījumā Ārlietu ministrija neiekļauj cilvēkdrošību kā atsevišķu virsrakstu mājas lapā (angļu val.), un no 2004.-2012. gadam termins bija sastopams vien 37 šķirkljos, no kuriem lielākā daļa bija ārlietu ministra uzrunas, bet pārējie – preses relīzēs, ziņojumos un citos dokumentos. No tiem 10 reizes termins tika pieminēts vispārīgi; 8 reizes – kontekstā ar bruņojuma kontroli un kājnieku mīnu aizliegumu; kamēr pārējos gadījumos lietots kontekstā ar globālo veselību, klimata pārmaiņām, dzimuma līdztiesību, pārrobežu noziedzību un vien divas reizes saistībā ar civiliedzīvotāju aizsardzību konfliktos.⁷⁷⁶ Arī Tadžbakhša min Norvēģiju līdzās Kanādai, Japānai un Šveicei kā valsti, kas lietoja cilvēkdrošību ārpolitikā no “apgaismotās savtības” perspektīvas kā ārpolitikas instrumentu, tostarp ārvalstu palīdzībā, bet atšķirībā no pārējām tā pievērsās konceptam “īsu brīdi”.⁷⁷⁷

Pētījumu par cilvēkdrošību Norvēģijas ārpolitikā ir ievērojami mazāk nekā Kanādas un Japānas gadījumā. Izņemot Norvēģijas lomu Cilvēkdrošības tīkla izveidē un sadarbību ar Kanādu 90. gadu beigās, nav daudz informācijas par tās ieguldījumiem cilvēkdrošībā. Līdz šim nav arī skaidrots, cik ilgi Norvēģija pievērsās cilvēkdrošībai un vai to dara joprojām; kādas iniciatīvas tā virzīja ar šī koncepta rāmējumu; vai tā sasaistīja humāno un attīstības palīdzību ar cilvēkdrošību. Arī Norvēģijas gadījumā vispirms tiek skaidrota objektīvo interešu saderība ar cilvēkdrošības konceptu. Tad analīze pievēršas cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumu analīzei ārpolitikas dokumentos un ikgadējās uzrunās Stūrtingā un intervijās ar cilvēkdrošības, palīdzības un diplomātijas ekspertiem. Nodaļas beigās sniegti galvenie secinājumi par cilvēkdrošību trijos Norvēģijas nacionālo interešu līmeņos.

774 Acharya, A. (2001). Human Security: East vs. West, *International Journal*, (Summer 2001), pp.447

775 Suhrke, A. (2014). Human Security 15 Years After Lysøen: The Case against Drone Killings, *Asian Journal of Peacebuilding*, Vol.2, No.2, pp.187

776 *Ibid.*, pp.188-192

777 Tadjbakhsh, S. (2014). *Human security twenty years on*. Oslo: NOREF. p.4

5.1. Cilvēkdrošība Norvēģijas objektīvajās ārpolitikas interesēs

Ģeogrāfiski Norvēģija ir jūras valsts (tāpat kā Kanāda, Japāna) ar krasta līniju 2650 km garumā (bez fjordiem) gar Ziemeļu jūru dienvidos, Norvēģu jūru rietumos un Ziemeļu Ledus okeānu ziemeļos (skatīt pielikumu Nr. 7). Ziemeļu teritorijas aiz polārā loka robežojas ar Somiju un Krieviju, un Norvēģijai ir gara (1530 km), kalnaina robeža dienvidaustrumos ar Zviedriju. Ar līdzenumiem vienīgi ap Oslo fjordu un Stavangeres piekrastē lielāko daļu Norvēģijas veido kalni; divas trešdaļas teritorijas – tundra, klintis un sniegs; vienu ceturtdaļu – meži. Mazāk nekā 3% zemes ir izmantojami lauksaimniecībā.⁷⁷⁸ Ģeogrāfija vēsturiski veicinājusi iedzīvotāju apmešanos piekrastē dienvidos un dienvidrietumos. Vairākums (81%) no 5,3 milj. Norvēģijas iedzīvotājiem dzīvo pilsētās,⁷⁷⁹ un ar mazāk nekā 15 cilvēkiem uz 1 km² valsts teritorijas tā ir starp retāk apdzīvotajām valstīm pasaulē (līdzīgi Kanādai)⁷⁸⁰.

Vēsturiski Norvēģiju vieno ciešas saites ar tās kaimiņiem, īpaši Dāniju, Zviedriju un Islandi. Piemēram 13. gs. Islande bija daļa no Norvēģijas karalistes, bet sākot no 14. gs., kad 1380. gadā tika nodibināta Kalmāras Ūnija, Norvēģijas, Zviedrijas un Dānijas karalistes apvienojās, nonākot Dānijas monarha valdījumā (Zviedrija no savienības atdalījās 1521. gadā). Pēc Napoleona kariem, kuros Dānija atbalstīja Franciju, Ķīles līgums 1814. gadā Norvēģiju nodeva Zviedrijas karaļa valdījumā. 1905. gadā referendumā rezultātā Norvēģija nodibināja neatkarīgu valsti,⁷⁸¹ un kopš šī brīža Apvienotā Karaliste un ASV spēlējušas “aizgādņu” lomu pār tās drošību un suverenitātes saglabāšanu.⁷⁸²

20. gs. Norvēģija ilgstoši centusies būt *politiski* un *ekonomiski* neitrāla. Tas izpaudies neitralitātes saglabāšanā 1. Pasaules karā un mēģinājumā to atkārtot arī 2. Pasaules karā. Tomēr par spīti Francijas un Apvienotās Karalistes atbalstam Norvēģijas ģeostratēģiski izdevīgā novietojuma dēļ Vācija to iekaroja 1940. gadā, pakļaujot 5 gadus ilgi okupācijai. Par spīti vairākiem referendumiem ar aicinājumu tuvināties ekonomiskajam blokam Norvēģija izvēlējās neiestāties ES, bet pievienojās Eiropas Ekonomiskajai zonai. Arī sadarbībā ar Skandināvijas valstīm Norvēģija bijusi piesardzīga, piemēram, Ziemeļvalstu Padomes izveidošanā un tās darbībā, ņemot vērā kopīgo vēsturi ar Dāniju un Zviedriju.⁷⁸³

Pēc Otrā Pasaules kara Norvēģija bija NATO un ANO dibinātāja. Norvēģis Trigve Lī

778 Love, J., O'Brien, J. (Eds.) (2005). *The Europa Regional Surveys of the World: Western Europe 2006 (8th Edition)*. London and New York: Routledge. p.539

779 CIA World Fact Book (n.d.). *Norway*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html> (skatīts 5.03.2018.)

780 Pasaules Banka (n.d.). *Norway population density*, https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?locations=NO&year_low_desc=false (katīts 5.03.2018.)

781 Archer, C. (2005). *History*. In: Love, J., O'Brien, J. (Eds.). *The Europa Regional Surveys of the World: Western Europe 2006 (8th Edition)*. London and New York: Routledge. p.541-545

782 *Ibid.*, p.541-545

783 *Ibid.*, p.543

bija pirmais ANO ģenerālsēkretārs, un bijušais premjerministrs Jens Stoltenbergs kopš 2014. gada vada NATO. Lai arī aukstā kara laikā Norvēģija bija vienīgā NATO valsts ar robežu ar PSRS, saņemot dāsnu sabiedroto atbalstu aizsardzības spēju attīstībai apmaiņā pret infrastruktūras nodrošinājumu britu un amerikāņu jūras un gaisa spēkiem, tā saglabāja relatīvu neitralitāti, nepieļaujot pastāvīgu ārvalstu karavīru vai kodolieroču izvietojumu tās teritorijā.⁷⁸⁴ Pēc aukstā kara pakāpeniski ir mazinājusies līdz tam pašsaprotamā Norvēģijas ģeostratēģiskā novietojuma loma sabiedroto valstīm, kas tai licis meklēt citus ietekmes kanālus. Viens no veidiem, kādā to kompensēt, pateicoties Krievijas un Ķīnas izaugsmei ir bijusi kopīga sadarbība Arktikā. Kūstošais ledus Arktikā atver iespējas alternatīviem kuģošanas un tirdzniecības ceļiem starp Eiropu un Āziju, vairo sāncensību par dabas resursiem, bet jebkuras valsts militārā klātbūtne reģionā var sniegt tai ģeostratēģisku pārkāpumu. Lai piedalītos līdzvērtīgā lēmumu pieņemšanā kopš 1996. gada Norvēģija ir kļuvusi par “Arktikas lielā piecinieka”⁷⁸⁵ valsti (vai “astotnieka”⁷⁸⁶), izveidojot Arktikas Padomi un vairojot savu ietekmi.

Politiski-militārā kontekstā Norvēģijas vēsturiskie sāncenši Dānija un Zviedrija pēdējā gadsimta laikā nav uzlūkoti par nopietniem draudiem. Galvenās bažas militārā jomā no 1949. gada līdz pat 80. gadu izskaņai Norvēģijai radīja PSRS, t.sk. ņemot vērā NATO dalībvalsts statusu. Tāpat 2000. gadu sākumā attiecības ar Krieviju bijušas saspringtas, ņemot vērā novecojoša kodolbruņojuma un kodolreaktoru atrašanos Norvēģijas robežu tiešā tuvumā.⁷⁸⁷ Likumsakarīgi, ka ievērojama daļa Norvēģijas militāro bāzu izvietotas nevis pie galvaspilsētas Oslo valsts dienvidos, bet ziemeļos – tuvāk Somijas un Krievijas robežām.⁷⁸⁸

Balstoties uz Norvēģijas vēsturisko neitralitāti un diplomātisko sasniegumu miera veicināšanas jomā un humānisma pieredzi⁷⁸⁹, pēc aukstā kara tā veiksmīgi pildīja starpnieka

784 Archer, C. (2005). *History*. p.541-545

785 Kanāda, Dānija, Norvēģija, Krievija un ASV. Avots: Beckman-Dierkes, N., Sprūds, A., Rostoks, T. (2014). *Introduction*. In: Sprūds, A., Rostoks, T. (Eds.). *Perceptions and Strategies of Arctictness in sub-Arctic Europe*. Rīga: LIIA. p.9-10

786 Astoņas valstis, kuru teritorijas atrodas aiz Ziemeļu polārā loka un kas 1996. gadā izveido Arktikas Padomi ir Kanāda, Dānija, Īslande, Norvēģija, Zviedrija, Somija, Krievija un ASV. Avots: Bērziņa, K. (2014). *Why Arctic Matters for the Rest of Europe*. In: Sprūds, A., Rostoks, T. (Eds.). *Perceptions and Strategies of Arctictness in sub-Arctic Europe*. Rīga: LIIA. p.18

787 Archer, C. (2005). *History*. p.545

788 Norvēģijas Apvienotais štābs, no kura tiek veikta teritorijas un ūdeņu novērošana, atrodas Būdē (Bodo); armijas (lielākā bruņoto spēku vienība) vadība – Trumsē (Tromso); robežsardze – Finnmarkā (Finnmark) uz robežas ar Krieviju; Ziemeļu brigāde (vienīgā Norvēģijas armijā) – aiz polārā loka (lielākā daļa netālu no Trumsē). Avoti: *Army*, <https://forsvaret.no/en/organisation/army> un *Norwegian Joint Headquarters*, <https://forsvaret.no/en/organisation/joint-headquarters> (skatīts: 7.03.2018.)

789 Bez neitralitātes saglabāšanas abos Pasaules karos Norvēģija ir pazīstama pasaulē ar norvēģu izgudrotāja Alfrēda Nobela vārdā nosaukto miera balvu; Fritjofu Nansenu (polārpētnieku, diplomātu un humānistu, kas veiksmīgi risinājis 1. Pasaules kara bēgļu atgriešanos dzimtenē), Torvaldu Stoltenbergu (ANO Īpašais pārstāvis bēgļu jautājumos un sūtnis Dienvidslāvijā 1990. gados); Janu Egelandu (diplomāts, kas veiksmīgi iesaistījies un vadījis vairākus starptautiskus miera procesus, tostarp Oslo pamieru starp Izraēlu un Palestīnu 1993. gadā, kā arī veicinājis Otavas procesa par kājnieku mīnu aizliegumu parakstīšanu Oslo 1997. gadā).

funkciju vairākos starptautiskos miera procesos. Bez zināmākā no tiem – Oslo miera līguma starp Palestīnu un Izraēlu (1993. gadā) – Norvēģija ir centusies vairot starptautisko ietekmi ar “iesaistīšanās politiku” (*engagement politics*) arī Kolumbijā, Gvatemalā, Filipīnās, Šrilankā, Bosnijā un Hercegovinā, Afganistānā un Lībijā, kā arī sniegusi atbalstu miera uzturēšanai Dienvidsudānā, Somālijā, Austrumtimorā, Haiti, Nepālā un citviet.⁷⁹⁰

Viens no šīs politikas pamatlicējiem Jans Egeland (Jan Egeland) 1988. gadā argumentēja, ka Norvēģija (atšķirībā no ASV) var būt “milzis” cilvēktiesību veicināšanas politikā sava “pundura” izmēra dēļ, jo tas ļauj labāk fokusēt resursus konkrētajai politikai. Piemēram, Egeland norādījis, ka Norvēģijas morāles vērtībās balstītā politika (atšķirībā no ASV): (a) nekonkurē ar valsts militārajām un tirdzniecības interesēm (un resursiem); (b) valstij ir vieglāks un ātrāks ārpolitisko lēmumu pieņemšanas process; (c) tā ir ticamāks un vieglāk pieņemams vidutājs, jo nav koloniālisma vai iejaukšanās vēstures; (d) Norvēģijai ir uzticama cilvēktiesību ievērošanas prakse; (e) augsts ārvalstu palīdzības rādītājs; (f) vēsturiskas tradīcijas atbalstīt jaunu valstu veidošanos; (g) Norvēģija ir ieinteresēta ilgtermiņa politikas īstenošanā un ir apveltīta ar labāku institucionālo atmiņu.⁷⁹¹ 1990. gadu sākumā kļūstot par Norvēģijas Ārlietu ministrijas valsts sekretāru, Egeland ieviesa cilvēktiesību veicināšanas un aktīvas iesaistīšanās politiku praksē.

Ekonomiski 20. gs. otrajā pusē Norvēģija, transformējās no valsts, kas balstījās uz zivsaimniecību, kokrūpniecību, lauksaimniecību un kuģu pārvadājumiem, par naftas un gāzes ieguvēju un eksportētāju, vienlaikus lielāku lomu iegūstot pakalpojumu sektoram.⁷⁹² Piemēram, 2015. gadā Norvēģija bija 14. lielākā naftas un 3. lielākā dabas gāzes eksportētāja. Šo dabas resursu tirdzniecība 2016. gadā veidoja 47% no valsts kopējā eksporta.⁷⁹³ Pateicoties kalnu upēm Norvēģija ir lielākā hidroelektroenerģijas ražotāja Eiropā un 6. lielākā pasaulē.⁷⁹⁴ Likumsakarīgi, ka 2018. gadā tā ir arī 14. “zaļākā” valsts pasaulē.⁷⁹⁵

No 1993. - 2015. g. Norvēģijas tirdzniecības partneru skaits un dažādība bijis

790 Stokke, K. (2012). Peace-building as Small State Foreign Policy: Norway's Peace Engagement in a Changing International Context. *International Studies*, Vol.49, No.3-4, pp.208

791 Egeland, J. (1988). *Impotent Superpower – Potent Small State: Potential and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press. p.4-5, 171-179

792 Archer, C. (2005). *History*. In: Love, J., O'Brien, J. (Eds.). *The Europa Regional Surveys of the World: Western Europe 2006 (8th Edition)*. London and New York: Routledge. p.541

793 Norwegian Petroleum (n.d.). *Exports of Oil and Gas*, <http://www.norskpetroleum.no/en/production-and-exports/exports-of-oil-and-gas/> (skatīts 5.03.2018.)

794 Norvēģijas valdības mājas lapa (n.d.). *The History of Norwegian Hydropower in 5 Minutes*, <https://www.regjeringen.no/en/topics/energy/renewable-energy/the-history-of-norwegian-hydropower-in-5-minutes/id2346106/> (skatīts 5.03.2018.)

795 Environmental Performance Index (n.d.). *Norway*, <https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-country-report/NOR> (skatīts 6.03.2018.)

līdzsvarots (skatīt pielikumu Nr. 8). 1993.⁷⁹⁶, 2000., 2010. un 2015. gadā lielākais tirdzniecības partneris bija Apvienotā Karaliste, kas saņēma no vienas ceturtdaļas līdz vienai piektdaļai no Norvēģijas eksporta (visvairāk 2010. gadā – 27,5%; vismazāk 2015. gadā – 20,1%). Tai sekojušas Nīderlande, Vācija, Zviedrija un Francija. Uz šīm valstīm pastāvīgi kopā tikuši eksportēti ~60% preču un pakalpojumu. Zviedrija un Vācija šajā periodā bija lielākie Norvēģijas importa partneri (Zviedrija pastāvīgi ievedusi par 1-2% vairāk), kam seko Apvienotā Karaliste, Dānija, ASV, Japāna un Ķīna. Gan 2010., gan 2015. gadā Ķīna bija nostiprinājusies 3. vietā, no kuras Norvēģija importēja desmito daļu no kopējā ievesto preču un pakalpojumu, bet imports no ASV un Apvienotās Karalistes samazinājies.

Sociālajā dimensijā Norvēģija ir etniski salīdzinoši monolīta valsts, un 83,2% iedzīvotāju ir norvēģi⁷⁹⁷. No 2001.-2015. gadam Norvēģija pastāvīgi ieņēmusi 1. vietu UNDP tautu attīstības indeksā, kas to padara par valsti ar potenciāli labvēlīgākajiem dzīvošanas apstākļiem pasaulē (2007.-2008. gadā tā bija 2. vietā)⁷⁹⁸. Tāpat Norvēģija ir arī starp demokrātiskākajām⁷⁹⁹, brīvākajām⁸⁰⁰, mierīgākajām⁸⁰¹, mazāk korumpētajām⁸⁰² valstīm pasaulē. To apzīmē ar “labklājības valsts” (*welfare state*) terminu, kas nozīmē, ka “federālajai un vietējai valdībai ir primārā atbildība par savu pilsoņu labklājību”.⁸⁰³

Veicot ģeopolitisko analīzi, var secināt, ka Norvēģijas ārpolitikas izvēļu loks mūsdienās ir salīdzinoši plašs. To nosaka ģeogrāfija, vēsture, alianses un potenciālie militārie riski, ekonomiskais un sociālais stāvoklis. Militāri tā ir NATO sabiedrotais jau 70 gadus, kas mūsdienās sniedz pārējo dalībvalstu, t.sk. ASV, aizsardzības garantijas, kamēr starp Norvēģiju un reģiona vienīgo potenciālo agresoru un kaimiņvalsti Krieviju ir skarbi ziemeļu dabas apstākļi un 2 citas valstis (Somija, Zviedrija). Valsts ir ekonomiski pašpietiekama, īpaši

796 Atšķirībā no Kanādas un Japānas, Pasaules Banka neapkopo datus par Norvēģijas tirdzniecību 1990. gadā.

797 CIA World Factbook (n.d.). *Norway*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html> (skatīts 6.03.2018.)

798 UNDP (n.d.). *Human Development Data (1990-2015)*, <http://hdr.undp.org/en/data> (skatīts 5.03.2018.)

799 *The Economist* apkopotajā demokrātijas indeksā 2017. gadā Norvēģija ieņēma 1. vietu pasaulē, <http://www.eiu.com/topic/democracy-index> (The Economist Intelligence Unit's Democracy Index; skatīts 6.03.2018.)

800 Personīgās un ekonomiskās brīvības jomā Freizera Institūta pētījumā Norvēģija ir 7. vietā pasaulē 2017. gadā. Preses brīvības jomā 2017. gadā Norvēģija ir 1. vietā pasaulē. Avoti: Fraser Institute (25 January 2018). Fraser Institute (n.d.). *The Human Freedom Index 2017*, <https://www.fraserinstitute.org/studies/human-freedom-index-2017> (skatīts 6.03.2018.); RSF (2018). *Norway*, <https://rsf.org/en/norway> (skatīts 6.03.2018.)

801 2017. gada globālajā miera indeksā Norvēģija ierindojas 14.vietā. Avots: The Institute for Economics and Peace (June 2017). *Global Peace Index 2017*, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI-2017-Report-1.pdf> (skatīts 8.03.2018.)

802 Korupcijas uztveres indeksā 2012.-2016. gadā Norvēģija nav bijusi zemāk par 6. vietu, esot starp no korupcijas visbrīvākajām valstīm pasaulē. Avots: Transparency International (25 January 2017). *Corruption Perceptions Index 2016*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 (skatīts 6.03.2018.)

803 Norvēģijas terminu vārdnīca imigrantiem (n.d.). *Welfare state*, http://www.samfunnskunnskap.no/?page_id=420&lang=en (skatīts 7.03.2018.)

nemot vērā enerģētikas dabas resursus. Vienlaikus līdzīgi Kanādai un Japānai tā ir ieinteresēta šo resursu brīvas, netraucētas un regulētas tirdzniecības plūsmas nodrošināšanā. Savukārt augstais sabiedrības attīstības līmenis sniedz ticamu un pamatotu bāzi, lai uzkrātās zināšanas un prasmes nodotu citām tautām. Drošība, attīstība un resursu pietiekamība ļauj Norvēģijai vairāk uzmanību veltīt cilvēkdrošības jautājumiem ārpolitikā nekā iekšpolitikā. Lai gan NATO un ANO dibinātājvalsts statuss un miera uzturēšanas tradīcijas pierāda, ka ārpolitikas instrumentārijs nav bijis tik ierobežots kā Japānas gadījumā, lai varētu uzskatīt, ka attīstības vai humānā palīdzība kompensē “cietās” varas instrumentu iztrūkumu. Ģeopolitiski vērtējot Norvēģijas objektīvās intereses, cilvēkdrošība ārpolitikā ir saderīga ar tām. Vienlaikus šīs intereses nesašaurina vai nemudina īpašā veidā tikai uz cilvēkdrošības praktizēšanu ārpolitikā.

5.2. Cilvēkdrošības rāmējumi Norvēģijas ārpolitikas dokumentos

Norvēģijas gadījumā atšķirībā no Kanādas un Japānas nav pieejami ikgadēji rakstiski ziņojumi par ārpolitiku angļu valodā, un tā vietā ir ikgadējas ārlietu ministra uzstāšanās ar runu par ārpolitiku parlamentā (Stūrtingā). Uzrunas visbiežāk ir pavasarī, iezīmējot sasniegumus iepriekšējā kalendārajā gadā un izvirzot prioritātes kārtējam gadam (atsevišķos gados ministrs uzstājas vairākkārt). Pētījuma laika ietvarā ir pieejamas 18 ārlietu ministru uzrunas Stūrtingā par ārpolitiku (tulkotas angļu valodā) par periodu no 2001.-2016. gadam⁸⁰⁴, kā arī 1 ziņojums par ilgtermiņa ārpolitikas prioritātēm Stūrtingam 2009. gadā.⁸⁰⁵

Politiski no 1995.-2015. g. Norvēģijā bija 7 valdības⁸⁰⁶, un Ārlietu ministriju vadīja 7 dažādi ārlietu ministri: Bjūrns Tore Gadāls (Darba partija, 1994.-1997.g.); Knuts Vollebeks (Kristīgi demokrātiskā partija, 1997.-2000.g.); Turbjērns Jaglands (Darba partija, 2000.-2001.g.); Jans Petersens (Konservatīvā partija, 2001.-2005.g.); Jūnass Gārs Stūre (Darba partija, 2005.-2012.g.); Espens Bārts Eide (Darba partija, 2012.-2013.g.) un Berge Brende (Konservatīvā partija, 2013.-2017.g.). Norvēģija pievērsās cilvēkdrošības sadarbībai ar Kanādu un Cilvēkdrošības tīkla valstīm ārlietu ministra K. Vollebeka laikā, kura pārstāvētā Kristīgi demokrātiskā partija, kas vadīja koalīcijas valdību, tradicionāli ir atbalstījusi

804 Ikgadējās ārlietu ministra uzrunas, kas vecākas par 2001. gadu ir pieejamas Stūrtinga arhīvā norvēģu valodā.

805 Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009).*

Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs

806 Grū Hārlema Bruntlanda Darba partijas valdība (1990.-1996.g.), Turbjērns Jaglanda Darba partijas valdība (1996.-1997.g.), Hjella Mangnes Bunnevika divas koalīcijas valdības ar Kristīgo demokrātu partiju, Centra partiju un Liberālo partiju (1997.-2000.g.) un ar Konservatīvo partiju, Kristīgo demokrātu partiju un Liberālo partiju (2001.-2005.g.), Jensa Stoltenberga Darba partijas valdība (2000.-2001.g.) un koalīcijas valdība ar Darba partiju, Sociālistu kreiso partiju un Centra partiju (2005.-2013.g.), Ernas Solbergas Konservatīvās un Progresas partijas koalīcijas valdība (kopš 2013.g.).

Norvēģijas ārvalstu palīdzības sniegšanu un misionāru darbu.⁸⁰⁷

Cilvēkdrošība šajā periodā ministru runās no 2001.-2016. gadam nav pieminēta nevienu reizi. Savukārt ilgtermiņa ārpolitikas prioritāšu ziņojumā cilvēkdrošība ir pieminēta tikai vienu reizi. Cilvēkdrošība tajā ir definēta kā indivīdu aizsardzība, fokusējoties uz cilvēktiesībām, tiesībām uz dzīvību un personīgo drošību, kā arī drošu apkārtējo vidi.⁸⁰⁸ Analizējot cilvēkdrošības rāmējumu, jēdziens ir lietots kā viens no trim analīzes līmeņiem (nacionālā drošība, sabiedrības drošums, cilvēkdrošība), raksturojot Norvēģijas drošības vidi un izaicinājumus, kam ir ietekme uz Norvēģijas drošības interešu sasniegšanu.⁸⁰⁹

5.3. Ārvalstu palīdzības rāmējumi Norvēģijas ārpolitikas dokumentos

Izanalizējot Norvēģijas ārlietu ministru uzrunas un 1 ziņojumu par ārpolitikas prioritātēm un interesēm Stūrtingā, var secināt, ka visbiežāk humānās palīdzības sniegšana ir pamatota ar “humanitārisma un altruisma” rāmējumu, kas izmantots visos 19 gadījumos. Par vienu gadījumu retāk ir izmantots “pašu drošības un labklājības veicināšanas” rāmējums, kas ir iekļauts 17 runās un ziņojumā (kopā 18 gadījumos). Savukārt “valsts ietekmes un varas palielināšanas” rāmējums lietots 11 ārlietu ministru runās, bet “valsts tēla un statusa veicināšanas” rāmējums lietots 10 uzrunās Stūrtingā. Šie rāmējumi neparādās 2009. gada ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas ziņojumā.

Pirms analizēt katru no rāmējumiem ārlietu ministru uzrunās padziļināti atsevišķi, būtiski ir pievērst uzmanību vienīgajam visaptverošajam ārpolitikas ilgtermiņa plānošanas un skaidrošanas ziņojumam, kurā vairākkārt iekļauti gan humanitārisma un altruisma, gan pašu drošības un labklājības veicināšanas rāmējumi. Ziņojums ļauj iegūt padziļinātu priekšstatu par Norvēģijas interesēm un to konstruēšanu, rāmēšanu un attīstību. Piemēram, tajā apgalvots, ka Norvēģijas ārpolitikas fundamentālās intereses laika gaitā praktiski nemainās, un tās ir orientētas uz pašu sabiedrības drošības un labklājības, kā arī sabiedrības pamata politisko vērtību veicināšanu.⁸¹⁰ Vienlaikus ir norādīts, ka Norvēģijai ir uz interesēm balstīta ārpolitika, kas saglabāsies arī nākotnē, jo tas ir vienīgais veids, kādā noteikt prioritātes. Tomēr niansēts ir veids, kādā Norvēģija formulē intereses:

“Norvēģijas ārpolitikas intereses vairs nav reducētas uz šauru interesi par sevi. Globalizācijas viena no

807 Suhrke, A. (1999). Human Security and the Interests of States. *Security Dialogue*, Vol. 30, No.3., p.267

808 Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009)*.

Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, p.98

809 *Ibid.*, p.98

810 Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009)*.

Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, p.8

sekām ir Norvēģijas nacionālo interešu un mūsu politisko vērtību ciešā pārklāšanās. Tādēļ mūsu ārpolitikai jābūt balstītai uz “paplašinātās intereses par sevi” principu”⁸¹¹.

Šajā gadījumā Norvēģijas ārpolitikas formulētāji izmanto vienlaikus drošības un labklājības veicināšanas rāmējumu un humanitārisma balstītā pienākuma un atbildības rāmējumu, argumentējot, ka Norvēģijai ir atbildība mazināt spriedzi un konfliktus valstu starpā, jo tā ir pati daudz ieguvusi no globalizācijas.⁸¹² Tādēļ ar humāno palīdzību (līdztekus attīstības sadarbībai, cīņai ar nabadzību un konfliktu starpniecības politikai) tiek mazinātas globalizācijas negatīvās sekas, un motivācija no vienas puses ir balstīta altruistiskās rūpēs par cilvēces nākotni: “Šo politiku motivē mūsu vērtības un altruistiska vēlme veicināt cilvēces kopīgās intereses”.⁸¹³ No otras puses motivācijas rāmējums ir skatāms pašu norvēģu drošības un labklājības veicināšanas kategorijās, jo liberālās sabiedrības pamatprincipu (tiesiskuma, cilvēktiesību) saglabāšana, nabadzības izskaušana Āfrikā un Tuvajos Austrumos, klimata pārmaiņu radītās krīzes, globālie veselības jautājumi un finanšu krīzes ir daļa no Norvēģijas drošības politikas.⁸¹⁴ Ziņojums arī skaidro “paplašinātās intereses” saturu, kas nozīmē, ka Norvēģija izvēlas palīdzēt valstīm nevis pēc to ģeogrāfiskā tuvuma vai ekonomiskajām un personīgajām saitēm ar šo valsti, bet gan izvērtējot konkrētās valsts ekonomisko, politisko un sociālo notikumu ietekmi uz globālo sabiedrību un Norvēģijas interesēm.⁸¹⁵

Šajā gadījumā kaut arī Norvēģija neizmanto cilvēkdrošības terminu, tā ievieš praksē šī koncepta pamatprincipus⁸¹⁶ un uzstādījumus par drošību ārvalstu palīdzības sniegšanu – palīdzību indivīdiem un sabiedrībām ārpus valsts robežām, ko motivē apzināšanās, ka tādējādi tiek veicināti globālie publiskie labumi un netiešā veidā arī pašu drošība un labklājība. Piemēram, ziņojums visai skaidri akcentē, ka Norvēģijas ārpolitikā tiek sapludinātas reālisma un ideālisma idejas, kā rezultātā altruistiska rīcība (attīstības palīdzības sniegšana, humāno krīžu risināšana, miera veidošana, starptautiskās uz likumiem balstītās sistēmas stiprināšana) iegūst reālpolitikas nozīmi. To veicina valsts interešu koncepta paplašināšana gan ģeogrāfiski, gan politikas jomu kontekstā, paaugstinot altruistiskas rīcības statusu caur apzināšanos, ka tās

811 Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009). Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy*. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, p.10

812 *Ibid.*, p.10

813 *Ibid.*, p.11

814 *Ibid.*, p.10-12

815 *Ibid.*, p.22

816 Skaidrojot humānās ārvalstu palīdzības politikas jomas, ziņojumā minēta arī “humanitārā atbrūošanās”, ar to saprotot kājnīeku mīnu aizliegumu 1997. gadā un kasešu municijas aizliegumu 2008. gadā, kā arī darbu pie vieglo un strēlnieku ieroču aprites ierobežošanas un pieejamības mazināšanas. Avots: Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009). Interests, Responsibilities and Opportunities: The Main Features of Norwegian Foreign Policy*. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, p.122-123

vienlaikus arī aizsargā norvēģus un ļauj sasniegt to intereses.⁸¹⁷

Sadalot proporcionāli, cik lielu daļu ieņem altruismā un humanitārisma balstīties rāmējumi un pašu drošības un labklājības veicināšanas rāmējumi, attiecība ir 1:2. Šādi sadalās ziņojumā minēto trīs pamata argumentu par labu Norvēģijas “iesaistīšanās politikai” rāmējumi. Piemēram, viens no trim iemesliem ir ar drošības rāmējumu, norādot, ka iemesls, lai iesaistītos ārpus robežām, tai skaitā sniedzot humāno palīdzību, ir norvēģu drošības un labklājības nodrošināšana, jo krīzēm un notikumiem ģeogrāfiski tālu var būt globāla rakstura ietekme, skarot Norvēģiju.⁸¹⁸ Pārējie divi argumenti apvieno morālā pienākuma, atbildības un humanitārisma rāmējumus, argumentējot, ka Norvēģijas palīdzības pamatā ir morālā atbildība, starptautiskā solidaritāte un pārliecība, ka visiem cilvēkiem pienākas cieņpilnas dzīves apstākļi, kā arī iesaisti nosaka valsts unikālā pozīcija pasaulē, tai pieejamie resursi un ekspertīze, ar ko tā var dalīties konfliktu mediācijā un ciešanu mazināšanā.⁸¹⁹

5.3.1. Humanitārisma un altruisma rāmējumi

“Humanitārisma un altruisma” rāmējumi nav homogēni, bet ir izšķirami dažādi konteksti un metodes, kādos tie tikuši lietoti. Piemēram, izmantotas šādas argumentācijas nianšes palīdzības rāmējumā: (a) Norvēģijai ir morālais pienākums (pienākuma apakš-rāmējums); (b) Norvēģija palīdz, jo tai ir līdzekļi un prasmes (atbildības un utilitārisma apakš-rāmējums); (c) palīdzības sniegšana visvājākajiem un ievainojamākajiem (humanitārisma apakš-rāmējums); (d) situācijas uzlabošana konkrētā valstī vai sabiedrībā kā primārā motivācija rīcībai (altruisma un solidaritātes apakš-rāmējums).

Norvēģijas morālā pienākuma apakš-rāmējums biežāk lietots jaunās tūkstošgades pirmajos gados, lai gan bijis iekļauts visu ārlietu ministru uzrunās Stūrtingam apskatītajā periodā. Piemēram, Turbjērna Jaglanda 2001. gada uzrunā Stūrtingam norādīts uz Norvēģijas morālo pienākumu palīdzēt citiem, argumentējot, ka “Mums visiem ir atbildība par Āfrikas nākotni” un “Norvēģijas ārpolitikai jābūt gan morālajai dimensijai, gan uz nacionālām interesēm balstītai dimensijai (..) mums ir pienākums, kas sniedzas tālāk par mums pašiem un mūsu robežām. Mums ir pienākums pret bērniem, kas cieš Norvēģijā, Sjerraleonē vai Kosovā. Tas ir solidaritātes jautājums (..) ja mazinātu iemaksas ANO vai attīstības palīdzībā, tad Norvēģija nevis mainītu savu raksturu, bet pārdotu savu dvēseli”.⁸²⁰ Līdzīgā veidā 2003. gadā

817 Norwegian Ministry of Foreign Affairs (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009). Interests, Responsibilities and Opportunities: The Main Features of Norwegian Foreign Policy*. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs, p.22-23

818 *Ibid.*, p.113

819 *Ibid.*, p.113, 118

820 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

Jans Petersens argumentē, ka par spīti tobrīd piesaistītajai pasaules uzmanībai notikumiem Irākā ir jāpievērš uzmanība Izraēlas-Palestīnas konflikta atrisinājumam, un Norvēģijai ir atbildība nodrošināt, ka starptautiskā sabiedrībā to neaizmirst.⁸²¹ Gadu vēlāk J. Petersens, skaidroja ārpolitikas uzdevumus kā savu interešu vienlaicīgu realizāciju ar morālās atbildības uzņemšanos: “Norvēģijas ārpolitikas mērķis ir gan aizsargāt tieši un netieši nacionālās intereses, gan izpildīt savas politiskās un morālās saistības. Viens no tiem neizslēdz otru”, argumentējot, ka, ja vien Norvēģijas spēkos ir kaut ko mainīt pozitīvā veidā, tad valstij ir pienākums iesaistīties.⁸²² Arī Jūnass Gārs Stūre 2006. gadā izmanto palīdzības sniegšanas motivācijas rāmējumu, kas paredz, ka Norvēģijas atbildība ir horizontāla visos Ārlietu ministrijas jautājumos un neaprobežojas ar attīstības palīdzību: “Norvēģijai ir vēsturiskā atbildība palīdzēt cilvēkiem, kas cieš no konfliktiem un kas vēlas mieru un attīstību”.⁸²³ Šis rāmējums izmantots arī ministra turpmāko gadu uzrunās, argumentējot, ka Norvēģija turpinās demonstrēt spēju uzņemties atbildību par saviem kaimiņu reģioniem⁸²⁴ un ka valsts unikālais sociālais modelis, kas veicina konfliktu iztrūkumu iekšpolitikā, ir svarīgs arī ārpolitikā.⁸²⁵ Visbeidzot morālās atbildības apakšrāmējumu izmanto arī Berge Brende, savā 2014. gada uzrunā argumentējot, ka Norvēģijas palīdz Āfrikai, lai veicinātu stabilitāti, demokrātiju, cilvēktiesības un iekļaujošu ekonomiku, un tā ir uzskatāma par daļu no Eiropas atbildības uzņemšanās. Šajā runā arī B. Brende paskaidro, ka Norvēģijas attīstības palīdzības mērķis primāri ir izskaust galējo nabadzību, veicināt demokratizāciju un cilvēktiesību izplatību, jo valstij ir atbildība par piekļuves nodrošināšanu pasaulē ūdenim, elektrībai un labierīcībām.⁸²⁶

Otrs bieži lietots “humanitārisma un altruisma” kategorijas apakšrāmējums ir saistīts ar palīdzības sniegšanas pamatošanu ar Norvēģijas atbildības uzņemšanos par citām valstīm ar funkcionālisma niansi, jo Norvēģijai ir nepieciešamie resursi, prasmes un līdzekļi. Piemēram, 2001., 2005. un 2007. gadu uzrunās norādīts, ka Norvēģija ilgstoši iesaistās TAMP un palīdz Palestīnai, jo konfliktējošo pušu samierināšana ir joma, kurā valstij ir īpaša ekspertīze un prasmes⁸²⁷, kā arī Norvēģijai ir pieredze, kontakti un piekļuve konfliktējošajām pusēm⁸²⁸. Līdzīga argumentācija izmantota 2012. gadā, kad uzrunā Stūrtingā norādīts, ka Norvēģija palīdz Arābu pavasara valstīm un Mjanmai, jo ir izveidojusies situācija, ka gadiem uzkrātās

821 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (13 February 2003). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

822 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

823 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (8 February 2006). *Foreign Policy Address to the Storting*

824 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2011). *Foreign Policy Address to the Storting*

825 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting*

826 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*

827 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

828 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (13 February 2007). *Foreign Policy Address to the Storting*

zināšanas, kontakti un uzticība sniedz Norvēģijai iespēju dot savu ieguldījumu miera veidošanā un samierināšanā.⁸²⁹ Citviet uzrunās 2008., 2010., 2012. gados izmantota argumentācija, ka Norvēģijai ir pienākums palīdzēt, jo tā ir politiski un ekonomiski pārtikusi valsts ar lielām finanšu un naftas rezervēm iepretim citiem aktieriem starptautiskajā arēnā. Tas jo īpaši tiek akcentēts globālās ekonomiskās recesijas kontekstā.⁸³⁰ 2008. un 2010. gadā izmantots pamatojums par atbildības uzņemšanos starptautiskā līmenī, lai iestātos par cilvēktiesību veicināšanu un spēcīgas globālās, uz noteikumiem balstītās, sistēmas saglabāšanu, jo tas samazina konfliktu iespējamību.⁸³¹

Trešais apakšrāmējums “humanitārisma un altruisma” kategorijai ir “humanitārisms un palīdzēšana pašiem vājākajiem un trauslākajiem sabiedrības locekļiem”, kas ir klātesošs 10 uzrunās Stūrtingam. Tas ticis izmantots vairākos atšķirīgos kontekstos, piemēram, 2001. gadā, lai skaidrotu, ka jāfokussējas uz pilsoniskās sabiedrības vajadzībām, lemjot par jaunu sankciju noteikšanu Irākai, kad paralēli tikpat būtiski bijis arī efektīvi nodrošināt irākiešu humānās vajadzības.⁸³² 2002. gadā runā izmantots rāmējums, kurā pausts aicinājums 11. septembra teroraktu kontekstā nepārvirzīt uzmanību prom no tādiem jautājumiem kā nabadzība, vides degradācija, infekciju slimības, diskriminācija, apspiešana un cilvēktiesību pārkāpumi un kopīgas cīņa par demokratizāciju un cieņpilniem dzīves apstākļiem. Vienlaikus pausta pārliecība, ka Norvēģijas humānā palīdzība ļauj uzlabot cilvēku dzīves apstākļus un atvieglot ciešanas konfliktu zonās.⁸³³ Tāpat šis apakšrāmējums lietots, lai argumentētu, ka:

- Norvēģija uzņemas līderību Afganistānā, lai panāktu maksimāli efektīvu humānās palīdzības izmantojumu (2002.g.);
- Norvēģija ir gatava īsā laikā sadarbībā ar citiem donoriem un saviem NVO iesaistīties Irākas krīzes risināšanā ar pirmās nepieciešamības produktiem (2003.g.);
- Norvēģija ir aizkustināta par Indijas okeāna traģēdiju, kas licis izveidot 2 krīžu pārvarēšanas komandas (no kurām 1 ir dežūras režīmā) un uzlabot ārkārtas gatavības un reaģēšanas sistēmu, lai spētu sniegt humāno palīdzību ātrāk un labāk (2004.g.);
- valsts sniedz humāno palīdzību valstīm, kas cieš no rīsu un graudu cenu straujas sadārdzināšanās, lai atvieglotu ciešanas un mazinātu vajadzības (2008.g.);
- palīdzības sniegšana nabadzīgākajām valstīm ir vissvarīgākā, jo tās ekonomiskā krīzes

829 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting*

830 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting*

831 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*

832 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

833 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (26 February 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

skar visskarbāk, un Norvēģijai nav pieņemams, ka viens miljards planētas iedzīvotāju cieš no bada, kas ir uzskatāms par cieši saistītu jautājumu ar klimata pārmaiņām un kas ir drauds starptautiskajai stabilitātei (2009.g.);

- palīdzības sniegšanā Kongo Demokrātiskajā Republikā ir īpaši jāfokusējas uz pasākumiem, kas novērš seksuālo vardarbību un veicina sieviešu aizstāvību (2009.g.);
- jāizdara spiediens uz Sīriju, lai sniegtu donoriem piekļuvi humānās palīdzības nogādāšanai un veicinātu civiliedzīvotāju aizsardzību (2013.g.);
- Ebolas izplatība pierāda veselības un drošības ciešo saikni un ka Norvēģijai ir jāiesaistās, lai glābtu cilvēku dzīvības (2015.g.);
- lielākā humānās palīdzības pakotnē valsts vēsturē tiek sniegta Sīrijai, jo to nosaka humanitāro ciešanu apjoms un politiskās gribas trūkums citviet pasaulē (2016.g.);
- liktu uzsvāru attīstības palīdzībā uz izglītību un darba vietu radīšanu, lai īpaši palīdzētu meitenēm, vārgiem bērniem un veicināt cilvēku atgriešanos normālos dzīves apstākļos savās valstīs. Rezultātā palīdzība tiek pārstrukturēta, lai ciešāk integrētu humāno un attīstības palīdzību un fokusētos uz visnabadzīgākajām un vārgākajām valstīm pasaulē (no 12 fokusa valstīm 6 ir “trauslās valstis”) (2016.g.).⁸³⁴

Visbeidzot ceturtais apakšrāmējums ir “altruisms un palīdzība citām valstīm kā vienīgā motivācija pati par sevi” (t.sk. palīdzības sniegšana, neminot iemeslu vispār), kas konstatēts 9 uzrunās Stūrtingam. Šis rāmējums attiecināts, piemēram, uz Norvēģijas palīdzības sniegšanu Afganistānai un Palestīnas donoru konferences rīkošanu (2002.g.); donoru palīdzības koordināciju *ad hoc* humānās palīdzības komitejas (AHLC) vadībā Palestīnai (2003.g.); Irākas pagaidu valdības atbalstīšanu ar palīdzību (2004.g.).⁸³⁵ Turpmākajos gados ar altruismu, starptautisko solidaritāti, “pareizo rīcību” (*right thing to do*) un Norvēģijas tautai raksturīgām vērtībām tikusi pamatota Norvēģijas iesaistīšanās konfliktu risināšanā un klimata pārmaiņu diplomātijā; miera un cilvēktiesību, īpaši sieviešu tiesību veicināšanā; starptautiskās pārvaldības sistēmas, kas balstīta uz noteikumiem, saglabāšana;

834 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (16 October 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*; Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (13 February 2003). *Statement to the Storting on Foreign Policy*; Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*; Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2009). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*

835 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (26 February 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*; Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (13 February 2003). *Statement to the Storting on Foreign Policy*; Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

arī humānās palīdzības sniegšana (neminot konkrētu valsti).⁸³⁶ Īpaši zīmīga šajā kontekstā ir Norvēģijas iestāšanās par noteikumu ievērošanu un vienlīdzību starptautiskajā sabiedrībā. Piemēram, 2006. gada uzrunā akcentēts, ka visas tobrīd jaunās J.Stoltenberga vadītās valdības prioritātes ārlietās ir balstītas uz “cilvēku cieņu” un “cilvēku labklājību”, ar to saprotot spēka lietošanas ierobežošanu, tiesiskas starptautiskās sistēmas veidošanu un stipro valstu dominēšanas pār vājākām ierobežošanu, sniedzot “vienlīdzīgas iespējas visiem”. Šajā uzrunā arī akcentēts, ka Norvēģijas sistemātiskā iesaiste konfliktu risināšanā ir “balstīta uz solidaritāti un respektu pret cilvēku cieņu un drošību”, bet starptautiskie likumi un standarti ir “globālie publiskie labumi”, par kuru saglabāšanu Norvēģijai ir jācīnās.⁸³⁷ Norvēģijas vērtību (demokrātija, cilvēktiesības, tiesiskums, ilgtspēja) aizstāvēšana un pieņemšanas veicināšana starptautiskajā sistēmā un “globālo publisko labumu” radīšanu, tai skaitā ar klimata diplomātiju un starptautisko tiesību normu aizstāvēšanu, īpaši bieži izmantoti rāmējot ārvalstu palīdzību un “iesaistīšanās politiku” posmā no 2013.-2016. gadam.⁸³⁸

5.3.2. Pašu drošības un labklājības rāmējumi

Norvēģijas ārlietu ministru runās, pamatojot Stūrtingā ārvalstu palīdzības sniegšanu, pašu norvēģu drošības vai labklājības rāmējums konstatēts bieži, bet tas nenozīmē, ka valsts piekopusi izteikti savtīgu ārpolitiku, cenšoties gūt materiālus ieguvumus. Drīzāk Norvēģijas drošība un labklājība tiek veicināta caur starptautiskās sistēmas vājāko posmu stiprināšanu, un tā kā valsts samērā spēcīgi sevi apzinās kā daļu no šīs kopienas, tad tā netieši palīdz arī sev. Tāpat bieži Norvēģijas drošības un labklājības rāmējums konstatēts ministru ievadvārdos, skaidrojot ārpolitikas mērķus kopumā. Šis duālais rāmējums, kas paredz, ka Norvēģija palīdz sev un savām interesēm caur palīdzēšanu citiem novērojams visā analīzes periodā. Piemēram, 2001. gada uzrunā Stūrtingā ministrs skaidro, ka:

“Ārpolitikas galvenais mērķis ir īstenot Norvēģijas intereses primāri kaimiņu reģionos. Esam arī citviet pasaulē klātesoši ar attīstības palīdzību, konfliktu mediāciju un cilvēktiesību veicināšanu, jo mums ir

836 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (8 February 2006). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2011). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*

837 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (8 February 2006). *Foreign Policy Address to the Storting*

838 Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*; Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*

pienākums pret citiem, kuru realizējot mēs vienlaikus sasniedzam savas ilgtermiņa intereses”.⁸³⁹

Šajā runā citviet tiek papildināts ar argumentu, ka Norvēģija kā tehnoloģiski attīstīta valsts ir ļoti atkarīga no pārējās pasaules, kā arī tā ļoti daudz pozitīvi iegūst no globalizācijas.⁸⁴⁰ Duālo motivāciju un rāmējumu, kas iekļauj savu interešu realizāciju, var atrast arī 2004. gada J.Petersena uzrunā:

“Norvēģijas ārpolitikas mērķis ir gan aizsargāt tieši un netieši nacionālās intereses, gan izpildīt savas politiskās un morālās saistības. Viens no tiem neizslēdz otru”.⁸⁴¹

Šajā pašā uzrunā ārlietu ministrs Petersens, skaidrojot finanšu palīdzības sniegšanu 10 jaunajām ES dalībvalstīm, izmanto 3 rāmējumus vienlaicīgi (altruisma, ietekmes un drošības): Norvēģijas palīdzība izriet no tās morālā pienākuma apziņas samazināt sociālo un ekonomisko nevienlīdzību Eiropā, bet vienlaikus arī tā sniedz piekļuvi jauniem tirgiem un pozitīvi veicina politisko saišu veidošanos.⁸⁴² Citā uzrunā Stūrtingā tajā pašā gadā Petersens līdzīgi rāmē palīdzību Afganistānai, kas vienlaikus veicina afgāņu cilvēktiesību stāvokli un palīdz Norvēģijas drošībai, mazinot starptautiskā terorisma draudus.⁸⁴³ Pēc līdzīga principa 2005. gadā izmantots rāmējums, ka Norvēģijas prioritāte ir iesaiste apspiestās valstīs, jo demokrātija ir labākā garantija globālajai drošībai un stabilitātei.⁸⁴⁴

Arī Jūnasa Gāra Stūres septiņās uzrunās Stūrtingam periodā no 2006.-2012. gadam izmantots rāmējums, kas paredz norvēģu pašu drošības un labklājības veicināšanu kā rezultātu ārvalstu palīdzībai, bet nebūt ne vienmēr kā primāro motivāciju. Piemēram, 2006. gada uzrunā definēti 3 Norvēģijas ārpolitikas pīlāri – tiesiska starptautiskā sistēma; uzticības veidošana; miera un attīstības veicināšana – kuru īstenošana ļaus veicināt pašu drošību un aizstāvēt Norvēģijas intereses.⁸⁴⁵ Saikne starp Norvēģijas starptautisko iesaisti un pašas drošību ir vēl skaidrāk vērojama ārvalstu palīdzības rāmējumā 2007. gadā, kad no vienas puses izmantots arguments, ka Afganistāna, Tuvie Austrumi, Sudāna un Somālija ir visas starptautiskās sabiedrības atbildība (t.sk. Norvēģijas), bet vienlaikus problēmu risināšana ir tiešās Norvēģijas drošības interesēs: “situācijai ir tieša ietekme uz mums (..) tie ietekmē mūsu sabiedrību daudz tiešāk nekā aukstais karš 40 gadu laikā”.⁸⁴⁶ Šajā uzrunā “pašu drošības” rāmējuma kontekstā arī izmantots arguments, ka globalizētā pasaulē zūd dalījums starp “šeit mājās” un “tālu prom”, un Norvēģijai jāpalīdz Irākai, jo tas ietekmē pašu drošību un

839 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

840 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

841 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

842 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

843 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (14 June 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

844 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

845 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (8 February 2006). *Foreign Policy Address to the Storting*

846 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (13 February 2007). *Foreign Policy Address to the Storting*

labklājību. Tāpat atzīmēts, ka reģionam ir ietekme uz Norvēģijai svarīgajiem enerģētikas un klimata pārmaiņu jautājumiem, bet palīdzība Afganistānai ļauj mazināt terorisma un heroīna izplatības draudus Norvēģijā.⁸⁴⁷ Arguments par enerģētikas resursiem izvērstis nākamā gada uzrunā, norādot, ka Tuvajos Austrumos jāpalīdz, jo reģionam būs ietekme uz “Norvēģijas stratēģisko pozīciju” nākotnē, ņemot vērā, ka konflikti tajā tieši ietekmē Norvēģijas ekonomiku, var veicināt ātrāku aktieru sāncensību par dabas resursiem Galējos Ziemeļos, kā arī palielināt kultūru un etnisko spriedzi norvēģu sabiedrībā. Savukārt Afganistānai jāpalīdz gan iepriekš minēto apsvērumu dēļ, gan lai panāktu tās sabiedrības ātrāku spēju uzņemties atbildību par savu nākotni, tādējādi atkārtoti demonstrējot norvēģu iesaistes duālo rāmējumu.⁸⁴⁸ 2009. gadā J.Stūre, skaidrojot norvēģu palīdzību Somālijai, argumentē, ka 5% kuģu, kas izceļo caur Suecas kanālu pieder norvēģiem. Tāpat runā izcelta Norvēģijas ģeopolitikas, ekonomikas un solidaritātes savstarpējā saikne:

“Norvēģijas ārpolitikas centrālās intereses ir saistītas ar jūras valsts lomu, bagātīgajiem dabas resursiem un ģeogrāfisko pozīciju Galējos Ziemeļos, kā arī spēju un atbildību izrādīt starptautisko solidaritāti”.⁸⁴⁹ 2010.-2012. gadu uzrunās atkārtoti izmantoti duālās motivācijas rāmējumi, argumentējot, ka ģeogrāfiskie jēdzieni “tālu” un “tuvu” starptautiskajā sistēmā zaudējuši nozīmi un Norvēģijai ir jāiesaistās visu globālo izaicinājumu risināšanā, jo no tā ir atkarīga pašu norvēģu drošība un ekonomikas intereses. Piemēram, 2011. gada ārvalstu palīdzība cilvēktiesību veicināšanai pamatota ar pasaules, kuras daļa ir Norvēģija, drošības veicināšanu, un 2012. gadā palīdzība Eiropai pamatota ar Norvēģijas atkarību no ES ekonomiskās stabilitātes un politikas pavērsieniem tās dalībvalstīs.⁸⁵⁰

Ārlietu ministrs Espens Bārts Eide 2013. gada turpina savu priekšgājēju izmantotos ārvalstu palīdzības un starptautiskās iesaistes miera procesos rāmējumus, argumentējot, ka Norvēģijai jābūt cieši iesaistītai, jo incidentiem ģeogrāfiski tālu var būt tieša ietekme uz Norvēģijas interesēm un vērtībām:

“Norvēģijas ārpolitikas mērķis ir veicināt stabilu un paredzamu kaimiņu reģionu un aizstāvēt norvēģu intereses un vērtības (..) Mēs esam valsts ar mazu, atvērtu ekonomiku, un stipras starptautiskās normas, institūcijas un noteikumi mums ir īpaši svarīgi (..) Tas ir Norvēģijas pašas interesēs palīdzēt būvēt labāk organizētu pasauli”.⁸⁵¹

Līdzīgu pozīciju turpina ieturēt ārlietu ministrs Berge Brende no 2014.-2016. gada

847 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (13 February 2007). *Foreign Policy Address to the Storting*

848 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting*

849 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2009). *Foreign Policy Address to the Storting*

850 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2011). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting*

851 Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*

uzrunās Stūrtingā, izmantojot ārvalstu palīdzības un iesaistes pamatošanā rāmējumus ar argumentiem, ka stiprinot starptautisko sistēmu, kas balstīta uz noteikumiem un cilvēktiesībām, Norvēģija palīdz arī savai ekonomikai, drošībai un interesēm. 2014. gada uzrunā izmantots arguments, ka preventīva rīcība ir ekonomiski izdevīgāka nekā seku likvidācija. Tādēļ, ja Norvēģijai vēlas samazināt slimību un konfliktu izplatību un ekonomiskos zaudējumus, tai ir jāstrādā pie katastrofu risku mazināšanas pasaulē un jāpalīdz valstīm pielāgoties klimata pārmaiņām.⁸⁵² 2015. gada uzrunā ārvalstu palīdzības motivāciju skaidrojošie rāmējumi ir vēl nepārprotamāk sasaistīti ar norvēģu ekonomikas interesēm:

“Norvēģijas ārpolitikas galvenais mērķis ir aizstāvēt un veicināt Norvēģijas intereses – mūsu vērtības, mūsu drošību, mūsu labklājību”.⁸⁵³

Šajā runā vienlaikus arī izmantoti vairāki citi jauni argumenti, lai skaidrotu, ka Norvēģija ar ārvalstu palīdzību vienlaikus palīdz citiem un sev. Piemēram, Brende argumentē, ka jāpiedalās starptautiskās operācijās, lai veicinātu sabiedroto palīdzību Norvēģijai krīzes situācijās, un ka humānā palīdzība, attīstības palīdzība un dalība miera procesos novērš konfliktu negatīvo seku pārnesi uz Eiropu un Norvēģiju, kā arī ļauj veidoties vidusšķirai ārvalstīs, kas veicinās norvēģu preču un pakalpojumu noietu. Tāpat arī klimata pārmaiņas tiek rāmētas ne tikai kā globāls izaicinājums, bet konkrēts nopietnākais drauds pašai Norvēģijai nākotnē.⁸⁵⁴ Arī 2016. gada uzrunā klimata pārmaiņas ir rāmētas kā “draudu pastiprinātājs”.⁸⁵⁵

5.3.3. Tēla un statusa rāmējumi

“Valsts tēla un statusa veicināšanas” rāmējums konstatēts 10 ārlietu ministru uzrunās Stūrtingam, tomēr ne vienmēr tēla veidošana vai statusa kāpināšana bijis pašmērķis. Līdzīgi drošības un ekonomikas ieguvumiem, tēls un statuss bieži ir minēti kā blakus ieguvumi sekmīgai starptautiskajai darbībai nevis kā primārā motivācija humānās palīdzības sniegšanā dabas katastrofās cietušajiem vai konfliktu mediācijai. Piemēram, 2002. gadā minēts, ka Norvēģija kopš Frithofa Nansena laika pastāvīgi sniedz humāno palīdzību, un šāda rīcība ir kļuvusi par daļu no norvēģu identitātes.⁸⁵⁶ Konkrētāka valsts statusa veicināšanas argumentācija minēta 2004. gada uzrunā, kurā ārlietu ministrs Petersens norāda, ka atšķirībā no aukstā kara apstākļiem, kad sabiedrotie viegli viens otru identificējuši, sāncensība par starptautiskās uzmanības piesaistīšanu ir kļuvusi sīvāka. Vienlaikus tieši tīklošanās un citu

852 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*

853 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*

854 *Ibid.*

855 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*

856 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (26 February 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

aktieru atzinība un pieņemšana palīdz sasniegt norvēģu intereses un pasaules uzskatus.⁸⁵⁷ Citviet Petersens argumentējis, ka no norvēģu palīdzības cīņā ar terorismu ir atkarīgs Norvēģijas kā aktiera ticamība citos tai svarīgos jautājumos, t.sk. cilvēktiesību un indivīdu brīvību veicināšanā.⁸⁵⁸ 2005. gada ziņojumā izcelts, ka Norvēģijas simtgadē Ārlietu ministrija apzināti veicina Norvēģijas redzamību kā “partneri starptautiskā miera un attīstības veicināšanā”, kā arī strādā pie valsts starptautiskās reputācijas uzlabošanas.⁸⁵⁹ Interesants veids, kādā ārlietu ministrs Støre rāmējis norvēģu ārvalstu palīdzību, ir 2010. gada uzrunā. Tajā norādīts, ka Norvēģijai ir svarīgi, lai ārvalstu palīdzības līdzekļi tiktu starptautiskajā sabiedrībā “skatīti” kā globālā klātbūtne, nevis kā politiskās ietekmes instruments.⁸⁶⁰

Visvairāk tēla un starptautiskā statusa rāmējumi novēroti periodā no 2012.-2016. gadam, kad īpaši izcelti dažādi fakti, skaitļi un salīdzinājumi par Norvēģijas ārvalstu palīdzību. 2012. gadā izcelts, ka Norvēģija vada donoru koordināciju Palestīnas atbalstam un kopīgi ar ES Augsto pārstāvi ārlietās un drošības jautājumos Ketrīnu Eštoni sasauca konferenci Briselē.⁸⁶¹ 2013. gadā izcelts, ka Norvēģijas sekmīgā palīdzība Kolumbijā ļauj parādīt arī Brazīlijai vērtības, par ko valsts iestājas. Tāpat šī gada uzrunā izcelts fakts, ka Norvēģija bijusi trešā valsts pasaulē, kas ieviesusi balsstiesības sievietēm, un “Nafta attīstībai” programma ir ieguvusi starptautisku atpazīstamību, tādējādi norādot uz valsts ticamību un redzamību sieviešu tiesību un naftas resursu pārvaldības veicināšanas ārvalstu palīdzības programmās ārvalstīs.⁸⁶² 2014.-2015. gada ziņojumos akcentēts, ka Norvēģija ir sestais lielākais humānās palīdzības donors Sīrijai un kaimiņvalstīm, kā arī starp lielākajiem un spēcīgākajiem spēlētājiem Tuvajos Austrumos kopumā⁸⁶³. 2014. gada uzrunā Stūrtingam ārlietu ministrs B. Brende arī akcentē interešu īstenošanu ārpolitikā kontekstā ar ticamības celšanu starptautiskajā sabiedrībā Norvēģijas politikā:

“Mūsu galvenais uzdevums ir veicināt Norvēģijas intereses. Mūsu paļaušanās uz stabilu vērtību kopumu sniedz ticamību mūsu uz interesēm balstītajām politikām. Mūsu ārpolitikas pamatā ir starptautisko tiesību, cilvēktiesību un saistošas sadarbības ar citiem ievērošana.”⁸⁶⁴

Šajā uzrunā Brende arī atzīst, ka Norvēģijas iesaiste starptautiskajos miera procesos, palīdzības sniegšana un ekspertīze ir augsti pieprasīti pasaulē un “spēcīgās finansiālās

857 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

858 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (14 June 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

859 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

860 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*

861 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting*

862 Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*

863 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*;

Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*

864 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*

pozīcijas ceļ (valsts) statusu”.⁸⁶⁵ Savukārt 2015. gada uzrunā tiek atkārtoti izmantots statusa celšanas rāmējums un arguments, ka humānā un attīstības palīdzība un starpniecība konfliktējošo pušu miera sarunās sniedz piekļuvi nozīmīgiem starptautiskajiem aktieriem un uzlabo Norvēģijas tēlu un redzamību, tādējādi veicinot norvēģu interešu sasniegšanu.⁸⁶⁶

Var secināt, ka valsts tēla un starptautiskā statusa veicināšana pasaulē ir viens no izmantotajiem rāmējumiem, lai pamatotu norvēģu ārvalstu palīdzības sniegšanu, tai skaitā humānās un attīstības palīdzības kontekstā. Bieži gan tas minēts līdztekus ar humanitārajiem un starptautiskā miera un stabilitātes veicināšanas rāmējumiem, tai skaitā attiecībā uz norvēģu pašu drošību un labklājību, un drīzāk ir uzskatāms par papildu motivāciju nevis galveno iemeslu. Vienlaikus var uzskatīt, ka ja ārvalstu palīdzība netiktu rāmēta valsts tēla un statusa veicināšanas kategorijā, tad bez dažādu salīdzinājumu minēšanas, izceļot Norvēģijas līdera pozīcijas starptautiskos mērogos, varētu arī iztikt.

5.3.4. Varas un ietekmes rāmējumi

Valsts varas un ietekmes vairošanas rāmējums novērots 11 ārlietu ministru uzrunās Stūrtingam (2001.-2002., 2004.-2006., 2008., 2010.-2011., 2015.-2016. gadā). Visbiežāk rāmējums lietots, lai pasvītrotu papildu ieguvumus no ārvalstu palīdzības sniegšanu nevis kā galvenā motivācija šādai rīcībai. Tāpat biežāk tas lietots, lai skaidrotu nevis ietekmes palielināšanu uz palīdzību saņemošo valsti, bet citiem nozīmīgiem starptautiskajiem spēlētājiem. Piemēram, 2001. gada uzrunā T. Jaglands norādījis, ka: “Tādēļ, ka mūsu politika ir tik plaša, mums ir kontakti ar ES un lielvalstīm, no kurām Norvēģija ir tik atkarīga”.⁸⁶⁷ Šis ietekmes veicināšanas rāmējuma arguments izvērsti arī 2002. gada uzrunā, argumentējot, ka humānā palīdzība, samierināšanas politika un klātbūtne dažādās starptautisko konfliktu zonās padara norvēģus par interesantiem sarunu partneriem nozīmīgiem spēlētājiem. Tas savukārt ļauj sasniegt Norvēģijas nacionālās intereses citās tai svarīgās jomās formātos, kur citkārt to nemaz neuzklausītu.⁸⁶⁸ Ārlietu ministrs J. Petersens šo argumentu izmantojis arī 2004. un 2005. gada uzrunās Stūrtingā, norādot, ka valstij citiem ir jāpierāda, ka tā ir noderīgs un uzticams partneris, kā arī jāceļ sava redzamība ar dalību miera procesos, miera uzturēšanas un stabilizācijas operācijās, ar humānās un attīstības palīdzības sniegšanu un ar cilvēktiesību veicināšanu, jo tas ļaus palielināt Norvēģijas ietekmi.⁸⁶⁹

865 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*

866 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*

867 Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

868 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (26 February 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

869 Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;

Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*

Samērā bieži argumentāciju par piekļuvi “atslēgas” spēlētājiem starptautiskajās attiecībās kā rāmējumu ārvalstu palīdzības sniegšanas motivācijai lietojis ārlietu ministrs Jūnass Gārs Stūre. No dažādiem skatupunktiem šis rāmējums apspēlēts 2008. gada uzrunā, kurā norādīts, ka Norvēģijas “iesaistīšanās politika” (*engagement politics*) balstās uz apsvērumu, ka vienlīdz jāiesaistās gan ģeogrāfiski tuvos reģionos, kur ir tiešas Norvēģijas intereses, gan tālos reģionos, kur tiešu interešu valstij nav, jo tie ir svarīgi īpaši nozīmīgiem partneriem. Tādējādi tiek veidota “interesu kopiena ar atslēgas spēlētājiem”, kas palīdz veicināt Norvēģijas intereses. Tāpat palīdzības sniegšana sniedz Norvēģijai balsstiesības un piekļuvi sarunu formātiem, kurus var izmantot citu valstij svarīgu jautājumu risināšanai. Konkrēts piemērs ir KĶTDR, kurai Norvēģija sniegusi palīdzību pēc zemestrīce un kas pavēris iespēju veidot dialogu un piekļuvi sabiedrībai.⁸⁷⁰ Savukārt 2010. gada uzrunā izmantots rāmējums ar argumentu, ka Norvēģijas lielā starptautiskā iesaiste, ekonomikas īpatsvars un iemaksas dažādu starptautisko institūciju budžetos ir iemesls, kādēļ tai būtu jāsniedz piekļuve G-20 valstu lēmumu pieņemšanas procesam.⁸⁷¹ 2011. gada uzrunā “atslēgas spēlētāji” minēti jau daudz konkrētāk. Piemēram, ārlietu ministrs J. Stūre argumentē: “Mēs esam iesaistīti centienos atrisināt konfliktus Sudānā, Afganistānā, Tuvajos Austrumos, un mēs to izmantosim mūsu sadarbībā ar ASV”, kā arī, skaidrojot Norvēģijas palīdzību Palestīnai, īpaši izcelts valsts statuss un piekļuve nozīmīgiem aktieriem pašā Palestīnā, kā arī ES un ANO⁸⁷².

Visbeidzot arī ārlietu ministrs B. Brende lietojis šo rāmējumu atšķirīgā kontekstā no priekšgājējiem. Piemēram, 2015. gada attiecībā uz palīdzības sniegšanu Ukrainai izmantots rāmējums, ka tas ļaus ierobežot Krievijas mērķu sasniegšanu.⁸⁷³ Savukārt 2016. gada pavasara uzrunā par aizvadīto gadu izmantots arguments, ka Norvēģijas ieguldījumu pandēmiju risku mazināšanā pasaulē stiprina arī pašas Norvēģijas ietekmi globālos mērogos.⁸⁷⁴

870 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting*

871 Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting*

872 Izmantoti tādi rāmējumi kā “Norvēģija kā AHLC donoru konferences vadītāji”, “palīdzēsim premjerministram Fajādam īstenot reformu plānu”, “sasauksim sanākumi ar ES Augsto pārstāvi Eštoni”, “vadīsim donoru konferenci Parīzē”, “sasauksim AHLC ikgadējo sanākumi Ņujorkā ciešā sadarbībā ar ANO ģenerālsekretāru”. Avots: Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2011). *Foreign Policy Address to the Storting*

873 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*

874 Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*

5.4. Cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība: Norvēģijas interviju analīzes rezultāti

5.4.1. Cilvēkdrošības attīstība Norvēģijas ārpolitikā: interviju analīze

Atbildot uz jautājumu “No kurienes Norvēģijā radās ārpolitiskais fokuss uz cilvēkdrošību un kādēļ kļuva par koncepta līderi pasaulē?”, intervējamie Norvēģijas gadījumā minēja nedaudz atšķirīgus faktorus no Kanādas un Japānas gadījumiem. Līdzīgi kā abās pārējās valstīs savu lomu spēlēja *politiskie līderi un konkrētas personības*; dažādi *fona notikumi* 90. gados, kas saistās ar starptautiskās vides izmaiņām (aukstā kara beigas, konflikti Balkānos); kā arī *senas tradīcijas sniegt ārvalstu sadarbības palīdzību un humanitāro palīdzību*, kas pastāvējušas gadu desmitiem pirms cilvēkdrošības koncepta. Līdzīgi kā Kanādā arī Norvēģijā lielu lomu spēlēja *ārpolitikas prioritāšu relatīva nemainība dažādās valdībās*. Tomēr Norvēģijas gadījumā vairāk nekā pārējos divos tika akcentēti arī tādi faktori kā: *cilvēktiesību un miera veicināšanas tradīcijas*; *tradicionāls fokuss uz cilvēku kā vērtību sabiedrībā*; *morālā atbildība dalīties ar citiem*; kā arī *relevances saglabāšana starptautiskajās attiecībās un mijiedarbība ar citām valstīm*.

Četri no 9 intervējamiem atzīmēja atsevišķu personību un politisko līderu lomu Norvēģijas izvēlē par labu cilvēkdrošības konceptam lietojumam ārpolitikā. Augsta ranga pieredzējis norvēģu politiķis un diplomāts, kas personīgi bija atbildīgs par lēmumu pieņemšanu cilvēkdrošības jomā 90. gados, intervijā atzina: “Cilvēkdrošība jau pastāvēja iepriekš, bet es to personalizēju un definēju Norvēģijas vidē tolaik”.⁸⁷⁵ Cits vidējā ranga norvēģu diplomāts intervijā pozitīvi atsaucās uz ārlietu ministru Knutu Vollebeku (*Knut Vollebaek*), kas nācis no Kristīgi konservatīvās partijas, kas tradicionāli atbalsta vērtību politiku, tai skaitā lielāku attīstības sadarbību. Tā neesot sakritība, ka Vollebeka laikā Norvēģija izvēlējās cilvēkdrošību, jo viņam ir laba reputācija kā ministram, kas spējis vienlaicīgi būt ideālists un aizstāvēt prasmīgi Norvēģijas intereses starptautiskajās sarunās.⁸⁷⁶ Oslo Universitātes mācībspēks intervijā izcēla atsevišķu indivīdu iniciatīvu Ārlietu ministrijā:

“Ir atsevišķi indivīdi, nodaļas un tīklojumi ministrijā, kas paņēma un cīnījās par to kopā ar līdzīgi domājošiem aktieriem. Dažreiz viņi sastopas ar pretestību ministrijā, bet parasti viņiem tiek dota telpa īstenot šādas lietas”.⁸⁷⁷

Tāpat 2 akadēmiskie pētnieki intervijās izcēla Jana Egelanda (*Jan Egeleland*) personības ietekmi uz ārpolitikas kursa izvēli 90. gadu sākumā. Abi eksperti atsaucās uz Egelanda maģistra darbu Oslo Universitātē 80. gados, kas tika izdots monogrāfijas formā un pēcāk īstenots diplomātiskajā praksē, ņemot vērā, ka Egelands bija Ārlietu ministrijas valsts

875 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

876 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

877 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

sekretārs Torvalda Stoltenberga valdības laikā. Viens intervējamais uzsvēra, ka abas personības kopīgi definēja Norvēģijas kursu par labu humanitārajai politikai, jo Egeland savā pētījumā bija detalizēti pamatojis, kādēļ Norvēģija var kļūt par unikālu lielvaru šajā jomā. Tad pamazām no nelielas kustības izauga plašāks humanitārais fokuss, kas ietvēra, iesaistīšanās politiku, vērtību diplomātiju, iesaisti miera procesos, klimatā pārmaiņu seku mazināšana.⁸⁷⁸

Pieci intervējamie uzskatīja, ka cilvēkdrošība bija jauna tikai kā nosaukums Norvēģijas politikā 90. gados, bet pievēršanās tai bija racionāla, jo izrietēja no daudz senākām valsts diplomātijas tradīcijām cilvēktiesību aizstāvībā un miera veicināšanā (*peace engagement*) pasaulē. Attīstības sadarbības eksperte intervijā uzstāja, ka cilvēkdrošība ir daļa no senākas cilvēktiesību aizstāvības ārpolitiskās pieejas:

“Kad runājam par cilvēkdrošību un Norvēģiju, es to ieliktu plašākā cilvēktiesību perspektīvā (..) tas ir kaut kas, par ko Norvēģija vienmēr ir cīnījusies, un kur cilvēkdrošība ir gandrīz tikai daļa no tā. (..) mūsu attīstības politika ir tiesībās balstīta pieeja”.⁸⁷⁹

Savukārt Oslo Universitātes profesors atzīmēja, ka cilvēkdrošība bija saderīga ar palīdzības sniegšanu “globālajiem dienvidiem” jau aukstā kara laikā:

“Ļoti lielā mērā saderīgs ar Ziemeļu-Dienvidu iesaistīšanos, ko Norvēģija darīja jau ilgu laiku”.⁸⁸⁰

Šis eksperts vienlaikus atzina, ka cilvēkdrošības termins neeksistēja iepriekš Norvēģijas politiskajā diskursā, un attīstība, sadzīves apstākļi, nabadzības mazināšana diskursīvi netika iepriekš konstruēti kā drošības jautājumi. Tomēr aizmetņi šim konceptam bija jau iepriekš īstenotajā politikā nabadzības mazināšanā globālajos dienvidos, kas tika diskursīvi pārsaukta par cilvēkdrošību. Ideju izplatību un relatīvo “veiksmes stāstu” lielā mērā vecināja “Norvēģijas modelis” ciešai sadarbībai starp valdību un NVO un universitātēm (zinību centriem), kas nodrošināja humanitārisma kustības plašāku attīstību.⁸⁸¹ Apstiprinot cilvēkdrošības konceptuālu iekļaušanos Norvēģijas cilvēktiesību darba kārtībā, vidējā ranga norvēģu diplomāts uzskatīja, ka cilvēkdrošība nebija tikai ideālismā balstīta iniciatīva, bet ļāva veicināt valsts drošību:

“Kā mazai valstij nestabilā pasaulē mēs esam bijuši veiksmīgi, definējot, kur mēs varam kaut ko mainīt. Kur mums ir kaut kas, ko teikt. Un tas ir arī par plaiss aizpildīšanu starp ideālismu un realismu. Tāpēc, ka mazai vai vidēja izmēra valstij būt par cilvēkdrošības čempionu nozīmē arī reālpolitiku, jo mums jānodrošina, ka ir kopīgi standarti konfliktu noregulējumā, tajā, kā krīzes tiek pārvaldītas, jo mēs domājam, ka tas padara pasauli par stabilāku un drošāku vietu, tai skaitā mazajai valstij Norvēģijai. Tas

878 Intervijas ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu un NUPI pētniecības programmas direktoru

879 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības sniegšanas ekspertu

880 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

881 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

ir iemesls, kādēļ mēs esam tiešām aizņemti, piemēram, ar starptautiskajiem likumiem”.⁸⁸²

Divi no šiem 5 intervējamiem norādīja uz *Norvēģijas ārpolitikas paštēlu* kā iemeslu cilvēkdrošības izvēlei, mudinot domāt par sava veida zīmolu un atkarību no tā laika gaitā (“iemītās takas atkarība” līdzīgi kā Kanādas gadījumā). NUPI pieredzējis pētnieks norādīja, ka izvēli ietekmēja 2 faktori: Norvēģijas paštēls un pašidentifikācija ar ārpolitiku, kas iestājas par mieru, būšanu par “labo starptautisko pilsoni”; un izpratne, ka atsevišķi īstenotās iniciatīvas veda vienā virzienā un ka tām ir nepieciešams vienots koncepts:

“Mums vajag konceptu, kas var virzīties cauri multilaterālām institūcijām un kas atbalsta plašu drošības konceptu, kas ir sasaistīts ar nabadzības izskaušanu, konkrētu normu un likumu ievērošanu, cilvēktiesībām un citām”.⁸⁸³

Šis pētnieks arī atzīmēja, ka Norvēģijas miera diplomātijas kūrētājas tēls veidojies vēsturiski:

“Es domāju Norvēģijā noteikti ir stipra apziņa par Norvēģiju kā mieru mīlošu nāciju. Tā izpausme daļēji meklējama faktā, ka Norvēģijai tika dots uzdevums piešķirt Nobela Miera balvu. Fridjofs Nansens bija bēgļu [jautājumu – aut.] personība pagājušā gadsimta sākumā. Un tad, protams, ir reliģiskais aspekts, ko var atrast daudzas citās valstīs, ka ir labā samarieša loģika”.⁸⁸⁴

Cita PRIO institūta augsta ranga pētniece intervijā norādīja, ka sastapusies ar cilvēkdrošību, kad pievērsās sieviešu, miera un drošības (*Women, peace and security*) darba kārtībai, jo daudzi eksperti šajā jomā nāca no cilvēkdrošības pasaules. Šie eksperti pat sākotnēji izmantojuši cilvēkdrošību, lai veicinātu ar dzimuma jautājumiem saistīto darba kārtību ANO Drošības padomē. Šajā kontekstā pētniece papildina tēzi par Norvēģijas diplomātijas paštēlu un iesākto tradīciju turpināšanu:

“Tas [cilvēkdrošības koncepts – aut.] labi saderēja ar Norvēģijas paštēlu savā veidā, ka mēs esam maza valsts ar maigo varu. Un mēs vienmēr esam rūpējušies par ANO sistēmas un starptautiskā likuma atbalstīšanu. Mēs vienmēr esam rūpējušies par cilvēktiesību sekmēšanu. Mēs vienmēr esam rūpējušies par mazo valstu tiesību un interešu ievērošanu. Savā veidā viss šis cilvēkdrošības koncepts iederas vai tas iederējās ļoti labi Norvēģijas politikās vairākās jomās.”⁸⁸⁵

Papildinot miera un cilvēktiesību tradīciju argumentu, 2 diplomāti intervijās izcēla arī Norvēģijas *humanitārisma tradīcijas*, kas meklējamas vairāk nekā gadsimtu senā vēsturē. Viens no diplomātiem visai lakoniski intervijas sākumā apgalvoja, ka cilvēkdrošība dabiski saistās ar Norvēģijas vēsturi.⁸⁸⁶ Tikmēr otrs, pieredzējis augsta ranga politiķis un diplomāts intervijā sniedza detalizētu un garu Norvēģijas humanitārisma tradīciju pārskatu, kas viņa skatījumā cilvēkdrošību padarīja par dabisku to turpinājumu. Intervējamā redzējumā Norvēģijai ir tradīcijas kopš 19. gs. interesēties par citām valstīm un sniegt palīdzību. To

882 Intervija ar vidēja ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

883 Intervija ar NUPI pētniecības programmas direktoru

884 Intervija ar NUPI pētniecības programmas direktoru

885 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

886 Intervija ar vidēja ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

veicinājušas 2 paralēlas kustības – reliģiskā misionāru kustība (radusies 19.gs. vidū) un tirgotāju arodbiedrību kustība (radusies 1880. gados). Norvēģijas misionāriem bijis plašs tīkls visā pasaulē, tai skaitā Āfriku un Dienvidāziju, kā rezultātā 20. gs. sākumā valstij bijis visvairāk misionāru *per capita* pasaulē. Misionāri regulāri piegādājuši Norvēģijas iedzīvotājiem informāciju, tai skaitā par citu tautu sociālajiem apstākļiem, un tas radīja “ļoti stipru vēlmi palīdzēt cilvēkiem, kas bija sliktākos apstākļos nekā mēs paši”⁸⁸⁷. Savukārt no 1880. gadiem pastāvēja arodbiedrību kustība, kas iestājās par solidaritāti. Abas kustības, lai arī ar pilnīgi atšķirīgu uzbūvi un mērķiem, esot bijušas vienotas spiediena radīšanā politiskajā diskursā uzturot ideju par palīdzības sniegšanu citām tautām:

“Viņi apvienoja spēkus, kad jautājums bija par solidaritāti, palīdzēšanu un atbildību dalīties. Tad, kad šīs lietas aizgāja līdz parlamentam un publiskajam diskursam, tam pievērsās no divām pusēm. Bija kopīga nostāja par nepieciešamību un atbildību palīdzēt. (...) Varēja būt diskusijas par to, kas jā dara; kā tas būtu paveicams; palīdzības procentu un tamlīdzīgi; bet pats fakts, ka mums jā dalās ar to, kas mums pieder, ar citiem – par to bijusi vienmēr visaptveroša sapratne. Un tas nav bijis pretrunīgs [jautājums – aut.] parlamentā”⁸⁸⁸.

Divi intervējamie uzskatīja, ka Norvēģijas sabiedrībā ir stingrs fokuss uz cilvēku kā vērtību, un tas skaidro cilvēkdrošības lomu ārpolitikā. Viena attīstības sadarbības eksperte uzskatīja, ka tāda tradīcija bijusi vienmēr, un cilvēkdrošība radās no “tradīcijas mūsu sabiedrībā fokusēties uz cilvēku (...) tas bija dabisks mūsu pašu sabiedrības domāšanas paplašinājums”⁸⁸⁹. Tikmēr augsta ranga politiķis un diplomāts pauda uzskatu, ka šāds fokuss radās vien 90. gados pēc Otavas līguma par mīnu aizlieguma veiksmes stāsta, kas licis ekspertiem skatīties uz drošības cilvēcīgo pusi:

“Drošība nav tikai ieroči un lodes, bet tā ir arī cilvēku dzīves un sociālie apstākļi, veselība, izglītība un pārējais nepieciešamais, lai stabilizētu sabiedrības (...) mēs skatījāties, kā samazināt riskus nevainīgiem cilvēkiem. Tādēļ mums bija Otavas līgums par mīnām”⁸⁹⁰.

Būtisks jautājums, uz kuru tika meklētas atbildes interviju ievadā par cilvēkdrošības vēsturi, bija, kādēļ Norvēģija izvēlas palīdzēt citām valstīm jeb kādēļ tai rūp citu valstu cilvēku drošība (cilvēkdrošība). Šajā gadījumā 4 no 9 intervējamiem atsaucās uz *norvēģos plaši izplatīto morālo atbildības sajūtu*, kas radusies relatīvi nabadzīgai, mazai un reliģiskai valstij, iegūstot naftu un kļūstot bagātai un salīdzinoši pašpietiekamai. Piemēram, vidējā ranga norvēģu diplomāts apgalvoja:

“Līdz 2. Pasaules karam mēs bijām nabadzīga valsts pēc Eiropas standartiem, salīdzinot ar kaimiņiem

887 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

888 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

889 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

890 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

Dāniju un Zviedriju. Tad mēs atklājām naftu. Un mēs esam diezgan reliģiska valsts ar diezgan stiprām kristiešu vērtībām. (...) es domāju tas ir daļa no norvēģu nacionālās psihe mūsu reliģijas, mūsu reliģiskās protestantu vēstures dēļ, kas uzliek mums pienākumu... tā kā mēs bijām tik laimīgi un mēs esam tik mierīgā planētas daļā un mums ir nafta un nauda un viss kas nepieciešams, tad mums ir pienākums mēģināt sniegt ieguldījumu drošākai un stabilākai pasaulei”.⁸⁹¹

Šo tēzi apstiprināja arī 2 citi norvēģu cilvēkdrošības pētnieki:

“Es domāju altruisms ir svarīgs Norvēģijas ārpolitikā. Norvēģija to mīl un dara, jo norvēģi kopumā tic, ka mums tas jādara. Ir stipra morālā pienākuma apziņa Norvēģijas ārpolitikā”,⁸⁹² un

“Tas [cilvēkdrošības koncepts – aut.] labi rezonēja ar Norvēģijas valdības amatpersonām, jo tas pārklājās ar vērtībām, kas patīk Norvēģijai kā solidaritāte un taisnīgums un vēlme palīdzēt pasaulei, kas ir daudziem norvēģiem”.⁸⁹³

Turpretim viena attīstības sadarbības eksperte uzskatīja, ka, lai arī daļēji tas varētu būt morālās atbildības faktors, tomēr viņas skatījumā lielāku lomu spēlējot solidaritātes apziņa norvēģu sabiedrībā:

“Līdz noteiktai pakāpei ir sajūta morālā atbildība (...) tomēr drīzāk tā ir vairāk solidaritāte nekā morālā atbildība. Tādēļ, ka caur solidaritāti Norvēģijas sabiedrība pamatos tika veidota. Tādēļ solidaritāte ar citām tautām, daļēji es minu, nāk no mūsu vēsturiskā skatījuma un, jūs zināt, mēs esam bagāta nācija (...) mēs atklājām nacionālos resursus, kuru mums iepriekš nebija. Bet solidaritātes doma un kustība Norvēģijā vienmēr ir bijusi stipra.”⁸⁹⁴

Aizstāvot tēzi par Norvēģiju kā tradicionālu palīgu, 2 intervējamie, skaidrojot cilvēkdrošības parādīšanos politiskajā diskursā, atgādināja par attīstības sadarbību. Akadēmiskais eksperts atgādināja, ka “Norvēģija vienmēr ir bijis nozīmīgs donors kopš 60. gadiem. Tas ir kaut kas, ko mēs vienmēr esam darījuši”.⁸⁹⁵ Savukārt augsta ranga norvēģu politiķis norādīja, ka karjeras laikā vienmēr sasaistījis attīstības sadarbību ar drošības politiku:

“Es argumentēju, ka Norvēģijas attīstības sadarbība ir daļa no mūsu drošības politikas. Tādēļ, ka mums vajag, mēs esam ieinteresēti stabilā pasaulē. Tas nav tādēļ, ka mēs esam jauki un altruistiski cilvēki, bet no tīri drošības skatījuma mums vajag stabilu pasauli. (...) katastrofu palīdzība ir daļa no šī, jo ja notiek nopietna katastrofa un nekas netiek darīts, tad tas, protams, destabilizē sabiedrību. Var rasties bēgļi vai lielas cilvēku masas, kas dosies pie mums, un beigās mums vajadzēs tikt galā ar bēgļu nometnēm vai ko līdzīgu”.⁸⁹⁶

Vienlaikus politiķis arī apgāza savos apgalvojumus un citu ekspertu intervijās pausto tēzi par norvēģu dāsnumu, altruismu un morālo atbildību, apgalvojot, ka mūsdienās arvien vairāk

891 Intervija ar vidēja ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

892 Intervija ar NUPI pētnieku

893 Intervija ar Oslo Universitātes profesoru

894 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības sniegšanas ekspertu

895 Intervija ar NUPI pētnieku

896 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

tiekot sabiedrībā apšaubīta ārvalstu sniegtās palīdzības nozīme:

“Ārpolitika nav kaut kas, ar ko iegūt balsis Norvēģijā. (..) Tā ir ekonomika, ar ko vietējie cilvēki ir aizņēmti, un daudzi norvēģi, neskatoties uz visu, ko teicu par mūsu morālo vēsturi, šodien sūdzētos, ka mēs esam pārāk iesaistīti ārvalstīs un ka pārāk daudz naudas mēs dodam prom”.⁸⁹⁷

Samērā bieži izmantots arguments (4 no 9 intervijām) par cilvēkdrošības parādīšanos un ilgstošu noturēšanos Norvēģijas ārpolitikā, kas devis tai “cilvēkdrošības čempiona” birku, saistīts ar *ārpolitikas prioritāšu nemainību* par spīti valdību maiņai. Īpaši cilvēktiesību aizstāvības un miera veicināšanas jautājumos 1 attīstības eksperte un 1 vadošā PRIO miera institūta pētniece akcentēja prioritāšu pastāvīgu atrašanos visu valdību darba kārtībā:

“Neskatoties uz valdības maiņām dažas lietas vienmēr tiek prioretizētas. Tās būs līdzīgas, ja būs, jūs zināt, konservatīva valdība vai darba valdība, jūs zināt, kreisa vai labēja koalīcija. Un šīs lietas ir cilvēktiesības, cilvēkdrošība un dzimuma politika gan ārpolitikā, gan attīstības politikā”⁸⁹⁸;

“Politiskā kultūra Norvēģijā ir tiešām, attiecībā uz starptautisko vai ārpolitiku, ieskaitot humāno palīdzību, vienmēr ir visaptveroša vienošanās neatkarīgi no partijas piederības. Kur mums vajadzētu investēt vai kuram jautājumam dot priekšroku. Mums vēsturiski pēdējās desmitgadēs ir izveidojusies situācija, ka nav svarīgi, kādā krāsā ir valdība. Norvēģijas ārpolitika, jautājumi, ko mēs prioretizējam, ir vairāk vai mazāk tie paši. Mums ir augsts profils humanitārajā jomā. Mums ir augsts profils izglītībā un iespējams tieši meiteņu. Un protams, mums ir ļoti augsts profils konfliktu mediācijā un tās atbalstā.”⁸⁹⁹

Tikmēr norvēģu miera iesaistes diplomātijas pētnieks atgādina par niansēm, kas mainījušās pēdējās desmitgadēs. Piemēram, Stoltenberga valdības ārlietu ministrs J.Stūre (*Jonas Gahr Støre*) īstenoja izmaiņas, kuru rezultātā ārvalstu palīdzības sniegšanā pastiprināti tika ņemtas vērā Norvēģijas intereses, un padotajiem Ārlietu ministrijā katru reizi esot bijis jāspēj atbildēt uz 2 jautājumiem: (1) kādas ir Norvēģijas intereses?; (2) vai Norvēģija var kaut ko uzlabot un sniegt pienesumu? Šāda pieeja esot bijusi pretrunā ilgstoši praktizētajiem humanitārisma principiem, kas nosaka, ka palīdzība tiek novirzīta atbilstoši vajadzībām saņemtajā sabiedrībā.⁹⁰⁰ Tikmēr cilvēkdrošības viens no redzamākajiem personāžiem 90. gadu Norvēģijas ārpolitikā intervijā izteica nožēlu, ka cilvēkdrošība nav bijusi pietiekami institucionalizēta birokrātijā, jo ārlietu ministri pēc viņa vadības laika šo prioritāti vairs neesot īstenojuši ar pienācīgu entuziasmu. Līdzīgu procesu rezultātā vairumā Cilvēkdrošības tīkla valstu cilvēkdrošība nav vairs tik aktuāla kā pirms 20 gadiem. Intervējamais arī nepiekrīt pašreizējo ārlietu ministru apgalvojumiem Norvēģijā, ka cilvēkdrošība tikusi pilnībā ieviesta visās politikās un ka vajadzība pēc tās popularizēšanas ir mazinājusies.⁹⁰¹

897 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

898 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības sniegšanas ekspertu

899 Intervija ar PRIO institūta vadošo pētnieci

900 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

901 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

Daudz mazākā mērā nekā iepriekšējie argumenti Norvēģijas gadījumā cilvēkdrošības vajadzība ārpolitikā tika pamatota ar valsts *relevances saglabāšanu* un *attiecībām ar citām valstīm pēc aukstā kara beigām*. Divi akadēmiskie eksperti intervijās uzskatīja, ka cilvēkdrošība bija rezultāts meklējumiem, kā atjaunot Norvēģijas īslaicīgi zaudēto prominento lomu attiecībās ar rietumu sabiedrotajiem, īpaši ASV, pēc aukstā kara beigām. Ja Norvēģijai tās ģeogrāfiskā novietojuma dēļ NATO ziemeļu flangā bija būtiska ģeopolitiskā un militārā loma aukstā kara laikā, tad zūdot Padomju Savienības draudiem, mazinājās tās relevance⁹⁰². Viens pētnieks intervijā norādīja, ka ar cilvēkdrošību norvēģi “piekāra jaunu birku” politikas iniciatīvām, ko īstenoja jau pirms tās parādīšanas, jo tādējādi cerēja celt savu darbu cenu citu aktieru acīs, kas veicinātu arī Norvēģijas nozīmi. Cits pētnieks atzīmē, ka tas tika darīts, lai Norvēģija atkal kļūtu nozīmīga ASV:

“Pakāpeniski radās apziņa, ka tas ir kaut kas, kas deva Norvēģijai atzinību. Tas sniedza starptautisku, simbolisku un politiski kapitālu. Kaut ko, ko varēja izmantot, īpaši attiecībās ar Vašingtonu”.⁹⁰³

Cita cilvēkdrošības pētniece atzīmē vēlmi tuvināties Kanādai un stiprināt abu valstu līdz tam jau labās attiecības kā motivāciju cilvēkdrošības lietojumam un Otavas kājnieku mīnu procesam:

“Norvēģijai ir ilgas tradīcijas strādājot diezgan cieši ar Kanādu vairākos jautājumos: attīstības palīdzība un citviet, jeb attīstības sadarbība kā to saucam šodien. Es domāju, ka Norvēģija bija savā veidā dabīgs partneris ar Kanādu. Mēs vienmēr esam tikušas uzlūkotas kā līdzīgi domājošās valstis starptautiskajā politikā (..) vienmēr ir bijušas ciešas un labas attiecības starp Kanādas un Norvēģijas politiķiem.”⁹⁰⁴

Turpretim augsta ranga norvēģu politiķis, kas personīgi bija iesaistīts Otavas mīnu aizlieguma līguma noslēgšanā, apgāza hipotēzi par Norvēģijas cenšanos izpatikt ASV, jo kampaņa panākusi pretēju efektu. ASV bijušas sašutušas par norvēģu lēmumu, un izaicinājumu abu valstu attiecībās radījis fakts, ka kopš Norvēģijas pievienošanās NATO tās teritorijā bija izvietots amerikāņu ekipējums (*pre-positioned equipment*) militārajās noliktavās, tai skaitā kājnieku mīnas. ASV esot draudējušas izvākt to pilnībā (ne tikai mīnas), ja Norvēģija pievienotos Otavas konvencijai, kas radījis paralēli arī domstarpības valdībā ar tā laika aizsardzības ministru. Lai arī sarunu ceļā domstarpības atrisinātas gan valdībā, gan ar ASV, kas paņēmušas prom tikai mīnas, un gadījums tika uzskatīts par norvēģu diplomātijas relatīvu uzsvāru, tomēr tas nav palicis bez ievērības.⁹⁰⁵ Cilvēkdrošības pētniece atgādina, ka koncepts arī neveicināja automātiski Norvēģijas attiecības ar valstīm, kam tā centās palīdzēt, jo 90. gados Ārlietu ministrijas diplomātu sākotnējo optimismu esot aplāpējusi vairākkārtēja

902 Intervija ar NUPI pētnieku

903 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

904 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

905 Intervija ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

asa kritika no dienvidu attīstības valstīm, kas uzskatījušas, ka ar cilvēkdrošības palīdzību ziemeļi vēlas pamatot iejaukšanos to iekšpolitikā.⁹⁰⁶

Starptautisko fona notikumu ietekmi uz cilvēkdrošības prioritātes izvēli intervijās pieminēja 3 intervējamie, no kuriem 2 akadēmiskie pētnieki atsaucās uz aukstā kara beigām un Norvēģijas centieniem saglabāt nozīmīgumu, un 1 augsta ranga diplomāts atsaucās uz konfliktiem Balkānos un bažām par Eiropas destabilizāciju.⁹⁰⁷

Cenšoties rast atbildi uz konceptuālu jautājumu par Norvēģijas cilvēkdrošības pieeju, intervijās vairākkārt tika minētas atsauces uz to, cik Norvēģija ir politiski tuva Kanādai, bet neviens nebija iepriekš uzskatījis, ka eksistē līdzības ar Japānu. Viens pētnieks norādīja, ka pēc intervijas viņa skatījumā Norvēģija ir tuvāka Japānai cilvēkdrošības realizācijā, jo tā vairāk fokusējas uz attīstības sadarbību un miera veidošanu nevis konfliktu neregulējumu, kā to dara Kanāda.⁹⁰⁸ Cits pētnieks pieturējās pie tēzes, ka Norvēģija ir tuvāka Kanādai, jo ar Japānu tā nav salīdzināma tās konstitucionālo ierobežojumu lietot spēku dēļ.⁹⁰⁹

5.4.2. Norvēģijas ārvalstu palīdzības sniegšanas motīvi: interviju analīze

Atbildot uz jautājumu, kāpēc Norvēģija iesaistās katastrofu seku likvidācijā un palīdz citām valstīm, visi 9 intervējamie norādīja uz tradīcijām un vēsturi sniegt humāno palīdzību; Tāpat norvēģi sevi uzlūko kā humanitāru nāciju, un tas ir paštēla reproducēšanas jautājums. Tipiskā krīzes gadījumā, piemēram, katastrofā Norvēģija būtu starp pirmajām valstīm, kas atsauktos lūgumam, sniedzot dāsnu palīdzību. Iztirzājot atbildes padziļinātāk, atklājās niansētāki argumenti un motivācija. Piemēram, 1 bijušais augsta ranga politiķis un 1 pašreizējais diplomāts apgalvoja, ka palīdzību sniedz, jo Norvēģijai pastāvīgi ir pieejami finanšu līdzekļi un valstij ir izveidotas īpašas spējas.

Augsta ranga bijušais politiķis atgādināja, ka Norvēģija pastāvīgi velta 1% no IKP ārvalstu palīdzībai, kas ietver arī humāno palīdzību pēc katastrofām. Vienmēr ir pieejami līdzekļi katastrofām, kas tiek novirzīti saņemšanai pusei retāk divpusēji un biežāk caur NVO (Norvēģijas Bēgļu padome, Norvēģijas Tautas palīdzība, Norvēģijas Baznīcas palīdzība, u.c.) vai ANO. Lai arī politiķis-diplomāts uzskatīja, ka “Katastrofas ir ārpus mūsu prioritātēm. Tā ir prioritāte pati par sevi”, vienlaikus viņš pauda nostāju, ka Norvēģijai vajadzētu vairāk skatīt palīdzību citiem kā daļu no savas drošības politiku, jo tā palīdz veicināt stabilitāti.⁹¹⁰

906 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

907 Intervijas ar NUPI pētnieku; ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu; ar augsta ranga Norvēģijas politiķi un diplomātu

908 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

909 Intervija ar NUPI pētnieku

910 Intervija ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu

Cits vidējā ranga diplomāts uzskatīja, ka Norvēģija palīdz, jo tai ir finansiālās iespējas, kas balstās humanitārisma motivācijā, bet atzina, ka rīcība arī vairo norvēģu maigo varu:

“Pēc katastrofas izveidojas situācija, kad ar nelielu ieguldījumu var palīdzēt ļoti daudz (...) Ir skaidrs, ka šādās situācijās ir tiešām svarīgi būt ātriem un efektīviem, jūs zināt, doties un palīdzēt. Un es domāju, ka tas ir kaut kas, ko mēs esam laika gaitā Norvēģijā attīstījuši. Mēs esam attīstījuši spēju ātri rīkoties šādās situācijās. Ar naudu, finansējumu, elastīgiem risinājumiem. Mums ir organizācijas, departamenti Ārlietu ministrijā, kam ir atstrādāta atbildība rīkoties šādās situācijās. (...) Tas ir arī maigās varas instruments. Es domāju doties tur un parādīt, ka Norvēģija palīdz, ka Norvēģijai rūp, protams, tas mums rada labo gribu citviet.”⁹¹¹

Diplomāts arī atgādināja, ka norvēģiem ir stabila un stipra ekonomika ar regulāriem šim mērķim pieejamiem finanšu līdzekļiem. Bieži Norvēģija iesaistās, jo tai ir jāizdara pirmais “grūdiens”, kas vairotu citu donoru iesaisti humānās palīdzības budžetā konkrētajā krīzes situācijā, kā arī tā praktiski vienmēr atsaucas ANO amatpersonu un aģentūru lūgumiem.⁹¹²

Norvēģu attīstības eksperte centās nodalīt attīstības sadarbību no humānās palīdzības, liekot noprast, ka komentārus par katastrofu palīdzību varot sniegt vienīgi Ārlietu ministrijas amatpersonas, kas pieņem lēmumus par iesaisti un pārvalda attiecīgos finanšu līdzekļus.⁹¹³

Visu 6 pētnieku viedokļi sakrita, norādot uz humānās palīdzības tradīcijām, kas pastāvējušas ilgi pirms cilvēkdrošības koncepta. Viens pētnieks norādīja, ka nevar apgalvot, ka tieši 90. gados cilvēkdrošība diskursā sasaistīta ar humāno palīdzību.⁹¹⁴ Cita pētniece akcentēja, ka vēsture un tradīcijas būt aktīviem humānās palīdzības sniedzējiem ir meklējami Fritjofa Nansena darbībā 19. - 20. gadsimtu mijā⁹¹⁵.

Trīs no 6 pētniekiem atsaucās uz Janu Egelandu kā iemeslu, kādēļ Norvēģija sniedz katastrofu palīdzību.⁹¹⁶ Divi pētnieki argumentēja, ka viņš valsts sekretāra amatā esot operacionalizējis un īstenojis sava maģistra darba tēzes, fokusējoties ārpolitikā uz humāno palīdzību⁹¹⁷. Viena pētniece argumentēja, ka Egelandš Norvēģijai izveidojis humanitāro ātrās reaģēšanas spēju, kas 1-2 dienās ir gatava doties uz krīžu rajonu un nodrošināt lauka slimnīcas un citus pakalpojumus.⁹¹⁸ Cits pētnieks Egelandu minēja UNOCHA vadītāja kontekstā, argumentējot, ka norvēģiem rūp tautiešu viedoklis, kas pausts starptautiskajās institūcijās.⁹¹⁹

Divi pētnieki atzīmēja Norvēģijas ietekmi ANO, ko palīdz veicināt starptautiskā

911 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

912 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

913 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

914 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

915 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

916 Intervijas ar PRIO vadošo pētnieci; Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu; NUPI pētnieku

917 Intervijas ar PRIO vadošo pētnieci; Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

918 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

919 Intervija ar NUPI pētnieku

palīdzība. Viens pētnieks argumentēja, ka norvēģi investīcijas humānajā palīdzībā redz kā līdzekli, lai vairotu savu ietekmi (*leverage*) iepretim ASV un ANO⁹²⁰, kamēr cita pētniece bija pārliecināta, ka palīdzība vairojusi Norvēģijas reputāciju pasaulē, tai skaitā statusu ANO.⁹²¹

Divi pētnieki argumentēja, ka norvēģi vienmēr cenšas būt devīgi neatkarīgi no saņemotās valsts. Viens pētnieks izcēla morālās atbildības sajūtu, kas atrodama visās politiskajās partijās un palīdzēšanu neatkarīgi no nacionālajām vai ārpolitikas interesēm.⁹²²

Viena pētniece atcerējās, ka Norvēģijas valdība izmantojusi pētniekus, lai ar cilvēkdrošību sasaistītu konceptuāli klimata pārmaiņas un dabas katastrofas, jo Ārlietu ministrija un Vides aģentūra aizstāvējušas plašo drošības skatījumu. Tas ir ļāvis rast papildu argumentus starptautiskajās sarunās, lai sasniegtu rezultātus klimata pārmaiņu diplomātijā.⁹²³

Attiecībā uz palīdzības mērķa valstīm no 9 intervējamiem 5 argumentēja (1 augsta ranga politiķis un 4 akadēmiskie eksperti), ka Norvēģijas gadījumā palīdzība nonāk pie “nabadzīgākajiem no nabadzīgākajiem” vai “tur, kur ir vislielākās vajadzības”.⁹²⁴ Vienlaikus 3 no tiem apgalvoja, ka praksē šis teorētiskais humanitārisma princips tiek apiets.

Viens pētnieks norādīja, ka Norvēģija finansējusi vairāk nekā 70 valstis bez īpašas loģikas, jo tai pašai nav koloniālās pagātnes vai trūkst vēsturiskas saites ar saņēmējvalstīm. Vienlaikus palīdzēts ir arī vidēju ienākumu valstīm Brazīlijai un Indonēzijai, ar REDD programmu mazinot emisijas, kas rodas deforestācijas rezultātā.⁹²⁵ Tas ir pretrunā principam atbalstīt pašus nabadzīgākos. Arī augsta ranga bijušais politiķis-diplomāts apgalvoja, ka ar visnabadzīgākajām valstīm ir gandrīz neiespējami strādāt, tādēļ biežāk Norvēģija palīdz valstīm, kas ir virs pilnīgas nabadzības sliekšņa un spēj palīdzību absorbēt.⁹²⁶ Viens pētnieks atzīmēja, ka praksē Norvēģija visvairāk atbalstījusi valstis, kurās tai ir savas intereses:

“Ja paskatāties, kur Norvēģijas valdība devusi visvairāk vai ļoti daudz humāno palīdzību, tā ir aizgājusi valstīm, kurās Norvēģijai tiešām ir intereses. Daudzus gadus tā bija Afganistāna (..) Tā nodrošināja masīvu atbalstu Palestīnas iestādēm, kas ir tieši saistīts ar Norvēģijas lomu, esot par daļu no kvarteta, kas koordinēt palīdzību Palestīnas pašpārvaldei”.⁹²⁷

Augsta ranga politiķis atzina, ka lēmumu pieņemšanu ietekmē valsts divpusējās un reģionālās intereses, personīgie kontakti.⁹²⁸ Viena pētniece piekrita, ka būtisku lomu spēlē Norvēģijas

920 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

921 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

922 Intervijas ar Attīstības un vides centra pētnieku; NUPI pētnieku

923 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

924 Intervijas ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu; Attīstības un vides centra pētnieku; NUPI pētnieku; NUPI pētniecības direktoru; Oslo Universitātes mācībspēku - miera diplomātijas ekspertu

925 Intervija ar Attīstības un vides centra pētnieku

926 Intervija ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu

927 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

928 Intervija ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu

uzņēmēju ekonomiskās intereses attiecībā uz biznesa iespējām mērķa valstī.⁹²⁹

Viens pētnieks bija pārliecināts, ka Norvēģija palīdzību sniedz altruistisku motīvu dēļ un ar salīdzinoši mazāk saistībām nekā citi donori:

“Norvēģija vismaz vēsturiski ir devusi naudu vienpartiju sistēmām, un Norvēģija tradicionāli nav fokusējusies uz ekonomiskajiem nosacījumiem kā to dara citas valstis... un politiskie nosacījumi atcelti gadu laikā. Konkrētās prioritātes... dažreiz es domāju tā ir iesāktā ceļa atkarība. Mēs vienmēr esam devuši naudu šai valstij, un mēs turpināsim tai dot.”⁹³⁰

Šis pētnieks, lai arī norāda uz iesāktā ceļa atkarību valstu izvēlē, uzskata, ka prioritārās jomas mainās no valdības uz valdību. Piemēram, tradicionāli Norvēģija fokusējusies uz nabadzības izskaušanu, bet pašreizējā valdība vairāk uz izglītību un iepriekšējās valdības prioretizēja vakcīnu jautājumu.⁹³¹ Politikis - diplomāts tomēr uzskatīja, ka katra valdība cenšas pārskatīt arī prioritāro valstu skaitu to samazinot un padarot stratēģiskāku⁹³², ko apgāza intervija ar attīstības ekspertu, kas apgalvoja, ka Norvēģija atbalsta 84 valstis visām pasaulē, no kurām 12 bija fokusa valstis. Jaunākie valdības priekšlikumi parlamentā intervijas brīdī paredzēja fokusu palielināt uz 24 valstīm.⁹³³

Visbeidzot palīdzības nosūtīšanu 3 intervējamo skatījumā ietekmē Norvēģijas iestrādes, tai skaitā sadarbība ar vietējām un starptautiskām NVO. Viens diplomāts atzīmēja, ka viens no diviem svarīgākajiem faktoriem, lemjot par palīdzības sūtīšanu, ir, vai šajā valstī jau iepriekš Norvēģija ir darbojusies un vai pastāv iedibinātas struktūras, caur kurām varētu virzīt resursus⁹³⁴. Viena pētniece atgādināja, ka palīdzības stratēģiskās prioritātes nosaka Ārlietu ministrija un NORAD, bet lielu lomu spēlē arī Norvēģijas finansētas vietējās un starptautiskās NVO, piemēram, “Glābiet bērnus”, kam ir pašām savas intereses potenciālajās mērķa valstīs.⁹³⁵ Viens pētnieks uzskatīja, ka humanitāro katastrofu gadījumos Norvēģija var izmantot savus NVO, piemēram, Norvēģijas Bēgļu padomi, kurai jau ir ietvara līgumi un eksperti daudzviet pasaulē, kā rezultātā krīzes brīdī ir tikai jāpalielina finansējums esošo iestrāžu aktivizācijai.⁹³⁶ Norvēģijas gadījumā tikai 1 no 7 intervējamiem atzīmēja, ka būtisku lomu varētu spēlēt katastrofas palīdzību saņemošās mērķa valsts diasporas lobijs Norvēģijā.⁹³⁷

Visi 9 intervētie eksperti apgalvoja, ka Norvēģija vienmēr ir ļoti devīgs donors. Humanitāro katastrofu jomā 4 pētnieki un 1 attīstības jomas eksperte norādīja, ka Norvēģija

929 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

930 Intervija ar NUPI pētnieku

931 Intervija ar NUPI pētnieku

932 Intervija ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu

933 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

934 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

935 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

936 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

937 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē

vairāk fokusējas uz finansiālo palīdzību un skaitliski vairāk un biežāk veic iemaksas daudzpusējos un starptautiskos fondos nekā sniedz atbalstu divpusēji.⁹³⁸ Intervējamo vidū gan atšķirās skaidrojumi šādai rīcībai. Divi pētnieki uzskatīja, ka tas tiek darīts, jo Norvēģijai pašai tās struktūrās nav pietiekamas ekspertīzes⁹³⁹. Viens no pētniekiem argumentēja, ka Norvēģijas valdībā un parlamentā ir bijis pastāvīgs atbalsts 1 % no valsts budžeta atvēlēšanai attīstības palīdzībai, bet valsts ekonomika piedzīvojusi būtisku kāpumu pēdējo 20 gadu laikā. Rezultātā palīdzības finansējums ir audzis, bet Ārlietu ministrijā un Attīstības aģentūrā (NORAD) bijis ierobežots personāls, kas to nav spējis apgūt⁹⁴⁰. Attīstības politikas eksperte uzskatīja, ka iemaksas globālajos fondos ļauj panākt koordinētāku un efektīvāku rezultātu nekā īstenojot 84 atsevišķas divpusējās programmas katrai valstij atsevišķi.⁹⁴¹ Viens pētnieks argumentēja, ka tas tiek darīts, jo Norvēģija tic un atbalsta ANO un tās institūcijas.⁹⁴²

Divi pētnieki intervijās akcentēja plašo, valdībai pietuvināto NVO tīklu, ar ko ir noslēgti ietvara līgumi, NVO ir savi eksperti un iestrādes potenciālajās katastrofu skartajās valstīs, kas var tikt aktivizētas ar papildu finanšu piesaisti.⁹⁴³ Viena pētniece apgalvoja, ka NVO vienas dienas laikā var doties ar ūdens attīrīšanas sistēmām, lauka hospitāļiem un nepieciešamo ekipējumu uz katastrofas vietu.⁹⁴⁴

Viens Norvēģijas diplomāts apgalvoja, ka katastrofās vienmēr būs norvēģu eksperti uz vietas skartajās teritorijās, lai veidotu sarakstu ar visu trūkstošo. Palīdzības forma tiks izvērtēta, salīdzinot šo sarakstu ar norvēģiem pieejamiem resursiem. Būtiski ir, vai Norvēģija kaut kādu iemeslu dēļ var būt ātrāks sniedzējs nekā citi donori, kā arī, vai tai ir kāda īpaša spēja un kapacitāte, kas citiem varētu nebūt. Svarīgu lomu spēlē koordinācija ar citiem donoriem, lai nedublētu palīdzības formu un neizšķiestu velti līdzekļus.⁹⁴⁵ Viens akadēmiskais eksperts piekrita, ka katrā humanitārajā krīzē iekšējā diskusijā svarīgs ir jautājums “Vai Norvēģijai ir kaut kas, ko tā varētu sniegt?”⁹⁴⁶

Attiecībā uz norvēģu specializāciju, 1 diplomāts uzskaitīja, ka pēc-konfliktu situācijās tā ir atmīnēšana, bet katastrofu gadījumos: pārtikas krājumi, pajumtes un spējas meklēt cilvēkus pēc lavīnām vai zemestrīcēm ēku gruvešos ar uzreiz pieejamu medicīnisko atbalstu. Ja jutīs, ka tieši norvēģi ir ar spēcīgu kapacitāti, kuras citiem potenciālajiem donoriem nav,

938 Intervijas ar 1 Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu; 1 PRIO institūta vadošo pētnieci; 1 NUPI institūta pētniecības direktoru; 1 NUPI institūta pētnieku; 1 Attīstības un vides centra pētnieku

939 Intervijas ar NUPI pētniecības direktoru un Attīstības un vides centra pētnieku

940 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

941 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

942 Intervija ar NUPI pētnieku

943 Intervijas ar NUPI pētniecības direktoru un PRIO vadošo pētnieci

944 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

945 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu pārstāvniecībā Briselē

946 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu

tad Norvēģija noteikti to piedāvās.⁹⁴⁷ Faktu, ka Norvēģijai ir spēcīga ekspertīze un personāls humanitāro krīžu risināšanai, apstiprināja 3 akadēmiskie eksperti un 1 attīstības sadarbības politikas eksperte.⁹⁴⁸ Viens diplomāts apgalvoja, ka Norvēģijai vienmēr ir rezervēti finanšu līdzekļi palīdzībai citām valstīm pēc katastrofām.⁹⁴⁹ Viena akadēmiskā eksperte apgalvoja, ka Norvēģijā ir izveidotas sistēmas, kas 24 līdz 48 stundu laikā ļauj doties uz katastrofas vietu ar lauka hospitāli un aprīkojumu. Tās līdz šim ir bijušas veiksmīgas, un citas valstis no tām centušās iedvesmoties.⁹⁵⁰

Viena attīstības politikas eksperte uzsvēra, ka kapacitāšu celšana trešajās valstīs un apmācība ir pastāvīga Norvēģijas prioritāte, kas nozīmē, ka ekspertu un apmācītāju sūtīšana turpināsies arī nākotnē.⁹⁵¹ Divi pētnieki šajā jomā argumentēja, ka, lai arī tradicionāli to neuzlūko kā formālo attīstības sadarbību, praksē Norvēģija māca arī “savu modeli” dabas resursu un no tiem gūto ienākumu pārvaldībā dienvidu valstīm, kam ir dabas bagātības, bet vājas pārvaldības struktūras (piemēram, *Oil for Development* un *Oil for Taxes* programmas)⁹⁵². Viena pētniece norādīja uz tendenci Norvēģijā fokusēties uz izglītības nodrošināšanu, tai skaitā bēgļu un patvēruma meklētāju pagaidu nometnēs katastrofu un krīžu skartajās zonās.⁹⁵³

5.4.3. Norvēģijas ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumi un atmaksāšanās

Intervijas ar 9 Norvēģijas cilvēkdrošības un attīstības un humānās palīdzības ekspertiem (diplomātiem, politiķi, attīstības palīdzības ekspertu un akadēmiskajiem pētniekiem) atklāja visus 4 racionalitātes motīvus un ieguvumus (skatīt tabulu Nr. 5). Visi 9 intervējamie uzskatīja, ka Norvēģijā ir gan politiskajā līmenī, gan plašākā sabiedrībā jau vēsturiski izveidojušās altruistiski motivētas tradīcijas nodarboties ar labdarību un humānās palīdzības sniegšanu, īpaši nabadzības novēršanas jomā un pēc dabas un cilvēku radītām katastrofām. Vienlaikus abi intervētie diplomāti (1 esošais un 1 bijušais diplomāts-politiķis) atzina, ka lēmumu pieņemšanas procesā motīvi ne vienmēr ir 100% altruistiski, jo svarīgu lomu spēlē arī argumenti, ka šāda rīcība uzlabo pašas Norvēģijas drošību, statusu un citu valstu uzticību tai, kas savukārt sniedz ar to saistītus politiskos ieguvumus. Seši no 9 intervējamiem bija pārliecināti, ka cilvēkdrošība un palīdzības politika vairo pašu norvēģu

947 Intervija ar vidējā ranga Norvēģijas diplomātu pārstāvniecībā Briselē

948 Intervijas ar Attīstības un vides centra pētnieku; Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu; PRIO vadošo ekspertu un Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

949 Intervija ar augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu

950 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

951 Intervija ar Norvēģijas attīstības sadarbības ekspertu

952 Intervijas ar NUPI pētniecības direktoru un NUPI pētnieku

953 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

valsts vai sabiedrības drošību vai veicina jaunu tirgu atvēršanos un komercintereses Norvēģijas uzņēmumiem trešajās valstīs. Vienlaikus 1 intervējamais tikai hipotētiski piekrita šādai tēzei, bet 2 intervējamie to noraidīja, apgalvojot, ka valstīm, kam Norvēģija visbiežāk un visvairāk palīdz, nav daudz ko dot pretim, ka Norvēģija no tām neko negaida atpakaļ vai arī šīs saņēmējvalstis nav ne tuvu starp lielākajiem vai nozīmīgākajiem tirdzniecības partneriem. Visi 9 intervējamie bija pārliecināti, ka palīdzības sniegšanai un cilvēkdrošības iniciatīvām ir pozitīva ietekme uz Norvēģijas tēlu un statusu starptautiski īpaši uzticības veicināšanas jomā, kas savukārt rezultējas politiskajos ieguvumos divpusējās attiecībās (īpaši ar ASV un Lielbritāniju) vai starptautiskajās institūcijās, piemēram, iegūstot vēlētus amatus ANO Drošības padomē vai tās aģentūrās. Vienlaikus intervējamie uzsvēra, ka motivācijā primārā loma ir palīdzības sniegšanai, un ieguvumi no šādas rīcības ir pozitīvi, bet sekundāri.

Tabula Nr. 5. Intervējamo viedokļu matrica par Norvēģijas ārvalstu palīdzības racionalitāti

Nr.	Intervējamais	Altruisms, humanitārisms	Norvēģijas (norvēģu) drošība, labklājība	Norvēģijas statusa, tēla ieguvumi	Politiskie ieguvumi
1.	Augsta ranga bijušais Norvēģijas politiķis-diplomāts	+/-	+	+	+
2.	Vidēja ranga Norvēģijas diplomāts vēstniecībā ārvalstīs	+/-	+	+	+
3.	Norvēģijas attīstības palīdzības eksperte (NORAD)	+	-	+	+/-
4.	Attīstības un vides centra pētnieks	+	+/-	+	+
5.	NUPI pētniecības direktors	+	+	+	+
6.	NUPI pētnieks	+	+	+	+
7.	PRIO vadošā pētniece	+	-	+	+
8.	Oslo Universitātes profesors-miera diplomātijas eksperts	+	+	+	+
9.	Oslo Universitātes profesore	+	+	+	+

Analizējot 4 potenciālos rīcības motīvus un iespējamus ieguvumus, visās 9 intervijās Norvēģijā iezīmējās *altruisma un patiesu rūpju par citām tautām un valstīm* motīvs. Visi intervējamie to uzsvēra kā galveno motīvu, kādēļ Norvēģija aktīvi palīdz citām valstīm, jo tai ir senas humanitārisma kustības tradīcijas un plaši izplatīta un noturīga vēlme palīdzēt citiem, neko negaidot atpakaļ. Šajā kontekstā 6 no 9 intervējamiem pamatoja norvēģu palīdzības sniegšanu ar *morālā pienākuma sajūtu* un *atbildību dalīties*⁹⁵⁴; 4 eksperti runāja par *patiesu altruismu*⁹⁵⁵; un 3 intervējamie uzsvēra vēsturiski veidojušos *solidaritātes tradīciju*⁹⁵⁶.

954 Intervijas ar Norvēģijas attīstības palīdzības ekspertu; NUPI pētnieku; vidēja ranga diplomātu pārstāvniecībā ārvalstīs; NUPI pētniecības direktoru; Oslo Universitātes profesori; bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu

955 Intervijas ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku; Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu; NUPI pētnieku; Oslo Universitātes profesori

956 Intervijas ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu; attīstības palīdzības ekspertu; Oslo Universitātes profesori

Trīs no 9 intervējamiem kā sniegtās palīdzības racionalitātes balstīšanos uz altruismu piemēru minēja faktu, ka Norvēģijas attīstības palīdzība ir relatīvi nepiesaistīta izmantošanai tikai norvēģu uzņēmumos (*untied aid*) atšķirībā no citiem donoriem.⁹⁵⁷ Trīs intervējamie kā argumentu izmantoja faktu, ka Norvēģija neko negaida atpakaļ no valstīm, kam tā palīdz⁹⁵⁸; bet 3 intervējamie uzskatīja, ka šīm valstīm arī nav nekas, ko tās varētu sniegt, tādēļ arī nevarot runāt par gaidām.⁹⁵⁹

Analizējot respondentu atbildes tuvāk, abi intervētie diplomāti uzskatīja, ka Norvēģijai ir senas palīdzības sniegšanas citām tautām tradīcijas, kas balstās reliģiskos apsvērumos. Vienlaikus abi uzskatīja, ka valsts primārā motivācija ir palīdzības sniegšana gan humanitārās krīzēs, gan ar attīstības palīdzību tiem, kam tā ir visvairāk nepieciešama, bet bija vienīgi starp 9 intervējamiem, kas vienlaikus uzskatīja, ka tam ir tieša pozitīva ietekme uz Norvēģijas pašas drošību un labklājību, kā arī valsts statusu un labās gribas radīšanu, kas tiek arvien vairāk ņemts vērā arī lēmumu pieņemšanas procesā.⁹⁶⁰ Augsta ranga bijušais politiķis-diplomāts uzsvēra, ka solidaritāte un atbildība dalīties valsts reliģiskās vēstures dēļ ir bijusi klātesoša kopš 19. gadsimta, un palīdzības sniegšanai tautām, kas ir sliktākos apstākļos nekā norvēģi, bijis atbalsts visās valdībās un parlamentā. Norvēģi pastāvīgi prioretizējuši palīdzību pašiem nabadzīgākajiem, lai veicinātu to stāvokļa uzlabošanos.⁹⁶¹ Otrs diplomāts uzskatīja, ka Norvēģija palīdz morālā pienākuma dēļ, ko uzliek reliģiskā vēsture un naftas ieguves ienākumi. Tā turpina palīdzēt, jo vairākums iedzīvotāju uzskata, ka spēj pasauli padarīt drošāku un stabilāku.⁹⁶²

Intervētā attīstības palīdzības sniegšanas eksperte uzskatīja, ka Norvēģija palīdz citiem daļēji aiz morālā atbildīgumu, bet daudz vairāk to dara solidaritātes dēļ, jo uz šī principa vēsturiski ir veidota arī pati Norvēģijas valsts.⁹⁶³

Sešu intervēto pētnieku viedokļi sakrita attiecībā par altruistiskiem motīviem, kas balstīti vēlmē veicināt drošību un stabilitāti pasaulē, bet argumentācijā bija vērojamas dažādas nianšes. Piemēram, viens pētnieks augstāk par visu stādīja morālā pienākuma apziņu, kas ir dziļi norvēģu nacionālajā identitātē un paštēlā par sevi kā nāciju, kas rezonējas ārpolitikā:

957 Intervijas ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu; NUPI pētniecības direktoru; PRIO vadošo pētnieci

958 Intervijas ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku; NUPI pētniecības direktoru; PRIO vadošo pētnieci

959 Intervijas ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku; attīstības palīdzības eksperti; PRIO vadošo pētnieci

960 Intervijas ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu; vidējā ranga diplomātu pārstāvniecībā Briselē

961 Intervija ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu

962 Intervija ar Norvēģijas vidējā ranga diplomātu pārstāvniecībā Briselē

963 Intervija ar Norvēģijas attīstības palīdzības ekspertu

“Es domāju altruisms ir svarīgs norvēģu ārpolitikā. Norvēģija mīl un dara to, jo norvēģi visumā tic, ka mums tas būtu jādara. Es domāju Norvēģijas ārpolitikā ir spēcīga morālā pienākuma sajūta (..) Tā ir daļa no tā, kas padara mūs par mums. Ir šis priekšstats, ka mums ir morālais pienākums doties un padarīt pasauli labāku. (..) Mēs domājam, ka pasaule var kļūt labāka, un mēs domājam, ka Norvēģijai ir loma šajā procesā. Un tas ir, es domāju, plaši izplatīts Norvēģijā. Un izšķiroši svarīgi, lai saprastu, kādēļ Norvēģija dara, ko tā dara”.⁹⁶⁴

Pētnieks uzskatīja, ka Norvēģijai padodas humānās palīdzības sniegšana, jo ir ļoti viegli mobilizēt cilvēkus krīzes situācijās sniegt finansiālus ieguldījumus, tādējādi netieši norādot uz altruismu ne tikai lēmumu pieņēmēju vidū valdībā, bet plašākā pilsoniskajā sabiedrībā.⁹⁶⁵

Tikmēr otrs pētnieks uzskata, ka norvēģu vidū ir plaši izplatīta patiesa altruisma sajūta un vēlme palīdzēt citiem, neko negaidot atpakaļ. Kā motīvs tam ir apziņa, ka izdevies paveikt kaut ko labu pasaulē, bet zināmu ietekme spēlē arī labklājības valsts modelis, ar kuru Norvēģija vēlas dalīties.⁹⁶⁶ Šādu skatījumu atbalstīja citi pētnieki, no kuriem viena eksperte, piemēram, bija pārliecināta, ka solidaritāte, taisnīgums un vēlme palīdzēt ir plaši izplatītas vērtības norvēģu vidū, kur pienākuma sajūta izriet no Norvēģijas pārtikušā un pašpietiekošā statusa, kas balstīts uz dabas bagātībām. Vienlaikus neesot nekāda stratēģiska vai vienota skatījuma palīdzības sniegšanai:

“Es domāju, ka daudzi cilvēki noteikti nav tik ciniski vai stratēģiski, bet ir tiešām norūpējušies, jūs zināt, kā ir zaudēt dzīvības Haiti, Dienvidsudānā vai Somālijā vai citviet. Ir dažādas motivācijas un cilvēki, bet es domāju, jūs zināt, Norvēģijā un citās Skandināvijas valstīs ir daudz vērtību, kas ir universālas un, jūs zināt, [vērstas - aut.] uz altruismu un uz labdarību pasaulē”.⁹⁶⁷

Divi citi pētnieki atbalstīja viedokli, ka norvēģi negaida daudz atpakaļ no savas sniegtās palīdzības un veic to altruistisku motīvu vārdā, jo valstij par sevi ir priekšstats kā par “humanitāro nāciju” vai “nāciju, kas dara daudz labu pasaulē”⁹⁶⁸ vai “mieru mīlošo nāciju”.⁹⁶⁹ Visbeidzot pētnieks ar ilgstošu pieredzi Norvēģija miera diplomātijas pētniecībā mācēja apgalvot, ka humanitārisms un altruistiska vēlme palīdzēt “globālo dienvidu valstīm” kā sekundārs elements aiz drošības politikas bija aktuāli jau aukstā kara laikā, bet kopš 90. gadiem tā loma palielinājās. Valsts vēlējās darīt “kaut ko labu pasaulē”, ar laiku saprotot, ka tādējādi var būt arī noderīga un celt savu relevanci. Vienlaikus attīstības palīdzībā kopš 90. gadiem ir bijis nepieņemami iejaukt politiskas vai biznesa intereses. Palīdzība bija jāsniedz, balstoties tikai uz saņēmēja vajadzībām. Tai jābūt altruistiskai, nevis balstītai uz interesēm.⁹⁷⁰

964 Intervija ar NUPI pētnieku

965 Intervija ar NUPI pētnieku

966 Intervija ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku

967 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

968 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

969 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

970 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

Norvēģu drošības vai labklājības palielināšana kā motīvs palīdzības sniegšanai tika atbalstīts no 2 diplomātu un 4 pētnieku puses, kamēr tam nepiekrita 1 attīstības palīdzības eksperte un 1 pētniece, bet 1 pētnieks tikai hipotētiski (bez pārliecības) spēja piekrist tam.

Intervijas ar augsta ranga bijušo politiķi-diplomātu un vidējā ranga diplomātu atklāja, ka Norvēģijas palīdzības sniegšanas diplomātijā ir ideālismā un reālismā balstīti apsvērumi. Piemēram, augsta ranga politiķis-diplomāts uzskatīja, ka Norvēģijas attīstības palīdzības politika ir nesaraucami saistīta ar drošības politiku, valsts to īsteno ne tikai altruistisku motīvu vārdā, bet vadoties no interesēm. Arī tirdzniecības intereses bieži pārklājas ar attīstības palīdzību, bet vienlaikus palīdzību saņemošās valstis nav starp lielākajiem tirdzniecības partneriem, tādēļ nevar uzskatīt, ka Norvēģija ļoti daudz iegūtu ekonomiski.⁹⁷¹

Otrs diplomāts uzskatīja, ka Norvēģijai cilvēkdrošība ir bijusi reālisma un ideālisma apvienojums, jo ar tās palīdzību pasaule tiek padarīta drošāka un stabilāka, bet vienlaikus tāda tā kļūst arī pašai Norvēģijai. Tāpat jāņem vērā, ka migrantu kopienas lobē norvēģu valdību sniegt palīdzību to izcelsmes valstīm, tādējādi veicinot to ģimeņu, radu un biznesa drošību un aizsardzību. Diplomāts uzskatīja, ka ir grūti vai neiespējami pierādīt vai mērīt konkrētus ekonomiskos vai drošības ieguvumus, lai gan bija pārliecināts, ka tādi pastāv.⁹⁷²

Četri akadēmiskie eksperti, kas piekrita, ka ārvalstu palīdzības sniegšana veicina Norvēģijas ekonomiskās vai drošības intereses, tādējādi kalpojot par rīcības motīvu vai praktisko ieguvumu vai abiem reizē, visbiežāk uzskatīja, ka motīvi ir jaukti, apvienojot altruistisku vēlmi palīdzēt ar pašlabuma gūšanu. Piemēram, 2 pētnieki akcentēja argumentu, ka Norvēģija palīdz sev, jo padara pasauli drošāku un stabilāku citviet un vienlaikus tāda tā kļūst arī pašai. Viens no tiem uzskatīja, ka investējot globālajos publiskajos labumos, no tiem iegūst arī Norvēģija. Vienlaikus liela daļa humanitārās palīdzības tiek novirzīta valstīm, kurās Norvēģijas valdībai ir intereses, kā arī tā, ļoti iespējams, veicinājusi tirdzniecības līgumu noslēgšanu.⁹⁷³ Otrs pētnieks savukārt uzskatīja, ka Norvēģijai ir jaukti motīvi, kur altruistiskais ir apvienots ar pašu interešu aizstāvību. No vienas puses pastāv tradīcija sūtīt uz palīdzību saņemošajām valstīm arī tirdzniecības delegācijas, bet no otras puses ir ideja, ka ar palīdzību var mazināt narkotiku un bēgļu plūsmas uz Eiropu, kā arī uzturēt starptautiskās sistēmas stabilitāti:

“Ja tu palīdzi padarīt pasauli par labāku vietu, ja tu palīdzi stabilizēt vājās vai neveiksmīgās valstis, sistēmas nobrukšanas un visu slikto lietu parādīšanās Norvēģijā iespējamība samazinās. (...) Palīdzot citiem, mēs netieši palīdzam arī sev”.⁹⁷⁴

971 Intervija ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu

972 Intervija ar Norvēģijas vidējā ranga diplomātu pārstāvniecībā Briselē

973 Intervija ar NUPI pētnieku

974 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

Tikmēr 2 pārējie pētnieki uzskatīja, ka pašu drošības vai labklājības veicināšana ir visai izteikts motīvs Norvēģijas lēmumu pieņēmējiem. Piemēram, viena pētniece norādīja, ka pilnīgi noteikti veidojas ekonomiskie ieguvumi, jo rodas jauni tirgi norvēģu uzņēmējiem palīdzību saņemošajās valstīs, piemēram, mobilo telefonu jomā Mjanmā.⁹⁷⁵ Otrs pētnieks norādīja uz tendenci arvien vairāk fokusēties uz valsts drošību un ekonomikas interesēm. Ja 90. gados palīdzības sniegšanas sasaistīšana ar biznesa interesēm bija tabu, tad pēdējo 20 gadu laikā tas ir mainījies un vidējo ienākumu valstīs noteikti ir interese arī attīstīt institūcijas un biznesa vidi, kas būtu piemērota norvēģu investīcijām. Tam sekoja piebilde, ka tas neattiecas uz pašām nabadzīgākajām valstīm. Līdzīga tendence ir attiecībā uz sniegtās palīdzības drošbošanu pēc 11. septembra teroraktiem:

“Pēc 9/11 bija arī norvēģu palīdzības drošbošana un varbūt līdztekus palīdzībai nāca arī apsvērumi par valsts vārīgumu, valstu sairšanu un ka palīdzība varētu palīdzēt to novērst. Pirmkārt, iespējams mazināt cilvēku nedrošību, bet arī strādāt pie valsts kapacitātes, valsts pārvaldības, utml. Deviņdesmitajos bija tendence apiet valsti. Doties pie pilsoniskās sabiedrības. Pēc 9/11 valsts atgriezās kā partneris un kā palīdzības fokālais punkts. Protams, tas bija saistīts varbūt ne tik daudz ar Norvēģijas drošības bažām, bet ar ideju par drošības bažām rietumos kopumā”.⁹⁷⁶

Pētnieks arī atzīmēja, ka ārlietu ministrs Jūnass Gārs Stūre (*Jonas Gahr Støre*) “refleksa politikas” ietvaros ievērojami pārstrukturējis attīstības palīdzību, uzskatot, ka tai jāatspoguļo Norvēģijas intereses, kas varēja iekļaut gan ekonomiskās un drošības intereses, gan altruistisku rīcību un vērtību diplomātiju kā nacionālu interesi.⁹⁷⁷ Tikmēr cits pētnieks uzskatīja, ka teorētiski varētu argumentēt par savtīguma argumentu mēģināt mazināt migrācijas plūsmas ar palīdzības sniegšanu, bet nebija līdz galam par to pārliecināts.⁹⁷⁸

Divas intervējamās personas stingri pieturējās pie tēzes, ka Norvēģija neko negaida un nesaņem atpakaļ no savas palīdzības. Piemēram, attīstības palīdzības eksperte uzskatīja, ka ir ārkārtīgi grūti (vai pat neiespējami) pierādīt potenciālos drošības ieguvumus, piemēram, terorisma mazināšanās jomā un to tiešu saikni ar norvēģu ārvalstu palīdzību. Vienlaikus vidējais norvēģis neuztraucas par attīstības palīdzības budžetu, kā arī eksperte neuzskatīja, ka palīdzības sniegšana liek sabiedrībai justies labāk.⁹⁷⁹ Tikmēr norvēģu miera diplomātijas pētniece argumentēja par labu pretējai tendencei, kad ar palīdzību Afganistānā un Lībijā militārā formā Norvēģija ir mazinājusi savu drošību un statusu, jo tagad ir vairāk jāuztraucas par terorismu, un palīdzības sniegšanā iesaistītie ārvalstīs vairs nejūtas droši. Pētniece

975 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

976 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

977 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

978 Intervija ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku

979 Intervija ar Norvēģijas attīstības palīdzības ekspertu

uzskatīja, ka dažviet būt par norvēģi ir gandrīz tikpat bīstami kā par amerikāni.⁹⁸⁰

Valsts tēla un statusa ieguvumiem kā potenciālajam rīcības motīvam, sniedzot palīdzību trešo valstu sabiedrībām, piekrita visi 9 intervējamie Norvēģijā. Intervijās tas visbiežāk tika akcentēts kā galvenais ieguvums no ārvalstu humānās un attīstības palīdzības sniegšanas, no kura var tālāk izrietēt citi ieguvumi. Piemēram, valsts drošība vai ekonomiskie ieguvumi var rasties un attiecības ar citām valstīm divpusēji vai daudzpusējos formātos tikt veicinātas, pateicoties Norvēģijas uzticamas valsts tēlam un statusam starptautiskajā sabiedrībā. Divi diplomāti un 5 no 6 intervētajiem akadēmiskajiem pētniekiem (kopā 7 no 9 personām) kā būtisku statusa ieguvumu minēja apzīmējumu Norvēģijai, ka tā ir “mazs cinītis, kas gāž lielu vezumu” (*punching above its weight*). Ar to tiek saprasts, ka valstij par sevi ir izveidots tēls, saskaņā ar kuru Norvēģijai ir lielāka loma starptautiskajā diplomātijā un attiecībās nekā no tās varētu sagaidīt tās relatīvi mazā izmēra dēļ.⁹⁸¹

Augsta ranga bijušais politiķis-diplomāts uzskatīja, ka tēla veidošana noteikti nav vienīgais iemesls, kādēļ Norvēģija palīdz citiem, bet tas ir ļoti nozīmīgs faktors, ko ņem vērā lēmumu pieņemšanā par palīdzības sniegšanu. Viņš arī apgalvoja, ka Norvēģijai ir pozitīvs tēls, jo tā pastāvīgi veltījusi ievērojamu savas ekonomikas daļu (%) attīstības palīdzībai. Tas, ka Norvēģija labi izskatās ANO statistikā, palīdz daudzpusējās diplomātijas diskusijās, kur valsts tiek rādīta citiem kā piemērs, kam līdzināties:

“Tas var palīdzēt Norvēģijai nacionāli ilgtermiņā, jo mēs uzņemamies atbildību. Jūs neesat tikai ņēmējs, bet jūs esat devējs. Ir daudz lielāks prieks strādāt ar kādu, kas ne tikai saņem lietas, bet var arī dot atpakaļ!”⁹⁸²

Cits diplomāts uzskata, ka palīdzības sniegšana rada “labo gribu” citās valstīs, kas atvieglo politisko dialogu un ko atceras. Vienlaikus lomu spēlē Norvēģijas ilgstošā iesaiste dažādos miera procesos, kā arī atrašanās ārpus ES, kā rezultātā to uzskata par donoru, kas ir “godīgs vidutājs” un kas nav bīstams vai riskants partneris.⁹⁸³ Attīstības palīdzības eksperte uzskata, ka starptautiskais statuss, ticamība un atzinība ir vienīgie un galvenie Norvēģijas ieguvumi, jo nav tiešas, izmērāmas vai materiālas cita veida atdeves.⁹⁸⁴

Akadēmisko pētnieku vidū visi 6 intervējamie piekrita, ka Norvēģija iegūst statusa un tēla labumus apmaiņā pret tās sniegto palīdzību, kā arī tie kalpo par vienu no motīviem līdztekus altruistiskais rīcībai lēmumu pieņemšanas procesā. Četri pētnieki uzskatīja, ka

980 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

981 Intervijas ar Norvēģijas augsta ranga bijušo politiķi-diplomātu; vidējā ranga diplomātu pārstāvēniecībā

Briselē; Attīstības un vides centra pētnieku; NUPI pētnieku; Oslo Universitātes profesori; Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu; PRIO vadošo pētnieci

982 Intervija ar Norvēģijas bijušo augsta ranga politiķi-diplomātu

983 Intervija ar Norvēģijas vidējā ranga diplomātu pārstāvēniecībā Briselē

984 Intervija ar Norvēģijas attīstības palīdzības ekspertu

cilvēkdrošība bija savdabīga “birkas piekāršana” (*labeling*) ilglaicīgai Norvēģijas palīdzības sniegšanas un miera diplomātijas politikai 90. gados, cieši sasaistot to ar statusu un piekļuvi lielvalstīm – ASV vai Lielbritānijai.⁹⁸⁵ Viens pētnieks pamatoja, ka šāda “birka” pēc būtības altruistisku Norvēģijas politisko rīcību ar drošībošanas palīdzību ļāva padarīt nozīmīgāku un veicināja statusu un redzamību. Tas sniedza unikālu piekļuvi pasaules līderiem:

“Tas dod Norvēģijai piekļuvi lēmumu pieņēmējiem, kura tai citkārt nebūtu. Padara Norvēģiju redzamu, un es domāju, ka valstis tāpat kā cilvēki grib būt relevanti spēlētāji. Norvēģija pēc iedzīvotāju skaita ir ļoti maza valsts, bet darot daudz no tā, ko mēs darām, kas var būt attīstības palīdzība, miera sarunas vai jebkas cits, tas mums dod krēslu pie pieaugošo galda nevis bērnu galda. (...) Es nesaku, ka tas ir iemesls Norvēģijas cilvēkdrošības aktivitātēm vai palīdzībai, bet es domāju, ka tas ir svarīgs faktors, kas jāatceras, ka tam ir statusa ieguvumi”.⁹⁸⁶

Kā piemērus ieguvumiem pētnieks minēja ļoti labas Norvēģijas ārlietu ministru attiecības ar ASV valsts sekretāriem. Tāpat ASV prezidents Baraks Obama ir atzinis, ka Norvēģija ir “mazs cinītis, kas gāž lielu vezumu”. Norvēģija ir arī iesaistījusies Haiti, jo, balstoties uz valsts reputāciju, to personīgi ārlietu ministram lūgusi Madlēna Olbraita, bet britu ārlietu ministrs divpusējās sarunās īpaši vēlējies uzzināt Norvēģijas pieredzi Šrilankā.⁹⁸⁷

Piekļuvi “atslēgas spēlētājiem” akcentēja cits pētnieks, norādot, ka 90. gados cilvēkdrošība līdzīgi dalībai miera procesos un vērtību diplomātijai bija kaut kas, ko Norvēģija darīja ilgstoši un ko varēja piedāvāt pasaulei. Tomēr ar laiku radās pārlicība, ka tas palīdz statusam, sniedz atzinību un politisko kapitālu, īpaši attiecībās ar ASV. Eksperts argumentēja, ka Šrilankā Norvēģija nebija pilnībā altruistiska vai savtīga, jo miera diplomātija aizvietoja valsts starptautiskās nozīmes iztrūkumu apstākļos pēc aukstā kara:

“Norvēģija Šrilankā nebija altruistisks aktieris, kā mēs mēdzam uzskatīt, bet vienlaikus tā necentās sagrābt ekonomiskās iespējas Šrilankā. Norvēģijai bija intereses, bet tās nebija Šrilankā. Tās bija drīzāk Vašingtonā un savā mērā arī Briselē. Darot labu Šrilankā, Norvēģija varēja padarīt sevi relevantu līdzīgi domājošiem spēcīgākiem aktieriem starptautiskajās attiecībās”.⁹⁸⁸

Atzinību Norvēģija saņēma, kad Baltajā namā ASV prezidents Klintons uzteica tās iesaisti Izraēlas-Palestīnas miera sarunās un kad Obama starptautisko mediju klātbūtnē paziņoja, ka Norvēģijai ir nozīmīgāka loma pasaulē, nekā par to ļauj spriest tās izmērs.⁹⁸⁹

Cits pētnieks apgalvoja, ka Norvēģija primāri sniedz humāno un attīstības palīdzību morālu apsvērumu dēļ, bet sekundāri tai ir stratēģiski apsvērumi - piekļuve ASV un labāks

985 Intervijas ar NUPI pētniecības direktoru; NUPI pētnieku; PRIO vadošo pētnieci; Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

986 Intervija ar NUPI pētnieku

987 Intervija ar NUPI pētnieku

988 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

989 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

statuss ANO. Ilgstoši lielākā daļa Norvēģijas palīdzības novirzīta Afganistānai vai Palestīnai, kas skaidrojams ar valsts lomu kvarteta sarunās un piekļuvi ASV valsts sekretāram:

“Kopumā es domāju investīcijas attīstības un humānajā palīdzībā, kaut arī es teicu ļoti motivē morālais pienākums, man ir diezgan skaidrs, ka tas arī tiek darīts, jo palīdz tēlam (..) atbalsta Norvēģijas tēlu un prestižu citu acīs.”⁹⁹⁰

Cita pētniece bija pārliecināta, ka Norvēģijas humānā un attīstības palīdzība atmaksājas, jo tas ir veids, kādā valsts veido reputāciju, un tas “sniedz Norvēģijai pievienoto vērtību starptautiskajās attiecībās un starptautiskajā politikā”.⁹⁹¹ Eksperte uzskatīja, ka Kolumbija vai Filipīnas noteikti reputācijas dēļ atbalstītu Norvēģiju ANO Drošības padomes vēlēšanās:

“Es domāju, ka Norvēģija ir ieguvusi daudz starptautiskajā statusā un ļoti pozitīvu reputāciju un tiek uzlūkota kā valsts, uz kuru paļauties un ar kuru sazināties, ja vēlies reklamēt jaunu iniciatīvu un meklēt finansējumu. Es domāju Norvēģija tipiski būtu viena no pirmajām valstīm, kas atsauktos, un īpaši es esmu to pieredzējusi ANO. Manos pētījumos, kad runāju ar cilvēkiem ANO sistēmā, viņi vienmēr runā par Norvēģiju kā, jūs zināt, vienu no labākajiem draugiem ANO, vienu no pirmajām valstīm, pie kuras vērsties pēc finansējuma. Arī politiskā atbalsta un normatīvā atbalsta jaunām darba kārtībām.”⁹⁹²

Viena pētniece bija pārliecināta, ka starptautiskais tēls un reputācija līdztekus iespējai izdarīt kaut ko labu pasaulē ir svarīgākā motivācija, jo Norvēģijai kā mazai valstij ir svarīgi izdarīt vairāk nekā no tās varētu sagaidīt, par ko vairākums norvēģu jūtot lepnumu:

“Daudz kas no tā ir bijis, jūs zināt, reklamēt Norvēģiju kā miera līderi, kā humanitāro līderi. Tādēļ tas ir bijis ļoti daudz par starptautisko reputāciju nevis par vienkārši ko mēs varētu iegūt no konkrētās valsts.”⁹⁹³

Cits pētnieks uzskatīja, ka līdztekus iespējai izskatīties lielākai, labākai un nozīmīgākai nekā nosaka Norvēģijas ekonomikas izmērs vai iedzīvotāju skaits, iesaiste klimata pārmaiņu diplomātijā un devīgums ļauj mazināt negatīvo naftas ieguvējvalsts reputāciju.⁹⁹⁴

Divi pētnieki intervijās runāja par Norvēģijas valsts un tautas paštēlu, kas veidojies no starptautiskā novērtējuma un kas saistās ar “būšanu par labo starptautisko pilsoni”⁹⁹⁵ vai “mazu valsti ar maigo varu” un “nāciju, kas dara daudz labu pasaulē”.⁹⁹⁶ Šajā gadījumā veidojas cikls, kurā palīdzēšana veicina valsts statusu, kā ietekmē sabiedrībai un rīcībpolitikas veidotājiem rodas vēlme turpināt iesākto politiku, tostarp palīdzības sniegšanu ārvalstīm.

Analizējot *politisko ieguvumu divpusējās attiecībās un starptautiskās institūcijās* kā iespējamo palīdzības sniegšanas motīvu un atmaksāšanās veidu, tas tika konstatēts visās 9

990 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

991 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

992 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

993 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

994 Intervija ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku

995 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

996 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

intervijās Norvēģijā. Piemēram, visi respondenti uzskatīja, ka tas ir uzlabojis Norvēģijas statusu ANO, kas savukārt veicina politisko atbalstu piedāvātajām iniciatīvām, ļauj ieņemt vēlētus amatus, tai skaitā sniedz izdevīgas pozīcijas Drošības padomes nepastāvīgās locekles vēlēšanās. Vienlaikus visi respondenti uzskatīja, ka Norvēģijas tēls vai statuss ir noteicošais faktors, kas veicina politisko ieguvumu gūšanu. Ārvalstu palīdzības sniegšana var ietekmēt statusu, kas savukārt var veicināt politiskās ietekmes pieaugumu starptautiskā institūcijā, bet, respondentu skatījumā, palīdzība pati par sevi nenoved pie politiskiem ieguvumiem automātiski, kā arī tā nav primārais motīvs lēmumu pieņemšanas procesā.

Augsti stāvoša politiskā amatpersona un diplomāts intervijā atzina, ka personīgi tic, ka ārvalstu palīdzības sniegšana un cilvēkdrošība palīdzēja Norvēģijai ANO Drošības padomes kampaņā uz pozīciju no 2001.- 2002. gadam, lai gan to ir grūti pierādīt:

“Norvēģijai bija tēls nodarboties ar starptautiskām aktivitātēm un iesaisti, un es ticu, ka tas mums palīdzēja procesā, jo daļēji mēs bijām paveikuši vairākas labas lietas, bet arī fakts, ka mēs īstenībā bijām pierādījuši sevi, ka esam spējīgi kaut ko paveikt, uzņemt atbildību, pieņemt lēmumus. Un es domāju tam bija jāpalīdz, kad cilvēki izskatīja kandidatūru Drošības padomē.”⁹⁹⁷

Amatpersona arī norādīja uz faktu, ka šajā laikā Norvēģijai bija komisāra amats bēgļu jautājumos un vadošā amatpersona UNDP. Pieredzējušais eksperts uzskatīja, ka ANO sistēmā izraugoties norvēģi augstam amatam, ir cerības, ka līdz ar viņu sekos Norvēģijas valdības finanšu līdzekļi konkrētajai struktūrai. Vienlaikus palīdzības sniegšana Tuvajos Austrumos, Mjanmā, Šrilankā un Haiti veicinājusi Norvēģijas starptautisko redzamību, kas savukārt pozitīvi ietekmēja divpusējās attiecības ar ASV. Norvēģija palīdzēja Haiti, jo to lūdza ASV valsts sekretāre Olbraita, kam piekrita, jo cerēja uz labākām divpusējām attiecībām un iespējām kaut ko iegūt atpakaļ ilgtermiņā.⁹⁹⁸

Cits diplomāts skaidri akcentēja, ka Norvēģija nekad neprasa apmaiņu pret palīdzību absolūtu balsojumu Drošības padomē, bet drīzāk cenšas ģenerēt labvēlīgu saņemošās valsts gribu un uzticību. Vienlaikus diplomāts bija pilnībā pārliecināts, ka cilvēkdrošība un palīdzības sniegšana noteikti palīdzējušas Norvēģijai starptautiskās organizācijās, lai arī to ir grūti pārbaudīt un mērīt. Ārvalstu palīdzības sniegšana rada labu slavu (*renomé* – franču val.), kas pārvēršas politiskajos ieguvumos, bet diplomāts izvairījās nosaukt konkrētus piemērus.⁹⁹⁹

Attīstības palīdzības eksperte puda viedokli, ka rīcība uzlabo Norvēģijas pozīcijas tikai līdzīgi domājošo valstu kopienās, bet ārpus tām rezultāti var būt kā pozitīvi, tā negatīvi. Piemēram, Norvēģija ieguvusi uzticamību NATO kopienā dēļ iesaistes Afganistānas attīstībā.

997 Intervija ar Norvēģijas augsta ranga bijušo politiķi-diplomātu

998 Intervija ar Norvēģijas augsta ranga bijušo politiķi-diplomātu

999 Intervija ar Norvēģijas vidējā ranga diplomātu pārstāvniecībā Briselē

Tas attiecas arī uz starptautisko uzticību dēļ dalības miera procesā Kolumbijā. Vienlaikus eksperte nebija pārliecināta, ka tas ietekmē ANO DP vēlēšanu rezultātus. Gadījumos, kad norvēģu palīdzību saņemošās valsts valdība nevēlas veicināt cilvēktiesības, tad tas neko nemainīs, pat ja tiks sasniegti pozitīvi rezultāti ar šīs valsts pilsonisko sabiedrību.¹⁰⁰⁰

Intervētie 6 akadēmiskie pētnieki kopumā piekrita politisko ieguvumu klātesamībai. Viens pētnieks uzskatīja, ka ārvalstu palīdzība un cilvēkdrošība nostiprina Norvēģijas pozīcijas ANO aģentūrās, atzīstot gan ka to loma turpina samazināties. Altruisms kombinācijā ar finansiālu devīgumu noteikti palielina Norvēģijas ietekmi un varu.¹⁰⁰¹ Otra pētniece uzskatīja, ka Norvēģija ar finansējuma piešķiršanu starptautiskām iniciatīvām un pētniecībai spēj ietekmēt lietas un iegūst lielāku varu nekā tai pienāktos.¹⁰⁰² Trešais pētnieks kā ieguvumu minēja J. Egelanda ievēlēšanu par UNOCHA vadītāju. Vienlaikus viņš uzskatīja, ka līdztekus ietekmei uz ASV un aliansēm Norvēģijai bija būtiski iestāties par veiksmīgi regulētu starptautisko sistēmu un tās saglabāšanu, kur ANO pastāvīgi spēlējusi centrālo lomu valsts ārpolitikā. Tas izskaidro, kādēļ Norvēģija aktīvi politiski un ekonomiski atbalstījusi ANO, sniegusi dāsnus ieguldījumus humānās palīdzības programmās un UNDP, kā arī kādēļ citas valstis to augstu novērtējušas. Eksperts nezināja, vai tas ir palīdzējis ANO DP vēlēšanās.¹⁰⁰³ Ceturtais pētnieks uzskatīja, ka statuss nav tiešs ieguvums, jo sniedz piekļuvi valstīm un cilvēkiem, bet panākumi ANO DP vēlēšanās ir tikai spekulācijas. Vienlaikus pētnieks uzskatīja, ka aktīvā iesaiste miera procesos nevarētu būt devusi negatīvu ietekmi un rezultātiem vajadzētu būt pozitīviem. Norvēģija bijusi aktīva jaunu sarunu formātu radīšanā (“ar savu krēslu pie galda”), kas ar noturīgu iesaistīto interesi spēj darboties 10-15 gadus. Piemērs ir Arktikas padome, kas padarīja Arktiku pat par sadarbības zīmolu.¹⁰⁰⁴ Piektais eksperts akcentēja mērķtiecīgumu, ar kādu Norvēģijas valdība ar pakāpeniski pieaugošu tendenci kopš 90. gadiem izmantojusi humāno palīdzību kā līdzekli iepretim ASV un ANO, lai veidotu uzticību veicinošu augsni un varētu pēcāk iesaistīties miera sarunu starpniecībā – jomā, kurā tā specializējusies vislabāk. Piemēram, liela ārvalstu palīdzība Palestīnas pašpārvaldei saistīta ar Norvēģijas lomu kvarteta sarunās un piekļuvi ASV valsts sekretāriem, un liela donora statuss noteikti ietekmē balsošanas tendences ANO, kā arī ļauj iegūt “atslēgas amatus” (vadītājs, vietnieks) starptautisku iniciatīvu formātos. Konkrēts piemērs ir Vācijas prezidentūras G-20 formātā uzaicinājums Norvēģijai piedalīties sarunās un sniegt ekspertīzi

1000 Intervija ar Norvēģijas attīstības palīdzības ekspertu

1001 Intervija ar Norvēģijas Attīstības un vides centra pētnieku

1002 Intervija ar Oslo Universitātes profesori

1003 Intervija ar Oslo Universitātes mācībspēku-miera diplomātijas ekspertu

1004 Intervija ar NUPI pētnieku

Āfrikas kompaktā.¹⁰⁰⁵ Sestā pētniece bija pārliecināta, ka palīdzības sniegšana veicina Norvēģijas pozīcijas ANO (nespēja nosaukt konkrētu piemēru), kā arī pozitīvi ietekmē attiecības ar līdzīgi domājošām valstīm kā Kanādu, ar kuru ir kopīgas vērtības un vēsture. Pētniece uzskatīja, ka palīdzību saņemošās valstis piešķirs Norvēģijai lielāku lomu ANO DP vēlēšanās.¹⁰⁰⁶

5.5. Secinājumi

Norvēģijā cilvēkdrošība ir savietojama ar tās ģeopolitiku un objektīvajām interesēm. Atšķirībā no Japānas un Kanādas ģeopolitiskie parametri neierobežo Norvēģiju, bet pastāv faktori, kas potenciāli veicina tās lietojumu. Dabas resursu bagātība kombinācijā ar faktu, ka Norvēģija ir starp demokrātiskākajām, brīvākajām, mierīgākajām, mazāk korumpētajām valstīm pasaulē rada pamatu, lai sabiedrība izrādītu starptautisko solidaritāti un spētu novirzīt resursus ārvalstīm. Līdzīgi Japānai un Kanādai tā ir jūras tirdzniecības valsts, kas nozīmē, ka labklājība un ekonomiskā izaugsme ir atkarīgi no stabilas starptautiskās sistēmas un netraucētas preču un pakalpojumu plūsmas nodrošināšanas. Tā kā Norvēģija nav lielvara, tai ir būtiski atbalstīt alianšu un starptautisko organizāciju darba kārtību, lai garantētu drošību un rūpētos par konfliktu mazināšanu ārpus savām robežām.

Cilvēkdrošība kā termins nav bijis pārāk saderīgs ar Norvēģijas subjektīvajām interesēm. Pēc tam, kad K. Vollebeks pameta ministra amatu (2000. g.), tas nav lietots ārpolitikas dokumentos. Tomēr cilvēkdrošības principi aktīvas attīstības un humānās palīdzības politikas formā bija klātesoši Norvēģijā pirms cilvēkdrošības termina ieviešanas un pēc tā pamešanas. Deviņas intervijas ar norvēģu ekspertiem ļāva uzzināt iemeslus, kādēļ koncepts tika pārņemts ārpolitikā 1990. gados un ka tas turpināja līdz tam īstenotās un kopumā nemainīgas ārpolitikas kursu. Starp biežāk minētajiem argumentiem cilvēkdrošības lietojumam ir: (a) līderu un diplomātu personīgā iniciatīva (K. Vollebeks un J. Egelends); (b) cilvēkdrošības “birkas” pielikšana ilgstošām miera diplomātijas un ārvalstu palīdzības tradīcijām; (c) senas humanitārisma tradīcijas, kas augstu vērtību piešķir cilvēkam; (d) sabiedrības morālā pienākuma un atbildības sajūta; (e) ilgstoša ārpolitikas kursa un fundamentālu pamatprincipu nemainība neatkarīgi no valdību maiņas; (f) vēlme saglabāt vai atgūt valsts statusu starptautiskajā sabiedrībā, attiecībās ar sabiedrotajiem; (g) vēlme atbalstīt vēsturiski labās attiecības ar Kanād. Intervējamie biežāk pielīdzināja Norvēģiju cilvēkdrošības veicināšanas kontekstā Kanādai, un neviens nepieminēja Japānu.

1005 Intervija ar NUPI pētniecības direktoru

1006 Intervija ar PRIO vadošo pētnieci

Analizējot palīdzības sniegšanas motīvu rāmējumus dokumentos un ārlietu ministru uzrunās Stürtingā, visos gadījumos novērojami altruisma un humanitārisma rāmējumi, kam seko savas drošības un labklājības veicināšana. Varas un ietekmes vairošanas un tēla un statusa veicināšanas rāmējumi salīdzinoši tiek izmantoti retāk. Vienīgajā ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā (2009. g.) atspoguļojas, ka Norvēģija vienlaikus rāmē ārvalstu palīdzību, kas balstīta norvēģu vērtībās, altruistiskā motivācijā un vēlmē palīdzēt pašiem vārīgākajiem, kā arī “apgaismotā savtīguma” rāmējumā, globālo labumu radīšanu identificējot ar drošības politiku. Norvēģija lieto terminu “paplašinātā interese”, palīdzot valstīm, kam varētu būt vislielākā ietekme uz globālo sabiedrību.

Ārlietu ministru uzrunās var novērot četrus humanitārisma un altruisma apakšrāmējumus, jo motīvu rāmējumi ir niansētāki nekā Japānā un Kanādā. Visbiežāk uzrunās minēta iesaiste un palīdzība Tuvajiem Austrumiem (TAMP, Afganistāna, Irāka, Sīrija) un Āfrikai, retāk – konkrēti katastrofu gadījumi (Indijas okeāna cunami). Laika gaitā tas darīts, rāmējot motīvu kā: palīdzību pašiem trauslākajiem; atbildības uzņemšanos; morālo atbildību; altruismu un solidaritāti par sevi. Drošības rāmējums visbiežāk uzrunās novērojams kā “apgaismotā savtība” un palīdzēšana sev caur starptautiskās sabiedrības vājāko elementu stiprināšanu. Tēla un statusa rāmējums izmantots periodiski, lai akcentētu, ka ar dalību miera procesos un palīdzības sniegšanu Norvēģija veicina savu redzamību, uzticamību un statusu iepretim citiem nozīmīgiem aktieriem – ASV, ES, ANO. Varas un ietekmes vairošana rāmējumos parādās nevis kā primārā motivācija palīdzības sniegšanai, bet gan kā papildu ieguvums. Tas izpaužas kā piekļuve “atslēgas spēlētājiem”, kas ļauj tos ietekmēt, tādējādi sasniedzot arī citas ārpolitikas intereses. Arī intervijās visbiežāk tika akcentēts humanitārisma un altruisma rāmējums kā primārā motivācija sniegt palīdzību, ņemot vērā senās tradīcijas vēsturē un šo vērtību plašo izplatību norvēģu sabiedrībā. Drošības un labklājības rāmējums biežāk lietots kontekstā ar “apgaismoto savtīgumu”. Pilnīgi visi intervējamie piekrita, ka palīdzības politika veicina Norvēģijas statusu, parādot starptautiskajai sabiedrībai, ka valsts dara vairāk nekā no tās varētu sagaidīt tās relatīvi mazā izmēra dēļ. Ārvalstu palīdzība ir veicinājusi uzticību Norvēģijai, kā arī sniegusi piekļuvi nozīmīgiem spēlētājiem.

6. Japānas, Kanādas un Norvēģijas ārvalstu palīdzības salīdzinājums

Šajā nodaļā analizēts, cik daudz (%) humānās palīdzības bija nepieciešams pasaulē no 2002.-2015. gadam un kā šis pieprasījums sadalās pa ģeogrāfiskajiem reģioniem. Iegūtie dati tiek salīdzināti ar Japānas, Kanādas un Norvēģijas sniegtās humānās palīdzības sadalījumu pa ģeogrāfiskajiem reģioniem (%) katru gadu konkrētajā laika periodā. Ar analīzes palīdzību plānots salīdzināt, cik daudz donoru humānās palīdzības piedāvājums sakrīt ar pieprasījumu katrā no reģioniem. Tas ļaus noteikt, cik kalibrēti donori palīdz tiem, kam palīdzība ir visvairāk nepieciešama atbilstoši humānās palīdzības pamatprincipiem.¹⁰⁰⁷

6.1. Humānās palīdzības pieprasījums pasaulē (2002.-2015. g.)

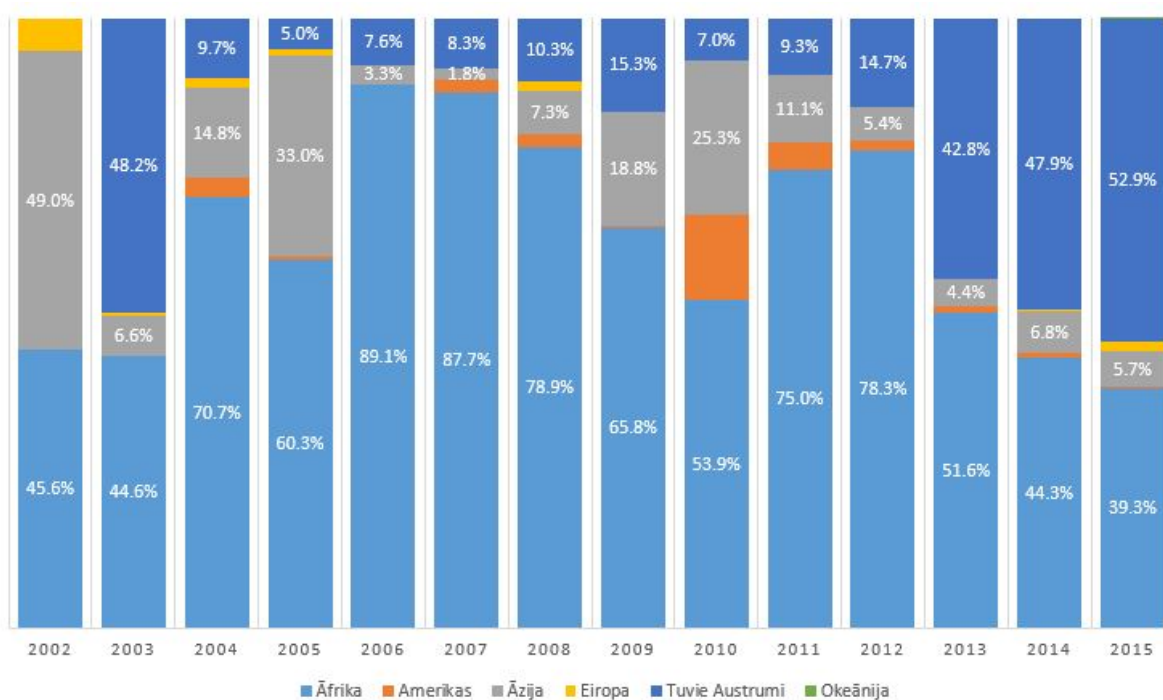
Kopējais UNOCHA koordinētās un pasaulē nepieciešamās humānās palīdzības apjoms un projektu skaits periodā no 2002.-2015. gadam ir ar augošu tendenci. Ja 2002. gadā pieprasījums veidoja 4,38 mljrd. ASV dolāru 24 dažādiem projektiem, tad 2003. gadā tas bija 5,22 mljrd. ASV dolāru (27 projekti). 2009. gadā nepieciešamās palīdzības apjoms pasaulē bija dubultojies, sasniedzot 9,64 mljrd. ASV dolārus (23 projekti), un 2010. gadā pieaudzis vairāk nekā 2,5 reizes (11,25 mljrd. ASV dolāru; 19 projekti). 2011. un 2012. gadā pieprasījums pēc humānās palīdzības pasaulē samazinājās līdz 8,92 un 9,22 mljrd. ASV dolāriem (21 un 22 projekti), bet kopš 2013. gada tas ir strauji audzis. Ja 2013. gadā UNOCHA izziņoja un apkopoja humānās palīdzības pieprasījumus 19 projektiem par kopējo vērtību 12,84 mljrd. ASV dolāru, tad 2014. gadā tie bija 18,05 mljrd. (30 projekti) un 2015. gadā – 19,33 mljrd. ASV dolāru (31 projekti). Tādējādi analīzes periodā vidēji bija 20-30 humanitārās krīzes ik gadu, kuru risināšanā iesaistījās UNOCHA un kurām 13 gadu laikā kopējais nepieciešamais palīdzības apjoms pieauga apmēram 4,5 reizes.

Vienlaikus UNOCHA pieprasījumi nekad apskatītajā laika periodā nav tikuši pilnībā aizpildīti ar potenciālo donoru līdzekļiem. Gados, kad donori atsaukušies UNOCHA pieprasījumiem visdāsniāk, humānās palīdzības līdzekļi ir sagādāti par 78,8% - 2003. gadā,

1007 UNOCHA izmanto 4 humanitāros pamatprincipus: (1) cilvēcīgums – vērsšanās pret individu ciešanu mazināšanu; (2) neitralitāte – palīdzības sniedzējs nenostājas kāda politiskā spēka pusē; (3) objektivitāte – palīdzību sniedz tikai balstoties uz vajadzību nevis tautību, rasi, dzimumu, reliģisko pārliecību, šķiru un politisko pārliecību; (4) neatkarība – humānajai palīdzībai jābūt nošķirtai no politiskiem, ekonomiskiem un militāriem mērķiem attiecībā uz vietu, kur tiek veikta humanitārā darbība. Šie principi ir pārņemti no Starptautiskā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pūsmēness kustības pamatprincipiem, kas pieņemti Vīnē 1965. gadā un starp kuriem bija arī brīvprātīgais darbs, vienotība un universalums. Arī ES īsteno šos 4 principus, kas izriet no Starptautiskā humanitārā likuma un kam pakļaujas visas dalībvalstis, kas ratificējušas 1949. gada Ženēvas konvencijas. Avoti: UNOCHA (n.d.). *What are Humanitarian principles?*, https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf (skatīts 04.11.2018.); Eiropas Komisija (n.d.). *Humanitarian principles*, https://ec.europa.eu/echo/who/humanitarian-aid-and-civil-protection/humanitarian-principles_en (skatīts 04.11.2018.)

73,3% - 2007. gadā, 72,5% - 2008. gadā un 72,4% - 2009. gadā. Tikmēr 2006. gadā un periodā no 2010. - 2015. gadam tie bijuši zem 65% atzīmes (skatīt pielikumus Nr. 1-2).

Ilgtermiņa tendences liecina, ka visvairāk humānā palīdzība periodā no 2002. - 2015. gadam bija nepieciešama humanitāro krīžu risināšanai Āfrikā, Tuvajos Austrumos un Āzijā; salīdzinoši retāk un mazāk – Amerikā, Eiropā un Okeānijā. Āfrikas valstīs no 2004. - 2013. gadam bija nepieciešams visvairāk humānās palīdzības, projektu kopējiem apjomiem pārsniedzot pusi no visā pasaulē nepieciešamā, kamēr pārējos gados tie ir bijuši ap 40% no kopējā apjoma (skatīt attēlu Nr. 2). Palīdzības pieprasījumu saraksta augšgalā bijusi Sudāna (pasaules humānās palīdzības 1. vietā 2005.-2011. gadā), Somālija (saraksta 1. vietā no 2012.-2013. gadam), Kongo Demokrātiskā Republika (2. vietā no 2006.-2008. gadam), Angola, Eritreja, Burundi, Zimbabve, Čada un Rietumāfrikas un Lielo ezeru reģioni. Šīm valstīm palīdzēts ar ilgtermiņa humānās palīdzību, nevis atsaucoties uz vienreizēju dabas katastrofu.

Attēls Nr. 2. Nepieciešamās humānās palīdzības sadalījums pa reģioniem 2002.-2015. g.

Humānās palīdzība šajā periodā bija nepieciešama arī Āzijai, īpaši 2002. gadā (49% no visā pasaulē nepieciešamā), 2004. gadā (15%), 2005. gadā (33%), 2009.-2010. gadā (19% un 25%). Tas skaidrojams ar apjomīgiem humānās palīdzības pieprasījumiem Afganistānai (2002. gadā un no 2009.-2011. gadam); palīdzību Bangladešai (2004. gadā); Indijas okeāna zemestrīcē un cunami, kā arī Dienvidāzijas zemestrīcē cietušajiem (2005. gadā); humāno palīdzību Šrilankai un Pakistānai, kā arī plūdos cietušajiem Filipīnās un zemestrīcē

cietušajiem Indonēzijā (2009. gadā); plūdos cietušajiem Pakistānā (2010.-2011. gadā).

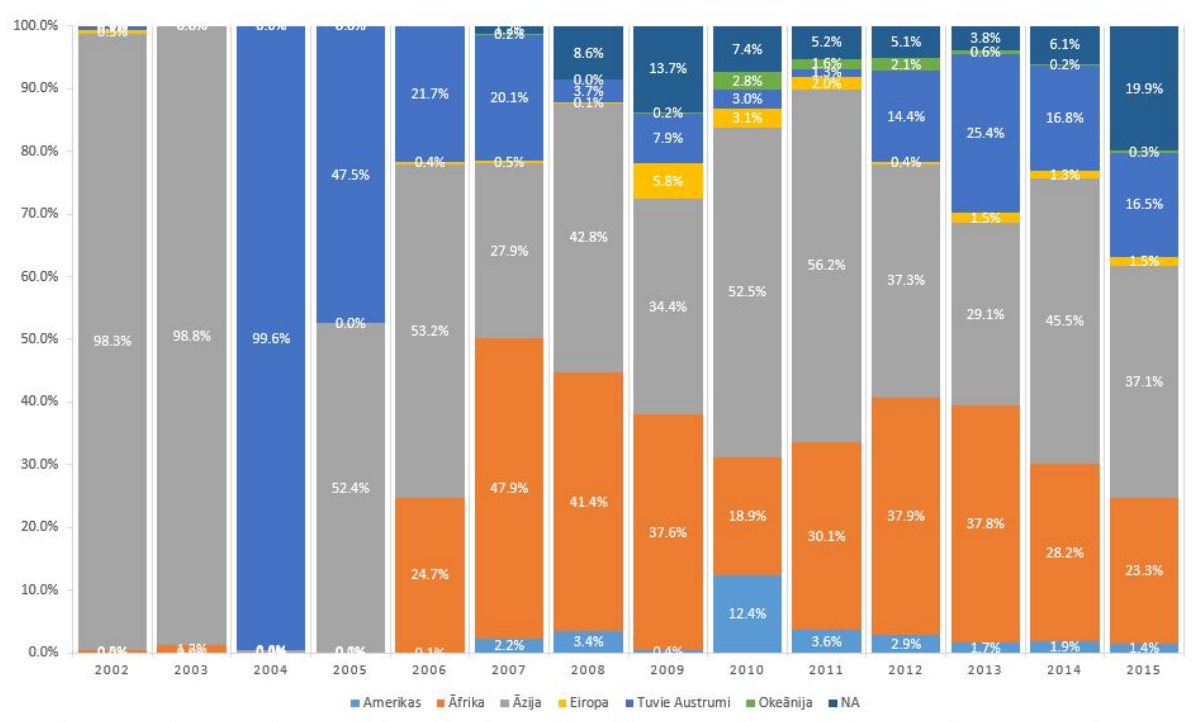
Tuvo Austrumu reģionam bijusi nepieciešama gandrīz puse no pasaules humānās palīdzības 2003. gadā (Irākas krīzes laikā), kā arī tajā ir bijusi strauji augoša tendence pieaugt nepieciešamās humānās palīdzības apjomam no 2012.-2015. gadam (Sīrijas, Jemenas dēļ). 2014.-2015. gadā nepieciešamie humānās palīdzības apjomi Sīrijai un Irākai bija UNOCHA apkopoto pieprasījumu augšgalā, kā arī kopš 2008. gada stabilu vietu pieprasījumu sarakstā ieņēmusi Jemena. Apskatītajā periodā ilgstoši bijusi nepieciešama humānā palīdzība Palestīnai, kas 2004. gadā atradās pieprasījumu saraksta augšgalā; 2007.-2008. gadā – 3.vietā; 2003. un 2005. gadā – 4. vietā; 2006. gadā – 5. vietā. Līdz ar to ir pamats uzskatīt, ka ilgstošās cilvēku radītas katastrofas un humanitārās krīzes ir resursietilpīgākas par dabas katastrofu radītajām gan katra konkrētā gada ietvaros, gan ilgākā laika periodā.

Pārējiem ģeogrāfiskajiem reģioniem humānās palīdzības pieprasījumi bijuši retāk un mazāki. Starp ievērojamākajām krīzēm Eiropā ir palīdzība Dienvidaustrumeiropai (2002. gadā), Čečenijai (2003.-2005. gadā), Gruzijai (2008. gadā), Ukrainai (2014.-2015. gadā). Abos Amerikas kontinentos palīdzība visbiežāk bija nepieciešama Haiti pēc plūdiem 2004. un 2008. gadā un zemestrīces 2010. gadā, kā arī periodā no 2011.-2015. gadā. Tāpat palīdzība pēc dažādām dabas katastrofām izsludināta Gvatemalai (2005., 2010., 2015. gadā), Bolīvijai (2004., 2007., 2008. gadā), Grenādai (2004.gadā), Gvijānai (2005. gadā), Nikaragvai (2007., 2011. gadā), Dominikānai (2007. gadā), Peru (2007. gadā), Hondurasai (2008., 2015. gadā) un Salvadorai (2009. un 2011. gadā). Okeānijā vienīgais OCHA izziņotais humānās palīdzības gadījums bija Vanuatu salām 2015. gadā.

6.2. Japānas, Kanādas un Norvēģijas humānās palīdzības piedāvājums

Izmantojot OECD datu bāzes, ir iespējams veidot apkopojumu par katra donora sniegto palīdzību un tās proporcionālo sadalījumu pa ģeogrāfiskajiem reģioniem katru gadu izvēlētajā laika periodā. Japāna humāno palīdzību analīzes perioda pirmajos gados fokusēja uz dažām valstīm (skatīt attēlu Nr. 3), 2002.-2003. gadā gandrīz visu palīdzību (98%) sniedzot Āzijai (Afganistānai, KĶTDR), 2004. gadā gandrīz visu palīdzību (99,6%) sniedzot Tuvajiem Austrumiem (Irākai), bet 2005. gadā sadalot to starp abiem šiem reģioniem (Irākai, Afganistānai un Indijas okeāna cunami cietušajiem). No 2006.-2015. gadam sniegtā humānā palīdzība bija diversificētāka, iekļaujot Āfriku, Eiropu, Amerikas, Okeāniju, kā arī vispārīgo palīdzību, kurai nav norādīts konkrēts reģions. Tomēr arī šajā periodā lielu lomu turpināja ieņemt Āzija, kam 2005.-2006. un 2010.-2011. gadā tika sniegta vairāk nekā puse no kopējā ikgadējās humānās palīdzības apjoma. Āzija arī nav saņēmusi mazāk par ceturto daļu Japānas

ikgadējās sniegtās humānās palīdzības (zemākie rādītāji: 28% un 29% - 2007. un 2013. gadā) ar vienīgo izņēmumu 2004. gadā.

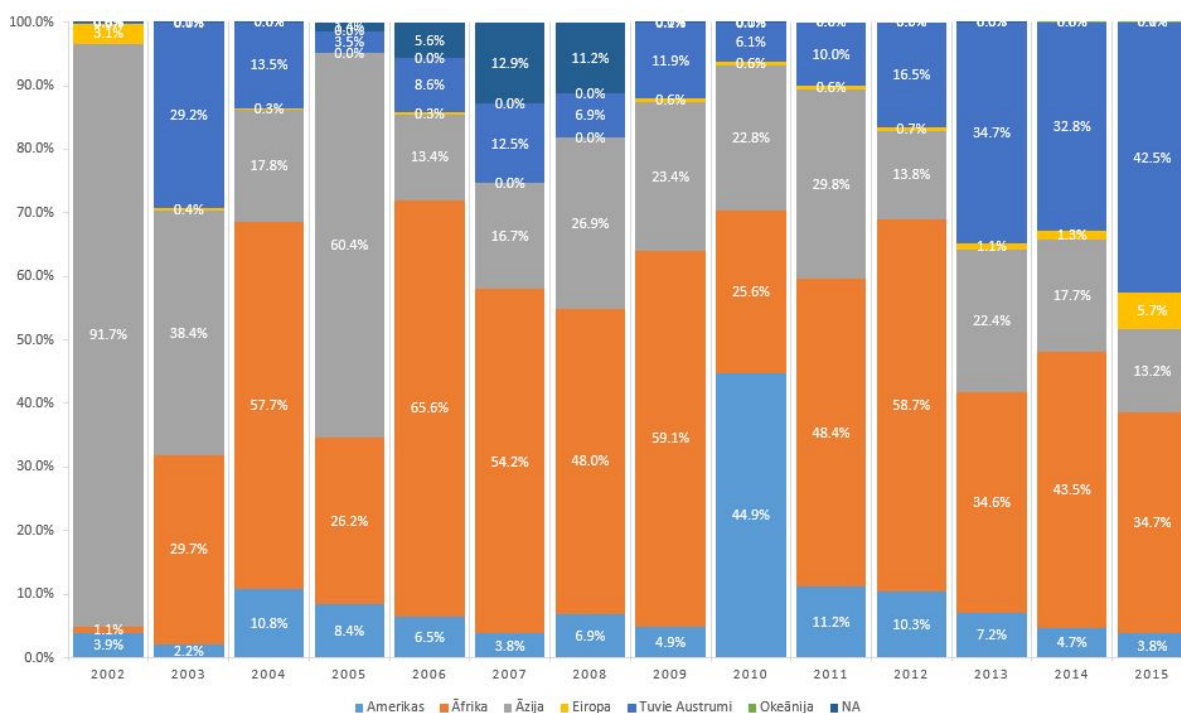

Attēls Nr. 3. Japānas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.

Āfrika bijis stabils otrs lielākais Japānas humāno palīdzību saņemošais reģions, kas 2007. gadā (48%), 2009. gadā (38%), kā arī 2012. - 2013. gadā (abos 38%) pat izvirzījies priekšplānā. Tuvo Austrumu reģions stabili šajā periodā bijis trešais biežākais Japānas humānās palīdzības saņēmējs aiz Āzijas un Āfrikas. Visbiežāk Japāna sniegusi palīdzību Irākai, Irānai, Sīrijai, Jemenai un Palestīnai. Palīdzība Eiropai sniegta vairākos gadījumos periodā pēc globālās ekonomiskās un finanšu recesijas, visbiežāk atbalstot Balkānu valstis (Turciju, Serbiju, Maķedoniju, Bosniju un Hercegovinu), kā arī Ukrainu kopš 2014. gada. Salīdzinoši neliels atbalsts sniegt Amerikas kontinentiem, kam izņēmums ir 2010. gads, kad šī reģiona valstis saņēma vairāk nekā 12% Japānas palīdzības (visvairāk Čīle, Venecuēla, Peru, Kolumbija, Ekvadora, Brazīlija). Visbeidzot Japāna bieži atbalstījusi Okeānijas valstis, kas saņēmušas pat 2,8%, 2,6% un 1,6% no kopējā attiecīgā gada Japānas humānās palīdzības apjoma 2010., 2012. un 2011. gadā (visvairāk saņēma Papua-Jaungvineja, Samoa, Vanuatu, Fidži, Tuvalu, Zālamana, Tongas, Palau salas).

Kanādas sniegtās humānās palīdzības sadalījums pa reģioniem nav bijis pastāvīgs, bet mainījies gadu no gada, liecinot par interešu maiņu vai aktīvāku reaģēšanu uz lielākajām humanitārajām krīzēm konkrētajā gadā (skatīt attēlu Nr. 4). Piemēram, 2002. gadā gandrīz

visa Kanādas humānā palīdzība novirzīta Āzijai (92%), bet 2010. gadā gandrīz puse (45%) valstīm Amerikas kontinentos, kaut arī visos citos gados šim reģionam humānās palīdzības apjoms ir robežās tikai no 2% līdz 11%. Tomēr analizējot Kanādas sniegtās palīdzības tendences ilgākā periodā, var novērot, ka visbiežāk un vairāk atbalstīta ir Āfrika, kam seko Āzija un Tuvie Austrumi un Amerikas kontinenti. Eiropai un Okeānijai humānā palīdzība nosūtīta retāk, ka arī tikai no 2006.-2008. gadam sniegta salīdzinoši ievērojama humānā palīdzība bez konkrētas saņēmējvalsts norādīšanas.

Attēls Nr. 4. Kanādas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.

Visvairāk un biežāk Kanāda izvēlējusies nosūtīt humāno palīdzību uz Āfriku, lai risinātu ilgtermiņa krīzes, nevis konkrētā laikā un telpā definētas dabas katastrofu sekas. 2004., 2006.-2009., 2011.-2012. gadā uz šo kontinentu nosūtīta puse vai vairāk no visiem konkrētajā gadā humānajai palīdzībai atvēlētajiem Kanādas līdzekļiem, kamēr pārējos gados (izņemot 2002. g.) šim reģionam veltīta vismaz viena ceturtdaļa resursu. Visbiežāk Kanāda palīdzējusi Sudānai, KDR, Etiopijai, Libērijai, Eritrejai, Somālijai, Angolai, Burundi, Ugandai, Kotdivuārai, Ruandai, Sjerraleonei, Tanzānijai, Madagaskarai, Čadai, Zimbabvei, Nigērai, Mozambikai, Kenijai un citām valstīm. Būtiski maksājumi veikti arī reģionālajos Āfrikas humānās palīdzības fondus. No 2009.-2011. gadam Kanāda vairākkārt ar humāno palīdzību atbalstījusi arī Ziemeļāfrikas valstis (Lībiju, Ēģipti, Tunisiju), no 2013.-2014. gadam tikai Ēģipti, bet 2015. gadā gan Ēģipti, gan Lībiju. No Āzijas valstīm starp Kanādas palīdzības lielākajām saņēmējām ir Afganistāna, kā arī Filipīnas, Šrilanka, Pakistāna,

Indonēzija, KTDR, Vjetnama, Mjanma, Bangladeša, Nepāla, Austrumtimora, Taizeme, Indija un Ķīna. Kanāda ievērojamus līdzekļus arī iemaksājusi reģionālajos Āzijas palīdzības fondos, kam nav norādīta konkrēta saņemošā valsts. Tuvajos Austrumos palīdzība kopš 2002. gada novirzīta Irāka, Palestīnai, Sīrijai, kā arī Libānai (2006.-2015. g.), Jordānijai (2012.-2015. g.) un Jemenai (2008.-2015. g.), bet epizodiski - Irānai (2004. g.).

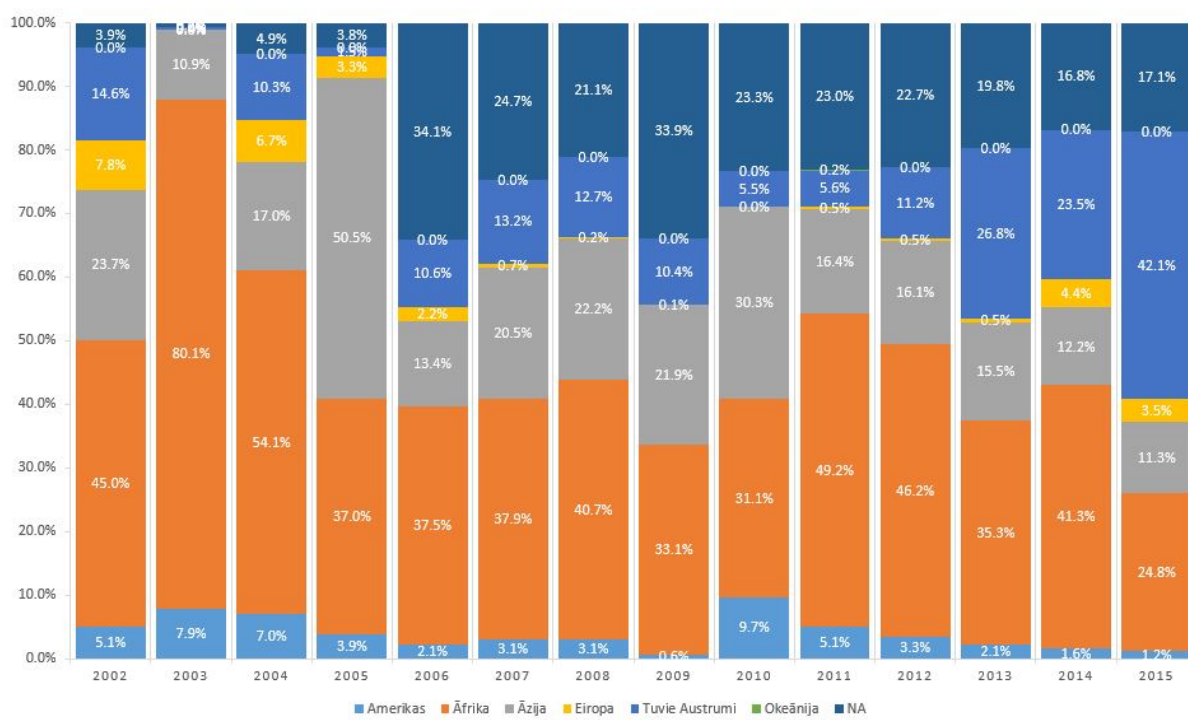
Amerikā Kanādas humāno palīdzību visbiežāk saņēmušas Kolumbija un Haiti. Retāk Kanāda palīdzējusi Bolīvijai, Hondurasai, Kubai, Dominikānai, Jamaikai, Nikaragvai, Gvatemalai, Salvadorai, Peru un Grenādai¹⁰⁰⁸. Atsevišķas valstis (Barbadosa, Brazīlija, Čīle, Ekvadora, Gvijāna, Kostarika, Panama, Venecuēla, Dominika, Sentvinsenta un Grenadīnas, Sentlusija) palīdzību saņēmušas 2-3 reizes (pārsvarā no 2009.-2011. gadam), ko var skaidrot ar globālās finanšu un ekonomiskās krīzes seku mazināšanu, kā arī vairākām postošām vētru sezonām Karību jūrā¹⁰⁰⁹. Dažām valstīm Kanāda palīdzējusi tikai 1 reizi (2009. vai 2010. gadā): Sentkitsai un Nevisai, Antigvai un Barbudai, Montserratai, Trinidadai un Tobāgo, Angvilai, Belizai, Meksikai un Argentīnai. No Eiropas valstīm palīdzība visvairāk sniegta Bosnijai un Hercegovinai (2002. g.), Turcijai (2013. g.), Ukrainai (2014.-2015. g.).

Analizējot Norvēģijas sniegto humāno palīdzību no 2002.-2015. gadam, var secināt, ka tā savās izvēles par ārvalstu palīdzības nosūtīšanu uz humanitāro krīžu skartajiem reģioniem bijusi vislīdzsvarotākā no visām pētījuma valstīm, katru gadu palīdzot visiem reģioniem pasaulē (izņemot Okeāniju). Vienlaikus līdzīgi Japānai un Kanādai arī Norvēģija visvairāk un visbiežāk ir palīdzējusi Āfrikai. 2003. gadā šim reģionam novirzīti pat 80% visas šajā gadā iztērēto humānās palīdzības līdzekļu. Savukārt 2002., 2004. un 2011.-2012. gadā Āfrika saņēmusi apmēram pusi no visas Norvēģijas humānās palīdzības; pārējos gados – apmēram vienu trešdaļu (2015. g. - 25%) (skatīt attēlu Nr. 5). Nākamie lielākie Norvēģijas palīdzības saņēmēji ir Āzija, kā arī starptautiskie un reģionālie palīdzības fondi, kuriem nav norādīts kāds konkrēts ģeogrāfiskais reģions. Piemēram, Indijas Okeāna dabas katastrofu kontekstā 2005. gadā Norvēģija uz Āziju novirzījusi pat pusi (51%) savas humānās palīdzības, 2010. gadā – gandrīz trešdaļu, savukārt 2002., 2004., 2007.-2009. gadā apmēram piekto daļu savas gada laikā iztērētās humānās palīdzības. No 2006.-2015. gadam no vienas

1008 Kolumbija: 2003.-2015. g.; Haiti: 2004.-2015. g.; Bolīvija: 2006.-2010., 2015. g.; Hondurasas: 2002.-2004., 2006., 2008.-2009., 2011., 2014.-2015. g.; Kuba: 2002., 2004.-2005., 2008., 2010.-2011., 2013. g.; Dominikāna: 2004., 2007., 2009., 2014.-2015. g.; Jamaika: 2004.-2005., 2008.-2009., 2013.-2015. g.; Nikaragva: 2006.-2009., 2011., 2014.-2015. g.; Gvatemala: 2005.-2006., 2009.-2011., 2015. g.; Salvadora: 2009.-2012., 2014.-2015. g.; Peru: 2002., 2007.-2010. g.; Grenāda: 2004.-2005., 2007., 2009. g.

1009 Barbadosa: 2009.-2010. g.; Brazīlija: 2006., 2010. g.; Čīle: 2009.-2010. g.; Ekvadora: 2009.-2011. g.; Gvijāna: 2005., 2009. g.; Kostarika: 2008.-2011. g.; Panama: 2006., 2009., 2011. g.; Venecuēla: 2009.-2011. g.; Meksika: 2010. g.; Dominika: 2009., 2014.-2015. g.; Sentvinsenta un Grenadīnas: 2009., 2014. g.; Sentlusija: 2009., 2014. g.

piektdaļas līdz pat vienai trešdaļai (2009. g.) humānās palīdzības līdzekļu iemaksāti fondos, kam nav norādīta konkrēta saņēmējvalsts. Tādējādi ir grūtāk izsekot, kam tieši Norvēģija vēlējusies un ir sniegusi humāno palīdzību. Nākamais biežākais palīdzības saņēmējs ir Tuvo Austrumu reģions. Pastāvīgi šajā periodā Norvēģijas humānā palīdzība novirzīta Palestīnai (2002., 2004.-2015. g.), Irākai (2002.-2011., 2014.-2015. g.), Libānai (2002., 2004, 2006.-2014. g.) un Irānai (2002., 2004., 2006., 2010.-2015. g.); pēdējos gados arī Jemenai (2009.-2015. g.) un Sīrijai (2012.-2015. g.). Norvēģija šajā periodā pastāvīgi sniegusi palīdzību Amerikas valstīm (visvairāk Kolumbijai, Kubai, Haiti, Gvatemalai, Nikaragvai). Starp Eiropas valstīm visvairāk atbalstītas Balkānu valstis (Horvātija, Serbija, Bosnija un Hercegovina). No 2014.-2015. gadam humānās palīdzības atbalsts sniegts Ukrainai.

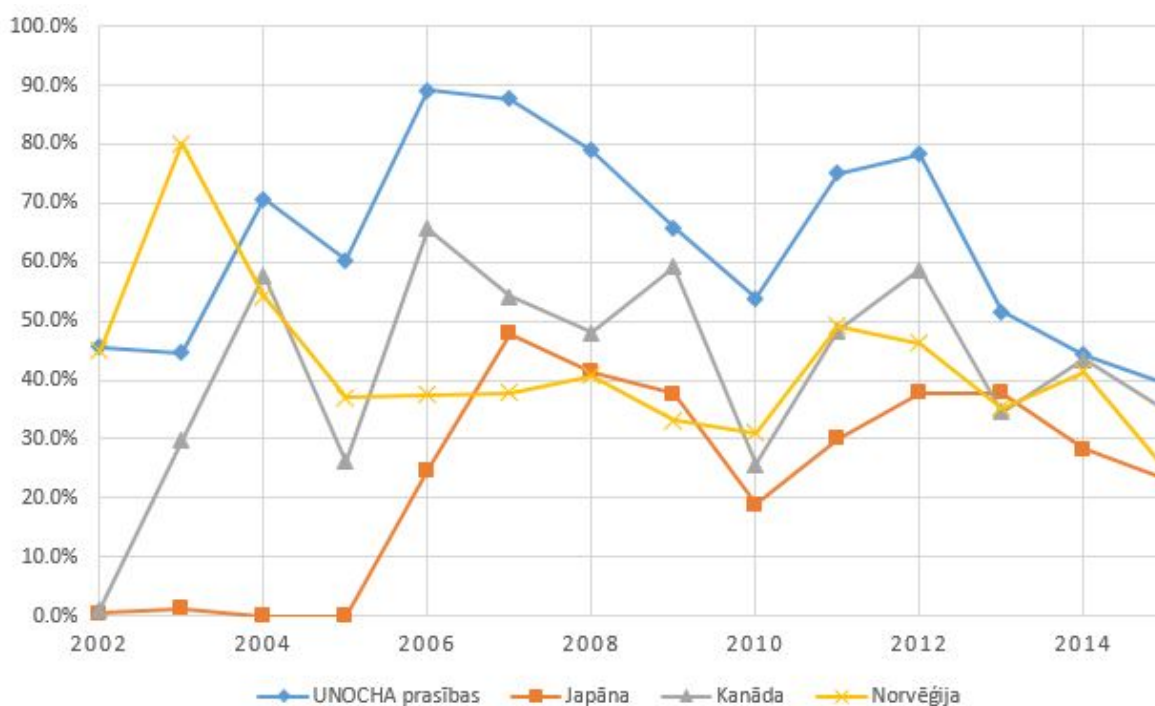

Attēls Nr. 5. Norvēģijas humānā palīdzība par reģioniem no 2002.-2015. g.

6.3. Humānās palīdzības pieprasījuma un piedāvājuma analīze

Analīzes turpinājumā ir iespējams salīdzināt UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumu katrā no reģioniem (īpatsvars (%) no kopējās pieprasītās palīdzības visā pasaulē attiecīgajā gadā) izmaiņas laika periodā no 2002. - 2015. gadam ar Japānas, Kanādas un Norvēģijas šiem reģioniem atvēlēto palīdzības piedāvājumu (īpatsvars (%) no kopējās šo valstu sniegtās humānās palīdzības attiecīgajā gadā). Vienīgi Norvēģija 2002.-2003. gadā no sava kopējā humānās palīdzības īpatsvara veltījusi Āfrikai tikpat lielu daļu vai lielāku nekā šī

reģiona īpatsvars ir UNOCHA izsludinātajos humānās palīdzības pieprasījumos¹⁰¹⁰. Arī Kanādas palīdzība 2014. gadā gandrīz pārklājās ar nepieciešamajiem līdzekļiem Āfrikai attiecībā pret pārējo pasauli. Pārējos gados var uzskatīt, ka visas 3 valstis veltījušas Āfrikai proporcionāli mazāku uzmanību nekā to paredz UNOCHA izsludinātie palīdzības pieprasījumi (skatīt attēlu Nr. 6). Vistuvāk proporcionālajam uzmanības sadalījumam Āfrikai atradusies Kanāda, kas 2004., 2006.-2009., 2012., 2014.-2015. gados apsteigusi Norvēģiju un Japānu. Norvēģija četras reizes apsteigusi Japānu un Kanādu, veltot lielāku uzmanību Āfrikai savā humānās palīdzības sadalījumā nekā pārējās valstis 2002.-2003., 2005., un 2011. gadā. Japānai humānās palīdzības nosūtīšana Āfrikai par prioritāri kļuvusi tikai sākot no 2006. gada. No 2013.-2015. gadam tās “plaissa” (%) starp nepieciešamo un sniegto palīdzību sarukusi līdz 14-16 % atšķirībai.

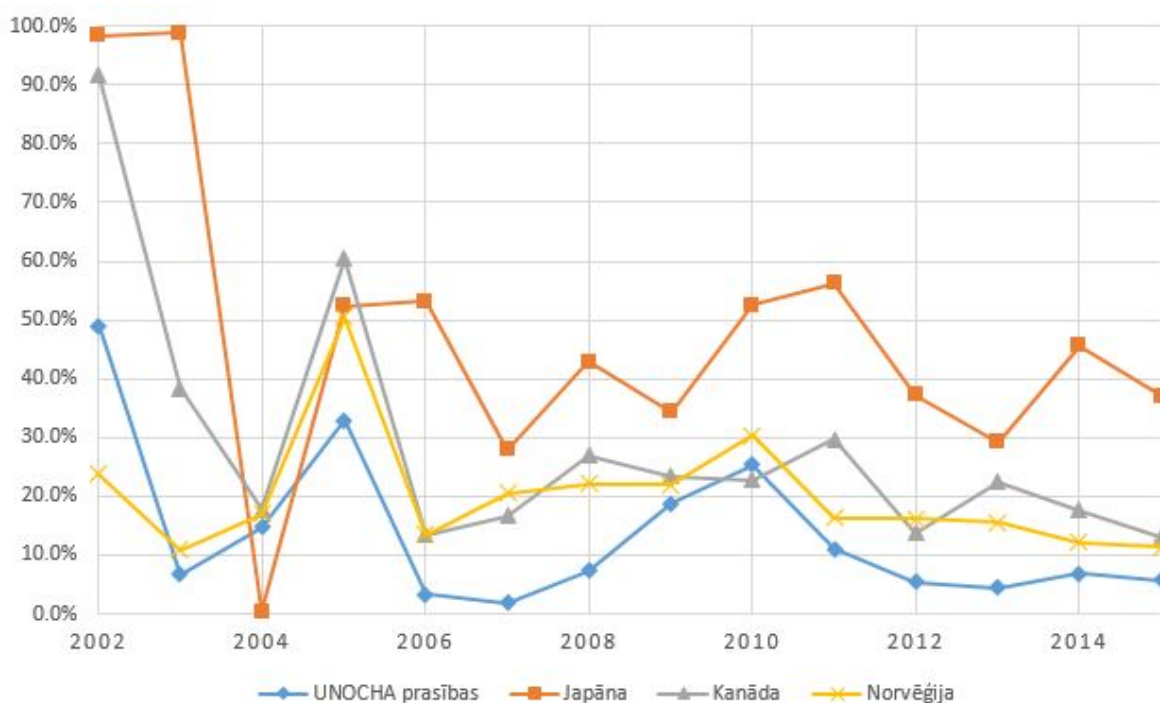

Attēls Nr. 6. Āfrikas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002. - 2015. g.

Salīdzinot Āzijas valstīm nepieciešamās humānās palīdzības apjomu iepretim trīs gadījumu valstu pievērstajai uzmanībai, var secināt, ka Japāna, Kanāda un Norvēģija šim reģionam regulāri veltījušas lielāku palīdzību nekā to paredz UNOCHA pieprasījumi. Visvairāk uz Āziju fokusējusies Japāna, 2002.-2003. gadā šim reģionam veltot praktiski visu gada humānās palīdzības apjomu (skatīt attēlu Nr. 7). Tāpat 2005.-2006. gadā un 2010.-2011.

¹⁰¹⁰ 2002. gadā Āfrikas humānās palīdzības pieprasījumi veidoja 45,6% iepretim visiem OCHA pieprasījumiem, un Norvēģijai šis reģions veidoja 45% tās kopējā sniegtās humānās palīdzības pakotnē. Savukārt 2003. gadā Āfrikas valstu humānās palīdzības pieprasījumi veidoja 44,6% no visiem OCHA pieprasījumiem, bet Norvēģija šim reģionam veltīja četras piektdaļas (80,1%) no savas humānās palīdzības.

gadā Japāna Āzijai atvēlējusi vairāk nekā pusi sava humānās palīdzības budžeta, un pārējos gados atvēlējusi vismaz trešo daļu budžeta līdzekļu (izņemot 2004. gadu). Japānai seko Kanāda, kas arī regulāri veltījusi šī reģiona valstīm lielāku proporciju savas humānās palīdzības budžeta nekā šo valstu īpatsvars ir UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos (izņemot 2010. gadā). Piemēram, 2002. gadā Kanāda veltījusi pat 92% humānās palīdzības budžeta Āzijas valstīm, kamēr 2005. gadā pēc Indijas un Klusā okeāna cunami (2004. gada nogalē) Norvēģija veltīja Āzijai pat 60% savas humānās palīdzības (Japāna: 52%; Norvēģija: 51%), kamēr šis reģions veidoja tikai trešdaļu (33%) no UNOCHA izsludināto humānās palīdzības pieprasījumu apjoma. Savukārt Norvēģija stabili visā periodā no 2002.-2015. gadam atvēlēja lielāku proporciju Āzijai savā humānās palīdzības budžetā nekā reģions ieņēma UNOCHA pieprasījumos, visvairāk līdzekļu atvēlot jau pieminētajā 2005. gadā.

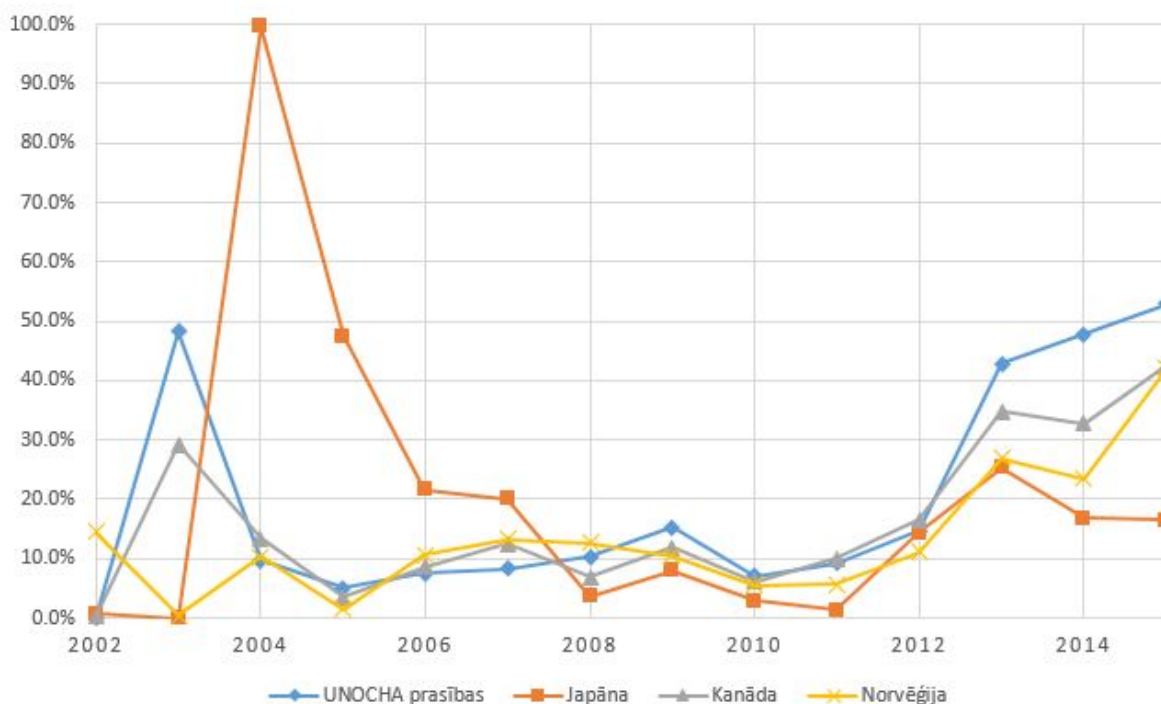

Attēls Nr. 7. Āzijas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.

Analizējot palīdzības sadalījumu Tuvajiem Austrumiem (skatīt attēlu Nr. 8), var secināt, ka Norvēģijas un Kanādas humānās palīdzības budžeta sadalījumā šis reģions ieņem līdzvērtīgu vai nedaudz mazāku proporciju (%), nekā cik šim reģionam proporcionāli bijuši nepieciešami līdzekļi UNOCHA pieprasījumos. Izņēmums ir Japāna, ka no 2004.-2007. gadam veltījusi ievērojami lielāku savu budžeta līdzekļu daļu Tuvajiem Austrumiem nekā pārējās valstis¹⁰¹¹. Vienlaikus no 2008.-2011. gadam un no 2013.-2015. gadam Tuvie

¹⁰¹¹ 2003. gadā UNOCHA pieprasījumu apjoms Tuvo Austrumu valstīm veidoja 48% no kopējās nepieciešamās humānās palīdzības visiem projektiem pasaulē, bet Japāna šajā gadā šim reģionam nesniedz

Austrumi ieņēma mazāku proporciju Japānas kopējā humānās palīdzības budžeta sadalījumā nekā tas bija Norvēģijā un Kanādā. No 2008. līdz 2015. gadam visas 3 valstis veltījušas mazāku uzmanību proporcionāli Tuvajiem Austrumiem nekā tas bijis nepieciešams UNOCHA pieprasījumos (izņemot Kanādu 2011.-2012. g.). Kanādai šī proporcija attiecīgajā periodā bijusi vislielākā un vistuvākā UNOCHA pieprasījumu proporcijai.¹⁰¹²

Attēls Nr. 8. Tuvo Austrumu īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.

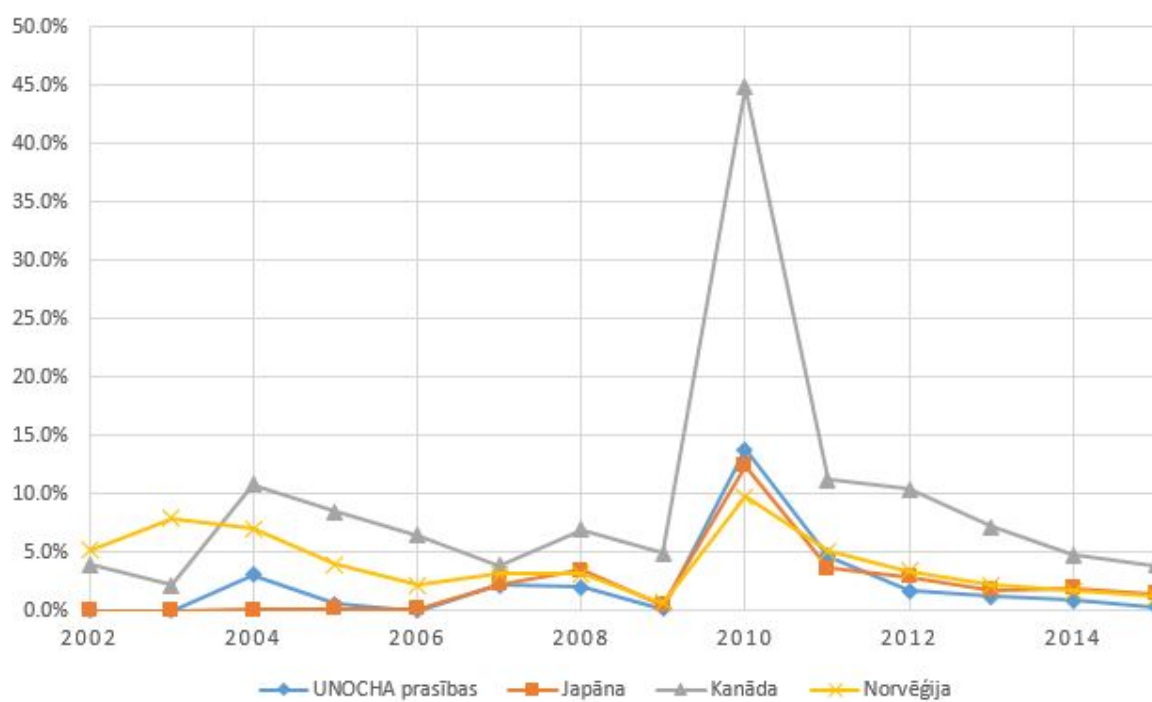
Analizējot humānās palīdzības proporcionālos sadalījumus Amerikas kontinentos (skatīt attēlu Nr. 9), var novērot, ka Kanāda no 2002.-2015. gadam atvēlējusi stabili lielāku proporciju sava humānās palīdzības budžeta nekā abi Amerikas kontinenti ieņem UNOCHA ikgadējos pieprasījumos pēc šāda veida palīdzības. Tāpat no 2004. – 2015. gadam Kanādas proporcija stabili pārsniegusi Norvēģijas un Japānas atvēlēto līdzekļu īpatsvaru šajā reģionā. Kanādai seko Norvēģija, kas, izņemot 2010. gadu, pastāvīgi veltījusi lielāku sava humānās palīdzības budžeta proporciju (%) šai pasaules daļai nekā UNOCHA pieprasījumos¹⁰¹³. Īpaši

humāno palīdzību vispār. Savukārt 2004. gadā Japāna sniedza 99,6% sava humānās palīdzības budžeta Irākai un Irānai, 2005. gadā – 48% Tuvajiem Austrumiem, bet 2006. un 2007. gadā 22% un 20% humānās palīdzības aizgāja šim reģionam. Vienlaikus UNOCHA pieprasījumos šis reģions šajos gados ieņēma vien no 5-10% proporciju iepretim kopējai nepieciešamajai humānajai palīdzībai.

1012 2008. gadā Kanāda atvēlēja Tuvajiem Austrumiem 7% sava humānās palīdzības budžeta (UNOCHA prasībās Tuvie Austrumi ieņēma 10%); 2009. gadā – 12% (UNOCHA – 15%); 2010. gadā – 6% (7%); 2011. gadā – 10% (9%); 2012. gadā – 17% (15%); 2013. gadā – 35% (43%); 2014. gadā – 33% (48%); 2015. gadā – 43% (53%).

1013 Norvēģijas palīdzības īpatsvars Amerikai šajā periodā attiecībā pret tās kopējo humānās palīdzības budžetu svārstījies robežās no 1-10%: 2002. gadā – 5%; 2003. gadā - 8%; 2004. gadā – 7%; 2005. gadā - 4%; 2006. gadā - 2%; 2007. gadā - 3%; 2008. gadā - 3%; 2009. gadā - 1%; 2010. gadā - 10%; 2011. gadā - 5%; 2012.

izceļas tendence, ka UNOCHA pieprasījumos Amerikas kontinentu valstīm attiecīgajā periodā nav bijuši nepieciešami vairāk līdzekļu par 5% no kopējā nepieciešamā humānās palīdzības apjoma pasaulē, ko koordinē UNOCHA. Izņēmums ir 2010. gads, kad humānās palīdzības pieprasījumi abām Amerikām veido gandrīz 14% no UNOCHA kopējās pieprasījumu vērtības un kad Kanāda šim reģionam veltīja gandrīz pusi sava šī gada humānās palīdzības budžeta (45%)¹⁰¹⁴. Japāna salīdzinājumā ar abām pārējām valstīm veltījusi mazāku īpatsvaru (%) savas humānās palīdzības budžeta Amerikai (maksimums 12% - 2010. gadā).¹⁰¹⁵

Attēls Nr. 9. Amerikas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas piedāvājumos 2002. - 2015. g.

Analizējot humānās palīdzības piešķirumus Eiropai kā proporciju (%) no katras valsts humānās palīdzības budžeta kopapjoma iepretim šī reģiona īpatsvara (%) UNOCHA koordinētajiem palīdzības pieprasījumiem ir visgrūtāk saskatīt konkrētas ilgtermiņa tendences (skatīt attēlu Nr. 10). Var secināt, ka no 2002.-2015. gadam Eiropa nav reģions, kurā būtu ievērojamas humanitārās krīzes un pieprasījumi pēc attiecīgiem līdzekļiem¹⁰¹⁶. Vienlaikus katra no trim valstīm kādā no gadiem ir izvēlējusies vairāk fokusēties ar saviem resursiem uz

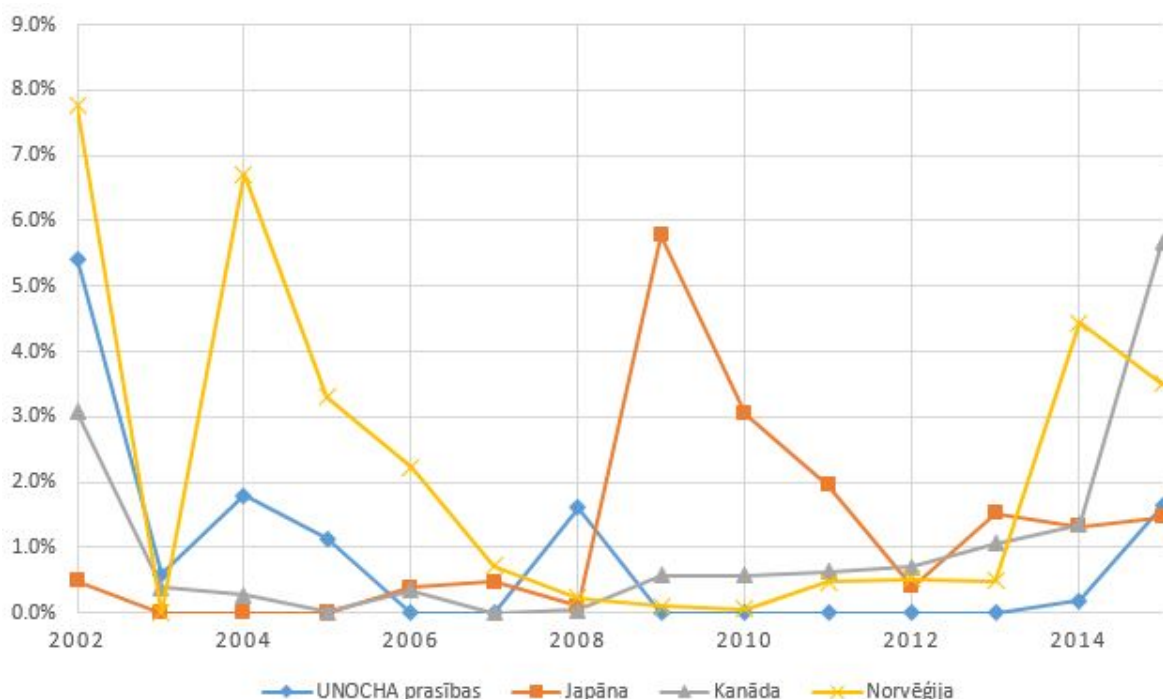
gadā - 3%; 2013. gadā - 2%; 2014. gadā - 2%; 2015. gadā - 1%.

1014 Šī tendence ir zīmīga, jo visos citos gados aplūkotajā periodā Kanāda neveltīja Amerikas kontinentiem vairāk par 11% no savas humānās palīdzības budžeta.

1015 Šis gads uzskatāms par izņēmumu, jo laikā no 2002.-2007. gadam un 2009. gadā Japāna Amerikai veltīja mazāk par 1% no sava humānās palīdzības ikgadējā kopējā budžeta, bet pārējā laikā šis īpatsvars bija robežās no 1-4%.

1016 Maksimums, ko Eiropas valstu humānās palīdzības pieprasījumi sasniedz UNOCHA apkopotajā kopējā apjomā ir 5% (2002. gadā), kamēr 2006.-2007. gadā un 2009.-2014. gadā šim reģionam bija nepieciešami nemaz vai mazāk par 1% no kopējā izsludinātā vajadzīgās humānās palīdzības apjoma.

Eiropu nekā pārējās divas. Piemēram, 2002., 2004.-2006. gadā un 2014. gadā Norvēģija Eiropas valstīm nosūtīja humāno palīdzību attiecīgi 8%, 7%, 3%, 2% un 4% apmērā no sava gada humānās palīdzības kopējā apjoma¹⁰¹⁷. Līdzīgi Japāna Eiropai 2009.-2011. gadam nosūtīja 6%, 3% un 2% no sava humānās palīdzības budžeta¹⁰¹⁸, bet Kanāda 2015. gadā uz Eiropu sūtīja gandrīz 6% no sava kopējā šajā gadā sniegtās humānās palīdzības apjoma.¹⁰¹⁹

Attēls Nr. 10. Eiropas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002.-2015. g.

Okeānijas gadījumā (skatīt attēlu Nr. 11) UNOCHA šim reģionam humāno gandrīz vispār nav koordinējusi¹⁰²⁰. Tikmēr izteikta līdere palīdzības sniegšanā bijusi Japāna (2006.-2015. g.), kas tai veltījusi palīdzību no 0,2% - 2,8% no sava humānās palīdzības budžeta.¹⁰²¹

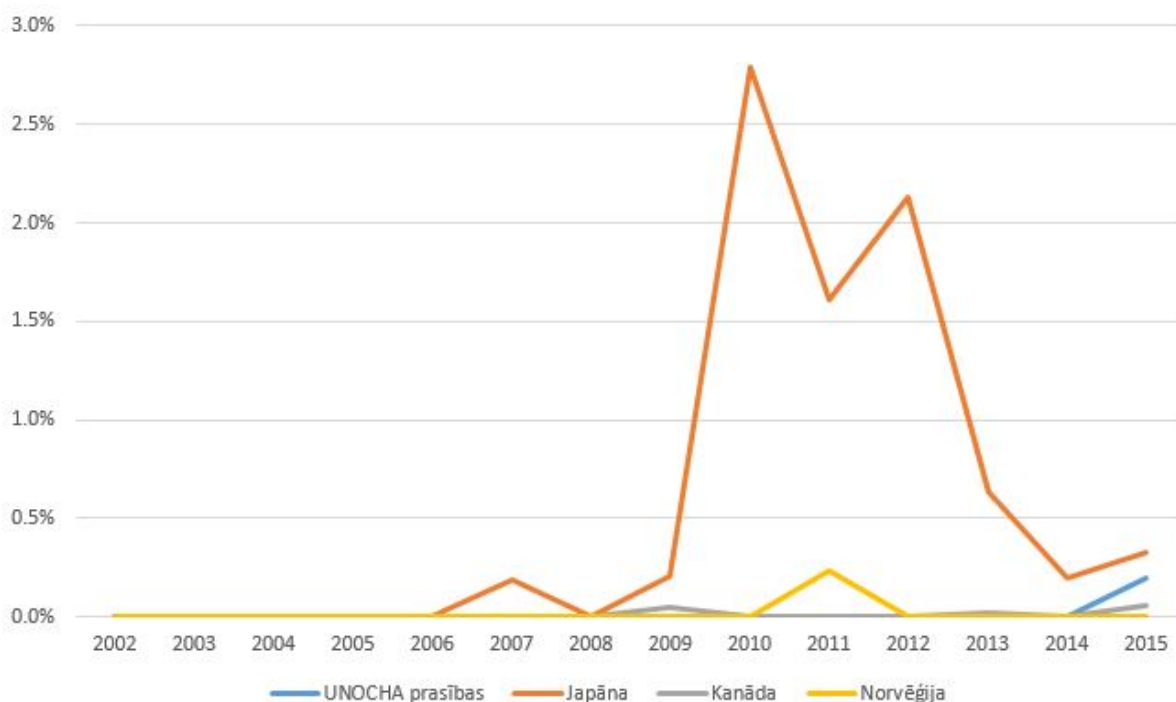
¹⁰¹⁷ Salīdzinājumam UNOCHA izsludinātajos humānās palīdzības pieprasījumos Eiropa šajos gados ieņēma tikai 5%, 2%, 1%, 0% un 0% no kopējā nepieciešamā palīdzības apjoma. Kanāda šajos gados Eiropai veltīja 3% - 2002. gadā un 1% vai mazāk 2004.-2006. un 2014. gadā; bet Japāna visos attiecīgajos gados veltīja 1% vai mazāk no savas humānās palīdzības budžeta.

¹⁰¹⁸ Laikā no 2009.-2011. gadam UNOCHA pieprasījumu Eiropas valstīm vispār nebija, kamēr Kanāda veltīja nedaudz mazāk par 1% Eiropai un Norvēģija vēl mazāku īpatsvaru sava humānās palīdzības budžeta (0 - 0,5% apjomā).

¹⁰¹⁹ Salīdzinājumam 2015. gadā UNOCHA pieprasījumos Eiropa aizņēma mazāk par 2% no kopējā nepieciešamā finansējuma humānajai palīdzībai pasaulei; Norvēģija nosūtīja uz Eiropu gandrīz 4% no savas humānās palīdzības, bet Japāna gandrīz 2%.

¹⁰²⁰ Izņēmums ir 2015. gads, kad palīdzība Vanuatu salām veidoja 0,2% no kopējās UNOCHA šajā gadā izsludinātās nepieciešamās humānās palīdzības pasaulē.

¹⁰²¹ Salīdzinājumam Norvēģija uz Okeāniju nosūtījusi humāno palīdzību 2011. gadā (0,2% apmērā no sava tā gada humānās palīdzības budžeta), bet Kanāda – 2009. un 2015. gadā (abos gadījumos 0,1% apmērā no attiecīgo gadu kopējā sniegtās humānās palīdzības apjoma).

Attēls Nr. 11. Okeānijas īpatsvars (%) UNOCHA humānās palīdzības pieprasījumos un Japānas, Kanādas, Norvēģijas palīdzības piedāvājumos 2002. - 2015. g.

6.4. Secinājumi

Nobeidzot nodaļu par humānās palīdzības sadalījumu var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, ANO (UNOCHA) koordinētā humānā palīdzība visā periodā no 2002.-2015. gadam bijusi ar ievērojamu iztrūkumu, kamēr palīdzība visvairāk pastāvīgi bija nepieciešama Āfrikas valstīm, un 2003. gadā un no 2013.-2015. gadam būtiski lomu ieņēma arī pieprasījumi Āzijas valstīm, kamēr Tuvajiem Austrumiem, abām Amerikām, Eiropai un Okeānijai bija nepieciešama krietni mazāka proporcija no kopējā palīdzības apjoma.

Otrkārt, visas trīs pētījuma valstis pastāvīgi ir veltījušas Āfrikai mazāku uzmanību – proporciju no savas ikgadējās sniegtās humānās palīdzības – nekā tas bijis nepieciešams. Kanāda visbiežāk ir apsteigusi Japānu un Norvēģiju, veltot lielāku proporciju (%) savas humānās palīdzības ikgadējā budžeta Āfrikai nekā pārējās abas valstis; kamēr Norvēģija ir vienīgā valsts, kas bez pārtraukumiem šī kontinenta valstīm katru gadu veltīja vismaz vienu ceturto daļu vai vairāk (2003. gadā pat 80%) no sava kopējā humānās palīdzības apjoma.

Treškārt, pretēja tendence vērojama Āzijas valstīs, kam visas trīs gadījuma valstis pastāvīgi veltījušas lielāku uzmanību nekā šim reģionam palīdzība bijusi nepieciešama UNOCHA izsludinātajos pieprasījumos (ar izņēmumiem vien atsevišķos gados). Visvairāk uz humānās palīdzības sniegšanu Āzijas valstīm (iepretim citām alternatīvajām izvēlēm katru gadu) bija fokusējies Japāna, kam seko Kanāda un Norvēģija. Japānas gadījumā tendence ir

īpaši izteikta, ko ilustrē fakts, ka 2002.-2003. gadam šim reģionam veltīta gandrīz visa gada laikā iztērētā humānā palīdzība un no 2006.-2015. gadam Japāna stabili apsteigusi Kanādu un Norvēģiju pēc proporcijas (%), ko tā veltījusi palīdzībai Āzijai. Izņemot 2004. gadu Japāna Āzijai veltījusi par no 15,6% līdz pat 92,2% procentpunktiem lielāku uzmanību – vidēji par 45,4% vairāk katru gadu, rēķinot par visu periodu no 2002.-2015. gadam – nekā reģions ieņēma proporciju kopējā UNOCHA pieprasījumu apkopojumā.

Ceturtkārt, Tuvajos Austrumos atsevišķos gados Japāna (2004.-2007. g.) ne tikai apsteigusi Kanādu un Norvēģiju, veltot lielāku proporciju savas humānās palīdzības izdevumu gada laikā, bet tā arī fokusējās uz šo reģionu par no 11,8% līdz 89,9% vairāk nekā tas ieņēma vietu UNOCHA humānās palīdzības apkopojumos. Toties 2003. gadā un no 2008.-2015. gadam Japāna uz Tuvajiem Austrumiem iepretim citiem reģioniem fokusējusies ievērojami mazāk par Kanādu, Norvēģiju un UNOCHA prasību līmeni (14 gadu laikā tas pielīdzina Japānas fokusu uz Tuvajiem Austrumiem UNOCHA uzmanībai (tikai par 0,03% mazāk nekā UNOCHA)). Savukārt Kanādas uzmanības sadalījums Tuvajiem Austrumiem (%) bijis vistuvākais UNOCHA līmenim.

Piektkārt, Amerikā savukārt Kanāda no 2004.-2015. gadam veltījusi lielāku uzmanību gan par Norvēģiju un Japānu, un visā periodā no 2002.-2015. gadam arī lielāku fokusu iepretim citiem reģioniem nekā UNOCHA (robežās no par 1,6% vairāk 2007. gadā līdz par 41,1% vairāk 2010. gadā nekā UNOCHA; vidēji par 7,8% vairāk par UNOCHA). Norvēģija un Japāna veltījušas humānās palīdzības apjoma fokusu apmēram tikpat lielu (%) iepretim visiem reģioniem kā UNOCHA pieprasījusi, lai gan Norvēģija no 2002.-2009. gadam pastāvīgi veltīja vairāk uzmanību Amerikām (pārsvārā Dienvidamerikai) nekā UNOCHA. Japāna veltījusi tikpat lielu uzmanību Amerikai kā UNOCHA vai mazāku.

Sestkārt, Norvēģija savukārt fokusējusi uzmanību uz Eiropu vairāk nekā Kanāda un Japāna, lai arī novēroti gadi, kad katra no valstīm ievērojami vairāk nekā pārējās valstis fokusējušās uz Eiropu un nekā tas bijis nepieciešams atbilstoši UNOCHA pieprasījumiem. Norvēģijas gadījumā īpaši atzīmējams, ka tā apsteigusi Kanādu un Japānu pēc tās fokusa uz Eiropu 2002. gadā un no 2004.-2008. gadam un 2014. gadā; kā arī izņemot 2003., 2008. un 2010. gadu tā veltījusi no par 0,1% līdz pat par 4,9% vairāk uzmanības palīdzībai Eiropai iepretim pārējai pasaulei nekā UNOCHA to paredzējusi (vidēji 14 gados par 1,3% vairāk fokuss uz Eiropu nekā UNOCHA).

Septītkārt, Okeānijas gadījumā var novērot, ka Japāna, Kanāda un Norvēģija šī reģiona valstīm sniegušas humāno palīdzību neatkarīgi no UNOCHA, kas vienīgo pieprasījumu izsludinājusi 2015. gadā Vanuatu salām. Pēc uzmanības sadalījuma no trim valstīm visvairāk

un biežāk palīdzējusi Japāna, kam seko Kanāda un Norvēģija.

Visbeidzot, visu valstu sniegtās humānās palīdzības proporcija attiecībā uz katru no reģioniem nesakrīt ar to proporcijas līmeni, ko šie reģioni ieņem UNOCHA koordinētās humānās palīdzības pieprasījumos. Āfrikai regulāri humāno palīdzību sniedz mazāk, bet Āzijai, Amerikām, Okeānijai, kā arī atsevišķos gadījumos Eiropai un Tuvajiem Austrumiem – vairāk nekā nepieciešams. Tāpat analīzes periodā var novērot, ka Kanāda pievērsusi lielāku uzmanību savā humānās palīdzības sadalījumā Amerikai; Japāna – Āzijai un Okeānijai (atsevišķos gados īpaši arī Tuvajiem Austrumiem); bet Norvēģija – Eiropai – iepretim abiem pārējiem donoriem. Tāpat šīs valstis bieži palīdzējušas šiem reģioniem vairāk nekā tie ieņēmuši vietu kopējā UNOCHA apkopotās saņēmēju reģionu (%) bilancē. Tam ir vairāki potenciālie izskaidrojumi. Viens no tiem – valstis neizmanto UNOCHA (vai ANO kopumā) kā platformu humānās palīdzības sniegšanai, tā vietā izvēloties palīdzību novirzīt divpusēji vai izmantojot citu koordinācijas mehānismu, piemēram, Starptautisko Sarkano Krustu. Diemžēl šī organizācija neapkopo publisku datubāzi līdzīgi UNOCHA un OECD, kas neļauj pārlicināties un salīdzināt humānās palīdzības izcelsmes un mērķa valstis. Jāatzīmē, ka kopējos rezultātus par “ģeogrāfisko fokusu” ietekmē arī tie humānās palīdzības līdzekļi, ko donori ir iemaksājuši starptautiskajos palīdzības fondos, kam nav norādīts konkrēts reģions. Trešais skaidrojums ir saistīts ar valstu nacionālajām interesēm, kas nozīmētu, ka tās atļaujas novirzīties no humanitārisma principiem un pieskaņot humānās palīdzības novirzīšanu reģioniem, kuros tām ir politiskas, ekonomiskas vai citas veida ārpolitikas intereses. Šajā kontekstā analīze norāda uz lielāku fokusu uz ģeogrāfiski tuvākiem reģioniem salīdzinājumā ar tālākām.

7. Secinājumi

Promocijas darbā tika analizēti un salīdzināti motīvi, kādēļ valstis iekļauj ārpolitikā cilvēkdrošību un sniedz ārvalstu palīdzību katastrofu kontekstā, izmantojot trīs vislīdzīgāko gadījumu – Japānas, Kanādas un Norvēģijas – piemēru no 1995. līdz 2015. gadam. **Mērķis** bija izanalizēt Japānas, Kanādas un Norvēģijas motīvus veidot uz cilvēkdrošību balstītu ārpolitiku un sniegt ārvalstu palīdzību katastrofu kontekstā. Pētījums analizēja cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumu lietojumus savā starpā katrā no valstīm, gan salīdzināja gadījumu valstis savā starpā. Tika arī pētīts, cik nozīmīgu lomu ārvalstu palīdzībā spēlē potenciāla rīcības atmaksāšanās un kā tā tiek rāmēta. Metodoloģiski pētniecība balstījās uz Japānas, Kanādas un Norvēģijas objektīvo, subjektīvo interešu un starptautisko normu veidoto interešu pētniecību ar kvalitatīvām metodēm, meklējot atbildes uz **trīs pētniecības jautājumiem**: (1) *Kas motivē Japānu, Kanādu un Norvēģiju veicināt cilvēkdrošību citās valstīs katastrofu gadījumos ar ārvalstu palīdzību?*; (2) *Vai Japānas, Kanādas un Norvēģijas ārvalstu palīdzības politika tām atmaksājas un sniedz labumus (materiālus un nemateriālus)?*; (3) *Kas ir kopīgs un atšķirīgs Japānas, Kanādas un Norvēģijas cilvēkdrošības veicināšanas un ārvalstu palīdzības pieejām?* Šajā secinājumu nodaļā ir apkopotas atbildes uz šiem jautājumiem.

Lai izveidotu teorētisko ietvaru, promocijas darbā tika analizēti līdzšinējie pētījumi par cilvēkdrošību ārpolitikā. Lai arī pastāv empīriski pētījumi par atsevišķām valstīm, tomēr teorētisku ietvaru radīšanai ir pievērsušies maz pētnieku. Biežāk sniegtas atbildes uz jautājumiem: “Kas nodarbojas ar cilvēkdrošību?”; “Ko nozīmē cilvēkdrošība ārpolitikā?”; “Kādi ir sasniegumi, lietojot cilvēkdrošību ārpolitikā?”. Iztrūkst analīzes, kas atbildētu uz jautājumu “Kāpēc tas ticis darīts?”. Cenšoties to izskaidrot, pētījuma sākumā ir hipotētiski pieņemts, ka cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības lietojuma ārpolitikā nosaka valstu nacionālās intereses. Tādējādi aktieriem ar atšķirīgu vēsturi, ģeogrāfiju, politisko un ekonomisko attīstību var būt līdzīgas intereses un motīvi ārpolitikā. Pētījuma otrajā nodaļā tika analizēti līdzšinējie pētījumi par nacionālo interešu un ārvalstu palīdzības motīvu teorētiskajiem modeļiem. Rezultātā pētījuma teorētisko modeļi veido, apvienojot (1) cilvēkdrošību; (2) ārvalstu palīdzību (kā cilvēkdrošības praksi ārpolitikā); (3) nacionālās intereses. Teorētiskais modelis un metodoloģija tika veidoti no konstruktīvisma starptautisko attiecību paradigmas perspektīvas, apvienojot atziņas no: (a) S.Vertesa (*Sacha Werthes*) un T.Debjela (*Tobias Debiel*), Š.Tadžbakhšas (*Shahrbanou Tadjbakhsh*) un A.Čenojas (*Anuradha Chenoy*), J.Caja (*Yu-tai Tsai*) teorētiskajiem pētījumiem par cilvēkdrošību ārpolitikā; (b) G.Evansa (*Gareth Evans*), J.Frankela (*Joseph Frankel*), S.Bērčila (*Scott*

Burchill), M.Finemore (*Martha Finemore*), A.Venda (*Alexander Wendt*) un Dz.Veldesas (*Jutta Weldes*) teorētiskās analīzes par nacionālo interešu veidošanos un saturu; (c) M.Fanderfēna (*Maurits Van Der Veen*) metodoloģiskā ietvara ārvalstu palīdzības motīvu rāmējumu analīzei; (d) K. Kurusu (*Kaoru Kurusu*) metodoloģijas cilvēkdrošības subjektīvās uztveres pētniecībai. **Pētījuma teorētiskais modelis paredz, ka valstis ārpolitikas veidošanā izvēlas no neierobežota politikas izvēļu klāsta, ko sašaurina vai novirza konkrētā virzienā savietojamība ar objektīvajām, subjektīvajām interesēm un starptautiskajām normām.** Izvēlētajai politikai jābūt saderīgai ar valstu ģeopolitisko pieredzi (pamatidentitāti), rīcībpolitikas veidotāju interesēm, kā arī pieņemtiem starptautiskās sabiedrības uzvedības noteikumiem (normām). Ārvalstu palīdzība ir cilvēkdrošības praktiskā rīcība ārpolitikā. Tā iegūst cilvēkdrošības rāmējumu drošībošanas ceļā, lai celtu tās statusu sabiedrības, valsts un starptautiskajā līmenī, padarot to līdzvērtīgu tradicionālajām, materiālām drošības un ekonomikas interesēm. **Pētījumā tika analizēta cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības loma katra gadījuma objektīvajās, subjektīvajās un starptautisko normu veidotajās interesēs, katram līmenim izmantojot dažādas metodes un nonākot pie konkrētiem secinājumiem, kas apkopoti šajā pētījuma nodaļā.**

Atbilstoši Frankela teorijai, **objektīvās intereses** veido valstu ģeogrāfija un vēsturiskā pieredze. Šos parametrus laika gaitā ir neiespējami mainīt, tādēļ objektīvās intereses veido valstu ārpolitisko pamatidentitāti. Pēc individuālas katras valsts **ģeopolitisko parametru analīzes** ir iespējams veikt skaidrojumus, kādēļ dažāda izmēra valstis ar atšķirīgu ģeogrāfisko novietojumu, vēsturi, kultūru un citiem parametriem izdarīja līdzīgu izvēli par labu cilvēkdrošības lietojumam ārpolitikā formāli deklarējot un praksē īstenojot šī koncepta pamatprincipus. *Pirmkārt*, Japāna, Kanāda un Norvēģija kopš Otrā Pasaules kara ir no ārējiem draudiem labi pasargātas un drošas valstis. Kanāda robežojas ar militāri un ekonomiski spēcīgāko aktieri pasaulē (ASV) un ir ģeogrāfiski tālu no jebkura potenciālā agresora. Kanāda un Norvēģija ir NATO sabiedrotie, un Japānai ir divpusējais aizsardzības līgums ar ASV, kas tās visas padara relatīvi drošas pret ārējiem apdraudējumiem un vienlaikus atkarīgas no ASV. Visas trīs valstis kopš Otrā Pasaules kara un jo īpaši kopš aukstā kara beigām varējušas atļauties mazāk fokusēties uz militāru paš aizsardzību, tā vietā veicinot stabilitāti ģeogrāfiski tālu no savām robežām. Šajā kontekstā Devilde (*Jaap de Wilde*) pamatoti argumentē, ka cilvēkdrošība ir papildinājums tradicionālajai drošības politikai un aizsardzībai, un valstis var atļauties pievērsties indivīdu līmeņa drošībai, ja tā jau ir relatīvi augsta valsts līmenī.¹⁰²²

1022 De Wilde, J. (2008). *Speaking or Doing Human Security?* In: Den Boer, M., de Wilde, J. (Eds.). *The Viability of Human Security*. Amsterdam: Amsterdam University Press. p.225

Otrkārt, visas ir jūras valstis, kas veicina to atvērtību tirdzniecībai un atkarību no tās. Ja Kanādas un Norvēģijas ekonomikai ir būtiski eksportēt enerģētikas resursus un derīgos izrakteņus, tad Japānai tikpat svarīgi ir tos importēt. No tā ir fundamentāli atkarīga šo valstu ekonomiskā drošība. Visas trīs valstis ir ieinteresētas netraucētā preču un pakalpojumu tirdzniecībā. Tas nozīmē pēc noklusējuma arī nacionālo interesi iesaistīties starptautiskajā sadarbībā, mazinot drošības satricinājumus, kas tirdzniecībai traucētu. Visas ir ieinteresētas arī jaunu tirgu radīšanā, un nabadzīgāko valstu drošības un attīstības veicināšana līdz minimālam pašpietiekamības līmenim, kas ļautu ar tām sekmīgi tirgoties. Šis princips attiecas arī uz citu valstu stabilizēšanu dabas vai cilvēku radītu katastrofu gadījumos.

Treškārt, visas trīs valstis to mazā izmēra (Norvēģija), “vidējās varas” (Kanāda) vai konstitucionālo ierobežojumu (Japāna) dēļ iegūst no aktīvas darbības starptautiskajās organizācijās, daudzpusējās diplomātijas *ad hoc* formātos un no jaunu noteikumu un normu radīšanas, kompensējot “cietās varas” trūkumu, līdzsvarojot lielvalstu ietekmi un panākot sev izdevīgākus risinājumus. Japāna, Kanāda un Norvēģija ir ieinteresētas noteikumos balstītā un regulētā starptautiskajā sistēmā, kā arī demokrātijas un tiesiskuma izplatībā.

Ceturtkārt, visas trīs ir relatīvi bagātas, augsti attīstītas valstis. Tām ir resursi un vērtīga pieredze, ar ko dalīties ar nabadzīgākām un mazāk attīstītām tautām. Atšķirībā no lielvalstīm (Francijas, Apvienotās Karalistes, Spānijas, Vācijas, Itālijas) Kanādai un Norvēģijai nav kolonizācijas pieredzes, bet Japānai tā ir relatīvi īsa. Tādējādi tās ir uzticamas “devējas” starptautiskajās attiecībās bez motīviem noturēt bijušās kolonijas ietekmes sfērā. Tām ir labas sadarbības iespējas iepretim “globālajiem dienvidiem”.

Piektkārt, tās ir ziemeļu puslodes valstis ar nacionālām interesēm galējos ziemeļos un Arktikā (visas ir Arktikas padomē). Intereses šajā reģionā apvieno iepriekšējos argumentus par tirdzniecību, jūras kuģošanas ceļiem, regulētu globālo pārvaldību, enerģētikas resursu ieguvu un globālo publisko labumu radīšanu (klimata pārmaiņas). Tādējādi cilvēkdrošība bija cieši saderīga ar trīs gadījumu valstu objektīvajām interesēm vairākos līmeņos.

Lai izanalizētu **subjektīvās un starptautisko normu intereses** kontekstā ar cilvēkdrošību ārpolitikā un ārvalstu palīdzību, promocijas darbā tika analizēti rāmējumi 63 ārpolitikas dokumentos un runās: 23 ārpolitikas dokumentos Japānā (2 - ilgtermiņa); 21 – Kanādā (2 ilgtermiņa); 18 ārlietu ministru ārpolitikas runas Stūrtingā un 1 ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentā Norvēģijā. Rezultāti tika papildināti ar cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības rāmējumu analīzi, izmantojot datus no 23 intervijām ar Japānas, Kanādas un Norvēģijas cilvēkdrošības dažādu jomu ekspertiem (22 – ierakstītas intervijas “aci pret aci” kopā 748 minūšu garumā; 1 – intervija ar elektroniski iesūtītām atbildēm).

Analizējot un salīdzinot valstis pēc to **cilvēkdrošības lietojuma ārpolitikas dokumentos un uzrunās parlamentā** periodā no 1995.-2015. gadam var secināt, ka Japāna lietojusi to pastāvīgi un visilgāk; Kanāda to darījusi periodiski; kamēr Norvēģija – minimāli un epizodiski. Japāna cilvēkdrošību iekļāvusi visos ārpolitikas ikgadējos ziņojumos bez pārrāvumiem no 1999.-2016. gadam un divās ārvalstu attīstības palīdzības (ODA) hartās – 2003. un 2015. gadā (kopā 20 dokumentos). Japāna pētniecības periodā ir lietojusi formāli cilvēkdrošību ārpolitikā no 1998. līdz 2015. gadam. Kanāda cilvēkdrošību lieto abos ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentos (1995. un 2005. gadā) un 10 ikgadējos ārlietu dienesta ziņojumos no 1998. līdz 2008. gadam. Tas nozīmē, ka izņemot 1996. gadu (ikgadējo ziņojumu vēl nebija) un 2003. gadu (nav pieejams 2004. gada ziņojums) Kanāda pastāvīgi lietoja terminu ārpolitikā no 1995.-2007. gadam un pēcāk pārtrauca to darīt. Norvēģijas gadījumā nav ikgadēju ziņojumu par ārpolitiku, bet ārlietu ministra ikgadējās uzrunas Stūrtingam (parlamentam) ir pieejamas tikai par periodu no 2001. gada (kopā 18 runas). Tajās cilvēkdrošības termins neparādās vispār. Cilvēkdrošība ir minēta vienīgajā ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentā 2009. gadā, kur tas darīts epizodiski. Nav iespējams precīzi noteikt laika posmu un intensitāti, ar kādu Norvēģija lietojusi cilvēkdrošības jēdzienu.

Arī salīdzinot **cilvēkdrošības definējumus, draudus un rāmējumus** savstarpēji starp valstīm, var izdarīt vairākus secinājumus. **Japāna** visā analīzes periodā ir konsekventi pieturējusies pie vienota cilvēkdrošības definējuma, kas paredz valsts atbildību par indivīda aizsargāšanu no fiziskās un ekonomiskās drošības draudiem, kā arī darbību veikšanu, kas respektē un aizsargā indivīdu cieņu un veicina pilna potenciāla attīstīšanu. Sākot no 2003. gada, kad tika publicēts Cilvēkdrošības komisijas ziņojums, kas Japānas skatījumā iezīmēja jēdziena konceptuālās robežas, Japāna ir saistījusi cilvēkdrošību arī ar nāciju būvniecību un attīstības palīdzību, balstoties uz duālu, paralēlu procesu, kurā nodrošināta ir indivīdu aizsardzība “no augšas” (valsts līmenī) un sniegti instrumenti, lai iespējotu indivīdus un ļautu sasniegt pilnu potenciālu “no apakšas” (sabiedrības līmenī). Visbiežāk Japānas ārpolitikas dokumentos ar cilvēkdrošības “birku” apzīmēti pārnacionālie, globālie drošības draudi visai starptautiskajai sabiedrībai kopumā: terorisms; vides degradācija un klimata pārmaiņas; bīstamas slimības; bēgļi; reģionālie konflikti; nabadzība; strauja ekonomiskā lejupslīde (krīze). Japāna arī ir vienīgā no trim valstīm, kas dabas katastrofas rāmējusi kā cilvēkdrošības draudu un izaicinājumu, atbilstoši arī apzīmējot savu sniegto ārvalstu palīdzību šajā jomā. Pēc funkcionālajiem rāmējumiem Japāna cilvēkdrošību ārpolitikas dokumentos rāmējusi: kā miera, stabilitātes un attīstības veicināšanu pasaulē (globālo publisko labumu radīšanu); kā ideju un konceptu, kas sniedz līderību un ļauj Japānai uzņemties atbildību starptautiskajā

sabiedrībā; kā instrumentu un ideju kopumu, ar kuru palīdzību veidot jaunas normas starptautiskajā sabiedrībā; kā platformu, kas ļauj iegūt jaunus sabiedrotos un partnerus starptautiskajās attiecībās.

Tikmēr **Kanāda** periodā līdz 2000. gadam (ieskaitot) ārpolitikas dokumentos cilvēkdrošību rāmē samērā elastīgi un ar plašu tvērumu, norādot, ka koncepts nozīmē fokusēšanos uz drošības izaicinājumiem indivīdu un sabiedrības līmenī, kā arī globālo sabiedrisko labumu radīšanu (piemēram, demokrātijas, labas pārvaldības tiesiskuma, cilvēktiesību un attīstības veicināšanu ārvalstīs; reģionālo konfliktu, nelegālās tirdzniecības un klimata pārmaiņu izaicinājumu risināšanu). No 2001.-2008. gada ziņojumos Kanāda fokusētāk un sašaurinātāk sasaistījusi un rāmējusi cilvēkdrošību kontekstā ar konkrētām ārpolitikas iniciatīvām: kājnieku mīnu aizliegumu; bērnu-karavīru lietošanas aizliegumu; civiliedzīvotāju aizsardzību; Starptautiskās krimināltiesas izveidi; Kimberlijas procesu konfliktu reģionu dārgakmeņu tirdzniecības ierobežošanai; vieglo un strēlnieku ieroču izplatības mazināšanu. Līdzīgi Japānai arī Kanāda cilvēkdrošību biežāk rāmējusi kā: (a) ideju kopumu un instrumentu, kas sniedz valstij līderību starptautiskajā politikā īpaši kontekstā ar Kanādas ievēlēšanu un darbību ANO Drošības padomē un starptautisko normu veidošanā; (b) kā veidu, kā Kanāda veicina attiecības un ietekmi iepretim citām līdzīgi domājošām valstīm Cilvēkdrošības tīklā un citos daudzpusējās diplomātijas formātos; (c) kā instrumentu, ar kuru veidot jaunas normas un stiprināt starptautisko sistēmu un sabiedrību; (d) kā veidu, lai apzīmētu jebkuru citu sasniegumu ārpolitikā.

Norvēģijā vienīgajā gadījumā, kad cilvēkdrošība lietota ārpolitikas dokumentā, tas darīts, lai vispārīgi apzīmētu fokusēšanos uz drošību indivīdu un sabiedrības līmenī.

Savukārt **interviju analīzē ar cilvēkdrošības ekspertiem** tika skaidrota katra intervējamā personīgā iepazīšanās ar cilvēkdrošības konceptu, pārstāvētās valsts motīvi, pievēršoties cilvēkdrošībai un jēdziena loma ārpolitikā, ieguvumi no tās lietojuma, kā arī atbildēts uz jautājumu, vai katra no valstīm plāno lietot konceptu ārpolitikā nākotnē un kādēļ (skatīt kodu proporcionālo sadalījumu tabulā Nr.12). Intervijās tika arī uzdoti jautājumi, lai skaidrotu, vai cilvēkdrošība bija jauns koncepts vai arī tas apzīmēja politikas un principus, ko valsts īstenojusi ārpolitikā vēl pirms tā parādīšanās. Līdzīgi intervējamiem tika jautāts, vai gadījumā, ja to valsts vairs nelieto cilvēkdrošības terminu, joprojām tiek īstenoti koncepta pamatprincipi (piemēram, fokuss uz indivīdu drošību un vajadzībām). Tādējādi tika pārbaudīts, vai cilvēkdrošība kā jēdziens un diskurss pildīja *drošībošanas* funkciju.

	Count	% Codes	Cases	% Cases
[-] Vēsture				
• Valsts CD vēsture	107	15,0%	23	100,0%
• Personīgā CD vēsture	31	4,3%	17	73,9%
[-] Ārvalstu palīdzība				
• Katastrofas	38	5,3%	23	100,0%
• Mērķa valstis	56	7,8%	22	95,7%
• Palīdzības forma	52	7,3%	21	91,3%
[-] Palīdzības motivācija (atmaksāšanās)				
• Pašu drošība un/vai labklājība	71	9,9%	22	95,7%
• Valsts tēls un/vai statuss	86	12,0%	23	100,0%
• Starptautiska ietekme (t.sk. st. institūcijās)	85	11,9%	22	95,7%
• Altruisms un/vai rūpes par citiem	82	11,5%	20	87,0%
[-] Nākotnes loma				
• Izmantos nākotnē	47	6,6%	21	91,3%
• Neizmantos nākotnē	16	2,2%	10	43,5%
[-] Līderība				
• Valsts līderība	43	6,0%	19	82,6%

Attēls Nr. 12. Kodu sadalījums intervijās ar Japānas, Kanādas, Norvēģijas ekspertiem

Visās trīs valstīs intervējamie atsaucās uz konkrētām personībām, kas panāca cilvēkdrošības iekļaušanu ārpolitikā: Japānā – ārlietu ministru (1997.-1998. g.) un premjerministru (1998.-2000. g.) Keizo Obuči un ANO augsto komisāru bēgļu jautājumos (1991.-2001. g.) Sadako Ogatu; Kanādā – ārlietu ministru (1996.-2000. g.) Lojdu Aksvortiju; Norvēģijā – ārlietu ministru Knutu Vollebeku (1997.-2000. g.) un Ārlietu ministrijas valsts sekretāru Janu Egelandu (1990.-1997. g.). Neviens intervējamais apgalvoja, ka diplomātiskais dienests vai rīcībpolitikas veidotāji būtu mērķtiecīgi, ilgstoši vai visaptveroši centušies veicinot cilvēkdrošības konceptu, tā vietā visiem uzsverot šo indivīdu lomu.

Japānā vairākums intervējamo piekrita, ka cilvēkdrošība kā ideja nebija jauna un neparādījās ārpolitikā vien 1990. gados. Japānas fokuss uz attīstības palīdzības sniegšanu, miera veicināšanu, katastrofu, klimata pārmaiņu un epidēmiju risku mazināšanu pastāvējis ilgi pirms termina ienākšanas politiskajā diskursā. Cilvēkdrošība bija saderīga ar Japānas ārpolitikas pamatprincipiem, un tā ļāva apvienot dažādus līdz tam šķirti pastāvošus konceptus (drošību, attīstību, cilvēktiesības) un drošībot atsevišķas politikas (attīstības palīdzība, katastrofu palīdzība), piesaistot tām lielāku politisko uzmanību un finanšu resursus. Vienlaikus intervējamie minēja arī citus iemeslus, kādēļ Japāna pievērsās cilvēkdrošībai un kāpēc tā starptautiski ir saukta par “čempionu”: (a) “cietās varas” trūkuma un konstitucionālo ierobežojumu lietot bruņoto spēku ārvalstīs kompensācija ar attīstības palīdzību un diplomātiju; (b) risinājums kritikas mazināšanai pēc valsts izmēram nepienācīgās iesaistes Līča konfliktā (1990.-1991. g.); (c) palīdzības sniegšanas Āzijas valstīm pēc 1997. g. finanšu krīzes rāmēšana un strukturēšana; (d) attīstības kopienas mobilizācija, lai vairāk fokusētos uz

globālo drošības izaicinājumu risināšanu, piemēram, bēgļu problemātiku kontekstā ar reģionālajiem konfliktiem 1990. gadu izskaņā; (e) vēlme iegūt papildu argumentus ANO Drošības padomes reformēšanā, piešķirot Japānai lielāku lomu; (f) Tūkstošgades attīstības un Ilgtspējīgas attīstības mērķu formulēšana un sasniegšana; (g) Japāna kā vienīgā valsts, kas nemainīgi aizstāvējusi cilvēkdrošības konceptu

Kanādas gadījumā līdztekus ārlietu ministram Aksvortijam tika minētas arī citas personības un iemesli, kādēļ valsts pievērsās cilvēkdrošībai. Atšķirībā no Japānas un Norvēģijas intervējamie izcēla plašāku personību loku: Bobu Lāsonu, Robertu Foleru, Endrjū Maku, Keitu Krauzi un Džilu Sinklēru, kas veicinājuši konkrētu cilvēkdrošības iniciatīvu panākumus (kājnīeku mīnu aizliegums; R2P; Kiberlijas process; SALW aprites mazināšana). Intervijās bieži tika argumentēts, ka līdzīgi abām pārējām valstīm cilvēkdrošība bija savietojama ar valsts ilgtermiņa ārpolitiku. Pamatojot un skaidrojot, kādēļ Kanāda ir “cilvēkdrošības čempione” un kāpēc tā pievērsās koncepta lietošanai ārpolitikā, intervijās tika izmantoti tādi skaidrojumi kā: (a) diplomātijas tradīcijas attiecībā uz aktīvu daudzpusējo diplomātiju (multilaterālismu) un cilvēktiesību aizstāvību kopš ārlietu ministra Lestera Pīrsona 1950. gados un to turpinājums; (b) pastāvīgi augsta nozīme un budžets ārvalstu palīdzībai kopš CIDA izveides 1960.-1970. gados; (c) Kanādas veiksmīgā diplomātiskā pieredze cilvēktiesību risināšanā, piemēram, iesaistoties Malrounija valdībai aparteīda izbeigšanā DĀR 1980. gados; (d) “iemītās takas atkarība” pēc panākumiem ar Otavas procesu un kājnīeku mīnu aizliegumu, kas bija rāmēts kā cilvēkdrošības iniciatīva, ko vēlējās atkārtot citi Liberālās partijas ārlietu ministri; (e) saderība ar Kanādas ārpolitikas identitāti, ko intervējamie apzīmēja ar tādām birkām kā “labais globālais pilsonis”, “praktiskais problēmu risinātājs”, “dabīgs cilvēktiesību čempions”, “tirgotāju nācija”, “daudzkulturāla un atvērta migrantu nācija”, “valsts, kas smagi strādā visas cilvēces labā”, “valsts ar spēcīgu kosmopolītisma elementu sabiedrībā”; (f) iekšpolitiskās pieredzes, samierinot un integrējot dažādas etniskās un valodu grupas vienotā sabiedrībā, izmantošana ārpolitikā konfliktu risināšanā. Tāpat starp motivācijas rāmējumiem intervijās tika konstatēti tādi skaidrojumi: kā vēlme iegūt ANO DP nepastāvīgās locekles amatu un darbs šajā pozīcijā, kas īstenoti ar cilvēkdrošības rāmējumu; kā arī vēlme vairot varu iepretim ASV, līdzsvarojot tās ietekmi pasaulē ar jaunu iniciatīvu radīšanu, pār kurām Kanādai ir kontrole vai līdzdalība to īstenošanā. Visi intervējamie konceptuāli izcēla Kanādas fokusu uz cilvēkcentrisku skatījumu uz praktisku problēmu risināšanu starptautiskajās attiecībās, kamēr lielākā daļa argumentēja, ka valsts ir vairāk pievērsusi uzmanību tieši konfliktiem un drošības elementam. Vairums intervējamo uzskatīja, ka Konservatīvās valdības nākšana pie varas pilnībā izdzēsa

cilvēkdrošības lietojumu politiskajā diskursā un ka Liberālās partijas premjerministra Trudo valdība nav to atjaunojusi. Vienlaikus lielākā daļa uzskatīja, ka cilvēkdrošības principi tiek joprojām īstenoti ārpolitikā un ka tie bija klātesoši arī premjerministra Hārpera valdības laikā, pat ja netiek lietots termins, ko nosaka Kanādas ārpolitikas relatīvā nemainība.

Arī **Norvēģijas** intervijās bieži tika iezīmēts, ka cilvēkdrošības fokusu noteica atsevišķas personālijas un to iniciatīva. Vienlaikus lielākā daļa intervējamo bieži argumentēja, ka Norvēģija neuzsāka cilvēkcentrisku ārpolitiku ar cilvēkdrošības lietošanu 1990. gados. Ārpolitikas tradīcijas, kas fokusējas uz miera procesu starpniecību, humanitārismu, cilvēktiesību un vērtību diplomātiju, dāsnu attīstības un humāno palīdzību “globālajiem dienvidiem”, lai mazinātu nabadzību un konfliktu sekas, pastāvējušas jau sen. Atsevišķi intervējamie atsaucās uz F.Nansenu un Nobela miera prēmiju pasniegšanas tradīciju; citi akcentēja J.Egelanda maģistra darbu 1980. gados, kas pēcāk tika ieviests diplomātiskajā praksē. Cilvēkdrošība kalpoja kā jauns rāmējums līdz tam jau realizētai ārpolitikai, ko lielākā daļa respondentu uzskatīja par nemainīgu neatkarīgi no valdību maiņas. Norvēģijā biežāk intervijās nekā Kanādā un Japānā tika minēts morālā atbildīguma motīva rāmējums, skaidrojot palīdzēšanu citām valstīm un starptautiskajai sabiedrībai ar pienākumu, kas izriet no dabas resursu ieguves rezultātā uzkrātas bagātības, sabiedrības pārticības un augstā attīstības līmeņa, kā arī pašu sabiedrības relatīvās drošības iepretim nedrošībai un trūcumam citviet pasaulē. Rāmējuma izmantošanu atsevišķi intervējamie skaidroja arī ar motīvu, kas bijis aktuāls Norvēģijas ārpolitikai plašākā kontekstā pēc aukstā kara beigām – atgūt statusu un nozīmīgumu, kas tika zaudēts pēc tam, kad tās NATO sabiedrotā statuss kombinācijā ar ģeogrāfisko novietojumu kaimiņos PSRS vairs nebija aktuāli; veicināt piekļuvi ASV un tās novērtējumu; uzlabot attiecības ar lielvarām un līdzīgi domājošajām valstīm, piemēram, Apvienoto Karalisti un Kanādu. Tāpat līdzīgi Kanādai arī Norvēģijai, ņemot vērā ārpolitikas “pamata identitātes” nemainību, ir izveidojušās birkas, paštēls un pašidentifikācija, kas radušās no “iemītās takas atkarības” un diplomātijas tradīcijām, kurās cilvēkdrošība iekļāvusies, piemēram, “mieru mīlošā nācija” un “labais starptautiskais pilsonis”. Tāpat līdzīgi Kanādai un Japānai arī Norvēģijā vairums intervējamo uzskatīja, ka cilvēkdrošības koncepta principi bijuši valsts politikā ne tikai periodā, kad termins bijis klātesošs politiskajā diskursā, bet gan arī pirms un pēc tā (tai skaitā joprojām).

Arī **ārpolitikas dokumentu un uzrunu parlamentā analīze par ārvalstu palīdzību** un tās rāmējumiem katrā no gadījuma valstīm atsevišķi ļauj izdarīt secinājumus par to savstarpējo salīdzinājumu. Analizējot visus 63 ārpolitikas ziņojumus un uzrunas (trīs valstīs kopā) atbilstoši katra rāmējumu veidam, var novērot tendenci, ka visās trijās valstīs

humanitārisma un altruisma rāmējumi dokumentos un uzrunās lietoti visbiežāk, kamēr pašu drošības un labklājības veicināšanas rāmējums konstatēts nedaudz mazāk (skatīt tabulu Nr. 6). Visās trīs valstīs šis rāmējums attiecībā uz ārvalstu palīdzību lietots visos ilgtermiņa ārpolitikas plānošanas dokumentos, kas iekļauti analizē un tās laika periodā, un Japānas un Norvēģijas gadījumā tie ir arī visās ikgadējās zilajās grāmatās Japānā un uzrunās Stūrtingam Norvēģijā. Kanādā šis rāmējums ir 8 ziņojumos jeb 38% visu dokumentu. Vienlaikus pašu drošības un labklājības rāmējumi ārvalstu palīdzībai ir pilnīgi visos Japānas ilgtermiņa un ikgadējos ārpolitikas dokumentos, kā arī Norvēģijas ilgtermiņa vienīgajā ārpolitikas dokumentā un gandrīz visās uzrunās Stūrtingam (95%; iztrūkst vienā gadījumā). Kanādā šis rāmējums ārvalstu palīdzībai ir vienā no diviem ilgtermiņa dokumentiem (50%) un vienā trešdaļā (33%) ikgadējo ārlietu dienesta veiktspējas ziņojumu. Tēla un statusa rāmējumi ir 91% Japānas ikgadējo ziņojumu un 50% ilgtermiņa ODA dokumentu; kā arī 53% uzrunu Stūrtingam Norvēģijā un 19% ziņojumu Kanādā. Norvēģijā un Kanādā šis rāmējums neparādās nevienā ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentā. Ietekmes un varas veicināšanas rāmējums lietots visretāk. Kamēr Japānā tas atspoguļojas 78% ikgadējo un 50% ilgtermiņa politikas dokumentos, tikmēr Norvēģijā tas konstatēts vien 58% ārpolitikas uzrunu. Kanādā šis rāmējums netika konstatēts nevienā dokumentā.

Tabula Nr. 6. Ārvalstu palīdzības rāmējumu skaits ārpolitikās dokumentos, runās

	Japāna		Kanāda		Norvēģija	
Pašu drošība, labklājība	23 (2)	100% (100%)	7 (1)	33% (50%)	18 (1)	95% (100%)
Tēls, statuss	21 (1)	91% (50%)	4 (0)	19% (0%)	10 (0)	53% (0%)
Ietekme, vara	18 (1)	78% (50%)	0 (0)	0% (0%)	11 (0)	58% (0%)
Humanitārisms, altruisms	23 (2)	100% (100%)	8 (2)	38% (100%)	19 (1)	100% (100%)
Dokumenti, uzrunas kopā	23 (2)		21 (2)		19 (1)	

Arī salīdzinot **23 interviju datus par ārvalstu palīdzības rāmējumiem, palīdzības formu, mērķa valstīm, ieguvumiem un atmaksāšanos, kā arī katastrofu palīdzības sasaisti ar cilvēkdrošības konceptu** ir iespējams izdarīt vairākus secinājumus par kopīgajām un atšķirīgajām iezīmēm Japānas, Kanādas un Norvēģijas starpā. *Pirmkārt*, visās trīs valstīs visi 23 intervējamie uzskatīja, ka to valsts ir devīga un specializējusies humānās palīdzības sniegšanā pēc katastrofām. Japānā visi 7 intervējamie argumentēja, ka katastrofu palīdzība ir

“nišas politika”, kas izriet no ģeogrāfijas un pieredzes. Katastrofas arī ir cieši integrētas ar cilvēkdrošības konceptu, kamēr viens pētnieks bija pārliecināts, ka Japāna drošbojusi katastrofas un humāno palīdzību, lai piesaistītu šai politikai lielāku finansējumu. Tikmēr Kanādā 4 no 7 esošajiem vai bijušajiem diplomātiem un visi akadēmiskie eksperti apstiprināja, ka valstij ir svarīgi būt vienmēr aktīvai un iesaistītai katastrofu palīdzības sniegšanā, jo tas sader ar “funkcionālistu ārpolitiku” un vēlmi būt noderīgai starptautiskajai sabiedrībai. Norvēģijā 9 no 9 intervējamiem bija pārliecināti, ka valsts vienmēr ir ļoti devīgs donors katastrofu gadījumos, kas centīsies pēc iespējas vienmēr iesaistīties un palīdzēt.

Otrkārt, attiecībā uz palīdzības formu katastrofu gadījumos intervējamie katrā valstī izvēlējās atbildes rāmēt, izceļot atšķirīgus zīmīgākos faktoros, kas ietekmē šo izvēli. Piemēram, Japānā intervējamie biežāk izcēla faktu, ka jānošķir attīstības palīdzība (ODA) no humānās palīdzības katastrofu gadījumos, jo pirmā ir ievērojami lielāka un to pārvalda JICA, kamēr otrā ir finansiāli salīdzinoši mazāka un to pārvalda Ārlietu ministrija, kas visbiežāk palīdzību novirza kā iemaksas starptautisko institūciju fondos. Arī Kanādā 6 no 7 intervējamiem īpaši uzsvēra ODA nodalījumu no katastrofu humānās palīdzības. Tas tika darīts ar mērķi akcentēt, ka katastrofu gadījumos palīdzības forma un mērķa valstis nosaka tikai pieprasījums, kamēr ODA gadījumā vērā daudz lielākā apmērā tiek ņemtas arī nacionālās intereses. Arī Norvēģijas respondenti līdzīgi Japānas gadījumam argumentēja, ka valstij ir izstrādātas īpašas kapacitātes humanitāro krīžu risināšanā, kādēļ valsts bieži nosūta palīdzību tikai tādēļ, ka tai ir, ko piedāvāt (4 no 9 intervējamiem). Tāpat Norvēģija biežāk palīdz ar finansiālo palīdzību iemaksu formā ar NVO vai starptautiskās institūcijas starpniecību. Palīdzības nosūtīšanu un tās formu ietekmē arī sadarbības iestrādes ar NVO vai norvēģu diplomātiskā un ekspertu klātbūtne saņemtajā valstī.

Treškārt, norvēģu ārvalstu palīdzība kontekstā ar intervējamo atbildēm par biežākajām sniegtās palīdzības saņēmējvalstīm ir vairāk altruistiska un atbilstoša humanitārisma principiem, kamēr Kanādas un Japānas gadījumā lielāku lomu spēlē vēsturiskās attiecības un ģeopolitiskie apsvērumi. Norvēģijā 5 no 9 intervējamiem bija pārliecināti, ka palīdzība vienmēr nonāk pie visnabadzīgākajiem vai vietās, kur pēc tās ir vislielākā nepieciešamība. Divi intervējamie argumentēja, ka norvēģi ir devīgi neatkarīgi no mērķa valsts. To apstrīdēja viens augsta līmeņa bijušais diplomāts-politiķis, kas uzskatīja, ka visnabadzīgākās valstis nav spējīgas palīdzību absorbēt, tādēļ biežāk līdzekļi nonāk pie valstīm, kas ir vismaz vienu pakāpi augstāk to attīstībā. Tikmēr Japānā visi intervējamie norādīja uz ciešo saikni starp cilvēkdrošību, attīstības palīdzību un izteikto fokusēšanos uz Āziju palīdzības sniegšanā. Atsevišķi intervējamie to skaidroja ar apstākli, ka Japānas attīstības palīdzība jau vēsturiski

pēc Otrā Pasaules kara veidojusies no sākotnēji sniegtajām kompensācijām Āzijas valstīm par kara nodarījumiem. Atšķirībā no Norvēģijas un Kanādas, Japānā atsevišķās intervijās tika izcelts fakts, ka valsts sniegtā palīdzība visbiežāk ir ilgtermiņa, kas nozīmē, ka pēc izvēles izdarīšanas par iesaistīšanos konkrētajā ārvalstī, tā var rēķināties ar japāņu atbalstu pat 10-15 gadu garumā. Kanādas gadījumā visizteiktāk no trim gadījumiem intervējamie argumentēja, ka nepastāv vienota, stratēģiska redzējuma par palīdzības sadali, kā rezultātā mērķa valstis mainās *ad hoc* no viena gadījuma uz citu. Četri intervētie diplomāti gan argumentēja, ka vajadzības saņēmējvalstī vienmēr ir tās, kas nosaka politisko izvēli Kanādā. Atšķirībā no pārējām divām valstīm Kanādas gadījumā biežāk (4 no 7 intervējamiem) atsaucās konkrēti uz palīdzību Haiti pēc 2010. gada katastrofas, to skaidrojot ar ģeogrāfisko tuvumu (atrašanos vienā hemisfērā), kopīgo valodu (franču), pieejamiem resursiem (DART komanda), kā arī ilgtermiņa iestrādēm šajā valstī ar palīdzības sniegšanu. Vienlaikus Kanādā arī intervējamie izcēla faktus, ka valsts attīstības palīdzība jau vēsturiski bijusi vairāk fokusēta uz Rietumu hemisfēru, bet pirms ANO DP vēlēšanām apzināti palielināta uzmanība projektiem un to skaits Āfrikā, lai gūtu šī kontinenta valstu atbalstu. Tāpat intervijās akadēmiskie eksperti minēja apsvērumu, ka Konservatīvās partijas premjerministra Hārpera laikā Kanāda ir pārfokusējusi palīdzības finansējumu uz valstīm Dienvidamerikā, kurās derīgo izrakteņu jomas uzņēmumiem ir ekonomiskās intereses.

Ceturtkārt, līdzīgi, kā tas tika konstatēts ārpolitikas dokumentu un runu analīzē, arī interviju izpēte pierādīja, ka visās trīs valstīs tika konstatēti visi četri palīdzības sniegšanas motīvu rāmējumu veidi. Subjektīvi cenšoties gradēt trīs valstis pēc intervijās izmantotajiem rāmējumiem ārvalstu palīdzības motivācijai no izteikti altruistiskas līdz savtīgai, Norvēģijas gadījumā biežāk atspoguļojās altruistiski motīvi; Kanādas gadījumā intervējamie apzināti runāja par jauktiem motīviem; kamēr Japānas gadījumā arī bija jaukti motīvi ar noslieci uz “apgaismotā savtīguma” un drošības un ekonomisko ieguvumu motīvu. Piemēram, Norvēģijā visi 9 intervējamie jau interviju ievadā argumentēja, ka Norvēģija palīdz citiem, jo to nosaka senas vēstures tradīcijas sniegt humāno palīdzību, kas sācies ilgi pirms cilvēkdrošības. Tāpat visi 9 intervējamie Norvēģijā argumentēja, ka primāri motivācija vienmēr ir altruistiska un humanitārisma principos balstīta, ko nosaka morālais pienākums dalīties un starptautiskās solidaritātes apziņa, kas esot plaši izplatīti norvēģu sabiedrībā. Palīdzība arī tiekot sniegta, jo norvēģiem ir finansiālas iespējas to darīt. Vienlaikus vairums intervējamo piekrita, ka sekundāri sniegtā palīdzība arī uzlabo norvēģu drošību (ne ekonomisko stāvokli, jo palīdzības saņēmējvalstīm visbiežāk nav ko dot pretim), tēlu, statusu un uzticību starptautiskajā sabiedrībā, kā arī sniedz politiskus ieguvumus iepretim ASV, Apvienotajai Karalistei, ANO

un citām “līdzīgi domājošajām valstīm” (*like-minded countries*). Kanādas gadījumā 4 diplomāti uzskatīja, ka valstij ir jaukti motīvi palīdzības sniegšanā, lai gan primārie esot humanitārie apsvērumi, kamēr akadēmiskie pētnieki atklātāk pieturējās pie jauktajiem motīviem. Kanādas gadījumā bieži tika izmantotas birkas, kā piemēram, “labais globālais pilsonis”, “kosmopolītisms”, “tautu savienotāja”, lai izceltu “apgaismotās savtības” rāmējumu ārvalstu palīdzībai, no kuras vienlaikus iegūst gan Kanāda, gan starptautiskā sabiedrība. Japānas gadījumā “apgaismotais savtīgums” kā rāmējums intervijās tika konstatēts biežāk. Kamēr 4 no 7 intervijām tika konstatēti humanitārisma rāmējumi (pārsvarā, kā atbildības uzņemšanās par starptautiskās sabiedrības izaicinājumiem), tikmēr pašu drošības un labklājības rāmējumi tika konstatēti 6 gadījumos, bet pozitīva tēla un uzticības Japānai veidošana – 7 gadījumos. Japānas gadījumā 2 intervējamie pat izcēla faktu, ka ārvalstu palīdzība ir cieši saistīta ar apsvērumu, ka 60% pārtikas un vairāk nekā 90% enerģētikas resursu valstij ir jāimportē, kādēļ tai ir svarīgi saglabāt citu valstu uzticību, atvērtību un tirdzniecības nepārtrauktību. Vienlaikus savdabīgā kārtā tikai viens intervējamais uzskatīja, ka cilvēkdrošība un ārvalstu palīdzība ir sniegusi pozitīvus politiskos ieguvumus Japānai, kamēr pārējie intervējamie domāja, ka tie drīzāk ir neitrāli vai pat negatīvi. To nosaka fakts, ka praktiski neviena valsts finansiāli nepiedalās Cilvēkdrošības trasta fondā, nepieņem cilvēkdrošību ārpolitikā un neatbalsta Japānas centienus iekļaut cilvēkdrošības terminu ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķos (SDGs).

Attiecībā uz sniegtās **ārvalstu palīdzības un cilvēkdrošības atmaksāšanos** visu trīs valstu gadījumos ir vairākas kopīgas iezīmes. Piemēram, visās trīs valstīs vairums intervējamo uzskatīja, ka atmaksāšanās un ieguvumi nav primārais iemesls, kādēļ to pārstāvētā valsts nodarbojas ar cilvēkdrošību vai ārvalstu palīdzību. Drīzāk atmaksāšanās ir pozitīvais blakus produkts. Kā konkrēts ieguvums no cilvēkdrošības ārpolitikā ir bijis ANO Drošības padomē. Kanādas un Norvēģijas gadījumā intervējamie norādīja uz apzinātu cilvēkdrošības lietojumu kampaņās, lai panāktu ievēlēšanu ANO DP termiņos no 1999.-2000. g. un no 2001.-2002. g.. Japānā vairāki intervējamie atsaucās uz faktu, ka kopš ANO izveides Japāna ir visbiežāk ievēlētā valsts ANO DP, ko cilvēkdrošība varēja tikai veicināt.

Japānā intervējamie uzrādīja arī atmaksāšanos kā: (a) “apgaismotais savtīgums” - ieguvumi sev no spēcīgākas un stabilākas starptautiskās sabiedrības; (b) ārvalstu palīdzība Japānai pēc 2011. gada marta katastrofām (šajā gadā Japāna bijusi starp lielākajām humānās palīdzības saņēmējām pasaulē); (c) pozitīva tēla, uzticības un labās gribas veidošana.

Kanādā intervējamie identificēja tādus ieguvumus kā: (a) jaunu tirgu radīšanu; (b) kanādiešu uzņēmumu stāvokļa uzlabošana palīdzību saņemošajās valstīs; (c) netieša palīdzība

kanādiešiem, kas nāk no palīdzību saņemošajām valstīm, kuriem tajās ir ģimenes; (d) “godīgā starpnieka”, “tiltu būvētāja” pozitīvas reputācijas veidošana, kas ļauj gūt atbalstu Kanādas iniciatīvām, apvienojot tām atbalstītājus; (e) uzticības veidošana Kanādai; (f) ieguvumi ANO un daudzpusējās diplomātijas formātos; (g) lielvaru ierobežošana (ASV) un līdzsvarošana.

Norvēģijā intervējamie pieturējās pie principa, ka ieguvumi ir sekundāri un tiem nav noteicošā loma palīdzības nosūtīšanā. Vienlaikus intervijās tika minēti tādi ieguvumi kā: (a) “pozitīvās” un “labās gribas” radīšana saņēmējvalstīs, kas atvieglo attiecības ar tām citās jomās; (b) tēla veicināšana kontekstā ar spēju izdarīt daudz vairāk nekā to varētu sagaidīt no mazas valsts starptautiskajās attiecībās (“mazs cinītis, kas gāž lielu vezumu”); (c) unikālas piekļuves guvumi lielvaru līderiem (ASV, Apvienotajā Karalistē); (d) drošības vairošana pašā Norvēģijā (mazāk terorisma vai narkotiku iekšpolitikā dēļ veiksmīgas iesaistes Tuvajos Austrumos un Afganistānā); (e) statusa veicināšana ANO; (f) politiskie ieguvumi (ANO DP amats; UNOCHA vadītāja amats J.Egelandam); (g) pozitīvāku attiecību veidošana ar līdzīgi domājošajām valstīm; (h) ietekmes vairošana iepretim ASV un ANO.

Pētījumā tika salīdzinātas arī vajadzības pēc humānās palīdzības pasaulē pa reģioniem ar uzmanību, kas izteikta kā proporcija (%) no kopējās ikgadējās sniegtās humānās palīdzības, ko šiem reģioniem veltīja savā ārvalstu palīdzībā Japāna, Kanāda un Norvēģija. Atbilstoši humanitārisma pamatprincipiem humānajai palīdzībai būtu jābūt apolītiskai un jānonāk vietās, kur pēc tās ir vislielākā nepieciešamība. Deviācijas no šī uzstādījuma ļauj runāt par nacionālo interešu lomu ārvalstu palīdzības nosūtīšanā. Lai iegūtu priekšstatu par humānās palīdzības vajadzībām (“pieprasījumu”) globālos mērogos un sadalījumu pa reģioniem, tika izmantoti UNOCHA datubāze. Tas tika darīts, jo ANO ir lielākā starptautiskā organizācija (193 dalībvalstis) un UNOCHA uzdevums ir koordinēt un pārvaldīt humānās palīdzības nonākšanu no donoriem līdz katastrofu skartajām vietām. Šie dati tika salīdzināti ar valstu humānās palīdzības “piedāvājumu”, izmantojot OECD datubāzes datus par Japānas, Kanādas un Norvēģijas humāno palīdzību no 2002.-2015. gadam. Iegūtie secinājumi liecina, ka valstis ne vienmēr velta tikpat lielu proporciju (%) savu humānās palīdzības resursu konkrētiem ģeogrāfiskajiem reģioniem, kā tie ieņem UNOCHA palīdzības pieprasījumu sadalījumā, kas pārskatā periodā nekad nav tikuši aizpildīti par vairāk kā trīs ceturtdaļām. Analīze konstatēja, ka **Kanāda vairāk savā humānās palīdzības sadalījumā fokusējas uz Ameriku** (nekā proporcionāli būtu nepieciešams, izejot no “vajadzību” īpatsvara, un vairāk nekā pārējās divas valstis); **Japāna – uz Āziju, Okeāniju un atsevišķos gados Tuvajiem Austrumiem; kamēr Norvēģija – uz Eiropu. Āfrikai visas trīs valstis regulāri sniedz mazāku uzmanību humānās palīdzības proporcijas izteiksmē (%) nekā tas būtu nepieciešams, kamēr**

Āzijai, Amerikai, Okeānijai, kā arī atsevišķos gados Eiropai un Tuvajiem Austrumiem – lielāku. Tas pierāda, ka valstis nevelta tikpat lielu uzmanību katram reģionam humānās palīdzības sadalījumā, cik ir šo reģionu proporcija (%) izteikta iepretim UNOCHA ikgadējai kopējai nepieciešamajai palīdzībai. To var skaidrot ar valstu nacionālajām interesēm. Palīdzība nonāk reģionos, kur vislabāk var sasniegt intereses, nevis tur, kur vajadzības ir vislielākās. Vienlaikus to var arī skaidrot ar nepilnīgo pieejamo informāciju. Precīzai “vajadzību - piedāvājuma” salīdzinošajai analīzei būtu nepieciešami dati par divpusēji sniegto humāno palīdzību (UNOCHA neapkopo), starptautiskajos palīdzības fondos iemaksātajiem un pa reģioniem neatšifrētajiem palīdzības līdzekļiem, kā arī citu aktieru apkopoto un koordinēto palīdzību, piemēram, ICRC. Diemžēl visi šie dati nav publiski.

Pētījuma nobeigumā ir svarīgi izcelt apkopotā formā Japānas, Kanādas un Norvēģijas intervējamo viedokļus par **cilvēkdrošības nākotni** gan konkrēto valstu ārpolitikā, gan starptautiskajā politikā. Apkopojot 23 intervijās sniegtās atbildes, var secināt, ka **visās trīs valstīs intervējamie pauja gan nostāju, ka cilvēkdrošību joprojām īsteno ārpolitikā un turpinās to darīt.** Bija arī intervējamie, kas argumentēja, ka termins ir novecojis un netiek lietots ne konkrētajā valstī, ne starptautiskajā sabiedrībā. Piemēram, **Japānā** 6 no 7 intervējamiem argumentēja vispārliciecinātāk (salīdzinājumā ar Kanādu, Norvēģiju), ka Japāna turpinās īstenot cilvēkdrošību ārpolitikā. Intervijās tika izmantoti tādi skaidrojumi kā: (1) cilvēkdrošība kā koncepts paliks ārpolitikā, pat ja termins kādreiz pazudīs; (2) svarīgāk ir īstenot cilvēkdrošību praksē nekā tērēt laiku diskusijās par adekvātāko terminoloģiju; (3) cilvēkdrošības principi ir iekļauti SDGs; (4) cilvēkdrošība ir jaunākajā ODA hartā, un neviens nav piedāvājis to dzēst, tādēļ jēdziens noteikti paliks nākamos 10-15 gadus ārpolitikā; (5) lai arī turpinās iekšējās diskusijas par to, vai turpināt cilvēkdrošības termina lietojumu, ja reiz tā principi ir iekļauti SDGs, tomēr valdība apņēmusies no tās neatteikties, jo cilvēkdrošība ir Japānas zīmols starptautiskajā arēnā, kas radīts pēdējo 20 gadu laikā un ko citi viegli atpazīst; (6) tā kā attīstības un humānā palīdzība, Tūkstošgades attīstības mērķi, kā arī attīstības valsts apzīmējumi ir diskriminējoši, tad cilvēkdrošība ļauj tos apvienot kā pozitīvs termins bez “koloniālisma bagāžas”¹⁰²³; (7) Japāna turpinās lietot cilvēkdrošību, jo japāņi tradicionāli ciena ilgtermiņa saistību uzņemšanos.¹⁰²⁴ Vienlaikus 2 intervējamie norādīja, ka cilvēkdrošība

1023 Intervijā tika atzīmēts, ka terminus “attīstības palīdzība”, “humānā palīdzība”, “attīstības valsts” un Tūkstošgades attīstības mērķu saturs pēc būtības ir diskriminējoši, jo paredzēti, lai strukturētu attiecības starp lielvalstīm un to bijušajām kolonijām. Tikmēr palīdzība ASV pēc viesuļvētras “Katrīna” 2005. gadā un savstarpējā palīdzība starp ES dalībvalstīm tiek apzīmētas ar “solidaritātes” terminu nevis “humāno palīdzību”. Avots: Intervija ar JICA-RI pētnieku.

1024 Intervijas ar Japānas attīstības sadarbības ekspertu JICA; JICA-RI pētnieci; JICA-RI pētnieku; NVO aktīvistu un pētnieku-bijušo karjeras diplomātu; augsta ranga Japānas diplomātu; vidējā līmeņa Japānas diplomātu Japānas ĀM centrālajā aparātā; vidējā līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs.

vairs nav prioritāte Japānas Ārlietu ministrijā un jaunā diplomātu paaudze neizprot koncepta saturu; kā arī ir cilvēki, kas uzskatot, ka pēc SDGs noformulēšanas vairs nav aktuāli izmantot pašu cilvēkdrošības terminu.¹⁰²⁵

Kanādā 4 no 7 intervējamiem uzskatīja, ka valsts joprojām īsteno cilvēkdrošības principus, pat ja termins netiek vairs tik bieži lietots politiskajā diskursā. Visi trīs intervētie diplomāti uzskatīja, ka Kanādas ārpolitikā pamatprincipi laika gaitā praktiski nemainās, un cilvēkdrošība ar tās cilvēkcentrisko skatījumu uz drošības jautājumiem joprojām ir aktuāla. Tas pats attiecas gan uz vistrauslāko indivīdu aizsardzības principu attīstības un humānajā palīdzībā un ārpolitiskajā fokusā uz sieviešu tiesībām un drošību, gan uz tirdzniecības politiku, kas cenšas panākt visām valstīm līdzvērtīgus ieguvumus starptautiskajā sistēmā no globalizācijas.¹⁰²⁶ Viens pētnieks argumentēja, ka cilvēkdrošība un katastrofu palīdzība nākotnē spēlēs arvien lielāku lomu, un pēc Liberālās partijas atgriešanās Kanādas valdībā cilvēkdrošībai ir atkal izredzes tikt izmantotai.¹⁰²⁷ Divi citi intervētie pētnieki vēl nezināja, vai izdosies atjaunot valdībai fokusu uz cilvēkdrošību, bet vēlētos, lai tas notiktu, kā arī indicēja, ka iekšējās politiskajās diskusijās šāda iespēja esot apsvērta.¹⁰²⁸

Visbeidzot **Norvēģijā** (līdzīgi kā Kanādā) 8 no 9 intervējamiem uzskatīja, ka par spīti faktam, ka jēdziens vairs neparādās valdības dokumentos un runās, cilvēkdrošības principi ir integrēti Norvēģijas ārpolitikā, kas pati par sevi ir nemainīga. Intervijās tika izmantoti tādi apsvērumi kā: (1) nav atšķirības starp cilvēkdrošību un devīgu ārvalsts palīdzības sniegšanu visnabadzīgākajiem un tiem, kam tā visvairāk nepieciešama; (2) valsts ārpolitikā neatkarīgi no valdību veidojošās partiju ideoloģijas bez izmaiņām vienmēr augsta prioritāte piešķirta cilvēktiesībām un cilvēkdrošībai, kas nozīmē, ka koncepta principi paliks arī turpmāk; (3) cilvēkdrošība pateicoties tam, ka atgriezušies tradicionālie militārie draudi (Krievija, Ziemeļkoreja, saspīlējums Dienvidķīnas jūrā), ir zemāk prioritāšu sarakstā, bet cilvēkcentrisku pieeju visvairīgākajiem vairs nevar ignorēt; (4) cilvēkdrošība joprojām ir aktuāla valstīs kā Jemenā, Sīrijā; (5) koncepta idejas ir palikušas, bet tiek izmantoti citi termini to apzīmēšanai; (6) cilvēkdrošības elementi saglabājas, jo šī pieeja ir sniegusi politiskās dividendes; (7) cilvēkdrošības principus lieto ārpolitikā, bet izvairās no termina, jo tas ir sensitīvs, piemēram, ANO, jo saistās ar R2P un humanitārajām intervencēm. Vienlaikus 6

1025 Intervijas ar Japānas NVO aktīvistu un pētnieku-bijušo karjeras diplomātu; vidējā līmeņa Japānas diplomātu vēstniecībā ārvalstīs.

1026 Intervijas ar augsta ranga Kanādas diplomāti Briselē; vidēja ranga Kanādas diplomātu Briselē; vidējā ranga Kanādas diplomātu Otavā.

1027 Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta augsta ranga mācībspēku.

1028 Intervijas ar Balsīlija Institūta profesoru un Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes vadības pārstāvi

intervējamie piekrita, ka termins vairs netiek lietots ārpolitikas runās un dokumentos.¹⁰²⁹

Nobeidzot promocijas darba pēdējo nodaļu, var uzskatīt, ka ir izdevies veiksmīgi pielietot pētījuma teorētisko modeli un tā hipotētiskos uzstādījumus. Ārpolitikas dokumentu, ārlietu ministru uzrunu, kā arī interviju datu analīze pierādīja, ka cilvēkdrošības pieņemšanā un īstenošanā Japānas, Kanādas un Norvēģijas gadījumā būtisku lomu ir spēlējuši ģeopolitiskie apsvērumi un valstu ilgtermiņa ārpolitiskie pamatuzstādījumi, kas konkrēto trīs valstu gadījumā ilgstoši nemainās. Tāpat interviju analīze uzrādīja, ka visās trīs valstīs tie ir bijuši konkrēti indivīdi, kas ierosinājuši un formulējuši cilvēkdrošības iekļaušanu ārpolitikā un attīstības un humānajā palīdzībā. Visbeidzot īpaši Kanādas un Japānas gadījumos (par Norvēģiju trūkst datu) intervijas ar cilvēkdrošības ekspertiem liecināja par motīvu ar cilvēkdrošību veidot starptautiskās normas. Japānas gadījumā par to liecina aktīvi mēģinājumi pārstrukturēt ANO attīstības politiku, lai tā balstītos uz cilvēkdrošības principiem. Savukārt Kanādas gadījumā konkrētās cilvēkdrošības rīcībpolitikas iniciatīvas pēc būtības materializējās kā konvencijas, starptautiskas vienošanās un aizliegumi (kājnīeku mīnu, bērnu-karavīru, vieglo un strēlnieku ieroču, konfliktu dimantu). Tāpat visās trīs valstīs intervijas uzrādīja, ka cilvēkdrošība nebija kaut kas jauns un unikāls, bet drīzāk tā kalpoja kā birka vai rāmējums, kas tika piestiprināts jau līdz tam īstenotajai attīstības palīdzībai (Japānā), cilvēktiesību un multikulturālu sabiedrību iekļautības veicināšanas politikai ar fokusu uz indivīdu (Kanādā) un humanitārajai politikai ar dāsnu un pastāvīgu humāno un attīstības palīdzību vistrauslākajiem starptautiskās sabiedrības indivīdiem (Norvēģijā). Par to liecina arī fakts, ka vairums intervējamo visās trīs valstīs, joprojām uzskata, ka valsts ārpolitikā īsteno cilvēkdrošību par spīti faktam, ka Norvēģija un Kanāda šo terminu vairs nelieto. Tas pierāda, ka cilvēkdrošība kā valodas lietojums un kā politiskais diskurss palīdzēja rāmēt šīs iniciatīvas, lai panāktu to īstenošanai lielāku finanšu resursu piešķirumu un celtu to nozīmīgumu.

Šajā nodaļā tika sniegtas atbildes uz trijiem pētniecības jautājumiem, skaidrojot gan Japānas, Kanādas un Norvēģijas motīvus, sniedzot ārvalstu palīdzību; gan salīdzinot tos savstarpēji starp valstīm; gan analizējot un savstarpēji salīdzinot, ko valstis saprot ar ieguvumiem no cilvēkdrošības lietojuma ārpolitikā. Ievadā izvirzītais mērķis – izanalizēt Japānas, Kanādas un Norvēģijas motivāciju veidot uz cilvēkdrošību balstītu ārpolitiku un sniegt ārvalstu palīdzību pirms un pēc katastrofām – pētījuma gaitā tiek sasniegts. Tāpat arī izdevies izpildīt pētījuma ievadā izvirzītos darba

1029 Intervijas ar NUPI pētnieku; PRIO vadošo pētnieci; Oslo Universitātes mācībspēku, miera diplomātijas ekspertu; vidējā ranga Norvēģijas diplomātu vēstniecībā Briselē; Norvēģijas attīstības sadarbības eksperti; Attīstības un vides centra pētnieku; Oslo Universitātes profesori; augsta ranga bijušo Norvēģijas politiķi-diplomātu; NUPI pētniecības direktoru

uzdevumus. Pētījumā tika praktiski pārbaudīts Evansa hipotēze, ka nacionālo interešu saturs mūsdienās ir paplašinājies, spējot iekļaut gan materiālus, gan nemateriālus mērķus. Tāpat tika praktiski pārbaudīts Fanderfēna modelis, pierādot, ka ārvalstu palīdzību var sniegt ar dažādiem motīviem. To apliecina fakts, ka visās trīs valstīs ārpolitikas dokumentos, runās un intervijās tika konstatēti visi 4 iespējamie motīvu rāmējumi – humanitārisms un altruisms (ietver arī morālo atbildību, pienākuma apziņu); pašu drošības un labklājības veicināšana; tēla un statusa uzlabošana; politiskās varas un ietekmes vairošana.

Nobeigumā ir iespējams rekomendēt turpmāko pētījumu uzdevumus. *Pirmkārt,* Norvēģijas gadījumā nebija pieejamas uzrunas (angļu val.) par posmu no 1995. līdz 2000. gadam, bet Japānas un Kanādas gadījumā iztrūka atsevišķu gadu ikgadējo ārpolitikas ziņojumu pilnās versijas (pieejami tikai kopsavilkumi) vai tie nebija pieejami vispār. Šo datu iegūšana un analīze ļautu izdarīt vēl padziļinātāku un visaptverošāku analīzi par cilvēkdrošības lomu šo valstu ārpolitikā. *Otrkārt,* varētu veikt paplašinātu skaitu interviju katra gadījuma valstī, iekļaujot arī: (a) parlamenta locekļus; (b) labdarības organizāciju un humānās palīdzības sniegšanā īstenošanā iesaistīto NVO pārstāvjus; (c) citu ministriju pārstāvjus (ārpus Ārlietu ministrijām); (d) drošības un aizsardzības jomas pārstāvjus, kas iesaistīti drošības politikas formulēšanā vai ārvalstu palīdzības sniegšanā pēc katastrofām. *Treškārt,* pētījumu par cilvēkdrošību ārpolitikā un ārvalstu palīdzības sniegšanas motīviem varētu paplašināt uz citām valstīm, kas bijušas daļa no Cilvēkdrošības tīkla (piemēram, Šveicē, Nīderlandē, Austrijā, Īrijā, Slovēnijā) vai kas aktīvi sniedz humāno un attīstības palīdzību (piemēram, Skandināvijas valstis – Zviedrija, Somija, Dānija). *Ceturtkārt,* lai varētu vēl precīzāk mērīt un salīdzināt atšķirības starp humānās palīdzības pieprasījumu pasaulē un donoru piedāvājumu, vajadzētu iegūt datus par ICRC un citu starptautisko institūciju darbību. Datu iztrūkumi netraucēja atbildēt uz šī konkrētā pētījuma jautājumiem.

Visbeidzot ir izdarāmi **secinājumi un rekomendācijas Latvijas rīcībpolitikas plānotājiem un īstenotājiem.** *Pirmkārt,* gadījumu valstu piemēri pierāda, ka ar cilvēkdrošību ārpolitikā un ārvalstu palīdzības sniegšanu vienlīdz nodarbojas kā lielvalstis (Japāna), tā vidējā izmēra (Kanāda) un mazas valstis (Norvēģija). Ārvalstu palīdzība nav bagātu lielvalstu privilēģija, jo solidaritāte un kopīga cīņa pret pārnacionāliem izaicinājumiem, piemēram, katastrofām, ir starptautiskās sabiedrības līdzatbildība. Latvija nav izņēmums, un aktīvākai, biežākai, apjomīgākai un niansētākai ārvalstu palīdzībai būtu jāklūst par ārpolitikas prioritāti.

Otrkārt, pētījums pierāda, ka ārvalstu palīdzību var sniegt ar dažādiem motīviem un gaidām par rīcības atmaksāšanos, kas nozīmē, ka valstis nav pēc noklusējuma devīgas vai savtīgas. Tās var vienlaikus rūpēties par citu valstu sabiedrībām, gan sevi tiešā veidā vai

pastarpināti caur starptautiskās sabiedrības stiprināšanu. Valstis var vienu jautājumu risināt ar savtīgu, bet citu ar altruistisku un humanitāru motīvu. Arī Latvijas rīcībpolitikas veidotājiem, kas iesaistīti diskusijās un lēmumos par ārvalstu palīdzības nosūtīšanu, vajadzētu apzināties šīs politikas niansētās nozīmes. Palīdzēt citiem ārpus valsts robežām nenozīmē tikai atņemt resursus saviem iedzīvotājiem iekšpolitikā. Ārvalstu palīdzība sniedz dažādus ieguvumus un nevar tikt uzskatīta par valsts resursu izšķērdēšanu. Tādēļ Latvijā vajadzētu pārskatīt nacionālo interešu jēdzienu, paplašinot to tālāk par suverenitātes un drošības saglabāšanu un iekļaujot nemateriālu un globālu labumu radīšanu.

Treškārt, Norvēģijas piemērs rāda, ka mazām valstīm ir būtiski nodarboties ar ārvalstu palīdzību un globālo publisko labumu radīšanu vai problēmu risināšanu. To novērtē ne tikai tiešie palīdzības saņēmēji, bet arī lielvalstis, kurām dažādu iemeslu dēļ problēmu risināšana ir grūta, lēna vai neiespējama. Gadījumu valstis ir izmantojušas cilvēkdrošību un ārvalstu palīdzību, lai celtu savu statusu un interesi par sevi. Ņemot vērā Latvijas atkarību no NATO, ES un to lielvalstīm (ASV, Vācijas, Francijas, Apvienotās Karalistes), ārvalstu palīdzību var uzskatīt arī par ārējās drošības pastarpinātu stiprināšanu. Tā pat var pretendēt uz līdzvērtīgu statusu tradicionālajiem drošības politikas līdzekļiem, piemēram, karavīru nosūtīšanai starptautiskās operācijās, jo finanšu līdzekļu vai civilo ekspertu izmantošana potenciāli var būt ekonomiski izdevīgāks risinājums, kas ļauj demonstrēt rūpes par starptautisko sabiedrību.

Ceturtkārt, Latvija nākotnē kandidēs uz ANO Drošības padomes amatu, un pētījuma rezultāti rāda, ka visu gadījumu valstis lietoja cilvēkdrošību, aktīvu iesaistīšanās diplomātiju vai ārvalstu palīdzību, lai panāktu to ievēlēšanu šajā amatā un veicinātu savas pozīcijas starptautiskajās organizācijās. Analīze neļauj izdarīt secinājumus par tiešu kauzalitāti starp palīdzību citiem un ievēlēšanu, bet intervijas ar rīcībpolitikas veidotājiem un ekspertiem visās gadījumu valstīs liecināja, ka tai bija pozitīva ietekme.

Piektkārt, katastrofu palīdzība pieprasa visas valdības pieejas izmantošanu (*whole-of-government approach*). Ar stratēģiskāku pieeju ārvalstu palīdzības sniegšanai Latvija varētu attīstīt jaunu spēju, koordinējot darbu starp vairākiem aktieriem, ministrijām un to ierēdņiem, karavīriem, civilajiem ekspertiem, pašvaldībām, uzņēmējiem, NVO, pētniecības centriem un zinātniekiem. Spēja apvienot plašu aktieru loku varētu uzlabot Latvijas iekšpolitisko izaicinājumu risināšanu un stiprināt valsts drošību un aizsardzību. Līdzšinējās tendences ļauj prognozēt, ka katastrofu loma nākotnē augs, tādēļ valstīm, kas spēlēs aktīvu lomu to risināšanā un izturētspējas veidošanā iekšpolitikā un ārpolitikā, ir iespēja augt. Latvija var būt viena tām.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

LITERATŪRA

1. Acemoglu, D., Robinson, J.A. (2013). *Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. London: Profile Books. p.286;
2. Akiyama, N. (2004). *Human Security at the Crossroad: Human Security in the Japanese Foreign Policy Context*. In: *Conflict and Human Security: A Search for New Approaches of Peace-building* (IPHSU Research Report Series No.19). p.252-270;
3. Archer, C. (2005). *History*. In: Love, J., O'Brien, J. (Eds.). *The Europa Regional Surveys of the World: Western Europe 2006 (8th Edition)*. London and New York: Routledge. p.541-545;
4. Atanasova-Cornelis, E. (2006). *Defining and Implementing Human Security: The Case of Japan*. In: Werthes, S., Debiel, T. (Eds.). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen. p.39-51;
5. Bambals, R. (2016). *Societal Resilience: The Case of the Russian-speaking Community in Latvia*. In: Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Societal Security: Inclusion-Exclusion Dilemma. A portrait of the Russian-speaking community in Latvia*. Rīga: Zinātne. p.46-47;
6. Barnett, M., Finnemore, M. (2004). *Rules For The World: International Organizations In Global Politics*. Ithaca, London: Cornell University Press;
7. Beard, C. A., Smith, G. H. E. (1934). *The Idea of National Interest: An Analytical Study in American Foreign Policy*. New York: Macmillan, p.22-26;
8. Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications. p.12-13, 21, 36-37, 46-50;
9. Beckman-Dierkes, N., Sprūds, A., Rostoks, T. (2014). *Introduction*. In: Sprūds, A., Rostoks, T. (Eds.). *Perceptions and Strategies of Arcticness in sub-Arctic Europe*. Rīga: LIIA. p.9-10;
10. Bērziņa, K. (2014). *Why Arctic Matters for the Rest of Europe*. In: Sprūds, A., Rostoks, T. (Eds.). *Perceptions and Strategies of Arcticness in sub-Arctic Europe*. Rīga: LIIA. p.18;
11. Burchill, S. (2005). *The National Interest In International Relations Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p.3,10,17, 23-24, 26-28, 31-47, 62, 104-105, 112-114, 118-122, 150-151, 186-187, 195-196;
12. Buzan, B. (1991). *People, States, and Fear: An Agenda for International Security*

- Studies in the Post-Cold War Era (Second Edition)*. London: Harvester Wheatsheaf. p.35, 112-134;
13. Buzan, B., Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press, p.187-225;
 14. Buzan, B., Weaver, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, p.1-5, 24;
 15. Coicaud, J. (2008). *Conclusion: Making Sense of National Interest and International Solidarity*. In: Coicaud J., Wheeler, N. J. (Eds.). *National Interest and International Solidarity: Particular and Universal Ethics in International Life*. Tokyo: United Nations University Press. p.288-289;
 16. Cornia, G.A., Jolly, R., Steward, F. (1987). *Adjustment with A Human Face: Protecting the vulnerable and promoting growth*. Oxford: Oxford University Press;
 17. De Wilde, J. (2008). *Speaking or Doing Human Security?* In: Den Boer, M., de Wilde, J. (Eds.). *The Viability of Human Security*. Amsterdam: Amsterdam University Press. p.225;
 18. Denis, C. (2005). *Recent History of Canada*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London, New York: Routledge. p.403;
 19. Dodds, K. (2007). *Geopolitics: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press. p.14-17;
 20. Edström, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy. p.9-10, 22, 33, 57-58;
 21. Egeiland, J. (1988). *Impotent Superpower - Potent Small State: Potential and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press. p.4-5, 171-179;
 22. Evans, G. (2016). *Values and Interests in Foreign Policy Making (Simons Papers in Security and Development, No. 53/2016)*. Vancouver: School for International Studies, Simon Fraser University, p.1-21;
 23. Finnemore, M. (1996). *Constructing Norms of International Intervention*, In: Katzenstein, P. J. (1996). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, p.153-185;
 24. Finnemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press, p.1-22, 128;

25. Frankel, J. (1970). *National Interest*. London: Macmillan, p.15-17;
26. Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. p.1-3, 53, 124-129, 175;
27. Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster. p.33, 36;
28. Klein, N. (2008). *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*. London: Penguin Books;
29. Koehler, G. (2012). *Insecurities and human security in the UN's development discourse*. Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 359-380.lpp.;
30. Kurusu, K. (2016). *Does the Concept of Human Security Generate Additional Value? An Analysis of Japanese Stakeholder Perceptions (JICA-RI Working Paper No.122)*. Tokyo: JICA Research Institute, p.1-45;
31. Loewenstein, A. (2017). *Disaster Capitalism: Making Killing Out of Catastrophe*. London, New York: Verso, p.1-316;
32. Love, J., O' Brien, J. (Eds.) (2005). *The Europa Regional Surveys of the World: Western Europe 2006 (8th Edition)*. London and New York: Routledge. p.539;
33. Luke, T.W. (2009). *Foreward*. In: Ingram, A., Dodds, K. (Eds.). *Spaces of Security and Insecurity: Geographies of the War on Terror*. Farnham: Ashgate, p.xi-xii;
34. Lumsdaine, D. H. (1993). *Moral Vision in International Politics: The Foreign Aid Regime, 1949-1989*. Princeton: Princeton University Press. p.30;
35. MacLean, S. J., Black, D., Shaw, T. M. (2006). *Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. p.193;
36. Marshall, T. (2016). *Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need to Know About Global Politics*. London: Elliot and Thompson Limited. p.223-230;
37. McSweeney B. (1999). *Broadening the Concept of Security*. In: McSweeney, B. (Ed.). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press. p.45-67;
38. Nef, J. (1999). *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. Ottawa: IDRC Books. p.26;
39. Nolla, E. (Ed.) (2010). *Democracy in America: Historical-Critical Edition of De la Démocratie en Amérique (E-book)*. Indianapolis: Liberty Fund, Vol.3, p.132-135, http://files.libertyfund.org/pll/pdf/Tocqueville_1532-03_EN_EBk_v7.0.pdf (skatīts

- 24.10.2018.);
40. Owen, T. (2004). *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*. UNIDIR: Disarmament Forum. p.18-20;
 41. Ozoliņa, Ž. (2010). *Re-considering the Concept of Security*. Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Rethinking Security*. Rīga: Zinātne. p.15-26;
 42. Ozoliņa, Ž. (2012). *Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?* Ozoliņa, Ž. (Red.). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 15-58.lpp.;
 43. Ozoliņa, Ž. (Red.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 1.-473.lpp.;
 44. Ozoliņa, Ž. (Ed.) (2015). *Gender and Human Security: A View from the Baltic Sea Region*. Rīga: Zinātne. p.1-271;
 45. Pilling, D. (2014). *Bending Adversity: Japan and the Art of Survival*. London: Allen Lane. p.31-32, 36, 104-110;
 46. Ragin, C.C., Berg-Schlosser, D., De Meur, G. (1998). *Political Methodology: Qualitative Methods*. In: Goodin, R.E., Klingemann, H.D. (Eds.). *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press. p.750;
 47. Rostoks T. (2012). *Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos*. Ozoliņa Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 140.-159.lpp.;
 48. Rostoks, T. (2010). *Securitization and Insecure Societies*. In: Ozoliņa, Ž. (Ed.). *Rethinking Security*. Rīga: Zinātne. p.73-74;
 49. Tadjbakhsh, S. (2014). *Human security twenty years on*. Oslo: NOREF. p.4;
 50. Tadjbakhsh, S., Chenoy, M.A. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. London, New York: Routledge. p.11-16, 21, 28-31, 38-51, 80-89;
 51. Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.6-9, 48-49, 77-80, 85, 184-194, 411;
 52. Towse, R. J. (2005). *In the Shadow of a Great Neighbour: Canadian Identity*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.26-27;
 53. Towse, R.J. (2005). *Canada in Global Context*. In: West, J. (Ed.). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.407-408;
 54. Van Belle, D. A., Rioux, J., Potter, D. M. (2004). *Media, Bureaucracies and Foreign*

- Aid: A Comparative Analysis of the United States, the United Kingdom, Canada, France and Japan*. New York: Palgrave Macmillan. p.8-23;
55. Van der Veen, M. A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press. p.9-22, 29-30, 36-37;
56. Vanaga, N. (2012). *Cilvēkdrošības aplūkojums caur cilvēktiesību sargājošo institūciju darbību Latvijā*. Ozoliņa, Ž. (Red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne. 229.lpp.;
57. Weldes, J. (1999). *Constructing National Interest: The United States and The Cuban Missile Crisis*. Minneapolis: University of Minnesota Press. p.14, 225-227, 276-280;
58. Wendt, A. (1999). *Social Theory in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. p.224-237, 243;
59. Werthes, S., Bosold, D. (2006). *Caught between Pretension and Substantiveness – Ambiguities of Human Security as a Political Leitmotif*. In: Werthes, S., Debiel, T. (Eds.). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen. p.21-32;
60. Werthes, S., Debiel, T. (2006). *Human Security on Foreign Policy Agendas: Introduction to Changes, Concepts and Cases*. Duisburg: Institute for Development and Peace, University of Duisburg-Essen. p.8-15;
61. West, J. (Ed.). (2005). *Europa Regional Surveys of the World: the USA and Canada 2006*. London and New York: Routledge. p.391-392.

AKADĒMISKIE ŽURNĀLI UN PERIODIKA

1. Acharya, A. (2001). Human Security: East vs. West, *International Journal*, Vol.56, No.3 (Summer 2001), pp.442-460;
2. Axworthy, L. (1997). Canada and human security: the need for leadership, *International Journal*, Vol.52, No.2 (Spring 1997), pp.184;
3. Axworthy, L., Vollebaek, K., Kuhnle, S., Peou, S. (2014). Introduction: Human Security at 20-Lysøen Revisited, *Asian Journal of Peacekeeping*, Vol.2, No.2, pp.145;
4. Bosold, D., Von Bredow, W. (2006). Human Security: A Radical or Rhetorical Shift in Canada's Foreign Policy? *International Journal*, Vol.61, No.4, pp.829-844;
5. Cahnman, W.J. (1942). Methods of Geopolitics. *Social Forces*, Vol.21, No.2, pp.147-154;
6. Dower, J.W. (2014). The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S.-Japan-China Relations. *The Asia-Pacific Journal*, Vol.12, Issue 8, No.2, pp.3, 6-7, 12;

7. Edström, B. (2003). Japan's foreign policy and human security, *Japan Forum*, Vol.15, No.2, pp.209-225;
8. Heinbecker, P. (2000). The Concept of Human Security: A Canadian View, *The RUSI Journal*, Vol.145, No.6, pp.29-31;
9. Heinrich, T. (2013). When is Foreign Aid Selfish, When is it Selfless?, *The Journal of Politics*, Vol.75, No.2, pp.422-433;
10. King, G., Murray, C. J. L. (2001). Rethinking Human Security, *Political Science Quarterly*, Vol.116, No.4, pp.585-610;
11. Krause, K., Williams, M. C. (1996). Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods, *Mershon International Studies Review*, Vol.40, No.2, pp. 229-254;
12. Krauthammer, C. (1990). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, Vol.70, No.1 <https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment> (skatīts 25.02.2018.);
13. Kurusu, K. (2011). Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism Behind the Acceptance and Promotion of “Human Security”, *Asia-Pacific Review*, Vol.18, No.2, pp.115-116, 129-130;
14. Liotta, P. H. (2002). Boomerang Effect: The Convergence of National and Human Security, *Security Dialogue*, Vol.33, No.4, pp.473-488;
15. Maizels, A., Nissanke, M. K. (1984). Motivation for Aid to Developing Countries, *World Development*, Vol.12, No.9, pp.879-883, 891-892;
16. Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid, *The American Political Science Review*, Vol.56, No.2, pp.301-309;
17. Newman, E. (2010). Critical human security studies, *Review of International Studies*, Vol. 36, Nr.1, January, 2010, pp.79-81;
18. Packard, G. R. (2010). The United States-Japan Security Treaty at 50. Still a Grand Bargain? *Foreign Affairs*, March/April, <https://www.foreignaffairs.com/articles/japan/2010-03-01/united-states-japan-security-treaty-50> (skatīts 18.02.2018.);
19. Pakenham, R. A. (1966). Foreign Aid and the National Interest. *Midwest Journal of Political Science*, Vo.10, No.2, pp.214-221;
20. Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol.26, No.2 (Fall 2001), pp.87-102;
21. Pearson, L. (1951). The Development of Canadian Foreign Policy, *Foreign Affairs*,

- <https://www.foreignaffairs.com/articles/canada/1951-10-01/development-canadian-foreign-policy> (skatīts 10.03.2018.);
22. Rostoks, T. (2012). Cilvēkdrošība un ārpolitika, *Latvijas intereses Eiropas Savienībā* (2012/2), 60.lpp.;
 23. Saleh, A. (2010). Broadening the Concept of Security: Identity and Societal Security, *Geopolitics Quarterly*, Vol.6, No.4, pp.228-241;
 24. Sohn, H., Yoo, N. (2015). Motivation for Aid Allocation and Political Ideology: A Case Study of South Korea, *Pacific Focus*, Vol.30, No.3, pp.346-365;
 25. Stokke, K. (2012). Peace-building as Small State Foreign Policy: Norway's Peace Engagement in a Changing International Context. *International Studies*, Vol.49, No.3-4, pp.208;
 26. Suhrke, A. (1999). Human Security and the Interests of States. *Security Dialogue*, Vol.30, No.3, pp.265-268;
 27. Suhrke, A. (2014). Human Security 15 Years After Lysøen: The Case against Drone Killings, *Asian Journal of Peacebuilding*, Vol.2, No.2, pp.186-192;
 28. Thérien, J. (2002). Debating Foreign Aid: Right versus Left, *Third World Quarterly*, Vol. 23, pp. 449–466;
 29. Tsai, Y. (2009). The Emergence of Human Security: A Constructivist View, *International Journal of Peace Studies*, Vol.14, No.2 (Autumn/Winter 2009), pp.22-29;
 30. Weldes. J. (1996). Constructing National Interests, *European Journal of International Relations*, Vol.2, No.3, pp.275-283.

ZIŅOJUMI UN VALDĪBU PĀRSKATI

1. Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York. p.2-3;
2. DFAIT (1995). *Canada in the World: Government Statement*. Ottawa: Government of Canada;
3. DFAIT (1997). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1997)*. Ottawa: Government of Canada;
4. DFAIT (1998). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1998)*. Ottawa: Government of Canada;
5. DFAIT (1999). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 1999)*. Ottawa: Government of Canada;
6. DFAIT (2000). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2000)*. Ottawa: Government of Canada;

7. DFAIT (2001). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2001)*. Ottawa: Government of Canada;
8. DFAIT (2002). *Department of Foreign Affairs and International Trade Performance Report (for the period ending March 31, 2002)*. Ottawa: Government of Canada;
9. DFAIT (2003). *Departmental Performance Report 2002-2003 (for the period ending March 31, 2003)*. Ottawa: Government of Canada;
10. DFAIT (2005). *Canada's International Policy Statement. A Role of Pride and Influence in the World: Diplomacy*. Ottawa: Government of Canada;
11. DFAIT (2005). *Departmental Performance Report 2004-2005 (for the period ending March 31, 2005)*. Ottawa: Government of Canada;
12. DFAIT (2006). *Departmental Performance Report 2005-2006 (for the period ending March 31, 2006)*. Ottawa: Government of Canada;
13. DFAIT (2007). *Departmental Performance Report 2006-2007 (for the period ending March 31, 2007)*. Ottawa: Government of Canada;
14. DFAIT (2008). *Departmental Performance Report 2007-2008 (for the period ending March 31, 2008)*. Ottawa: Government of Canada;
15. DFAIT (2009). *Departmental Performance Report 2008-2009 (for the period ending March 31, 2009)*. Ottawa: Government of Canada;
16. DFAIT (2010). *Departmental Performance Report 2009-2010 (for the period ending March 31, 2010)*. Ottawa: Government of Canada;
17. DFAIT (2011). *Departmental Performance Report 2010-2011 (for the period ending March 31, 2011)*. Ottawa: Government of Canada;
18. DFAIT (2012). *Departmental Performance Report 2011-2012 (for the period ending March 31, 2012)*. Ottawa: Government of Canada;
19. DFAIT (2013). *Departmental Performance Report 2012-2013 (for the period ending March 31, 2013)*. Ottawa: Government of Canada;
20. DFATD (2014). *Departmental Performance Report 2013-2014 (for the period ending March 31, 2014)*. Ottawa: Government of Canada;
21. Global Affairs Canada (2015). *Departmental Performance Report 2014-2015 (for the period ending March 31, 2015)*. Ottawa: Government of Canada;
22. Global Affairs Canada (2016). *Departmental Performance Report 2015-2016 (for the period ending March 31, 2016)*. Ottawa: Government of Canada;
23. Government of Japan (10 February 2015). *Cabinet decision on The Development Cooperation Charter*. Tokyo: Government of Japan,

- <https://www.mofa.go.jp/files/000067701.pdf> (skatīts: 20.10.2018.);
24. Government of Japan (29 August 2003). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Tokyo: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs (Economic Co-operation Bureau);
 25. Latvijas Republikas Saeima (2002. gada 24. janvāris). *Nacionālā drošības koncepcija (informatīvā daļa)*;
 26. Latvijas Republikas Saeima (2005. gada 2. februāris). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*;
 27. Latvijas Republikas Saeima (2008. gada 30. jūnijs). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*;
 28. Latvijas Republikas Saeima (2011. gada 10. marts). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*;
 29. Latvijas Republikas Saeima (2015. gada 26. novembris). *Nacionālās drošības koncepcija (informatīvā daļa)*;
 30. Ministry of Foreign Affairs of Japan (1996). *1996 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 31. Ministry of Foreign Affairs of Japan (1997). *1997 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 32. Ministry of Foreign Affairs of Japan (1998). *1998 Diplomatic Bluebook*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1998/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 33. Ministry of Foreign Affairs of Japan (1999). *Diplomatic Bluebook 1999*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1999/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 34. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2000). *Diplomatic Bluebook 2000*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 35. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2001). *Diplomatic Bluebook 2001*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
 36. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2002). *Diplomatic Bluebook 2002*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,

- <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
37. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003). *Diplomatic Bluebook 2003*. Tokyo:
Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
38. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Diplomatic Bluebook 2004*. Tokyo:
Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
39. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2005). *Diplomatic Bluebook 2005*. Tokyo:
Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
40. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2006). *Diplomatic Bluebook 2006*. Tokyo:
Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2006/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
41. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *Diplomatic Bluebook 2007 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2007/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
42. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2008). *Diplomatic Bluebook 2008 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2008/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
43. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2009). *Diplomatic Bluebook 2009 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2009/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
44. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2010). *Diplomatic Bluebook 2010 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
45. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2011). *Diplomatic Bluebook 2011 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2011/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
46. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012). *Diplomatic Bluebook 2012 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2012/index.html> (skatīts: 20.10.2018.);
47. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013). *Diplomatic Bluebook 2013 (Summary)*.
Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
https://www.mofa.go.jp/policy/page22e_000013.html (skatīts: 20.10.2018.);

48. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Diplomatic Bluebook 2014 (Summary)*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000566.html (skatīts: 20.10.2018.);
49. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015). *Diplomatic Bluebook 2015*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html (skatīts: 20.10.2018.);
50. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *Diplomatic Bluebook 2016*. Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan,
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000157.html (skatīts: 20.10.2018.);
51. Norwegian Ministry of Foreign Affairs of Norway (13 March 2009). *Report No.15 to the Storting (2008-2009). Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy*. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs;
52. Pārresoru koordinācijas centrs (2012). *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. - 2020. gadam (apstiprināts ar 2012. gada 20. decembra Latvijas Republikas Saeimas lēmumu)*. 33.-52.lpp.;
53. *The Constitution of Japan*,
https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (skatīts 17.02.2018.);
54. *Treaty on Mutual Cooperation and Security Between Japan and the United States of America* (19 January 1960), <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html> (skatīts: 18.02.2018.);
55. UN DESA (2017). *The International Migration Report 2017*. New York: United Nations. p.4,
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (skatīts: 10.05.2018.)
56. UN General Assembly (10 September 2012). *Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/66/290). Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome*;
57. UN General Assembly 68th session (23 December 2013). *Follow-up to General Assembly resolution 66/290 on human security. Report of the Secretary-General (A/68/685)*. New York: United Nations. p.1-17;
58. UNDP (1990). *Concept and Measurement of Human Development. The Human Development Report*. Oxford: Oxford University Press;
59. UNDP (1994). *Human Development Report 1994. New Dimensions of Human*

Security. Oxford: Oxford University Press. p.22-30;

60. UNDP Latvija (2003). *Pārskats par tautas attīstību Latvijā 2002/2003: Cilvēkdrošība*. Rīga: UNDP Latvija. 20.-26.lpp.;
61. USAID (2002). *Foreign Aid in the National Interest. Promoting Freedom, Security, and Opportunity*. Washington D.C.: U.S. Agency For International Development. p.2.

RUNAS, DISKUSIJAS, UZSTĀŠANĀS KONFERENCĒS

1. Canadian Centre for Foreign Policy Development (1998). *Roundtable on Canada-Norway Relations: The Lysoen Declaration*. Ottawa: CCFPD;
2. Bush, G.W. (26 February 2003). *Remarks on the Future of Iraq*. Washington Hilton Hotel, Washington, D.C., https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (skatīts: 9.09.2018.);
3. Minister of Foreign Affairs Børge Brende (1 March 2016). *Foreign Policy Address to the Storting*, https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/address_storting/id2477557/ (skatīts: 20.10.2018.);
4. Minister of Foreign Affairs Børge Brende (25 March 2014). *Foreign Policy Address to the Storting*, https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/address_storting/id753809/ (skatīts: 20.10.2018.);
5. Minister of Foreign Affairs Børge Brende (5 March 2015). *Foreign Policy Address to the Storting*, https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/address_storting/id2398550/ (skatīts: 20.10.2018.);
6. Minister of Foreign Affairs Espen Barth Eide (12 February 2013). *Foreign Policy Address to the Storting*;
7. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (13 February 2003). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;
8. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (14 June 2004). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;
9. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (15 February 2005). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;
10. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (16 October 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;
11. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (26 February 2002). *Statement to the Storting on Foreign Policy*;
12. Minister of Foreign Affairs Jan Petersen (27 February 2004). *Statement to the Storting*

- on Foreign Policy;*
13. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2009). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 14. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (10 February 2011). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 15. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (13 February 2007). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 16. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (14 February 2012). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 17. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (20 May 2008). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 18. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (23 March 2010). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 19. Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre (8 February 2006). *Foreign Policy Address to the Storting;*
 20. Minister of Foreign Affairs Thorbjørn Jagland (20 March 2001). *Statement to the Storting on Foreign Policy;*
 21. Roosevelt, F. D. (6 January 1941). *Annual Address to Congress – The „Four Freedoms”*, <http://docs.fdrlibrary.marist.edu/od4frees.html> (skatīts: 16.08.2013);
 22. *Secretary-General Presents His Annual Report to General Assembly (SG/SM/7136)*, <https://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgsm7136.html> (skatīts: 20.08.2017.)
 23. Tadjbakhsh, S. (23 May 2013). *Adapting human security for domestic and foreign policies (UNDP Kapuscinski Development Lecture)*, Riga: University of Latvia, Stockholm School of Economics;
 24. Tadjbakhsh, S. (25 June 2014). *Opening Plenary Panel: Human Security As a Tool For Analysis And Response in the 21st Century*. International conference “Human Security @ 20: Past Experiences and Future Prospects”, Oxford: Oxford Brookes University;
 25. Trump, D. (27 April 2016). *Transcript: Donald Trump's Foreign Policy Speech*, <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> (skatīts: 7.07.2018.);
 26. Truman, H. S. (19 December 1947). *Special Message to the Congress on the Marshall Plan*, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12805> (skatīts: 11.03.2018.);

INTERVIJAS

1. Intervija ar Kanādas vidējā ranga diplomātu, Briselē (Beļģijā), 2017. gada 29. septembrī;
2. Intervija ar Balsīlija Institūta (Kanāda) profesoru, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 3. novembrī;
3. Intervija ar Kanādas augsta ranga diplomātu, Briselē (Beļģijā), 2017. gada 10. novembrī;
4. Intervija ar Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institūta (Kanāda) augsta ranga mācībspēku, tiešsaistē (Facetime), 2017. gada 15. novembrī;
5. Intervija ar Kanādas ANO sistēmas akadēmiskās padomes augsta ranga locekli, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 16. novembrī;
6. Intervija ar Kanādas vidējā ranga diplomātu, telefona intervija, 2017. gada 8. decembrī;
7. Intervija ar Kanādas bijušo diplomāti Kanādas Starptautiskās attīstības aģentūrā (CIDA), tiešsaistē (Skype), 2017. gada 14. decembrī;
8. Intervija ar Japānas augsta ranga diplomātu, Briselē (Beļģijā), 2017. gada 31. oktobrī;
9. Intervija ar Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras Pētniecības institūta (JICA-RI) pētnieku, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 14. novembrī;
10. Intervija ar Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras Pētniecības institūta (JICA-RI) vecāko pētnieku, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 14. novembrī;
11. Intervija ar Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras (JICA) vidējā ranga ekspertu, intervija elektroniskā sarakste, 2017. gada 16. novembrī;
12. Intervija ar Japānas bijušo diplomātu, pētnieku un NVO pārstāvi, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 21. novembrī;
13. Intervija ar Japānas Ārlietu ministrijas augsta ranga diplomātu, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 11. decembrī;
14. Intervija ar Japānas vidējā ranga diplomātu Japānas vēstniecībā Mjanmā, tiešsaistē (Skype), 2018. gada 19. janvārī;
15. Intervija ar Oslo Universitātes Attīstības un vides centra (Norvēģija) pētnieku, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 9. novembrī;
16. Intervija ar Oslo Universitātes (Norvēģija) profesori, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 27. novembrī;
17. Intervija ar Norvēģijas vidējā ranga diplomātu, Briselē (Beļģijā), 2017. gada 28. novembrī;

18. Intervija ar Norvēģijas Starptautisko attiecību institūta (NUPI) pētnieku, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 29. novembrī;
19. Intervija ar Oslo Miera pētniecības institūta (PRIO) direktora vietnieci, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 29. novembrī;
20. Intervija ar Oslo Universitātes (Norvēģija) profesoru, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 14. decembrī;
21. Intervija ar Norvēģijas Starptautisko attiecību institūta (NUPI) vecāko pētnieku, tiešsaistē (Skype), 2017. gada 15. decembrī;
22. Intervija ar Norvēģijas augsta ranga diplomātu un bijušo augsta ranga politiķi, tiešsaistē (Skype), 2018. gada 9. janvārī;
23. Intervija ar Norvēģijas Attīstības sadarbības aģentūras (NORAD) augsta ranga darbinieci, tiešsaistē (Skype), 2018. gada 24. janvārī.

INTERNETA RESURSI UN CITI AVOTI

1. Andžāns, M. (2016. gada 23. februāris). *“Drošībošana” - termina “securitization” apstiprinātā atbilsme latviešu valodā*, <http://liia.lv/en/analysis/drosibosana-termina-securitisation-apstiprinata-atbilsme-latviesu-valoda-504> (skatīts: 27.08.2017.);
2. Bambals, R. (2010). *Privātās militārās un drošības kompānijas – jauni aktieri starptautiskajās attiecībās pēc aukstā kara beigām* [Bakalaura darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte. 1.-81.lpp.;
3. Bambals, R. (2012). *Cilvēkdrošības loma Japānā – pirms un pēc 2011. gada katastrofām* [Maģistra darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte. 1.-141.lpp.;
4. Britannica (n.d.). *Kobe earthquake*, <https://www.britannica.com/event/Kobe-earthquake-of-1995> (skatīts: 25.02.2018.);
5. British Petroleum (n.d.). *BP Statistical Review of World Energy (66th Edition)*. p.12-16, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> (skatīts: 9.03.2018.);
6. Canadian War Museum (n.d.). *Canada and the Second World War*, http://www.warmuseum.ca/cwm/exhibitions/chrono/1931rcaf_e.shtml (skatīts: 25.02.2018.);
7. Christensen, R. (2018). *Liberal-Democratic Party of Japan*, <https://www.britannica.com/topic/Liberal-Democratic-Party-of-Japan> (skatīts: 20.10.2018.);
8. CIA World Fact Book (n.d.). *Norway*, <https://www.cia.gov/library/publications/the->

- [world-factbook/geos/no.html](http://www.world-factbook/geos/no.html) (skatīts: 5.03.2018.);
9. CIA World Factbook (n.d.). *Canada*,
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ca.html>
(skatīts: 17.10.2017.);
 10. Development Initiatives (2017). *Global Humanitarian Assistance Report 2017*.
Bristol: Development Initiatives. p.8-27,
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GHA-Report-2017-Full-report.pdf> (skatīts: 30.06.2018.);
 11. Eiropas Komisija (n.d.). *Humanitarian principles*,
https://ec.europa.eu/echo/who/humanitarian-aid-and-civil-protection/humanitarian-principles_en (skatīts: 4.11.2018.);
 12. Environmental Performance Index (n.d.). *Norway*,
<https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-country-report/NOR> (skatīts: 6.03.2018.);
 13. Fraser Institute (25 January 2018). *The Human Freedom Index 2017*,
<https://www.fraserinstitute.org/studies/human-freedom-index-2017> (skatīts: 6.03.2018.);
 14. Grier, P. (18 August 2008). *Record number of U.S. contractors in Iraq*,
<http://www.csmonitor.com/USA/Military/2008/0818/p02s01-usmi.html> (skatīts: 12.05.2018.);
 15. Human Security Report Project (2007). *Battle Deaths from State-Based Armed Conflicts by Type of Conflict, 1946-2007*, <http://hsrgroup.org/our-work/security-stats/State-Based-Deaths-by-Type.aspx> (skatīts: 8.06.2017.);
 16. International Encyclopedia of the Social Sciences (n.d.). *National Interest*,
<http://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/national-interest#A> (skatīts: 24.08.2017.);
 17. ITU (2017). *Global ICT Developments, 2001-2017*, <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (skatīts: 12.05.2018.);
 18. Japānas Ārlietu ministrija (n.d.). *Friends of Human Security*,
https://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/friends/index.html (skatīts: 01.11.2018.);
 19. Kanādas Statistikas birojs (n.d.). *Kanādas 2016. gada tautas skaitīšanas rezultāti*,
<http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp-pd/prof/details/Page.cfm?Lang=E&Geo1=PR&Code1=01&Geo2=&Code2=&Data=Count&SearchText=Canada&SearchType=Begin&SearchPR=01&B1=All&GeoLevel=PR&GeoCode=01>
(skatīts: 8.03.2018.)

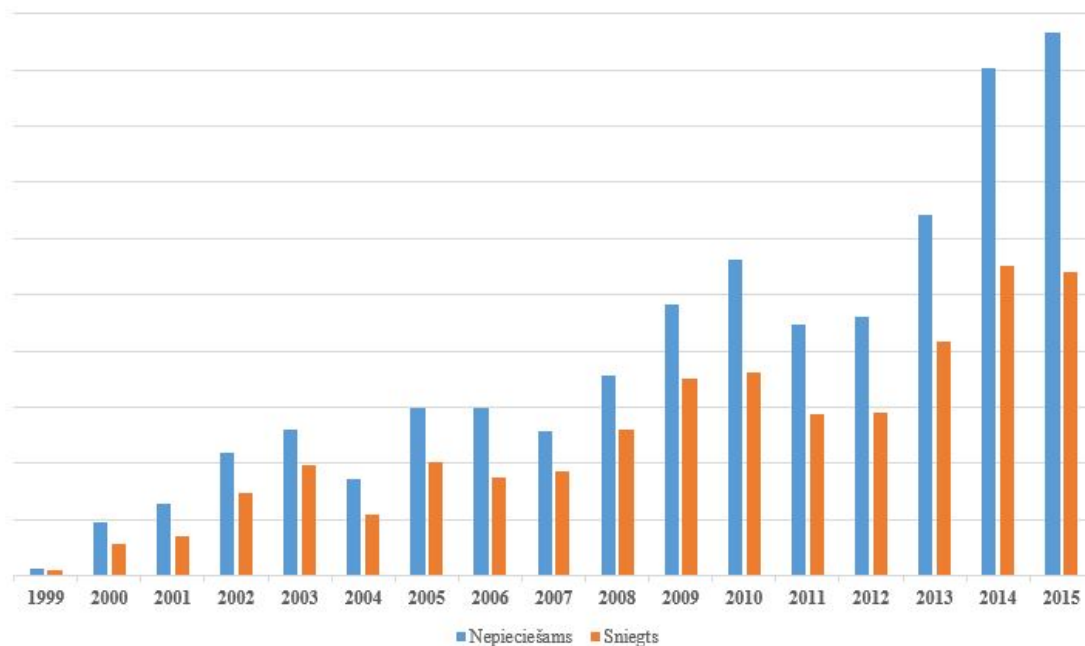
20. Klein, N. (6 July 2017). How power profits from disaster? *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jul/06/naomi-klein-how-power-profits-from-disaster> (skatīts: 18.08.2017.);
21. Latvian Oxford Living Dictionaries (n.d.). *Interpelācija*, <https://lv.oxforddictionaries.com/definition/interpelacija> (skatīts: 26.08.2017.);
22. Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (n.d.). *Cilvēkdrošība*, <http://lapas.lv/aktualie-jautajumi/cilvekdrosiba/> (skatīts: 24.03.2012.);
23. LETA (2004. gada 23. februāris). *Emsis: JL palikšana opozīcijā nav valsts interesēs*, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/199989-emsis_jl_paliksana_opozicija_nav_valsts_intereses (skatīts: 14.10.2018.);
24. Lulle, B. (2011. gada 17. februāris). *Piebalgs: Dalība attīstības palīdzībā ir pašas Latvijas interesēs*, <https://nra.lv/latvija/politika/41651-piebalgs-daliba-attistibas-palidziba-ir-pasas-latvijas-intereses.htm> (skatīts: 14.10.2018.);
25. LZA Terminoloģijas komisija (2016. gada 2. februāris). *Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas protokols Nr.1/1125*, <http://termini.lza.lv/article.php?id=346> (skatīts: 27.08.2017.);
26. Miller, C.T. (4 July 2007). *Contractors outnumber troops in Iraq*, <http://articles.latimes.com/2007/jul/04/nation/na-private4/5> (skatīts: 12.05.2018.);
27. Munich Re (2017). *Number of relevant natural loss events worldwide 1980-2016*, <http://natcatservice.munichre.com/events/1?filter=eyJ5J5ZWFyRnJvbSI6MTk4Mk4wVWVhclRvIjoyMDE2fQ%3D%3D&type=1> (skatīts: 8.09.2017.);
28. Munich Re (2017). *TOPICS GEO. Natural catastrophes 2016: Analyses, assessments, positions*. Munich: Munich Re, p.54, https://www.munichre.com/site/touch-publications/get/documents_E-271800065/mr/assetpool.shared/Documents/5_Touch/_Publications/TOPICS_GEO_2016-en.pdf (skatīts 16.08.2017.);
29. Natural Resources Canada (n.d.). *Key facts about Canada's forests*, <http://www.nrcan.gc.ca/forests/measuring-reporting/key-forest-facts/17643> (skatīts: 9.03.2018.)
30. Natural Resources Canada (n.d.). *Minerals and metals facts*, <http://www.nrcan.gc.ca/mining-materials/facts/20507> (skatīts: 9.03.2018.)
31. Natural Resources Canada (n.d.). *Natural Gas Facts*, <https://www.nrcan.gc.ca/energy/facts/natural-gas/20067> (skatīts: 9.03.2018.);

32. Norvēģijas bruņotie spēki (n.d.). *Army*, <https://forsvaret.no/en/organisation/army> un *Norwegian Joint Headquarters*, <https://forsvaret.no/en/organisation/joint-headquarters> (skatīts: 7.03.2018.)
33. Norvēģijas terminu vārdnīca imigrantiem (n.d.). *Welfare state*, http://www.samfunnskunnskap.no/?page_id=420&lang=en (skatīts 7.03.2018.);
34. Norvēģijas valdība (n.d.). *The History of Norwegian Hydropower in 5 Minutes*, <https://www.regjeringen.no/en/topics/energy/renewable-energy/the-history-of-norwegian-hydropower-in-5-minutes/id2346106/> (skatīts: 5.03.2018.);
35. Norwegian Petroleum (n.d.). *Exports of Oil and Gas*, <http://www.norskpetroleum.no/en/production-and-exports/exports-of-oil-and-gas/> (skatīts: 5.03.2018.);
36. OECD Query Wizard for International Development Statistics (2018). *Humanitarian Aid (2002-2015)*, <https://stats.oecd.org/qwids/#?x=1&y=6&f=2:262,4:1,7:2,9:85,3:286,5:3,8:85&q=2:262+4:1+7:2+9:85+3:250,17,18,251,252,21,22,23,24,276,191,286,287,227,228,229,288,231,289,233,G36,G37,G38,G39,G62+5:3+8:85+1:3,4,5,6,58,7,8,9,10,11,60,12,13,14,61,15,16,17,18,62,19,63,75,20,21,22,23,24,36+6:2005,2006,2007,2008,2009,2010,2011,2012,2013,2014,2015,2016> (skatīts: 02.10.2018.);
37. Paiders, J. (2018. gada 5. aprīlis). *Toms Nāburgs: Jaunu vēja parku izbūve ir Latvijas valsts interesēs*, <https://nra.lv/latvija/241426-toms-naburgs-jaunu-veja-parku-izbuve-ir-latvijas-valsts-intereses.htm> (skatīts: 14.10.2018.);
38. Pasaules Banka (n.d.). *Norway population density*, https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?locations=NO&year_low_desc=false (skatīts: 5.03.2018.);
39. Pasaules Banka (n.d.). *Pasaules bankas dati par valstu IKP (2018. gada februārī)*, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false (skatīts 26.02.2018.);
40. Pasaules Banka (n.d.). *Population density (people per sq. km of land area)*, https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?name_desc=false (skatīts 8.03.2018.);
41. RSF (2018). *Norway*, <https://rsf.org/en/norway> (skatīts: 6.03.2018.);
42. SpaceX (n.d.). *About SpaceX*, <http://www.spacex.com/about> (skatīts: 13.05.2018.);
43. Statistics Canada (25 October 2017). *Visible Minority and Population Group Reference Guide, Census of Population, 2016*, <http://www12.statcan.gc.ca/census->

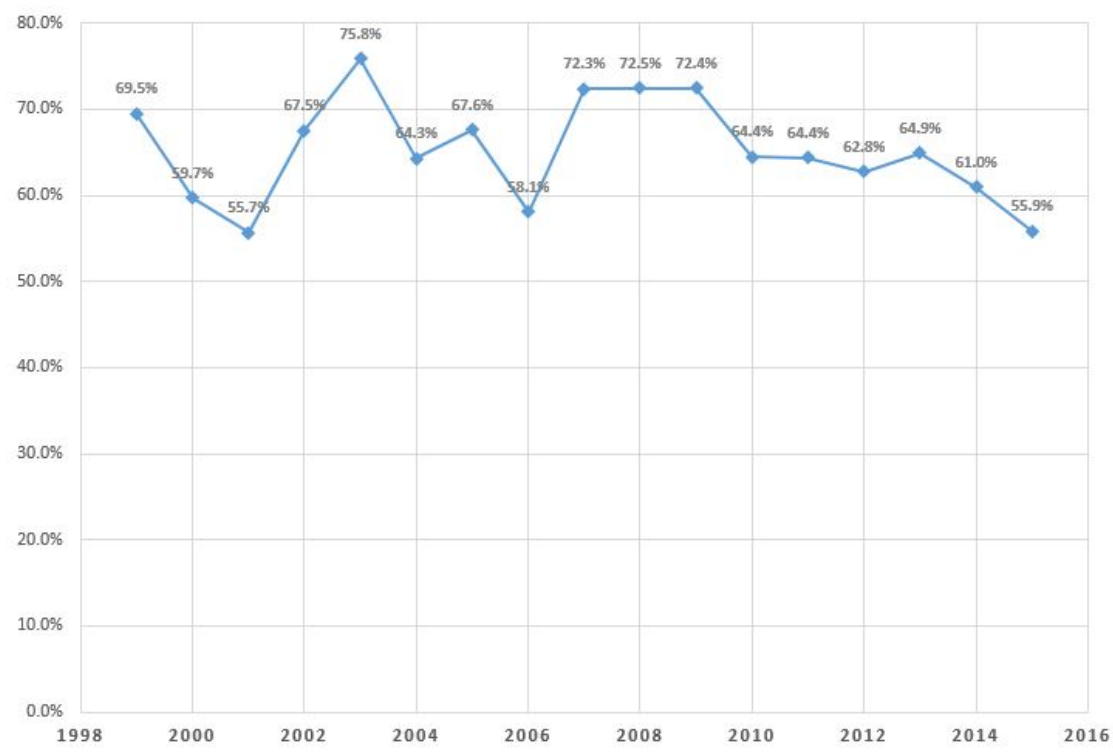
- [recensement/2016/ref/guides/006/98-500-x2016006-eng.cfm](#) (skatīts: 11.03.2018.);
44. Statistics Canada (n.d.). *Highlights of Canada's Geography*,
<http://www.statcan.gc.ca/pub/11-402-x/2012000/chap/geo/geo-eng.htm> (skatīts:
17.10.2017.);
45. The Canadian Encyclopedia (n.d.). *Population of Canada*,
<http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/population/> (skatīts 25.02.2018.);
46. The Economist Intelligence Unit (n.d.). *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index*, <http://www.eiu.com/topic/democracy-index> (skatīts 6.03.2018.);
47. The Institute for Economics and Peace (2017). *Global Peace Index 2017*.
<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI-2017-Report-1.pdf> (skatīts
8.03.2018.);
48. Transparency International (25 January 2017). *Corruption Perceptions Index 2016*,
https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
(skatīts: 6.03.2018.);
49. UCDP (2017). *Number of conflicts 1975-2016*, <http://ucdp.uu.se/#/> (skatīts:
8.06.2017.);
50. UNDP (n.d.). *Human Development Data (1990-2015)*, <http://hdr.undp.org/en/data>
(skatīts: 5.03.2018.);
51. UNOCHA (2018). *Appeals and response plans*,
<https://fts.unocha.org/appeals/overview/2018> (skatīts: 2.10.2018.);
52. UNOCHA (2018). *Financial Tracking Service*, <https://fts.unocha.org/appeals/> (skatīts:
27.09.2018.);
53. UNOCHA (2018). *History of OCHA*, <https://www.unocha.org/about-us/who-we-are>
(skatīts: 2.10.2018.);
54. UNOCHA (n.d.). *Advisory Board on Human Security*,
<http://ochaonline.un.org/OutreachandABHS/tabid/2128/language/en-US/Default.aspx>
(skatīts: 19.05.2012.);
55. UNOCHA (n.d.). *What are Humanitarian principles?*,
[https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-
humanitarianprinciples_eng_June12.pdf](https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf) (skatīts: 4.11.2018.);
56. Vanaga, N. (2015). *Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību ārpolitikā: Latvijas
gadījuma izpēte* [Promocijas darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte. 159.-161.lpp.;
57. WHO (January 2017). *Top 10 causes of death worldwide*,
www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en (skatīts: 8.06.2017.);

58. World Bank (2017). *Air transport, passengers carried*,
<https://data.worldbank.org/indicator/IS.AIR.PSGR> (skatīts: 12.05.2018.);
59. World Economic Forum (2017). *The matrix of top 5 risks from 2007 to 2017*.
<http://reports.weforum.org/global-risks-2017/the-matrix-of-top-5-risks-from-2007-to-2017/> (skatīts: 25.04.2018.).

PIELIKUMI

Attēls Nr. 13. Starptautiski pieprasītā un sniegtā humānā palīdzība no 1999. - 2015. g.¹⁰³⁰

Attēls Nr. 14. Pieprasītās humānās palīdzības segums pasaulē (%) (1999.-2015. g.)¹⁰³¹

1030 Autors veidots attēls, izmantojot datus no UNOCHA(2018). *Financial Tracking Service*, <https://fts.unocha.org/appeals/> (skatīts 27.09.2018.)

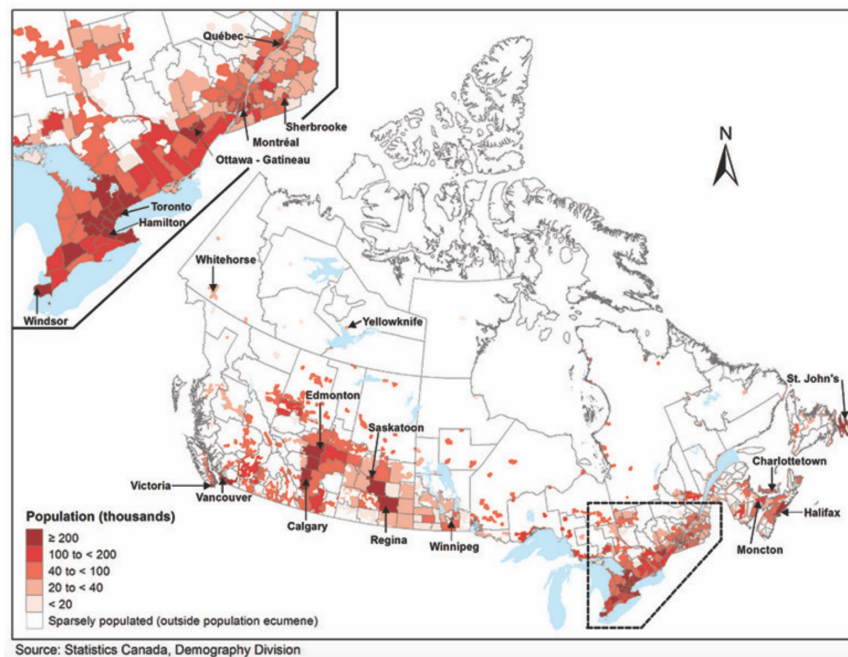
1031 Autors veidots attēls, izmantojot datus no UNOCHA(2018). *Financial Tracking Service*, <https://fts.unocha.org/appeals/> (skatīts 27.09.2018.)

Interviju jautājumi Japānas, Kanādas un Norvēģijas cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem (angļu valodā)

1. Why do you think [Japan, Canada, Norway] is called “a human security champion”, and why did it choose human security as a policy priority?
2. Why does [Japan, Canada, Norway] choose to help other nations in strengthening their human security and/or resilience before or after natural hazards or to avoid disasters?
3. What principles dictate the priority states (societies) to which [Japan, Canada, Norway] provides foreign aid?
4. What dictates the form (financial, in kind, other) and amount of foreign aid?
5. What does [Japan, Canada, Norway] receive back (if anything) from the nations it has helped? Does helping others increase your state and societal security and wellware? In what ways (please provide examples)?
6. How does [Japan's, Canada's, Norway's] investments in human security (resilience) internationally influence the nation’s image and prestige? Can you please provide examples?
7. In what ways do investments in human security (resilience) internationally help to increase [Japan's, Canada's, Norway's] power and influence or receive other tangible benefits, for example, could we say with some confidence that this enhances [Japan's, Canada's, Norway's] positions in international institutions?
8. Why would [Japan, Canada, Norway] continue (or not) to implement policy based on human security in the future? If yes, then why is it important? Should (and why) other nations follow [Japan's, Canada's, Norway's] example?

Attēls Nr. 15. Kanādas politiski administratīvā un fiziskās ģeogrāfijas karte¹⁰³²

Attēls Nr. 16. Kanādas iedzīvotāju izvietojums (uz 2015. gada 1. jūliju)¹⁰³³

1032 Avots: <http://www.maps-world.net/canada/canada-physical.htm> (skatīts 7.03.2018.)

1033 Avots: Kanādas Statistikas biroja Demogrāfijas nodaļa, <http://www.statcan.gc.ca/pub/91-214->

Attēls Nr. 17. Japānas ģeogrāfiskais novietojums¹⁰³⁴

<x/2016000/section04-eng.htm> (skatīts 8.03.2018.)

1034 Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy (Second edition)*. Leiden and Boston: Brill. p.xiii

Attēls Nr. 18. Norvēģijas politiski administratīvā un fiziskās ģeogrāfijas karte¹⁰³⁵

1035 Norvēģijas karte, <http://www.maps-of-europe.net/maps-of-norway/> (skatīts 26.02.2018.)

Tabula Nr. 7. Norvēģijas 5 lielākie tirdzniecības partneri no 1993.-2015. g.¹⁰³⁶

Gads	Eksports	Apjoms (%)	Imports	Apjoms (%)
1993	1.Lielbritānija	24,58%	1.Zviedrija	14,14%
	2.Vācija	13,01%	2.Vācija	13,55%
	3.Zviedrija	8,71%	3.Lielbritānija	9,15%
	4.Nīderlande	8,48%	4.ASV	8,07%
	5.Francija	7,91%	5.Japāna	8,01%
2000	1.Lielbritānija	20,66%	1.Zviedrija	14,69%
	2.Nīderlande	11,45%	2.Vācija	11,88%
	3.Vācija	10,30%	3.ASV	8,22%
	4.Francija	10,03%	4.Lielbritānija	8,11%
	5.Zviedrija	8,42%	5.Dānija	6,37%
2010	1.Lielbritānija	27,45%	1.Zviedrija	13,98%
	2.Nīderlande	11,89%	2.Vācija	12,29%
	3.Vācija	11,06%	3.Ķīna	8,49%
	4.Zviedrija	7,02%	4.Dānija	6,21%
	5.Francija	6,47%	5.Lielbritānija	5,92%
2015	1.Lielbritānija	20,13%	1.Zviedrija	11,47%
	2.Vācija	17,76%	2.Vācija	11,28%
	3.Nīderlande	11,01%	3.Ķīna	10,53%
	4.Francija	6,55%	4.ASV	6,48%
	5.Zviedrija	5,90%	5.Lielbritānija	6,41%

Tabula Nr. 8. Japānas IKP izmaiņas no 1960. līdz 2015. g.¹⁰³⁷

Gads	Apjoms (mljrd. ASV dolāri)	Izmaiņas (%)
1960	44	-
1970	212	480,00%
1980	1100	2500,00%
1990	4100	9300,00%
2000	4880	11100,00%
2010	5700	12950,00%
2015	4383	9961,00%

1036 *World Integrated Trade Solution (World Bank) datu bāze,*<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/NOR/Year/2015/SummaryText> (skatīts 5.03.2018.)1037 *Pasaules Bankas datu bāze,* <https://data.worldbank.org/country/japan?view=chart> (World Bank home page; skatīts 18.02.2018.)

Tabula Nr. 9. Japānas 5 lielākie eksporta un importa partneri no 1990. līdz 2015. g.¹⁰³⁸

Gads	Eksports	Apjoms (%)	Imports	Apjoms (%)
1990	1. ASV	31,69%	1. ASV	22,59%
	2. Vācija	6,19%	2. Indonēzija	5,38%
	3. Dienvidkoreja	6,07%	3. Austrālija	5,28%
	4. Citas Āzijas valstis	5,39%	4. Ķīna	5,11%
	5. Honkonga (Ķīna)	4,55%	5. Dienvidkoreja	4,99%
2000	1. ASV	29,73%	1. ASV	19,00%
	2. Citas Āzijas valstis	7,50%	2. Ķīna	14,51%
	3. Dienvidkoreja	6,41%	3. Dienvidkoreja	5,39%
	4. Ķīna	6,34%	4. Citas Āzijas valstis	4,71%
	5. Honkonga (Ķīna)	5,67%	5. Indonēzija	4,31%
2010	1. Ķīna	19,41%	1. Ķīna	22,07%
	2. ASV	15,63%	2. ASV	9,96%
	3. Dienvidkoreja	8,10%	3. Austrālija	6,50%
	4. Citas Āzijas valstis	6,82%	4. Saūda Arābija	5,18%
	5. Honkonga (Ķīna)	5,50%	5. AAE	4,23%
2015	1. ASV	20,23%	1. Ķīna	25,67%
	2. Ķīna	17,49%	2. ASV	10,93%
	3. Dienvidkoreja	7,04%	3. Austrālija	5,56%
	4. Citas Āzijas valstis	5,92%	4. Dienvidkoreja	4,29%
	5. Honkonga (Ķīna)	5,60%	5. AAE	3,76%

1038 WITS datubāze, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/Year/2015/SummaryText>
(WITS home page; skatīts 18.02.2018.)

Tabula Nr. 10. Kanādas 5 lielākie tirdzniecības partneri no 1990.-2015. g.¹⁰³⁹

Gads	Eksports	Apjoms (%)	Imports	Apjoms (%)
1990	1. ASV	75,04%	1.ASV	64,57%
	2. Japāna	5,55%	2.Japāna	7,00%
	3. Lielbritānija	2,37%	3.Lielbritānija	3,56%
	4. Vācija	1,57%	4.Vācija	2,83%
	5. Ķīna	1,12%	5.Francija	1,79%
2000	1.ASV	87,13%	1.ASV	64,35%
	2.Japāna	2,20%	2.Japāna	4,66%
	3.Lielbritānija	1,39%	3.Lielbritānija	3,64%
	4.Ķīna	0,88%	4.Meksika	3,39%
	5.Vācija	0,76%	5.Ķīna	3,16%
2010	1.ASV	74,87%	1.ASV	50,38%
	2.Lielbritānija	4,11%	2.Ķīna	11,03%
	3.Ķīna	3,33%	3.Meksika	5,47%
	4.Japāna	2,31%	4.Japāna	3,33%
	5.Meksika	1,26%	5.Vācija	2,80%
2015	1.ASV	76,71%	1.ASV	53,23%
	2.Ķīna	3,86%	2.Ķīna	12,24%
	3.Lielbritānija	3,05%	3.Meksika	5,82%
	4.Japāna	1,87%	4.Vācija	3,24%
	5.Meksika	1,27%	5.Japāna	2,76%

1039 *World Integrated Trade Solution (World Bank) datu bāze,*<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CAN/Year/2015/SummaryText> (skatīts 25.02.2018.)

Tabula Nr. 11. Interviju saraksts ar cilvēkdrošības un ārvalstu palīdzības ekspertiem

Nr.	Valsts	Vārds, Uzvārds	Amats, saikne ar cilvēkdrošību	Datums	Veids	Laiks (min.)
1.	Kanāda	Jarrett Reckseidler	Politiskais padomnieks Kanādas delegācijā NATO un ES	29.09.17.	Klātienē (Briselē)	00:30
2.	Kanāda	Simon Dalby	Profesors, Balsīlija Institūts (<i>Balsillie Institute</i>)	03.11.17.	Skype	00:30
3.	Kanāda	Kerry Buck	Kanādas vēstniece NATO, bijusī Ārlietu ministrijas politiskā direktore	10.11.17.	Klātienē (Briselē)	00:30
4.	Kanāda	Peter Stoett	Dekāns Sociālo un humanitāro zinātņu fakultātē Ontario Universitātes Tehnoloģiju Institutā	15.11.17.	Facetime videozvans	00:30
5.	Kanāda	Alistair Edgar	Izpilddirektors Kanādas ANO sistēmas akadēmiskajā padomē; asociētais profesors Vilfrīda Lorjē Universitātē (<i>Wilfried Laurier University</i>)	16.11.17.	Skype	00:33
6.	Kanāda	Bob Lawson	Kanādas diplomāts, kas piedalījās Otavas kājnieku mīnu aizlieguma kampaņā un vadīja Ārlietu ministrijas Cilvēkdrošības nodaļu	08.12.17.	Telefona intervija	00:30
7.	Kanāda	Ellen Wright	Kanādas diplomāte ar 30 gadu pieredzi CIDA, 4 gadu pieredzi Kanādas pārstāvniecībā ANO Ņujorkā; Kanādas Kājnieku mīnu nodibinājuma direktoru valdes locekle.	14.12.17.	Skype	00:25
8.	Japāna	Kazuo Kodama	Japānas vēstnieks ES; bijušais Japānas vēstnieks ANO (Ņujorkā) un Ārlietu ministrijas preses sekretārs	31.10.17.	Klātienē (Briselē)	00:60
9.	Japāna	Oscar Gomez	Pētnieks, Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras pētniecības institūts (JICA-RI)	14.11.17.	Skype	00:55
10.	Japāna	Ako Muto	Vecākā pētniece, Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras pētniecības institūts (JICA-RI)	14.11.17.	Skype	00:30
11.	Japāna	Ken Kubokura	Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras (JICA) Operāciju stratēģijas departaments	16.11.17.	Rakstiski ¹⁰⁴⁰	N/A
12.	Japāna	Kazuo Tase	Prezidents un valdes priekšsēdētājs <i>SDG Partners, Inc.</i> ; bijušais Sadako Ogatas asistents, karjeras diplomāts	21.11.17.	Skype	00:30
13.	Japāna	Nobokuni Shinohara	Direktora vietnieks Globālo sadarbības jautājumu nodaļā Starptautiskās sadarbības birojā Ārlietu ministrijā	11.12.17.	Skype	00:40
14.	Japāna	Yumeto Ito	Diplomāts Japānas vēstniecībā Mjanmā; bijušais ANO Cilvēkdrošības trasta fonda administrators Ārlietu ministrijā	19.01.18.	Skype	00:35

1040 Paredzētā Skype intervija pēdējā brīdī tehnisku iemeslu dēļ tika atcelta, un intervējamais pieklājīgi lūdza iesūtīt savas atbildes uz intervijas jautājumiem izņēmuma kārtā rakstiskā formā.

15.	Norvēģija	Desmond McNeill	Pētnieks, Oslo Universitātes Attīstības un vides centrs (<i>Centre for Development and the Environment</i>)	9.11.17.	Skype	00:20
16.	Norvēģija	Karen O'Brien	Profesore, Socioloģijas un cilvēku ģeogrāfijas departaments, Oslo Universitāte	27.11.17.	Skype	00:33
17.	Norvēģija	Marco Soldic	Karjeras diplomāts, Norvēģijas pārstāvniecība ES	28.11.17.	Klātienē (Briselē)	00:22
18.	Norvēģija	Ole Jacob Sending	Pētniecības direktors, Norvēģijas Starptautisko attiecību institūts (NUPI)	29.11.17.	Skype	00:40
19.	Norvēģija	Torunn Tryggestad	Direktora vietniece, Oslo Miera pētniecības institūts (PRIO); direktore, PRIO Dzimuma, miera un drošības centrs	29.11.17.	Skype	00:30
20.	Norvēģija	Kristian Stokke	Profesors, Socioloģijas un cilvēku ģeogrāfijas departaments, Oslo Universitāte	14.12.17.	Skype	00:50
21.	Norvēģija	Halvard Leira	Vecākais pētnieks, Norvēģijas Starptautisko attiecību institūts (NUPI)	15.12.17.	Skype	00:25
22.	Norvēģija	Knut Vollebaek	Bijušais Norvēģijas ārlietu ministrs (1997-2000) un vēstnieks ASV (2001-2007); EDSO augstais komisārs minoritāšu jautājumos (2007-2013)	09.01.18.	Skype	00:35
23.	Norvēģija	Eirin Mobekk	Politikas direktore, Norvēģijas Attīstības sadarbības aģentūra (NORAD)	24.01.18.	Skype	00:35